วารสาร สันติศึกษา ปริทรรศน์ มจร

JOURNAL OF MCU PEACE STUDIES

E-ISSN : 2539-6765

หลักสูตรสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2565)
Vol.10 No.2 (March-April 2022)

TCI Group 1

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2565)

Vol. 10 No. 2 (March-April 2022)

E-ISSN: 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 7 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม, ฉบับที่ 4 มิถุนายน, ฉบับที่ 5 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม และ ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 7 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May, 4th June, 5th issue July - August, 6th issue September – October and 7th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

  หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
  สาขาวิชาสันติศึกษา
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
  ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
  จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
  โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
  092-556-4635, 063-561-5326
  duangden.tun@mcu.ac.th
  โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.
  php/journal-peace

- **Owner**

  Master of Arts Program in Peace Studies,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Zone D, D423 4th floor, School Building,
  79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
  Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
  13170, Thailand.
  Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
  092-556-4635, 063-561-5326
  duangden.tun@mcu.ac.th
  Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.php/
  journal-peace

- **ที่ปรึกษา**

  อธิการบดี
  รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
  คณบดีคณะพุทธศาสตร์
  คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

- **Advisors**

  The Rector
  Vice-Rector for Academic Affairs
  Dean, Faculty of Buddhism
  Dean, Graduate School

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **บรรณาธิการบริหาร**

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ**

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายสุชญา ศิริธัญภร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.นิศานาจ โสภาพล
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.สัญญา เคณาภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **Executive Editor**

Asst.Prof.Dr. Phramaha Duangden Thitañāṇo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **Editorial Board**

Dr.Phrakhruvinaithonsuriya suriyo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr.Phra Pramote Vadakovido
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrakrupalad Adisak Vajirapañño
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Mr.Suchaya Siritanyaporn
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Nisanart Sopapol
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew
Suan Dusit University
Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University
Dr.Sanya Kenaphoom
Rajabhat mahasarakham University

ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana
มหาวิทยาลัยมหิดล *Mahidol University*
ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา Dr.Chalat Pratheuangrattana
สถาบันพระปกเกล้า *King Prajadhipok's Institute*
รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี *Rajamangala University of Technology Thanyaburi*
พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร. Asst.Prof.Dr.Phramaha Maghavin Purisuttamo
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย *Mahamakut Buddhist University*
ดร.สุรชัย พุดชู Dr.Surachai Phutchu
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย *Mahamakut Buddhist University*

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ** Coordination and Management

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา), Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
มือถือ: 061-296-1654 Line ID: piyanat1996 Tel. 061-296-1654 ID line: piynat1996
อีเมลล์: piyanat.sa@mcu.ac.th Email: piyanat.sa@mcu.ac.th

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

- **ออกแบบปก (Cover designed)**

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
พระสมพร ปสนฺโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanna (Langkaew)

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม
ฉบับที่ 4 มิถุนายน
ฉบับที่ 5 กรกฎาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งและหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชม การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 7 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2565) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารชนยิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

(พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
The Model of Marketing Strategies Influencing Customer Satisfaction of Supermarkets in Bangkok Areas.....	472-487
Sukhumpong Channuwong, Prapas Sirirpap, Veera Ladnongkun and Jureeporn Makingrilas	
บทความวิชาการ: Articles	
The Understanding of Non-Religiosity and Moral Principle of Thai Younger Millennials.....	488-496
Uthai Kaewpetch and Uthai Satiman	
บทความวิจัย: Research Articles	
การวิจัยและพัฒนาทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทยสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต: Research and Development of Innovation Skills for Thai Youth to Support Their Careers in the Future.....	497-508
ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์: Channarong Wisetsat	

เรื่อง	หน้า
การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการการแพร่ของเชื้อไวรัส COVID-19: A Study of Factors Affecting the Achievement of Online Learning of Students Under the Spread of the COVID-19 Virus	**509-522**
ธัศฐ์ชาพัฒน์ ยุกตานนท์: Tascharpat Yuktananda	
การพัฒนาฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา: Developing Database and Electronic Book for cultural heritage learning in the context of Buddhism	**523-537**
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์ และ พชรวีร์ ทองประยูร: Maechee Kritsana Raksachom, Kunnikar Tangtulanont and Patcharawee Thongprayoon	
แนวทางการจัดอบรมวิชาชีพด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือจังหวัดเพชรบุรี: The Guidelines of the Vocational Training on Food for the Elderly of Ban Huai Sai Nuea, Phetchaburi Province	**538-552**
จุฑามาศ พีรพัชระ, พัชรนันท์ ยังวรวิเชียร, ชนิดา ประจักษ์จิตร และ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์: Chutamas Peeraphatchara, Patcharanun Youngworawichian, Chanida Prajugjit and Jomkhwun Suwannarak	
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาด กรณีศึกษาหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต: Exploratory Factor Analysis and Evaluation of Beach Efficiency Management. A Case Study of Patong Beach, Phuket Province	**553-567**
ดารณี พลอยจั่น และ ไพฑูรย์ มนต์พานทอง: Daranee Ployjun and Paitoon Monpanthong	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง: Buddhist Behavior Patterns for Developing English Communication Skills for Business of Students at Rajamangala University of Technology Lanna: Lampang Campus	**568-579**
ปรียารัตน์ ศรีชัยวงค์: Preeyarut Srichaiwong	
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในสถานศึกษา: Restorative Justice in the Public Sector Dispute Mediation Center within Educational Institutions	**580-595**
ภควรรณพร พิศุทธิสุวรรณ และ ชลัท ประเทืองรัตนา: Phakawanaporn Phisuthisuwan and Chalat Pratheuangrattana	
การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย: An analysis of the roles and processes of the creative community in Thai society	**596-610**
พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ และ เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย: Phrakhru Wiboonjetiyanurak and Penphan Fuangfooloy	
ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ: The Strategy of Integrated Buddhist Social Development for Sufficiency on the basis of Driving according to Pracharat Approach	**611-624**
พระเทพปริยัติเมธี: Phrathepparyattimedhi	
รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี: Environmentally Friendly Product Management Model of Ban Na Ket Farm Women Community Enterprise, Khok Pho District Pattani Province	**625-637**
สุธิดา เลขาวิจิตร์: Suthida Lakhavijit	

เรื่อง	หน้า
การเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองสายบางใหญ่-กาญจนบุรี: The Politics in Conflicts Management of Bangyai-Kanchanaburi the Intercity Motorway Project	638-651
พินิตา แก้วจิตคงทอง: Phinita Kaewchitkhongthong	
คุณค่าและความสำคัญของบทบาทบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน: ศึกษากรณี ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ: The Value and Importance of Villages, Temples, and Schools Towards the Development of Public Sector Dispute Mediation Center: A Case Study of the Public Sector Dispute Mediation Center in Sawai Subdistrict, Prangku District, Sisaket Province	652-664
พระภควิชญ์ ปุญฺญชาโต และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท:	
Phra Phakawit Paññajāto and Phra Pramote Vadakovido	
การพัฒนารูปแบบการสอนดนตรีเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3: Development of Music Instructional Model For Enhancing Executive Function Skills for Mathayomsuksa 3 Students	665-674
นวภัทร สมานพันธ์: Nawapat Samanpan	
การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3: An Analysis of Problems and Guidelines for Enhance 4Cs Skills of Primary School Students under Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3	675-692
รัตนวัชร์ เพ็ญรัตนหิรัญ: Rattanawat Penrattanahiran	
รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง: Model of Group Counseling Based on Satipaṭṭhāna in Promoting The Prisoners' Buddhist Intellectual Well-Being.	693-705
มนตรี หลินภู, นฤมล พระใหญ่, อัจศรา ประเสริฐสิน และ ประทีป จินงี่:	
Montree Linphoo, Narumol Phrayai,	
Ujsara Prasertsin and Prateep Jinngee	

เรื่อง	หน้า
บุพปัจจัยต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศไทย: Antecedents of Knowledge Management on the Innovation Performance of Government Officials at the Revenue Department in Thailand	**706-719**
วิไล เดชแพง, วงศ์ธีรา สุวรรณิน และ วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย:	
Wilai Dechpaeng, Wongtheera Suvannin and Wisit Rittiboonchai	
อนุภาคการเดินทางของผู้หญิงกับการเมืองเรื่องเพศในชาดกล้านนา: Motifs of Women's Journey and the Sexual Politics in Lanna Jataka	**720-736**
ดลยา แก้วคำแสน และ ปฐม หงษ์สุวรรณ:	
Donlaya Kaewkhamsaen and Pathom Hongsuwan	
การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา: Moral Game–Based Active Learning Management to Promote Good Citizenship of Elementary School Students	**737-749**
ขวัญวรา วงค์คำ, จารุณี ทิพยมณฑล และ ชรินทร์ มั่งคั่ง:	
Kwanvara Wongkum, Jarunee Dibyamandala and Charin Mangkhang	
รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA: The Training Curriculum for professional teacher students to Enhance Competency in The Creation of Reading Literacy Assessment Tools According to the PISA Style	**750-762**
พิบูลย์ ตัญญูบุตร, สมบัติ คชสิทธิ์ และ สุภัชฌาน์ ศรีเอี่ยม:	
Phibun Tanyabut, Sombat Kotchasit and Supatcha Sri-Iam	
กระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562: Empowering Community Rights in Forest Management and Mobilizing Community Forest Management Planning under Community Forestry Act B.E. 2562 (2019)	**763-776**
โอฬาร อ่องพะ: Olarn Ongla	

เรื่อง	หน้า
แนวทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาโดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี: The Solution for Solving Juvenile Delinquency Using Buddhist Practice: A Case Study of Juvenile in Petchaburi Province	777-786
บุษบา ฉิมพลิกานนท์, พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์ และ พระมหาวีระศักดิ์ อภินฺนทเวที:	
Bussaba Chimpriganon, Phrakrupalad Paññavoravat	
and Phramaha Weerasak Abhinandavedi	
แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์: Education Management Guidelines for Artificial Intelligence Manpower Development..	787-801
สมศรี พุทธธรรมวงศ์, ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ และ พิชิต ฤทธิ์จรูญ:	
Somsri Putthamwong, Panuwat Pakdeewong and Pichit Ritcharoon	
การศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม: A study on Conditions of Problems Needs and Positive behavior intervention and Support for Students with Behavioral Problems an Inclusive School.....	802-816
หรรษา องคสิงห์, ชนิดา มิตรานันท์ และ กนกพร วิบูลพัฒนะวงศ์:	
Hunsa Ongkasing, Chanida Mitranun and Kanokporn Vibulpatanavong	
แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม: กรณีศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่: Title: Guidelines for Developing Educational Facilitation which is Consistent with Geo-culture: A Case Study of Highland School in Chiang Mai Province.....	817-829
เทอดพิทักษ์ จันทร์โลหิต, เฉลิมชัย ปัญญาดี และ สมคิด แก้วทิพย์:	
Therdphitak Janlohit, Chalermchai Punyadee and Somkid keawtip	
การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ: The Multimedia Development on Fruit Carving: Ready to eat Fruit set In Home economics subject	830-844
สิริกานต์ อำนวยศิริ และ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์:	
Sirikarn Amnuaysiri and Jomkhwun Suwannarak	

บทความวิชาการ : Articles

เรื่อง	หน้า
พุทธธรรม: บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ: Buddhist moral code: The Role of Mediator by Buddhist.....	845-857
วิพัฒน์ พัฒนสิน: Vipat Patthanasin	
การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยนผ่านองค์มติ ความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม: Mien Ethnic Group Government Through Consensus, Beliefs, Society, and Culture.....	858-870
ณัฐนนท์ จิรกิจนิมิตร: Nadthanan Chirakitnimit	
ความสามารถขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม: แนวคิด นิยามความสำคัญ และแนวทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมสีเขียวที่ได้รับการรับรองในประเทศไทย: Organizational Capabilities on Environmental:Concepts, Definition and Guideline for Operational of Environment Sustainability of Certified Green Industry in Thailand.....	871-885
ศิริรัตน์ ตรงวัฒนาวุฒิ และ ปิยวรรณ สิริประเสริฐศิลป์:	
Sirirat Trongwattanawuth and Piyawan Siriprasertsin	
ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาอาชีพกับทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาท: Professional Mediator for The New Alternative Dispute Resolution.....	886-897
ณรงค์ศักดิ์ อัจฉรานุวัฒน์ และ พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์:	
Narongsak Auscharanuwat and Phrakrupalad Paññavoravat	
แนวทางการพัฒนาองค์การภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019: Guidelines for Organizational Development after the Pandemic of Coronavirus Disease 2019.....	898-909
พรมิตร กุลกาลยืนยง, มนัญชยา ยอแซฟ และ มลทินี ตรีสอน:	
Pornmit Kulkalyuenyong, Mananchaya Joseph and Montinee Treesorn	

เรื่อง	หน้า
ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พ.ศ. 2564: Reflection from the Election of the Subdistrict Administrative Organization (SAO), B.E. 2564	**910-924**
ณรินทร์ งามวงษ์ และ วิทยา ชินบุตร:	
Narin Ngamvong and Wittaya Chinnabutr	

JSH

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

The Model of Marketing Strategies Influencing Customer Satisfaction of Supermarkets in Bangkok Areas*

[1]Sukhumpong Channuwong, [2]Prapas Sirirpap,
[3]Veera Ladnongkun and [4]Jureeporn Makingrilas
[1]Mahamakut Buddhist University, Thailand.
[2,3,4]Independent Scholars
[1]Corresponding Author's Email: Kruprofessor@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study marketing strategies of supermarkets in Bangkok areas; 2) to study customer satisfaction towards supermarkets in Bangkok areas; 3) to find a relationship between marketing strategies and customer satisfaction; 4) to analyze marketing strategies that have an influence on customer satisfaction; and 5) to present the model of marketing strategies influencing customer satisfaction. The samples used in this study were 380 participants who are customers of the selected Tesco Lotus and Big C supermarkets in Bangkok areas. The research questionnaire was used as a tool to collect data. Statistics used in this study consisted of Percentage, Mean, Standard Deviation, Pearson Correlation and Multiple Regression Analysis.

The research results were found that: 1) The overall marketing strategies of supermarkets were perceived at the highest level. In particular, product was perceived at the highest level, followed by promotion, price and place. 2) The overall customer satisfaction was at high level. In particular, customers perceived full meeting of expectation at high level, followed by repeat purchase, positive attitudes towards supermarkets, and positive word-of-mouth recommendation. 3) Marketing strategies were positively related to customer satisfaction. 4) Marketing strategies had an influence on customer satisfaction. In particular, price had the highest influence on customer satisfaction, followed by product, promotion and place. The model of marketing strategies derived from this research is called the "VACAS" model, consisting of various products (V), acceptable price (A), customer responsiveness (C), accessible place (A), and service minded (S). This model can be implemented to create

*Received June 14, 2021; Revised August 19, 2021; Accepted September 28, 2021

positive attitudes, customer satisfaction, purchase intention, repeat purchase, customer retention and customer loyalty leading to increased market share, increased profitability, branch expansion, and sustainable growth of the business. Recommendations were that supermarkets should distribute high quality products that meet customer expectation with acceptable price to increase customer satisfaction.

Keywords: Marketing Strategies; Customer Satisfaction; Supermarkets; Bangkok Areas

Introduction

At the present, the world economy is in recession. Due to the rapid epidemic of COVID-19, people in many countries suffer a lot from this pandemic, which has a negative impact on economy and well-being of the world population. Each individual and organization have to adjust themselves to the changing environments and economic situations in order to survive in this most difficult time. For people, they have to make a good planning in living their lives; they have to spend less and save more money and resources sufficient for passing this critical time. On the other hand, some business companies are forced by the current economic crisis to close themselves. Some have to seek for significant strategies to sell products and provide service in order to earn income and make profit for their survival. Supermarkets have to retain existing customers, and at the same time they have to target non-customers to increase a number of customers. The competition to acquire market shares between supermarkets and other business markets is very much intense. In addition to current competitors who supply the same products and services to customers, there are many new stores who offer the same products and services to satisfy the same group of customers. Customer acquisition becomes more difficult because customers have more choices to purchase products and services from different business markets. So, supermarkets should be aware of the business dynamic of the markets and adjust their strategies to be able to compete with other product and service providers. It can be said that marketing strategies to retain current customer satisfaction and increase satisfaction of new customers are significant and meaningful to the company. Therefore, customer satisfaction is very important to increase sustainable growth and success of business companies.

Customer satisfaction is considered as an indicator of how successful a business company is at providing products or services to the marketplace. Moreover, customer satisfaction can be defined as a full meeting of customer expectation towards products, prices

and services provided by the company, which leads to create positive attitudes of customers towards business company, repeat purchase, and positive word-of-mouth recommendation. Therefore, current business companies have to consider the increase of customer satisfaction as a principle approach to implement as a routine basis to increase more income and profitability. Various researches pointed out that satisfaction is an attractive business philosophy in which gaining more market share and acquiring repeat purchase can be expected from reaching customer satisfaction. Jones, and Rowley (2011) found that failure in doing business comes from a lack of understanding of customer need, misusing of marketing strategies and inability to retain customer satisfaction. When customers are not satisfied, they do not support that business company. A lack of business support leads to a loss of profit, and eventually leads to business closure. Heskett (2002); Leechaimongkol, Seesupan, and Narakorn (2021) mentioned that there are many interesting factors that can be used as marketing strategies to achieve the increase of customer satisfaction such as product quality, distribution, price, and service quality. These are the important factors which have a positive relationship with customer satisfaction. Therefore, it is essential for a business company to know and understand marketing strategies that have an influence on customer satisfaction in order to design and distribute the best offerings.

In addition, retaining customer satisfaction has a lot of benefits to the business company as it can expand market share, increase revenue, reduce costs and enhance the financial performance by increasing a number of satisfied customers (Egan, 2001; Bruhn, 2003). The benefits of retaining satisfied customers include decreased risks from customer perception, lower customer price sensitivity and giving referral to the company. Satisfied and loyal customers will spread positive word-of-mouth recommendations as well as recommending the company to other customers (Rowley, 2005). Maintaining customer satisfaction cannot be ignored and overlooked, especially, in a business market which has numerous competitors because keeping a good relationship with customers could lead to the increase of customer retention and company's profitability. Therefore, the company should apply marketing strategies to satisfy and retain current customers and make them loyal with the company in order to achieve long-term relationship, gain more profitability and improve the economic performance of the company (Barnes, 1994). The company should consider product quality and price on the list of priorities. High product quality and moderate price could gain greater acceptance from customers and lead to increase customer satisfaction and customer loyalty (Schellhase, Hardock, and Ohlwein, 2000; Channuwong, 2014). In general,

customer satisfaction is described as a full meeting of customer expectation, including positive attitudes towards products or services they have been provided (Oliver, 1996). Customer satisfaction is an emotional state that occurs in response to an evaluation of the interaction experience with the salesperson, including product and service (Crosby, Evans, and Cowles, 1990). Customer satisfaction can be explained as a perception of customers towards products or services performance that matches or meets their expectations. Many companies tend to focus more on the control of product quality and service quality in order to reach customer satisfaction (Kotler, Wong, Saunders, and Armstrong, 2005).

If customers are satisfied and impressed with the particular products or services provided by a company, they will have positive attitudes towards a company and repurchase the same products more frequently. Moreover, they would be inclined to try more product line extensions and recommend the products of that company to the others (East, 1997). In addition, customer satisfaction with products or services also benefits the company in several ways. Satisfied customers would spread positive word-of-mouth recommendations for the products or services to their friends and relatives (Heskett et al. 1994). On the other hand, customer dissatisfaction with the products or services would cause a decrease of the overall company satisfaction. In addition to spreading negative word-of-mouth recommendation, they tend to stop purchasing products or services from their current provider and then switch to purchase from other providers (Levesque, and McDougall, 1996). Repeat purchase and positive word-of-mouth recommendations will increase significantly when satisfaction accomplishes a certain level, and at the same time, they will decrease dramatically if the satisfaction level drops to a certain point. Highly satisfied customers tend to have positive attitudes towards the business company and support it to be part of their lives (Tepeci, 1999). In general, customers who repeat purchase, maintain positive attitude towards the same product or service provider and continuously recommend products and services to the others are called “loyal customers” (Bowen, and Chen, 2001). Oliver (1999) described that loyalty is a deeply held commitment to re-purchase or re-patronize a preferred product or service consistently in the present and future. Despite situational influences and marketing efforts having the potential to cause switching behavior, satisfied and loyal customers remain to purchase a repetitive same brand of products and patronize the same business company.

Lotus has been ranked by business information expert as number one among supermarkets in Thailand, followed by Big C and Makro. Lotus can attract customers and maintain popularity among supermarkets because of the following marketing factors: (1)

organic vegetables and groceries; (2) various products such as consumer goods, foods and drinks, home appliance products, dresses, perfumes and many other; (3) convenience in shopping; (4) privilege and gentle communication with customers; (5) in store decoration experience; (6) price and promotion; and (7) online shopping channel. Nowadays groceries and consumer goods become the most important products of Lotus to gain competitive advantage and increase sales volume. With the marketing strategy of "customer first", Lotus can gain more market shares than other supermarkets (Brand Inside Website, 2021).

The researchers consider product, price, promotion and place as the most important marketing strategies that drive the business of Lotus and Big C to grow constantly and sustainably. The results of this study can be generalized and applied by other supermarkets such as Top Supermarket, and Family Mart to set new strategies to drive their businesses to be comparable to Lotus and Big C. Therefore, the researchers are interested in conducting this study to gain new body of knowledge and to present the model of marketing strategies influencing customer satisfaction.

Objectives of the research

1. To study marketing strategies of supermarkets in Bangkok areas
2. To study customer satisfaction towards supermarkets in Bangkok areas
3. To find a relationship between marketing strategies and customer satisfaction
4. To analyze marketing strategies that have an influence on customer satisfaction
5. To present the model of marketing strategies influencing customer satisfaction

Research Methodology

1st Step: Population and Samples

The selected supermarkets used in this research were Tesco Lotus and Big C Supermarkets located in Phra Nakhon and Bangphlat district, in Bangkok areas. The population used in this study was customers who shopped at the selected supermarkets in Phra Nakhon district consisting of 50,382 residents (Phra Nakhon District Office, 2020), and Bangphlat district consisting of 54,618 residents (Bangphlat District Office, 2020). Therefore, a total amount of population to be studied in this research was 105,000 persons. The formula of Taro Yamane was used to calculate the sample size from a whole population at the confident level of 0.05, and 400 samples were obtained.

2nd Step: Variables Used in this Study

The variables used in this study consisted of independent and dependent variables. Independent variables were marketing strategies consisting of product, price, promotion, and place, and dependent variables were customer satisfaction consisting of positive attitudes towards supermarkets, repeat purchase, full meeting of expectation, and positive word-of-mouth recommendation.

3rd Step: Instrument Used to Collect Data

The instrument used to collect data in this study was a research questionnaire. In developing a research questionnaire, the researchers studied concepts and theories about marketing strategies and customer satisfaction from texts, books, journals, articles and related documents. The questionnaire structure can be divided into the following three parts: Part 1 included 6 questions with regard to demographic profiles of respondents consisting of gender, age, marital status, educational level and monthly income in the form of checklist. Part 2 included 16 questions with regard to marketing strategies consisting of product, price, promotion, and place in the form of 5-Point Likert Scales. Part 3 included 12 questions with regard to customer satisfaction consisting of positive attitudes towards supermarkets, repeat purchase, full meeting of expectation, and positive word-of-mouth recommendation in the form of 5-Point Likert Scales.

4th Step: Criteria Used to Interpret Data

In analysis of quantitative data, the researchers analyzed the collected data using Statistical Package for the Social Sciences for Windows (SPSS). The criteria used to interpret data were the 5-Point Likert Scales: 5 = very strongly agree, 4 = strongly agree, 3 = moderately agree, 2 = less agree, and 1 = least agree.

5th Step: Content Validity and Reliability Test

The researchers have conducted content validity and reliability test with the following steps:

1. The content validity of the questionnaire had been checked by five research specialists in order to find the congruency of the research questions and objectives using Item Objective Congruence Index (IOC), and the IOC value of 0.92 was obtained. 2. The reliability test of the research questionnaire was conducted with 30 customers who were not the samples used in this study, and the reliability value of 0.96 was obtained. 3.The correction of the questionnaire had been made before contribution to the targeted samples.

6th Step: Data Collection

Convenience sampling was applied in this study. The researchers had distributed 200 research questionnaires to the samples residing in Phra Nakhon district, and 200 research questionnaires to the samples residing in Bangphlat district during 10 October 2020 to 30 December 2020, and 380 questionnaires were returned, which can be calculated as 95 percent. Then, the researchers had checked the rightness and completion of the returned questionnaires before conducting statistical analysis.

7th Step: Statistics Used to Analyze data

Both descriptive and inferential statistics were used in this study: 1. Frequency and Percentage were used to analyze the demographic profiles of respondents. 2. Mean and Standard Deviation were used to analyze marketing strategies and customer satisfaction. 3. Pearson Correlation was used to analyze a relationship between marketing strategies and customer satisfaction. 4. Multiple Regression Analysis with Enter method was used to analyze marketing strategies that have an influence on customer satisfaction

Research Results

The 1st objective is to study marketing strategies of supermarkets in Bangkok areas. The research results were found that marketing strategies of the selected supermarkets, in total, were at the highest level ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = .812). In particular, product had the highest mean value ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = .770), followed by promotion ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = .813), price ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = .805) and place ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = .861) respectively (Table 1).

Table 1 Mean and Standard Deviation of Marketing Strategies of Supermarkets in Bangkok Areas

Marketing Strategies	$\bar{X}$	S.D.	Translation	Ranking
Product	4.35	.770	Highest	1
Price	4.21	.805	Highest	3
Promotion	4.32	.813	Highest	2
Place	4.15	.861	High	4
Total	**4.25**	**.812**	**Highest**	

The 2nd objective is to study customer satisfaction towards supermarkets in Bangkok areas. The research results were found that customer satisfaction towards supermarkets, in total, were at high level ($\bar{X}$ = 3.93, S.D. = .562). In particular, full meeting of expectation had

the highest mean value ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = .613), followed by repeat purchase ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = .513), positive attitudes towards supermarkets ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = .612), and positive word-of-mouth recommendation ($\bar{x}$ = 3.39, S.D. = .513) respectively (Table 2).

Table 2 Mean and Standard Deviation of Customer Satisfaction towards Supermarkets in Bangkok Areas

Customer Satisfaction	$\bar{x}$	S.D.	Translation	Ranking
Positive attitudes towards supermarkets	3.98	.612	High	3
Repeat purchase	4.15	.513	High	2
Full meeting of expectation	4.20	.613	High	1
Positive word-of-mouth recommendation	3.39	.513	Moderate	4
Total	**3.93**	**.562**	**High**	

The 3rd objective is to find a relationship between marketing strategies and customer satisfaction. The research results were found that the internal correlation among each variable of marketing strategies was positive, which means all four variables had a relationship in the same direction with statistical significance at .01, and correlation value between .692 and .815. The highest internal correlation was a relationship between product and promotion. The correlation coefficient between marketing strategies and customer satisfaction was in the same direction with statistical significance at .01, and correlation value between .603 and .895, where the highest correlation was a relationship between product and customer satisfaction (Table 3).

Table 3 Correlation Coefficient between Marketing Strategies and Customer Satisfaction

Variables	Product	Price	Promotion	Place	Customer Satisfaction
Product	1	.780**	.815**	.698**	.895**
Price		1	.778**	.692**	.645**
Promotion			1	.801**	.671**
Place				1	.603**
Customer Satisfaction					**1**

** Statistically significant at .01

The 4th objective is to analyze marketing strategies that have an influence on customer satisfaction. The results of Multiple Regression Analysis with Enter method were found that marketing strategies had an influence on customer satisfaction with statistical significance at .01 (F=69.426, p=.000). The variable of marketing strategies which had the highest influence on customer satisfaction was price (Beta = .610, p< .01), followed by product (Beta = .465, p< .01), promotion (Beta = .325, p <.01), and place (Beta = .320, p <.05) respectively. The forecasting equation from the results of Multiple Regression Analysis can describe the influence of marketing strategies on customer satisfaction at 76.50 percent (Adjust R^2 = 765), whereas, the rest 23.50 percent was the results of other variables which were not taken into account in this research (Table 4).

The forecasting equation of marketing strategies that have an influence on customer satisfaction can be written in the form of unstandardized and standardized scores as follows:

Unstandardized Scores

Customer Satisfaction = 1.307 (Constant) + .615 price + .568 product + .417 promotion + .236 place

Standardized Scores

Customer Satisfaction = .610 price + .465 product + .325 promotion + .230 place

Table 4 The Influence of Marketing Strategies of Supermarkets on Customer Satisfaction

Marketing Strategies	Customer Satisfaction				p
	B	SE	β	T	
Constant	1.307	.144		9.105**	.000
Product	.568	.063	.465	.872**	.000
Price	.615	.057	.610	2.785**	.000
Promotion	.417	.056	.325	3.618**	.000
Place	.236	.048	.230	.546*	.045
R^2 =	.772			F =	69.426**
Adjust R^2 =	.765	SE =	.387	p =	.000

** Statistically significant at .01

* Statistically significant at .05

The 5th objective is to present the model of marketing strategies influencing customer satisfaction. In order to answer research purpose 5, the researchers have presented the model

of marketing strategies influencing customer satisfaction of the supermarkets, called the "VACAS" model.

The new body of knowledge

Based on the survey of literature and research findings about marketing strategies consisting of product, price, promotion and place, the researchers gained the new body of knowledge about marketing strategies as follows:

1. Various products (V), products of supermarkets should be various and different in terms of sizes and types of products in order to serve the need of customers. Supermarkets should be a one-stop service store that customers can buy everything they need in one place.

2. Acceptable price (A), price of products at supermarkets should be moderate and acceptable which customers who have different financial status can afford.

3. Customer responsiveness (C), supermarkets should be able to produce or sell products that are responsive to the need of customers. Products must be in good quality and long duration. In addition, online markets must be provided in order to serve customers who live in remote places or who are not able to go for shopping at the supermarkets.

4. Accessible place (A), places or locations of supermarkets must be easy to be accessed. Supermarkets should be located near the community in order to serve the people in that community about consumer goods in daily life.

5. Service minded (S), supermarkets should prioritize service as the strategy to create impression to customers. Having service minded can increase good relationship and customer satisfaction.

These marketing strategies can be implemented to create positive attitudes, customer satisfaction, purchase intention, repeat purchase, customer retention, which will lead to increased market share, increased profitability, branch expansion, and sustainable growth of the business (Figure 1).

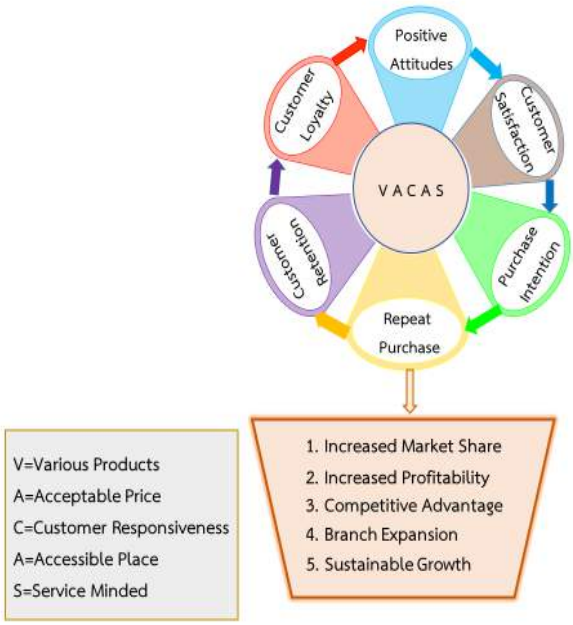

Figure 1 The "**VACAS**" Model of Marketing Strategies Influencing Customer Satisfaction

Discussion of research results

1. The research results were found that marketing strategies of the selected supermarkets, in total, were at the highest level. In particular, product was perceived at the highest mean value, followed by promotion, price and place respectively. The results of this study can be implied that marketing strategies are very much important to sustainable growth of the business. These research findings are relevant to a study of Huber, Herrmann, and Wricke (2001) which found that marketing strategies are the foundations of a company's long-term success. So, it is essential for a company's management team to create and apply appropriate marketing strategies in order to achieve the highest level of customer satisfaction. These research findings are also relevant to a study of Jones, and Rowley (2011) which found that business's success and growth come from an understanding of customer needs and demands, appropriate implementation of marketing strategies and ability to retain customer satisfaction. Most customers are likely to support business company that provides satisfactory products and services with acceptable price. These research findings are also relevant to a study of Chiu, Liu, and Tu (2016) which found that customers are highly satisfied with product quality, followed by service and promotion. Product satisfaction was associated with intention to support business company and repeat purchase, and had the highest influence on customer loyalty.

2. The research results were found that customer satisfaction towards supermarkets, in total, were at high level. In particular, full meeting of expectation had the highest mean value, followed by repeat purchase, positive attitudes towards supermarkets, positive word-of-mouth recommendation respectively. It can be implied that customers are very much satisfied if products and services meet their expectation. So, they perceived full meeting of expectations as the most important. These research findings are relevant to a study of Parasuraman, Zeithaml, and Berry (2013) which found that customer satisfaction can be measured by responsiveness to customer expectation, reliability of service providers, understanding customers, courtesy and empathy towards customers, and good communication.

3. The research results were found that the correlation coefficient between marketing strategies and customer satisfaction was in the same direction with statistical significance at .01, and correlation value between .603 and .895, where the highest correlation was a relationship between product and customer satisfaction. The results of this study confirm a positive relationship between marketing strategies and customer satisfaction. It can be implied that the increase of quality product leads to the increase of customer satisfaction. These research findings are also relevant to a study of Heskett (2002) which found that quality products are positively associated with customer satisfaction. It is essential for the company to understand marketing strategies that have an influence on customer satisfaction in order to design and provide the best offerings.

4. The research results from Multiple Regression Analysis with Enter method were found that marketing strategies had an influence on customer satisfaction with statistical significance at .01 and .05. The variable of marketing strategies which had the highest influence on customer satisfaction was price, followed by product, promotion, and place respectively. The forecasting equation from the results of Multiple Regression Analysis can describe the influence of marketing strategies on customer satisfaction at 76.50 percent (Adjust R^2 = 765), whereas, the rest 23.50 percent was the result of other variables which were not taken into account in this research. These research findings are relevant to a study of Channuwong (2014); Thongsrikhow, and Tuntrakul (2020) which found that there was a positive relationship between price, quality, durability and customer satisfaction. Customer satisfaction had a positive impact on purchase intention. These research findings are also relevant to a study of Szymanski, and Henard (2001) which found that price and product had the highest influence on customer satisfaction. In addition, customer satisfaction had a positive impact on customer

loyalty. These research findings are also relevant to a study of Sheth, and Sisodia (1999) which found that if customers are satisfied and impressed with price, product and service offered by the company, they tend to stay with and support the business company forever. Therefore, the business company must try to satisfy customers, respond to their needs and fulfill their expectations in order to make them stay loyal, repeat purchase, and recommend the company to others to increase a number of customers, market share and company's profitability. These research findings are also relevant to a study of Verhoef, Reinartz, and Krafft (2010) which found that customer satisfaction is a personal feeling of customers resulting from a comparison between the performance of products and services provided by the company and their expectations. This can be divided into three categories: (1) if the performance of products and services are lower than expectations, customers will be dissatisfied. (2) If the performance of products and services meet customer expectation, customers will be satisfied. (3) If the performance of products and services are higher than expectations, customers will be highly satisfied or highly impressed.

Conclusion

The research results were found that marketing strategies of the selected supermarkets, in total, were at the highest level. In particular, product was perceived at the highest level, followed by promotion, price and place respectively. Customer satisfaction towards supermarkets, in total, was at high level. In particular, customers perceived full meeting of expectation at high level, followed by repeat purchase, positive attitudes towards supermarkets, and positive word-of-mouth recommendation respectively. The correlation coefficient between marketing strategies and customer satisfaction was in the same direction with statistical significance at .01, and correlation value between .603 and .895, where the highest correlation was a relationship between product and customer satisfaction. Marketing strategies had an influence on customer satisfaction with statistical significance at .01 and .05. The variable of marketing strategies which had the highest influence on customer satisfaction was price, followed by product, promotion, and place respectively.

Suggestions

Based on the research findings, the researchers would like to provide the following recommendations:

1. Product was perceived as the most important marketing strategy and price had the highest influence on customer satisfaction, so supermarkets should distribute high quality products with moderate and acceptable price in order to increase customer satisfaction.

2. The present study was conducted focusing on the selected supermarkets in Bangkok areas only. The researchers would like to suggest that it would be useful to replicate similar study of supermarkets in different locations of Thailand.

3.The present study focused only on four marketing strategies: Product, price, promotion and place. The researchers would like to suggest that future research should focus on more than these four marketing strategies.

4. The present study focused only on customer satisfaction towards supermarkets in Thailand. The researchers would like to suggest that future research should be conducted in different countries in order to compare customer satisfaction towards supermarkets in Thailand and other countries.

References

Bangphlat District Office. (2020). *Population statistics*. Bangkok: Bangphlat District Office.

Barnes, J.G. (1994). Close to the Customer: But Is It Really a Relationship? *Journal of Marketing Management*, 10, 561-570.

Bowen, J.T., & Chen, S.L. (2001). The Relationship between Customer Loyalty and Customer Satisfaction. *International Journal of Contemporary Hospitality Management,* 13(5), 213-217.

Brand Inside Website. (2021). *Ranking of most popular retailed stores: Lotus ranked number 1, followed by Big C and Makro.* Retrieved May 14, 2021 from www.https://brandinside.asia.

Bruhn, M. (2003). *Relationship marketing: Management of customer relationships*. London: Prentice Hall.

Channuwong, S. (2014). The Strategic Management of Coca-Cola and Starbucks Company. *TNI Journal of Business Administration and Language,* 2(2), 55-58.

Chui, S., Lui, C., & Tu, J. (2016). The Influence of Tourists' Expectations on Purchase Intention: Linking Marketing Strategies for Low-Cost Airlines. *Journal of Air Transport Management,* 53, 226-234.

Crosby, L.A., Evans, K.R., & Cowles, D. (1990). Relationship Quality in Services Selling: An Interpersonal Influence Perspective. *Journal of Marketing*, 54, 68-81.

East, R. (1997). *Consumer behavior: Advances and applications in marketing*. London: Prentice Hall.

Heskett, J.L. (2002). Beyond Customer Loyalty. *Journal of Managing Service Quality*, 12(6), 355-357.

Heskett, J.L. et al. (1994). Putting the Service-profit Chain to Work. *Harvard Business Review*, 72(4), 164-174.

Huber, F., Herrmann, A., & Wricke, M. (2001). Customer Satisfaction as an Antecedent of Price Acceptance: Results of an Empirical Study. *Journal of Product & Brand Management,* 10(3), 160-169.

Jones, R., & Rowley, J. (2011). Entrepreneurial Marketing in Small Businesses: A Conceptual Exploration. *International Small Business Journal,* 29, 25-36.

Kotler, P., Wong, V., Saunders, J., & Armstrong, G. (2005). *Principle of Marketing*. Essex, U.K.: Pearson Education Limited.

Leechaimongkol, C., Seesupan, T., & Narakorn, P. (2021). The Service Marketing Mix Factors Affecting Decision of Farmers on Choosing Service Paddy to Rice Maket in Amphoe Muang Changwat Phitsanulok. *Humanities and Social Sciences Journal of Pibulsongkram Rajabhat University*, 15(1), 79-90.

Levesque, T., & McDougall, G.H.G. (1996). Determinants of Customer Satisfaction in Retail Banking. *International Journal of Bank Marketing*, 14(7), 12-20.

Oliva, T.A., Oliver, R.L., & MacMillan, I.C. (1992). A Catastrophe Model for Developing Service Satisfaction Strategies. *Journal of Marketing*, 56, 83-95.

Oliver, R.L. (1996). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer.* New York: McGraw-Hill.

Oliver, R.L. (1999). Whence Customer Loyalty? *Journal of Marketing*, 63, 33-44.

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., & Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A Multiple Item Scale for Measuring Customer Perceptions of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64, 12-40.

Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., & Berry, L.L. (2013). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing,* 49, 41-50.

Phra Nakhon District Office. (2020). *Population statistics.* Bangkok: Phra Nakhon District Office.

Rowley, J. (2005). The Four Cs of Customer Loyalty. *Journal of Marketing Intelligence & Planning*, 23(6), 574-581.

Schellhase, R., Hardock, P., & Ohlwein, M. (2000). Customer Satisfaction in Business-to-Business Marketing: The Case of Retail Organizations and their Suppliers. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 13(2), 106-121.

Sheth, J.N., & Sisodia, R.S. (1999). Revisiting Marketing's Lawlike Generalizations. *Journal of the Academy of Marketing Sciences*, 17(1), 71-87.

Szymanski, D.M., & Henard, D.D. (2001). Customer Satisfaction: A Meta-analysis of the Empirical Evidence. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 29(1), 16-35.

Tepeci, M. (1999). Increasing Brand Loyalty in the Hospitality Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11(5), 223-229.

Thongsrikhow, N., & Tuntrakul, T. (2020). The Competitive Factors of Laminated Floorcovering Market in Thailand. *Journal of MCU Peace Studies,* 8(6), 2055-2067.

Verhoef, P. C., Reinartz, W. J., & Krafft, M. (2010). Customer Engagement as a New Perspective in Customer Management. *Journal of Service Research*, 13(3), 247-252.

The Understanding of Non-Religiosity and Moral Principle of Thai Younger Millennials*

[1]Uthai Kaewpetch and [2]Uthai Satiman

[1]Patumwan Demonstration School, Srinakarinwirot University, Thailand.

[2]Suan Dusit University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: uthai.kae@satitpatumwan.ac.th

Abstract

Misunderstanding of the meaning of immoral person and non-religious person, including reputation of religiosity of Thai younger millennials, leads to claim themselves as non-religious person. By such claim, the term 'non-religious person' falls to the criticism that it is immoral person by conservative believers. This paper is intended 1) to investigate what is the causes of argument against religiosity and moral principles of religion defined as immorality and 2) to propose the new tendency of valorization of moral principles in Thai younger millennials. To complete investigation and proposal, this paper uses the marks of moral condition in the book *Postmodern Ethics* written by Zygmunt Bauman as criticism for reputation of religiosity. Reputation of religiosity is not equivalent to being immoral. It found that using the marks of moral condition of Zygmunt Bauman in Postmodernist perspective is stronger argumentation of reputation of religiosity.

Keywords: Non-religious person; Immoral person; Moral principle

Introduction

It is not surprising that new generation reputed religiosity, including religious morality. The younger teenagers around the world decline both religion and religious morality because both of them are ambiguous and obsolescent. Therefore, moral principles of religions are indispensable and useless. This assumption leads to reputation of religiosity around the world. Generally, in Thailand, the relation between religion and moral principle seems, at least in the understanding of Thai Buddhists, indispensable. For some people, Buddhism and morality are related in terms of moral justification that it can be used to be moral judgement. For example,

*Received March 20, 2022; Revised April 20, 2022; Accepted April 20, 2022

the notice of criticism is that living in monkhood for long time of men should be

Moral conduct. It meant that their ordination became moral justification. Ordination, for some people, is obviously a symbol of goodness and a symbol of good life. In many cases, it seems to be moral automatically. For example, when a murderer committed crime, if he was allowed to be ordained as Buddhist monk for a while, then he was probably considered as innocent guy. Someone might go to the final conclusion that an ex-monk is moral person. By contrast, in some cases, people expected that a man ordained as monk was moral person after living in monkhood for long time. His conduct and action in lay-society frequently after they became ex-monk were immoral as same as people expected. The conduct of an ex-monk falls to blaspheme. Furthermore, some Buddhist monks violated regulations during living in monastery. This action was argued how monks, as moral preceptor, committed immoral themselves. By these examples, it could be affirmed that moral justification of Thai people was equivalent to belief in Buddhism. But the reaction of Thai younger millennials is reputation both moral principle and religiosity. To be fair, Thai younger millennials resisted religiosity and its moral justification because it did not work for the modern lives. Then, some younger millennials became non-religious persons and criticized against the older moral justification. In the present situation, the ideology of global citizen became prevalent where human beings live in the universal value that we share the same standard value. Therefore, what we needed is the universal criteria which can be applied in the actual life.

The situation of religion resistance and affirmation of 'non-religious' agent of Thai younger millennials has widely been spreading. This phenomena would not be surprising in other countries where the state ideology stands for secular world. The social acceleration, for example politic liberalism, was partially noticed and accepted as the cause of religion reputation. Another can be seen in ethical solution. In the past, human beings faced and struggled moral problems in daily life. Many new problems are unknown or unnoticed to the past by old generations. Thai younger millennials seem to be upset to the old criteria of ethical judgement. In other words, the global context of contemporary life cannot be fathomed in advance because the old moral justification did not work. It seems, furthermore, obsolete function. It is by no means possible solution for contemporary problems. It could not function properly. The notion of the old approaches has come to be the demise of the ethics. Is there any ethical justification available? Therefore, the interpretation of possible ethics is contentious. Further, respect towards multi-culture and believes is necessarily recognition in society.

Another remark of misconception of religion in Thai society concerning moral principle and ethical justification is the assertion that religious belief is moral justification. It leads to resistance even reputation of religiosity, especially Buddhism because Buddhist is majority. However, the millennials might count other faiths in the controversy either. For example, the proposal of millennials to remove Buddhism subject, probably particular religion teaching, in ordinary study was widely consent. Another misconception in Thai society is assertion-that 'non-religious' agent is immoral self and-that 'non-religious' agent can blaspheme any believes in terms of obsolete function. To respond the issue is not to counter criticize, but to investigate and examine how this situation takes place in terms of distinguishing between moral principle and ethical justification. Furthermore, the understanding of distinguishing between moral principle and ethical justification is needed. If Thai younger millennials can classify and contrast diversity between moral principle and ethical justification properly, the religion resistance will go beyond blaspheme. This paper is intended to investigate the misunderstanding concept of non-religious person and immoral person in the context of Thai society. This paper takes the ethical framework to outlook the situation in Thai context in order to discuss the controversial issues of moral justification. It takes the postmodern critique of modern moral justification by following the marks of moral condition in the book *Postmodern Ethics* written by Bauman (1996). The notices of Bauman in *Postmodern Ethics* indicated the causes of moral resistance. To explore and investigate the criticism of the millennials, this paper uses Bauman's postmodern perspective of moral condition as criticism against the old moral religiosity because their resistance shared many aspects of denials.

It is hopeful for new generation to have any moral justification in order to justify moral problems in contemporary disruption. In Thai society, Dogmatism became majority of belief and used as moral justification. The alternative moral justification is still needed. This paper was divided into five parts: 1) Introduction, 2) Reputation of Religiosity to Liberalism and Universal Values, 3) Postmodern Perspective of Moral Crisis, 4) Conclusion, and 5) Suggestion.

Reputation of Religiosity to Liberalism and Universal Values

It was generally accepted that the majority of Thai people believe in Buddhism. Then, the way of life involved in Buddhist teaching, including moral justification. Thai used Buddhist moral principle as moral standard. This is ideology of Thai ancient state inherited since Sukhothai period. Somparn Promta stated that good state or society according to Buddhism must consist of morality... because the leader must rule the good life for citizen (Promta,

2008). The continuity of using Buddhist ideology for ruling in Thai history can be found the work of Phra Bhramagunabhorn (P. A. Prayutto, 2007). His work became the pillar of Thai Buddhist strongly. Another evidence of relation between Buddhism and Thai state in terms of national morality can be found in the time of centralization of King Rama 4-6 (Taveesak, 2021). The attempt to construct nation by establishing three pillars; Nation, Religion, and King indicated that Thai nation and religion, here is Buddhism is indispensable. Therefore, it is not surprising that Thai younger millennials assume Buddhism as a moral justification of society. Then, some of them acclaim to distinguish religion from state. The state should be secular state. Pipat Pasutharacharti critically proposed that the absolute monarchy is the key to study Thai history before revolution in 1930 which the three pillars were united accordingly. He concluded that belief in any religions is freedom of Thai people. (Pasutharacharti, 2010). This would be one reason why they reputed resligiosity. Thai younger millennials declared themselves as non-religious person.

The ambiguity among the terms among non-religiosity referring to those who have not believed in any particular religions might be enumerated as 1) atheism, 2) agnosticism, religious skepticism, and secular humanism. In the context of religious study, the term 'atheism' might be used to mean a kind of religion which did not believe in the existence of God. In other words, it means a group of religions that do not concern the religious morality. The criticism against this standpoint as atheism because God is moral justification. In Christian context, therefore, those who did not believe in God are atheists in terms of immoral person either. This assumption can be found in Christian context. The misunderstanding of atheism as immoral agents becomes controversial in Thai society. For example, the term 'atheism' was used to described Buddhism as atheism because its main standpoint is denial of the existence of God. It means the negation of theism. It further refers to non-religious agent. But Thai context, the term 'atheism' does not compatible with the term 'non-religious person'. Thai younger millennials reputed religiosity because they argued that any religious moral justification was imprecise. What their parents thought, for example morality, cannot provide universal values. The universal value, for the new generation, is liberal democracy which all human beings live equally while some religious teachings neglected this value. Since the world in the past is not the as same as the global society we have now, the universal value is needed.

The crash of religiosity occurred because Thai younger millennials yearn for the universal values and tendency of liberalism. Some exclusivist believes, for example Buddhist

moral justification, in any ideology are not the solutions in democratic society. What should be proposed to be acceptable for younger millennials in the democratic atmosphere is liberal democracy. Since secularism have grown up in the last 300 years, religions have increasingly lost their importance. In the 21st century, is it possible to find any new religion that valorizes a system of human laws founded on a belief in superhuman laws?

Yuval N. Harari, the author of *Sapiens: A Brief History of Humankind*, defines religion as a system of human laws that is founded on a belief in superhuman laws. He affirmed that religion must have two qualities. First, it must espouse a universal superhuman order that is true always and everywhere. Second, it must insist on spreading to everyone. In short, it must be universal and missionary (Harari, 2015). The most interesting proposed by Harari is affirming that some ideologies, such as liberalism, Communism, capitalism, nationalism and Nazism are new natural-law religions. It is undoubtedly strange and unfamiliar for conservative believers. He insisted that if a religion was defined as a system of human norms and values that is founded on belief in a superhuman order, then Soviet Communism was no less a religion than Islam. He explained more that Buddhism shares some aspects according to his definition of religion. He compared Buddhist belief and Communist belief that both believed in a superhuman order of natural and immutable laws that should guide human actions. Whereas Buddhist believe that the law of nature was discovered by Siddhartha Gautama, Communists believed that the law of nature was discovered by Karl Marx, Friedrich Engels and Vladimir Ilyich Lenin (Harari, 2015). He further compared more similarities in terms of holy script, prophetic books, holiday, and festivals. The most importance here is not similarity between Buddhist and Communist belief but humanist religion. What Harari concerned is about humanist religion that sanctify humanity. He stated that the most important humanist sect is liberal humanism, which believes that 'humanity' is a quality of individual humans, and that the liberty of individuals is therefore sacrosanct. This is the sacred nature of humanity resides within every individual *Homo sapiens*. According to Harari, the new religion in the 21st century should be humanist religion which can sanctify humans because the inner core of individual humans gives meaning to the world and is the source for all ethical and political authority (Harari, 2015). He, further, explained that if we, as human, should look inside and listen to the inner voice of humanity when we encounter an ethical or political dilemma. Harari divided humanist religion into three sects: 1) Liberal humanism, 2) Socialist humanism, and Evolutionary humanism because Homo sapiens has a unique and sacred nature that is fundamentally different from the nature of all other beings and phenomena. The supreme

good is the good of humanity. In each sect, humanity was defined accordingly and there is supreme commandment. For example, the supreme commandment of liberal humanism is to protect the inner core and freedom of each individual Homo sapiens, Socialist humanism to protect equality within the species Homo sapiens, and Evolutionary humanism to protect humankind from degenerating into subhumans and to encourage its evolution into superhumans respectively (Harari, 2015). It can be concluded that for Harari the new religion is humanist religion because it can sanctify humans and gives universal value.

From Harari's proposal on new religion in the 21st century, it found that new knowledge is sanctifying humanity. Even though new younger millennials reputed religiosity, they still believed in humanist core, freedom, and universal values. Blasphemy younger millennials as immoral person is misunderstanding. In the democratic atmosphere, humanist religion according to Harari became acceptable for younger millennials in this sense. Without blasphemy, the younger millennials probably use the postmodern perspective on moral crisis to argue against conservative believers of traditional religions.

Postmodern Perspective on Moral Crisis and Moral Judgement in Kalama Sutta

Zygmunt Bauman (1925-2017), a polish philosopher, wrote the book postmodern ethics. He began to analyze moral crisis that the moral agenda of our times is full of items which ethical writers of the past hardly ever touched or did not touch at all and for good reason: they were not articulated then as part of human experience (Bauman, 1996). He suggested the marks of moral condition from the postmodern perspective:

1. Humans are morally ambivalent.
2. Moral phenomena are inherently 'non-rational.'
3. Morality is incurably *aporetic*.
4. Morality is not *universalizable*.
5. Morality is and is bound to remain irrational.
6. Morality has no foundation; no cause, no determining factor.
7. Postmodern perspective on moral phenomena does not reveal the relativism of morality (Bauman, 1996). Bauman extended criticism to moral responsibility and ethical rules that we faced moral uncertainty in two dimensions: practical and theoretical dimension. Since humans are morally ambivalent. No logically coherent ethical code can 'fit' the essentially ambivalent condition of morality. Therefore, moral conduct cannot be guaranteed. What we can do is to learn how to live without such guarantees and with the awareness that guarantees

will never be offered. We as human beings hope perfect society and ethical rules because such rules may guide our conduct towards others and other towards us. Bauman stated that we live and act in the endless multitude of other human beings, seen or guessed, known and unknown, whose life and actions depend on what we do and in turn influence what we do, what we can do and what we ought to do and all this in ways we neither understand nor are able to presage (Bauman, 1996).

The most influential postmodernist philosopher is Jean-Francois Lyotard. He analyzes the condition of postmodernism as incredulity towards grand narratives. Grand narrative means the legitimacy of particular ideology which its prominence was used to prescribe human actions. The legitimacy was designated by discourse, logical statement, and phrases in term of rationality. In the case of knowledge, for example, Copernicus stated that the path of the planet is circular. At that time, this proposition was validated as true (Kaewpetch, 2016). In Kalama sutta, grand narrative might be asserted either belief or person. For example, the last warning of the Buddha that consideration "This is our teacher" [samano no garu] is a person. Even though almost of Lyotard's works did not concern more about ethics, his suggestion of incredulity towards grand narratives could be applied reputation of religiosity because religion is a kind of belief and grand narrative.

For Bauman's remarks of moral condition and moral judgement in Kalama sutta, it found that new knowledge can be attained by sanctifying human and social values where both individuals and society evaluated beneficial gain. Moral conduct and moral responsibility are needed in multi-cultural society. But morality is self-constitution rather than legislative product of society where legislation did not sanctify human dignity. Similarly, moral judgement in Kalama sutta suggested that when you (Kalamas) yourselves know: "These things are good; these things are not blamable;these things are praised by the wise; undertaken and observed, these thingslead to benefit and happiness," enter on and abide in them' (A.I. 189). Thai younger millennials and traditional believers probably uphold this attitude in order to avoid blasphemy and conflict.

Conclusion

It is found that the cause of reputation of religiosity of Thai younger millennials is lack of critical faculty of moral justification. Then, it is not surprising that they denied moral principle in religion, including religion itself. The organization of religion also must adjust itself in the disruptive age in order to serve humanist core and freedom. The new religion in the

21st century should sanctify humanity because humanism is a belief that the unique nature of humans the most important thing in the world and it determines the meaning of everything that happens in the universe. The supreme good is the good of *Homo sapiens*. The unique nature of humans was known as 'human right.' The sects of humanist religion are liberal, socialist, and evolutionary humanism. Even though moral conduct cannot be guaranteed, the new religion in this sense protects the inner core, freedom, equality of each individuals. Furthermore, the supreme commandment of evolutionary humanism is to protect humankind from degenerating into subhumans and to encourage its evolution into superhumans. Bauman proposed that moral crisis of modern time has two dimensions: practical and theoretical dimension. He called moral uncertainty. In practical dimension, what we and other people do may have profound, far-reaching and long-lasting consequences, which we can neither see directly nor predict with precision. For Thai younger millennials, the strong argument against religiosity is not to reputation of religiosity but to consider the possibility of any moral justification. Taking the postmodernist perspective on ethical condition illustrated by Zygmunt Bauman and incredulity towards grand narrative proposed by Lyotard would be critical reaction to obsolescent moral justification. What occurred in Thai society, for Bauman, is the ambivalence of moral judgement where the Thai younger millennials confused because they believe in the advance of modernity and hope that all human conduct can be embraced by precise rules, especially math and science. For younger millennials, moral principle is neither universalizable nor certain. But in fact, moral conduct and moral responsibility are still needed.

To the author's perspective, Thai younger millennials might accept humanist religion proposed by Yuval Noah Harari because it shares some aspects of universal value which sanctifies humans and all human can live together peacefully. The younger millennials still have right to claim that they are non-religious person until they have not harmed human right of others as same as they recognized. As a traditional religious believer, we cannot blame them as immoral person either. The new knowledge can be found in this paper is the possibility of new religion in the new paradigm shift where the core and freedom of each individual and equality within the species *Homo sapiens* have been met.

References

Bauman, Z. (1996). *Postmodern Ethics*. Cambridge: Blackwell Publisher.

Harari, N. Y. (2015). *Sapiens: A Brief History of Hummankind*. London: Penguin Random House Press.

Hout, M. (2016). *Interview: Q&A: Why Millennials are less religious than older Americans*. Pew Research Center. Retrieved February 14, 2022, from https://www.pewresearch.org/ fact-tank/2016/01/08/qa-why-millennials-are-less-religious-than-older-americans/

Kaewpetch, U. (2016). Buddhism and Postmodernity as the Path of Autonomy Leading to Mutual Understanding and Peace. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 295-312.

Phra Bhramagunabhorn. (P. A. Prayutto). (2007). *Buddhism in Asia*. Bangkok: Dhammasapa Press.

Pasutharacharti, P. (2010). *State and Religion: Articles of Kingdom, Religion, and Freedom*. Bangkok: Siam Press.

Pew Research Center. (2010). *Religion Among the Millennials*. Retrieved February 14, 2022, from https://www.pewforum.org/2010/02/17/religion-among-the-millennials/

Promta, S. (2008). *An Essay Concerning Buddhist Ethics*. Bangkok: chulalongkorn University Press.

Satha-ananta, S. (2007). *Faith and Wisdom: Conversation on Philosophy and Religion*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Taveesak, S. (2021). *Comparison of Religious Reformation between Christianity, Buddhism, and Secular State*. Bangkok: Siam Praritass Press.

การวิจัยและพัฒนาทักษะนวัตกรรม
ของเยาวชนไทยสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต*

Research and Development of Innovation Skills
for Thai Youth to Support Their Careers in the Future

ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์

Channarong Wisetsat

คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Faculty of Education, of Roi Et Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: chanwi7@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์งานวิจัยเพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต 2) เพื่อพัฒนาทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย 3) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทยสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบ ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบ ระยะ 4 ศึกษาผลการใช้และปรับปรุงรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายมี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชนที่จะประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต กลุ่มเยาวชนที่จะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต และกลุ่มเยาวชนที่จะประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต รวมจำนวน 150 คน ซึ่งได้มาโดยการการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และ แบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติทดสอบพาราเมตริก ได้แก่ การทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน (2) วัตถุประสงค์ (3) ขั้นตอนการเรียนรู้ (4) ระบบสังคม (5) หลักการตอบสนอง และ (6) ระบบสนับสนุน ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสมของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) เยาวชนไทยที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มีทักษะนวัตกรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการศึกษาการใช้รูปแบบพบว่า เยาวชนไทยมีทักษะนวัตกรรมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาราย

*Received July 14, 2021; Revised October 10, 2021; Accepted April 22, 2022

กลุ่มย่อยพบว่า เยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคตมีทักษะนวัตกรรมสูงที่สุด รองลงมาคือเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต และเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคตต่ำที่สุด นอกจากนี้พบว่าหากจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมและสร้างแรงบันดาลใจให้มีความเหมาะสมกับเยาวชนแต่ละกลุ่ม

คำสำคัญ: ทักษะนวัตกรรม; รูปแบบการเรียนการสอน; การพัฒนาเยาวชนไทย

Abstract

This research aimed to 1) develop a teaching model to enhance innovation skills of Innovation skills for Thai youth to support their careers in the future, 2) develop innovation skills of Thai youth, 3) evaluate the results of using the teaching model to enhance innovation skills of Innovation skills for Thai youth to support their careers in the future. The research and development process was conducted in 4 phases: Phase 1 studied basic information and necessity, Phase 2 model development, Phase 3 model experiment, Phase 4 study the results and improve the model. There are 3 target groups: youth who will pursue a career in education in the future, youth groups who will pursue a career in agriculture in the future and youth groups who will pursue careers in the future of entrepreneurship. A total of 150 people were obtained by purposive selection. The tools used to collect information include: lesson Plan, behavioral observation form, interview form, questionnaire form and field note. Data were analyzed by using basic statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation. Using parametric test statistics such as t-test.

The results of the research were as follows: 1) The teaching model to enhance innovation skills of Innovation skills for Thai youth to support their careers in the future consists five parts: (1) learning principles and theories (2) objectives (3) teaching process (4) social system (5) response principle and (6) support system. The evaluation of the suitability of the Teaching model revealed that the overall suitability of the model was at a high level. 2) Thai youth who had learned by the teaching model to enhance innovation skills had high posttest scores than those pretest score at .05. 3) The results of the study revealed that Thai youths had high level of innovation skills. When considering the subgroups, it was found that Young entrepreneurs in the future have the most innovation skills, followed by youth pursuing a career in education in the future and youth employed in agriculture in the future the lowest. In addition, it was found that if the developed model was applied to each target group Teachers should design and motivate activities that are appropriate for each youth group.

Keywords: Innovation Skills; A Teaching Model; Thai Youth Development

บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบันนั้น สถานการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาส่งผลให้เกิดปัญหาในภาคเศรษฐกิจ ทักษะนวัตกรรม (Innovation Skills) เป็นทักษะสำคัญในภาคเศรษฐกิจ เพราะเป็นทักษะที่นำไปสู่การสร้างนวัตกรรม (Innovation) (Drapeau, 2014; Lee, and Benza 2015) ในบริบทโลกการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชั้นนำต่างก็เห็นความสำคัญของทักษะนวัตกรรม จึงมุ่งที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนักศึกษา ในบริบทประเทศไทยเองก็ได้เห็นความสำคัญของทักษะนวัตกรรม โดยได้ส่งเสริมเป็นเชิงนโยบายในด้านการศึกษา อาทิเช่น แผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2565) ได้กำหนดเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้สามารถพัฒนานวัตกรรมได้ (Office of the Higher Education Commission, 2006) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้กำหนดให้สถาบันผลิตบัณฑิต ต้องผลิตบัณฑิตให้ได้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งพัฒนาทักษะทางปัญญา เพื่อพัฒนาการสอนให้นักศึกษาเกิดความเจริญงอกงามทางนวัตกรรม (Office of the Higher Education Commission, 2006) นอกจากนี้โมเดลประเทศไทย 4.0 ได้ระบุว่าการที่การที่คนไทยจะนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้นั้นจะต้องพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม นั่นคือต้องพัฒนาทักษะนวัตกรรมให้เกิดในเยาวชนไทย

ในบริบทจังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดปี 2561-2564 ที่ต้องการส่งเสริมให้เยาวชนมีทักษะนวัตกรรมเพื่อรองรับการประกอบอาชีพในอนาคต จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะอาชีพของเยาวชนร้อยเอ็ดพบว่า ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต ซึ่งเป็นนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาหลักในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด และวิทยาลัยอาชีวศึกษาร้อยเอ็ด ซึ่งทั้งสถาบันการศึกษาหลักนี้ต่างมีเป้าหมายร่วมกันคือส่งเสริมทักษะนวัตกรรมให้กับเยาวชนไทย (Roi Et Provincial Office, 2008)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเพื่อส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรมกับเยาวชนพบว่า Wu, Hwang, Kuo, and Huang (2013) ได้ทำการวิจัยเพื่อส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรมนักศึกษา จากงานวิจัยพบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยพัฒนาการทักษะนวัตกรรมนักศึกษา Orlandi (2010) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการทักษะนวัตกรรมนักศึกษา ผลการวิจัยเขาพบว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยพัฒนาการทักษะนวัตกรรมของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี Morad, Ragonis, and Barak (2014) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการทักษะนวัตกรรมกับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัยเขาพบว่าเทคโนโลยีในการศึกษาช่วยสนับสนุนให้เกิดการทักษะนวัตกรรมกับนักศึกษา Shekar (2013) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการทักษะนวัตกรรมกับนักศึกษา ซึ่งเขาพบว่าเมื่อนำการเรียนรู้แบบโครงงานมาจัดการเรียนรู้กับนักศึกษาได้ช่วยพัฒนาการทักษะนวัตกรรมกับนักศึกษาได้ดี จากงานวิจัยของ Nussbaum-Beach, and Hall (2012) พบว่าการนำเทคโนโลยีในการศึกษา มาจัดการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรม และ ทักษะการร่วมมือของผู้เรียน Amelink, Fowlin, and Scales (2013) ได้ทำการวิจัยเพื่อส่งเสริมทักษะการทักษะ

นวัตกรรมกับนักศึกษาพบว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่มีการออกแบบภาระงานจะช่วยส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรม นอกจากนี้ Hart (2013) ให้ข้อเสนอแนะว่าการจัดการสอนที่จะส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้นั้นควรจัดการสอนแบบผ่านประสบการณ์ และเรียนรู้แบบร่วมมือ นอกจากนี้ควรออกแบบการเรียนรู้เป็นลักษณะโครงงาน สอดคล้องกับ Andrews, and Clark (2018) ได้ให้ข้อสรุปว่าทักษะการทักษะนวัตกรรมเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา การจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมทักษะการทักษะนวัตกรรมได้ดีนั้น จะเป็นลักษณะการเรียนรู้ในลักษณะโครงงานและใช้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Mugione, and Penaluna (2018) ได้เสนอแนะว่าทักษะการทักษะนวัตกรรมเป็นทักษะที่สำคัญที่ควรส่งเสริมให้กับผู้เรียนโดยออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Garrison (2015) ได้สรุปว่าการทักษะนวัตกรรมนั้นเกิดจากประสบการณ์ในการเรียนรู้ผนวกกับการเรียนรู้จากเทคโนโลยี

จากที่กล่าวมาจะได้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมนักศึกษาให้เกิดการทักษะนวัตกรรมได้นั้น ผู้สอนจะต้องจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ปัญหา ให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันคิดและออกแบบวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นร่วมกัน การเรียนรู้เป็นการปฏิบัติจริง และลงมือกระทำจริง มุ่งให้นักเรียนเกิดประสบการณ์จริง ในการเรียนรู้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ทางเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ควรมีการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันรับผิดชอบงานร่วมกัน จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนไทยเกิดทักษะนวัตกรรมนั้น มี 4 แนวคิด คือ 1) แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 2) แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ 3) แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน และ 4) แนวคิดเทคโนโลยีการศึกษา ด้วยหลักการและเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นว่าทักษะนวัตกรรมเป็นเรื่องสำคัญมากในยุคปัจจุบัน เพราะจะนำไปสู่การสร้างวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่ประเทศจะพัฒนาไปได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเกิดนวัตกรรม ซึ่งผู้สร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นก็คือเยาวชนไทยที่มีทักษะนวัตกรรม ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย มี 6 องค์ประกอบ คือ ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน อันจะเป็นการรองรับการประกอบอาชีพในอนาคตของเยาวชนไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต

2. เพื่อพัฒนาทักษะนวัตกรรมของเยาวชน กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed method) ผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยออกแบบขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต (Research - R1: Analysis)

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต (Development - D1: Design and Development)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น (Research - R2: Implementation) มีจำนวน 3 วงรอบ ดังนี้

วงรอบที่ 1 ใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรม กับเยาวชนกลุ่มที่ 1 ผู้ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และปรับปรุงรูปแบบสำหรับขยายผล

วงรอบที่ 2 ขยายผลสู่เครือข่ายสถานศึกษาใหม่ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมกับเยาวชนกลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และปรับปรุงรูปแบบสำหรับขยายผลต่อ

วงรอบที่ 3 ขยายผลสู่เครือข่ายสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาร้อยเอ็ด โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมกับเยาวชนกลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต ศึกษาผลการใช้รูปแบบ

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการใช้และปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (Development - D2: Evaluation)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน ทั้งนี้ได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นระบุเป้าหมาย ขั้นระดมแนวคิด ขั้นประดิษฐ์ชิ้นงาน ขั้นทดลองใช้ และขั้นสรุปผล ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสมของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะนวัตกรรมของเยาวชน กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต กลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต และกลุ่มผู้ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนไทยที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มีทักษะนวัตกรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต ผลการวิจัยพบว่า ยาวชนไทยมีทักษะนวัตกรรมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายกลุ่มย่อยพบว่า เยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคตมีทักษะนวัตกรรมสูงที่สุด รองลงมาคือเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต และเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคตต่ำที่สุด นอกจากนี้พบว่าหากจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ควรออกแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม กลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคตควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงกับสถานประกอบการและเปิดโอกาสให้คิดสร้างสรรค์ให้เต็มที่ กลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต ผู้เรียนควรได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม มีการสร้างสื่อการสอนแนวคิดใหม่ และใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาผนวกการจัดการเรียนรู้ในชันเรียน และเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต ผู้เรียนควรกำหนดเป้าหมายใหม่ เป็นเกษตรแนวคิดใหม่ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคระหนักถึงควรผลิตให้เป็นอินทรีย์ หรือ ให้มีมาตรฐานสากล ตลอดจนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ใหม่

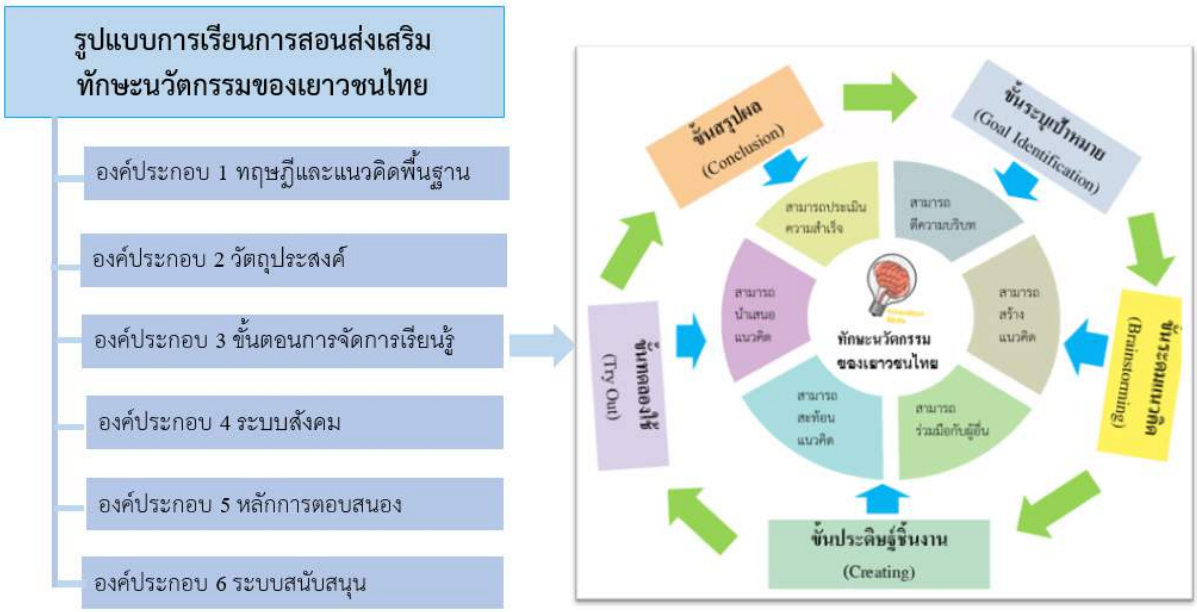

รูปภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย

จากภาพประกอบ 1 จะได้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิดพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นระบุเป้าหมาย (Goal Identification) ขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มให้เยาวชนไทยได้ร่วมมือกันศึกษาปัญหา หรือความต้องการ ในการพัฒนานวัตกรรม จากกลุ่มเป้าหมายที่จะนำนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นไปทดลองหรือวิจัย โดยร่วมกันรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ของตนเอง และสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เพิ่มเติม โดยผู้สอนใช้คำถามนำ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลความต้องการพัฒนานวัตกรรม จากนั้นร่วมกันกำหนดหัวข้อ จากเนื้อหาวิชาที่ต้องการพัฒนานวัตกรรม แล้วร่วมกันระบุเป้าหมายความต้องการที่จะพัฒนานวัตกรรม

ขั้นที่ 2 ขั้นระดมแนวคิด (Brainstorming) ขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมเยาวชนไทยทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มให้ภาระงานสำเร็จ โดยใช้กระบวนการทางความคิด คิดหาวิธีการหรือนวัตกรรมให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ขณะเรียนรู้ผู้สอนจะใช้คำถามนำการเรียนรู้ แล้วให้เยาวชนไทยระดมความคิดร่วมกันในการคิดหาวิธีแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ และหลากหลาย ซึ่งสามารถใช้โปรแกรมอินเทอร์เน็ตช่วยสืบค้น จากนั้นร่วมกันสรุปความคิดรวบยอดเป็นแผนภาพมโนทัศน์ แล้วร่วมกันประเมิน วิเคราะห์วิจารณ์แนวคิดที่เสนอ แล้วเลือกหรือหลอมรวมแนวคิดที่เหมาะสมที่สุด โดยใช้ประสบการณ์เป็นฐานในการพิจารณา

ขั้นที่ 3 ขั้นประดิษฐ์ชิ้นงาน (Creating) ขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมให้เยาวชนไทยทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อสร้างหรือประดิษฐ์นวัตกรรมให้สำเร็จตามร่างต้นแบบนวัตกรรมที่กำหนดไว้ ในการสร้างนวัตกรรมได้ร่วมกันเสนอแนวคิด อภิปรายแนวคิด สะท้อนแนวคิด จากประสบการณ์ที่มีตลอดจนใช้โปรแกรมตกแต่งภาพช่วยในการสร้างนวัตกรรมจนสำเร็จตามร่างต้นแบบที่กำหนดไว้ จากนั้นนำนวัตกรรมเสนอในชั้นเรียนแล้วสังเคราะห์ผลการสะท้อนจากผู้อื่น แล้วดำเนินการปรับปรุงพัฒนา นวัตกรรมของตนเองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 4 ขั้นทดลองใช้ (Try Out) ขั้นนี้เป็นการนำนวัตกรรมไปนำเสนอต่อผู้ใช้เพื่อดึงความต้องการของผู้ใช้ให้สนใจต่อนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ในที่นี้คือการจัดกิจกรรมให้เยาวชนไทยแต่ละกลุ่มได้ร่วมมือกันแบ่งบทบาทหน้าที่และลงมือปฏิบัติร่วมกัน โดยการนำนวัตกรรมไปทดลองใช้กับผู้ใช้ที่เหมาะสม และสอบถามเกี่ยวกับผลการทดลองใช้นวัตกรรม จากนั้นเยาวชนไทยแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปผลการใช้นวัตกรรม

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปผล (Conclusion) ขั้นนี้เป็นการจัดกิจกรรมให้เยาวชนไทยร่วมกันประเมินผลความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของนวัตกรรม หลังจากที่ได้ทอลองใช้กับผู้ใช้ที่เหมาะสมแล้ว โดยมีข้อมูลในการประเมินจาก เยาวชนไทย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประเมินผลการใช้นวัตกรรมในประเด็นที่สำเร็จ ประเด็นที่ไม่สำเร็จ พร้อมข้อเสนอแนะ สรุปภาพรวมการประเมินผลลัพธ์ของนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง ความเหมือน ความแตกต่างกับกรอบแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยอื่นๆ ในอดีตที่ผ่านมาอย่างไร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน ทั้งนี้ได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นระบุเป้าหมาย ขั้นระดมแนวคิด ขั้นประดิษฐ์ชิ้นงาน ขั้นทดลองใช้ และขั้นสรุปผล มีผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสมของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งนี้เพราะ ผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาสอดคล้องกับแนวคิดของ Buason (2013) ที่กล่าวว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการวิจัยที่เป็นที่ยอมรับว่าเมื่อนำนวัตกรรมใด ๆ มาผ่านกระบวนการแล้วนวัตกรรมนั้นจะมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับได้ ซึ่งควรเริ่มจากการศึกษาปัญหาและความต้องการ แล้วค่อยพัฒนาและศึกษาผลการใช้นวัตกรรม สอดคล้องกับ Keeves (1997) ได้กล่าวว่ากระบวนการการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนั้น ควรเริ่มด้วยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ เมื่อได้รูปแบบแล้วควรมีการการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบ จากนั้นควรมีการทดสอบรูปแบบ และการสรุปผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ Anderson (2001) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนนั้นต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันโดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบเป็นหลัก แต่ละองค์ประกอบควรมีความสัมพันธ์กัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าเยาวชนไทยที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มีทักษะนวัตกรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมของรูปแบบในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, Weil, and Calhoun (2011) ที่ได้นำเสนอองค์ประกอบของรูปแบบโดยมีกรอบคือศึกษาความรู้จากงานวิจัยสู่การกำหนดแนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ การเชื่อมต่อของระบบสังคมและผลที่ต้องการให้เกิดขึ้น หลักการของผู้สอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนแสดงการตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้และระบบสนับสนุนที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nakin (2016) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษา โดยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ขึ้นมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความรู้เชิงจริยธรรมของผู้เรียนหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pharanat (2014) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่ส่งเสริมการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chimphali (2016) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในธรรมชาติของวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียน ผลการวิจัย

พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเข้าใจธรรมชาติของวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าเยาวชนไทย มีทักษะนวัตกรรมอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาส่งผลให้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Phusee-orn (2011) ที่กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมประเภทหนึ่งซึ่งจะมีคุณภาพเมื่อกระบวนการวิจัยและพัฒนา โดยมีการศึกษาและทำความเข้าใจจากข้อมูลพื้นฐาน ร่างนวัตกรรม ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น ปรับปรุงนวัตกรรม ทดลองใช้ ปรับปรุงนวัตกรรมให้สมบูรณ์ จึงส่งผลให้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เมื่อจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น มีขั้นตอนจัดการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะนวัตกรรมของเยาวชนไทย ซึ่งแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนวิธีปกติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Australian National Training Authority (2001) ที่ว่าการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะนวัตกรรม ควรให้ผู้เรียนได้ศึกษาปัญหา ความต้องการ โอกาส และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนานวัตกรรม ให้ผู้เรียนได้คิดหาวิธีการที่หลากหลาย แปลกใหม่ แล้วประเมิน วิเคราะห์ วิจารณ์แนวคิด จากนั้นเลือก หรือหลอมรวมแนวคิดให้ได้แนวคิดที่ดีที่สุดสำหรับพัฒนาเป็นร่างนวัตกรรม จากนั้นให้ผู้เรียนร่วมกันคิดและต่อยอดความคิด แบ่งบทบาทหน้าที่กัน ช่วยเหลือกัน ร่วมมือกัน สร้างนวัตกรรม แล้วนำนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นไปนำเสนอกับผู้ใช้ที่เหมาะสม แล้วศึกษาผลลัพธ์ของนวัตกรรม และอาจมีสาเหตุมาจากการที่ผู้วิจัยจัดสถานการณ์เรียนรู้ให้เยาวชนไทยได้เผชิญกับปัญหาซึ่งมีความท้าทายในการปฏิบัติภาระงานซึ่งได้แก่ การพัฒนานวัตกรรม ในการจัดการเรียนรู้จะมีการสร้างแรงบันดาลใจโดยการตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดเพื่อให้เกิดความท้าทายอยากพัฒนานวัตกรรมให้สำเร็จ ในขณะที่วิธีสอนปกติไม่มี โดยสอดคล้องกับแนวคิดของเบนเดอร์ (Bender, 2012) ที่ว่าการเรียนรู้ในลักษณะโครงงานผู้เรียนจะได้เผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์จริง โดยที่ผู้สอนมีการสร้างแรงบัลดาลใจและกระตุ้นด้วยคำถามจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ และการที่ผู้สอนจัดสถานการณ์เรียนรู้ให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มร่วมมือจะส่งผลให้ภาระงานหรือนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นประสบผลสำเร็จ

สรุป

รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน ทั้งนี้ได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นระบุเป้าหมาย ขั้นระดมแนวคิด ขั้นประดิษฐ์ชิ้นงาน ขั้นทดลองใช้ และขั้นสรุปผล เยาวชนไทยที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มีทักษะนวัตกรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคตมีทักษะนวัตกรรมสูงที่สุด รองลงมาคือเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต และเยาวชนที่

ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคตต่ำที่สุด หากจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ควรออกแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับเยาวชนไทยในแต่ละกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมมีความเหมาะสมในระดับมาก ดังนั้นหากสถานศึกษาใดต้องการที่จะส่งเสริมทักษะนวัตกรรมให้กับนักเรียน ควรนำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปใช้โดยคำนึงถึง 6 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และ ระบบสนับสนุน ซึ่งสามารถศึกษาได้จากคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เยาวชนไทยที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมของเยาวชนสำหรับรองรับการประกอบอาชีพในโลกอนาคต มีทักษะนวัตกรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สื่อให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนตามวิธีการสอนปกติยังไม่ส่งเสริมทักษะนวัตกรรม ดังนั้นหากสถานศึกษาใดต้องการที่จะส่งเสริมทักษะนวัตกรรมให้กับนักเรียน ควรนำรูปแบบการเรียนการสอนนี้ไปใช้และจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ 5 ขั้น คือ ขั้นระบุเป้าหมาย ขั้นระดมแนวคิด ขั้นประดิษฐ์ชิ้นงาน ขั้นทดลองใช้ และขั้นสรุปผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะนวัตกรรมเยาวชนไทยมีทักษะนวัตกรรมอยู่ในระดับสูง หากสถานศึกษาจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ควรออกแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อจะนำรูปแบบการเรียการสอนไปใช้ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาสมกับเยาวชนแต่ละกลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคตควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงกับสถานประกอบการและเปิดโอกาสให้คิดสร้างสรรค์ให้เต็มที่ กลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาในอนาคต ซึ่งจะเป็นครูในอนาคตควรได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีการสร้างสื่อการสอนแนวคิดใหม่ และใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาผนวกการจัดการเรียนรู้ในชันเรียน และเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต ควรกำหนดเป้าหมายใหม่ เป็นเกษตรแนวคิดใหม่ จัดกิจกรรมให้ตระหนักถึงควรผลิตให้เป็นอินทรีย์ หรือ ให้มีมาตรฐานสากล ตลอดจนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการพัฒนาต่อยอดเกี่ยวกับ ผลสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมในการประกอบอาชีพในอนาคตของเยาวชนไทย ทั้งกลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการประกอบการในอนาคต เยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านการศึกษาใน และเยาวชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในอนาคต

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ผลผลิตนวัตกรรมกรรมใหม่ของเยาวชนไทย จากการประกอบอาชีพในโลกอนาคต

References

Amelink, C., Fowlin, J., & Scales, G. (2013). Defining and Measuring Innovative Thinking Among Engineering Undergraduates. *120th ASEE Annual Conference and Exposition*, *June 22-23* (1-5). Atlanta: American Society for Engineering Education.

Anderson, L.W. (2001). *A Taxonomy for Learning Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Education Objectivcs.* New York: Addison Wesley Longman.

Andrews, J., & Clark, R. (2018). *Engaging with Heritage to Promote Innovative Thinking in Engineering Management Education*. Retrieved May 3, 2021, from *https://www.researchgate.net/publication/328557445_Engaging_with_Heritage_to_Promote_Innovative_Thinking_in_Engineering_Management_Education*

Bender, W. N. (2012). *Project-based learning: Differentiating instruction for the 21st century*. United States: Corwin.

Buason, R. (2013). *Qualitative research of education*. Bangkok: V. PRINT (1991) COMPANY LIMITED.

Chimphali, K. (2016). *Development of Instructional Model to Promote Understanding of Nature of Science for High School Students.* (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Drapeau, P. (2014). *Sparking student creativity: Practical ways to promote innovative thinking and problem solving*. Virginia USA: ASCD.

Garrison, D. R. (1993). A cognitive constructivist view of distance education: An analysis of teaching learning assumptions. *Distance education*, 14(2), 199-211.

Hart, S. (2013). *Thinking through teaching: A framework for enhancing participation and learning*. New York: Routledge.

Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2011). *Models of Teaching.* (8th ed.). Boston: Pearson Education.

Keeves, J.P. (1997). Educational Research Methodology and Measurement. *An International Handbook*. Oxford: Pergamon Press.

Lee, C., & Benza, R. (2015). Teaching Innovation Skills: Application of Design Thinking in a Graduate Marketing Course. *Business Education Innovation Journa*l, 7(1), 43-50.

Morad, S., Ragonis, N., & Barak, M. (2014). Innovative Thinking and ICT Expertise of Undergraduate Students in Education. In Eshet-Alkalai, Y. et al. (Eds.), *Learning in the Technological Era: Proceedings of the 9th Chais Conference for the Study of Innovation and Learning Technologies* (112-120). Israel: The Open University of Isreal.

Mugione, F., & Penaluna, A. (2018). Developing and Evaluating Enhanced Innovative Thinking Skills in Learners. In *Entrepreneurial Learning City Regions* (pp. 101-120). Springer: Berlin/Heidelberg, Germany.

Nakin, S. (2016). *The development of Learning Management Model to Enhance Ethics for Pre-service teachers: Case study of Nakhonratchasima Rajabhat University.* (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Nussbaum-Beach, S., & Hall, L. R. (2012). *The connected educator: Learning and leading in a digital age*. Unite States: Solution Tree Press.

Office of the Higher Education Commission. (2006.) National Qualifications Framework for Higher Education in Thailand Implementation Handbook. Bangkok: National Statistical Office.

Orlandi, A. E. C. (2010). *Experimental experience in design education as a resource for innovative thinking: The case of Bruno Munari*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 5039-504.

Pharanat, W. (2014). *Development of Science Instructional to Promote Reasoned Argumentation.* (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Phusee-orn, S. (2011). Application of SPSS in Research Data Analysis, (5th ed.). Bangkok: Mahasarakam University.

Roi Et Provincial Office. (2008). Roi Et Provincial Development Plan 2018-2021. Roi Et: Roi Et Provincial Office

Shekar, A. (2013). Teaching innovative thinking and consumer-oriented design to engineering students: perspectives based on observations and experience. *International Journal of Mechanical Engineering Education*, 41(1), 14-16.

Wu, C. H., Hwang, G. J., Kuo, F. R., & Huang, I. (2013). A mindtool-based collaborative learning approach to enhancing students' innovative performance in management courses. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(1), 128-142.

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการการแพร่ของเชื้อไวรัส COVID-19*

A Study of Factors Affecting the Achievement of Online Learning of Students Under the Spread of the COVID-19 Virus

ธัศฐ์ชาพัฒน์ ยุกตานนท์

Tascharpat Yuktananda

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

Faculty of Arts, Krik University, Thailand.

Corresponding Author's Email: 3orchid.co.ltd@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยและผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 400 คน แล้วใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Multiple regression analysis เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่จะใช้ตอบคำถามของการวิจัยครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า ระดับของปัจจัยที่ศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก มีระดับปัจจัยเฉลี่ย 3.763 2) ด้านบทเรียน มีระดับปัจจัยเฉลี่ย 3.652 3) ด้านตัวผู้เรียน มีระดับปัจจัยเฉลี่ย 3.709 4) ด้านตัวผู้สอน มีระดับปัจจัยเฉลี่ย 3.728 และ 5) ด้านสภาพแวดล้อม มีระดับปัจจัยเฉลี่ย 3.756 โดยทั้ง 5 ปัจจัย มีระดับปัจจัยอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ 1) ด้านผลการเรียน มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.728 2) ด้านทัศนคติ มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.744 3) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.729 และ 4) ด้านความพึงพอใจ มีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.731 โดยทั้ง 5 ด้าน มีระดับปัจจัยอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ได้แก่ 1) ด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย 4 ปัจจัยย่อย สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 7.90 2) ด้านบทเรียน ประกอบด้วย 5 ปัจจัยย่อย สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 23.80 3) ด้านตัวผู้เรียน ประกอบด้วย 7 ปัจจัยย่อย สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 33.30 4) ด้านตัวผู้สอน ประกอบด้วย 8 ปัจจัยย่อย สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 33.10 และ 5) ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ปัจจัยย่อย สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 18.30 ที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์; การเรียนการสอนแบบออนไลน์; กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1

---

*Received September 7, 2021; Revised October 28, 2021; Accepted November 11, 2021

Abstract

The research article aimed at 1) investigating the level of factors and achievement of online teaching and learning; and 2) exploring factors influencing secondary school students' achievement in online teaching and learning in public schools of Eastern Provincial Cluster 1. The study used a field study approach to collect data from 400 parents. The multiple regression analysis was conducted to analyze data in order to respond to the research questions.

From the study, the findings found that the level of factors is as follows: (1) On preparedness of the facility with a mean of 3.763; (2) On lessons with a mean of 3.652; (3) On students with a mean of 3.709; (4) On teachers with a mean of 3.728; and (5) On environment with a mean of 3.756. All of these 5 factors are at a high level. The achievement of online teaching and learning is as follows: (1) On learning outcomes with a mean of 3.728; (2) On attitude with a mean of 3.744; (3) On participation in activities with a mean of 3.729; and (4) On satisfaction with a mean of 3.731. All of these 5 components are at a high level. The factors influencing the opinions on the achievement of online teaching and learning are as follows: (1) On preparedness of the facility consisting of 4 sub-factors with the predictive power at 7.90; (2) On lessons consisting of 5 sub-factors with the predictive power at 23.80; (3) On students consisting of 7 sub-factors with the predictive power at 33.30; (4) On teachers consisting of 8 sub-factors with the predictive power at 33.10; and (5) On environment consisting of 4 sub-factors with the predictive power at 18.30 at a statistical significance of 0.05 level.

Keywords: Achievement; Online Teaching and Learning; Eastern Provincial Cluster

บทนำ

ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ผู้คนในสังคมทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถที่จะเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างสะดวกมากขึ้น แต่เนื่องด้วยปัจจุบันทั่วโลกกำลังเผชิญกับสถานการณ์การแพร่กระจายเชื้อ COVID-19 จึงทำให้การเว้นระห่างทางสังคมถูกนำมาเป็นข้อกำหนดที่ส่งผลต่อการทำกิจกรรมของผู้คนในหลายประเภท ซึ่งการเรียนของเด็ก ๆ ก็ได้รับผลกระทบนี้ด้วยเช่นกัน (Hill, 2020) ด้วยเหตุนี้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ จึงเข้ามามีบทบาทต่อการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดเนื้อหา สาระ บทเรียนต่าง ๆ ร่วมกับการสื่อสารแบบสองทางระหว่างผู้เรียนและผู้สอนผ่านระบบออนไลน์โดยใช้และเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย (Office of the Higher Education Commission, 2018) เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้ยังคงต่อเนื่องและไม่ทำให้เด็ก ๆ ขาดโอกาสในการศึกษา แต่สิ่งที่จะตามมาโดยไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ประสิทธิผลหรือผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการเรียนนอกห้องเรียนนั้นอาจจะไม่

เหมือนเดิมอีกต่อไป การเรียนในห้องเรียนเสมือนแบบออนไลน์มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนในห้องเรียนในทุกมิติ โดยเฉพาะบรรยากาศในการเรียนและการตอบโต้เชิงสัมพันธ์แบบสองทาง (Alibak, and Talebi, 2019)

ผลจากสถานการณ์การแพร่กระจายเชื้อ COVID-19 ทำให้นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศรวมถึงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ที่ประกอบไปด้วยจังหวัดชลบุรี ระยองและฉะเชิงเทรา ต้องเรียนแบบออนไลน์ 100% ต่อเนื่องมาหลายเดือน ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ได้ถูกสะท้อนผ่านทางความเห็นของผู้ปกครองในหลายช่องทางโดยเฉพาะในโซเชียลมีเดีย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมองว่า การเรียนแบบออนไลน์ให้ผลการเรียนที่ด้อยกว่าการเรียนในห้อง ทั้งนี้ส่วนใหญ่สาเหตุมาจากความรับผิดชอบของตัวนักเรียนเอง รวมถึงบทเรียนและสื่อการสอนขาดความน่าสนใจ จึงทำให้เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ตั้งใจเรียนและสนใจน้อยกว่าการเรียนในห้อง

จากผลการทบทวนวรรณกรรมและการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการเรียนออนไลน์มาจากหลายปัจจัย โดยจากการศึกษาของ Vasilis (2013) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ ส่วนใหญ่จะมาจากพฤติกรรมของนักเรียนและครูผู้สอน รวมถึงพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Supaporn (2019) ที่พบว่า คุณภาพของ platform บทเรียน และเครื่องมือ อุปกรณ์สื่อสารประเภทต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Pornsamrit et al. (2018) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ส่วนหนึ่งมาจากบทเรียนที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนต้องการที่จะเรียนรู้ และเพิ่มความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้มากขึ้น ซึ่งจากผลการประเมินของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมและความสนใจในบทเรียนอยู่ในระดับต่ำกว่าการเรียนในห้องเรียน ในขณะเดียวกันความหลากหลายของบทเรียนและสื่อการสอนที่ไม่น่าสนใจ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนน้อย

จากผลการศึกษาจากนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนการสอนแบบออนไลน์มีประสิทธิภาพและประสบผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายของการส่งเสริมการศึกษาภายใต้สถานการณ์ที่ยังมีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ที่อาจจะกินเวลาทอดยาวไปอีกสักระยะหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็ก ๆ นักเรียน นักศึกษายังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์จากการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยและผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research methodology) โดยใช้วิธีการลงพื้นที่เก็บแบบสอบถามความคิดเห็น (Questionnaires) ที่มีโครงสร้างที่แน่นอนจากผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 400 คน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ และการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งผลการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมเหล่านี้นำไปสู่การสังเคราะห์และวิเคราะห์หาตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา และจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีโครงสร้างที่แน่นอนเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล โดยมีหัวข้อในแบบสอบถามความคิดเห็นดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ประกอบด้วย 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยองและฉะเชิงเทรา ซึ่งผลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบแล้วว่าเป็นข้อมูลที่สมบูรณ์และสามารถนำไปวิเคราะห์ผลในขั้นตอนต่อไปได้

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 จำนวน 400 คน โดยใช้การหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบรู้ขนาดประชากรที่แน่นอนของ Yamane (1967) และแบ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบโควต้าแยกตามขนาดของประชากรในแต่ละจังหวัด หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีโครงสร้างที่แน่นอน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนของการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

2) สร้างเครื่องมือวิจัยโดยยึดกรอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

3) นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นเพื่อขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อตรวจสอบความครอบคลุม ความเหมาะสมของคำถามและความชัดเจนของภาษา แล้วจึงทำการปรับปรุงแก้ไข

4) นำแบบสอบถามความคิดเห็นที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปตรวจสอบคุณภาพและจริยธรรมก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยได้นำไป Try out 30 ชุด กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง ซึ่งได้ค่าค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha if item delete) ของแบบสอบถามตั้งแต่ 0.924 ขึ้นไปทุกคำถาม

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ประกอบด้วย 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยองและฉะเชิงเทรา เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยเก็บแบบสอบถามผู้ปกครองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 โดยผู้วิจัยและทีมงานผู้ช่วยวิจัยได้ให้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตัวเองและอธิบายวิธีการกรอกแบบสอบถามอย่างละเอียดทุกครั้งก่อนเริ่มทำแบบสอบถาม โดยเก็บแบบสอบถามทั้งสิ้น 400 ฉบับ และเก็บเพิ่มเติม 5 ฉบับ เพื่อทดแทนแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ ทำให้สุดท้ายสามารถเก็บได้ครบ 400 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเก็บแบบสอบถามมาทำการลงรหัสตัวเลขเพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติแยกตามข้อคำถาม โดยใช้สถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลคือ Multiple regression analysis

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากเก็บแบบสอบถามตามข้อคำถามเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการศึกษาอย่างเหมาะสม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับทั้งผู้ปกครองของนักเรียน หรือแม้แต่สามารถประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ในประเทศไทยได้

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 จำนวน 400 คน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยและผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ผลการศึกษาพบว่า ระดับของปัจจัยและผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าตามตารางที่ 1 และ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์

ปัจจัย	$\bar{x}$	S.D.	แปรผล
ด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก	3.763	0.319	มาก
ด้านบทเรียน	3.652	0.322	มาก
ด้านตัวผู้เรียน	3.709	0.274	มาก
ด้านตัวผู้สอน	3.728	0.226	มาก
ด้านสภาพแวดล้อม	3.756	0.249	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	**3.733**	**0.183**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ทั้ง 5 ด้าน เท่ากับ 3.733 ค่า S.D. เท่ากับ 0.183 แปรผลได้ว่า อยู่ในระดับมาก ในขณะ

ที่ปัจจัยด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยที่มีระดับเฉลี่ยของความเห็นสูงที่สุด คือ 3.763 ค่า S.D. เท่ากับ 0.319 แปรผลได้ว่า อยู่ในระดับมาก ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านบทเรียนเป็นปัจจัยที่มีระดับเฉลี่ยของความเห็นต่ำที่สุด คือ 3.652 ค่า S.D. เท่ากับ 0.322 ซึ่งแปรผลได้ว่า ยังอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 2 สรุประดับค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์

ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์	$\bar{x}$	S.D.	แปรผล
ด้านผลการเรียน	3.728	0.314	มาก
ด้านทัศนคติ	3.744	0.302	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน	3.729	0.292	มาก
ด้านความพึงพอใจ	3.731	0.298	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	**3.722**	**0.184**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นเฉลี่ยด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในภาพรวม เท่ากับ 3.722 ค่า S.D. เท่ากับ 0.184 แปรผลได้ว่า อยู่ในระดับมาก ในขณะที่ปัจจัยด้านทัศนคติเป็นปัจจัยที่มีระดับเฉลี่ยของความเห็นสูงที่สุด คือ 3.744 ค่า S.D. เท่ากับ 0.302 แปรผลได้ว่า อยู่ในระดับมาก ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านด้านผลการเรียนเป็นปัจจัยที่มีระดับเฉลี่ยของความเห็นต่ำที่สุด คือ 3.728 ค่า S.D. เท่ากับ 0.314 ซึ่งแปรผลได้ว่า ยังอยู่ในระดับมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถอถอยพหุคูณ (MRA)

ปัจจัยที่ศึกษา	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1.225	0.154		7.966	0.000
ด้านตัวผู้เรียน	0.260	0.028	0.389	9.357	0.000
ด้านสภาพแวดล้อม	0.183	0.030	0.248	6.112	0.000
ด้านตัวผู้สอน	0.164	0.037	0.201	4.449	0.000
ด้านบทเรียน	0.067	0.025	0.119	2.695	0.007

P-value < 0.05, R = 0.648, R^2 = 0.421, Adjusted R^2 = 0.415, F = 71.662, Sig. = 0.002

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กัน (R) ร้อยละ 64.80 มีความสามารถในการพยากรณ์ (R2) ร้อยละ 42.10 ค่าอัตราความแปรปรวน (F) ของข้อมูลระหว่างกลุ่มเป็น 71.662 ของความแปรปรวนภายในกลุ่ม ในขณะที่ค่า P-value (Sig.) ของโมเดล เท่ากับ 0.000 หมายความว่า มีปัจจัย

อย่างน้อย 1 ปัจจัย ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านตัวผู้เรียน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านตัวผู้สอน และปัจจัยด้านบทเรียน โดยมีสมการพยากรณ์ดังนี้

Unstandardized: ผลสัมฤทธิ์ฯ = 1.225 + 0.260(ตัวผู้เรียน*) + 0.183(สภาพแวดล้อม*) + 0.164(ตัวผู้สอน*) + 0.067(บทเรียน*)+ e

สามารถอธิบายความหมายของสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 ถ้าปัจจัยด้านตัวผู้เรียน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.260 หน่วย เมื่อพิจารณาให้ตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 2 ถ้าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม มีค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.183 หน่วย เมื่อพิจารณาให้ตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 3 ถ้าปัจจัยด้านตัวผู้สอน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.164 หน่วย เมื่อพิจารณาให้ตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 4 ถ้าปัจจัยด้านบทเรียน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.067 หน่วย เมื่อพิจารณาให้ตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

Standardized: $Z_{\text{ผลสัมฤทธิ์ฯ}} = 0.389Z_{\text{ตัวผู้เรียน}} + 0.248Z_{\text{สภาพแวดล้อม}} + 0.201Z_{\text{ตัวผู้สอน}} + 0.119Z_{\text{บทเรียน}}$

สามารถอธิบายความหมายของสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 ถ้าค่ามาตรฐานของปัจจัยด้านตัวผู้เรียน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 เท่า จะส่งผลให้ค่ามาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.389 เท่าของค่า S.D. เมื่อพิจารณาให้ค่ามาตรฐานของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 2 ถ้าค่ามาตรฐานของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม มีค่าเพิ่มขึ้น 1 เท่า จะส่งผลให้ค่ามาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.248 เท่าของค่า S.D. เมื่อพิจารณาให้ค่ามาตรฐานของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 3 ถ้าค่ามาตรฐานของปัจจัยด้านตัวผู้สอน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 เท่า จะส่งผลให้ค่ามาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.201 เท่าของค่า S.D. เมื่อพิจารณาให้ค่ามาตรฐานของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

กรณีที่ 4 ถ้าค่ามาตรฐานของปัจจัยด้านบทเรียน มีค่าเพิ่มขึ้น 1 เท่า จะส่งผลให้ค่ามาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 มีค่าเพิ่มขึ้น 0.119 เท่าของค่า S.D. เมื่อพิจารณาให้ค่ามาตรฐานของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ เป็นค่าคงที่

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 ผู้วิจัยค้นพบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวผู้เรียน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านตัวผู้สอน และปัจจัยด้านบทเรียน ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ถึงแม้จะมีด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่หนึ่งปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ด้านความพึงพอใจ แต่นั่นก็แสดงให้เห็นว่า โดยรวมแล้วปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังคงเป็นปัจจัยที่สามารถนำไปพัฒนาให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากขึ้นได้ และจากผลการศึกษาทั้งหมดในข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแสดงโมเดลองค์ความรู้ที่ได้ ดังนี้

รูปภาพที่ 1 แสดงโมเดลปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายความหมายของโมเดล ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย 4 ปัจจัยย่อย คือ โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี สัญญาณอินเตอร์เน็ต และสถานที่พักอาศัย

2. ปัจจัยด้านบทเรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย 5 ปัจจัยย่อย คือ ความน่าสนใจ ความแปลกใหม่ ทันสมัย ความครอบคลุม ครบถ้วน ความหลากหลายและสื่อการสอน

3. ปัจจัยด้านตัวผู้เรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย 7 ปัจจัยย่อย คือ สุขภาพร่างกาย ความสนใจใฝ่รู้ แรงจูงใจในการเรียน ความรับผิดชอบในตน ความพึงพอใจต่อการเรียน พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต และการปรับตัว

4. ปัจจัยด้านตัวผู้สอนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย 8 ปัจจัยย่อย คือ ความน่าเชื่อถือ ความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพ การเตรียมความพร้อม การติดตามประเมินผล ทัศนคติ/เจตคติ ต่ออาชีพ ระดับการสื่อสารกับนักเรียน และระดับการคาดหวังในตัวนักเรียน

5. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย 4 ปัจจัยย่อย คือ บรรยากาศในการเรียน การสนับสนุนทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนและผู้สอน และสถานศึกษาและผู้บริหาร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

1.1 ปัจจัยที่ศึกษาทั้ง 5 ปัจจัย มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยที่ปัจจัยด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกมีระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุด ทั้งนี้เพราะ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มองว่า ผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนเกิดจากหลายปัจจัย ซึ่งแต่ละปัจจัยนั้นจะต้องมีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะปัจจัยด้านเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย ซึ่งจะทำให้การเข้าถึงการเรียนแบบออนไลน์เป็นสิ่งที่สามารถทำได้อย่างสะดวกมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Alicia (2006) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์จะมาจากอินเทอร์เน็ตที่ช่วยนำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่นักเรียน อินเทอร์เน็ตทำให้ได้ค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Vasilis (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์มาจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพ

1.2 ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในภาพรวม มีระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านทัศนคติมีระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่มองว่า ถ้าหากทัศนคติของเด็ก ๆ ต่อการเรียนเป็นไปในทางบวกแล้ว จะทำให้เด็ก ๆ เหล่านั้นมีความพร้อมและเต็มใจ

ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนแบบออนไลน์อยู่เสมอ มากกว่านั้น ทัศนคติที่ดีต่อผู้สอนและเพื่อน ๆ ร่วมเรียน ก็จะช่วยให้การให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ๆ มีมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Carter, and Krulik (2004) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ จะเกี่ยวข้องกับทัศนคติของผู้เรียนและผู้สอนโดยตรง เพราะหากทั้งผู้เรียนและผู้สอนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนแล้ว ผลที่เกิดจากการดำเนินการเรียนการสอนก็จะเป็นเชิงบวกด้วยเช่นกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยด้านตัวผู้เรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย แรงจูงใจในการเรียน ความรับผิดชอบในตน ความสนใจใฝ่รู้ การปรับตัว และพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เพราะตัวผู้เรียนคือผู้ที่กำหนดแนวทางการเรียนของตนว่าต้องการที่จะเรียนให้ประสบผลดีได้อย่างไร แรงจูงใจในการเรียน ความรับผิดชอบ ความสนใจใฝ่รู้และพฤติกรรมการเรียน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญกับการปรับตัวให้เข้ากับการเรียนแบบใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Laorungruang (2018) ก็พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ มาจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนและพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียนในแต่ละช่วงเวลา เพื่อสร้างแรงจูงใจ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Prescott (1961) พบว่า องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สำคัญ คือ องค์ประกอบทางการปรับตัว ซึ่งประกอบด้วยปัญหาการปรับตัว การแสดงออกทางอารมณ์หรือการควบคุมให้เกิดการเรียนรู้อย่างราบรื่นกับรูปแบบการเรียนแบบใหม่ ๆ

2.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย การสนับสนุนทางสังคม บรรยากาศในการเรียน สถานศึกษาและผู้บริหาร และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนและผู้สอน ทั้งนี้เพราะการสนับสนุนที่ดีจากทั้งครอบครัวและสังคม รวมถึงสถานศึกษาและผู้บริหาร จะช่วยให้เด็ก ๆ สามารถที่จะเข้าถึงการเรียนแบบออนไลน์ได้อย่างสะดวก ในขณะเดียวกันบรรยากาศที่ดีในการเรียนจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มเพื่อนและผู้สอน ซึ่งจะเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Prescott (1961) ที่ค้นพบว่าองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน คือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ซึ่งก็หมายรวมถึง ความสัมพันธ์ของทั้งผู้เรียนกับเพื่อนและความสัมพันธ์กับครูผู้สอน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Ruchiraphan (2016) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์มาจากการสนับสนุนทางสังคม รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเรียน ที่จะช่วยเอื้อให้ห้องเรียนมีบรรยากาศที่ดีขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน

2.3 ปัจจัยตัวผู้สอนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ ทัศนคติ/เจตคติ ต่ออาชีพ บุคลิกภาพ ระดับการสื่อสาร ความรู้ ความสามารถ การติดตามประเมินผล และระดับการคาดหวัง ทั้งนี้เพราะผู้สอนคือผู้ถ่ายทอดความรู้และบทเรียนไปยังเด็ก ๆ โดยตรง ความรู้ ความสามารถและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงทัศนคติที่ดีต่ออาชีพจะช่วยให้เด็ก ๆ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้สอนได้มากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Beaudrie (2008) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนออนไลน์ มาจากระดับการสื่อสารหรือการตอบโต้ระหว่างนักเรียนและผู้สอนและระหว่างกลุ่มเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในขณะเดียวกัน ผลการศึกษาของ Davis (1977) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์เกิดจากความพึงพอใจต่อครูผู้สอน วิธีการ วิธีการสอน ลักษณะท่าทาง บุคลิกภาพและทัศนคติต่อการทำงาน รวมถึงการคาดหวังของครูผู้สอนที่มีต่อทั้งตัวนักเรียนและประสิทธิผลของการเรียนการสอน

2.4 ปัจจัยด้านบทเรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วย ความครอบคลุม ครบถ้วน ความแปลกใหม่ ทันสมัย ความน่าสนใจ และความหลากหลาย ทั้งนี้เพราะบทเรียนคือสิ่งที่จะต้องถ่ายทอดไปยังผู้เรียน การสร้างบทเรียนที่มีความน่าสนใจ แปลกใหม่ หลากหลายและทันสมัย จะช่วยดึงดูดให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและสนุกไปกับการเรียนการสอน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ดีขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Danial (1961) ที่พบว่า คุณลักษณะของบทเรียนที่ผู้สอนนำมาใช้ทำให้เกิดความน่าสนใจใฝ่เรียน ซึ่งจะเป็นตัวที่จะกำหนดพฤติกรรมระหว่างผู้สอนและผู้เรียนให้มีความเข้าใจและเอื้อต่อการเรียนรู้มากขึ้น เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Bloom (1976) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์ มาจากพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียน ความสนใจ ทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน

สรุป

จากผลการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า มีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในระดับมาก โดยความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกมีระดับเฉลี่ยสูงที่สุด ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านบทเรียนมีระดับเฉลี่ยต่ำที่สุด ส่วนความเห็นด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์อยู่ในระดับมาก โดยด้านทัศนคติมีระดับเฉลี่ยสูงที่สุด ในขณะเดียวกัน ด้านผลการเรียนมีระดับเฉลี่ยต่ำที่สุด ในขณะที่ปัจจัยด้าน ตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อม ตัวผู้สอนและบทเรียน ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ในขณะที่ปัจจัยด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ส่งผลในด้านความพึงพอใจ นั่นแสดงให้เห็นว่า มีผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ที่มองว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้นที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถประสบผลที่ดีในการเรียนได้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าก็คือ ตัวผู้เรียนเอง ที่จะต้องให้ความสนใจ ใส่ใจและตั้งใจเรียนอย่างเต็มที่ ในขณะเดียวกันปัจจัยด้านตัวผู้สอนเองก็สำคัญกับเด็ก ๆ ที่จะต้องมีทักษะที่ดีในการดึงดูดผู้เรียน มีการจัดทำบทเรียนที่มีเนื้อหาน่าสนใจและทันสมัย ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์มากขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านความหลากหลายของบทเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเพียง 3.652 แสดงให้เห็นว่า บทเรียนออนไลน์ในปัจจุบันยังมีความหลากหลายของบทเรียนน้อยเกินไป ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ขาดความสนใจ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาบทเรียนให้มีความหลากหลายและแปลกใหม่ โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้บทเรียนที่มีความน่าสนใจและสามารถสร้างการรับรู้ได้ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเพียง 3.729 แสดงให้เห็นว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและร่วมมือกับการเรียนแบบออนไลน์น้อยมาก ทั้งนี้อาจเพราะการเรียนนอกห้องเรียนมีอิสระมากและสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจ ความรับผิดชอบในงานหรือการมีส่วนร่วมในการเรียนจึงมีน้อยกว่าเรียนในห้องเรียน ดังนั้น นอกจากผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ครูผู้สอนสร้างความน่าสนใจในบทเรียนแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องจัดหากิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจและแฝงไปด้วยความสนุกสนาน ท้าทาย ให้กับนักเรียน ทั้งด้านความหลากหลายในเนื้อหาและมีความทันสมัย เพื่อสร้างแรงดึงดูดเด็ก ๆ นักเรียนให้เกิดความสนใจมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่กำลังเรียน อุปกรณ์สื่อสารและเทคโนโลยี มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบออนไลน์แตกต่างกัน ดังนั้น หากต้องการให้การเรียนออนไลน์ของนักเรียนได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนเครื่องมือที่ทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการ ในขณะเดียวกันเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องมีคุณภาพที่ดีพอที่จะรองรับระบบสื่อสารได้อย่างต่อเนื่องและชัดเจนได้

2. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาในครั้งถัดไป ผู้วิจัยควรศึกษาในเชิงคุณภาพเพิ่มเติมจากการศึกษาในเชิงปริมาณ โดยใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมุ่งเน้นในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์เพิ่มขึ้นได้ เพราะรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมีแนวโน้มที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจ และการรับรู้ที่ดีขึ้น ส่งผลให้ผลที่เกิดจากการเรียนมีประสิทธิผลขึ้นได้ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้นั้นจะเป็นตัวที่ช่วยยืนยันผลจากการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณให้มีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่และข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ทำให้มีความสัมพันธ์หรือสอดคล้องกัน จะช่วยให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นได้

References

Alibak, M., Talebi, H., & Neshatdoost, H. (2019). Development and Validation of a Test Anxiety Inventory for Online Learning Students. *Journal of Educators Online 2019,* 16(2), 5-12.

Alicai, L. (2006). *Reading and the Internet: A Comparison of Reading on the Internet and Reading Print in French by French Immersion Student*. Retrieved August 7, 2021, from http://www.lib.umi.com/dissertations/fillcil/

Anastasi, A. (1970). On the formation of psychological traits. *American Psychologist,* 25(10), 99–910.

Beaudrie, B. P. (2000). *Analysis of group problem-solving tasks in a geometry course for teachers using computer-mediated conferencing.* (Doctoral Dissertation). Montana State University. Bozeman.

Bloom, B. (1976). *Human Characteristic and School Learning*. New York: McGraw-Hill.

Carter, B. M., & Krulik, S. (2004). *An analysis and comparison of the effects of computer-assisted instruction versus traditional lecture instruction on student attitudes and achievement in a college remedial mathematics course*. Founder's Garden: Temple University.

Daniel, D.R. (1961). Management Information Crisis. *Harvard Business Review,* 39(5), 80-85.

Davis, L. E. (1977). Enhancing the quality of work life: Development in the United States. *International Labor Review,* 116, 47-53.

Hill, B. (2020). Coronavirus: origins, signs, prevention and management of patients. *British Journal of Nursing,* 29(7), 399-402.

Laorungruang, J. (2018). The *Internet use behavior and academic achievement. A case study of students of Rajamangala University of Technology Phra Nakhon*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Michels, D.M. (2006). *Two-Years Colleges and Internet: An Investigation of the Integration Practices and Beliefs of Faculty User*. Minneapolis, MN: University of Minesota.

Mohammadi, N., Ghorbani, V., & Hamidi, F. (2011). Effects of e-learning on Language Learning. *Procedia Computer Science,* 3, 464-468.

Nawarat, S. (2018). *Factors affecting academic achievement according to students' opinions.* Professional certificate level Commercial branch of a vocational school. (Master's Thesis), Siam University. Bangkok.

Office of the Higher Education Commission. (2018). *20-year long-term higher education plan 2018 – 2037.* Bangkok: Chili-Wan Graphic.

Prescott, D. A. (1961). *The child in the educative process*. New York: McGraw - Hall.

Pornsamrit, Y, Pannee, L., & Paitoon, P. (2018). *Development of e-learning lessons through a problem situation to promote academic achievement of problem situation analysis of Mathayomsuksa 2, Krathum Baen Wiset Samutkhun School.* The 11th National Academic Conference on Education Online. Faculty of Industrial Education and Technology King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

Ruchiraphan, K. (2016). *Causal relationship model of factors influencing academic achievement of students of faculty of education, Southern region Rajabhat University*. Songkhla: Songkhla Rajabhat University

Supaporn, P. (2019). *E-learning development strategies to meet the needs of the 21st Century.* (Master's Thesis), College of management, Mahidol University. Nakhon Pratom.

Vasilis, G. (2013). Student teachers' perception about the impact of internet usage on their learning and jobs. *Online Information Review ELSEVIER Computer & Education,* 62, 1–7.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd Ed.). New York: Harper and Row.

การพัฒนาฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา*

Developing Database and Electronic Book for cultural heritage learning in the context of Buddhism

[1]แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์ และ พชรวีร์ ทองประยูร

[1]Maechee Kritsana Raksachom, Kunnikar Tangtulanont and Patcharawee Thongprayoon

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Kritsana.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา 2) พัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา 3) พัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา โดยมีรูปแบบการวิจัย คือการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่การวิจัย คือวัด 27 แห่งในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา และทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ 23 ท่านด้วยคำถาม 2 ชุด คือสารสนเทศ 6 ข้อและคำถาม 9 ข้อ เพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยามีองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา 5 ด้าน คือ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนธรรม ซึ่งสร้างขึ้นด้วยความศรัทธาและสืบทอดพระพุทธศาสนา พร้อมพุทธศิลป์ที่สะท้อนวัฒนธรรมประเพณี คติการสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ ส่วนฐานข้อมูลเพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา คือ เจดีย์ประธานสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือ หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการและหลักโอวาทธรรม 3 ประการ ส่วนพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือหลักอริยสัจ 4 หลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ และหลักมหาสติปัฏฐาน การพัฒนาระบบการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนาได้ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางสายพระบรมสารีริกธาตุจักรวาลวิทยา เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน และเส้นทางสายอริยสัจ 4 ส่วนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ได้ทำขึ้นเพื่อการเรียนรู้วัดทั้ง 27 แห่ง

คำสำคัญ: การเรียนรู้พระพุทธศาสนา; ฐานข้อมูล; มรดกโลกทางวัฒนธรรม; หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

---

*Received December 4, 2021; Revised February 17, 2020; Accepted February 18, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: (1) to develop a product prototype about a database and eBooks for learning world cultural heritage in a Buddhist context; (2) to develop a database for learning world cultural heritage in a Buddhist context; and (3) to develop eBooks for learning world cultural heritage in a Buddhist context. The study applied documentary research, qualitative research, and participatory action research in the research areas which included 27 temples in Sukhothai, Si Satchanalai, and Kamphaeng Phet Historical Parks. The interview was done with 23 key informants and separated into 2 sections: 6 information and 9 questions. The obtained data were analyzed

From the study, it is discovered that Sukhothai, Si Satchanalai, and Kamphaeng Phet Historical Parks consist of 5 elements in Buddhism which are religious places, religious objects, religious persons, Buddha's teachings, and religious rites. All of which are built on faith and Buddhist inheritance, as well as Buddhist arts that reflect traditions and cultures, and the principles of forming a national identity. A database for learning world cultural heritage in a Buddhist context includes the main pagoda to enshrine the Buddha's relics, which consists of the following values in Buddhist philosophy: Puññakiriyavatthu (Three Bases of Merit) and Ovāda-dhamma (Three Admonitions). The Buddha statues, which serve as the Buddha's symbol, enable one to realize the following values in Buddhist philosophy: Ariyasacca (Four Noble Truths), Bodhipakkhiya-dhamma (37 Qualities Contributing to Enlightenment), and Mahā Satipaṭṭhāna (Four Foundations of Mindfulness). The development of a learning system for world cultural heritage in a Buddhist context is divided into 3 routes: the route of the Buddha's Relics and the route of cosmology; the route of the Four Foundations of Mindfulness, and the route of the Four Noble Truths. EBooks are created in order to learn about 27 temples.

Keywords: Learning Buddhism; Database; World Cultural Heritage; EBooks

บทนำ

องค์กรยูเนสโก (UNESCO) ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในประเทศไทยให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม คือ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร และนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาซึ่งประกอบด้วยอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา (Foreign Affairs Division, Ministry of Culture, 2013) อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 นี้มีวัดโบราณเป็นจำนวนมากที่ได้สร้างขึ้นด้วยความศรัทธาของชาวพุทธในอดีต ตั้งแต่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาประเทศไทย แบ่งเป็น 4 ยุค คือ ยุคหินยานแบบเถรวาท ยุคมหายาน ยุคหินยานอย่างพุกาม และยุคลังกาวงศ์ (Prince Tisavarakumarn, the Prince

Damrong Rajanubhab, 1974) โดยพระพุทธศาสนาหินยานแบบเถรวาทได้เผยแผ่เข้ามาในสมัยทวารวดี ต่อมาเขมรมีอำนาจเหนือไทย ได้นำพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาเผยแผ่ในสมัยศรีวิชัย เมื่อพระเจ้าอนุรุทธมหาราชทรงมีอำนาจเหนือประเทศล้านนา พลเมืองนับถือพระพุทธศาสนาหินยานอย่างพุกามในสมัยเชียงแสน ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ได้อาราธนาพระเถระผู้ใหญ่จากเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งอยู่ในเมืองสุโขทัย ทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดโลกไร้พรมแดน มีการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอื่น ๆ ผ่านการเผยแพร่รูปแบบที่พึงประสงค์ ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งข้อมูลจากสารสนเทศต่าง ๆ ได้ง่าย โดยเฉพาะการค้นหาข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำได้สะดวกรวดเร็ว ผู้บริโภคมีแนวโน้มต้องการการตอบสนองที่มีลักษณะเฉพาะตัว การตอบสนองด้านจิตใจ การค้นหาความหมายของสิ่งรอบตัว รวมถึงความคาดหวังที่จะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่จากมุมมองหรือวิธีคิดใหม่มากขึ้น ไม่ว่าเป็นการเรียนรู้หรือการศึกษาข้อมูลออนไลน์ก่อนการเดินทางไปยังจุดหมาย ทำให้เกิดการพัฒนาฐานข้อมูลที่กว้างขวางขึ้นเจาะจงเฉพาะกลุ่มมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงฐานข้อมูลในด้านนี้ จึงดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ใช้พื้นที่ศึกษาคือเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร และนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยการสืบค้นเรื่องทั่วไป คือประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง การเดินทาง บริการ กิจกรรม สถานที่ควรไปเยือน เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนข้อมูลในบริบทพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องวิจัยเพิ่มเติม ในอดีตเมืองประวัติศาสตร์ทั้งสองนี้มีวัดจำนวนมาก สร้างขึ้นเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นข้อมูลในบริบทพระพุทธศาสนาจึงเป็นข้อมูลสำคัญและคณะผู้วิจัยวางแผนลงพื้นที่ในจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา เพื่อสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลที่มีคุณค่าทางรูปธรรมและนามธรรม เพื่อพัฒนาเป็นฐานข้อมูลใหม่ให้ผู้สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ผ่านสื่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดทำขึ้นเป็นชุดความรู้ให้ได้ศึกษาและท่องเที่ยวก่อนไปเยือนจริง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า พระครูสุนทรสังฆพินิจ (Phrakhru Sunthorn Sangkhapinit, 2017) ได้กล่าวถึงฐานข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน” มีความสำคัญต่อการทำข้อมูลสารสนเทศมรดกวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวและเป็นสื่อการเรียนรู้ โดยมีจุดเด่นในด้านการค้นหาข้อมูล บริการ และนำเสนอสารสนเทศด้านใหม่ผ่านจอคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือ ส่งเสริมและเพิ่มเติมฐานข้อมูลให้ลึกและน่าสนใจยิ่งขึ้น ภูวเดช สินทับศาล (Sinthapsan, 2017) ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาในงานดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวมรดกโลกในภูมิภาคอาเซียนเป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาโดยการประสานงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่ายภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้บรรลุการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว Qazi, Raza, and Shah (2018) ได้กล่าวถึงหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในงานเขียนเรื่อง “Acceptance of e-book reading among higher education students in a developing country: the modified diffusion innovation theory” ทฤษฎี

นวัตกรรมการแพร่กระจายเพื่อปรับทัศนคติของนักเรียนต่อการรับรู้ ส่งผลให้เห็นถึงความเข้ากันได้ ความซับซ้อน ความสามารถในการสังเกต การทดลองทัศนคติ และการรับรู้ ทำให้เกิดผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม คือนักเรียนพบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ตรงกับความต้องการ ความตั้งใจ และเกิดการใช้งานจริงในที่สุด

จากความสำคัญที่ได้กล่าวไว้แล้ว คณะผู้วิจัยจะนำเสนอต้นแบบผลิตภัณฑ์ (prototype) ที่ได้จากการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ชุดความรู้ และจัดทำเป็นสื่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้เข้าชมผ่านเครือข่ายทางอินเตอร์เน็ต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (prototype) เกี่ยวกับฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา
2. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา
3. เพื่อพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ของมรดกโลกในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา และศึกษาแนวคิดการพัฒนาฐานข้อมูล แนวคิดมรดกโลกทางวัฒนธรรม แนวคิดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม เป็นการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องและพิจารณาเก็บภาพนิ่งเพื่อค้นหาข้อมูลด้านองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์ของวัดในอุทยานประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดสุโขทัย 15 วัด จังหวัดกำแพงเพชร 4 วัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 8 แห่ง

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ คือ ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ เจ้าอาวาสวัด เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด มัคคุเทศก์มรดกโลกและท้องถิ่น ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรม 23 รูป/คน

2) ประชุมกลุ่มย่อย เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อปรับปรุงฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์และนำมาวิเคราะห์เป็นผลการศึกษาวิจัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาองค์ความรู้ในประเด็นของคุณค่าเชิงรูปธรรมและนามธรรมที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนาและนำไปจัดทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย จากชุดองค์ความรู้ เส้นทางเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทางและนำเสนอเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ฐานข้อมูลทั่วไปที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา เป็นเรื่องที่ตั้ง การติดต่อ และช่องทางประชาสัมพันธ์ เรื่องประวัติความเป็นมา เรื่องประเภทเส้นทางไปถึงอุทยานประวัติศาสตร์ และเรื่องสถานที่สำคัญในอุทยานประวัติศาสตร์ ส่วนฐานข้อมูลเฉพาะเป็นเรื่ององค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์ในอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สืบค้น ลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปว่า

1) องค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาในอุทยานประวัติศาสตร์ อธิบายความเชื่อมโยงผ่านประวัติศาสตร์และศิลปะเพื่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ (1) ศาสนสถาน หมายถึง วัดหรืออาคารสิ่งก่อสร้าง เจดีย์ประธาน เจดีย์บริวาร อุโบสถ วิหารหลวง มณฑป ที่นิยมสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ความบริสุทธิ์ของพระธรรม การตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา และความเจริญแห่งธรรมในสังคม (2) ศาสนวัตถุ หมายถึง พระพุทธรูป ประติมากรรมประดับอาคาร และจิตรกรรมฝาผนัง นิยมสร้างพระพุทธรูปปางลีลา เพื่อแสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรม ศิลปกรรม เศรษฐกิจ และความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย (3) ศาสนบุคคล หมายถึง บุคคลผู้สร้างวัดหรือบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ให้ขุดพระธาตุขึ้นมาให้ชาวเมืองได้สักการบูชา เป็นต้น ทำให้ชาวเมืองมีวัฒนธรรม มีจิตใจสูง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักดำเนินชีวิต ทำให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น ส่วนพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) โปรดให้สร้างถาวรวัตถุ ทรงผนวช และพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิกถา กล่าวถึงภูมิ 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ เพื่อเตือนสติชาวเมืองให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว เพื่อจะได้มีสวรรค์เป็นเป้าหมาย (4) ศาสนพิธี หมายถึง การกรานกฐิน การบรรพชาอุปสมบท ถือเป็นวัฒนธรรมหรือจารีตประเพณีที่สืบต่อกันมา มีระเบียบ แบบแผน

แบบอย่างที่ปฏิบัติให้เกิดศรัทธา เกิดรูปธรรมที่เสริมสร้างคุณค่าด้านจิตใจ และเป็นเอกลักษณ์ของชาติ (The Fine Arts Department, 1972)

2) พุทธศิลป์ในอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นศิลปกรรมสร้างเพื่อพระพุทธศาสนา ใช้ทักษะฝีมือ ความประณีต ความศรัทธา และสมาธิของครูช่างโบราณ สื่อเรื่องของพระพุทธเจ้า หลักธรรมในการดำเนินชีวิต การผ่อนคลายจิตใจ และเจริญศรัทธาผ่านรูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมฝาผนัง อธิบายได้ดังนี้

2.1) สถาปัตยกรรม เป็นศิลปกรรมสะท้อนวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ความสร้างสรรค์ ที่สืบทอดเป็นเอกลักษณ์ไทย แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ (1) พุทธศิลป์ด้านสถาปัตยกรรม สร้างเพื่อพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธา เป็นศาสนสถานที่ใช้ทำศาสนพิธี ประกอบด้วยเจดีย์ประธาน วิหาร อุโบสถ มณฑป (Phra Maha Wichan Liao Seng, 2001) (2) แผนผังของวัด เป็นตำแหน่งที่ตั้งสถาปัตยกรรมตามคติจักรวาล ซึ่งวัดแบบประเพณีในสมัยสุโขทัยถึงอยุธยาตอนกลาง ให้เจดีย์เป็นประธานของวัด มีวิหารหลวงตั้งอยู่ด้านหน้า และอุโบสถตั้งอยู่ด้านหลังเป็นแนวเดียวกัน ยกเว้นสมัยอยุธยาตอนต้นจะมีระเบียงคตล้อมเจดีย์ประธาน ในสมัยอยุธยาตอนกลาง ให้ความสำคัญกับอุโบสถและวิหารหลวง แต่ระเบียงคตได้หายไป ในสมัยอยุธยาตอนปลายให้อุโบสถเป็นประธานของวัด มีเจดีย์ขนาดเล็ก 2 องค์ตั้งคู่หน้าอุโบสถ และวิหารตั้งอยู่ด้านหลังอุโบสถ (3) คติการสร้างศาสนสถานในสมัยสุโขทัย เมื่อพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เป็นที่ยอมรับ ศาสนสถานได้สร้างแบบผสมระหว่างพราหมณ์และพุทธตามคติจักรวาล โดยมีวิหาร ปรางค์ และอุโบสถตั้งในแนวเดียวกัน มีระเบียงคตล้อมรอบและเชื่อมอาคารในรูปสี่เหลี่ยมเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล มีปรางค์ประธานเป็นรูปสมมุติของเขาพระสุเมรุ อุโบสถเป็นปราสาทที่ประทับของพระพุทธเจ้า ระเบียงคตเป็นสัญลักษณ์เขาสัตตบริภัณฑ์ ทั้งหมดนี้หมายความว่าปรางค์ประธานเป็นศูนย์กลางจักรวาลและเจดีย์บริวารประจำมุมเป็นตัวแทนของจักรวาล (Charoensupakul, 1978)

2.2) ประติมากรรม เป็นศิลปกรรมที่เกิดจากการปั้น กดพิมพ์ หล่อ แกะสลัก ตอกและดุน ฉลุ บุด้วยวัสดุโลหะ ไม้ ปูน และหิน เพื่อเป็นรูปจำลองที่ครูช่างต้องการสื่อสาร มี 4 ประเภท คือ ประติมากรรมเซาะหรือเว้า ประติมากรรมนูนต่ำ ประติมากรรมนูนสูง และประติมากรรมลอยตัวที่มองเห็นทุกด้าน ซึ่งเป็นงานศิลปะเกิดจากการหล่อ การปั้น หรือการแกะสลักเป็นรูปจำลองของพระพุทธเจ้า (Phra Maha Wichan Liao Seng, 2001) หรือพระพุทธรูป ซึ่งมีพุทธลักษณะเฉพาะตามสมัย เช่น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมีพระวรกายโปร่ง เส้นรอบนอกโค้งงาม พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่งรับกับพระนาสิกที่งุ้มเล็กน้อย พระโอษฐ์แย้มดูสำรวม มีเมตตา พระเกตุมาลารูปเปลวเพลิง พระสังฆาฏิยาวจรดพระนาภี พระศกก้นหอยไม่มีไรพระศก พระพุทธรูปสมัยอยุธยามีพระวรกายคล้ายพระพุทธรูปอู่ทอง พระพักตร์ยาวแบบสุโขทัย พระเกตุมาลาเป็นหยักแหลมสูงรูปเปลวเพลิง พระขนงโก่งแบบสุโขทัย สังฆาฏิใหญ่ปลายตัดตรงหรือสองแฉก ไม่เป็นเขี้ยวตะขาบแบบเชียงแสนหรือสุโขทัย นิยมสร้างทรงเครื่องแบบกษัตราธิราช ส่วนคติการสร้างพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานในพระอุโบสถหรือวิหารเพื่อการกราบไหว้บูชา เมื่อเพ่งดูพระพักตร์ จิตเกิดความสงบสุข โดยเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย สร้างตามอุดมคติที่ถ่ายทอดให้รู้ซึ้งถึงแก่นสารแห่ง

พระธรรมที่ครูช่างสร้างตามอุดมคติที่เป็นโลกุตรธรรมให้ปรากฏขึ้นจากวัตถุที่เป็นโลกียะ (Na Pak Nam, 2000)

2.3) จิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ เป็นภาพเขียนสีบนผนังปูนหรือไม้ในศาสนสถาน เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าและเชิดชูพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป จิตรกรรมฝาผนังเป็นเครื่องมือเล่าเรื่องศาสนา ส่งผลด้านเจริญศรัทธาแก่ชาวพุทธที่รู้และไม่รู้หนังสือ (Leksukhum, 2010) เขียนแนวอุดมคติ ใช้สีเรียบ ตัดเส้นสีดำหรือแดงให้คมชัด สีที่ใช้เป็นสีฝุ่นผสมกาวหนังสัตว์หรือยางไม้ ใช้สีเอกรงค์ (แดง ขาว เหลือง ดำ) พบในกรุเจดีย์รายของวัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชนาลัย เป็นภาพอดีตพระพุทธเจ้าประทับเรียงเป็นแถวและคั่นสลับด้วยบุคคลชั้นสูงประทับอัญชลี เขียนด้วยสีดินแดงตัดเส้นสีดำสีแดง ภาพดูเลือนลางมาก นอกจากนี้มีภาพลายเส้นแบบ 2 มิติ พบในวัดศรีชุม ได้รับอิทธิพลจากศิลปะลังกาสมัยโปลนนารุวะ เป็นภาพสลักลายเส้นจารบนแผ่นหินชนวน 60 แผ่น เล่าชาดก 550 ชาติ (Leksukhum, 2018) ในช่วงอยุธยาตอนต้น จิตรกรรมฝาผนังใช้สีเอกรงค์ เส้นวาดละเอียดคมชัด พื้นหลังใช้สีอ่อน ภาพแบนราบไม่มีมิติ มีขนาดเล็กได้รับอิทธิพลจากศิลปะลังกา ลพบุรี สุโขทัย เป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับนั่ง มีซุ้มพระอัครสาวกทำสักการะ พบในกรุปรางค์วัดราชบูรณะ ในช่วงอยุธยาตอนกลาง ภาพในสมุดข่อยเขียนไตรภูมิและพุทธประวัติ ระบายหลายสี แสดงถึงอิทธิพลศิลปะสุโขทัย และในช่วงอยุธยาตอนปลาย จิตรกรรมไทยบริสุทธิ์ใช้สีพหุรงค์ (เพิ่มสีเขียว สีน้ำเงิน) ปิดทองบนรูปและลวดลาย ลายเส้นอ่อนช้อย ภาพคล้ายมองจากที่สูง โครงสีสว่างใช้สีขาวเป็นพื้น รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย พบในตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ (Thaothon, 2002; The Fine Arts Department, 1982; Na Pak Nam, 2000; Manichot, 1986)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การถอดบทเรียนการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ ศิลปะ และศาสนา นำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสืบทอดศิลปกรรมโดยมีวัดเป็นสื่อกลางและฐานข้อมูลใหม่ทำให้คุณค่าเชิงรูปธรรมและนามธรรมปรากฏในศาสนสถานและศาสนวัตถุภายในอุทยานประวัติศาสตร์ เมื่อนำฐานข้อมูลมาสังเคราะห์จะได้ผลลัพธ์เป็นชุดคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาและชุดความรู้ของมรดกโลก 3 เส้นทาง มีรายละเอียดดังนี้

1) ถอดบทเรียนการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ ศิลปะ และศาสนา ดังนี้

1.1) ด้านประวัติศาสตร์ อาณาจักรสุโขทัยและอยุธยา มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการปกครอง ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประกาศยกเมืองสุโขทัยให้เป็นราชธานีและให้ศรีสัชนาลัยเป็นเมืองลูกหลวง สุโขทัยจึงเจริญรุ่งเรืองมากจนเมื่อสิ้นสุดสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) บ้านเมืองเริ่มอ่อนแอและแพ้สงครามแก่อยุธยาในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 2 สุโขทัยกลายเป็นเมืองลูกหลวง ศรีสัชนาลัยเป็นหัวเมืองชั้นโท และกำแพงเพชรเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ กรุงศรีอยุธยาได้ดำเนินนโยบายสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติด้วยการแต่งงานระหว่างราชวงศ์สุโขทัยและอยุธยา ทำให้บ้านเมืองสงบสุข จนกระทั่งเสียกรุงครั้งที่ 2 ให้แก่พม่า อาณาจักรอยุธยาจึงล่มสลายลง

1.2) ด้านศิลปะ ศิลปกรรมที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมฝาผนังในสมัยสุโขทัยสร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา โดยถ่ายทอดผ่านการสั่งสม ปรุงแต่ง และผสมผสานของวัฒนธรรมจากเขมร

ที่เคยรุ่งเรืองในดินแดนนี้ ต่อมาสุโขทัยถูกรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยา ศิลปะอยุธยาได้ผสมผสานเข้ากับศิลปะสุโขทัยและศิลปะล้านนาที่แพร่ลงมาถึงอยุธยาด้วยเหตุของสงครามหรือมีสัมพันธภาพกัน การสืบเนื่องเกี่ยวโยงนี้ ทำให้ศิลปะอยุธยามีพัฒนาการที่ชัดเจนขึ้น เห็นได้จากศาสนสถานและศาสนวัตถุในอุทยานประวัติศาสตร์ โดยมีการเคลื่อนย้ายด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัน

1.3) ด้านศาสนา พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองในยุคสุโขทัยมาสู่ยุคอยุธยาและยุครัตนโกสินทร์ตามลำดับ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ไม่เสื่อมถอย ทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีการถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดผลคือการบรรลุเป้าหมายสุดท้ายของชีวิตเป็นสุคติโลกสวรรค์

2) คุณค่าเชิงรูปธรรมที่ปรากฏในศาสนสถานและศาสนวัตถุภายในอุทยานประวัติศาสตร์

2.1) เจดีย์ประธาน เป็นศาสนสถานที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า การได้กราบไหว้เหมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ เป็นพุทธานุสสติจิตวิญญาณของชาวพุทธ และส่งเสริมความสามัคคี เจดีย์ประธาน 3 ประเภทในอุทยานประวัติศาสตร์ ได้แก่ (1) เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม ตั้งเป็นศูนย์กลางของวัดมีเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสุโขทัย แสดงถึงความมีอิสระจากอำนาจเขมร เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ องค์เจดีย์ประกอบด้วยฐานส่วนล่าง ส่วนเรือนธาตุ ยอดเหนือเรือนธาตุที่มีลักษณะคล้ายพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม ยอดมีลักษณะคล้ายบัวลูกแก้วซ้อนกันขึ้นไปคล้ายปล้องไฉนในเจดีย์ทรงระฆัง ถัดขึ้นไปมีลักษณะคล้ายปลียอด (Boonphon, 2019) (2) เจดีย์ประธานทรงระฆังหรือทรงกลมหรือทรงลังกาได้รับอิทธิพลจากลังกาทวีป เป็นแบบช่างสกุลสุโขทัยที่ประดิษฐ์ขึ้นจากการผสมสัดส่วนให้กลมกลืนและรูปทรงสวยงามจากอิทธิพลของคติมหายานแบบเจดีย์ปาละและโจฬะคือ ฐานเจดีย์สูงซ้อนกันหลายชั้น มีบัวปากระฆังรูปทรงระฆังพองออกในตอนบนและคอดในส่วนที่เป็นปากระฆัง (3) เจดีย์ทรงปรางค์ สุโขทัยเคยเป็นเมืองขึ้นของเขมรที่ครองลพบุรี ชาวเมืองจึงนับถือมหายาน มีการสร้างปรางค์ 3 องค์ตามแบบลพบุรี เมื่อสถาปนาราชธานีสุโขทัย ปรางค์ที่เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมเขมรได้แปลงเป็นวัดพุทธแบบลังกาวงศ์ และนำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ภายในถือเป็นองค์แทนพระพุทธเจ้าและเป็นจิตวิญญาณของเมือง สมัยอยุธยาได้สร้างปรางค์และมีแผนผังวัดตามคติจักรวาลที่วัดไชยวัฒนาราม มีปรางค์ประธานสร้างแบบศิลปะเขมรผสมศิลปะอยุธยาเป็นแบบเฉพาะ ปรางค์ประธานเปรียบเหมือนเขาพระสุเมรุ เป็นแกนกลางจักรวาล และบนยอดเขาพระสุเมรุเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่สถิตของพระอินทร์ ต่อขึ้นไปเป็นสวรรค์ชั้นดุสิต ชั้นรูปพรหม ชั้นอรูปพรหม จนถึงสภาวะแห่งพระนิพพาน (Leksukhum, 2010; Sarikavanich, 1993)

2.2) พระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของผู้สร้าง พระพุทธรูปหลายปางที่สร้างขึ้น สร้างตามพุทธอิริยาบถที่ปรากฏในพุทธประวัติ คือ (1) พระพุทธรูปปางมารวิชัย มีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนมารผจญ มหาบุรุษตั้งพระปณิธานแน่วแน่ที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ (Thai Tripitakas: 20/8/61) พญามารจึงยกทัพมารมาขัดขวางไม่ให้ตรัสรู้ (Thai Tripitakas: 23/3/4) และพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้กำจัดกิเลสได้หมดสิ้นแล้ว (2) พระพุทธรูปปางลีลา มีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนเสด็จโปรดพุทธมารดาที่อุบัติเป็นท้าวสันดุสิตเทวบุตรบนสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อครบ 3 เดือนทรงเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้ว ด้วยกิริยาการก้าวเดินที่งดงามจนช่างโบราณจินตนาการเป็น

ผลงานการยืนพระบาทขวาก้าวไปแบบกิริยาเดินที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชาวสุโขทัยศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น (Thai Commentary, 2013) (3) พระพุทธรูปนาคปรกปางสมาธิ มีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนประทับเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ 6 ประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียวเสวยวิมุตติสุขอยู่ใต้ควงต้นมุจลินท์ 7 วัน พญานาคมุจลินท์มาโอบรอบพระกายแผ่พังพานใหญ่ปกคลุมเหนือพระเศียรเพื่อบังความหนาวความร้อนไม่ให้เบียดเบียนพระพุทธองค์ (Thai Tripitakas: 4/5/8) (4) พระพุทธรูปปางไสยาสน์ มีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนปรินิพพาน รับสั่งให้พระอานนท์ตั้งเตียงระหว่างต้นสาละทั้งคู่เพื่อนอนพัก ทรงสำเร็จสีหไสยาสน์ มีสติสัมปชัญญะ (Thai Tripitakas: 10/198/147) ทรงเตือนพุทธบริษัทให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท (Thai Tripitakas: 10/155/99) (5) พระอัฏฐารส มีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ 2 เสด็จไปประทับยืนด้านตะวันออกเฉียงเหนือของต้นมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 วัน พระอัฏฐารสนี้มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ สูง 18 ศอก เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงอิทธิพลสกุลช่างของสุโขทัย ดูงดงามและประดิษฐานอย่างมั่นคงในสุโขทัย (6) พระสี่อิริยาบถ มีคติการสร้างจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยใช้อิริยาบถเป็นฐาน คือ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นการอบรมจิตอย่างต่อเนื่องเพื่อให้จิตเกิดความสงบ

3) คุณค่าเชิงนามธรรมที่ปรากฏในศาสนสถาน คือเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม ทรงระฆังหรือทรงกลมหรือทรงลังกา ทรงปรางค์ ทำให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ว่าด้วย ทาน ศีล ภาวนา (Thai Tripitakas: 23/294/126) และหลักโอวาทธรรม 3 ประการ ว่าด้วยการไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (Thai Tripitakas: 25/183/90) ส่วนคุณค่าเชิงนามธรรมที่ปรากฏในศาสนวัตถุ คือพระพุทธรูปปางมารวิชัย ปางลีลา นาคปรก ปางสมาธิ ปางไสยาสน์ พระอัฏฐารส ทำให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือหลักอริยสัจ 4 ว่าด้วยทางแห่งความดับทุกข์ โดยการปฏิบัติตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 ว่าด้วยการฝึกสติ (Thai Tripitakas: 10/373/301) สัมมัปปธาน 4 ว่าด้วยความเพียร (Thai Tripitakas: 11/310/283-284) อิทธิบาท 4 ว่าด้วยความสำเร็จ (Thai Tripitakas: 35/431/342) อินทรีย์ 5 ว่าด้วยธรรมที่เป็นใหญ่ (Thai Tripitakas: 20/163/404) พละ 5 ว่าด้วยธรรมที่เป็นกำลัง (Thai Tripitakas: 22/13/17) โพชฌงค์ 7 ว่าด้วยหลักธรรมตรัสรู้ (Thai Tipitakas: 35/466/358) มรรคมีองค์ 8 ว่าด้วยทางสายกลาง (Thai Tripitakas: 29/50/174) สำหรับพระสี่อิริยาบถ มีหลักธรรมปรากฏในหมวดอิริยาบถ เป็นขั้นการปฏิบัติกายานุปัสสนาสติปัฏฐานในวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยตั้งสติไว้ที่ฐานคืออิริยาบถ 4 ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นหลักมหาสติปัฏฐาน 4

4) ชุดองค์ความรู้ เป็นเส้นทางเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทาง คือ (1) เส้นทางสายพระบรมสารีกธาตุจักรวาลวิทยา ชื่อชุดองค์ความรู้คือ “ไหว้พระธาตุ เพื่อ ทาน ศีล ภาวนา” เป็นเส้นทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติบูชาให้เป็นมงคลชีวิตที่ยิ่งใหญ่ มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ และโอวาทธรรม 3 ประการ (2) เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน ชื่อชุดองค์ความรู้คือ “พัฒนาปัญญาเพื่อลดโทสะ” เป็นเส้นทางมุ่งเน้นการพัฒนาจิต เกื้อหนุนให้เข้าถึงความดีงาม สร้างเครือข่าย ขยายผลในการพัฒนาปัญญาเพื่อลดโทสะ โลภะ โมหะ และพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ในชีวิต มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาคือมหาสติปัฏฐาน 4 (3) เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ ชื่อชุดองค์ความรู้คือ “สัจจธรรมนำชีวิต

รู้ ตื่น เบิกบาน” เป็นเส้นทางมุ่งเน้นความเข้าใจ ความเข้าถึงแก่นของสัจจธรรมเพื่อนำชีวิตให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน นำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจ อารมณ์ ให้มีความมั่นคงและบริสุทธิ์ผ่องใสมีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือ อริยสัจ 4 และโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” มีองค์ประกอบของหนังสือ คือ ภาพถ่ายที่เล่าเรื่องอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา โดยเชื่อมโยงผ่านเส้นทางมรดกโลก 3 เส้นทาง และนำเสนอพร้อมสารสนเทศ 6 สารสนเทศ คือ (1) ที่ตั้ง การติดต่อ และประชาสัมพันธ์ (2) ประวัติและความเป็นมา (3) ประเภทเส้นทาง (4) สถานที่สำคัญ (5) ชุดความรู้ (6) คุณค่าเชิงพุทธปรัชญา ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

1. “HAR” Model หรือกระบวนการเรียนรู้ “HAR” ในอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ H-history เป็นกระบวนการสืบค้นด้านประวัติศาสตร์ผ่านความเชื่อมโยงของอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยาในทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง A-art เป็นกระบวนการสืบค้นด้านศิลปะผ่านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมฝาผนังในอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง ซึ่งได้ถ่ายทอด สั่งสม ปรุงแต่ง ผสมผสานของวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงทางสังคมและการเมืองการปกครอง จนเกิดการเคลื่อนย้ายช่างฝีมือระหว่างกัน R-religion เป็นกระบวนการสืบค้นด้านศาสนาโดยมีพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ยุคสุโขทัยสู่ยุคอยุธยาและสืบต่อถึงปัจจุบัน

2. ชุดความรู้ “เส้นทางเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” 3 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางสายพระบรมสารีริกธาตุจักรวาลวิทยา มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ (ทาน ศีล ภาวนา) และโอวาทธรรม 3 ประการ (ไม่ทำความชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส) 2) เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คือมหาสติปัฏฐาน 4 คือ (1) การฝึกสติโดยกำหนดรู้ลมหายใจ ฝึกสติในอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ฝึกสติในอิริยาบถย่อย ฝึกสติในการกำหนดสิ่งปฏิกูล ฝึกสติในการพิจารณาร่างกายโดยความเป็นธาตุและเป็นซากศพ (2) การฝึกสติกำหนดความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ (3) การฝึกสติกำหนดอาการของจิต โลภ โกรธ หลง (4) การพิจารณานิวรณ์ 5 ประการที่ปิดกลั้นไม่ให้บรรลุสมาธิ 3) เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา คืออริยสัจ 4 (การดับทุกข์) คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ คือมหาสติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8

3. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา”

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (prototype) เกี่ยวกับฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา พบว่าฐานข้อมูลการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรม

ส่วนใหญ่ มีองค์ประกอบคือ (1) โบราณสถานที่เป็นศาสนสถานวัดหรืออาคารสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ เจดีย์ประธาน วิหารหลวง อุโบสถ มณฑป เจดีย์ราย เจดีย์มุม (2) โบราณวัตถุที่เป็นศาสนวัตถุพระพุทธรูป ประติมากรรมประดับอาคาร จิตรกรรมฝาผนัง (3) บุคคลผู้สร้างวัดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนบุคคล ได้แก่ พระมหากษัตริย์ (4) พิธีทางพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนพิธีได้ทำสืบต่อกันมา องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ถูกบันทึกอย่างเชื่อมโยงกับการอธิบายผ่านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อการเรียนรู้โดยทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Sukkasem, and Kansamut (2018) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน: เมืองมรดกโลก-มรดกวัฒนธรรมมีชีวิต กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร” พบว่าแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ผสมผสานระหว่างบริบทของเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของโบราณสถานโบราณวัตถุในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร มีความเข้ากันกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีผ่านมิติของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจอยากมาเที่ยวอีก เพื่อเรียนรู้สิ่งอื่นที่มีคุณค่าและนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นศูนย์กลางมรดกโลกแห่งอาเซียนในอนาคต ส่วนข้อมูลในบริบทพระพุทธศาสนาเป็นข้อมูลอีกชุดหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ถึงสาเหตุและผลลัพธ์ของการสร้างเจดีย์ ปรางค์ หรือพระพุทธรูปในวัดของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 4 แห่ง ซึ่งไม่ใช่สิ่งปรักหักพังอย่างที่เห็น แต่เป็นสิ่งที่สร้างไว้เพื่อการสักการบูชาในอดีตมีคุณค่าเป็นต้นแบบเพื่อการเรียนรู้พุทธปรัชญา เรียกว่าศาสนธรรม คือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ภายในอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Damdee (2006) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์” พบว่ารูปแบบโครงการพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องทราบถึงความหมายของพุทธศิลป์ คุณลักษณะ เนื้อหา ประเภท ความหมาย บทบาทหน้าที่ หลักการ และแนวคิดพื้นฐานในการจัดการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางและองค์ประกอบภายในพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้จำเป็นต้องทราบความหมาย ประเภทของปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหา วิธีการนำเสนอสื่อสัญลักษณ์ และจุดมุ่งหมายของปรัชญาในงานพุทธศิลป์ที่เป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งใช้แก้ปัญหาสังคมและบุคคลคือ หลักไตรลักษณ์ หลักไตรสิกขา เป็นต้น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนาโดยรวมฐานข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย คัมภีร์พระพุทธศาสนาและเอกสารอื่น แล้วนำมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ และแสดงผลลัพธ์เป็นศาสนธรรม เป็นองค์ประกอบข้อที่ 5 ในอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมมีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา เป็นเส้นทางการเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทาง คือ (1) เส้นทางสายพระบรมสารีกธาตุจักรวาลวิทยา “ไหว้พระธาตุ เพื่อ ทาน ศีล ภาวนา” มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 และโอวาทธรรม 3 (2) เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน “พัฒนาปัญญาเพื่อลดโทสะ” มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาคือ มหาสติปัฏฐาน 4 (3) เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ “สัจจธรรมนำชีวิต รู้ ตื่น เบิกบาน” มีคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาคือ อริยสัจ 4 และโพธิปักขิยธรรม 37 แต่การวิจัยส่วนมากสิ้นสุดที่การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี ไม่ควรจบเพียงเท่านี้ ควรมี

ฐานข้อมูลเกิดใหม่เพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้แสวงหาสิ่งอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีตัวบทของ Barthes (2001) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่านกับตัวงานเขียนที่มีลักษณะหยุดนิ่ง สื่อสารทางเดียว และผู้อ่านเป็นผู้บริโภคงานเขียนหรือตัวงานสื่อความหมายตรงเป็นแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม เมื่อตัวบทมีลักษณะเคลื่อนไหว สื่อสารโดยมีผู้อ่านเขียนตัวบทใหม่ได้ เป็นการเพิ่มอำนาจให้ผู้อ่าน และลดบทบาทของผู้เขียนหรือตัวงานสื่อความหมายแฝง เป็นแนวคิดแบบหลังโครงสร้างนิยมที่ผู้อ่านไม่ต้องยึดติดกับความหมายแบบเดิม แต่จะเดินไปสู่กระบวนการสื่อและสร้างความหมายที่ไม่รู้จบ ภายใต้ความซับซ้อนของรหัสที่ต้องถอดอย่างระมัดระวัง แบ่งรหัสเป็นพหุตัวบท ได้แก่ รหัสทางสัญวิทยา รหัสการตีความหมาย รหัสเชิงสัญลักษณ์ รหัสการกระทำ รหัสวัฒนธรรม รหัสเหล่านี้มีการอ่านตัวบทที่แตกต่างและมีความหมายมากมายเพราะมีการแทนที่หรือสวมทับตลอดเวลา เป็นสิ่งนำไปสู่การตีความที่เป็นอิสระต่างจากความหมายของสัญญะแบบเดิม ๆ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สำหรับการเรียนรู้มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา เป็นขั้นตอนของการนำฐานข้อมูลทั่วไปและฐานข้อมูลเฉพาะทางพระพุทธศาสนามาสรุปเป็นกลุ่มคุณค่าเชิงพุทธปรัชญาและพัฒนาเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นได้ขยายผลเป็นผลผลิตหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เล่มใหม่ชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” มีองค์ประกอบเป็นภาพถ่ายสวยงาม เล่าเรื่องอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา ผ่านเส้นทางมรดกโลก 3 เส้นทางและสารสนเทศ 6 สารสนเทศ คือ (1) ที่ตั้ง การติดต่อและประชาสัมพันธ์ (2) ประวัติและความเป็นมา (3) ประเภทเส้นทาง (4) สถานที่สำคัญ (5) ชุดความรู้ (6) คุณค่าเชิงพุทธปรัชญา ซึ่งการนำฐานข้อมูลที่ค้นพบมาพัฒนาเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีความสอดคล้องกับงานของ Piramanayagam, and Seal (2020) ได้ศึกษาเรื่อง “The Choice Between E-Books and Printed Books: A Study Among Hospitality and Tourism Educators and Learners Hospitality and Tourism Educators and Learners” พบว่าหนังสือและ E-Books มีทั้งข้อดีข้อด้อยคือ หนังสือสิ่งพิมพ์ให้ความสุขในการอ่านและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยอดเยี่ยม ซึ่งผู้จัดพิมพ์และผู้แต่งหนังสือควรแนบหนังสือฉบับดิจิทัล ซีดีรอม หรือสำเนาการพิมพ์ของหนังสือ เพื่อช่วยให้จัดเก็บและพกพาหนังสือทำได้สะดวก เพราะทั้งนักเรียนและครูมีความตั้งใจที่จะเพิ่มอัตราการใช้งานและสนใจใน E-Books มากขึ้นในอนาคต จึงควรให้ความสำคัญกับ E-Books ซึ่งเป็นวิวัฒนาการของการอ่าน การสืบค้นในอนาคต และการเดินไปพร้อมกันในเนื้อหาที่เป็นชุดเดียวกับหนังสือสิ่งพิมพ์ เป็นการส่งเสริมการอ่านการเรียนรู้ของคนต่างวัยในสังคมอนาคต

สรุป

การวิจัยนี้ สรุปได้เป็น (1) ฐานข้อมูลใหม่ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาและพุทธศิลป์ในอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สืบค้น ลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง (2) ถอดบทเรียนการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ ศิลปะ และศาสนานำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสืบทอดศิลปกรรมโดยมีวัดเป็นสื่อกลาง (3) ฐานข้อมูลใหม่เรื่องคุณค่าเชิงรูปธรรมและนามธรรมที่ปรากฏในศาสนสถานเจดีย์ประธานและศาสนวัตถุพระพุทธรูปในอุทยานประวัติศาสตร์ สังเคราะห์เป็นคุณค่าเชิงพุทธปรัชญา ว่าด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ หลักโอวาทธรรม 3

ประการ อริยสัจ 4 และมหาสติปัฏฐาน (4) เส้นทางเรียนรู้พระพุทธศาสนา 3 เส้นทาง คือ เส้นทางสายพระบรมสารีริกธาตุจักรวาลวิทยา เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ (5) ทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่อง “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา”

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนาในอุทยานประวัติศาสตร์คือ ศาสนาสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนธรรม มีลวดลายพุทธศิลป์เพื่อพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมฝาผนัง ที่ยังไม่ได้ขุดค้นและบูรณะ

ดังนั้นรัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการขุดค้นโบราณสถานแห่งใหม่และบูรณะโบราณที่มีอยู่แล้ว รัฐบาลควรสนับสนุนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อการส่งเสริมและการทำกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนอุทยานประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่งควรอนุญาตให้ชุมชนและผู้ประกอบการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปทำกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม อุทยานประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พร้อมทั้งผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและชุมชน ควรมีการประชุมร่วมกันทุกไตรมาสเพื่อวางแผนในการจัดทำตารางส่งเสริมการท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าคุณค่าเชิงรูปธรรมเรียนรู้ผ่านเจดีย์ประธาน พระพุทธรูปประธานอันเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า เชื่อมโยงคุณค่าเชิงนามธรรมเรียนรู้พุทธธรรม หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 โอวาท 3 ประการ อริยสัจ 4 โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ และมหาสติปัฏฐาน

ดังนั้นหน่วยงานที่จัดการศึกษาควรจัดทัศนศึกษาให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านอุทยานประวัติศาสตร์มรดกโลกทางวัฒนธรรม และจัดอบรมมัคคุเทศก์เพื่อให้มีฐานข้อมูลทางด้านพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าเกิดการพัฒนาเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ชื่อ “มรดกโลกทางวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา” ประกอบด้วย ภาพถ่ายเล่าเรื่องอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา โดยเชื่อมผ่านมรดกโลก 3 เส้นทาง และนำเสนอพร้อมสารสนเทศ 6 สารสนเทศ

ดังนั้นหน่วยงานที่จัดการศึกษา หน่วยงานการท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป และนักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้ผ่านมรดกโลก 3 เส้นทาง คือ (1) เส้นทางสายพระบรมสารีกธาตุจักรวาลวิทยา “ไหว้พระธาตุ เพื่อทาน ศีล ภาวนา” (2) เส้นทางสายมหาสติปัฏฐาน “พัฒนาปัญญาเพื่อลดโทสะ” และ (3) เส้นทางสายอริยสัจ 4 ทางแห่งความดับทุกข์ “สัจจธรรมนำชีวิต รู้ ตื่น เบิกบาน”

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 พัฒนาฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์ทางอีสานใต้

2.2 พัฒนาฐานข้อมูลและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

References

Barthes, R. (1990). *Mythologies*. Translated from the French by Annette Lavers. New York:The Noonday Press. Twenty-third Printing.

Boonphon, S. (2021). *Phum Khao Bin Pagoda at Wat Mahathat. Outstanding Buddhist Art of Sukhothai Kingdom*. Retrieved April 9, 2021, from http://aseanclubkku.Blogspot. com/2019/04/blogpost. html [9

Charoensupakul, A. (1978). *The Elements of Thai Architecture.* (Kennedy, translator). Bangkok: Satri Sarn Printing Co., Ltd.

Damdee, S. (2006). *The study of Buddhist phiosophy for interior design of Buddhist Art Museum*. (Master's Thesis). Granduate School. Silpakorn University. Nakhon Pathom.

Foreign Affairs Division, Ministry of Culture. (2012) *Thailand's world heritage*. Retrieved April 2, 2021, form https://www.m-culture.go.th/international/ewt_news.php?nid=1 2 1 & file name=index.

Leksukhum, S. (2010). *Fine arts Word of antique craftsman*. Bangkok: Rungsilp Printing

Leksukhum, S. (2018). *Sukhothai Art.* Bangkok: Physics Center Publishing House.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas.* Bangkok: MCU press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2017). *Commentaries: Thai version*. Bangkok: MCU press.

Na Pak Nam. (2000). *Ayutthaya Painting*. Bangkok: Ancient city publishing house.

Phra Maha Wichan Liao Seng. (2001). *Buddhist art and tourism: Study the role of. temples in preserving Buddhist arts for tourism*. (Master's Thesis). Mahidol University. Nakhon Pathom.

Phrakhru Sunthorn Sangkhapinit. (2017) *The information system development of Buddhist destination and Thai cultural tourism as the gateway to ASEAN* (Research reports). National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF).

Piramanayagam, S., & Seal, P. P. (2002). The Choice Between E-Books and Printed Books: A Study Among Hospitality and Tourism Educators and Learners Hospitality and Tourism Educators and Learners. Library Philosophy and Practice (e-journal), 3921.

Prince Tisavarakumarn, the Prince Damrong Rajanubhab. (1974). *Legend of Buddha Chedi.* Bangkok: Charoen Tham Printing House.

Sarikawanich, P. (1993). *A study of architecture at Wat Chaiwattanaram, Ayutthaya* (Research report). Bangkok: Graduate School. Silpakorn University.

Sinthapsan, P. (2017) *The Model of Cultural Tourism Management in Sukhothai Historical Park*. (Doctoral Dissirtaiton). Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Sukkasem, M., & Kansamut, N. (2018). The Sustainable Creative Tourism Management: World Heritage Site-Cultural Heritage Alive: A Case Study of Historical Town of Sukhothai and Associated Historic Towns. *RMUTI JOURNAL Humanities and Social Sciences,* 5(1), 160–178.

Thaothong. P. (2002). *Thai visual painting*. Bangkok: Sinrapakon.

The Fine Arts Department. (1972). Sukhothai Inscription. Bangkok: The Fine Arts Department.

The Fine Arts Department. (1982). *Rattanakosin painting book*. Bangkok: Amarin Printing Group Co., Ltd.

W. Qazi et al. (2018). Acceptance of e-book reading among higher education students in a developing country: the modified diffusion innovation theory. *International Journal of Business Information Systems*, 27(2), 222-245.

แนวทางการจัดอบรมวิชาชีพด้านอาหาร สำหรับผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือจังหวัดเพชรบุรี*

The Guidelines of the Vocational Training on Food for the Elderly of Ban Huai Sai Nuea, Phetchaburi Province

[1]จุฑามาศ พีรพัชระ, [2]พัชรนันท์ ยังวรวิเชียร, [3]ชนิดา ประจักษ์จิตร และ [4]จอมขวัญ สุวรรณรักษ์

[1]Chutamas Peeraphatchara, [2]Patcharanun Youngworawichian, [3]Chanida Prajugjit and [4]Jomkhwun Suwannarak

[1,2,3,4]มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

[1,2,3,4]Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: patcharanun.y@rmutp.ac.th.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการหลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหาร 2) จัดทำหลักสูตรและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมวิชาชีพด้านอาหาร และ 3) ทดลองใช้หลักสูตรวิชาชีพด้านอาหารของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือจังหวัดเพชรบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เป็นผู้บริหารเทศบาลเมืองชะอำ กรรมการและสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ จำนวน 7 คน และ 170 คน ตามลำดับ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังอบรม แบบประเมินผลภาคทักษะ และแบบประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรวิชาชีพด้านอาหารที่ผู้สูงอายุต้องการอบรม 3 ลำดับ ได้แก่ อาหารว่าง ขนมหวาน และน้ำพริก ใช้สถานที่ของชมรม อบรมในวันทำการครั้งละ 3 ชั่วโมง โดยวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับวิทยากรจากสถาบันการศึกษา ใช้สื่อประเภทรูปภาพประกอบคำบรรยาย ใช้วิธีการอบรมที่เน้นภาคทักษะ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรม จัดกิจกรรมทางสังคมระหว่างการอบรม มีการประเมินผลก่อนและหลังอบรมแบบมีส่วนร่วม 2) จัดทำหลักสูตรและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมวิชาชีพด้านอาหาร พบว่า หลักสูตรอบรมประกอบด้วย 11 หัวข้อ มีความเหมาะสมในระดับมาก 3) การทดลองใช้หลักสูตรวิชาชีพด้านอาหาร พบว่า คะแนนการทดสอบความรู้หลังการอบรมของผู้รับการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทักษะการปฏิบัติ 5 ใน 7 ด้านอยู่ในระดับดีมาก ผู้รับการอบรมพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในระดับมาก ผู้รับการอบรมที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม

*Received December 25, 2020; Revised June 6, 2021; Accepted June 12, 2021

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้รับการอบรมที่มีอายุต่างกันและสถานภาพในชมรมต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: อบรมวิชาชีพด้านอาหาร; อาหาร; ผู้สูงอายุ; บ้านห้วยทรายเหนือ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the needs for the training course of vocational training on food; 2) to arrange a course and appropriate guidelines of the vocational training on food; and 3) to try out the training course of vocational training on food for the elderly of Ban Huai Sai Nuea, Phetchaburi province. The key informants and research sample consisted of 7 administrators of Cha-am Municipality and 170 committee and members of Ban Huai Sai Nuea elderly club. The data collection was conducted by means of in-depth interviews, questionnaires, pre-tests and post-tests on knowledge, skills evaluation form, and the satisfaction assessment form towards the training process. The acquired data were analyzed by content analysis approach. The statistics used were frequency, percentage, standard deviation (S.D.), T-test, and one-way ANOVA.

The research results found as follows: 1) There are 3 types of vocational training course on food that are needed by the elderly, namely, snacks, desserts, and Thai chili dip, respectively. The training course takes place at the venue of the club and 3 hours per class on the working days by instructors on local wisdom together with instructors from educational institutions. Pictures and lectures are used for teaching. The training emphasizes skills and the exchange of knowledge and experiences between the instructors and participants. Various activities are also arranged during the training as well as the participatory pre-test and post-test. 2) From studying the arrangement of the course and appropriate guidelines of the vocational training on food, it revealed that the training course comprises 11 subjects which are found appropriate at a high level. 3) From experimenting with the training course of vocational training on food, it was found that the post-test scores are higher than pre-test scores at a statistical significance level of 0.05. While the 5 out of 7 practice skills are at a very high level. The participants had satisfaction levels towards the training process at a high level. The participants of different gender had different satisfaction levels towards the training process with a statistical significance level of 0.05. Whereas, the participants of different age and status in the club had satisfaction levels towards the training process with no difference at a statistical significance level of 0.05.

Keywords: Vocational Training on Food; Food; Elderly; Ban Huai Sai Nuea

บทนำ

สถานการณ์ด้านประชากรทั่วโลก พบจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ในปี 2558 มีประชากรที่มีอายุ 60 ปีหรือสูงกว่า 901 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี 2543 ร้อยละ 48 โดยคาดว่า ในปี 2573 ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 56 และในปี 2593 จะเพิ่มเป็นสองเท่าของปี 2558 ซึ่งผู้สูงอายุสองในสามของโลก อาศัยอยู่ในภูมิภาคกำลังพัฒนา (United Nation, 2015) สำหรับประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2537 เพิ่มเป็นร้อยละ 16.7 ในปี 2560 และร้อยละ 20 ในปี 2564 ซึ่งเป็นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (National Statistic Office, 2017) สถานการณ์นี้ ส่งผลกระทบต่อการขาดแคลนแรงงาน ปัญหาความมั่นคงด้านรายได้ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืน ทำให้เงินออมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงมีการกำหนดแนวทางการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางรายได้ ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ แก่แรงงานผู้สูงอายุ ด้วยการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ด้านอาชีพ ให้คำปรึกษาในการทำธุรกิจ และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Office of the National Economic and Social Development Board: NESDB, 2019)

ชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ ก่อตั้งเมื่อปี 2548 ในความดูแลของเทศบาลเมืองชะอำ ปัจจุบันมีสมาชิก 291 คน มีการประกอบกิจกรรมทางสังคม สุขภาพ และอาชีพ ได้แก่ 1) การสวดมนต์ ไหว้พระ เล่นอังกะลุง ร้องเพลง และรำวง 2) การออกกำลังกาย และรับตรวจสุขภาพโดยเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลชะอำ และ 3) การทำอาหารและรับประทานร่วมกัน ต่อมาปี 2551 มีการรวมสมาชิกที่มีความต้องการทำอาหาร เป็นกลุ่มน้ำพริกผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ ร่วมดำเนินกิจกรรมทำน้ำพริกเพื่อแจกจ่ายแก่สมาชิก จนภายหลังทำการพัฒนาเป็นอาชีพโดยทำจำหน่ายแก่ผู้สนใจซื้อในตลาดของชุมชน และผู้เข้าศึกษาดูงานของชมรมในฐานะศูนย์การเรียนรู้ ความรู้ในการทำน้ำพริกนี้ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่ม ประกอบกับการรับความรู้จากหน่วยงานที่ส่งเสริม สนับสนุนในท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา ในรูปแบบการอบรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการอบรมดังกล่าวในหลายด้าน เพราะสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ ในขณะเดียวกัน มีความเห็นว่า การอบรมที่ผ่านมา มีเจ้าหน้าที่ที่คอยดูแลการอบรมจำนวนน้อยเกินไป การบรรยายความรู้ใช้เวลานานทำให้สมาธิในการอบรมน้อยลง เอกสารอบรมมีรายละเอียดมากเกินไป ตัวอักษรมีขนาดเล็ก ไม่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ (Youngworawichian, 2016) โดยผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือส่วนใหญ่ มีปัญหาทางสายตา บกพร่องในการมองเห็น สายตาพร่ามัว ไม่สามารถอ่านข้อความที่มีขนาดเล็กได้ (Sungnoen, 2017) และการอบรมที่ผ่านมา ยังไม่มีหลักสูตรเฉพาะสำหรับการให้ความรู้ของผู้สูงอายุที่อาจต้องใช้แนวทางให้ความรู้ที่แตกต่างจากแนวทางเดิม

จากสถานการณ์ข้างต้น การศึกษาหาแนวทางจัดอบรมวิชาชีพโดยพัฒนาหลักสูตรด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้ใช้ศักยภาพด้านภูมิปัญญาผสมผสานความรู้ที่ได้รับจากนักวิชาการ ด้วยแนวทางการอบรมที่เหมาะสมกับสภาพทางกาย อารมณ์ ของผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้และส่งเสริมการหารายได้ของผู้สูงอายุและกลุ่มผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการหลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหาร
2. เพื่อจัดทำหลักสูตรและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมวิชาชีพด้านอาหาร
3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรวิชาชีพด้านอาหารของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือจังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาลเมืองชะอำ ได้แก่ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม และหัวหน้าฝ่ายพัฒนาอาชีพและส่งเสริมการเกษตร และกรรมการชมรม ได้แก่ ประธานชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ ประธานกลุ่มน้ำพริกผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ กรรมการชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ รวม 7 คน

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ จำนวน 291 คน และกลุ่มตัวอย่าง เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ 168 คน ใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย สาหรับงานวิจัยนี้ได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 170 คน และกลุ่มตัวอย่างในกิจกรรมการทดลองใช้หลักสูตร เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ 30 คน โดยความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย 170 คน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 รายการ ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลเมืองชะอำและกรรมการชมรม แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลความต้องการหลักสูตร แนวทาง/กระบวนการอบรม และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการจัดทำหลักสูตรอบรม

2) แบบสอบถามความต้องการหลักสูตรอบรมวิชาชีพ สำหรับสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม หลักสูตรที่ต้องการอบรม แนวทางการจัดอบรม

3) แบบทดสอบความรู้ก่อน-หลังการฝึกอบรม เป็นแบบทดสอบภาคความรู้แบบเลือกตอบ (Multiple Choice) 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

4) แบบประเมินผลภาคทักษะการอบรม เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ 7 ข้อ ครอบคลุมพฤติกรรมการปฏิบัติงานและคุณภาพของผลงานสำเร็จ

5) แบบประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามลิเคิร์ท (Likert Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และใช้เกณฑ์การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์ของ Best (1970)

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ได้ขอความอนุเคราะห์จากเทศบาลเมืองชะอำ และชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการ กรณีกลุ่มตัวอย่างที่สามารถอ่านข้อความได้ จะตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง แต่กรณีมีปัญหาในการอ่านข้อความ ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจะให้ความช่วยเหลืออ่านให้ฟังแล้วให้ตอบคำถาม

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดกลุ่ม เรียบเรียงข้อมูล จัดลำดับ และสังเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความต้องการหลักสูตรอบรม ใช้สถิติค่าความถี่ และค่าร้อยละ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบทดสอบก่อน-หลังการอบรม ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินผลทักษะการฝึกอบรม ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) การวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม ใช้สถิติค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน และ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) สำหรับการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่ม ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ใช้สถิติทดสอบค่า F-test ในกรณีที่ค่าความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ใช้การทดสอบ Welch Test และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ความต้องการหลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหาร

1.1 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลเมืองชะอำและกรรมการชมรมผู้สูงอายุ พบว่า หลักสูตรที่เหมาะสมควรเป็นหลักสูตรการทำอาหารว่าง หรือขนม ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้เนื่องจากเป็นความต้องการเดิมอยู่แล้ว เนื้อหาของหลักสูตรที่เหมาะสม ประกอบด้วยภาคความรู้และภาคทักษะ แต่ควรเป็นความรู้ที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่เป็นวิชาการมากจนเกินไป โดยกำหนดสัดส่วนภาคความรู้ 1 ชั่วโมง ทักษะ 2 ชั่วโมง หรือภาคความรู้ 30 นาที ทักษะ 2 ชั่วโมง 30 นาที และกำหนดเป็นช่วงเช้า ระหว่างเวลา 9.00 - 12.00 น.สำหรับสถานที่สำหรับการฝึกอบรม สามารถใช้ได้ทั้งสถานที่ของชมรม เทศบาลเมืองชะอำหรือเครือข่าย หรือสถานที่ของวัดในพื้นที่ วันที่อบรมควรเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ วิทยากรที่ให้การอบรม ควรบูรณาการวิทยากรที่เป็นนักวิชาการและวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในเรื่องที่ทำการอบรม และควรมีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังอบรม นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญเรื่องสื่อที่ใช้ในการอบรม เอกสารอบรมไม่ควรมีข้อมูลทางวิชาการมากเกินไป มีขนาดตัวอักษรที่

มองเห็นได้ชัดเจนสำหรับผู้สูงอายุ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่จำเป็น รวมทั้งเลือกวิธีการสื่อสารที่เข้าถึงผู้รับการอบรม

1.2. ผลจากการสอบถามความต้องการหลักสูตรอบรมวิชาชีพ

1.2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยหญิงมากกว่าชายเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 52.40 และ 47.60 ตามลำดับ อายุ 55-65 ปี ร้อยละ 44.10 ซึ่งใกล้เคียงกับผู้มีอายุมากกว่า 65 ปีแต่ไม่เกิน 75 ปีร้อยละ 40.00 ส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสมาชิกชมรม ร้อยละ 85.90 และเป็นกรรมการชมรมร้อยละ 14.10

1.2.2 หลักสูตรที่ต้องการอบรม ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการอบรมหลักสูตรการทำอาหาร 3 รายการ เรียงตามลำดับความต้องการ ได้แก่ หลักสูตรการทำอาหารว่าง ร้อยละ 23.00 การทำขนมหวาน ร้อยละ 21.80 และ การทำน้ำพริก ร้อยละ 18.70

1.2.3 แนวทางการจัดอบรม 1) ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 73.50 มีความคิดเห็นว่า ควรใช้สถานที่ของชมรมในการอบรม 2) ให้จัดอบรมในวันทำการจันทร์-ศุกร์ ระหว่างเวลา 9.00-12.00 น.ร้อยละ 66.50 โดยใช้เวลาอบรม 3 ชั่วโมง 3) ต้องการวิทยากรจากสถาบันการศึกษาร่วมกับวิทยากรท้องถิ่น ร้อยละ 72.94 4) ใช้สื่อการอบรมที่เข้าใจง่าย ร้อยละ 88.82 5) ใช้วิธีการอบรมแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเน้นภาคทักษะ ร้อยละ 82.35 6) เสริมกิจกรรมทางสังคม ร้อยละ 91.18 และ 7) ควรมีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังการอบรมแบบมีส่วนร่วมร้อยละ 81.80

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การจัดทำหลักสูตรและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมวิชาชีพด้านอาหาร

2.1 การจัดทำร่างหลักสูตรและแนวทางที่เหมาะสมในการอบรมตามรูปแบบของกองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2000) ประกอบด้วย 11 หัวข้อ ได้แก่ ชื่อหลักสูตร ความสำคัญ จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เนื้อหาหลักสูตร สถานที่ วัน และเวลาการอบรม แหล่งเรียนรู้และสื่อประกอบการอบรม การวัดและประเมินผลการอบรม ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โครงสร้างหลักสูตร และเนื้อหาสาระ

2.2 การประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและด้านอาหาร พบว่า ร่างหลักสูตรในภาพรวม มีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด 4 ข้อ และระดับมาก 7 ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 4 ลำดับ ได้แก่ ความสำคัญของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ส่วนข้อที่มีระดับความเหมาะสมน้อยที่สุดมี 2 ข้อ คือ แหล่งการเรียนรู้และสื่อประกอบการอบรม และการวัดและประเมินผลอบรม โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับลดรายละเอียดเนื้อหาสาระภาคความรู้ ปรับลดหัวข้อในตำรับการทำอาหาร เพิ่มรายการสื่อประกอบการอบรมประเภทของจริง เพิ่มเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุขณะทำแบบทดสอบ และเพิ่มเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าอบรมในช่วงการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหาร

3.1 ผลการทดสอบภาคความรู้ก่อนและหลังการอบรมรายบุคคล พบว่า ผู้รับการอบรมทั้ง 30 คน มีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม จากนั้น ทำการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังอบรมในภาพรวม (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนภาคความรู้ก่อนและหลังอบรมในภาพรวม

การทดสอบ	คะแนนต่ำสุด (เต็ม 20 คะแนน)	คะแนนสูงสุด (เต็ม 20 คะแนน)	ค่าเฉลี่ย (เต็ม 20 คะแนน)	t	df	p
ทดสอบภาคความรู้ก่อนฝึกอบรม	5	14	10.40	-24.121	29	.000*
ทดสอบภาคความรู้หลังฝึกอบรม	13	20	16.27			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบการอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า การถ่ายทอดความรู้ของหลักสูตรการทำอาหารสำหรับผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ ทำให้ผู้รับการอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น

3.2. ผลการประเมินภาคทักษะการอบรมรายบุคคล พบว่า ผู้รับการอบรมส่วนใหญ่ มีทักษะในการปฏิบัติงาน 7 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้องในการเตรียมวัตถุดิบ ความถูกต้องในการใช้เครื่องมือ ความถูกต้องของลำดับขั้นตอนการทำอาหาร ความสามารถในการใช้เทคนิคในการทำอาหาร การรักษาความสะอาดในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานทันเวลาที่กำหนดให้และคุณภาพของผลงานสำเร็จ ส่วนผลการวิเคราะห์รายบุคคล มีผู้มีทักษะในระดับดีมาก 27 คน และระดับดี 3 คน โดยผลประเมินในภาพรวม พบว่า ผู้รับการอบรมมีทักษะในระดับดีมาก 5 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้องในการเตรียมวัตถุดิบตามตำรับ ความถูกต้องของลำดับขั้นตอนการทำอาหาร ความสามารถในการใช้เทคนิคในการทำอาหาร ปฏิบัติงานทันเวลาที่กำหนดให้ และคุณภาพของผลงานสำเร็จ และระดับดี 2 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้องในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำอาหาร และการรักษาความสะอาดในขณะปฏิบัติงาน

3.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้รับการอบรมต่อกระบวนการอบรม พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินที่เป็นชาย และหญิงมีขนาดใกล้เคียงกัน โดยหญิงมากกว่าชายเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 53.30 และ 46.70 ตามลำดับ ผู้ตอบแบบประเมินครึ่งหนึ่ง มีอายุระหว่าง 55-65 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับผู้มีอายุมากกว่า 65 ปี แต่ไม่เกิน 75 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.00 ในขณะที่พบว่า มีผู้มีอายุน้อยกว่า 55 ปี เท่ากับผู้มีอายุมากกว่า 75 ปี คิดเป็นร้อยละ 6.67 ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ร้อยละ 70 และเป็นกรรมการชมรม ร้อยละ 30 มีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ด้านวิทยากร

ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านประโยชน์จากการอบรม โดยด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุด

3.4 การทดสอบสมมติฐาน เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล 3 ด้าน ดังนี้

3.4.1 การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความแตกต่างความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลด้านเพศของผู้สูงอายุ พบว่า ความพึงพอใจในภาพรวม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศชายมีความพึงพอใจในภาพรวมมากกว่าเพศหญิง สำหรับรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเพศชายมีความพึงพอใจในทุกด้านที่กล่าวมามากกว่าเพศหญิง ส่วนด้านประโยชน์จากการอบรมไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.4.2 การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความแตกต่างความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลด้านอายุของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินทุกช่วงอายุมีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.4.3 การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความแตกต่างความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลด้านสถานภาพในชมรมของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินที่มีสถานภาพเป็นกรรมการ และสมาชิก มีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ เรียกว่า 6 บูรณาการ แนวทางอบรมผู้สูงอายุ ดังนี้

การศึกษาหลักสูตรและแนวทางการจัดอบรมวิชาชีพด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ เกิดขึ้นจากความสำคัญและแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ของนักวิชาการถ่ายทอดแก่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ในการอบรม ใช้ 6 แนวทางในการบูรณาการ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้ผู้รู้ในท้องถิ่นร่วมกับผู้รู้ในวงวิชาการ การอบรมที่เน้นด้านทักษะ โดยการสาธิตแล้วให้ปฏิบัติตาม การใช้สื่อรูปภาพเป็นหลักในขั้นตอนการทำอาหาร การสอดแทรกกิจกรรมทางสังคม การมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ ดูแล เอาใจใส่ผู้เข้าอบรม และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ 3 ด้าน ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมอาชีพ และเกิดความร่วมมือของหน่วยงานชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย (ภาพที่ 1)

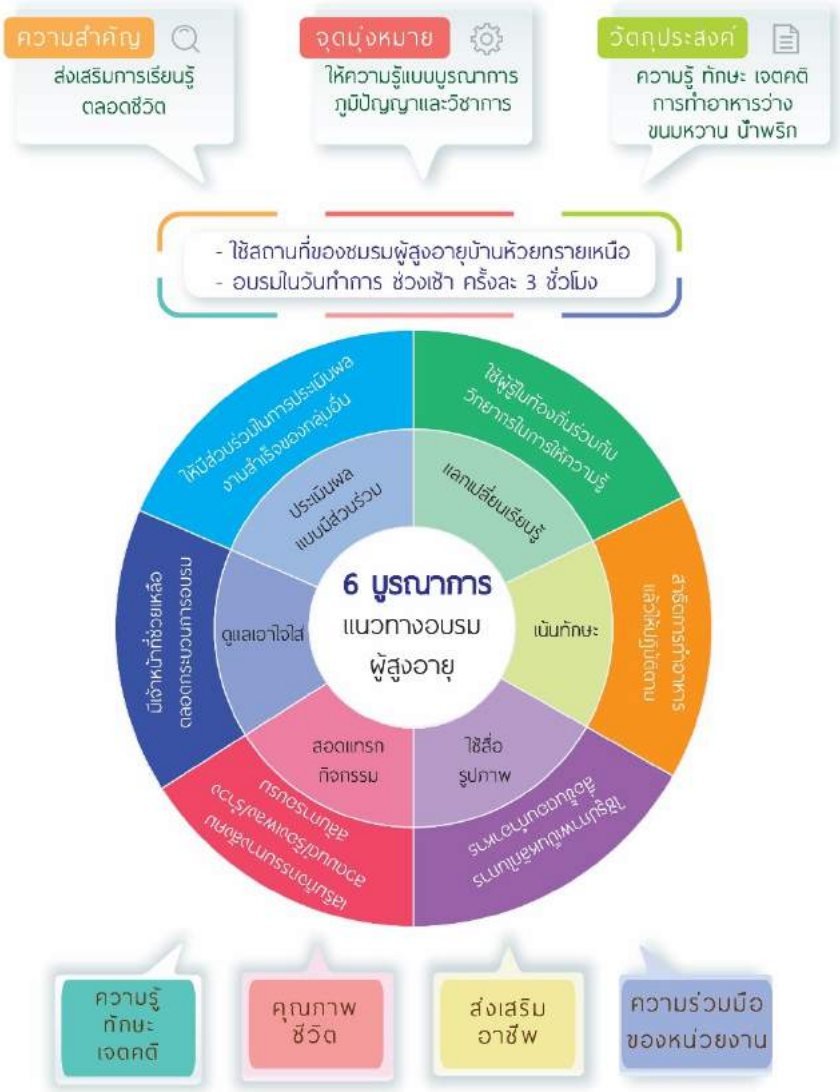

รูปภาพที่ 1 แนวทางการจัดอบรมวิชาชีพด้านอาหารสำหรับผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ความต้องการหลักสูตรวิชาชีพด้านอาหารที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสอบถาม พบว่า ผู้สูงอายุต้องการอบรมหลักสูตรการทำอาหารว่าง ขนมหวาน และน้ำพริกตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากยังขาดประสบการณ์ในการทำขนมที่ใช้เป็นอาหารว่างและขนมหวานต่าง ๆ ที่สามารถใช้บริการผู้เข้าศึกษาดูงานและทำจำหน่ายในตลาดชุมชนเพิ่มเติมจากน้ำพริก และแม้ว่าผู้สูงอายุบางรายจะมีความเชี่ยวชาญในการทำน้ำพริกอยู่แล้ว แต่ยังต้องการเรียนรู้น้ำพริกอื่น ๆ เพิ่มเติม ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการใช้สถานที่ของชมรมในการอบรม อาจเป็นเพราะชมรมมีพื้นที่กว้างขวาง ประกอบกับมีอุปกรณ์การทำอาหารของชมรมอยู่แล้ว การให้จัดอบรมในวันทำการจันทร์-ศุกร์ ระหว่างเวลา 9.00-12.00 น. โดยใช้เวลาอบรม 3 ชั่วโมง เนื่องจากจะร่วมกิจกรรมได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อยมากเกินไป และพักรับประทานอาหารกลางวันในเวลาประมาณ 12.00 น. ประกอบกับส่วนใหญ่ต้องรับประทานยาหลังอาหารและพักผ่อน ความต้องการ

วิทยากรจากสถาบันการศึกษาร่วมกับวิทยากรท้องถิ่น เนื่องจากวิทยากรท้องถิ่นจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับคนในชมรมและสื่อสารเข้าใจได้ดี ทำให้ผู้เข้าอบรมรู้สึกคุ้นเคยและเป็นกันเอง ใช้สื่อการอบรมที่เข้าใจง่าย ใช้วิธีการอบรมแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเน้นภาคทักษะเสริมกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ การสวดมนต์ ไหว้พระ เล่นดนตรี ร้องเพลง และควรมีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังการอบรมแบบมีส่วนร่วม หากสามารถทำได้ จะช่วยกระตุ้นความสนใจและเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 หลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหารพัฒนาขึ้นจากผลการสัมภาษณ์ การสอบถาม และประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ มีลักษณะเป็นหลักสูตรบูรณาการที่ผู้บริหารเทศบาลเมืองชะอำ กรรมการและสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และผู้วิจัย ร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้สูงอายุนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองการเรียนรู้ ความต้องการของผู้เรียน ซึ่งชุมชนและภูมิปัญญาในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนที่เป็นสมาชิกของชุมชน (Non-Formal Education Department Division, 2000) หลักสูตรการทำอาหารประกอบด้วยการอบรมภาคความรู้และทักษะ ซึ่งคาดหวังว่าผู้สูงอายุจะสามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและอาชีพ สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ในการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางรายได้ ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยพัฒนาเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้สูงอายุและกำลังจะเข้าสู่ผู้สูงอายุ ด้วยการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ด้านอาชีพ (National Economic and Social Development Board, 2009) เอื้อให้คนทุกกลุ่มวัยเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตในลักษณะการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่เกิดจนตาย และเรียนรู้ได้ทั้งชีวิต (Office of the Education Commission, 2000) รวมทั้งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการส่งเสริมการมีงานทำและรายได้ของผู้สูงอายุตามมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ (National Economic and Social Development Board, 2019)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม แสดงให้เห็นถึงคะแนนเฉลี่ยการทดสอบหลังอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Othaganont (2014) พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าอบรมมีความรู้ทักษะการจัดการความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นสามารถใช้ในการอบรมทักษะดังกล่าวได้ Taweecheep, Suriya, and Phoomchan (2016) ศึกษาพบว่า ผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพหัตถกรรมจากผักตบชวามีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุมีความรู้และทักษะการปฏิบัติงานสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม การที่ผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือมีคะแนนทดสอบหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อาจเป็นเพราะว่าหลักสูตรที่อบรมเป็นเรื่องการทำอาหาร ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สมาชิกมีความรู้และทักษะเดิมอยู่ก่อนแล้ว ที่สำคัญคือ หลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดจากความร่วมมือของหลายฝ่ายในชุมชน สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของสมาชิก จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความมั่นใจในการสร้างสรรค์ผลงานจากการอบรม และส่งผลถึงผลการทดสอบดังกล่าว ถือเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสมาชิกกลุ่มนี้ เพราะการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องใน

การกระตุ้นและสร้างเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจ สร้างสรรค์ และมีความสุขในการดำเนินชีวิต (Mckenzie, 2001) รวมทั้งเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์และผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล (Sungsri, 2000)

ในขณะที่ผลการประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรม พบว่า ผู้ประเมินพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านประโยชน์จากการฝึกอบรม และพึงพอใจในระดับมากที่สุดในข้อเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ ตอบข้อซักถามเป็นอย่างดี ให้ข้อมูลที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และในข้อที่การอบรมนี้ทำให้เกิดความสามัคคีของชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Paibulsiri (2012) พบว่า ผู้สูงอายุพึงพอใจต่อการอบรมหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับมากถึงมากที่สุด รวมทั้งพบว่า มีสมรรถภาพทางร่างกายดีขึ้น ความเครียดลดลง ความจำดีขึ้นเล็กน้อย ความรู้สึกต่อตนเองคงที่ Yamekaew (2017) พบว่า ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านผลการดำเนินการ ด้านการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุ ด้านขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงาน และด้านสถานที่จัดกิจกรรมผู้สูงอายุ สำหรับการวิจัยนี้ การที่ผู้ประเมินพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุดต่อกระบวนการอบรม ทั้งในภาพรวมและทุกด้าน เนื่องจากในการอบรม นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้ดำเนินการตามแนวทางที่ผู้ให้สัมภาษณ์และผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความต้องการไว้ โดยเฉพาะการให้บริการ และการช่วยเหลือในการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม ได้ให้ผู้ช่วยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือในการอ่านข้อความในคำถามจนดำเนินการเสร็จสิ้น ในการบรรยายจะใช้เวลาเพียงสั้นๆ และเป็นการสาธิตให้ชมทีละขั้นตอน แล้วให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติตาม เพิ่มรายการสื่อการอบรมที่เป็นของจริง และให้ผู้ช่วยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานภาคทักษะ รวมทั้งการให้บริการอื่น ๆ ซึ่ง Barnard (1996) กล่าวว่า องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ประกอบด้วย สิ่งจูงใจเกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ สิ่งจูงใจเกี่ยวกับสภาพวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ความร่วมมือ การได้รับการบริการ ซึ่งอาจได้โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งจูงใจเกี่ยวกับครูผู้สอนหรือวิทยากร และสิ่งจูงในเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานหรือผู้ร่วมอบรม

สำหรับการทดสอบสมมติฐานผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ และสถานภาพในชมรม พบว่า ผู้เข้าอบรมเพศชายและเพศหญิง มีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรมแตกต่างกันในภาพรวมของกระบวนการอบรม นอกจากนี้ ยังมีความพึงพอใจแตกต่างกัน 4 ด้าน จากทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยผู้เข้าอบรมเพศชายมีความพึงพอใจในภาพรวมและมีความพึงพอใจในทุกด้านที่กล่าวมามากกว่าผู้เข้าอบรมเพศหญิง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Choosup (2013) พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมโครงการพัฒนาอาชีพสู่ชุมชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อโครงการสร้างอาชีพเพื่อชุมชนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การที่สมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเพศชายและเพศหญิง มีความพึงพอใจแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะที่ผ่านมา สมาชิกผู้สูงอายุเพศชายจะรับผิดชอบการดูแลการจัดสถานที่ การขนย้ายวัสดุอุปกรณ์ และคอย

อำนวยความสะดวกต่างๆ ในการประกอบกิจกรรม โดยมีส่วนน้อยที่เข้าร่วมกิจกรรมอบรม แต่เนื่องจากในครั้งนี้ สมาชิกเพศชายดังกล่าว ได้แจ้งความประสงค์ขอเข้ารับการอบรม 14 คน จากผู้รับการฝึกอบรม 30 คน ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ครั้งแรกของสมาชิกหลายคนที่ได้รับบริการตลอดกระบวนการอบรม จึงเป็นความประทับใจในการรับบริการ เป็นไปตามแนวคิดของ Barnard (1996) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ความร่วมมือ การได้รับบริการซึ่งอาจได้โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ความสามารถของผู้สอน และเพื่อนร่วมงานหรือร่วมฝึกอบรม ส่วนสมาชิกเพศหญิง มีประสบการณ์การอบรมหลายครั้งแล้ว จึงต้องการได้รับบริการที่ดียิ่งขึ้นอีก ตามทฤษฎีของ Maslow (1970) ที่กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ เมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว ก็มีความต้องการสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ และเมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่จูงใจให้เกิดพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น แต่จะมีความต้องการในระดับสูงเข้ามาแทนที่ และเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมนั้น

เมื่อพิจารณาข้อมูลส่วนบุคคลด้านอายุ พบว่า ผู้เข้าอบรมที่มีช่วงอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ Choosup (2013) ที่ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้รับการอบรมที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจต่อโครงการสร้างอาชีพเพื่อชุมชนด้านวิทยากรไม่แตกต่างกัน สำหรับสมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่รับการอบรมเกือบทั้งหมดจะมีช่วงอายุระหว่าง 55-65 ปี และมากกว่า 65 ปี แต่ไม่เกิน 75 ปี ผู้เข้าอบรมดังกล่าวนี้จึงเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ตามการแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2016) และ Yuriek et al. (1980) ดังนั้นจึงมีความพึงพอใจต่อกระบวนการให้บริการตลอดขั้นตอนการอบรมที่ไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ ผู้เข้าอบรมที่มีสถานภาพเป็นกรรมการและสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือมีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรมทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ Youngworawichian (2016) ที่พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมที่มีสถานภาพในกลุ่มที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการรับบริการอบรมวิชาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งก่อนและหลังการรับบริการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้รับบริการอบรมวิชาชีพที่ผ่านมา เป็นผู้รับบริการในเขตพื้นที่อำเภอชะอำ และอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 10 กลุ่ม มีความหลากหลายในข้อมูลส่วนบุคคล แตกต่างจากงานวิจัยนี้ ซึ่งศึกษาจากบุคคลเพียงกลุ่มเดียว และมีช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน เหตุผลที่สนับสนุนผลการศึกษานี้อีกประการหนึ่งคือ การเลือกตั้งหรือแต่งตั้งประธานชมรม และกรรมการชมรมจะดำเนินการทุกสองปี โดยที่ผ่านมา จะหมุนเวียนกันรับตำแหน่งซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมาชิกในขณะนั้น การทำหน้าที่และการดำเนินกิจกรรมในชมรม อยู่ภายใต้การตัดสินใจของกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น บุคคลที่มีสถานภาพเป็นประธานชมรม กรรมการบริหารชมรม และสมาชิกชมรม จึงมาจากกลุ่มบุคคลที่มีพื้นฐานด้านอายุ ความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีผลทำให้ถึงพอใจต่อกระบวนการอบรมไม่แตกต่างกัน

สรุป

หลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหาร จัดทำขึ้นตามความต้องการของสูงอายุบ้านห้วยทรายเหนือที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และนักวิชาการ เพื่อมุ่งเน้นให้

ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สามารถนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ เป็นหลักสูตรการทำอาหารว่าง ขนมหวาน น้ำพริก ประกอบด้วย 11 หัวข้อ ใช้กระบวนการอบรมที่เสริมสร้างความรู้ ทักษะ เจตคติที่ครอบคลุมกิจกรรมทางสังคม ใช้สถานที่ของชมรมในการอบรม ในวันทำการ โดยวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยากรจากสถาบันการศึกษา มีเจ้าหน้าที่ให้บริการ มีกระบวนการอบรมที่ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมกิจกรรมทางสังคม และมีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังอบรมโดยผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วม ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับลดรายละเอียดเนื้อหาภาคความรู้ ปรับลดหัวข้อในตำรับอาหาร เพิ่มรายการสื่ออบรมประเภทของจริง เพิ่มเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในช่วงการปฏิบัติงาน ส่วนการทดลองใช้หลักสูตรวิชาชีพด้านอาหาร พบว่า คะแนนการทดสอบความรู้หลังการอบรมของผู้รับการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทักษะการปฏิบัติ 5 ใน 7 ด้านอยู่ในระดับดีมาก ผู้รับการอบรมพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมในระดับมาก ในการเปรียบเทียบความแตกต่างความพึงพอใจของผู้รับการอบรมวิชาชีพด้านอาหารต่อกระบวนการอบรมจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ และสถานภาพในชมรม พบว่า ผู้รับการอบรมที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้รับการอบรมที่มีอายุและสถานภาพในชมรมต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการอบรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้สูงอายุต้องการให้มีการอบรมโดยใช้ความรู้ของผู้รู้ในท้องถิ่นร่วมกับนักวิชาการในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้การสนับสนุน โดยจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความเชี่ยวชาญของผู้สูงอายุ เพื่อให้ความรู้ดังกล่าวคงอยู่ และสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาในชุมชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 หลักสูตรอบรมวิชาชีพด้านอาหารที่พัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดจากความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และนักวิชาการ จึงมีความสอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนโดยขอความร่วมมือนักวิชาการในการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอื่น เนื่องจากยังมีผู้สูงอายุที่ใช้เวลาว่างในการทำผลิตภัณฑ์อื่นเป็นงานอดิเรกและหารายได้ เช่น งานประดิษฐ์จากเปลือกหอย ดอกไม้จันทน์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรซึ่งผู้รับการอบรมมีความพึงพอใจในระดับมาก แสดงว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม แต่ในการนำไปใช้ประโยชน์ อาจเพิ่มกิจกรรมศึกษาดูงานในกลุ่มชมรมผู้สูงอายุอื่นหรือชุมชนอื่นที่มีการทำผลิตภัณฑ์ในลักษณะเดียวกัน เพิ่มเติมสื่อการอบรมในรูปแบบของวิดีทัศน์ขั้นตอนการทำอาหารที่ให้การอบรมเพื่อสร้างความเพลิดเพลินและช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจกระบวนการทำอาหารมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1. ควรศึกษาหลักสูตรและแนวทางการอบรมวิชาชีพที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการอบรมและแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และทักษะจากองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเป็นการสร้างความผูกพัน ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้ดำรงอยู่

2. ควรศึกษาเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลเชิงลึกของผู้สูงอายุสำหรับใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายและพัฒนาการให้บริการหรือการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

References

Sungnoen, J. (2017). Relationship Between Attitude in Self-Care Behavior, access to Public Health Care System and Self-Care Behavior of the Self-Care Behavior of the Elderlies at Ban Huay Sai Neu Community, Phetchaburi Province. *Journal of The Research Promotion Association,* 8(1), 337-348.

Barnard, T. (1996). Teaching Teacher UV: The Learning Cycle. *Science and Chrildren*, 7, 30-32.

Best, J.W. (1970). *Research in Education*. (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Choosup, S. (2013). Satisfaction of The Trainees toward the Occupation Development Program. *Swu e-journal,* 16(2016).

Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute (TGRI). (2016). *The Thai Elderly 2014.* Bangkok: Amarin Printing.

Maslow, A.H. (1970). *Motivation & Personality.* New York: Harper and Row Publishers.

Phillip, M. (2001). *How to Make Lifelong Learning a Reality; Implication for Planning of Education Provision in Australia.* In International Handbook of Lifelong Learning (Part one). The Netherland: Kluwer Academic.

National Economic and Social Development Board. (2009). *Guidelines for Driving Intergrated Elderly Development Strategies.* (n.p.)

National Economic and Social Development Board. (2019). *Measures to Drive the National Agenda on the Aging Society 6 Sustainable 4 Change.* (Revised version). Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.

National Statistical Office. (2018). *Report on The 2017 Survey of The Older Persons in Thailand.* Bangkok: National Statistical Office.

Non-Formal Education Department Division. (2000). *Local Curriculum Development Guide.* Revised version. Bangkok: Odian Store.

Office of the Education Commission. (2000). *Lifelong Learning Strategies: A Seminar Report.* Retrieved February 18, 2019, from http;//202.143.150.11/media/ebook/pdf/4318005/pdf

Othaganont, P. et al. (2014). The Development of a Training Curriculum on Health Promotion Knowledge Management Skills for the Elders. *Thai Science and Technology Journal (TSTJ),* 22(5), 716-730.

Paibulsiri, P. (2012). Curriculum Development for Increasing the Quality of Life in the Aging. *EALI Heritage Journal Social Science and Humanities,* 2(1), 191-199.

Sungsri, S. (2000). *Policy for Promotion Lifelong Learning of Thailand: A Seminar Report.* Bangkok: The National Institute of Education Technology. Office of the National Education Commission.

Taweecheep, N., Suriya, T., & Phoomchan, P. (2016). Development of water hyacinth handicrafts vocational training program for senior citizens. *Kasetsart Journal of Social Sciences,* 37(2016), 279-290.

United Nations. (2015). *World Population Ageing 2015.* New York: United Nations.

Taro, Y. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* (3th ed.). New York: Harper and Row Publication.

Yamekaew, J. (2017). Activity Formats for The Elder People in Happiness School of Taidong Sub-District Wangpong District Phetchabun Province. *The 17th Graduate Studies of Northern Rajabhat University Network Conference.* (pp.1401-1412). Pibulsongkram Rajabhat University.

Youngworawichian, P. (2015). *Satisfaction of Phetchaburi Province Communities towards Vocational Training Service of Institute of Development and Research, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.* (Master's Thesis). Kasetsart University. Bangkok.

Yuriek, A.G. et al. (1980). *The Aged Person and Nursing.* New York: Appleton-Century Crofts.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาด กรณีศึกษาหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต*

Exploratory Factor Analysis and Evaluation of Beach Efficiency Management. A Case Study of Patong Beach, Phuket Province

[1]ดารณี พลอยจั่น และ ไพฑูรย์ มนต์พานทอง

[1]Daranee Ployjun and Paitoon Monpanthong

คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Tourism Management, National Institute of Development Administration, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: daraneeploy1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการจัดการชายหาดป่าตอง และ 2) เพื่อประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 30 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกแบบเจาะจง คือเจาะจงเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชายหาดป่าตองขณะทำการเก็บข้อมูล เครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 200 คนและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 200 คน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควต้า เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยวิธีการสกัดองค์ประกอบหลักด้วยวิธี Principal Components Analysis และเลือกวิธีการหมุนแกน Varimax

ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการจัดการชายหาดป่าตองสามารถจัดองค์ประกอบประสิทธิภาพการจัดการชายหาดได้ 6 องค์ประกอบจากทั้งหมด 39 ตัวแปร ได้แก่ ด้านกายภาพชายหาด ด้านการแบ่งเขต ด้านผู้ประกอบการ ด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขอนามัย 2) ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการในแต่ละองค์ประกอบพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการชายหาดสูงสุด ได้แก่ ความกว้างของชายหาด ความเหมาะสมของการให้บริการของสถานบันเทิง ปริมาณร้านอาหาร ความเหมาะสมของการให้บริการกิจกรรมทางน้ำ ความใสของน้ำทะเล ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องอาบน้ำและห้องน้ำสาธารณะ ด้านที่มีประสิทธิภาพการจัดการต่ำที่สุด ได้แก่ ความสะอาด ความปลอดภัยของถนน ความเหมาะสมของราคา จำนวนที่จอดรถสาธารณะ การจราจร

*Received October 22, 2020; Revised November, 2020; Accepted December 7, 2020

และ ความสะอาดของห้องอาบน้ำสาธารณะ โดยผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ; การจัดการชายหาด; การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ; หาดป่าตอง

Abstract

The research article consisted of the following objectives: (1) to conduct the exploratory factor analysis of Patong beach management; and 2) to evaluate the efficiency of Patong beach management. The study used a mixed-methods approach. The qualitative approach included 30 Thai and foreign tourists who were chosen using purposive sampling, i.e. tourists who visited Patong Beach while the data were being collected. The research instrument was an interview form. The qualitative data were analyzed by content analysis. The quantitative approach included 200 Thai tourists and 300 foreign tourists who were selected using quota sampling. The research instrument was a questionnaire. The obtained data were analyzed by using descriptive statistics while the exploratory factor analysis used principal component analysis and Varimax rotation technique.

From the study, the following results are found: (1) The exploratory factor analysis of Patong beach management consists of 6 components from 39 variables which are physical beach, zoning, entrepreneurs, safety and conditions contributing to tourism, environment, and hygiene; (2) From the evaluation of management efficiency, the following components found to have the highest level of management efficiency: beach width, the suitability of the service provided by nightclubs, the amount of restaurants, the suitability of water activities, the water visibility (at sea), the sufficiency and preparedness of bathrooms and public toilets. The components with the lowest level of management efficiency are: hygiene, road safety, suitable pricing, the amount of public parking, traffic, and the cleanliness of public bathrooms. The research results can be used to plan tourism management in the future.

Keywords: Efficiency; Beach Management; Exploratory Factor Analysis; Patong Beach

บทนำ

ชายหาด เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางระบบนิเวศและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชายหาดก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลจากการท่องเที่ยว และสร้างรายได้หลักให้กับหลายประเทศ รวมทั้งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญทั้งทางด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ สำหรับในประเทศไทย ชายหาดถือเป็นทรัพยากรหลักทางการท่องเที่ยวเนื่องจากมีความสวยงาม หลายชายหาดมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก

โดยพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังประเทศไทยจำนวนมากมีวัตถุประสงค์การเดินทางเพื่อมาชมความงามทางทะเล หรือ Sea Sand Sun ซึ่งเป็นจุดขายหลักของการท่องเที่ยวของไทย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายหลักทางการท่องเที่ยวในประเทศไทยคือ “การท่องเที่ยวชายหาด” หรือ “Beach Destination” โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายหาดในภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวชายหาดมากที่สุด และพบว่าชายหาดที่เป็นแหล่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาดมากที่สุดของประเทศคือ หาดป่าตอง (The Office of National Economic and Social Development Board, 2011) เนื่องจากเป็นชายหาดป่าตองเป็นชายหาดที่สวยงาม มีกิจกรรมทางน้ำที่หลากหลายและกิจกรรมย่านสถานบันเทิงที่โด่งดังและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ชายหาดป่าตองจึงกลายเป็นสินค้าสำคัญทางการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

ด้วยความเจริญของชายหาดป่าตองและปริมาณความต้องการทำกิจกรรมในหาดป่าตองที่เพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่บนชายหาดและเกิดผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจ ชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น เกิดปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น เกิดกลิ่นจากขยะ เกิดน้ำเสียไหลลงสู่ทะเล เกิดมลภาวะทางเสียงเนื่องจากชายหาดป่าตองเป็นแหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืนซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว หรือ เกิดค่าครองชีพสูง เป็นต้น ชายหาดจึงจำเป็นต้องมีการจัดการโดยคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น คุณภาพความใสของน้ำทะเล ความปลอดภัยของพื้นทรายในการทำกิจกรรมชายหาด สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นต้น เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้ชายหาด ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวและการมาเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว (Schuhmann, 2012) โดยจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดการชายหาดป่าตองเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือสร้างประสบการณ์ที่ดีให้ผู้ใช้ชายหาดนั้น พบว่า การจัดการชายหาดมีเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการจัดการชายหาดแตกต่างกันออกไป เช่น การประเมินเพื่อวัดประสบการณ์ของผู้ใช้หาด การประเมินประสิทธิภาพการจัดการโดยส่งผลต่อการเลือกชายหาดสำหรับการพักผ่อนในวันหยุด (Khattabi, Williams, and Ergin, 2009; Micallef, Williams, Radic, and Ergin, 2004) เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการจัดการชายหาดป่าตองและประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง เนื่องจากจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเกณฑ์การจัดการชายหาดเป็นประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ (Micallef, Williams, and Gallego Fernandez, 2011) การจัดภูมิทัศน์ชายหาด (Ergin, Williams, and Micallef, 2006) การจัดการชายหาดเพื่อป้องกันแนวชายฝั่ง (Ativitavas, 2005) เป็นต้น ซึ่งไม่ได้เป็นเกณฑ์ที่มาจากการสังเคราะห์จากความต้องการของผู้ใช้ชายหาดโดยตรง ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการชายหาดและศึกษาประสิทธิภาพการจัดการชายหาดเพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หาดและสามารถนำประโยชน์ที่ได้จากผลการศึกษาไปวางแผนจัดการชายหาดเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างอย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้จึงเลือกศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการในพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวชายหาด คือ หาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากเป็นชายหาดที่มีชื่อเสียง และเป็นชายหาดที่สร้างรายได้ต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการจัดการชายหาดป่าตอง
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ มีลำดับขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพคือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 30 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงคือเจาะจงเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชายหาดป่าตองขณะทำการเก็บข้อมูล

1.2 เครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์ มีการตรวจสอบเครื่องมือโดยการนำแบบสัมภาษณ์ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำ

1.3 การรวบรวมข้อมูล มีการขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเสียง ถอดข้อความ เรียบเรียง และตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยการตรวจสอบสามเส้า (Guba & Lincoln, 1989) จากผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ มีลำดับขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีจำนวน 4,725,543 คน (Phuket Province Statistical Office, 2019) แทนค่าในสูตรของ Yamane (1973) ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ทำให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควต้า (Quota Sampling) โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวไทย 200 คนและนักท่องเที่ยวต่างชาติ 200 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชายหาดป่าตองในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลเท่านั้นและต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในหาดป่าตอง

2.2 การสร้างและตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ได้ออกแบบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อ ประกอบด้วย แบบสอบถามทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งตัวแปรในแบบสอบถามได้มาจากการสกัดตัวแปรที่สำคัญด้านต่าง ๆ จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง โดยข้อคำถามมีทั้งหมดจำนวน 39 ข้อ เป็นแบบสอบถามปลายปิดจาก 6 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบในแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 6 ระดับจากมากที่สุดคือ มีระดับประสิทธิภาพมากที่สุดจนถึงระดับต่ำที่สุดคือไม่มีประสิทธิภาพ

2.3 การตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบ และนำแบบสอบถามมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item – Objective Congruence (IOC)) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีค่าความสอดคล้องของข้อคำถามทั้งหมดเท่ากับ 0.88 และมีข้อคำถามรายข้อสูงกว่า 0.5 ทุกข้อ ซึ่งถือว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Turner, and Carlson, 2003) จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะและนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยการนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 40 คน หาได้ด้วยการวัดค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา พบว่าการศึกษานี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.886 ซึ่งสามารถเป็นใช้ในการเก็บข้อมูลได้ (Vanichbuncha, 2014)

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลตั้งแต่ช่วงเวลา 8.00-11.00 น. และช่วงเวลา 14.00-18.00 น. บริเวณหน้าชายหาดป่าตอง รวมทั้งบริเวณร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม บริษัทนำเที่ยว และบริเวณย่านแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหาดป่าตอง โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำแบบสอบถามด้วยตนเองจนกว่าจะสมบูรณ์

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการสกัดองค์ประกอบใหม่ด้วยวิธี Principal Components Analysis และเลือกวิธีการหมุนแกน Varimax โดยใช้โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการจัดการชายหาดป่าตอง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเกณฑ์ที่ใช้จัดการชายหาดป่าตอง พบประเด็นหลักที่ใช้ในการจัดการชายหาดได้แก่ ความกว้างของชายหาด ความละเอียดของทราย คุณภาพน้ำ สิ่งมีชีวิตชายหาดทัศนียภาพ ความสามารถในการรองรับของกิจกรรมและการท่องเที่ยว การเข้าถึง ความสะอาด การใช้ประโยชน์จากชายหาด สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยและทัศนคติผู้ใช้ชายหาด ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์ประเมินการจัดการชายหาด

ผู้เขียน	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Department of Tourism (2018)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Micallef et al. (2011)			✓						✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		✓
Micallef et al. (2004)	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓
Khattabi et al. (2009)			✓										✓			✓		✓		✓
Cervantes and Espejel (2008); Leatherman (1997)	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓
Botero, Pereira, Tosic, and Manjarrez (2015)					✓		✓								✓	✓		✓		✓
Ergin et al. (2006).			✓		✓								✓			✓		✓		
Jeenbubpha (2009)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓			✓	✓	✓	✓	
Cagilaba and Rennie (2005)			✓	✓						✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

หมายเหตุ* 1 = ความกว้าง, 2 = ความละเอียดของพื้นทราย, 3 = คุณภาพน้ำ, 4 = สิ่งมีชีวิตชายหาด, 5 = ทัศนียภาพ, 6 = บรรยากาศ, 7 = สภาพการบุกรุกชายหาด, 8 = ความหลากหลายของกิจกรรม , 9 = ความสามารถรองรับกิจกรรม, 10 = การเข้าถึง, 11 = ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว, 12 = การมีส่วนร่วมในการจัดการ, 13 = ความสะอาด, 14 = การให้ความรู้, 15 = การใช้ประโยชน์ชายหาด, 16 = สิ่งอำนวยความสะดวก, 17 = การใช้ประโยชน์สาธารณะ 18 = ความปลอดภัย, 19 = เศรษฐกิจชายหาด, 20 = ทัศนคติผู้ใช้หาด

โดยประเด็นการจัดการชายหาดที่ได้ข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในเรื่องประสิทธิภาพชายหาด ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะทางกายภาพของชายหาด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า ความสวยงามของชายหาด ความกว้างสามารถทำกิจกรรมได้หลากหลาย ความใสและความสะอาดของน้ำทะเล ทัศนียภาพของชายหาดเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว จึงส่งผลต่อประเมินประสิทธิภาพ

2) ความสะอาด เนื่องจากหาดป่าตองมีจำนวนนักท่องเที่ยวและผู้พักอาศัยเป็นจำนวนมาก ความสะอาดจากขยะ ของเสีย ความสะอาดของสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะเช่น ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ รวมทั้งกลิ่นจากขยะ กลิ่นรบกวนต่าง ๆ บนชายหาดเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ชายหาดและประสิทธิภาพการจัดการ

3) ความปลอดภัย เป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในประเด็นการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทั้งทางน้ำ บนถนนและในสถานบันเทิง จำนวนเจ้าหน้าที่และความพร้อมของอุปกรณ์ดูแลความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน

4) สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร่มเตียงชายหาด สาธารณูปโภค ที่พัก ร้านอาหาร ถนน เป็นต้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชอบความครบครันของสิ่งอำนวยความสะดวกสบายของชายหาดป่าตอง จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ส่งผลต่อการจัดการ

5) การจัดการการท่องเที่ยว เช่น การจัดการเรื่องที่จอดรถ การจราจร จำนวนคน เป็นต้น

จากการศึกษาข้างต้น ได้นำข้อมูลไปร่วมวิเคราะห์เพื่อสร้างแบบสอบถามซึ่งมีข้อคำถามจากตัวแปรทั้งหมด 39 ข้อ โดยผลการศึกษาพบว่า วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีค่า KMO = .949 จึงสรุปได้ว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน (Angsuchoti, Wijitwanna, and Pinyopanuwat, 2008) ข้อมูลจึงมีความเหมาะสมที่นำไปวิเคราะห์องค์ประกอบแบบเชิงสำรวจได้ เมื่อนำไปทดสอบค่า Significant = 0.000 พบว่ามีค่าน้อยกว่า 0.05 จึงปฏิเสธ H_0 นั่นคือ ตัวแปรที่สังเกตได้ไม่เป็นอิสระกัน จึงสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจได้ ซึ่งพบว่า องค์ประกอบที่ได้มีตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไป มีค่า Eigen Value มากกว่า 1 ทุกองค์ประกอบ มีค่าร้อยละของความแปรปรวนสะสมร้อยละ 65.70 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) มากกว่า 3 ทุกตัวตามเกณฑ์ (Angsuchot et al. 2008) จึงจัดกลุ่มองค์ประกอบใหม่ได้ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ และไม่มีตัวแปรใดถูกตัดออก ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1) การจัดการชายหาดป่าตองด้านกายภาพชายหาด ประกอบด้วย 10 ตัวแปรโดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ ชายหาดมีความร่มรื่น (.773) ความกว้างของชายหาดเอื้อต่อการทำกิจกรรมท่องเที่ยว (.772) ชายหาดมีบรรยากาศเหมาะแก่การพักผ่อน (.751) ชายหาดเห็นภูมิทัศน์ชัดเจน (.751) สิ่งปลูกสร้างบริเวณชายหาดมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ (.741) การจัดการความสะอาดจากขยะ (.624) พื้นชายหาดสามารถเดินด้วยเท้าเปล่าได้โดยไม่มีอันตรายจากหินหรือของมีคม (.592) ความหลากหลายของกิจกรรมทางน้ำบนหาดป่าตอง (.592) การจัดการกลิ่นจากขยะ (.587) และ ความน่าสนใจของกิจกรรมทางน้ำ (.530)

องค์ประกอบที่ 2. การจัดการด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 8 ตัวแปรโดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ การจัดการความพร้อมด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟ โทรศัพท์ (.720) การจัดการแหล่งบริการน้ำดื่มสาธารณะ (.644) การจัดการการให้บริการเตียงอาบแดด และร่มกันแดด (.638) การจัดการความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ (.630) การจัดการด้านความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินบนชายหาดป่าตอง (.574) การจัดการความเหมาะสมของการให้บริการกิจกรรมทางน้ำบริเวณหาดป่าตอง (.574) การจัดการการรักษาความปลอดภัยทางน้ำ เช่น เจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยทางน้ำ จุดรวมพล จุดแจ้งเหตุ จุดปฐมพยาบาล (.487) และการจัดการจำนวนที่จอดรถสาธารณะ (.435)

องค์ประกอบที่ 3) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชายหาด ประกอบด้วย 5 ตัวแปร โดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ การจัดการการจราจรบริเวณหาดป่าตอง (.786) การจัดการเสียงรบกวนจากสถาน

บันเทิงไปยังชายหาด (.781) การจัดการเสียงรบกวนจากการจราจรไปยังชายหาด (.767) การจัดการคราบน้ำมันบนผิวน้ำทะเลที่สังเกตได้ด้วยการมองเห็น (.657) และน้ำทะเลมีความในสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า (.507)

องค์ประกอบที่ 4) การจัดการด้านสุขอนามัย ประกอบด้วย 4 ตัวแปร โดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ ความสะอาดของห้องอาบน้ำสาธารณะ (.813) ความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะ (.810) ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องอาบน้ำสาธารณะ (.779) ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องน้ำสาธารณะ (.728)

องค์ประกอบที่ 5) การจัดการด้านการจัดการผู้ประกอบการ ประกอบด้วย 7 ตัวแปร โดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ การจัดการจำนวนร้านค้า หาบเร่ แผงลอย (.758) การจัดการจำนวนเตียงนวดชายหาด (.729) การจัดการความพร้อมของศูนย์บริการการท่องเที่ยว (.561) การจัดการจำนวนถังขยะสาธารณะ (.545) การจัดการความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยวบริเวณหาดป่าตอง (.462) การจัดการปริมาณร้านอาหารบริเวณชายหาดป่าตอง (.431) การจัดการความสะดวกของถนนเข้าสู่ชายหาดป่าตอง (.316)

องค์ประกอบที่ 6) การจัดการด้านการแบ่งเขต ประกอบด้วย 5 ตัวแปร โดยเรียงตามค่า factor loading มากไปน้อย ได้แก่ การจัดการความเหมาะสมของการให้บริการของสถานบันเทิง (.604) การจัดการการใช้พื้นที่บนชายหาดป่าตอง (.545) ความพร้อมของป้ายข้อมูลแสดงข้อมูลต่าง ๆ เช่น ป้ายเตือนภัย ป้ายข้อห้าม ป้ายการแจ้งช่วงเวลาเข้า-ออกชายหาด ป้ายโซนขายของ โซนเล่นน้ำ โซนกางร่มชายหาด (.527) การจัดการความปลอดภัยของถนนเข้าสู่ชายหาดป่าตอง (.437) และ การจัดการจำนวนคนบนหาดป่าตอง (.424)

จากองค์ประกอบข้างต้น ผู้วิจัยสรุปตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ และ ค่าเฉลี่ยในแต่ละองค์ประกอบไว้ในตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง

องค์ประกอบ	ตัวแปร	Factor Loading	ค่าเฉลี่ย
องค์ประกอบที่ 1 ประสิทธิภาพด้านกายภาพชายหาด	1. ชายหาดมีความร่มรื่น	.77	3.52
	2. ความกว้างของชายหาด	.77	3.65
	3. ชายหาดมีบรรยากาศเหมาะแก่การพักผ่อน	.75	3.58
	4. ชายหาดเห็นภูมิทัศน์ชัดเจน	.75	3.62
	5. สิ่งปลูกสร้างกลมกลืนกับธรรมชาติ	.74	3.39
	6. การจัดการความสะอาด	.62	3.27
	7. พื้นชายหาดสามารถเดินด้วยเท้าเปล่าได้โดยไม่มีอันตรายจากหินหรือของมีคม	.59	3.32
	8. ความหลากหลายของกิจกรรมทางน้ำ	.59	3.40
	9. การจัดการกลิ่นจากขยะ	.58	3.43
	10. ความน่าสนใจของกิจกรรมทางน้ำ	.53	3.43

		ค่าเฉลี่ยรวม = 3.44		
องค์ประกอบที่ 2 ประสิทธิภาพด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุน	1.	การจัดการความพร้อมด้านสาธารณูปโภค	.72	3.06
	2.	การจัดการแหล่งบริการน้ำดื่มสาธารณะ	.64	2.72
	3.	การจัดการการให้บริการเตียงอาบแดดและร่ม	.63	3.16
	4.	การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกคนพิการ	.63	3.04
	5.	การจัดการด้านความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินบนชายหาดป่าตอง	.57	3.05
	6.	การจัดการความเหมาะสมของการให้บริการกิจกรรมทางน้ำบริเวณหาดป่าตอง	.57	3.27
	7.	การจัดการการรักษาความปลอดภัยทางน้ำ	.48	3.26
	8.	การจัดการจำนวนที่จอดรถสาธารณะ	.43	2.57
		ค่าเฉลี่ยรวม = 3.02		
องค์ประกอบที่ 3 ประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อมชายหาด	1.	การจัดการการจราจรบริเวณหาดป่าตอง	.79	2.72
	2.	การจัดการเสียงรบกวนจากสถานบันเทิง	.78	3.00
	3.	การจัดการเสียงรบกวนจากการจราจร	.76	3.00
	4.	การจัดการคราบน้ำมันบนผิวน้ำทะเลที่สังเกตได้ด้วยการมองเห็น	.65	3.15
	5.	ความใสของน้ำทะเล	.50	3.30
		ค่าเฉลี่ยรวม = 3.03		
องค์ประกอบที่ 4 ประสิทธิภาพด้านสุขอนามัย	1.	ความสะอาดของห้องอาบน้ำสาธารณะ	.81	2.66
	2.	ความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะ	.81	2.70
	3.	ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องอาบน้ำสาธารณะ	.77	2.80
	4.	ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องน้ำสาธารณะ	.72	2.80
		ค่าเฉลี่ยรวม = 2.74		
Factor ที่ 5 ประสิทธิภาพด้านการจัดการผู้ประกอบการ	1.	การจัดการจำนวนร้านค้า หาบเร่ แผงลอย	.75	3.20
	2.	การจัดการจำนวนเตียงนวดชายหาด	.72	3.20
	3.	การจัดการความพร้อมของศูนย์บริการการท่องเที่ยว	.56	3.25
	4.	การจัดการจำนวนถังขยะสาธารณะ	.54	3.03
	5.	การจัดการความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยวบริเวณหาดป่าตอง	.46	3.02
	6.	การจัดการปริมาณร้านอาหารบริเวณชายหาดป่าตอง	.43	3.32
	7.	การจัดการความสะดวกของถนนเข้าสู่ชายหาดป่าตอง	.31	3.17
		ค่าเฉลี่ยรวม = 3.12		

Factor ที่ 6 ประสิทธิภาพด้านการแบ่งเขต	1.	การจัดการความเหมาะสมของการให้บริการของสถานบันเทิง	.60	3.40
	2.	การจัดการการใช้พื้นที่ (Zone2) บนชายหาดป่าตอง	.54	3.33
	3.	ความพร้อมของป้ายข้อมูลแสดงข้อมูลต่าง ๆ เช่น ป้ายเตือนภัย ป้ายข้อห้าม ป้ายการแจ้งช่วงเวลาเข้า-ออกชายหาด ป้ายโซนขายของ โซนเล่นน้ำ โซนกางร่มชายหาด	.53	3.37
	4.	การจัดการความปลอดภัยของถนนเข้าสู่ชายหาดป่าตอง	.43	2.91
	5.	การจัดการจำนวนคนบนหาดป่าตอง	.42	3.03
		ค่าเฉลี่ยรวม = 3.12		

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง โดยผู้ตอบแบบสอบถามคือนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยใช้เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับประเด็นประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตอง ผลการศึกษาพบว่า การประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดโดยรวมในแต่ละองค์ประกอบมีค่าประสิทธิภาพการจัดการชายหาดในระดับปานกลาง โดยมีรายละเอียดเรียงตามองค์ประกอบที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ องค์ประกอบ 1 ประสิทธิภาพด้านกายภาพชายหาดมีค่าเฉลี่ย 3.44 รองลงมาคือ องค์ประกอบ 6 ประสิทธิภาพด้านการแบ่งเขตมีค่าเฉลี่ย 3.21 องค์ประกอบ 5 ประสิทธิภาพด้านการจัดการผู้ประกอบการมีค่าเฉลี่ย 3.12 องค์ประกอบ 3 ประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อมชายหาดมีค่าเฉลี่ย 3.03 องค์ประกอบ 2 ประสิทธิภาพด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.02 และองค์ประกอบ 4 ประสิทธิภาพด้านสุขอนามัยมีค่าเฉลี่ย 2.74 ตามลำดับ โดยผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดโดยรวมในทุกด้านมีค่าเฉลี่ย 3.09

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการชายหาดที่อยู่ในระดับสูงที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ ความกว้างของชายหาดมีค่าเฉลี่ย 3.65 ความเหมาะสมของการให้บริการของสถานบันเทิงค่าเฉลี่ย 3.40 ปริมาณร้านอาหารบริเวณชายหาดป่าตองมีค่าเฉลี่ย 3.32 ความใสของน้ำทะเลมีค่าเฉลี่ย 3.30 ความเหมาะสมของการให้บริการกิจกรรมทางน้ำบริเวณหาดป่าตองมีค่าเฉลี่ย 3.27

สำหรับประสิทธิภาพการจัดการชายหาดที่ต้องเร่งจัดการให้ดีขึ้น ได้แก่ ความสะอาดจากขยะบริเวณชายหาดป่าตองค่าเฉลี่ย 3.27 ความปลอดภัยของถนนเข้าสู่ชายหาดป่าตองค่าเฉลี่ย 2.91 และจำนวนคนบนหาดป่าตองค่าเฉลี่ย 3.03 ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 3.02 และจำนวนถังขยะสาธารณะมีค่าเฉลี่ย 3.03 การจราจรบริเวณหาดป่าตองมีค่าเฉลี่ย 2.72 จำนวนที่จอดรถสาธารณะมีค่าเฉลี่ย 2.57 ความเพียงพอและความพร้อมใช้งานของห้องอาบน้ำและห้องน้ำสาธารณะมีค่าเฉลี่ย 2.80 และความสะอาดของห้องอาบน้ำสาธารณะมีค่าเฉลี่ย 2.66 และห้องน้ำมีค่าเฉลี่ย 2.70 ตามลำดับ ดังตาราง 2 ข้างต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาด กรณีศึกษาหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยโดยการแสดงแผนภาพ ดังแผนภาพที่ 1

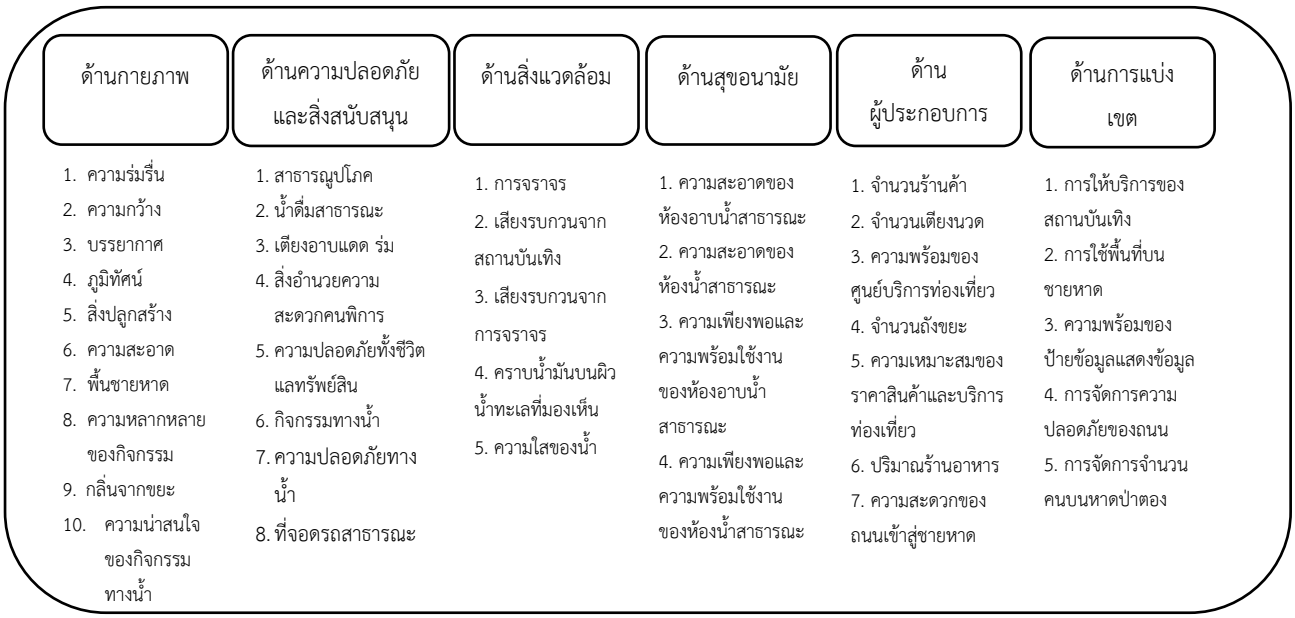

รูปภาพที่ 1 องค์ประกอบของการจัดการชายหาด

จากภาพที่ 1 องค์ประกอบของการจัดการชายหาด สามารถแบ่งได้เป็น 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การจัดการชายหาดป่าตองด้านกายภาพชายหาด ซึ่งเป็นการจัดการที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ของชายหาดที่สามารถมองเห็นได้ 2) การจัดการด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบของการจัดการชายหาดที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ 3) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชายหาด เป็นองค์ประกอบของการจัดการชายหาดที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของชายหาด 4) การจัดการด้านสุขอนามัย เป็นองค์ประกอบของการจัดการชายหาดที่เกี่ยวข้องกับความสะอาดซึ่งนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในระดับสูง 5) การจัดการด้านผู้ประกอบการ เกี่ยวข้องกับจำนวน และความเหมาะสมในการดำเนินธุรกิจ และ 6) การจัดการด้านการแบ่งเขต เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการจัดสรรพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์และนำไปสู่ความยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบเชิงสำรวจของการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตองในการศึกษานี้มีการประเมินจากผู้ใช้ชายหาดโดยตรง โดยพบว่า ตัวแปรด้านความ

สะอาดของห้องน้ำและห้องอาบน้ำสาธารณะมีค่าน้ำหนักที่สุด (0.81) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าห้องน้ำสาธารณะมีระยะห่างไกลกันและมีจำนวนน้อย ทำให้มีปริมาณการเข้าใช้บริการทั้งจากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการบนชายหาดจำนวนมาก ซึ่งความสะอาดของห้องน้ำและห้องอาบน้ำสาธารณะถือเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ดังนั้นจึงเป็นตัวแปรสำคัญในประสิทธิภาพการจัดการชายหาดด้านสุขอนามัย นอกจากนี้ แม้ว่าชายหาดป่าตองเป็นชายหาดที่มีสิ่งอำนวยครบครัน แต่การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและการสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว ถือเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งความหลากหลายของธุรกิจการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวบนหาดป่าตอง ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการด้านการแบ่งเขตเนื่องจากบางกิจกรรมไม่เหมาะสมที่จะทำในพื้นที่เดียวกันได้ และบางพื้นที่จำเป็นต้องจัดสรรเขตพื้นที่เพื่อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ชายหาด ซึ่งสามารถวิเคราะห์ประกอบเชิงสำรวจของการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดเพื่อการท่องเที่ยวได้ทั้งหมด 6 องค์ประกอบจากทั้งหมด 39 ตัวแปร โดยไม่มีตัวแปรใดถูกตัดทิ้ง ดังนี้ (1) ด้านกายภาพชายหาด เป็นองค์ประกอบที่มีเกณฑ์การประเมินลักษณะทางกายภาพและความสะอาด ชายหาดที่เป็นภาพลักษณ์ชายหาดและส่งผลต่อทัศนคติการเลือกชายหาดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว (2) ด้านการแบ่งเขต เป็นเกณฑ์การประเมินที่ดำเนินการนโยบายของภาครัฐเพื่อคืนพื้นที่และส่งผลต่อความเหมาะสมของสถานที่การให้บริการของสถานบริการต่าง ๆ (3) ด้านการจัดการผู้ประกอบการ เป็นเกณฑ์การประเมินที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราคา และความเหมาะสมของผู้ประกอบการ (4) ด้านสิ่งแวดล้อมชายหาด เป็นเกณฑ์สำคัญต่อการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบชายหาด (5) ด้านความปลอดภัยและสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยว เป็นเกณฑ์ที่สร้างความเชื่อมั่นและความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และ (6) ด้านสุขอนามัย เป็นเกณฑ์ประเมินประสิทธิภาพที่สร้างความเชื่อมั่นด้านความสะอาดปราศจากโรคของการให้บริการห้องน้ำและห้องอาบน้ำสาธารณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ James (2000) และ Van Maele, Pond, Williams, and Dubsky (2000) ซึ่งอธิบายว่า การจัดการชายหาดต้องตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หาด ควบคู่ไปกับการปกป้อง รักษาและปรับปรุงชายหาดไปพร้อมกัน องค์ประกอบที่ได้จากการศึกษาเป็นไปตามหลักการจัดการอย่างยั่งยืนของ United Nations Environment Programme (UNEP), (2005) โดยยึดหลักความยั่งยืน คือ คำนึงถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

2) การประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดป่าตองเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ชายหาดต้องเร่งปรับปรุงการจัดการในด้านความสะอาด สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย รวมถึงความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าความสะอาดและความปลอดภัยของชายหาด เป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในการจัดการสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักจะคาดหวังในความสะอาดและความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายหาดป่าตอง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวมักจะคาดหวังกับความสะอาดของชายหาดเนื่องจากเป็นภาพลักษณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ชายหาดป่าตองยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมทั้งบนบกและในน้ำตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนั้นความปลอดภัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวคำนึงถึง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Zielinski, Botero, and Yanes (2019) ซึ่งศึกษาว่าความสะอาดของชายหาดมีความสำคัญ

และควรมีกลยุทธ์การจัดการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการศึกษาของ Phillips, and House (2009) ซึ่งให้ความสำคัญกับการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดในเรื่องความสะอาดและปลอดภัยของชายหาดเป็นอันดับแรก

สรุป

ชายหาด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยเฉพาะหาดป่าตองซึ่งมีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความมั่นใจในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ซึ่งทุกองค์ประกอบของการจัดการชายหาดมีความสำคัญต่อการจัดการเพื่อนำไปสู่ภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่ดีและยังเป็นองค์ประกอบการจัดการชายหาดที่สำคัญยังต้องมีการคำนึงถึงการแบ่งโซนสำหรับใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ชายหาดพื้นที่อื่นสามารถใช้องค์ประกอบการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาดจากงานวิจัยนี้ได้ หรือ อาจมีการเก็บข้อมูลทัศนคติผู้ใช้ชายหาดเพิ่มเติมก่อนการประเมินเพื่อให้เข้ากับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ แต่หากเป็นชายหาดเพื่อวัตถุประสงค์ประเภทอื่น ควรมีการทบทวนวรรณกรรมเพื่อสังเคราะห์ตัวแปรเพิ่มเติมเนื่องจากอาจมีตัวแปรที่มีความเฉพาะเจาะจงต่อบริบทของพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายการจัดการชายหาดหรือแนวทางการปรับปรุงแก้ไขประสิทธิภาพการจัดการชายหาดในประเด็นที่ต้องจัดการเร่งด่วน ซึ่งได้แก่ ความสะอาด ความปลอดภัย จำนวนคนบนหาดป่าตอง ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการ การจราจร จำนวนที่จอดรถสาธารณะ ความเพียงพอ ความพร้อม และความสะอาดของห้องน้ำและห้องอาบน้ำสาธารณะ

2.2 การศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการชายหาดครั้งต่อไป ควรมีการวิเคราะห์บริบทชายหาดและผลกระทบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการร่วมด้วย เพื่อให้ประสิทธิภาพชายหาดเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

References

Angsuchoti, S., Wijitwanna, S., & Pinyopanuwat. R. (2008). *Statistical analysis for social science and behavioral research Techniques for using LISREL program*. Bangkok: Mission Media.

Ativitavas, P. (2005). Coastal Management: The Guidance after Tsunami in the South, Thailand. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS),* 3, 225-238.

Botero, C., Pereira, C., Tosic, M., & Manjarrez, G. (2015). Design of an index for monitoring the environmental quality of tourist beaches from a holistic approach. *Ocean Coastal Management,* 108, 65-73.

Cagilaba, V., & Rennie, H. (2005). Literature review of beach awards and rating systems (Report No. 2005/24). Hamilton: Environmental Waikato.

Cervantes, O., & Espejel, I. (2008). Design of an integrated evaluation index for recreational beaches. *Ocean Coastal Management,* 51(5), 410-419.

Department of Tourism. (2018). *Manual of Standard Assessment for Beach Destination.* Bangkok: Office of Printing Affairs, the War Veterans Organization of Thailand in the royal palace.

Ergin, A., Williams, A., & Micallef, A. (2006). Coastal scenery: appreciation and evaluation. *Journal of Coastal Research,* 22(4 (224), 958-964.

Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1989). *Fourth Generation Evaluation.* Newbury Park, CA: Sage.

James, R. (2000). From beaches to beach environments: linking the ecology, human-use and management of beaches in Australia. *Ocean Coastal Management,* 43(6), 495-514.

Jeenbubpha, N. (2009). Physical Environment Assessment Model for Tourism Beach. Retrieved May 5, 2020, from http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/9574.

Khattabi, A., Williams, A.T., & Ergin, A., (2009). Assessment of quality and attraction of the sandy beaches of Nador province – Morocco, (In), Bayed A. (Ed.) Sandy beaches and coastal zone management – Proc. *the Fifth International Symposium on Sandy Beaches, Rabat, Morocco (*pp. 59-64). Travaux de l'Institut Scientifique, Rabat, Série Générale.

Leatherman, S. P. (1997). Beach rating: a methodological approach. *Journal of coastal research*, 13, 253-258.

Micallef, A. S., Williams, A. T., Radic, M., & Ergin, A. (2004). Application of a novel bathing area evaluation technique—a case study of Croatian island beaches. *World Leisure Journal*, 46(4), 4-21.

Micallef, A., Williams, A., & Gallego Fernandez, J. B. (2011). Bathing area quality and landscape evaluation on the Mediterranean coast of Andalucia, Spain. *Journal of Coastal Research*, (61), 87-95.

Phillips, M. R., & House, C. (2009). An evaluation of priorities for beach tourism: Case studies from South Wales, UK. *Tourism Management*, 30(2), 176-183.

Phuket Province Statistical Office. (2019). *Tourist and Sport Statistics in 2019, Phuket Province.* Retrieved May 5, 2020, from https://www.mots.go.th/allcont.php?cid=618&filename=Publications.

Schuhmann, P.W. (2011). Tourist Perceptions of Beach Cleanlinessin in Barbados: Implications for Return Visitation. *Études caribéennes,* 19(6), 1-13.

The Office of National Economic and Social Development Board. (2011*). Report of studies on the the Southern coastal areas development.* Retrieved 30 September, 2018, from https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2647

Turner, R. C., & Carlson, L. (2003). Indexes of item-objective congruence for multidimensional items. *International Journal of Testing*, 3(2), 163-171.

United Nations Environment Programme, Division of Technology, & Economics. (2005). Making tourism more sustainable: A guide for policy makers. Retrieved May 5, 2020, from https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8741

Van Maele, B.K., Pond, K., Williams, A.T., & Dubsky, K. (2000). *Public participation and communication. In Monitoring Bathing Waters: A Practical Guide to the Design and Implementation of Assessments and Monitoring Programmes.* London and New York: World Health Organisation.

Vanichbuncha, K. (2014). *Statistics and quantitative analysis.* Bangkok: Chulalongkorn University.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

Zielinski, S., Botero, C. M., & Yanes, A. J. M. p. b. (2019). To clean or not to clean? A critical review of beach cleaning methods and impacts. *Marine Pollution Bulletin,* 139, 390-401.

รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง*

Buddhist Behavior Patterns for Developing English Communication Skills for Business of Students at Rajamangala University of Technology Lanna: Lampang Campus

ปรียารัตน์ ศรีชัยวงค์

Preeyarut Srichaiwong

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

Faculty of Business Administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna, Lampang, Thailand.

Corresponding Author's Email: pkapunya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง และ 2) พัฒนาและนำเสนอพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยคือ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และ 2) การสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ จำนวน 6 ราย นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ จำนวน 12 คน และ อาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 23 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) โดยการนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนมาใช้ศึกษาพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษผ่านการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรมีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักศึกษาที่ชัดเจน โดยมีรายวิชาที่มีเนื้อหาที่ถูกปรับปรุงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาในด้านต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียน รวมไปถึงการเรียนรู้นอกสถานที่ มีการนำหลักธรรมอิทธิบาทธรรม 4 มาใช้ในการคัดเลือกบุคคลในการเข้าทำงาน การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักศึกษา สามารถใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ ความรักงาน วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความเป็นผู้มีใจจดจ่อ และวิมังสา คือ ความเป็นผู้รู้จักสังเกต ดังนั้น นักศึกษาจะต้องมีความรักในสิ่งที่ตนเองทำและมีความเพียรพยายาม เพื่อที่จะพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ: รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ; การพัฒนาทักษะการสื่อสาร; ภาษาอังกฤษทางธุรกิจ; หลักอิทธิบาทธรรม 4; กระบวนการจัดการความรู้; นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง

*Received April 20, 2021; Revised February 7, 2022; Accepted March 21, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the Buddhist behavior for developing the English communication skills of students at Rajamangala University of Technology Lanna, Lampang Campus; and 2) to develop and present the Buddhist behavior in the development of business English communication skills for students at Rajamangala University of Technology Lanna, Lampang Campus. The study applied a qualitative research method. The research instruments included: 1) structured interview form; and 2) focus group discussion. The key informants were 6 entrepreneurs, 12 Bachelor degree students who studied all English subjects related to business English communication, and 5 program faculty members, totaling 23 persons.

According to the first objective, the 7-step knowledge management process was used to investigate the Buddhist behavior in developing business English communication skills, it is found that program faculty members have clear goals for developing the English communication skills of students. As a result, the content of each subject is improved to respond to the needs of students in various areas, the learning exchange is promoted in class, the field trip is organized, and the use of Iddhipāda (Four Paths of Accomplishment) as a recruitment criterion. The development of English communication skills for students can apply Iddhipāda which comprises: Chanda (aspiration), Viriya (effort), Citta (thoughtfulness), and Vīmaṃsā (investigation). Students are encouraged to love what they do and to put out effort in order to develop their business English communication skills.

Keywords: Buddhist Behavior Model; Communication Skills Development; Business English; Iddhipāda; Knowledge Management Process; Students at Rajamangala University of Technology Lanna, Lampang Campus

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ได้กำหนดประเด็นหลักในการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความ

เป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017)

ด้วยสภาพการทำงานของคนในปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก ทำให้บุคคลวัยทำงานส่วนใหญ่ต้องทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานมากขึ้นและหนักขึ้น จนบางครั้งทำให้ไม่มีเวลาสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว ดังนั้นคนเราจะต้องจัดสรรแบ่งเวลางาน และชีวิตอย่างเหมาะสม โดยทั่วไปงานและชีวิตส่วนตัวมักจะเป็นความต้องการที่ขัดกันระหว่างองค์กรและพนักงาน องค์กรต้องการให้พนักงานทุ่มเทกับการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่พนักงานต้องการใช้เวลากับชีวิตความเป็นอยู่และครอบครัวอย่างมีความสุข งานและชีวิตจึงมีผลกระทบซึ่งกันและกัน (Glezer, and Wolcott, 1999) เมื่อชีวิตครอบครัวมีผลกระทบต่อสถาบันทรัพยากรมนุษย์ (Family interference with work: FIW) หรืองานมีผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว (Work interference with family: WIF) ก็จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัว (Work-family conflict or family-work conflict) ซึ่งจะส่งผลเสียต่อทั้งพนักงาน ครอบครัว และองค์กร เช่นผลต่อชีวิตและครอบครัวพบว่ามีความเสี่ยงด้านสุขภาพของพนักงานสูงขึ้น กิจกรรมและความสัมพันธ์กับครอบครัวลดลง ความเครียดและความเหนื่อยล้าทางอารมณ์สูงขึ้น ผลต่อองค์กรพบว่าพนักงานมีความพึงพอใจในการทำงานลดลง อัตราการขาดงานและการลาออกของพนักงานสูงขึ้น พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กรลดลง และมีผลผลิตต่ำลง (Allen, 2000) ดังนั้นการที่ทั้งงานและชีวิตครอบครัวจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีความสมดุลซึ่งกันและกัน ระหว่างงานและชีวิตครอบครัว เมื่อพนักงานมีสมดุลชีวิตดีสุขภาพจิตก็ดีตามความร่วมมือในการทำงานก็จะสะดวกและง่ายขึ้น ความสำนึกในการอยู่ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันเพื่อองค์กรก็จะเกิดขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและทำให้องค์กรพัฒนาก้าวต่อไป ความสมดุลในชีวิตและการทำงานมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลตามบทบาทที่แตกต่างกันไปในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล เช่น บุคคลที่สถานะโสดและบุคคลที่แต่งงานมีครอบครัว มีบุตรหลานต้องดูแล บุคคลที่อยู่ในช่วงการทำงาน ที่แตกต่างกัน เช่น เริ่มงานใหม่ หรือใกล้วัยเกษียณ ย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องความสมดุลและการทำงาน นอกจากนี้บุคคลที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันย่อมมีความสมดุลในชีวิตและการทำงานแตกต่างกันไปตามลักษณะการทำงาน และความสมดุลในชีวิตและการทำงานยังขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม สถาบันทางครอบครัว การใช้ชีวิตประจำวันและการบริหารในแต่ละองค์กรอีกด้วย การนำเอาแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม รวมไปถึงสร้างรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธเพื่อใช้ในด้านการศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ตลอดชีวิต

การสร้างรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยมุ่งพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียนในระดับครอบครัวและสถาบันทางสังคม วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองและจัดโดยมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน ตลอดจนจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การวิจัยปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมการปฏิรูปการเรียนรู้ต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาเชิงพุทธจิตวิทยาบูรณาการ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในทุกระดับการศึกษา ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ 1) คนไทยส่วน

ใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ 2) คนทุกคนที่อาศัยอยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นสถาบันใหญ่และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยเพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างประสานกลมกลืนและได้ผลดี 3) สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมและได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือตลอดมา คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข นอกจากนี้ การสร้างรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ สามารถสร้างประโยชน์ให้กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อตอบโจทย์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ปัจจุบันธุรกิจท่องเที่ยวจัดว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมากซึ่งถือได้ว่าเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมหาศาลทำให้ประชาชนในภูมิภาคต่างๆ มีรายได้อย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนของธุรกิจโรงแรมบริษัทท่องเที่ยวมัคคุเทศก์และธุรกิจร้านค้า นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษ เนื่องจากการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้ภาษาอังกฤษทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในฐานะภาษาต่างประเทศที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการและให้บริการในธุรกิจด้านนี้ ฉะนั้นภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาต่างประเทศที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ที่สุดในธุรกิจการท่องเที่ยว

ภาษาอังกฤษนับว่าเป็นภาษาหลักที่ชาวต่างชาตินิยมใช้ เพื่อการสื่อสารระหว่างประเทศกันมากที่สุดจนหลายคนนิยาม ภาษาอังกฤษว่าเป็นภาษานานาชาติ (International language) หรือภาษาสากล (Global language) ที่มีความสำคัญและมี ความจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตามหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานเป็นการพัฒนาทั้ง 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และ ทักษะการเขียน ซึ่งทักษะทั้ง 4 ที่กล่าวมานั้นทักษะการพูดเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดเนื่องจากเป็นทักษะการสื่อสารที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดมีความรู้ทางภาษาอย่างชัดเจนและเนื่องจากทักษะการพูดเป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกในการใช้ภาษา เพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

จากการสำรวจนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานและทักษะทางภาษาอังกฤษที่ตัวเองต้องการพัฒนา พบว่านักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจและต้องการที่จะพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษด้านการพูด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบปัญหาและอุปสรรคว่านักศึกษาส่วนมากประสบกับปัญหาในการพูดสื่อความและการเรียบเรียงประโยค อีกทั้งยังขาดความเชื่อมั่นในการพูดภาษาอังกฤษ ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายทางจิตใจ วิตกกังวล ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น จากปัญหาที่กล่าวข้างต้น การพัฒนาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษโดยองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายที่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ขาดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทำให้แก้ปัญหาได้เพียงแค่ชั่วคราว นักศึกษายังคงขาดที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังนั้นองค์กรทางศาสนาจะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทาง ผู้นำทางจิตใจและเป็นผู้ชี้นำความสว่างความสงบผ่านหลักธรรมคำสอนให้แก่เหล่านักศึกษาให้พบเจอแต่ความสำเร็จ ความเจริญ

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยมองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญเร่งด่วนด้านพฤติกรรมเสี่ยงของบุคคลเพื่อให้เกิดความสมดุลในชีวิต สถาบันครอบครัวและสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะปัญหาทางคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะเกิดความปรองดอง ความรัก สมัครสมานสามัคคี จนถึงความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ดำรงตนอยู่ตามหลักไตรสิกขาและหลักเมตตาธรรมต่อกัน เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมย์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา องค์กรของรัฐและสังคมประเทศชาติ และให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560 - 2564) และเอื้อต่อความสมดุลระหว่างชีวิต ครอบครัว กับการทำงาน รวมทั้งได้มีการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ชีวิตในการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้อย่างสมดุลกันโดยเกี่ยวข้องกับการแบ่งเวลา อาชีพ การเดินทางสัดส่วนของการใช้เวลาว่างของบุคคลและการใช้เวลาว่างกับครอบครัว รวมทั้งความก้าวหน้าและการได้รับความดีความชอบ สิ่งสำคัญการตั้งตนไว้ชอบและดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยยุคลบาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง

2. เพื่อพัฒนาและนำเสนอพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปางเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเนื้อหาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษาโดยใช้กระบวนการ การจัดการความรู้ (Knowledge Management) จากการลงศึกษาและบันทึกบริบทจริงภาคสนาม (Field note) และ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ของหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง โดยใช้กระบวนการในการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนลงพื้นที่ภาคสนาม ดังต่อไปนี้

1. การบ่งชี้ความรู้
2. การสร้างและแสวงหาความรู้
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้
5. การเข้าถึงความรู้

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

7. การเรียนรู้

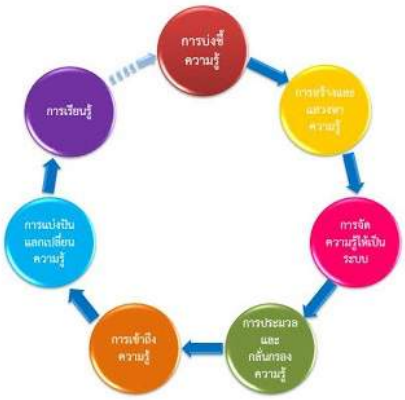

รูปภาพที่ 1 กิจกรรมการจัดการความรู้

ที่มา: สำนักงานศุลกากรภาคที่ 4, กิจกรรมการจัดการความรู้, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: www.bureau4.customs.go.th

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้ทำการศึกษาในภาคสนาม โดยศึกษาสถานประกอบการเป้าหมายที่เป็นการประกอบการธุรกิจระหว่างประเทศการด้านการนำเข้าและส่งออก สัมภาษณ์เจ้าของสถานประกอบการหรือผู้แทนถึงการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร และศึกษาในภาคสนามในพื้นที่คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการวิจัย ประกอบด้วย นักศึกษาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง จำนวน 12 คน คณาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง จำนวน 5 คน และผู้ประกอบการที่เป็นการประกอบการธุรกิจระหว่างประเทศการด้านการนำเข้าและส่งออก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 6 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการวิจัยคือ

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และ

2) แบบคำถามของการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และแบบสอบถามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน แล้วนำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ด้วยการ

หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item – Objective Congruence: IOC) ได้ข้อคำถามที่มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 – 1.00 และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาคเท่ากับ 0.74

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดย

1) ศึกษาสถานประกอบการเป้าหมายที่เป็นการประกอบการธุรกิจระหว่างประเทศการด้านการนำเข้าและส่งออก สัมภาษณ์เจ้าของสถานประกอบการหรือผู้แทนถึงการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร

2) สัมภาษณ์คณาจารย์ประจำหลักสูตร ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง เกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล

3) สัมภาษณ์นักศึกษา หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง เกี่ยวกับภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล

4) จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กลุ่มตัวอย่าง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์การจัดประชุมสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group) แล้วนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล แยกเป็นหมวดหมู่ เป็นกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย นำเสนอเป็นลักษณะบรรยายเชิงพรรณนาโวหารในรูปความเรียง เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลในการพัฒนาและถ่ายทอดแลกเปลี่ยน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง พบว่า สถานประกอบการมีการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารกับคู่ค้าทางธุรกิจเป็นหลัก โดยจะติดต่อกันผ่านทางอีเมลล์และทางโทรศัพท์ ซึ่งในการติดต่อสื่อสารแต่ละครั้งนั้น ต้องใช้ทักษะทางภาษาอังกฤษพอสมควร ดังนั้น ผู้ที่จะรับหน้าที่ติดต่อสื่อสาร ต้องมีทักษะภาษาอังกฤษไม่ว่าจะเป็น การฟัง พูด อ่าน และเขียน ที่ดีในระดับหนึ่ง ดังนั้น การรับนักศึกษาเข้าทำงานหรือฝึกงานในตำแหน่งต่างๆ จะต้องคำถึงนึงความสามารถในการ ฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษเป็นหลักและผู้ประกอบการบางท่านให้ความเห็นว่า ควรนำหลักอิทธิบาท 4 โดยคำนึงถึงความพร้อมในการที่จะทำงาน ความรักงาน ความเพียร มาใช้ในการคัดเลือกนักศึกษาเข้าทำงานเพื่อที่จะได้คนที่เหมาะสมเข้ามาทำงาน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล พบว่า อาจารย์ทุกท่านให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การมีความรู้พื้นฐานทางภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน เนื่องจากภาษาอังกฤษมีความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติเพราะภาษาราชการของประเทศส่วนใหญ่จะเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานทางภาษาอังกฤษที่ดี แต่บางคนขาดแรงจูงใจในการพัฒนาความรู้เนื่องจากมีสิ่งเร้าจากภายนอกเยอะ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ทางออนไลน์ ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียและสภาพแวดล้อมของตัวนักศึกษาเอง ในส่วนของอาจารย์ ได้มีการนำเอาสื่อออนไลน์มาใช้ประกอบการสอนเพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงความรู้ได้มากขึ้น

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาด้วยกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน พบว่า นักศึกษามีความรู้พื้นฐานทางภาษาอังกฤษดีจากการลงเรียนวิชาปรับพื้นฐานภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยและต้องการที่จะหาความรู้เพิ่มเติม รวมไปถึงพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะทักษะการพูดภาษาอังกฤษสำหรับการเจรจาต่อรองและการพูดโดยทั่วไป นักศึกษาส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ไปในทิศทางเดียวกันว่า โดยส่วนตัวจะชอบเปิดคลิปวิดีโอเพื่อฟังภาษาอังกฤษ แต่ก็ไม่ค่อยได้พูดตามเนื่องจากมีความเขินอาย ขาดความมั่นใจเพราะกลัวออกเสียงผิด ในขณะเดียวกัน นักศึกษาบางคนให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองพอจะมีทักษะทางภาษาอังกฤษอยู่แล้ว จึงไม่ค่อยมีความอยากที่จะพัฒนาต่อไปเนื่องจาก นักศึกษามีความเชื่อว่าความสามารถทางทักษะภาษาอังกฤษที่ตนเองมีอยู่เพียงพอแล้ว

จากผลการสัมภาษณ์ข้างต้น โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน มาใช้ในการศึกษาวิจัยสามารถแยกเป็นรายขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษให้แก่นักศึกษา โดยมีรายวิชาที่จะช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า มีรายวิชาที่เนื้อหาคล้ายกับวิชาอื่นก็ถูกตัดออกและสร้างเป็นวิชาใหม่ขึ้นมาเพื่อตอบสนองกับความต้องการของนักศึกษาที่ต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า มีการจัดกลุ่มรายวิชาให้ตรงกับความต้องการของนักศึกษา เช่น กลุ่มรายวิชาที่เน้นพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเฉพาะด้าน

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า เนื้อหารายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษมีการปรับให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันมากขึ้น ครอบคลุมทักษะภาษาอังกฤษด้านต่างๆ เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกฝนและเรียนรู้ได้เต็มที่

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ พบว่า เหล่าอาจารย์มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสอนทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อให้นักศึกษาเข้าถึงความรู้ได้ง่าย

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยอาจารย์จะเป็นผู้ริเริ่มในหัวข้อต่างๆ แล้วให้นักศึกษาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงแลกเปลี่ยนความรู้

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ พบว่า ในทุกภาคการศึกษา จะมีการเรียนรู้นอกสถานที่ เป็นการฝึกให้นักศึกษาได้มีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถในสถานการณ์จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและนำเสนอพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง พบว่า การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จบรรลุจุดประสงค์ได้ต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญนำปฏิบัติ เช่น หลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จในกิจการงานทั้งปวง ประกอบด้วย

1) ฉันทะ ความรักงาน คือ จะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งานและเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงานและมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ นักศึกษาหรืออาจารย์

2) วิริยะ ความเพียร คือ จะต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตนจึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้

3) จิตตะ คือ ความเป็นผู้มีใจจดจ่ออยู่กับการงานผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำและมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จ

4) วิมังสา คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเองและปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปได้

หลักอิทธิบาทธรรม 4 ข้างต้น สามารถนำมาพัฒนาสร้างเป็นรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธได้ กล่าวคือ นักศึกษาจะต้องมีความรักในสิ่งที่ตนเองทำอยู่ มีจิตใจที่แน่วแน่ มีความเพียรพยายาม เอาใจใส่ในสิ่งที่ตนเองทำอยู่เสมอ เพื่อที่จะพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีพื้นฐานทักษะภาษาอังกฤษที่ดี แต่ยังขาดการพัฒนาด้านพฤติกรรมเชิงพุทธ ดังจะเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ที่ว่า นักศึกษามีความขี้เกียจ ไม่กระตือรือร้น ดังนั้นการที่จะสร้างพฤติกรรมเชิงพุทธเพื่อที่จะช่วยนักศึกษาพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจ จึงต้องสร้างรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจโดยมุ่งเน้นการน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย คือ หลักธรรมที่เปรียบเทียบทางพระพุทธศาสนาเป็นโมเดลพฤติกรรมเชิงพุทธเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจ คือ อิทธิบาทธรรม 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เปรียบเทียบเป็น ผลผลิต (Outcome) จากการวิจัยคือ ดอกปีบโมเดล กล่าวคือ ดอกกาสะลอง หรือ ดอกปีบ (ปีบขาว) มีกลิ่นหอม เปรียบประดุจคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีความรักในสิ่งที่ตนเองทำควบคู่ไปกับการยึดมั่นในคุณธรรม (ฉันทะ) สีขาวของดอกปีปเปรียบดั่งความเพียรในจริยธรรมความรู้ ความเชี่ยวชาญ (วิริยะ) รวมไปถึงความมุ่งมั่นที่จะศึกษาหาความรู้ เอาใจใส่ในทุกเรื่องเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาสังคมประเทศชาติ (จิตตะ) พร้อมทั้งเผยแพร่ชื่อเสียง และเกียรติคุณของมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม (วิมังสา)

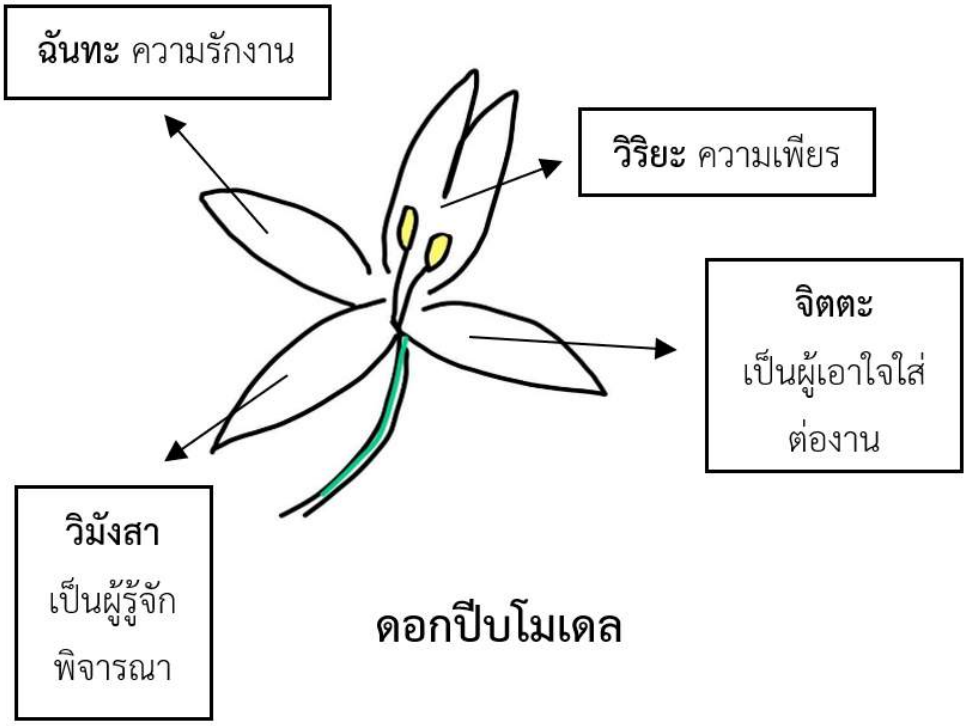

รูปภาพที่ 2 รูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทางธุรกิจ: ดอกปีบโมเดล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การมีความรู้พื้นฐานทางภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน เนื่องจากภาษาอังกฤษมีความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติเพราะภาษาราชการของประเทศส่วนใหญ่จะเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานทางภาษาอังกฤษที่ดี อย่างไรก็ตามสิ่งเร้าจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์ต่างๆ หรือคนรอบข้างได้ส่งผลถึงการขาดแรงจูงใจในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะ ตัวนักศึกษาบางคนมีความมั่นใจว่าตนเองมีความรู้เพียงพอแล้ว ในขณะที่นักศึกษาบางคนเกิดความกังวล เกิดความเขินอายที่จะใช้ภาษาอังกฤษ เมื่อนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนมาใช้ศึกษาวิจัยส่งผลให้มองเห็นภาพการพัฒนากิจกรรมการเสริมทักษะทางภาษาอังกฤษได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Richards (1998) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษนั้น ผู้สอนควรเลือกใช้กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกทางด้านการพูด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ จะทำให้การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จบรรลุจุดประสงค์ได้ โดยหลักธรรมสำคัญนำปฏิบัติ คือ หลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จในกิจการงานทั้งปวง สอดคล้องกับผลงานวิจัยจาก Amornwiwat (1990) ที่กล่าวว่า การใช้หลักธรรมให้ถูกวิธีจะสามารถช่วยพัฒนาให้เกิด

ปัญญาและแก้ปัญหาได้เหมาะสม และจากจากผลการสัมภาษณ์ ทั้งจากผู้ประกอบการ อาจารย์ และนักศึกษา แสดงให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) คือ นักศึกษามีพื้นฐานทางภาษาอังกฤษที่ดี สามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาเพิ่มเติมได้ สถานศึกษารวมไปถึงอาจารย์มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือในการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษ

จุดอ่อน (Weaknesses) คือ ในปัจจุบันมีการเปิดกว้างทางเทคโนโลยีที่ทุกคนสามารถเชื่อมต่อกับโลกออนไลน์ได้ทุกที่ทั่วโลก ซึ่งเปรียบเสมือนดาบสองคม นักศึกษาจะต้องอดทนต่อสิ่งกวนใจต่างๆ รวมไปถึงลักษณะนิสัยส่วนบุคคล เช่น การขาดแรงจูงใจ ไม่กระตือรือร้น เพื่อที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ อีกหนึ่งจุดอ่อนคือ สภาพแวดล้อมของนักศึกษาบางคนไม่สามารถที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้

โอกาส (Opportunities) คือ นักศึกษาในปัจจุบันมีโอกาสในการค้นคว้าหาความรู้สูง เนื่องจากนักศึกษาทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลออนไลน์ได้ และหากมีหลักธรรมในใจหรือสามารถนำเอาพฤติกรรมเชิงพุทธไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จะทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนรู้สูง

ภาวะคุกคาม (Threats) คือ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลออนไลน์ มีทั้งดีและไม่ดี นอกจากนี้ สภาวะแวดล้อมและบริบททางสังคมของนักศึกษาก็เป็นหนึ่งในภาวะคุกคามเนื่องจากสภาวะแวดล้อมและบริบททางสังคมของนักศึกษาบางคนอาจจะไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ

จากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามข้างต้น การที่นักศึกษาจะสามารถประสบความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษได้นั้น คือต้องมีหลักธรรมในใจและปฏิบัติตามหลักพฤติกรรมเชิงพุทธ

สรุป

การศึกษาในยุคปัจจุบันมีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะหาความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อหาทางออนไลน์นอกเหนือจากเนื้อหาออฟไลน์ที่ได้จากการเรียนรู้ในห้องเรียน อาจารย์ผู้สอนก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนให้เป็นไปตามยุคสมัยได้โดยการนำเอาเทคโนโลยีมาเป็นตัวช่วยในการสอน ไม่ว่าจะเป็นแอพพลิเคชั่นต่างๆ เพื่อให้นักศึกษาเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็ว สะดวก ดังนั้นในการที่จะสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษให้ประสบความสำเร็จ นักศึกษาต้องมีการปฏิบัติตนให้เหมาะสม มีหลักธรรมอิทธิบาทธรม 4 ในใจ และควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในกรอบพฤติกรรมเชิงพุทธ นอกเหนือจากการเรียนในสถานศึกษาและเรียนนอกห้องเรียนแล้ว การที่มีหลักธรรมในใจควบคู่ไปกับการประพฤติตนให้อยู่ในกรอบพฤติกรรมเชิงพุทธจะช่วยให้นักศึกษาเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 อาจารย์ผู้สอนควรสอดแทรกหลักธรรมไว้ในเนื้อหาของสื่อการสอน ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การประพฤติตนที่ดี และการมีคุณธรรม มาเผยแพร่เพื่อให้นักศึกษาได้นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำวิจัยต่อยอดในรูปแบบของการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษด้านอื่น โดยสอดแทรกรูปแบบพฤติกรรมเชิงพุทธ

2.2 ควรทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการศึกษาในหลายๆ ด้าน เพื่อให้นักศึกษาได้ประโยชน์จากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการเรียน รวมไปถึงในชีวิตประจำวัน

References

Allen, T.D., Herst, D.E.L., Bruck, C.S., & Sutton, M. (2000). Consequences of associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(2), 278-308.

Amornwiwat, S. (1990). *Teaching by Creating Faith*. Bangkok: O.S Printing House.

Bunaiem, B. (2005). *An Application of Iddhipada Dhamma in Work Performance of the Workers at Phuket Air Control Center*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Glezer, H., & Wolcott, I. (1999). Work and family life: Reciprocal effect. *Family Matters*, 52(3), 69–74.

Greiner, M., Böhmann, T., & Krcmar, H. (2007). *A strategy for knowledge management*. Retrieved September 16, 2020, from https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/110832127/full/html

Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *12th Economic and Social Development Plan.* Retrieved September 5, 2020, from https://www.nesdc.go.th/dl_link.php?nid

Piercy, N., & Giles, W. (1989). *Making SWOT Analysis Work*. Retrieved September 09, 2020, from https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM042/full/html

Richards, J.C. (1998). *Beyond Training*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tientong, W., & Samanyad, S. (2015). The Developing Learning Culture of the Municipal Schools of Subdistrict Administration Organization. *EAU Heritage Journal Social Science and Humanities*, 5(3), 155–167.

Weber, J. (2009). Using Exemplary Business Practices to Identify Buddhist and Confucian Ethical Value Systems. *Business and Society Review,* 4(114), 511–540.

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในสถานศึกษา*

Restorative Justice in the Public Sector Dispute Mediation Center within Educational Institutions

[1]ภควรรณพร พิศุทธิสุวรรณ และ [2]ชลัท ประเทืองรัตนา

[1]Phakawanaporn Phisuthisuwan and [2]Chalat Pratheuangrattana

[1]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติจังหวัดสกลนคร

[2]สถาบันพระปกเกล้า

[1]Kasetsart University Chalermphrakiat Sakon Nakhon Province Campus, Thailand.

[2]King Prajadhipok's Institute, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: phacharaporn.p@ku.th

บทคัดย่อ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสรอง ซึ่งมีแนวคิดที่มุ่งเน้นการระงับและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อให้โอกาสคู่กรณีได้ให้อภัยและให้โอกาสคนที่สำนึกในความผิด บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 2) เพื่อศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้บริหารในมหาวิทยาลัย คณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีทางอาชญวิทยาที่มีความสอดคล้องกันในด้านการพัฒนาและเยียวยาจิตใจของคู่กรณี 2) ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬา-ลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ เนื่องจากผู้ไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมการขึ้นทะเบียน จึงมุ่งเน้นไปที่พุทธสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา ศูนย์ดังกล่าวจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 68 ถึงมาตรา 70 ยังมีจำนวนผู้ใช้บริการไม่มาก เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ผนวกกับทำเลที่ตั้งภายในสถานศึกษาและระดับการรับรู้ของประชาชนถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ อีกทั้งยังเป็นศูนย์ฯ ต้นแบบที่ได้รับการประเมินตามมาตรฐานของกรม

*Received February 25, 2022; Revised April 7, 2022; Accepted April 19, 2022

คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และโดดเด่นในการเป็นศูนย์กลางให้ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เน้นความสงบจากภายในจิตใจ ดังนั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มจร. ควรทำงานเชิงรุก และมีระบบติดตามผลหลังการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

คำสำคัญ: ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์; ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน; สถานศึกษา

Abstract

Restorative justice is a mainstream justice process that focuses on conflict resolution and mediation. Restorative justice is an alternative to the mainstream justice process as it allows all parties to the conflict to forgive and provide the opportunity to those who take responsibility for the harm. The research article consists of the following objectives: 1) to investigate the criminological concepts and theories concerning restorative justice and the public sector dispute mediation in accordance with the Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019); and 2) to explore the restorative justice operated by the Public Sector Dispute Mediation Center of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. This research is a qualitative research. The tools used were in-depth interviews and group discussions. The key informants included administrators, members of the Public Sector Dispute Mediation Center's committee, and restorative justice professionals who had worked with the university, totaling ten people from the study.

It has been found as follows: 1) The concepts and theories on restorative justice, the public sector dispute mediation, and Buddhist mediation are all consistent in terms of development and mental healing; 2) The Public Sector Dispute Mediation Center of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU) was established in accordance with the Dispute Mediation Act B.E. 2562, Section 68 to Section 70. The center is operated on the basis of Buddhist mediation, and it is notable for being a center of knowledge on dispute mediation with an emphasis on inner peace. Most mediators are monks who have undergone registration training. It is also the prototype center that has been assessed according to the standards of Rights and Liberties Protection Department. However, owing to the pandemic situation of COVID-19 combined with the center's location within the educational institution, there are still a small number of users, and public awareness of the center's roles and responsibilities is still low. The proposed suggestion is for MCU's Public Sector Dispute Mediation Center to increase its efficiency in dispute mediation, as well as to implement proactive planning and a system for post-mediation follow-up.

Keywords: Restorative Justice; Public Sector Dispute Mediation Center; Educational Institution

บทนำ

สังคมในปัจจุบันเกิดความวุ่นวายและไม่สงบสุขจากข้อพิพาทขัดแย้ง คู่กรณีส่วนใหญ่จึงเลือกใช้วิธีการรุนแรงยุติปัญหาและก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมทำลายชีวิตและทรัพย์สินผู้อื่นตามมา หากสังคมไทยยังเน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความเป็นทุนนิยมโดยไม่สร้างค่านิยมด้านสันติภาพและขาดกลไกอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แก่ประชาชน ก็อาจทำให้สังคมไทยเกิดวิกฤติความอ่อนแอทางสังคมเนื่องมาจากภาวะการแตกแยกภายในสังคมในที่สุด (Buranasing, 2021) ประกอบกับที่นักอาชญาวิทยาและบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการยุติธรรมนานาชาติ เช่น Brian M. PEARCE ได้กล่าวถึงปัญหาของการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมพอสรุปได้ว่า การมีคดีความที่มีโทษเล็กน้อยขึ้นสู่สายพานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อรอคอยการตัดสินในชั้นศาลมากเกินไปเป็นสาเหตุสำคัญให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปด้วยความล่าช้า สอดคล้องกับที่รายงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เมื่อปีพ.ศ. 2557 ระบุว่าเวลาเฉลี่ยที่คดีความอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยคือ 13.5 เดือนต่อเรื่อง (Sonthisamphan, 2014) ความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวทำให้ประชาชนจำนวนมากรู้สึกว่าไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมืองของรัฐได้ ดังภาษิตกฎหมายที่กล่าวว่ากระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้า คือ ความไม่ยุติธรรมสำหรับคู่กรณี ดังนั้นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ได้รับความสนใจจากวงวิชาการทางอาชญาวิทยาและงานบริหารงานยุติธรรมตลอดจนผู้บริหารระดับสูงในกระทรวงยุติธรรมของประเทศไทยตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ส่งผลสำคัญให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมของประเทศจากสนับสนุนเฉพาะการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลมาสู่ภารกิจการกระจายงานยุติธรรมไปยังพื้นที่ระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2548 สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกสุรยุทธ จุลานนท์ซึ่งแถลงต่อสภานิติบัญญัติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 (Sonthonthanarom, 2017) ทำให้หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมโดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานกับเจ้าหน้าที่รัฐภายใต้ยุทธศาสตร์ว่า *“ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชามีส่วนร่วม”*

นอกจากนี้ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2579 ได้มีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทวิธีการหนึ่งที่ทำให้ข้อพิพาทสามารถระงับไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม การนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้อย่างแพร่หลายจะมีส่วนช่วยให้สังคมสามารถแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (Office of Judicial and Legal Affairs, 2020) และมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้มีกฎหมายกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐและศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือ

ระงับข้อพิพาท ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาเห็นชอบเห็นสมควรให้ประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย การประกาศใช้พระราชพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการลดจำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้เป็นจำนวนมาก โดยผลการดำเนินงานภาพรวมระบุว่า ในปีพ.ศ. 2563 มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้น 358 แห่งทั่วประเทศ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเสร็จสิ้นไปแล้วจำนวน 1,507 คดี ลดค่าใช้จ่ายประชาชนในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้จำนวน 174 ล้านบาท และลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาลได้ จำนวน 1,507 คดี (Rights and Liberties Protection Department, 2021) จากการที่พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 68 ถึงมาตรา 70 บัญญัติให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลางซึ่งเป็นประชาชนแทนที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้มีการแสวงหาความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อเปิดดำเนินการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้นภายในสถานศึกษาให้ประชาชนทั่วประเทศสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น โดยมีการลงนามความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) ระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) กับสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม พร้อมทั้งเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2563 ถือเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในสถาบันการศึกษา (นำร่อง) แห่งแรกที่เปิดดำเนินการ และมีเป้าหมายว่าจะพยายามขยายผลศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนนี้ไปยังวิทยาลัยสงฆ์ภายใต้สังกัด มจร. ทั่วประเทศ

ด้วยเหตุข้างต้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในสถานศึกษากรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อศึกษาการใช้แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน กระบวนการใช้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมและแนวทางการปฏิบัติใช้ยุติธรรมสมานฉันท์ให้แก่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนอื่นๆ ในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562

2. เพื่อศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดยุติธรรมสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ศกช.มจร.) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยมีแนวทางการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาในภาคสนามออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่ง คือ แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 และประเด็นที่สอง คือ การใช้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในงานวิจัยฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ผู้บริหารในมหาวิทยาลัย คณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 10 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้จากการถอดบทเรียนยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) รวมทั้งสิ้น 6 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การรวบรวมจากเอกสารหลักฐาน (Documentary) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 และกฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติอีกเป็นจำนวนมาก อนุบัญญัติรองรับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) เพื่อใช้ในการสอบถามเกี่ยวกับเกี่ยวกับการใช้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งดำเนินการตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation)

3) การจัดประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มย่อย เป็นการสนทนากับกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยในการจัดสนทนากลุ่มมีผู้เข้าร่วมไม่น้อยกว่า 6 คน เพื่อยืนยันข้อมูล และเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบและยินยอมเข้าร่วมการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยยึดหลักการวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Belmont Report) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้นามแฝงในการวิจัยเพื่อปกปิดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลด้วย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการนำเสนอผู้วิจัยนำเสนอในลักษณะของการเล่าเรื่องพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Narrative Analysis Description) และหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และการตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ (Conclusion Integrative and Verification)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการสรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ผลการวิจัยพบว่า ในปี พ.ศ. 2562 ได้เริ่มมีการยกร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นยุติธรรมทางเลือกกระแสรอง กล่าวคือ การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolutions) เป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นๆ นอกจากวิธีการทางศาล โดยให้คู่พิพาทได้หาข้อตกลงร่วมกันเพื่อยุติข้อพิพาทโดยไม่ต้องฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและเยียวยาด้วยความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย คู่พิพาทมีอำนาจสมบูรณ์ในการร่างข้อตกลงร่วมกัน เพราะผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในการหาความต้องการที่แท้จริงของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น ความตึงเครียดน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการอนุญาโตตุลาการ หรือศาลรักษาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายการดำเนินการระงับข้อพิพาทเป็นความลับ และจบข้อพิพาทได้อย่างรวดเร็ว ถือเป็นมิติใหม่ของกระบวนการยุติธรรมของประเทศ กระทรวงยุติธรรมโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้สร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครภาคประชาชน และบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมพัฒนาและขับเคลื่อนการระงับข้อพิพาททางเลือกด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม (Gulprasertra, 2021)

โดยปัจจุบันได้ผลักดันให้มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ซึ่งเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน และศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมีระบบและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าว จะมีผลบังคับใช้ทั้งฉบับในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2562 อันมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ได้แก่ ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับที่ดินที่มิใช่ข้อพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์มรดก และข้อพิพาทอื่นที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าล้านบาท ประเภทข้อพิพาททางอาญา ได้แก่ ความผิดอาญาอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษที่ยอมความได้เป็นความผิดต่อส่วนตัวไม่กระทบต่อส่วนรวม ตามมาตรา 390-395 และมาตรา 397

และความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี ปรากฏตามท้ายพระราชบัญญัติให้สามารถยุติหรือระงับได้ด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย (Ninthongkham, 2003) พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ฉบับนี้ ถือเป็นกฎหมายที่จะช่วยให้หน่วยงานของรัฐ และภาคประชาชนสามารถอำนวยความยุติธรรมให้ประชาชนได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายค่าทนาย ค่าธรรมเนียมศาล เป็นการดำเนินการให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันใน การระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยข้อพิพาท และให้ข้อตกลงอันเกิดจากความตกลงยินยอมของคู่กรณีมีสภาพบังคับตามกฎหมาย ประชาชนทุกชนชั้นสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง ทำให้ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง และเกิดความสมานฉันท์ในการยุติข้อพิพาท ซึ่งการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและมีการถูกกล่าวอ้างว่าเป็นผู้ต้องหาและเข้าเรือนจำ ก็อาจทำให้เกิดการตีตราทางสังคมตาม ทฤษฎีเรื่องตีตรา ซึ่งเชื่อว่าตามที่กระทำความผิดแล้วเอาเข้าเรือนจำ ถูกตีตราไปแล้วว่าเป็นคนไม่ดีมีประวัติติดตัวซึ่งส่งผลต่อการทำงานในอนาคต การฝังภาพจำที่ไม่ดีอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคู่กรณีในอนาคตภายหลังข้อพิพาทนั้นสิ้นสุดลง ซึ่งสังคมควรตระหนักถึงการระงับข้อพิพาท ซึ่งเป็นการตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ผลในทางสมานฉันท์ เช่น การฟื้นฟูการเยียวยา โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณีและเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้กลับคืนมามีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน

กลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “ผู้ไกล่เกลี่ย” ซึ่งได้บัญญัติคุณสมบัติของบุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็น ผู้ไกล่เกลี่ยต้องผ่านการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง กระทรวงยุติธรรมโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ทำการเปิดอบรมเตรียมความพร้อมผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้อง ความสามารถและทักษะการเป็นคนกลางเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย จึงได้ร่วมมือกับสถาบันพระปกเกล้า จัดทำเนื้อหาหลักสูตรและคู่มือการฝึกอบรมสำหรับฝึกอบรมบุคคลที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้มีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้อย่างเป็นระบบมาตรฐาน รวมถึงสร้างผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายภาคประชาชนและทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี และเป็นมิติใหม่ในการไกล่เกลี่ยของกระทรวงยุติธรรม ที่มีระบบขึ้นทะเบียนโดยจัดทำบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยครอบคลุมทั่วประเทศทั้ง 76 จังหวัด โดยยกระดับผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความสามารถและประสบการณ์ในการระงับข้อขัดแย้งในชุมชนขึ้นมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยวิชาชีพซึ่งมีบริบททางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 สาระสำคัญของอนุบัญญัติรองรับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ได้รับการเสนอโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดทำระเบียบกรม

คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 โดยกำหนดให้ประชาชนที่ประสงค์จะดำเนินการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน รวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนยื่นคำขอขึ้นทะเบียน กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ปัจจุบัน ข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากจึงมีการเห็นควรให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐพนักงานสอบสวนหรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าวได้ แบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 หมวด นอกจากที่กล่าวมา พรบ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ยังมีกฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติอีกเป็นจำนวนมาก อนุบัญญัติรองรับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่เกี่ยวข้องประมาณ 10 ฉบับ นอกจากนี้ ยังมีนโยบายการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ย ตามรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 68 จึงได้ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการตราพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ขึ้นมาเพื่อนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนัก และข้อพิพาททางอาญาบางประเภท มากำหนดเป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาท และได้สร้างผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน รวมถึงขึ้นทะเบียนผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท มีนโยบายการตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการช่วยเหลือและเยียวยาตามหลักสังคมสมานฉันท์ สร้างวัฒนธรรมการไกล่เกลี่ย เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวกรวดเร็ว สามารถช่วยลดคดีต่างๆ รวมทั้งความขัดแย้งในชุมชน ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นการนำความยุติธรรมสู่มือประชาชน ตามนโยบายยุติธรรมเชิงรุก สร้างสุขให้ประชาชน

ในปี พ.ศ. 2564 กระทรวงยุติธรรม (ยธ.) โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ครบ 50 เขต ครอบคลุม 180 แขวงในกรุงเทพมหานคร และในทุกจังหวัดทั่วประเทศ อีกจำนวนกว่า 406 แห่ง เพื่อเป็นจุดเชื่อมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรม และเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก เพื่อช่วยลดคดี ลดความขัดแย้ง ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีผลบังคับตามกฎหมาย ประชาชน สามารถติดต่อใช้บริการได้ที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพรบ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

วัตถุประสงค์ที่ 2 ที่ได้ศึกษาการดำเนินงานด้านยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินงานโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(มจร) เปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2563 โดยมจร. ลงนามความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) กับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสำนักงานกิจการยุติธรรม เปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยและร่วมงานวิจัย ซึ่งมจร ได้เปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องสมบัติ 4 ประการ ได้แก่

1. คติสมบัติ หมายถึง ที่อยู่ ที่ไป ทางดำเนินดีหรือทำถูกเรื่อง ถูกที่ คือ กรณีนั้น สภาพแวดล้อมนั้น สถานการณ์นั้น ถิ่นที่นั้น ตลอดถึงแนวทางดำเนินชีวิตขณะนั้น เอื้ออำนวยแก่การกระทำความดี หรือการเจริญงอกงามของความดี ทำให้ความดีปรากฏผลโดยง่าย

2. อุปธิสมบัติ หมายถึงมีกายสง่า สวยงาม บุคลิกภาพดี ในช่วงสั้นหมายถึง ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี

3. กาลสมบัติ หมายถึง เกิดอยู่ในสมัยที่โลกมีความเจริญ หรือบ้านเมืองสงบสุข มีการปกครองที่ดี คนในสังคมอยู่ในศีลธรรม สามัคคีกัน ยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ในช่วงสั้นหมายถึงทำถูกกาล ถูกเวลา

4. ปโยคสมบัติ หมายถึง ฝักใฝ่ในทางที่ถูก นำความเพียรไปใช้ขวนขวายประกอบการที่ถูกต้องดีงาม มีปกติประกอบกิจการงานที่ถูกต้อง ทำแต่ความดีงามอยู่แล้ว ในช่วงสั้นหมายถึงเมื่อทำกรรมดี ก็ทำให้ถึงขนาด ทำจริงจัง ให้ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ ใช้วิธีการที่เหมาะกับเรื่อง หรือทำความดีต่อเนื่องมาเป็นพื้นแล้ว กรรมดีที่ทำเสริมเข้าอีก จึงเห็นผลได้ง่าย

การนำหลักพุทธสันติวิธีเข้ามามีส่วนในการจัดการข้อพิพาท ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักการทางพระพุทธศาสนา (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2021) ดังนี้

1. มิติของของพระวินัย คือ การใช้วิธีการให้คนกลาง (ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ) ไกล่เกลี่ยประนีประนอมในความขัดแย้งหรือข้อพิพาทอันเป็นความผิดที่เป็นโทษเบา เพื่อระงับ อธิกรณ์ หรือ ข้อพิพาทของสงฆ์ (อาจจะรวมถึงภิกษุณี สามเณร สามเณรี อุบาสก และอุบาสิกา)

2. มิติของพระธรรม คือ การใช้วิธีดับความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอกซึ่งกินความกว้างกว่าในแง่ของผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีต้องขจัดความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกไปด้วยกัน

นอจากนี้ความหมายของสันติวิธี หมายถึง “วิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการ “รู้ ตื่น และ เบิกบาน” เป็น “วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ” คำว่า “การจัดการอย่างสันติหมายถึง “การใช้วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีทุกชนิดที่มีอยู่เข้าไปจัดการความขัดแย้งโดย ไม่ใช้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม” โดยมีวิสัยทัศน์การเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยตาม พรบ.การไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 และบูรณาการกับพุทธสันติวิธี สำหรับหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน มจร. ได้แก่ ป้องกันความขัดแย้ง แก้ไขความขัดแย้ง เยียวยาผลจากความขัดแย้ง และรักษาสันติภาพ ในส่วนของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยเน้นกระบวนการทางพุทธศาสนา นำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นที่คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ต้องมีสติ ขันติและสันติ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องยึดหลักกัณยาณมิตรธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ อิทธิบาท โยนิโสมนสิการ สาราณียธรรม จริยธรรมผู้ไกล่เกลี่ยและสันติภาพภายใน ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องมีความรู้ตระหนักถึงการรู้ตนเอง การจัดการตนเองและตระหนักรู้สังคม โดยใช้หลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice: RJ) โดยให้พื้นฐาน ผนวกกับการดำเนินงานในเชิงพุทธสันติวิธี กล่าวคือ ใช้หลักของการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก แต่หลักการ

ดำเนินงานก็ยังคงยึดโยงเกี่ยวกับหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือ RJ เพื่อมุ่งเน้นการกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่กรณี

นอกจากนี้ พ.ศ. 2563 ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการอบรมผู้ไกล่เกลี่ยรุ่นที่ 1-3 เรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีทั้งพระสงฆ์และฆราวาส และจะเปิดการอบรมหลักสูตรการพัฒนานักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 จำนวน รุ่น 4-8 ในต้นปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีผู้สมัครเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมจำนวนมากโดยจะมีการพิจารณาผู้มีคุณสมบัติเข้ารับการฝึกอบรม พร้อมยกระดับหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพุทธสันติวิธี จำนวน 2 รุ่น ซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเปิดรับสมัครเพื่อพัฒนาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ประนีประนอม และผู้ทำงานในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนทั่วประเทศ และได้ยกระดับความเข้มข้นของหลักสูตรจาก 36 ชั่วโมง เป็น 48 ชั่วโมง ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อป้องกัน มากกว่าการแก้ไข อีกทั้งยังพัฒนาหลักสูตรให้มีความหลากหลาย และยังจัดงานขันติธรรมผสานศาสนากว่า 5 ศาสนาเพื่อมุ่งสร้างสันติศึกษาในสังคมไทย มุ่งเน้นการหาจุดร่วมทุกศาสนา ทุบกำแพง (จุดยืน) สร้างสะพาน (จุดต่าง) สานความรัก (หาจุดร่วม) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ ในระยะต่อไป มจร ได้ดำเนินการจัดลงนามความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) ตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ครอบคลุม 40 จังหวัดทั่วประเทศ สำหรับการขยายผล ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มจร. มีการดำเนินงานที่เข้มแข็งและสามารถรับการประเมินจากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในปี พ.ศ.2563 ได้รับคะแนน 99 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน พร้อมนำเสนอการพัฒนาให้มีความยั่งยืนและเป็นต้นแบบของศูนย์อื่นๆต่อไปทั่วประเทศ ในมติที่ประชุมจึงมีการเตรียมการยกร่างแผนพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มจร อย่างเป็นระบบโดยร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พร้อมยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผลึกกำลังกับเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนบริการสังคมสันติสุข ซึ่งแผนจะกำหนดคน งาน เงิน ที่มีความเหมาะสม พร้อมตั้งคณะกรรมการทำแผนพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มจร. เพื่อการทำงานที่เป็นระบบยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มจร ขยายผลที่แรกคือการเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนวัดท่าคอยนาง อำเภอปรางกู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ในปี พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา(โควิด-19) ในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม 2563 และเป็นส่วนหนึ่งของการระบาดทั่วโลกของโควิด-19 ส่งผลให้รัฐบาลมีนโยบายในการปิดสถานศึกษา สถานที่ราชการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากสถานที่ตั้งเป็นการทำงานที่บ้าน (Work from home) ซึ่งได้ส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยของพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว โดยตลอดปี พ.ศ. 2563 ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ดำเนินรับข้อพิพาททั้งสิ้น 3 เรื่อง ผลของการไกล่เกลี่ยมีทั้งคู่กรณีไม่มาตามนัดเพราะโควิด-19 วงเงินการไกล่เกลี่ยเกินอำนาจศูนย์ฯ และประสงค์จะฟ้องร้องตามกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งกระบวนการเป็นไปตามระเบียบของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้กำหนดแนวทางขั้นตอนปฏิบัติไว้ หากแต่ความแตกต่างคือการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นทั้งการใช้ศาสตร์และศิลปะในการแกไขปัญหาตามหลักการด้านพุทธ-

สันติวิธีเป็นหลัก ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในรูปแบบหนึ่ง เป็นกระบวนทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะเด่น คือ เป็นทั้ง “วิธีการแบบสันติวิธี” ในการจัดการความขัดแย้งและการกระทำผิดกฎหมายที่นำไปสู่ “เป้าหมายเชิงสมานฉันท์” กรอบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นที่ “การฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างบุคคล” ด้วยการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย คือ คู่กรณีความขัดแย้ง ซึ่งการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ให้ความสำคัญกับบทบาทของคนกลางซึ่งมีอำนาจในการชี้แนะทางออกของปัญหาแก่คู่กรณี จึงเลือกใช้คนกลางที่ได้รับความศรัทธา ความไว้เนื้อเชื่อใจจากคู่กรณี คือ “พระสงฆ์” ซึ่งต้องผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ซึ่งเป็นที่เคารพและนับถือของประชาชนชาวพุทธ และมีความยืดหยุ่นในการจัดการกับปัญหา เห็นได้จากการพยายามหาวิธีการไกล่เกลี่ยทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนการใช้พุทธสันติวิธีในการแก้ปัญหาเพื่อทำให้ความขัดแย้งถูกยุติลงโดยเร็ว

จุดที่แตกต่างกันระหว่างศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) กับพื้นที่อื่น คือ การมีทำเลที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมีการขยายผลไปยังศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนวัดท่าคอยนาง อำเภอปรางกู่ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีพระอาจารย์หรรษาเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนวัดท่าคอยนางอีกด้วย ในส่วนของการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ทางศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ได้ร่วมกับนักศึกษาสันติศึกษารุ่นที่ 1 และ 2 ลงพื้นที่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงพื้นที่ตามพื้นที่ชุมชน และตั้งจุดให้นักศึกษาไปเป็นคนให้คำปรึกษาที่วัดท่าการ้อง ภายใต้พหุวัฒนธรรม เพื่อให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่การขยายผลต่อไป พร้อมน้อมรับนโยบายการพัฒนาตามแนวทางพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 ได้กำหนดไว้

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า แนวคิดพุทธสันติวิธี ใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนในการยึดโยงจิตใจและอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติและความเชื่อในบุญบาป การให้อภัย เข้าใจความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท และแนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในลักษณะของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ก็มีแนวความคล้ายคลึงกัน โดยพบว่า ทั้งสองแนวคิด เป็นแนวคิดที่มุ่งให้มีการระงับและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแทนการดำเนินคดี โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชุมชน เข้ามามีบทบาทในกระบวนการนี้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุอย่างการจำคุกหรือการกำหนดโทษโดยคำพิพากษา แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยา และผู้กระทำผิดจะได้รับการแก้ไข ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคู่กรณีดำเนินต่อไปในทิศทางบวก ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

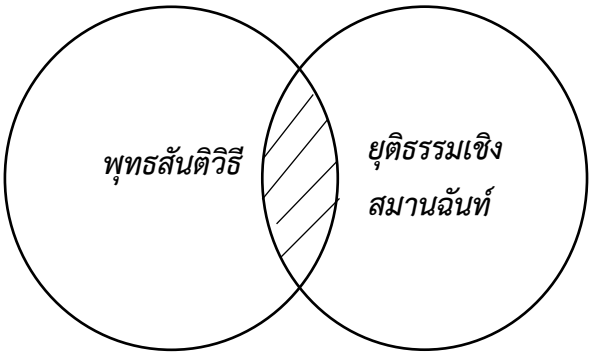

แผนภาพที่ 1 แสดงจุดร่วมทางความคิดระหว่างแนวคิดพุทธสันติวิธีและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากภาพข้างต้นแสดงให้เห็นว่า

1. พุทธสันติวิธี คือ การละทิ้งหรือการไม่เลือกที่จะใช้ความรุนแรงเมื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต และยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ทางให้เหตุถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

2. ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การที่คู่กรณี ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตกลงกันเพื่อหาทางออกของความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทที่เกิดขึ้น โดยทางออกนั้นนำไปสู่การสำนึกผิด ความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน เยียวยาชดใช้เพื่อให้เกิดการให้อภัย และการเริ่มต้นใหม่ที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ ทั้งเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน โดยใช้ “พลังของชุมชน” มาร่วมในการจัดการ

3. พุทธสมานฉันท์ คือ เป็นแนวคิดร่วมที่มีความคล้ายคลึงกันของการใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผนวกกับการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการระงับข้อพิพาท เพื่อมุ่งให้เกิดความสามัคคีและความเข้าใจ เยียวยาฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่กรณีที่สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมโดยไม่สูญเสียความสัมพันธ์จากข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

จากวงกลมทั้ง 3 ส่วนข้างต้น มีวัตถุประสงค์เดียวกัน กล่าวคือ มุ่งหวังการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟื้นฟู เยียวยาและเข้าใจคู่กรณี เพื่อให้ข้อพิพาทระงับลง การเจรจาและการรับฟังที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้ผู้กระทำผิดรับรู้ เข้าใจผลของการกระทำของตนเอง และทำให้มีโอกาสสำนึกผิด และได้ขอโทษผู้เสียหายด้วยความจริงใจ มากกว่าการฟ้องร้องตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่เป็นระบบกล่าวหา ซึ่งส่งผลให้คู่กรณีเสียเงิน เสียเวลาและสูญเสียความสัมพันธ์ของในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยาเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 มีความสัมพันธ์กันซึ่งการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน การดำเนินการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนดำเนินการโดยเน้นหลักการของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีทางอาชญวิทยาในการวิเคราะห์พฤติกรรมและแรงจูงใจของคู่กรณีเพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของ

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 และกฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติประมาณ 10 ฉบับ ทั้งนี้กฎหมายทุกฉบับมีวัตถุประสงค์เพื่อลดข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีและผสานความสัมพันธ์ของคู่กรณี สอดคล้องกับแนวคิดของจอนห์สโตน ซึ่งกล่าวไว้ว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการแสวงหาคำตอบร่วมกันว่าควรทำอย่างไรเพื่อชดใช้ความเสียหายจากการกระทำผิดดังกล่าว ซึ่งข้อยุติจะมาจากการประนีประนอมความต้องการและสิ่งที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถยอมรับปฏิบัติได้ และมีเป้าหมายในการวางแนวทางจัดการกับสาเหตุทางพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในอนาคตอีกด้วย (Johnstone, 2002)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ระบบการบริหารจัดการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของ มจร. มีประสิทธิภาพในการบริการประชาชนที่ได้รับมาตรฐานตามที่กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพกำหนดไว้ ใช้หลักของพุทธสันติวิธี ซึ่งมีแนวคิดที่ใกล้เคียงกับยุติธรรมสมานฉันท์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานศึกษาซึ่งเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา ผนวกกับผู้สนเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีผลต่อการไกล่เกลี่ยคนกลางที่มีความเชื่อและอิทธิพลทางจิตใจต่อคู่กรณีในเชิงการเยียวยา สอดคล้องกับสอดคล้องกับกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าสามารถเป็นหนทางสำคัญที่จะช่วยเยียวยาผู้เสียหาย ลดปัญหาผู้ต้องขังล้นคุกและช่วยส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในการอำนวยความยุติธรรมด้วย (Kittiyaruk, 1998) ยิ่งไปกว่านั้น จุดแข็ง คือ การใช้พระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรอบรมการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่ผ่านการรับรองของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) ส่งผลให้พระสงฆ์มีความสามารถในฐานะคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามมาตรฐานและแฝงด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเกรงกลัวในบุญบาป ผสานกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สอนให้ผู้คนให้อภัยและรู้จักระงับเวรกรรม ด้วยการมาจองเวร หันหน้ามาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข เป็นไปตามสอดคล้องกับแนวคิดของจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ที่อธิบายการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด (Victim-Offender Mediation) ไว้ว่าเป็นการนำเอาผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมาพบปะกันในสถานที่ปลอดภัย โดยมีผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) ทำหน้าที่โน้มน้าวให้ทั้งสองฝ่ายพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ความเดือดร้อนเสียหาย ตั้งคำถามที่มีต่ออีกฝ่ายและหาข้อสรุปเพื่อชดใช้และเยียวยาผลของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น รูปแบบนี้ความยุติธรรมจะเกิดจากการที่คู่กรณีหันหน้ามาพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสบอกผู้กระทำผิดว่าทำอะไรผิดไปและผู้เสียหายได้รับผลร้ายอย่างไร (Ua-amnoey, 2005) ซึ่งหลักของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ตามแนวทางปฏิบัติของ มจร มีวัตถุประสงค์ในการลดขัดแย้ง เยียวยา รักษาความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน สร้างผลสำเร็จในการลดข้อขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ คือมีเป้าหมายในการรักษาความสัมพันธ์ของคู่กรณีให้คงอยู่ในสังคมเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดของโทนี่ มาร์แชล เชื่อว่า ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนวิธีที่ใช้แก้ไขปัญหาอาชญากรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับคู่กรณีพิพาท ชุมชน และหน่วยงานตามกฎหมาย มีหลักสำคัญอยู่ที่การสร้างพื้นที่แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาร่วมกันแก้ปัญหาว่าจะจัดการอย่างไรกับ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอาชญากรรม รวมทั้งจะป้องกันอย่างไรไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีกในอนาคต (Tony Marshall, 1999)

สรุป

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมไทย ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ปัจจุบันช่วงอายุของคนในการยอมรับพระพุทธศาสนาก็แตกต่างกันออกไป แต่พระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลและบทบัญญัติต่อวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมไทย ซึ่งนักสังคมศาสตร์ให้การยอมรับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นระบบควบคุมสังคมให้สุขสงบ และเป็นสถาบันเบื้องต้นสำหรับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสวัสดิการของมนุษย์ เช่นเดียวกับกระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการลงโทษ ผู้กระทำความผิด มาเป็นการเยียวยา ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด รวมถึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ เพื่อจะช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่าย และยังทำให้พวกเขาสามารถกลับสู่ชุมชนได้อย่างราบรื่นด้วย โดยการบริหารงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มจร มุ่งเน้นการใช้หลักการแก้ไขข้อพิพาทเชิงพุทธ ที่เน้นหลักการเดียวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การเข้าร่วมโดยสมัครใจของคู่กรณี ผู้ประสานที่มีความเชี่ยวชาญ ไม่ว่าจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เครือข่ายการส่งต่อกรณีนอกเหนืออำนาจศูนย์ฯ หรือไม่สามารถตกลงกันได้ เพื่อช่วยให้เกิดการปรับความเข้าใจ การสำนึกผิด และป้องกันการไม่เท่ากันของอำนาจต่อรองระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ประการสำคัญ คือ การขออภัยและให้อภัย เพื่อแก้ไขความสัมพันธ์ที่เป็นต้นตอของความขัดแย้ง ให้คู่กรณีสามารถกลับมาดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ควรคำนึงถึงแนวทางปฏิบัติตามพรบ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และกฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำกัดอำนาจหน้าที่ของศูนย์ฯ ด้วยเงื่อนไขบางประการและส่วนใหญ่มีกรณีข้อพิพาทที่เกินกว่าอำนาจศูนย์ฯ จะดำเนินการได้ ดังนั้น ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรผสานตามแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพิ่มขึ้น และควรสร้างเครือข่ายการส่งต่อข้อพิพาทที่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของศูนย์ฯ ได้อย่างทันท่วงที

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้หลักการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ทั้งนี้ มจร. ควรสอดแทรกกระบวนการและวิธีการทำงานตามแนวทางของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพิ่มเติมเพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติตรงกับหลักการและแนวคิดของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งต้องกระตุ้นการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อ

ช่วยเหลือคู่กรณีที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือและเป็นแหล่งฝึกผู้ไกล่เกลี่ยตามแนวทางที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งไว้ว่าจะเป็นศูนย์ฝึกอบรม ซึ่งมีความสำคัญในการให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้ทำการสังเกตร่วมหรือฝึกปฏิบัติการไกล่เกลี่ยจริง หรืออาจจัดทำศูนย์เคลื่อนที่เพื่อเป็นการบริการวิชาการและช่วยเหลือคู่กรณีที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือในเขตพื้นที่บริการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้บริการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนภายในสถานศึกษา

2.2 การศึกษาระบบกลไกการติดตามผลความสำเร็จจากการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

References

Buranasingha, T. (2021). *Practical Guideline of People Dispute Resolution Center Follow to the Dispute Resolution Act B.E. 2562*. Bangkok: Reprint Company Limited.

Gulprasertrat, J. (2019). *Dispute Resolution Act B.E. 2562*. Retrieved November 11, 2022, from https://www.thaipost.net/main/detail/49023.

Johnstone, G. (2002). *Restorative Justice: Ideas, Values, Debates*. London and New York: Routledge.

Kittiyaruk, K. (1998). *Justice Process on the Path of Change*. Bangkok: Winyuchon Publication House.

Ninthongkham, P. (2003). *Civil and Commercial Code, Books 1-6, Criminal: Unfair Contract Terms Compensation and Compensation and Expenses to Defendants in Criminal Cases Act, complete version, amended to date.* Bangkok: Athataya Millennium Co., Ltd.

Office of Judicial and Legal Affairs. (2020). *Project to promote cooperation in justice of agencies in the judicial process for the fiscal year 2020*. Retrieved October 17, 2022, from https://jla.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/9726.

Phramaha Hansa Dhammahaso, (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integrating Conflict Management Principles and Tools.* Bangkok: twenty first Century.

Rights and Liberties Protection Department. (2021). *Rights and Liberties Protection Department Newsletters* (March, 2021). Bangkok: Rights and Liberties Protection Department, Ministry of Justice.

Sonthisamphan, K. (2014). *Thailand Development Research Institute Report (TDRI)*. (Vol.105). Bangkok: Thailand Development Research Institute.

Sonthonthanarom, S. (2017). Role of Damrongtham Center in Community Dispute Resolution: A Study of Damrongtham Center, Maha Sarakham Province. *Journal of Politics and Governance*, 9(1), 154-174.

Ua-amnoey, J. (2005). *Restorative justice: paradigm shift in the Thai criminal justice system.* Bangkok: Foundation of Development of Justice Process.

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย*

An analysis of the roles and processes of the creative community in Thai society

[1]พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ และ [2]เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

[1]Phrakhru Wiboonjetiyanurak and [2]Penphan Fuangfooloy

[1,2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

[1,2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College, Thailand.

[2]Corresponding Author's Email: penphan.fua@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของชุมชนส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย และ3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยการสังเกตบริบทชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบ่งผู้สัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มสมาชิกชุมชน และกลุ่มสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชน จำนวน 26 รูป/คน นำเสนอผลการวิจัยโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทพื้นฐานของชุมชน การพัฒนาชุมชนต้องสร้างการตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง การพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ต้องอาศัยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม บทบาท หน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ และมาตรการชุมชนสีเขียว มาสนับสนุนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนสร้างสรรค์ 2) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ของสมาชิกในชุมชนตามบทบาทหน้าที่ของชุมชนตำบลดอนคา อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี มีรูปแบบการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย 3) แนวทางการพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ต้องมีกระบวนการ ดังนี้ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชน องค์กรในชุมชน และองค์กรภายนอกชุมชนดำเนินกิจกรรมโครงการด้วยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมสรุปประเมินผล สร้างกรอบปฏิบัติ การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ ขั้นตอน การวัดประเมินผล การประสาน

*Received March 20, 2022; Revised April 10, 2022; Accepted April 19, 2022

ความร่วมมือเป็นลายลักษณ์อักษร ให้เป็นแนวทางมาตรฐานการพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยต่อไป

คำสำคัญ: บทบาท; หน้าที่; กระบวนการ; ชุมชน; ชุมชนสร้างสรรค์

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study an analysis of the roles and responsibilities of community affecting the development process of the creative community in Thai society; 2) to investigate the enhancement of participation in the management of creative community development process in Thai society; and 3) to propose the guidelines for creative community development process in Thai society. The study used a qualitative research method, with data acquired through observation of the community setting as well as in-depth interviews with 3 groups of interviewees: organizations in the community, community members, and members of organizations outside the community, totaling 26 persons. The obtained data were analyzed in a descriptive method.

From the study, it is found as follows: 1) The roles and responsibilities of community affecting the development process of the creative community in Thai society have an impact on the change of the basic community setting. People in the community must have awareness of their roles and responsibilities as part of community development. The development of a creative community requires the use of existing social capital in the community, such as cultural identity, roles and responsibilities, the participation of community members, natural and economic resources, technology information, and green community measures. 2) From investigating the enhancement of participation in the management of creative community development process in Thai society, it is found that community members of Don Kha Subdistrict, U Thong District, Suphan Buri Province and Phai Khwang Subdistrict, Mueang Suphan Buri District, Suphanburi Province have developed a participatory process model based on their roles and responsibilities to serve as the guidelines for the development of creative community in Thai society. 3) The guidelines for creative community development process in Thai society include the following processes: organizations in the community, community members, and members of organizations outside the community should carry out activities based on the participatory concept, which begins with thinking, planning, implementing, taking responsibility, evaluating, building a framework for implementation, defining roles and responsibilities, and cooperating. All of which serves as the standard guidelines for the development of creative community in Thai society.

Keywords: Role; Responsibility; Process; Community; Creative Community

บทนำ

จากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งมีกรอบแนวคิดด้านการสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม ชุมชน ความมั่นคงและคุณภาพของประชาชน การมีคุณภาพชีวิตและมีรายได้ที่ดีขึ้น (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการและพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017) อำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถของเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพรวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน

เนื่องจากปัญหาแนวโน้มจากสถานการณ์และเศรษฐกิจโลก ที่มีการขายายตัวอย่างรวดเร็วและความเสี่ยงจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ ความไม่แน่นอนทางการเงิน ภูมิทัศน์ทางธุรกิจอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนไป ทำให้การดำเนินชีวิตของประชากรที่อยู่อาศัยภายในเมืองต่าง ๆ ต้องปรับตัวรับกับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนไปทุกขณะ สำหรับประเทศไทยมีแผนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของคนที่อยู่อาศัยจะเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของเมืองได้เป็นอย่างดี การเติบโตของสังคมสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการเป็นเมืองสร้างสรรค์ด้วย UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) ได้ให้ความหมายของเมืองสร้างสรรค์คือ ความเชื่อมต่อระหว่างคน สถานที่ และอัตลักษณ์เข้าด้วยกัน นอกจากนั้นแล้วปัจจัยทางด้านประชากรอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ และกิจกรรมทางด้านศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดเมืองสร้างสรรค์ ด้วยกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองและประกอบด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมมีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์ และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรม ด้วยการกระตุ้นและเสริมสร้างกลุ่มชนชั้นสร้างสรรค์ (Creative Class) กล่าวว่ากลุ่มชนชั้นสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ต้องการคนที่มีความคิดสร้างสรรค์มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สามารถบูรณาการความรู้ด้านต่างๆที่มีอยู่ในตัวเพื่อแก้ปัญหาที่มีลักษณะ เฉพาะแตกต่างกันไป (Florida, 2004) รองรับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

ปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นและกระแสความเปลี่ยนไปของโลก เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นเจ้าของพื้นที่จึงสะท้อนลักษณะของท้องถิ่นและความเป็นตัวตนของสังคมนั้นได้ดี กลายเป็นเมืองที่มีอัตลักษณ์

ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งปัจจัยที่สัมพันธ์กับเมืองสร้างสรรค์ คือ คน สถานที่ และอัตลักษณ์ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับเมืองที่นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดชุมชนเมืองสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมสาธารณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ๆ อาศัยองค์ประกอบสำคัญอย่าง “ความคิดที่สร้างสรรค์” ให้เป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงสังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมต่างๆ ของเมืองให้เป็นหนึ่งเดียวและมีพลังเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมืองให้ทะยานไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่องเป็นมิตรต่อผู้คนอยู่อาศัย พร้อมกับต้อนรับผู้มาใหม่ให้สามารถสัมผัสได้ถึงพลวัตของความสร้างสรรค์ที่ผลักดันความเป็นไปของเมืองและเมืองต้องอาศัยปัจจัยหลายประการที่จะประกอบให้เมืองเติบโตไปได้อย่างยั่งยืน ชาร์ลส์ แลนด์รีย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูเมือง ผู้เขียนหนังสือ THE CREATIVE CITY ได้กล่าวไว้ว่า (Kosolkan, 2015) คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์ และทำให้เกิดพลวัตขึ้นในสังคมเมือง ประกอบขึ้นจากความร่วมมือในหลากหลายภาคส่วน ที่จะช่วยประกอบเมืองสร้างสรรค์ให้เป็นรูปธรรม ในการดำเนินงานจริงเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยความสม่ำเสมอ ทักษะการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อให้การพัฒนานั้นดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน แนวคิดเรื่องเมืองสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางสำคัญสำหรับคนทุกคนในชุมชนได้สามารถนำไปปรับใช้เริ่มต้นจากขอบเขตที่ตัวเองรับผิดชอบ ชุมชนท้องถิ่นเองจะต้องมีแนวคิดโดยเฉพาะความเชื่อพื้นฐานในปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่ามนุษย์มีความสามารถและมีพลังอันซ่อนเร้น (Potential Ability) แฝงอยู่ทั้งพลังความคิด ทักษะ แรงงาน ชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคน และชุมชนว่าสามารถจัดการตนเองได้ด้วยการยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง (Puangngam, 2013) โดยมีทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามกระบวนการ พัฒนาชุมชนได้ทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของชุมชนการวางแผนและโครงการ การดำเนินงานพัฒนา การประเมินผลและการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นทำให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ (Khunsri, 2002) ทิศทางการพัฒนาเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 เป็นการพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุดและเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองและท้องถิ่น

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองที่มีหลายชาติพันธุ์ เช่น ลาวพวน ลาวโซ่ง ลาวครั่ง ญวน ละว้า กระเหรี่ยง ซึ่งในแต่ละชุมชนจึงมีความแตกต่างกันทางอัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาเมืองรอง เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีแทรกซึมเข้ามาอย่างรวมเร็วแต่วิถีการดำเนินชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนในแต่ละชุมชนยังคงความเป็นอยู่แบบเดิม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการบริหารงานจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถขับเคลื่อนแนวความคิดชุมชนสร้างสรรค์ได้ครอบคลุมได้ทั่วประเทศ การปลุกพลังจากจิตสำนึกจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้คนเห็นรากเหง้าของตนเอง เห็นคุณค่าเกิดความภูมิใจและศักดิ์ศรีของตนเอง เพื่อการพัฒนาชุมชน สังคมต่อไป จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย
2. เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย” เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้กำหนดขอบข่ายประชากร และกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นเป้าหมายการวิจัยไว้ ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยทำการศึกษาสภาพปัญหา และบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสร้างสรรค์ จากการเข้าสำรวจพื้นที่ชุมชนตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และชุมชนตำบลดอนคา อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พร้อมทั้งศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ เอกสาร ตำรา เอกสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเชิงพื้นที่ เช่น กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ชุมชนสร้างสรรค์ เมืองสีเขียว หน่วยงานหรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ร่วมกับการศึกษาในภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปฏิบัติการ ได้แก่

1) การสังเกต เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่วิจัย ตั้งแต่การเตรียมพร้อมก่อนลงพื้นที่ การสำรวจสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในชุมชน บริบทของความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนชุมชน กิจกรรมและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตว่าเป็นอย่างไร และมีแนวโน้มไปในทิศทางใด

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้จัดประชุมสัมมนาให้ความรู้กับสมาชิกในชุมชนและผู้ให้ข้อมูลวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยเป็นชุดสัมภาษณ์ เพื่อใช้สัมภาษณ์กับสมาชิกในชุมชนเป้าหมายทั้ง 2 ชุมชน และสัมภาษณ์แบบเจาะจงรายบุคคลเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก ในการจัดประชุมผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งหนังสือขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ซึ่งการสัมภาษณ์นั้นมีทั้งให้กรอกแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง การใช้เครื่องบันทึกเสียง และภาพถ่ายขณะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการศึกษาในภาคสนามการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณมุ่งเน้นการให้ความรู้เบื้องต้น แจกแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับเครือข่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 26 รูป/คน คือ

1) กลุ่มสมาชิกองค์กรในชุมชน

2) กลุ่มสมาชิกชุมชน

3) กลุ่มสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชน

การศึกษาวิจัยนี้มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับเครือข่ายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 ชุมชน ๆ ละ 3 กลุ่ม ๆ ละ 26 รูป/คน คือ 1) สมาชิกชุมชนตำบลดอนคา แบ่งเป็น กลุ่มสมาชิก

องค์กรในชุมชน จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มสมาชิกชุมชน จำนวน 4 คน และกลุ่มสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชน จำนวน 4 คน 2) สมาชิกชุมชนตำบลไผ่ขวาง แบ่งเป็น กลุ่มสมาชิกองค์กรในชุมชน จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มสมาชิกชุมชน จำนวน 4 คน และกลุ่มสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชน จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การปฏิบัติการในพื้นที่ การจัดเวทีสนทนาระดับชุมชน โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและคณะใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้จัดทำขึ้น นำไปแจกให้กับผู้ให้ข้อมูลวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งแบบสัมภาษณ์ที่เป็นการสนทนาพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ (Non-formal Interview) และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Informal Interview) โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ด้วยการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ประเด็นต่อไปนี้

1.1 ชุมชนของท่านมีกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างไร และด้านใดบ้าง

1.2 องค์กรที่ดูแลชุมชนหรือสมาชิกในชุมชนของท่านมีบทบาทอะไรบ้างหรือไม่อย่างไร

1.3 การมีส่วนร่วมขององค์กรที่ดูแลชุมชนหรือสมาชิกของท่านมีอะไรบ้างหรือไม่ อย่างไร

1.4 หมู่บ้านของท่านมีวิธีการถ่ายทอดวิถีชุมชนอย่างไรบ้าง เช่น ความเชื่อ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม

1.5 แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในหมู่บ้านของท่านมีอะไรบ้าง

1.6 ปัญหา/อุปสรรคในการพัฒนาการเป็นชุมชนสร้างสรรค์ของหมู่บ้าน/ชุมชนของท่านมีอะไรบ้าง อย่างไร

1.7 ในฐานะที่ท่านเป็นสมาชิกของชุมชน (ชุมชนบ้านไผ่ขวาง, ชุมชนบ้านดอนคา) หากมีโอกาสเสนอแนวคิดการจัดการชุมชนสร้างสรรค์ท่านจะเสนออะไร อย่างไร เช่น สินค้าชุมชน พื้นที่ท่องเที่ยว

1.8 ในชุมชนของท่านได้รับความร่วมมือการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น การสร้างเครือข่ายชุมชน จากส่วนราชการ/หน่วยงานภาครัฐเอกชนหรือชุมชนอื่นๆ หรือไม่ อย่างไร

2) การสังเกต สภาพบริบททางสังคมในชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี อัตลักษณ์ชุมชนก่อนการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับกลุ่มเครือข่ายในการดำเนินงานวิจัย

3) การปฏิบัติการเชิงพื้นที่ จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนตำบลดอนคา อำเภออู่ทอง และชุมชนตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ในลักษณะของโครงการเชิงพัฒนาและประยุกต์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และดำเนินการ ดังนี้

1) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงกายภาพ และสนทนากับสมาชิกในชุมชน เก็บข้อมูลต่างๆ ด้วยตนเอง โดยในเบื้องต้นผู้วิจัยได้เข้าพบผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในภาครัฐ (กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น) และภาคประชาชนที่เป็นตัวแทน (Key Information) ในชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ หลังจากนั้นก็ได้นัดหมายจัดการประชุมเพื่อสอบถามข้อมูลวิจัย และรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมในทุกด้าน ซึ่งข้อมูลเหล่านั้น

เป็นข้อมูลที่จำเป็นโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล/การดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.1 การจัดทำชุดความรู้

1.2 การจัดทำสื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี

1.3 เอกสารแผ่นพับชุดความรู้

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การปฏิบัติการแจกแบบสอบถามในพื้นที่ เป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติ (Qualitative/action Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ดังนี้

1) วิเคราะห์แนวคิด บทบาทหน้าที่และกระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในประเทศไทย

2) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการสังเคราะห์ และเชิงปริมาณหาค่าร้อยละ เพื่อจัดทำชุดข้อมูล

3) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการและแนวทางในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 7 การสรุปผลการศึกษาวิจัย เป็นกระบวนการนำเนื้อหาสาระที่ได้ มาสังเคราะห์เปรียบเทียบ แล้วจึงสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) บรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการชุมชนสร้างสรรค์ มุ่งเน้นศึกษากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การยกระดับชุมชน และการบริหารจัดการของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การศึกษาของเยาวชนในสถานศึกษา ประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างความรักและหวงแหนวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเพื่อต่อยอดการพัฒนาขีดความสามารถของเมืองและชุมชนในการจัดพื้นที่ชุมชนสร้างสรรค์ และสร้าง (Application) แผนที่ บรูณาการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงกับเครือข่ายในท้องถิ่น และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อการศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทพื้นฐานของชุมชน การพัฒนาชุมชนต้องสร้างการตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง การพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ต้องอาศัยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม บทบาท หน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ และมาตรการชุมชนสีเขียว มาสนับสนุนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนสร้างสรรค์ มี 4 ประเภท ดังนี้

1) ทุนทางสังคมด้านจิตอาสา วัดถือเป็นศูนย์กลางในรวมกลุ่มจัดกิจกรรมชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ การติดต่อประสานงานจะไม่มีการสั่งการเป็นลักษณะขอความร่วมมือกับสมาชิกในชุมชนจากการประสานงาน

ผ่านเครื่องขยายเสียงโดยไม่ต้องมีการแต่งตั้งตัวแทนเน้นการพูดคุยเป็นหลักทั้งการร่วมมือกับหน่วยงานราชการจะเข้าไปพูดคุยและชี้แจงรายละเอียดโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการร่วมมือไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของทั้ง 3 ชุมชนต้นแบบ ที่สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน ที่มีจิตใจเสียสละ ยินดีให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตนเพื่อก่อเกิดความสงบสุขและการพัฒนาชุมชนของตนตลอดเวลา สมาชิกในชุมชนร่วมใจทดลองการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกลุ่มอาชีพเพื่อการ ดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทุกคน เน้นการรวมกลุ่มและปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2) ทุนวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ ด้านความร่วมมือ มีความเข้มแข็งในด้านการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของตนเองค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาพูด การแต่งกาย การสืบทอดประเพณี การจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีความต่อเนื่องและถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อรุ่นผ่านกระบวนการที่มีความสร้างสรรค์โดยมีหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมให้คำแนะเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์และส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรม รณรงค์สร้างค่านิยมให้เยาวชนในพื้นที่ และพร้อมที่จะปรับตัวไปพร้อมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3) ด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลผลิตและการเข้ามาของหน่วยงานราชการที่คอยสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของตนเองนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม มีความร่วมสมัยสอดรับการความต้องการทางสังคม สามารถแข่งขันกับภายนอกได้และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ประจำตำบลที่ได้รับรองมาตรฐาน สอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม เพื่อหารายได้เพิ่ม ชดเชยรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทั้ง 4 มิติ ร่วมกับความจริงใจของสมาชิกในชุมชน

4) ทุนเทคโนโลยีด้านสารสนเทศ การเข้ามาสนับสนุนระบบสารสนเทศทำให้เกิดการตื่นตัวในการนำมาใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารกับโลกภายนอกของชุมชนทั้งทางด้านการนำผลผลิตมาจำหน่ายและการพัฒนาองค์ความรู้ต่อยอด การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การประสานงานและการรวมกลุ่ม โดยมีองค์การปกครองส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากระบบสารสนเทศที่ทางหน่วยงานอำนวยความสะดวกในการสืบค้นและประกาศ ประชาสัมพันธ์ สร้างการตื่นตัวและค่านิยมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทุกเพศ ทุกวัยในพื้นที่ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนคีรีวงสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง เพราะชุมชนคีรีวงมีความพยายามนำจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำทางธรรมชาติ สมาชิกชุมชน ที่มีความรักใคร่สามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูล และพร้อมที่จะปรับตัวไปพร้อมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเองและมีความเข้มแข็งของชุมชนคีรีวง ด้วยองค์ประกอบ 7 ประการ (Chaiphahon, 2018) คือ 1. คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยเน้นการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิต 2. กลุ่มต่าง ๆ และเครือข่ายในชุมชนมีจิตอาสาร่วมกันรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม 3. การมีผู้นำที่ดีและมีศักยภาพ 4. ความพยายามสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน 5. การเริ่มต้นจากสิ่งที่

สอดคล้องกับวิถีที่พึงปรารถนา 6. มีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เกิดผลในการแพร่กระจาย 7. มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าก็คือ ทรัพยากรมนุษย์

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านจิตอาสา คือ หน่วยงานราชการทั้งภายในและภายนอกชุมชนตำบลดอนคา และชุมชนตำบลไผ่ขวาง จังหวัดสุพรรณบุรี ให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ สุขภาพและสุขภาวะของสมาชิกในชุมชน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ชุมชนได้นำไปต่อยอดโดยการร่วมกันวางแผนที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเสริมสร้างความสามัคคีโดยการเข้าไปพูดคุยสร้างความร่วมมือมากกว่าใช้วิธีการสั่งการเป็นหลักและหน่วยงานทุกหน่วยงานควรประสานงานร่วมกันเพื่อการดำเนินกิจกรรมได้สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนโดยเฉพาะการให้คำปรึกษาสร้างความเป็นเจ้าของร่วมมือกันโดยเน้นหลักการมีส่วนร่วม

2) ด้านความร่วมมือวัฒนธรรม หน่วยงานราชการทั้งภายในและภายนอกชุมชนตำบลดอนคา และชุมชนตำบลไผ่ขวาง จังหวัดสุพรรณบุรี ร่วมกับสมาชิกในชุมชน พยายามฟื้นฟู ส่งเสริม และสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ การจัดกิจกรรม โดยมีหน่วยงานเข้ามาช่วยสนับสนุนให้คำแนะนำส่งเสริมประสานงานร่วมกันวางแผนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เฉพาะด้านคอยสนับสนุนในเรื่องกิจกรรมเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์และรณรงค์ให้เยาวชนได้เกิดความหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองตลอดจนการต่อยอดแนวคิดของตนเอง

3) ด้านเศรษฐกิจ คือการน้อมนำพระราชดำริหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ส่งเสริมให้ชุมชนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติการให้คำแนะนำและสนับสนุนงบประมาณโดยลงเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาความรู้ทั้งการจัดการทรัพยากรทางน้ำ การสร้างประโยชน์ให้กับพื้นที่ เช่นโครงการโคกหนองนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับพื้นที่ชุมชนเกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจชุมชนลดรายจ่ายสร้างรายได้เพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชนที่จะพัฒนาต่อยอดผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์โดยมีหน่วยงานราชการร่วมมือสนับสนุนในการส่งเสริมไม่ว่าจะเป็นการสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางรายได้อีกช่องทางหนึ่ง

4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนหมู่บ้านสารสนเทศต้นแบบในการผนวกข้อมูลชุมชนในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขไปหาโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนมาให้คำแนะนำช่องทางการตลาดและเป็นพื้นที่ในการเสนอผ่านช่องทางออนไลน์ของหน่วยงานนอกจากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและสาระความรู้ต่าง ๆ โดยการประชาสัมพันธ์ให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบสารสนเทศของหน่วยงานในการสืบค้นหรือรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ โดยให้ผู้นำชุมชนไปกระจายข่าวสารและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารขององค์การบริหารส่วนตำบลอีกทางหนึ่งเพื่อที่จะได้รับความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ที่หลากหลายแล้วนำมาประยุกต์พัฒนาต่อยอดงานของชุมชนต่อไปได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยของตำบลดอนคา ควรจะต้องมีการวางแผนบริบทของแต่ละชุมชนในพื้นที่ ในด้านความพร้อม การจัดการความรู้ การสร้างแรงบันดาลใจ การพูดคุยเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันลดการจัดการแบบบนสู่ล่างของหน่วยงานราชการ พัฒนาความรู้ทักษะกับผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านเพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของชุมชนกับราชการในการส่งเสริมและสร้างสรรค์กิจกรรมในท้องถิ่น ต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิมจากการอำนวยความสะดวกของหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น สนับสนุนผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์เข้าใจกระบวนการสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนที่มีความเข้าใจบริบทของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุนและสืบทอดให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและตื่นตัวกับการพัฒนาตนเองนำไปสู่ชุมชนต้นแบบของการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์และเป็นชุมชนนักปฏิบัติมีอาชีพด้านความสร้างสรรค์จากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีทรัพยากรในพื้นที่สนับสนุนวัตถุดิบที่นำมาพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทักษะ และการบริหารจัดการและการรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายก่อให้เกิดการแข่งขันการสร้างสรรค์ผลผลิตและผลงานใหม่ ๆ และการจัดการศึกษา การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอนที่จะนำมาเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ทั้งในระบบและนอกระบบโดยเฉพาะสถานศึกษาในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของเยาวชนกับความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน

บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ของตำบลดอนคา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุนส่งเสริมพัฒนาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านได้นำมาต่อยอดองค์ความรู้เดิมมาถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนกับทางราชการเพื่อให้เกิดความร่วมมือและการรวมกลุ่มที่หลากหลายมากขึ้นนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชนโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ทั้งการต่อยอดแนวคิดและการนำนวัตกรรมมาพัฒนาด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุนและสืบทอดให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและตื่นตัวกับการพัฒนาตนเองนำไปสู่ชุมชนต้นแบบของการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ โดยมีกรอบระเบียบปฏิบัติและข้อกำหนดที่เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งมีการวัดและขั้นตอนการควบคุม ที่กำหนดไว้ชัดเจนในการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนสามารถต่อยอดและสร้างสรรค์ผลงานของตนเองโดยมีผู้นำชุมชน (Kittiampon, 2010) เป็นผู้เชื่อมโยงประสานงานจัดการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ของตำบลดอนคาและตำบลไผ่ขวาง ประกอบด้วย สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรภายในชุมชน และองค์การภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ ต้องมีองค์ประกอบของ **ICOP2C** ดังนี้

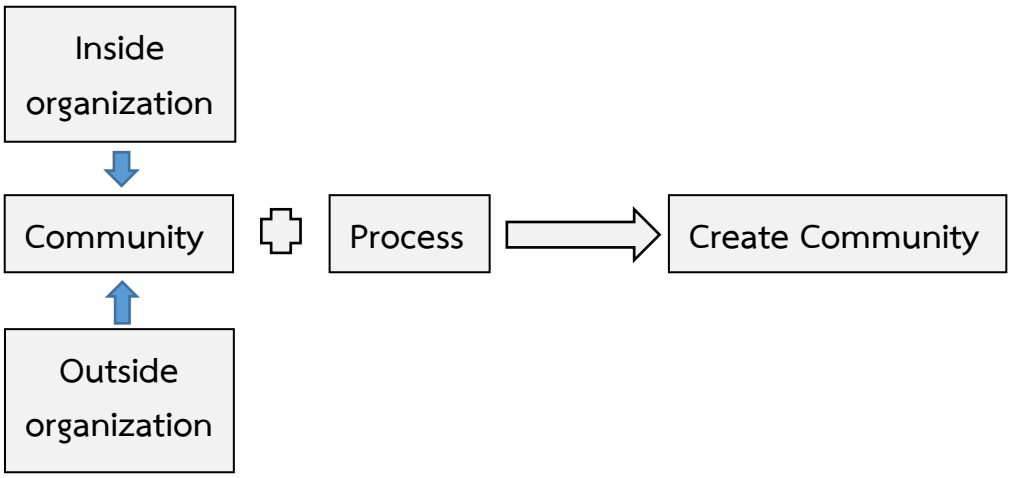

รูปภาพที่ 1 ICOP2C

1) I: Inside organization หมายถึง หน่วยงานภายในชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญและมีความใกล้ชิดกับสมาชิกในชุมชนอย่างมาก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน

2) C: Community เป็นสถานที่ที่สมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่รวมกัน มีความผูกพันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันโดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ตลอดจนการมีผลประโยชน์ในทางการบริการสังคมร่วมกัน (Community Development Department, 2010)

3) O: Outside organization หมายถึง หน่วยงานภายนอกชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนตามนโยบายของจังหวัด เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด

4) P: Process เป็นปรากฏการณ์ในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายอย่างมีระบบระเบียบ โดยอาศัยพื้นฐานเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม

5) 2C: Create Community เป็นการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดองค์ความรู้เดิมและนำมาถ่ายทอดสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน สร้างความร่วมมือและการรวมกลุ่มที่นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชน เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ เช่น การต่อยอดแนวคิด การนำนวัตกรรมมาพัฒนาด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมสนับสนุน และสืบทอดให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและตื่นตัวกับการพัฒนาตนเองนำไปสู่ชุมชนต้นแบบของการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ มีการปฏิบัติ การวัด และขั้นตอนการควบคุมอย่างเป็นขั้นตอน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชุมชนตำบลดอนคา อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนตำบลไผ่ขวาง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ลาวเวียงเหมือนกัน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักและศรัทธาในรากเหง้าและบรรพบุรุษของตน ยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมของตน ดังนั้น การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นไปเพราะความสัมพันธ์ญาติพี่น้อง

มีวัฒนธรรมเหมือนกัน ประเพณีเดียวกัน วัฒนธรรมการแต่งกายเหมือนกัน การกินอยู่เหมือนกัน ความร่วมใจหรือความมีจิตอาสาจึงเป็นไปด้วยความสัมพันธ์อันดีของ ชุมชนลาวเวียงดอนคาจะมีการประยุกต์อาหารการกินให้ทันสมัยทั้งรูปลักษณ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่าย แต่ชาวลาวเวียงไผ่ขวางจะจะถือศักดิ์ความเป็นเชื้อสายลาวเจ้า การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาและอนุรักษ์ไว้ในแบบนั้น ๆ จึงมีสินค้าในชุมชนไม่หลากหลายมากนัก ทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นประโยชน์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะทำให้เกิดความเข้าใจและร่วมมือปฏิบัติโดยไม่มีข้อขัดแย้ง สอดคล้องกับลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติของชุมชนบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่พึ่งพาอาศัยกันช่วยเหลือเกื้อกูล มีความร่วมมือร่วมใจกันขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม ซึ่งชุมชนคีรีวงจัดเป็นชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความพร้อมในเรื่องภาวะการเป็นผู้นำ (Chaiphahon, 2018) ทำให้ได้รับรางวัล “หมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง” พร้อมทั้งพยายามนำจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำทางธรรมชาติ สมาชิกชุมชน ที่มีความรักใคร่สามัคคีปรองดองช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งทั้งสองชุมชนในประเด็นด้านจิตอาสาจะไม่มีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของนฤมล วรรธนเศรณี ที่ให้ความสำคัญด้านโครงสร้างทางสังคม (Wantanasaranee, 2004) โดยเฉพาะบทบาทจะส่งผลให้เกิดแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสภาพแห่งการพบปะสังสรรค์และพฤติกรรมของคนกับบรรทัดฐานทางสังคม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า 1) กลุ่มสมาชิกองค์กรในชุมชน ส่วนมากจะเน้นไปทางการประสานงานกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่นและระดับจังหวัดในการจัดกิจกรรมและเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรม การสร้างความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนโดยจะเน้นการพูดคุยมากกว่าการสั่งการและชี้ให้เห็นประโยชน์ของกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือในชุมชน ส่วนมากจะสื่อสารผ่านหอกระจายเสียงเพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับทราบร่วมกัน 2) กลุ่มสมาชิกในชุมชน จะคอยประสานงานกับกลุ่มอื่น ๆ เมื่อมีกิจกรรมทุกครั้งในพื้นที่หรือในบริเวณชุมชนของตนเองเพื่อให้นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม แจ้งให้สมาชิกในชุมชนทราบรายละเอียดต่อจากผู้นำชุมชนที่ได้มีการประกาศผ่านหอกระจายเสียง สมาชิกจะมีการเลือกแกนนำที่มีความคล่องตัวในการทำงานและเข้าระบบการประสานงานกับหน่วยงานของทางราชการและผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณประโยชน์ทั้งทางผู้นำชุมชนจัดและทั้งหน่วยงานราชการ 3) กลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน เน้นด้านการส่งเสริม การจัดการความรู้ การสร้างความเข้าใจ โดยมีโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรม เช่น โครงการนวัตวิถี โครงการโคกหนองนา โครงการอนุรักษ์การนุ่งห่มผ้าพื้นถิ่น โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการพูดคุยเป็นหลักมากกว่าการสั่งการเป็นกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะและส่งเสริมรายได้ ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความต้องการของตลาด ช่องทางการตลาด ส่งเสริมการใช้ช่องทางการตลาดผ่านระบบออนไลน์ให้กลุ่มต่าง ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนได้เชื่อมต่อระบบสารสนเทศของหน่วยงาน โดยให้ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามาใช้ระบบสารสนเทศขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจะได้รับข้อมูลข่าวสารและติดตามข่าวต่าง ๆ ทั้งด้านการเสริมสร้างอาชีพ การพัฒนาอาชีพ ทั้งทางด้านการเกษตร การประยุกต์และการสร้างสรรค์และสนับสนุนงบประมาณ ในส่งเสริมกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนมีหรือไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมหรือการให้ความรู้ เห็นได้ชัดจาก

การส่งเสริมอาชีพแต่ก็ยังขาดความต่อเนื่องในด้านการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณค่าผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 15 ประการของประเทศญี่ปุ่น (Teardsatherasak, 2007)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ของตำบลดอนคาและตำบลไผ่ขวาง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุนส่งเสริมพัฒนาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านได้นำมาต่อยอดองค์ความรู้เดิมมาถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนกับทางราชการเพื่อให้เกิดความร่วมมือและการรวมกลุ่มที่หลากหลายมากขึ้นนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชน (Therdsateerasak, 2007) โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ทั้งการต่อยอดแนวคิดและการนำนวัตกรรมมาพัฒนาด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม สนับสนุนและสืบทอดให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและตื่นตัวกับการพัฒนาตนเองนำไปสู่ชุมชนต้นแบบของการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ โดยมีกรอบระเบียบปฏิบัติและข้อกำหนดที่เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งมีการวัดและขั้นตอนการควบคุม ที่กำหนดไว้ชัดเจนในการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนสามารถต่อยอดและสร้างสรรค์ผลงานของตนเองโดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงประสานงานจัดการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนต่อไป

สรุป

บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นความสำคัญในการวิจัยที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลของการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย โดยเฉพาะในเรื่องของบทบาทซึ่งเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ได้รับการมอบหมายภาระหน้าที่จากชุมชน หรือสังคม (Hirunto, 1983) โดยทำการศึกษาวิจัย 2 ชุมชนที่มีความใกล้เคียงกันทั้งทางด้าน ภาษา วัฒนธรรม อัตลักษณ์และเอกลักษณ์เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการสร้างสรรค์ชุมชนและเห็นความสัมพันธ์ที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดการสร้างสรรค์ของชุมชนทั้งกระบวนการ การบริหารจัดการ การประสานความร่วมมือ การสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทั้งทางด้านทักษะ แนวคิด การสร้างสรรค์ การแข่งขัน การอนุรักษ์ต่อยอดความเป็นตัวตนที่เป็นจุดแข็งนำไปสู่ชุมชนต้นแบบการสร้างสรรค์ในสังคมไทยและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนก่อให้เกิดการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สมาชิกในชุมชนต้องเข้าใจและภูมิใจในบทบาท หรือสถานภาพของตนที่มีต่อชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่มีชุมชน ที่นำไปสู่การปฏิบัติตามบทบาทหน้าอย่างเต็มความสามารถ

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ จัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของทุกคนในชุมชน เสริมสร้างพลังชุมชนด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคี

1.3 ควรเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการมอบหมายให้มีบทบาทหน้าที่ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการแสดงออกในการมีส่วนร่วมและพลังในการมีส่วนร่วมนี้เองที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

1.4 หน่วยงานจากองค์กรภายในและองค์กรภายนอกชุมชน ต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนทุกครั้งที่จัดกิจกรรมในชุมชน

1.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทยจะต้องสร้างผู้นำชุมชน ที่เป็นบุคคลที่สมาชิกในชุมชน ยอมรับภาวการณ์เป็นผู้นำ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

1.6 หน่วยงานจากองค์กรภายในและองค์กรภายนอกชุมชน ควรเฟ้นหาบุคคลที่เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกในชุมชนให้เป็นผู้สร้างทีม เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานมอบหมาย อย่างตั้งใจและเสียสละ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาประเด็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี

2.2 การศึกษาแนวทางการยกระดับชุมชนเข้มแข็งเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

2.3 รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ: กรณีศึกษาชุมชนจรเข้สามพัน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

References

Chaiphahol, P. (2018). *An application of Livelihood Related Local Wisdom in Mobilizing Development Towards Strengthened Community: A Case Study of Kiriwong Communuty, Lansaka District, Nakorn Sri Thammarat Province.* Bangkok: National Institute of Development Administration.

Community Development Department. (2010). *Driving the Community Planning Process.* Bangkok: Community Management Promotion Group.

Florida, R. (2004). *The Rise of the Creative Class and how it transforming work, leisure, community, & everyday life*. New York: Basic Book.

Hirunto, A. (1983). *Encyclopedia of Sociology-Anthropology*. Bangkok: The Odeonstore.

Khunsri, S. (2002). *The theories and principles of community development.* Bangkok: The Odeon Store Publishing House.

Kittiampon, T. (2010). *The creative cities and communities.* Thailand International Creative Economy Forum (TICEF).

Kosolkan, K. (2015). *The promotion of creative community spaces with youth power*. Bangkok: Fullpoint Co, Ltd.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *National Economic Development Plan No. 12.* Bangkok: Prime Minister's Office.

Poungngam, K. (2010). *The community and local self-management.* Bangkok: Bopitprinting.

Sanyawiwat, S. (1983). *The community development.* (3rd ed.). Bangkok: Thaiwattanapanit.

Teardsatesak, N. (2007). *Global Village: The miracle of the village behind the hill, sufficiency and sustainability in the midst of globalization*. Bangkok: Pikanasa printing center.

Walaisatiean, P. et al. (2000). *The developer's processes and techniques for work.* Bangkok: National Research Office.

Wantanasaranee, N. (2004). The study the role and impact of the role of Wat Chaimongkol. Mueang Songkhla District, Songkhla Province, Songkhla: Taksin University.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ*

The Strategy of Integrated Buddhist Social Development for Sufficiency on the basis of Driving according to Pracharat Approach

[1]พระเทพปริยัติเมธี

[1] Phrattheppariyattimedhi

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: saritp2501@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ใช้วิธีวิจัยแบบประยุกต์ พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดนครสวรรค์ โดยศึกษาในเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 125 รูป/คน การสนทนากลุ่มเฉพาะ 2 ครั้ง 25 รูป/คน การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมใน 15 อำเภอ จำนวน 750 คน ใช้การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์กรอบยุทธศาสตร์ และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติโดย 1) ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) ส่งเสริมให้เกิดการสืบสานและสืบทอด 3) ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) ส่งเสริมให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาจิตปัญญาโดย 1) ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติวิปัสสนา 2) ส่งเสริมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง 3) ส่งเสริมให้เกิดพลังเครือข่ายจิตอาสาจิตสาธารณะ และ 4) ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตปัญญา ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดย 1) สร้างสวนพุทธเกษตร 2) รวบรวมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม 3) รวบรวมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดสรรพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) สร้างลานกีฬาต้านยาเสพติด ยุทธศาสตร์ที่ 4 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมโดย 1) จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบ 2) สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม 3) จัดกิจกรรมเสริมสร้างความรักความสามัคคี ยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดย 1) สร้างจิตสำนึกของความพอดีพอประมาณ 2) สร้างจิตสำนึกของความมีเหตุมีผล 3) สร้างภูมิคุ้มกันทางกาย ทางใจและทางสังคม 4) พัฒนาความรู้ทั้งในทางสัมมาชีพ

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์; การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ; ความพอเพียง; ประชารัฐ

---

*Received March 16, 2022; Revised April 5, 2022; Accepted April 8, 2022

Abstract

The objective of this research was to synthetize the strategy of an integrated Buddhist social development for sufficiency on the basis of driving according to Pracharat approach. This research area was Nakhon Sawan province. This study was an applied research which consisted of documentary research, in-depth interviews with 125 key informants, 4 focus group discussions with 45 persons and an action research with 750 participants. TOWS Matrix analysis for the synthesis of the strategy and data analysis techniques were used.

The results of the research revealed as follows: Strategy 1: The development according to Dhamma practice consisted of 1) promoting lifelong learning; 2) promoting the continuation and inheriting; 3) promoting the conservation of local wisdom; and 4) promoting the power to drive the community Strategy 2: Contemplative development comprised 1) promoting the practice of Vipassana in all areas; 2) promoting the Dhamma Land and Golden Land project; 3) promoting the power of the network of volunteers and the public mind; and 4) promoting the development according to principles of contemplative development. Strategy 3: Lifelong learning consisted of 1) building an agricultural garden based on Buddhist agricultural theory; 2) collecting knowledge and cultural evidence; 3) collecting local knowledge and wisdom; 4) allocating public areas for community learning exchange; and 5) building an anti-drug sports field in the temple. Strategy 4: Coexistence in a multicultural society consisted of 1) organizing activities to enhance consciousness and responsibility in the community; 2) building a set of knowledge about a multicultural society; 3) organizing activities to promote love, unity, reconciliation. For development according to the principle of coexistence in a multicultural society. Strategy 5: Driving the sub-district people training unit consisted of 1) building consciousness of adequacy and moderation; 2) building consciousness of reasonableness based on contemplativeness; 3) building physical, mental and social immunity; and 4) developing vocational knowledge.

Keywords: strategy; an integrated Buddhist social development; sufficiency; Pracharat

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการบริโภคที่ไร้ขีดจำกัดทางวัตถุนิยม ทำให้เกิดความระส่ำระสายไปทุกหย่อมหญ้าไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท ทั้งนี้เพราะต่างคนก็ต่างที่จะอาศัยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมาช่วยเหลือในการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่าทุก ๆ คนต่างก็ล้วนมุ่งมั่นทำงานเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ไม่เลือกว่าจะเป็นผู้ที่ร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม ต่างคนก็พยายาม

ดิ้นรนขนขวายเพื่อให้ได้ในสิ่งที่เองปรารถนา ยิ่งสังคมแห่งวัตถุนิยมเจริญมากเพียงไรกิเลสของมนุษย์ก็เพิ่มความต้องการในปัจจัยทางวัตถุมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรทางธรรมชาติที่เรียกว่า แย่งอาหารกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันนอน การพยายามที่จะเอาตัวรอดพ้นจากความหิวกระหายจนเป็นที่มาของการเบียดเบียนผู้อื่นอย่างไร้จิตสำนึก (Pinitlokakorn, and Nimanong, 2017) ถือเป็นภาวะแห่งความอ่อนไหวในสังคม เนื่องจากไม่ได้เดินอยู่บนทางสายกลาง อีกทั้งยังตั้งอยู่บนความไม่ประมาททั้งในเรื่องรายได้และปัญหาสุขภาพร่างกาย หลายครอบครัวดำรงชีวิตโดยไม่คำนึงถึงความพอดี พอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันตลอดจนขาดความรู้และคุณธรรม (Panyasing, 2014) ถือเป็นการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนความเสี่ยงเพราะได้เปลี่ยนแปลงระบบสังคมจากความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไปสู่สังคมวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม เป็นสังคมที่ใช้เงินตราเป็นตัวตั้ง ทุกอย่างต้องคิดเป็นค่าแรง ค่าจ้าง บูชาเงิน บูชาวัตถุ มองคุณค่าของคนอยู่ที่เงินตรา และฐานะทางเศรษฐกิจ ทำให้คนในสังคมพยายามที่จะหาเงินและเป็นเจ้าของเงินให้ได้มากที่สุด ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว ไม่สนใจเรื่องศีลธรรม คุณธรรมหรือจริยธรรม ทำให้วิถีชีวิตในปัจจุบันอยู่ในภาวะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ปรับเปลี่ยนจากสังคมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร สมัครสมานสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกลับกลายเป็นสังคมที่เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ โดยไม่ได้มองในภาพรวมหรือส่วนรวม (Phiutongngam, 2014)

การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการพัฒนาชุมชนและสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา (บวร) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือชาวบ้าน และใช้วัดเป็นสถานสงเคราะห์ฝึกอาชีพและกิจกรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ขณะเดียวกันก็จะมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาแทรกซึมให้เข้าไปอยู่ในจิตใจของผู้คนจนก่อให้เกิดอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และมีส่วนช่วยทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชนสังคม มีการทำงานเป็นทีมร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อมุ่งสู่การเป็นชุมชนหมู่บ้านวิถีพุทธ ลดการแก่งแย่งเบียดเบียน ทำร้ายทำลาย ชิงดีชิงเด่น หรือกลั่นแกล้งกัน เนื่องจากเมื่อบุคคลมีความเชื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ในส่วนของการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้เป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นถือเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองแต่เฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียว หากแต่การขับเคลื่อนพัฒนานั้นก็จะต้องมองในมิติทางสังคมและมองสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ กันไป ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านนั้นเป็นไปอย่างยั่งยืน และการพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของความพอเพียงจะต้องเป็นการพัฒนาที่มองแบบรอบด้าน บนพื้นฐานของการบูรณาการประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการพึ่งตนเองบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม ที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติ การใช้สติปัญญาในการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล โดยอาศัยปัจจัยสำคัญในการพัฒนาก็คือคนและเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็เพื่อก่อให้เกิดความอยู่ดี กินดี มีสุข (The Community Development Department, 2012)

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจังจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุลมั่นคงและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีอันจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย (Taolanon, 2007) สำหรับการขับเคลื่อนพัฒนาตามแนวประชารัฐนั้น เดิมสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมในชุมชนหมู่บ้านเราจะคุ้นชินกับคำว่าการขับเคลื่อนพัฒนาตาม “หลักบวร” ซึ่งถือเป็นแนวคิดของการ

ทำงานที่เน้นระบบภาคีเครือข่าย (Network) ถือเป็นการเชื่อมโยงกันของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มาทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยการทำงานภายใต้ภาคีเครือข่ายนั้น จะมีการนำจุดแข็งของแต่ละบุคคลหรือแต่ละฝ่ายมาแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ก่อนที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมกับประพฤติ ปฏิบัติในมิติต่าง ๆ และนำไปสู่การสร้างจุดมุ่งหมายหลักร่วมกันของภาคีเครือข่ายนั้น ๆ ถือเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนในชุมชนหมู่บ้านที่ต้องการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหมู่บ้านอันเป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 1997)

สำหรับการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวประชารัฐนั้นจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนทั้งข้อมูลความรู้ทักษะการทำงาน และประสบการณ์ระหว่างกันเพื่อช่วยเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา (Dhammajai, 2015) เพราะปัญหาและประสบการณ์ของแต่ละคนแต่ละกลุ่มนั้น อาจมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างคละกันไปเพื่อมาช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้แต่ละคนแต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของตน ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อแต่ละคนแต่ละกลุ่มได้แก้ไขปัญหาของตนเองได้ ก็จะส่งผลให้สมาชิกและภาคีเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในเรื่องของทุน ทรัพยากร แนวทางการจัดการปัญหา และความรู้ที่สร้างประโยชน์แก่ภาคีเครือข่าย เกิดการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนหมู่บ้านอย่างยั่งยืน เพราะการรวมตัวกันเป็นภาคีเครือข่ายก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันของคนในชุมชนหมู่บ้าน ช่วยลดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรืออาจมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรภายในชุมชนหมู่บ้านระหว่างกัน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนหมู่บ้านและก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรอง ทั้งนี้เพราะการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของภาคีเครือข่ายตามแนวประชารัฐหรือตามหลักบวร ย่อมมีพลังอำนาจมากกว่าการดำเนินกิจกรรมเพียงคน ๆ เดียวหรือคนเพียงกลุ่มเดียว สุดท้ายก็จะนำไปสู่การสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชนหมู่บ้านนั้น ๆ และในภาคีเครือข่ายนั้น ๆ ด้วย (Phra Theppariyattimedhi, 2021)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบประยุกต์ (Applied Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาแนวคิด หลักการหรือหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศตามนโยบายประชารัฐ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสังคม แนวคิดและหลักการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ ผ่านกิจกรรมการพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ การพัฒนาจิตตปัญญา การเรียนรู้ตลอดชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.)

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ปราชญ์ท้องถิ่น คณะสงฆ์ องค์กรภาคประชาชน หน่วยงานราชการ เครือข่ายภาคีเครือข่าย นักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการอิสระ และประชาชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในพื้นที่เป้าหมายทางการวิจัย โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 125 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการค้นหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการประชุมของผู้เชี่ยวชาญ (Experts) โดยผู้วิจัยกำหนดการการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้แทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ปราชญ์ท้องถิ่น คณะสงฆ์ องค์กรภาคประชาชน หน่วยงานราชการ เครือข่ายภาคีเครือข่าย นักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการอิสระ และประชาชน จำนวน 2 ครั้งในกระบวนการวิเคราะห์พันธกิจและการสังเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์ รวม 25 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อเป็นการหาข้อสรุปจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อให้เห็นผลในเชิงปฏิบัติ และให้ได้มาซึ่งแนวทางวิธีการ ที่จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ กับกลุ่มประชาชนและพุทธศาสนิกชนใน 15 อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์ อำเภอละ 50 รูป/คน โดยมีผู้เข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 750 คน

ขั้นตอนที่ 5 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต จารีตประเพณี และวัฒนธรรมวิถีไทยวิถีพุทธ โดยคอยสังเกตและเฝ้าดูอยู่ห่าง ๆ ทั้งที่เป็นแบบผู้ถูกสังเกตรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และมีการสอบถามข้อมูลบางประเด็นเพื่อประกอบความชัดเจนของข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่นก่อนที่จะมีการจดจำและบันทึกประเด็น สาระที่ได้ และรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการสังเกตได้มาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ TOWS Matrix และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อสังเคราะห์กรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ

ผลการวิจัย

ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต จารีตประเพณี และวัฒนธรรมวิถีไทยวิถีพุทธบนพื้นฐานของข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น ทั้งที่มาการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ปราชญ์ท้องถิ่น คณะสงฆ์ องค์กรภาคประชาชน หน่วยงานราชการและภาคีเครือข่าย นักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการอิสระ ประชาชน รวมถึงข้อสรุปที่ได้จากเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะและสัมมนาเชิงปฏิบัติการใน 15 อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าที่ผ่านมา**มีการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนและ**

พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปด้วยชอบ ประกอบไปด้วยธรรม และทำให้ชุมชนหมู่บ้านเกิดความสงบสุข สมานฉันท์ สมัครสมานสามัคคี กลมเกลียวกัน ด้วยการประพฤติปฏิบัติรักษาศีลให้บริสุทธิ์สะอาด ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ นำมาสู่การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อให้เห็นกรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ TOWS Matrix การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ

TOWS MATRIX	Strengths	Weaknesses
Opportunities	SO Strategies 1. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการสืบสานและสืบทอดความคิด ความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น 3. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนและพลิกทุกวิกฤติให้เป็นโอกาส 5. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางจิตวิญญาณที่เกิดจากความเป็นเครือญาติเพื่อจิตสำนึกที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด	WO Strategies 1. ควรสร้างกรอบความคิดในการพัฒนาใหม่ให้เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนและภาครัฐ 2. รัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 3. รัฐควรสนับสนุนชุมชนทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน 4. หน่วยงานรัฐควรปรับลดระเบียบขั้นตอนเพื่อให้ภาคประชาชนสามารถขับเคลื่อนได้ง่ายขึ้น 5. ควรเปิดรับแนวนโยบายและความคิดการพัฒนาจากระดับล่างหรือประชาชนมากขึ้น
Threats	ST Strategies 1. สร้างรูปแบบการการพัฒนาแนวใหม่ที่มุ่งเป้าหมายทางคุณค่ามากกว่าตัวเลขสถิติ 2. สร้างรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีชุมชน 3. สร้างรูปแบบการพัฒนาด้วยการสืบสานและสืบทอดอย่างต่อเนื่อง 4. สร้างเสถียรภาพนโยบายของรัฐให้ตั้งอยู่บนฐานแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. สร้างความร่วมมือและเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนบนฐานของความเป็นเครือญาติ	WT Strategies 1. ทบทวนนโยบายของรัฐเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบททางสังคม 2. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่าให้รัฐเป็นหน่วยนำ 3. ทบทวนการพัฒนาในแนวดิ่งแต่ปรับให้เป็นการพัฒนาในแนวราบมากขึ้น 4. ทบทวนระเบียบและขั้นตอนในการบริหารจัดการภาครัฐให้ทันต่อปัญหาและสถานการณ์ 5. ทบทวนโครงการพัฒนาของภาครัฐให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ TOWS Matrix ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ นำไปสู่การสังเคราะห์กรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ เพื่อขับเคลื่อนพัฒนาให้ผู้คนในชุมชนและหมู่บ้านมีการประพฤติปฏิบัติจนเป็นพฤติกรรมนิสัย ผ่านการสืบสานและสืบทอดเจตนารมของปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดคุณงามความดีในเรื่องของ

การดำเนินชีวิตตามกรอบแห่งศีล จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยการการนำพาลูกพาหลานเข้าวัดทำบุญ รักษาศีล เจริญจิตภาวนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญอื่น ๆ ส่วนหนึ่งเพื่อให้เกิดการรู้รักสามัคคีกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การช่วยเหลือเจือจุลกันในยามที่ตกทุกข์ได้ยากหรือมีความลำบากมาเยือน มีอะไรไม่ถูกไม่ต้องคนในชุมชนหมู่บ้านก็จะคอยตักเตือนสั่งสอน ผ่อนหนักผ่อนเบาและให้อภัยซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน และนำมาซึ่งการให้เกียรติให้ความเคารพนับถือกันเฉกเช่นพี่น้อง ผ่านวิถีชีวิตที่ร่วมกันประพฤติปฏิบัติรักษาศีลให้บริสุทธิ์สะอาด ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยส่วนใหญ่จะให้วัดที่มีอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการฝึกฝนและพัฒนาการประพฤติปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดความสะอาด บริสุทธิ์ทั้งทางกาย วาจา หรือจิตใจ ในกลุ่มประชาชนและพุทธศาสนิกชนที่หมั่นเข้าวัดทำบุญ สวดมนต์ เจริญจิตภาวนา รักษาศีล รวมถึงมีการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางหรือเป็นไปตามหลักมรรคมีองค์ 8 และเป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการประกอบสัมมาชีพหรือสัมมาอาชีวะที่ตั้งอยู่บนหลักของสัมมาทิฏฐิและสัมมาสมาธิ เมื่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านชุมชนกระทำตนเป็นต้นแบบที่ดีหรือมีสัมมากัมมันตะที่ดี เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านและชุมชนก็จะปฏิบัติตาม ถือเป็นการสืบสานคุณงามความดีที่มาต้นแบบที่ใสสะอาด การสืบทอดหรือการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์สะอาดทั้งมิติทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ ทั้งนี้จะต้องผ่านการฝึกฝนและพัฒนา โดยเฉพาะในการรักษาศีลทั้ง 5 ข้อที่เป็นพื้นฐานให้เกิดรูปแบบธรรมปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการบนพื้นฐานของความพอเพียง

ทั้งนี้ กรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐที่ได้จากข้อสรุปของเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการใน 15 อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์นั้น ผลวิจัยพบว่า ประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) การพัฒนาจิตปัญญา การเรียนรู้ตลอดชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ผ่านกระบวนการวางแผน การกำหนดหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ การกำหนดกรอบภารกิจหน้าที่ การตัดสินใจหรือสั่งการ และการติดตามประเมินผล ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) นั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนา คือ 1) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการสืบสานและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น 3) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชน และ 5) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคี ทั้งนี้ การพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) นั้น โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการควรประกอบไปด้วย 1) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ 2) โครงการสืบสานประเพณี 12 เดือน 3) โครงการพัฒนาสัมมาชีพชุมชน 4) โครงการพัฒนาศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานชุมชน และ 5) โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมีตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาจิตปัญญา ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักจิตปัญญานั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนา คือ 1) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติวิปัสสนาในทุกพื้นที่ 2) สนับสนุนส่งเสริมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง 3) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความเมตตา กรุณา 4) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดพลังเครือข่ายจิตอาสา จิตสาธารณะ และ 5) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความอ่อนน้อม ถ่อมตน ความเคารพ ทั้งนี้ การพัฒนาตามหลักจิตปัญญานั้น โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการควรประกอบไปด้วย 1) โครงการสร้างพระวิปัสสนาจารประจำชุมชน 2) โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง 3) โครงการสร้างบุคคลต้นแบบเชิงพุทธ 4) โครงการสร้างบุคคลต้นแบบแห่งมีจิตอาสา จิตสาธารณะ และ 5) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ การพัฒนาตามหลักการพัฒนาจิตปัญญานั้น มีตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนา คือ 1) สร้างสวนเกษตรทฤษฎีใหม่ สวนพุทธเกษตร หรือสวนสมุนไพร 2) รวบรวมองค์ความรู้และหลักฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี 3) รวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สัมมาชีพชุมชน 4) จัดสรรพื้นที่สาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชน และ 5) สร้างลานกีฬาต้นยาเสพติดในวัด ทั้งนี้ การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการควรประกอบไปด้วย 1) โครงการพัฒนาวัดเป็นสวนพุทธเกษตร 2) โครงการพัฒนาวัดเป็นศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 3) โครงการพัฒนาวัดเป็นศูนย์การถ่ายทอดเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) โครงการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจและกิจกรรมของชุมชน และ 5) โครงการพัฒนาวัดเป็นลานกีฬาต้านยาเสพติดของชุมชน การพัฒนาตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น มีตัวชี้วัดคือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนา คือ 1) จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในชุมชน 2) สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม 3) จัดกิจกรรมเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ปรองดอง 4) จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตอาสา จิตสาธารณะ และ 5) จัดกิจกรรมแบ่งปันน้ำใจช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชน ทั้งนี้ การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการควรประกอบไปด้วย 1) โครงการพัฒนาจิตสำนึกและความรับผิดชอบในชุมชน 2) โครงการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมสันติสุข 3) โครงการสร้างจิตสำนึกความเป็นพี่ เป็นน้อง และการรู้รักสามัคคี 4) โครงการพัฒนาจิตอาสา จิตสาธารณะในชุมชน และ 5) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ การ

พัฒนาตามหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น มีตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) นั้น พันธกิจที่สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนา คือ 1) สร้างจิตสำนึกของความพอดี พอประมาณ การสงเคราะห์ 2) สร้างจิตสำนึกของความมีเหตุมีผลบนพื้นฐานจิตปัญญา 3) สร้างภูมิคุ้มกันทางกาย ทางใจ และทางสังคม 4) พัฒนาความรู้ทั้งในทางสัมมาชีพ ทางศีลธรรม และวัฒนธรรม และ 5) พัฒนาคุณธรรมทั้งด้านความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี ทั้งนี้ การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการควรประกอบไปด้วย 1) โครงการพัฒนาชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 2) โครงการพัฒนาจิตปัญญาสำหรับผู้สูงวัยในชุมชน 3) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ 4) โครงการพัฒนาสัมมาชีพชุมชน และ 5) โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การพัฒนาตามตามหลักการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) นั้น มีตัวชี้วัด คือ 1) จำนวนโครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริม 2) ร้อยละของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้เชี่ยวชาญ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากภาคสนาม พบว่า มี 5 ยุทธศาสตร์สำคัญที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปสู่การขับเคลื่อนและพัฒนา เพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ดังสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังแผนภาพ ดังนี้

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐใน 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) นั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย จะต้องช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนาสอดคล้องแนวคิดของ Sandhivadhan (2015) พบว่า การพัฒนารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานใน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) D = Dogma (สมาชิกชุมชนปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา) 2) O = Oneness (สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน) 3) C = Coordination (การประสานงานที่ดีภายในชุมชนและเครือข่าย) 4) T =Training & Learning Program (กิจกรรมการอบรมและเรียนรู้ที่สอดคล้องวิถีชีวิตชุมชน) 5) R = Religions Centre (สถาบันศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางชุมชน) 6) I = Independence in Public Participation (สมาชิกชุมชนมีอิสระและมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตชุมชน) 7) N = News & Knowledge Distribution (การเผยแพร่ข่าวสารและความรู้สู่ชุมชน) 8) E = Equilibrium & Integrated Development (การพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลและบูรณาการ)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาจิตปัญญา ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักจิตปัญญา มีคณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ดำเนินการช่วยกันขับเคลื่อนพัฒนาสอดคล้องแนวคิดของ Phramaha Boonlert Chuaythanee (2015) พบว่า การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการเน้นเรื่องสร้างเครือข่ายโดยเปิดโอกาสให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเป็นไปโดยสมัครใจ มีการเกื้อหนุนหรือพึ่งพากัน และมีการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักความเมตตา ไม่ตามกระแสวัตถุนิยมคือมีความพอเพียงความพอใจในสิ่งที่มีอยู่และมีความพร้อมเพรียงมีความสามัคคีของหมู่คณะ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และหลักฐานทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดสรรพื้นที่สาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนสร้างสวนเกษตรเชิงพุทธเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและลานกีฬาล้านธรรมเพื่อต้านยาเสพติดในวัด สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Maneedech (2012) พบว่า แต่เดิมนั้นบทบาทการพัฒนาชุมชนมักอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้นำ แต่ปัจจุบันภาวการณ์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไปเรื่องบางเรื่องพระสงฆ์อาจจะไม่สะดวกที่จะกระทำจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ฆราวาสได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วม ถือเป็นการหนุนเสริมเติมเต็มในการพัฒนาชุมชนการใช้หลักธรรมในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผ่านการสร้างพลังทางความคิดหรือการสร้างสัมมาทิฏฐิร่วมกัน มีการสร้างพลังการกระทำเพื่อดำเนินการพัฒนา การแก้ไขปัญหาและการป้องกันความเสื่อมสลายของชุมชน ด้วยการนำความคิดเห็นร่วมสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น เป้าประสงค์สำคัญที่คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย 1) จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในชุมชน 2) สร้างชุดความรู้เกี่ยวกับความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม 3) จัดกิจกรรมเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ปรองดอง การพัฒนาตามหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Phra Nipich Sophano (Anantakitsopol) et al. (2017) พบว่า การพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านในเขตพื้นที่จังหวัดลพบุรีใช้การพึ่งตนเองของชุมชน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม สำหรับหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน คือ หลักปาริสุทธิศีล 4 ด้าน ได้แก่ ความไม่เบียดเบียน ความรอบคอบ ความมีคุณธรรม และความพอประมาณ ส่วนวิธีการพึ่งพาตนเอง 5 ด้าน ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก การใช้จ่ายเท่าที่

จำเป็นและยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างข้อตกลงในการใช้และอาศัยการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน การยึดถือคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาและยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอและปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ผ่านการขับเคลื่อนพัฒนาตามหลักการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีคณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ดำเนินการขับเคลื่อนคือ 1) สร้างจิตสำนึกของความพอดี พอประมาณ 2) สร้างจิตสำนึกบนพื้นฐานจิตปัญญา 3) สร้างภูมิคุ้มกันทางกาย ทางใจ และทางสังคม 4) พัฒนาความรู้ทั้งในทางสัมมาชีพ การพัฒนาตามตามหลักการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ดำเนินชีวิตบนพื้นของความพอเพียงพอประมาณ และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Phrakhrupaladsuvattanamethakul (Chaiyan Surbkrapan) (2014) พบว่า ในการดำเนินชีวิตนั้น พุทธจริยศาสตร์ระดับต้นที่จำเป็นและสำคัญ ได้แก่ หลักเบญจศีลและเบญจธรรม ขณะที่พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ ศีล 8 และกุศลกรรมบถ 10 ประการ ส่วนหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับสูงนั้น ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล 5” ของ Wattanapradith (2015) พบว่า แรงจูงใจภายนอกอันเกิดจากบุคคลที่เรียกว่ากัลยาณมิตรนับว่ามีบทบาทสำคัญ เพราะการประพฤติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาศีล 5 ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคุณสมบัติภายนอก คือ รูปลักษณ์ น้ำเสียง กริยาท่าทาง เรียกว่า มีความสะอาดกาย วาจา ที่สามารถเชื้อชวนให้ผู้อื่นอยากรู้จัก อยากเข้าใกล้ ส่วนคุณสมบัติภายในทั้งด้านปัญญา ด้านความบริสุทธิ์ ด้านเมตตากรุณานั้นจำเป็นต้องรู้จักสร้างแรงจูงใจให้เหมาะสมกับความเชื่อพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่มีการตอกย้ำให้เกิดความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมหรือการกระทำ อันจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนรักษาศีล 5 เพราะมีจุดมุ่งหมายในชีวิต ซึ่งเป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์เป็นแรงจูงใจภายในที่มีผลสำหรับผู้ที่มีความเชื่อ สำหรับการสร้างสังคม ชุมชน หรือหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหมู่คนผู้รักษาศีล 5 รวมพลังในการชักชวนให้สมาชิกที่อยู่ร่วมด้วยโดยเริ่มจากคนในครอบครัว สร้างครอบครัวของตนให้เป็นครอบครัวสัมมาทิฏฐิโดยมีศีล 5 เป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และพยายามที่จะชักชวนหรือจูงใจผู้อื่นให้เห็นความสำคัญของการรักษาศีล 5 ด้วยความรักเมตตาในเพื่อนมนุษย์อันเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนให้เห็นถึงจุดหมายปลายทางสูงสุดในชีวิตมนุษย์คือการเข้าถึงความสุข สงบเย็นหรือพระนิพพาน ด้วยบันไดขั้นแรกคือ การรักษาศีล 5 และการมีศรัทธาที่มั่นคงต่อพระรัตนตรัย

สรุป

การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐนั้น จากการวิเคราะห์ TOWS MATRIX เพื่อนำไปสู่กรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐผ่าน 4 ประเด็นสำคัญ คือ 1) สิ่งที่จะต้องทำทันที 2) สิ่งที่จะต้องเติมเต็ม 3) สิ่งที่จะต้องริเริ่ม และ 4) สิ่งที่จะต้องทบทวน นำไปสู่การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐนั้น

ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาตามหลักธรรมปฏิบัติ (ทาน ศีล ภาวนา) ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาจิตปัญญา ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 4 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า เพื่อให้การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐนั้นเกิดผลในเชิงรูปธรรม คณะสงฆ์ ชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ควรมีการขับเคลื่อนพัฒนา ดังนี้

1.1 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชน ประพฤติ ปฏิบัติ ทั้งในเรื่องทาน ศีล ภาวนา

1.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาจิตปัญญา

1.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

1.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนสามารถปรับตัวหรืออยู่ร่วมกับสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างไร้รอยต่อ

1.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 จากผลวิจัยยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ผู้วิจัยขอประเด็นให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาหรือสร้างพื้นที่ต้นแบบ (Social Lab) อาจจะกำหนดในระดับวัด ระดับตำบล หรือระดับอำเภอ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณการต้นแบบที่จะให้วัดอื่น ชุมชนอื่น หรือผู้ที่สนใจทั้งในทางวิชาการและในการปฏิบัติได้มาศึกษาดูงาน เพื่อนำไปสู่การขยายผลให้เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

References

Dhammajai, A. (2015). *Pracharat Populism and the Welfare State.* Retrieved October 9, 2021, from https://www.bangkokbiznews.com/columnist/110705

Maneedech, P. (2012). *An Analysis of Mrs.Thongdee Phothiyong's Achievement in Community Development from a Buddhist View.* (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Miai.

Panyasing, S. (2014). Self-Development and Indicators of Farming Families' Well-Being in Accordance with Sufficiency Economy Philosophy Approach in Northeast Thailand. *Humanities and Social Sciences,* 31(3), 122-138.

Phiutongngam, S. (2014). Buddhadhasa Bhikkhu and Guidance of the Ways to Makea Living. *Journal of Humanities and Social Sciences Suratthani Rajabhat University,* 11(2), 175-208.

Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto). (1997). *Buddhism and Social Development.* Bangkok: Department of Provincial Administration.

Phra Nipich Sophano (Anantakitsopol). et al. (2017). Community Development Based on Buddhist. *Journal of MCU Social Science Review,* 6(2), 489-504.

Phra Theppariyattimedhi. (2021). The Social Development Strategy in Line with Buddhist Integrative to Self-sufficiency on the Basis Driven by the Civil State. *Psychology and Education Journal,* 58(1), 1698-1703.

Phrakhrupaladsuvattanamethakul (ChaiyanSurbkrapan). (2014). Integration of Modern Thais' Ways of Life with Buddhist Ethics. *Journal of Yanasangvorn Research Institues,* 5(1), 1-10.

Phramaha Boonlert Chuaythanee. (2015). The Communities Preserving Five Precepts: Model and Promote Processed of Unities Cultural in Thai Society. *Journal of MCU Social Science Review,* 6(2), 435-448.

Pinitlokakorn, N., & Nimanong, V. (2017). A Study of the teaching on Material Non-Attachment in the Intergraded Buddhist Perspective. *Journal of Graduate Studies Review,* 13(2), 237-249.

Sandhivadhan, M. (2015). Development of green and happiness society model in community based on religions in Ayutthaya province. *Journal of Humanities and Social Sciences, Thaksin University,* 10(1), 95-118.

Taolanon, A. (2007). *Sufficiency Economy Philosophy, Road to Sustainable Economy.* Bangkok: Medsai printing limited partnership.

The Community Development Department. (2012). *Bureau of community strengthening: training materials project to create speakers for the village development process of model sufficiency economy.*

Wattanapradith, K. (2015). Buddhist Method for Creating Motivation to Observe the Five Precept. *Journal of Psychology,* 5(1), 1-15.

รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี*

Environmentally Friendly Product Management Model of Ban Na Ket Farm Women Community Enterprise, Khok Pho District Pattani Province

สุธิดา เลขาวิจิตร์

Suthida Lakhavijit

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Business Administration, Yala Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email. swattanayuenyong@gmail.com.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 2) ศึกษากระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 3) ศึกษาการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และ 4) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 103 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจำนวน 11 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, SD. = 0.36) 2) กระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, SD. = 0.36) 3) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จำแนกตามการวิเคราะห์ SWOT) โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 4) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังคงต้องมีการพัฒนาในด้านผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมทางตลาด เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบตัว

*Received March 4, 2021; Revised March 29, 2022; Accepted April 19, 2022

วิสาหกิจในการขยายช่องการทำธุรกิจ อีกทั้งกระบวนการจัดการการวิเคราะห์ SWOT และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจยังต้องมีการอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้จากภายนอกเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม; วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the management context of eco-friendly products of community enterprise by Ban Na Ket Farming Women Group, Khok Pho District, Pattani Province; 2) to explore the management process of eco-friendly products of community enterprise by Ban Na Ket Farming Women Group, Khok Pho District, Pattani Province; 3) to investigate the management affecting the management process of eco-friendly products of community enterprise by Ban Na Ket Farming Women Group, Khok Pho District, Pattani Province; and 4) to analyze the guidelines for developing the management model of eco-friendly products of community enterprise by Ban Na Ket Farming Women Group, Khok Pho District, Pattani Province. The study used a mixed-methods research approach, with quantitative data obtained from 103 persons via questionnaires and qualitative data collected from 11 key informants via in-depth interviews.

From the study, it is found as follows: 1) The management of eco-friendly products is overall at a high level ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = 0.36). The study according to the second objective found that the management process of eco-friendly products is overall at a high level ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = 0.36). 2) The results of a management factor analysis that affects the management process of eco-friendly products classified by SWOT analysis are generally divergent. When each aspect is considered, all aspects are different with a statistical significance of 0.05 level. 3) The guidelines for developing the management model of eco-friendly products of community enterprise by Ban Na Ket Farming Women Group, Khok Pho District, Pattani Province include the following: product development, distribution channels, and marketing promotion. All of these factors affect the enterprise in expanding business channels. The management process, SWOT analysis, and business environment still need development from external learning.

Keywords: Management; Eco-Friendly Products; Community Enterprise of Ban Na Ket Farming Women Group

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมนับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบในระดับโลกจนถึงระดับพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง เช่น ขยะล้นเมือง มลพิษทางอากาศและน้ำ การขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและความหลากหลายทางชีวภาพในเมือง ซึ่งแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นความสมดุลและบูรณาการ 3 เสาหลัก ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้มีการยอมรับในเวทีประชาคมโลกและสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ได้ให้การสนับสนุนต่อแนวทางดังกล่าว โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียนและปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน รวมทั้งแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือหลักใน 6 ด้าน ทั้งนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานประสานงานกลาง (Nation Focal Point) ของประเทศไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน และปฏิบัติงานร่วมกับประเทศในภูมิภาคอาเซียนในคณะทำงานอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน (ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities in ASEAN Region) เกี่ยวข้องโดยตรงกับแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint) ในส่วนของ D5 ด้านการส่งเสริมคุณภาพมาตรฐานการดำรงชีวิตในเมืองต่าง ๆ ของอาเซียนและเขตเมือง ซึ่งปัจจุบันได้ขยายงานให้ครอบคลุมข้อริเริ่มอาเซียนว่าด้วยเมืองที่มีลักษณะที่มีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ทั้งในด้านการจัดการน้ำ เมืองสีเขียว ความหลากหลายทางชีวภาพของเขตเมือง การจัดการของเสียแบบ 3R การควบคุมมลภาวะในอากาศ โดยมี “รางวัลอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน” (ASEAN Environmentally Sustainable Cities Awards) เป็นเครื่องมือในการจูงใจให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีการดำเนินงานตามกรอบความร่วมมือที่กำหนด รวมถึงการดำเนินงานเพื่อมุ่งสู่ข้อริเริ่มต่าง ๆ เช่น “สังคมคาร์บอน” “เมืองเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2014) ทั้งนี้ Polonsky (1994) พบว่าพฤติกรรมการบริโภคเริ่มให้ความสนใจกับผลิตภัณฑ์หรือประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Elkington, 1994) และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร และปกป้องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Chen, 2008; Ottman, 1998) เช่นการซื้อสินค้าหรือบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดการใช้ขยะ หรือการประหยัดน้ำมัน เป็นต้นปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้บริโภคเป็นวิถีชีวิตแนวใหม่ที่เข้าสู่ยุคบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สินค้าที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองกับวิถีชีวิตการบริโภคในแนวทางดังกล่าว เรียกว่า “สินค้าสิ่งแวดล้อม” (Green Product)

ดังนั้น การผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะต้องประกอบด้วย หลักการ 4R คือการลดของเสีย (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) การนำมาปรับใช้ใหม่ (Recycle) และ การซ่อมบำรุง (Repair) (Amonchai, 2009) และในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR ปลุกกระแสแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green economy) ทำให้ภาคธุรกิจตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างต้นทุนการผลิตกับต้นทุนสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการใช้ทรัพยากรและพลังงานไม่มีประสิทธิภาพรวมถึงการเกิดของเสียและมลพิษก็จะเกิดต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นจากการใช้วัตถุดิบ พลังงาน และการบำบัดของเสีย ทำให้กระบวนการผลิตที่ยั่งยืนต้องเน้นการผลิต

สินค้าที่มีคุณภาพและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดโดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ นั่นคือ การใช้วัตถุดิบให้เกิดประโยชน์สูงสุดลดการเกิดของเสีย รวมถึงหาแนวทางแปรรูปของเสียเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งกระจายทรัพยากรและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึงโดยมุ่งความสมดุล 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้องค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องสร้างจิตสำนึกให้พนักงานและคู่ค้าธุรกิจที่มีส่วนได้ส่วนเสียตระหนักถึงภาวะโลกร้อนและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโลก ซึ่งเป็นแนวคิดบูรณการทั้งภายในองค์กรกับคู่ค้าธุรกิจ รวมถึงแนวโน้มหลักที่มุ่งสู่ความเป็นองค์กรสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการใช้พลังงานหมุนเวียนและพลังงานทางเลือกที่ไม่ได้มาจากแหล่งสร้างมลภาวะและก๊าซเรือนกระจก เช่น พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ เซลล์เชื้อเพลิงเหลว รวมทั้งการบริหารทรัพยากรน้ำที่มุ่งการใช้ซ้ำและรีไซเคิลเพื่อประหยัดน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคมากที่สุด

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จังหวัดปัตตานีก่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย จากนโยบายการตลาดนำการผลิตของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายส่งเสริมสถาบันเกษตรกรที่ประกอบด้วย กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร กลุ่มแปลงใหญ่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลิตสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปคุณภาพสู่ตลาดทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ และประมง เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างรายได้ที่เกื้อหนุนให้เศรษฐกิจปัตตานีเฟื่องฟูตามนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี อีกทั้ง เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการตลาดของสินค้าเกษตร ส่งเสริมเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความรู้ทักษะการผลิตเชื่อมโยงการตลาด และให้ผู้บริโภคได้มีโอกาสซื้อผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรคุณภาพจากผู้ผลิตโดยตรง กลุ่มและประชาชนให้มีคุณภาพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้เป้าประสงค์ (Pattani Province Development Plan, 2015) ดังนี้ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนได้รับการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมีสุขภาพดี ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวเข้มแข็ง ภาครัฐมีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลและการบริการที่ได้มาตรฐาน มีเครือข่ายชุมชนครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีได้รับการพัฒนา (Pattani Province Development Plan, 2015)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพื่อวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมรายได้จากการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้นำกลับมาบูรณการให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ โดยมีการส่งเสริมรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นประโยชน์สู่การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิผล ทั้งนี้ยังต้องศึกษาบริบทของการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจ รูปแบบกระบวนการ และแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งผลให้กับกลุ่มวิสาหกิจมีความตระหนักถึงผลประโยชน์และวิธีการสร้างมูลค่าให้เป็นแรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

4. เพื่อวิเคราะห์นำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

วิธีการดำเนินวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้ง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 103 คน ใช้กลุ่มตัวอย่าง ขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยเก็บตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมดเต็มจำนวนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีจำนวน 103 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ที่นำมาใช้ในการศึกษาวิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในการศึกษา ได้แก่ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวิสาหกิจมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีและอยู่ในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจำนวน 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence : IOC = 0.82) และนำเครื่องมือในการวิจัยที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (try out = 0.802) กับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ($\bar{X}$, S.D) โดยช่วงระยะจะเท่ากับ 0.8 จึงสามารถกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) สถิติที่ใช้เพื่อการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติวิเคราะห์ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และค่า F-test (One way ANOVA) ชนิดทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยการวิเคราะห์ SWOT จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ไปพร้อม

ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก การถอดเทปบันทึกเสียง มาแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ พิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า การจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, SD. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ด้านบุคลากรมากที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, SD. = 0.44) และด้านผลิตภัณฑ์น้อยที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80, SD. = 0.39) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, SD. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอก ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, SD. = 0.21) สภาพแวดล้อมปัจจัยภายในน้อยที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.51) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จำแนกตามการวิเคราะห์ SWOT) โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จำแนกตามวิเคราะห์สภาพแวดล้อม) โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมทางการตลาดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อนำเสนอวิเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์บ้านนาเกตุเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกระบวนการผลิตที่สามารถนำมาเป็น Group Model ให้กับกลุ่มอื่นได้ โดยเน้นการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์หลักของบ้านนาเกตุ คือ ข้าวแต๋น โดยบรรจุภัณฑ์ได้มาตรฐานรองรับ ผ่านกระบวนการ Reuse ลักษณะเป็นถุงฟรอย สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ แต่ในความเป็นจริงไม่มีผู้บริโภคกลับมาใช้ใหม่ ทำให้ไม่ตอบโจทย์ในการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ถ้าเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้จะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่า อาจทำจากวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่น ส่วนกระบวนการผลิตคือ ผู้ประกอบการทอดโดยการใช้น้ำมันที่ไม่ซ้ำมาก ถ้าสีน้ำมันเริ่ม

คล้ำๆก็จะเปลี่ยนน้ำมัน จึงเสนอการทำควบคุมเทคโนโลยีความร้อน over cooking น้ำมันจะไม่หืน เติมน้ำมันลงไปใหม่ได้ตลอด โดยไม่ต้องเทน้ำมันทิ้ง ควบคุมอุณหภูมิในการทอด จะทำให้ลดต้นทุนลงระดับหนึ่ง ซึ่งการทำ Group Model ต้องต่อยอดต่อไปได้ เช่น ผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าได้มากขึ้น เปิดตลาดใหม่ๆได้มากขึ้น เป็นต้น ผลิตภัณฑ์เน้นการเป็น SME หรือเป็นนิติบุคคล เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการประกอบกิจการ เช่น การลดหย่อนภาษี อย.ประจำปีไม่เสียค่าใช่จ่าย เป็นต้น

การวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง 1. ผลิตภัณฑ์มีความสดใหม่ สะอาด 2. คุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค 3. มีช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย 4. ผลิตภัณฑ์มีราคาที่จับต้องได้ง่าย และ5. ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัตถุดิบธรรมชาติหรือวัตถุดิบในท้องถิ่น

จุดอ่อน 1. กลุ่มผู้บริโภคมีความสนใจเฉพาะผลิตภัณฑ์เดียว (ข้าวแต๋น) 2. สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจและผลิตภัณฑ์ 3. ขาดเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมในการผลิต 4. รูปแบบการผลิตยังไม่ตอบสนอง 5.ขาดทายาททางธุรกิจที่จะสานต่อธุรกิจ และ 6.ขาดการบริหารจัดการและการผลิตผลิตภัณฑ์อย่างระบบ

โอกาส 1. นโยบายภาครัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมผู้ประกอบการ 2. เครือข่ายผู้ประกอบการในพื้นที่ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3. เครือข่ายผู้ประอบการมีความเข้มแข็งและเชื่อมโยง ในการพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์และตลาดสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากผู้ประกอบการ

อุปสรรค 1. ราคาวัตถุดิบเป็นไปตามกลไกตลาด 2. สถานการณ์โควิด 19

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมภายใน จากสภาพแวดล้อมภายใน ด้านกลุ่มผู้ประกอบการยังต้องศึกษาข้อมูลของผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้จริง ทำการจัดการบริหารในด้านต่างๆกระบวนการผลิตให้เป็นระบบ เพราะสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้ ปัญหาทุกอย่างจึงตกไปที่ประธานของธุรกิจเพียงคนเดียว ซึ่งอาจจะมีปัจจัยจากการไม่มีทายาทมาสานต่อธุรกิจด้วย

สภาพแวดล้อมภายนอก จากสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งเป็นผลกระทบอย่างมากต่อธุรกิจ สิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ราคาวัตถุดิบที่เป็นไปตามกลไกของตลาด วัตถุดิบอาจจะมีราคาที่ขึ้นๆลงๆบ้าง และสถานการณ์ที่ระบาดในขณะนี้ คือ สถานการณ์ covid-19 ที่ส่งกระทบต่อการขายเป็นอย่างมาก

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาพบว่าการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจมีกระบวนการและช่องทางที่สามารรถจัดกระบวนการเพื่อหารูปแบบใหม่ ๆ ในการพัฒนาจากการสังเคราะห์ของ SWOT

และได้องค์ความรู้ด้านการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ พร้อมทั้งการสื่อสารเพื่อเพิ่มความเป็นดิจิทัลมากยิ่งขึ้น รวมถึงกระบวนการบริหารที่แตกต่างไปจากเดิม ดังสรุปไปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

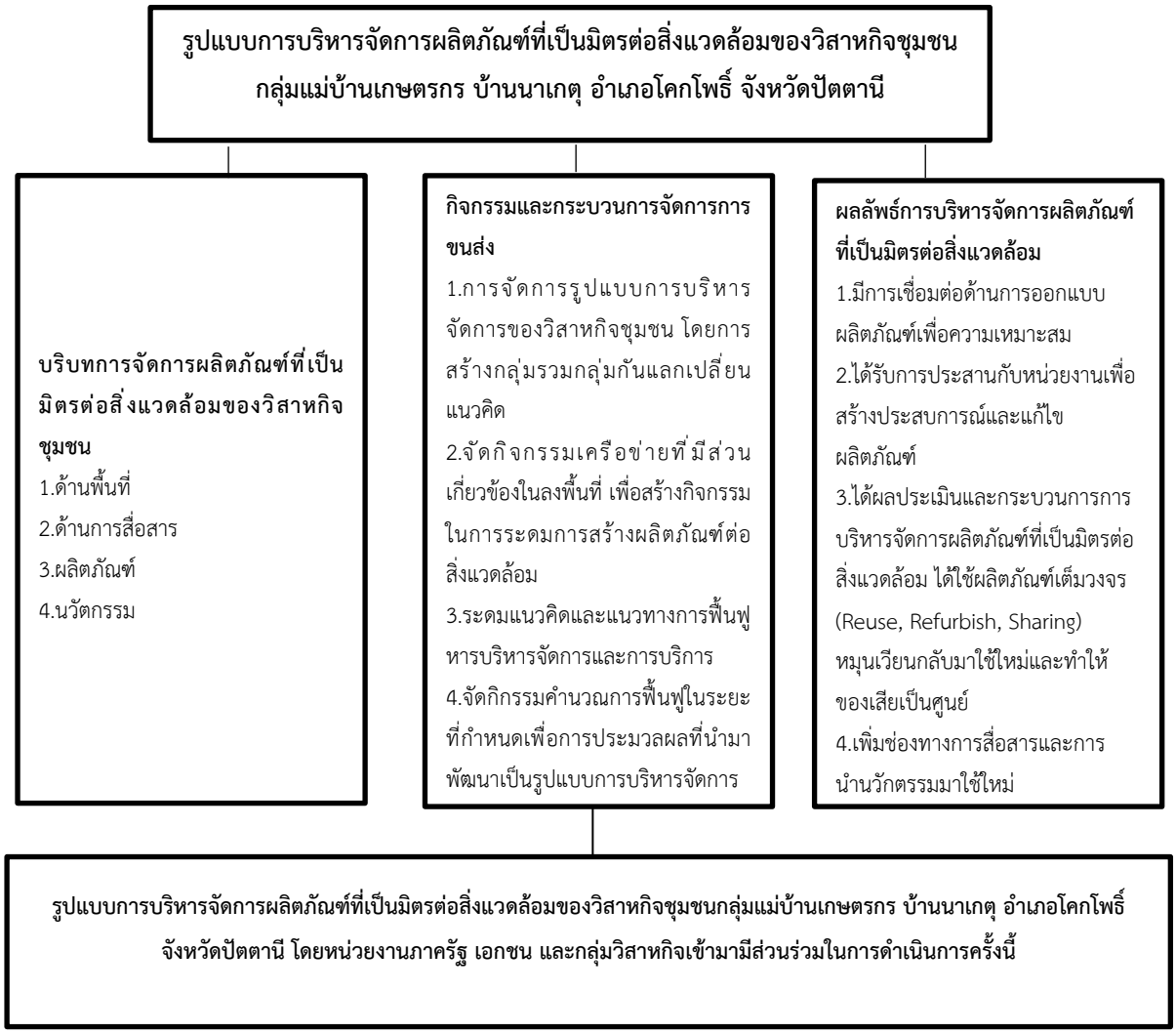

รูปภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, SD. = 0.36) ดังนี้ ด้านบุคลากรมากที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, SD. = 0.44) และด้านผลิตภัณฑ์น้อยที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80, SD. = 0.39) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ด้านบุคลากรในวิสาหกิจชุมชนมีความการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจและมีกิจกรรมที่สม่ำเสมอจึงทำให้บุคลกรมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามด้านผลิตภัณฑ์ยังให้ความสนใจที่พัฒนาในระดับที่ยังน้อย เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นต่อสิ่งแวดล้อมต้องมีการศึกษาและเพิ่มความชำนาญในการผลิตเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการในทางการตลาด สอดคล้องกับ Poonying (2019)

ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการผลิตภัณฑ์จากสาหร่ายไกของ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหาดผาขน ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ทั้ง 4 ด้าน ส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการที่ดี สามารถก่อให้เกิดโอกาสที่ดีต่อองค์กร ในปัจจัยด้าน การวางแผน การจัดการองค์กร การสั่งการ การควบคุม ด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ความเป็นไปได้ทางการตลาด ลักษณะเกณฑ์เฉพาะผลิตภัณฑ์แต่ยังมีบางปัจจัยที่ยังคงเป็นอุปสรรคในปัจจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เรื่องราวหรือตำนานผลิตภัณฑ์สภาพความพร้อมในการดำเนินงานและการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ยังพบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากสาหร่ายไกของ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหาดผาขน ตำบลเมืองจัง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีดังนี้ 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อเกิดความสามัคคีและรักในชุมชน 2) การหาผู้สืบทอดและถ่ายทอด เรื่องราวของผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์นั้นอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (โดยรวม) พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.11, SD. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กระบวนการจัดการต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์ทางธุรกิจเพื่อให้องค์กรวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรได้นำมาพัฒนาในการบริหารจัดการ ซึ่งมีการคำนึงถึงทั้งปัจจัยภายในและภายนอกเพื่อสร้างวิสาหกิจชุมชนในมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัย Kesorn Bua (2018) ซึ่งผลการวิเคราะห์สามารถกำหนดกลยุทธ์การทำตลาดสำหรับผู้ประกอบการ OTOP กลุ่ม เบญจบูรพาได้ 6 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 ต้องสร้างสินค้าและผลิตสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์หรือมีคุณ ลักษณะเฉพาะแต่ละท้องถิ่นและมีความเป็นสากล กลยุทธ์ที่ 2 การเน้นตลาดเป้าหมาย เจาะจงที่ตลาดเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ กลยุทธ์ที่ 3 ให้ความรู้เรื่องของการทำการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กลยุทธ์ที่ 4 จัดทำตราสินค้าแสดงให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และท้องถิ่นที่เป็นสากล กลยุทธ์ที่ 5 สร้าง พันธมิตรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์สินค้า OTOP ให้เป็นที่รู้จัก กลยุทธ์ที่ 6 จับคู่ พันธมิตรทางธุรกิจให้กับผู้ประกอบการ OTOP

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จำแนกตามการวิเคราะห์ SWOT) โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จำแนกตามวิเคราะห์สภาพแวดล้อม) โดยภาพรวมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ปัจจัยด้านการจัดการของแต่ละกลุ่มบุคคลแม่บ้านเกษตรมีความแตกต่างในด้านชองกระบวนการจัดการซึ่งโดยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับกรอบนโยบายของแผนการดำเนินงานที่ทำไว้ ซึ่งทั้งนี้อาจมีความแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kantabutra (2011) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 26-30 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพทำงานในหน่วยงานเอกชนและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 5,000 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการตัดสินใจซื้อ พบว่า การตัดสินใจซื้อสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Lasiang (2016) ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์นวัตกรรมสีเขียวของธุรกิจในอุตสาหกรรมการผลิตของไทยกับการทดสอบ เชิงประจักษ์ของตัวแปรสาเหตุและผลลัพธ์ผลการศึกษาปรากฏว่า การมุ่งเน้นตลาดและแรงกดดันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่งผลกระทบเชิงบวกต่อกลยุทธ์ นวัตกรรมสีเขียวทั้ง 3 ด้าน คือ 1) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สีเขียวการพัฒนากระบวนการเพื่อสิ่งแวดล้อม และ รูปแบบการจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้พบว่า กลยุทธ์นวัตกรรมสีเขียวเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการพัฒนา กระบวนการเพื่อสิ่งแวดล้อมและด้านรูปแบบการจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบเชิงบวกกับคุณภาพ ความสัมพันธ์กับลูกค้าและประสิทธิภาพในการแข่งขัน ยกเว้นด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สีเขียวซึ่งไม่ส่งผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังคงต้องมีการพัฒนาในด้านผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมทางตลาด เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบตัววิสาหกิจในการขยายช่องการทำธุรกิจ อีกทั้งกระบวนการจัดการการวิเคราะห์ SWOT และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจยังต้องมีการอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้จากภายนอกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความรู้ความเข้าใจในด้านผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมยังไม่ค่อยได้รับการพัฒนาจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรมีหน่วยงานเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngampromsakul (2016) การจัดการเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของ เทศบาลในจังหวัดสมุทรสาครผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาเกี่ยวกับ การจัดการที่สำคัญคือ เทศบาลดำเนินการเพื่อลดมลภาวะทางกลิ่นไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม หรือประชาชนรวมทั้งขาดตัวแบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดสมุทรสาคร ตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้าน (1) เศรษฐกิจ (2) เทคโนโลยี (3) สังคมหรือคุณภาพชีวิต (4) ความสมดุล และ (5) เครือข่าย นอกจากนี้ การทดสอบทางสถิติที่ระดับการมีนัยสำคัญ 0.05 พบว่าการบริหารจัดการเพื่อ ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดสมุทรสาครตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืนทั้ง 5 ด้าน ล้วนเป็น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ มนุษย์ (Man) การบริหารจัดการวัสดุ อุปกรณ์ (Material) การให้บริการประชาชน (Market) การบริหารจัดการข่าวสารหรือข้อมูลข่าวสาร (Message) การประสานงานหรือการประนีประนอม (Mediation) และการวัดผลหรือการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Measurement) ทั้งนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพยังสนับสนุนแนวคิดในการพัฒนาตัวแบบการบริหารจัดการของเทศบาลว่า ควรนำตัวแบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน 5 ด้านไปประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบ การบริหารจัดการหรือเป็นกลุ่มตัวชี้วัดสำคัญสำหรับการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

รูปแบบการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาในครั้งนี้ กลุ่มแม่บ้านเกษตรควรมีการศึกษาจากต้นน้ำ ในด้านของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อสร้างกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนแนวคิดกับองค์กรเครือข่าย อีกทั้งยังต้องมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาขององค์กรหรือธุรกิจวิสาหกิจชุมชนที่ได้ดำเนินการทั้งภายในและภายนอกเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การศึกษาบริบทการจัดการของวิสาหกิจยังมีความต้องการในด้านของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจด้านผลิตภัณฑ์ที่นำมาเสนอขายสู่ภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในดำเนินธุรกิจเพื่อสร้างความหลากหลายของสินค้านั้น ๆ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ เอกชน หรือผู้ประกอบการควรมีการแนะนำหรือชี้แนะแนวทางการในดำเนินการและพัฒนาสินค้าเพื่อการต่อยอดอาชีพต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การศึกษากระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังคงต้องมีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น จากกระบวนการสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้กลุ่มแม่บ้านยังต้องแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวควรมีการเข้ามาขยายโอกาสทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจควรเข้ามาประชุมหรือการระดมแนวคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทั้งมีความแตกต่างกันซึ่งปัจจัยความต้องการและรูปแบบของการบริหารมีความต้องการที่แตกต่างกันออกไป เช่น ด้านการส่งเสริมการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งกระบวนการและปัจจัยการจัดการมีความต้องการและการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกันจึงต้องมีหลากหลายช่องทางในการดำเนินทางธุรกิจ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้กลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน และเครือข่าย ควรเข้ามาจัดสรรงบประมาณหรือช่องทางการขยายโอกาสเพื่อการก้าวเข้าสู่ความเป็นวัฒนธรรมและการสืบเนื่องจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อระดมวิธีการแนวทางการแก้ไขจุดบกพร่องและเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไป การ Focus Group กับเครือข่ายถือเป็นการใช้แนวทางในการต่อยอดการดำเนินทางธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกันรูปแบบการ

จัดการของวิสาหกิจยังคงต้องมีความชัดเจนและความพร้อมในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อมในด้านผลิตภัณฑ์มากที่สุด ซึ่งวิสาหกิจกลุ่มแม่บ้านยังคงต้องเพิ่มการพัฒนาต่อไป ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทุกกลุ่มทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ เครือข่าย ชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งระบบและรูปแบบในการวางแผนการดำเนินการต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2.2 ควรศึกษารูปแบบนวัตกรรมสีเขียวในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

References

Atcharapon, P. (2019). A study of the business environment of seaweed products of processed community enterprises Local products Ban Hat Pha Khan, Muang Chang Sub-district, Phu Piang District, Nan Province. *Journal of RMUTL Socially of Engaged Scholarship*, 3(3), 30-44.

Chang, H. H., & Chen, S. W. (2008). The impact of customer interface quality, satisfaction and switching cost on e-loyalty: Internet experience as a moderator. *Computer in Human Behavior*, 24, 2927-2944

Chanyaphak, L. (2016). Business Green Innovation Strategy in Thai Manufacturing Industry and Testing Empirical of cause and outcome variables. *Journal of BUU Research Science and Cognitive Science*, 14(2), 71-86.

Department of Agricultural Extension. (2018). *Summary report of community enterprise businesses / community enterprise networks classified by area: Chiang Mai*. Retrieved September 12, 2021, from http://smce.doae.go.th/ProductCategory/SmceCategory.php?Region_id=&province_id=50&amphur_id=&key_word.

Elkington, J. (1997). Cannibals with forks – Triple bottom line of 21st century business. Stoney Creek, CT: New Society Publishers.

Kalaya, N. (2016). Management to promote sustainable environmental quality of Municipality in Samut Sakhon Province. *Journal of the Association of Researchers*, 21(21), 215-229.

Kosol, D. (2011). *Doing Good for Society: The Power to Create a New Business*. Bangkok: MGR 360.

Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2007). *Environmental Quality Management Plan 2007-2011.* Ministry of Natural Resources and Environment.

Otman, J.A. (1992). *Green Marketing-Challenges & Opportunities for the New Marketing Age*. Chicaogo: NTC Business Books.

Pattani Province Development Plan. (2015). *Farmers Area Development Plan, Yala Province.*

Polonsky, M. J. (1994). An introduction to green marketing. *Electronic Green Journal*, 1(2),1-10.

Santana, A. (2009). Green products for the environment. Sustainable. *Journal of the Department of Science Service*, 57(179), 29-36.

Sudarat, K. (2011). *Study of Factors that are It is Important for Consumers to Make Purchasing Decisions for the Environment in Nakhon Ratchasima*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi Bangkok. Bangkok.

Thichakorn, K. (2018). Strategic Development for Entrepreneurship of One Tambon One Product (OTOP) Benjaburapha Group to the Thai-Cambodian border trade (Aranyaprathet Checkpoint) with SWOT analysis. *RMUTT Global Business and Economics Review*, 13(2), 51-66.

การเมืองในการจัดการความขัดแย้ง
ของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี*
The Politics in Conflicts Management of Bangyai-Kanchanaburi the Intercity Motorway Project

พินิตา แก้วจิตคงทอง
Phinita Kaewchitkhongthong
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Ramkhamhaeng University, Thailand.
Corresponding Author's Email: kkk_kwank@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุความขัดแย้ง 2) ศึกษาการจัดการความขัดแย้ง และ 3) ศึกษารูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม จำนวน 66 คน เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความขัดแย้ง คือ (1) ด้านความสัมพันธ์ เกิดจากการขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม (2) ด้านข้อมูล เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน (3) ด้านค่านิยม เกิดจากพื้นที่ดำเนินโครงการกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม (4) ด้านโครงสร้าง เกิดจากการส่งมอบพื้นที่โครงการ แนวก่อสร้างพาดผ่านและพื้นที่ทับซ้อนกับหน่วยงานอื่น และ (5) ด้านผลประโยชน์ เกิดจากการประเมินค่าชดเชยที่ต่ำกว่าความเป็นจริง 2) การจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ (1) ด้านการยอมรับ ด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย (2) ด้านการประนีประนอม โดยการให้รัฐกับประชาชนหาแนวทางและความต้องการในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และ (3) ด้านการร่วมมือ ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาและรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อมูลทางวิชาการและหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหา และ 3) รูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงสร้างอำนาจชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ความแตกต่างของผลประโยชน์จากการจัดซื้อที่ดิน ความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

คำสำคัญ: การเมือง; การจัดการความขัดแย้ง; ทางหลวงพิเศษบางใหญ่-กาญจนบุรี

---

*Received September 24, 2020; Revised April 27, 2022; Accepted April 27, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate problems and causes of conflicts; 2) to explore the conflict management; and 3) to investigate the model and political approach to conflict management of Bang Yai - Kanchanaburi Intercity Motorway Project. The study employed a qualitative research method, with 66 key informants selected through purposive sampling from the government, public, and private sectors. The instrument was an interview form. The obtained data were analyzed by way of descriptive statistics.

From the study, the following results are found: 1) The problems and conflicts are as follows: (1) On relationship, which is a result of a lack of confidence, trust, and opportunities provided for people to participate; (2) On information, which is a result of a mistaken perception of information and understanding; (3) On value, which is a result of the project areas that affect the traditional way of life; (4) On structure, which is a result of project delivery areas and construction lines that cross and overlap with other agencies; and (5) On benefit, which is a result of underestimating compensation, 2) The conflict management includes the following: (1) Acceptance which can be achieved by a process of listening to opinions and the participation of all conflicting parties; (2) Compromising which can be achieved by having the government and the people work together to identify approaches and needs for problem solving; and (3) Collaboration which can be achieved by having the government and the people work together to solve problems, and the government should support and supply academic information, 3) The model and political approach to conflict management include: the development of an environmental impact report, the power structure of community and local leaders, the difference in benefits from purchase of land, the difference in views on public benefits between central and local governments, involvement and listening to the views of those who have been affected.

Keywords: Politics; Conflict Management; Bang Yai - Kanchanaburi Intercity Motorway Project

บทนำ

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการพัฒนาก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการของคนในสังคม (Satha-Anand, 2003) ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับที่ Morris (2004) ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้แนวคิดใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หรือใน

บางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น ซึ่ง Moore (2003) ได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภท

คือ (1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการมีข้อมูลมากหรือน้อยเกินไปทำให้การประมวลผลมีความผิดพลาด มีความแตกต่างของการเก็บและศึกษาข้อมูล มีการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันในปัญหาเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจจะมาจากการรับรู้ที่แตกต่างกัน สุดท้ายก็นำมาซึ่งความขัดแย้ง เช่น การออกข่าวลือ เป็นต้น (2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interests Conflict) การมีทรัพยากรต่างๆ ที่จำกัดบนโลกนี้ล้วนแต่ส่งผลให้ต่างฝ่ายต่างต้องการที่จะครอบครองผลประโยชน์ต่างๆ ทั้งเงิน ตำแหน่ง หรืออำนาจ ผลที่ตามมา คือ ความขัดแย้ง (3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) เกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ การใช้อำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ รวมไปถึงกฎระเบียบ ข้อบังคับ และระบบต่างๆ ความไร้เสถียรภาพในระบบการเมืองไทยสะท้อนให้เห็นว่ามีจุดบกพร่องบางประการที่แฝงอยู่ในโครงสร้างการเมืองระดับชาติและระดับการเมืองภาคประชาชน จึงทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไทยมีความผิดพลาด และส่งผลกระทบต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (Kongkirati, 2015) (4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ที่เกิดจากอารมณ์ ความรุนแรง และพฤติกรรมเชิงลบต่างๆ อันนำมาซึ่งความเข้าใจผิด และ (5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เกิดขึ้นจากความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมาที่แต่ละคนได้รับการหล่อหลอมมาจากการเลี้ยงดูในวัยเด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้หากมองด้านความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐที่มีอำนาจเหนือ (super ordination) กับประชาชนที่มีอำนาจด้อยกว่า (subordination) โดยหลักแล้วผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าจะพยายามรักษาโครงสร้างสถานะเดิมที่เป็นอยู่ (status quo) (Set-Bunsang, 2010)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี
3. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มุ่งสนใจศึกษาปรากฏการณ์เพื่อศึกษาประสบการณ์เชิงอัตวิสัย (subjective) และความหมายที่ได้จากประสบการณ์ในประเด็นที่สนใจในบริบทเฉพาะ โดยจัดวางทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ในบริบทและฉากทางสังคม (social setting) ซึ่งจะใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (analytic description) เพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์จริงมาวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขความสำเร็จของภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ที่เอื้อต่อกระบวนการจัดการความขัดแย้ง โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ (1) ตัวแทนภาครัฐ คือ กรมทางหลวงพิเศษ แขวงทางหลวงนครปฐม กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัด

นครปฐม ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดนครปฐม สมาคมองค์การพิทักษ์รัฐธรรมนูญไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) ตัวแทนภาคเอกชน คือ ตัวแทนบริษัทที่ได้รับสัมปทาน และ (3) ตัวแทนภาคประชาสังคม คือ ตัวแทนภาคเอกชนและภาคประชาชน ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี พื้นที่จังหวัดนครปฐม พื้นที่อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญในพื้นที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews) ผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์จากการทบทวนวรรณกรรม แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของแบบสอบถามจะเป็นคำถามแบบปลายเปิด หัวข้อเรื่องครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ประกอบกับเครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ในการจดบันทึกข้อมูลอื่นๆ เช่น สมุดจดบันทึก เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง และเป็นประธานโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นผู้ตรวจสอบว่าข้อคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น มีเนื้อหาสาระครอบคลุม และเป็นตัวแทนที่ดีในเรื่องที่จะตรวจวัด หรือสิ่งที่ต้องการทำความเข้าใจหรือไม่ จากนั้นดำเนินการปรับปรุงคำถามในการสัมภาษณ์ให้มีความกระชับและเข้าใจง่าย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจึงนำแบบสัมภาษณ์เจาะลึกดังกล่าวไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ประกอบกับ การศึกษาภาคสนาม (field research) ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครบถ้วนสมบูรณ์ การวิจัยนี้เน้นการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก โดยทำการรวบรวม กำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการ จากนั้นทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) เป็นการสังเกตอยู่ห่าง ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีทั้งการสังเกตแบบไม่ให้ผู้สังเกตรู้ตัวและให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เช่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่บางใหญ่ นครชัยศรี ท่ามะกา และท่าม่วง

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผล ในลักษณะของการพรรณนานำไปสู่คำตอบในการศึกษา และสรุปให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้ง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพปัญหาและสาเหตุความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี พบว่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานของรัฐนั้นเป็นช่วงที่กรมทางหลวงในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบได้มีการดำเนินการจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษา เพื่อดำเนินการศึกษาทบทวนความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจวิศวกรรม และผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ คือ 1) ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเห็นว่า การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของ

โครงการดังกล่าว มีความไม่เหมาะสมเนื่องจากสาเหตุมาจากขอบเขตการศึกษาผลกระทบไม่เหมาะสม เพราะกรมทางหลวงกำหนดขอบเขตการศึกษาผลกระทบในระยะ 500 เมตร จากศูนย์กลางของทางหลวงพิเศษ ซึ่งเป็นการศึกษาพื้นที่ที่แคบเกินไป และการรับฟังความคิดเห็นตามกระบวนศึกษาผลกระทบ ไม่ได้ดำเนินการอย่างครอบคลุมประชาชนที่ได้รับผลกระทบทุกกลุ่ม ทำให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบในหลายพื้นที่ไม่ทราบข้อมูล และไม่ได้เข้าร่วมการรับฟังความคิดเห็นที่จัดขึ้น และ 2) รูปแบบการก่อสร้างโครงการมีลักษณะไม่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้กระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในการประกอบอาชีพต่างๆ ดังนี้ (1) การก่อสร้างบนพื้นราบมีลักษณะเป็นการขวางเส้นทางน้ำ ทำให้กระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม และ (2) การก่อสร้างในรูปแบบที่มีทั้งสะพานยกระดับ และถนนมีรั้วกั้น ทำให้กระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนในการประกอบอาชีพด้านค้าขายสินค้าพื้นเมืองตามรายทาง

นอกจากนี้ยังพบว่า สาเหตุความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี มีดังนี้ 1) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (relationship conflict) ปัญหาสำคัญในการดำเนินโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองฯ คือปัญหาเกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการของรัฐ ซึ่งอาจจะเกิดจากความเข้าใจผิดหรือการสื่อสารที่ผิดพลาด ระหว่างรัฐกับประชาชน ประกอบกับการดำเนินการของบริษัทที่ปรึกษาในกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ โดยเฉพาะในขั้นตอนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ประชาชนมองว่า รัฐได้มีการละเลย ละเว้นการปฏิบัติ ตามกฎหมายและระเบียบต่างๆ เพราะการที่หน่วยงานจ้างให้บริษัทที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้น ไม่ได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปโดยชอบตามกฎหมาย นอกจากนี้ บริษัทที่ปรึกษา – ผู้รับจ้าง ได้ตัดประเด็นข้อโต้แย้งของประชาชนออกไปจากรายงานสรุปครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ทำให้กระบวนการชี้แจง กระบวนการรับฟังความคิดเห็นถูกบิดเบือนไปทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจการดำเนินโครงการฯ จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานรัฐ กับประชาชนที่อาจจะเกิดปัญหาในเชิงความสัมพันธ์โดยสภาพของความไม่เข้าใจกันอยู่แล้ว เมื่อมีการมอบหมายภารกิจให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการในเรื่องดังกล่าว กลับยิ่งทำให้เกิดปัญหามากขึ้นจนกลายเป็นความขัดแย้งในการดำเนินโครงการ 2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (interest conflict) ความขัดแย้งที่สำคัญอีกประการในการดำเนินโครงการ คือ ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ซึ่งในทีนี้คือ การดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว จะเห็นว่ารัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกเรื่องและทุกขั้นตอนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน แต่ในการดำเนินโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี ดังกล่าวปรากฏว่าประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพียง ขั้นตอนการศึกษา ศึกษาความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรม และผลกระทบสิ่งแวดล้อม เท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลการดำเนินโครงการมาก่อน เพิ่งจะมาทราบในขั้นตอนการศึกษาผลกระทบที่บริษัทได้จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นขึ้น ประกอบกับการเชิญประชาชนที่ได้รับผลกระทบเข้าร่วมก็ไม่ได้ดำเนินอย่างครบถ้วนทุกกลุ่ม รวมทั้งไม่ใช่ผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง และส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้แทนหน่วยงานรัฐ โดยจากเอกสารการศึกษาสรุปเวทีการรับฟังความคิดเห็น พบว่า กระบวนการรับฟังความคิดเห็น 5 ครั้ง ได้ระบุกลุ่มเป้าหมาย ตามเอกสารประกอบการสัมมนา ได้แก่ หน่วยงานราชการระดับอำเภอ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและศาสนสถาน สาธารณสุขและสถานีอนามัย องค์กรธุรกิจและเอกชน กลุ่มอนุรักษ์ และ NGO แต่ไม่ระบุ

ประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างทางหลวงพิเศษ รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามก็มีจำนวนน้อยจนไม่สามารถนำไปสรุปวิเคราะห์ประมวลได้ จึงเห็นได้ว่าในการดำเนินโครงการทางหลวงพิเศษดังกล่าว ยังขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง และ 3) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (data conflict) ปัญหาสำคัญที่เป็นสาเหตุนำมาสู่ความขัดแย้งในการดำเนินโครงการ คือ หน่วยงานรัฐ/เจ้าหน้าที่รัฐไม่ให้ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างครบถ้วนแก่ประชาชน เห็นได้จากการศึกษาที่พบว่า สิ่งที่ประชาชนวิตกกังวลว่าการดำเนินโครงการจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จึงได้มีการแสดงความเห็นคัดค้านโครงการ ซึ่งหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบได้มีการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในประเด็นต่างๆ แล้ว แต่ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบ จนทำให้เกิดการโต้แย้งคัดค้านการดำเนินโครงการในเรื่องต่างๆ ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ประเด็นการกำหนดของเขตการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและประเด็นการพิจารณาทางเลือกอื่นตามที่ประชาชนเสนอแนะ ซึ่งประเด็นดังกล่าวไม่มีการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องให้ประชาชนได้รับทราบ ประกอบกับข้อมูลที่มีอยู่ในมือของประชาชนจะมีเพียงส่วนเดียว และเมื่อได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วนจึงต้องแสวงหาข้อมูลด้วยตนเอง จนนำมาซึ่งความไม่เข้าใจในการดำเนินโครงการ เมื่อประกอบกับคู่ขัดแย้งไม่ได้มีการให้ข้อมูลที่รอบด้าน โดยอาจจะมีการปกปิดข้อมูลไว้บางส่วนทำให้ปัญหาขยายวงกว้างขึ้น จึงนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันแต่ละหน่วยงานต่างก็ดำเนินการตามกรอบภารกิจ และแผนงานของหน่วยงาน โดยขาดการเชื่อมโยงข้อมูลหรือประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ขาดการบูรณาการในภาพรวม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การจัดการความขัดแย้งโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความขัดแย้งในโครงการทางหลวงพิเศษนี้ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการยอมรับ ด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย รวมทั้งพยายามปรับกรอบแนวคิดในการตัดสินการดำเนินโครงการ โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพข้อเท็จจริงเพื่อเป็นข้อยุติความขัดแย้ง 2) ด้านการประนีประนอม โดยการให้ทั้งสองฝ่าย คือ รัฐกับประชาชนหาแนวทางและความต้องการในการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้มีประสิทธิภาพเกิดความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายโดยให้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการทางหลวงพิเศษฯ ทั้งสองฝ่าย และ 3) ด้านการร่วมมือ ด้วยเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาจะทำให้การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยการไม่เผชิญหน้ากับชาวบ้านและรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อมูลทางวิชาการและหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงสร้างอำนาจชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ผู้นำ คือ ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหรือในตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้มีอำนาจ ซึ่งอาจโดยการแต่งตั้งหรือได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้มีอิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม เนื่องจากคุณลักษณะพิเศษของบุคคลนั้นก็สามารถชักจูงหรือชี้นำให้บุคคลในกลุ่มปฏิบัติตามความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้สำเร็จลุล่วงตามที่ปรารถนา 2) ความแตกต่างทางผลประโยชน์ในพื้นที่จากการจัดซื้อที่ดิน ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ รวมทั้งความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ คือ ผลประโยชน์ของทุกคนในสังคม ฉะนั้น นโยบายที่กำหนดโดยองค์กรของรัฐจึงเป็นนโยบายที่มุ่ง

ตอบสนองผลประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม ในกรณีโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี (M81) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและทำให้โครงการล่าช้าออกไปนั้นสืบเนื่องมาจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล, องค์การบริหารส่วนจังหวัด) มีมุมมองในเรื่องของ “ผลประโยชน์สาธารณะ” แตกต่างกัน รัฐบาลกลางจะมองผลประโยชน์สาธารณะในแง่ผลประโยชน์เพื่อคนส่วนใหญ่ที่มุ่งจะเพิ่มเส้นทางการคมนาคมเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จึงเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาดำเนินโครงการตามสัญญาจ้าง ในขณะที่รัฐบาลท้องถิ่น จะมองผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก และ 3) การจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงสร้างอำนาจชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ความแตกต่างของผลประโยชน์จากการจัดซื้อที่ดิน ความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

องค์ความรู้ใหม่

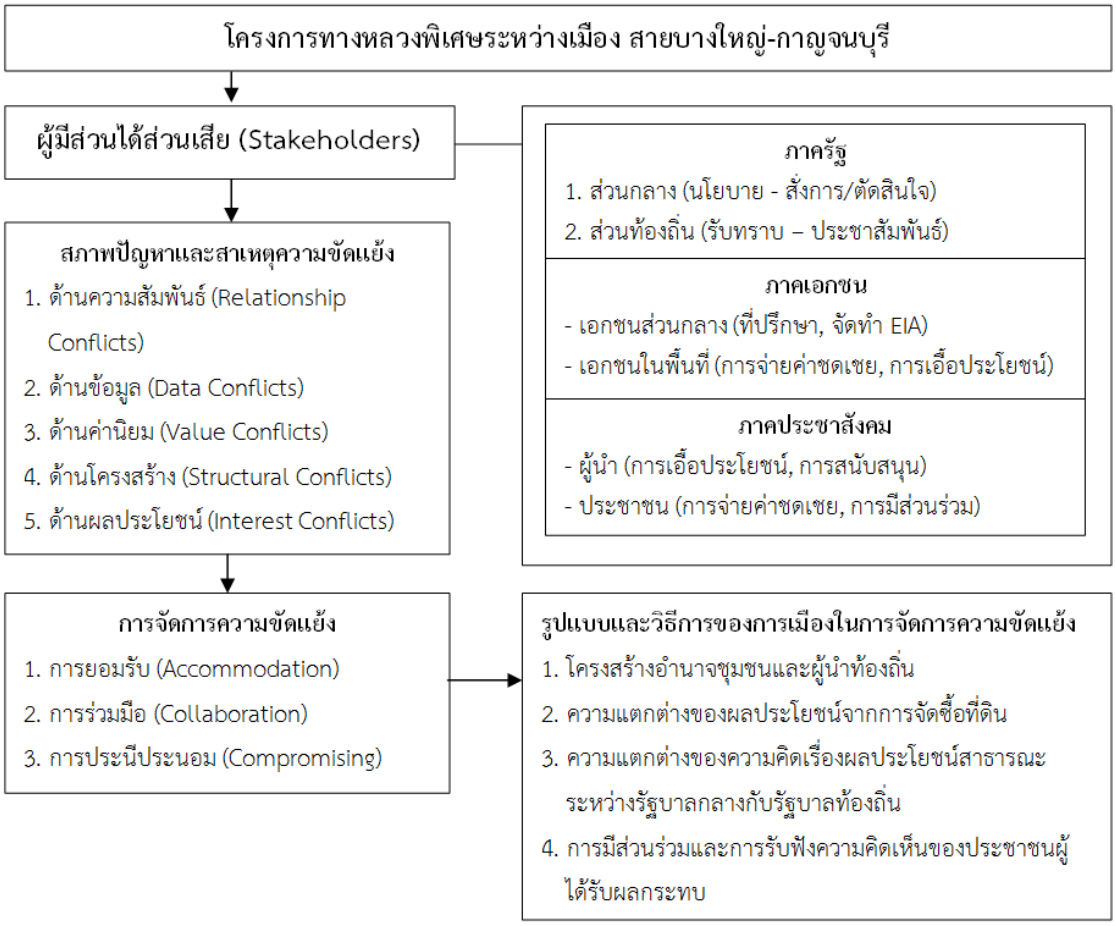

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สภาพปัญหาและความขัดแย้ง ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านความสัมพันธ์ เกิดจากการขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจแก่ประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ดำเนินด้วยความโปร่งใส 2) ด้านข้อมูล เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน 3) ด้านค่านิยม เกิดจาก

พื้นที่ดำเนินโครงการกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน 4) ด้านโครงสร้าง เกิดจากการส่งมอบพื้นที่โครงการ แนวก่อสร้างพาดผ่านหน่วยงานอื่น พื้นที่ทับซ้อนของหน่วยงานภาครัฐ 5) ด้านผลประโยชน์ เกิดจากการประเมินค่าชดเชยที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ความเสียหายนอกพื้นที่เวนคืนจากการก่อสร้าง การส่งมอบพื้นที่โครงการ แนวก่อสร้างพาดผ่านหน่วยงานอื่น และพื้นที่ทับซ้อนของหน่วยงานภาครัฐ

การจัดการความขัดแย้งในโครงการทางหลวงพิเศษนี้ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการยอมรับด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย รวมทั้งพยายามปรับกรอบแนวคิดในการตัดสินการดำเนินโครงการ โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพข้อเท็จจริงเพื่อเป็นข้อยุติความขัดแย้ง 2) ด้านการประนีประนอม โดยการให้ทั้งสองฝ่าย คือ รัฐกับประชาชนหาแนวทางและความต้องการในการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้มีประสิทธิภาพเกิดความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายโดยให้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการทางหลวงพิเศษฯ ทั้งสองฝ่าย และ 3) ด้านการร่วมมือ ด้วยเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาจะทำให้การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยการไม่เผชิญหน้ากับชาวบ้านและรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อมูลทางวิชาการและหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

รูปแบบและวิธีการของการเมืองในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงสร้างอำนาจชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ความแตกต่างของผลประโยชน์จากการจัดซื้อที่ดิน ความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองในการจัดการความขัดแย้งของโครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์เป็นปัญหาที่สามารถจัดการได้ หากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างชัดเจนโปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นก็จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และก่อให้เกิดความไว้วางใจในการดำเนินงานต่างๆ ของรัฐขึ้น แต่หากโครงการใดที่ประชาชนขาดความเชื่อมั่นหรือไม่ไว้วางใจตั้งแต่เริ่มต้น ก็จะส่งผลให้ขาดความไว้วางใจในทุกขั้นตอนจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Mallikamarn (2002) ซึ่งได้อธิบายว่า ประชาชนต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนจึงควรได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็ว ภายใต้ระยะเวลาที่เหมาะสม โดยประชาชนควรมีส่วนร่วมในการคิด และแสดงความคิดเห็น ภายหลังจากที่ประชาชนมีความรู้จากการศึกษาและทำความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้มาแล้ว ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะไปใช้ประกอบการพิจารณา ขณะเดียวกันประชาชนควรมีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ ซึ่งเป็นการให้ประชาชนได้ร่วมพิจารณาในด้านต่างๆ เช่น เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับโครงการ การเลือกพื้นที่ที่ใช้ลดผลกระทบ

สิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ประชาชนควรมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล เป็นการให้ประชาชนได้ร่วมทำหน้าที่เฝ้าระมัดระวัง และเตือนภัยที่อาจเกิดขึ้นกับการดำเนินโครงการ เพื่อให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันเวลาก่อนที่จะเกิดผลร้ายขึ้น

การแก้ไขปัญหาร่วมกันเรื่องความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เป็นไปได้ยาก เพราะหน่วยงานรัฐ/เจ้าหน้าที่รัฐ ยังยึดมั่นในการดำเนินการตามนโยบายภายใต้ขอบเขตภารกิจของหน่วยงาน และคำสั่งผู้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ ในขณะที่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ก็มีมุมมองว่าโครงการควรยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ โดยไม่ได้ต่อต้านโครงการ เพียงแต่ต้องการให้มีการดำเนินโครงการอย่างเหมาะสม และต้องไม่กระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน หรือหากส่งผลกระทบกับประชาชนบางกลุ่ม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ควรมีการเตรียมการเพื่อจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเพื่อเป็นการชดเชยเยียวยาให้แก่ประชาชนกลุ่มดังกล่าวด้วยทั้งนี้ จากแนวคิดของ Gittinger (1982) มองว่าผลประโยชน์มี 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวตน คือ ผลประโยชน์ที่วัดไม่ได้จากแง่ของปริมาณ หรือในแง่ของมูลค่าในรูปตัวเงิน และผลประโยชน์ที่มีตัวตน คือ ผลตอบแทนที่วัดมูลค่าเป็นจำนวนเงินได้ การบ่งผลประโยชน์ตามลักษณะนี้อาศัยมาตรการวัดค่าที่ยอมรับทั่วๆ ไป คือ ตีค่าเป็นจำนวนเงินได้ และผลประโยชน์บางชนิดซึ่งอาจวัดไม่ได้ในเวลาหนึ่งกลายเป็นผลประโยชน์ที่วัดได้ เช่น ผลประโยชน์จากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์นี้เป็นผลตอบแทนที่วัดค่าได้ยาก ขณะเดียวกัน Ratanaubol (2002) ชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์ผลประโยชน์ระหว่างโครงการของภาครัฐบาล และภาคเอกชน ว่าจะมีความแตกต่างกัน โดยที่ภาคเอกชนจะเน้นผลกำไรในรูปตัวเงิน (money profit) ที่ได้จากโครงการ ในขณะที่ภาครัฐบาลจะเน้นการวิเคราะห์ไปในรูปของเศรษฐกิจ โดยเน้นผลกำไรทางสังคม (social profit) เป็นส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีการกำหนดให้ต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมในโครงการต่างๆ ว่าจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมอย่างไร หรือไม่ หากเกิดผลเสียจะมีมาตรการและวิธีการป้องกันอย่างไร ดังนั้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยน นั่นคือ การกระทำต่อกันในลักษณะของผลประโยชน์ต่างตอบแทน ซึ่งหากสังคมที่มีความขัดแย้งสูงและปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อประชาชนในชุมชนในห้วงที่มีความขัดแย้ง การให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อประชาชนในชุมชนในห้วงที่มีความขัดแย้ง การให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตอบแทนก็จะทำให้ประชาชนมีความพอใจในระดับหนึ่ง ซึ่งหากมีความพอใจมากก็จะช่วยชดเชยความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ ก็จะช่วยลดความขัดแย้งได้ และจะเกิดความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้นแทนที่ความขัดแย้งนั้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้งได้จะต้องเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และไม่ผิดจริยธรรม และศีลธรรม เพราะมีหลายๆ คนเลือกผลตอบแทนมหาศาล มากกว่าที่จะเลือกความมีจริยธรรม ความมีศีลธรรม หรือสิ่งที่ควรทำ ผลประโยชน์จึงกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ เกิดขึ้นตามมาอีก ดังนั้น ปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้จะต้องมีลักษณะดังนี้ (1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนจะต้องได้รับความเป็นธรรม (2) การทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ประชาชนต้องมีผลประโยชน์บ้างตามสมควร (3) โครงการที่จัดขึ้นในชุมชนต้องไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของ

ชาวบ้านและชุมชน รวมทั้งไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้ว และ (4) ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัว และความเสียหายของชุมชนโดยรวมที่เกิดจากการดำเนินการโครงการในชุมชนจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเจรจาต่อรองและการยอมรับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้ปัญหาที่คิดว่าจะเกิดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีความขัดแย้งลดลง โดยจะต้องมีการเจรจาในลักษณะที่มีประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น เช่นในเรื่องการจ่ายเวนคืนและค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ ปัจจุบันมีตัวแทนที่เป็นภาคเอกชนและกลุ่มบุคคลเข้ามามีบทบาทในการเจรจาต่อรองในเรื่องการเวนคืนที่ดินแทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ กระบวนการที่สร้างความขัดแย้งและความแตกแยกความสามัคคีคือการใช้การลงประชามติ เพราะมีทางเลือกให้เพียงสองทางซึ่งทำให้ต้องมีผู้แพ้และผู้ชนะ เช่น การลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญทำให้ประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองขั้วทันที ดังนั้น กระบวนการที่ดีที่สุด คือ กระบวนการที่ทำให้ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะด้วยกันทั้งสิ้น (Watthanasap, 2007) การจะแก้ไขความขัดแย้งได้ต้องเข้าใจคำว่าจุดยืนกับจุดสนใจเสียก่อน จุดยืนคือ สิ่งที่เขาจะทะเลาะกันหรือสิ่งเราเห็นๆ กันมาเป็นประเด็นปัญหาที่หยิบยกขึ้นมาพูดกัน ซึ่งหากมัวแต่เถียงกันที่จุดยืน กล่าวคือ เรานำคำตอบมาเป็นโจทย์ เช่น ฝ่ายหนึ่งจะยินยอมรับค่าเวนคืนตามที่รัฐกำหนด ส่วนอีกฝ่ายไม่ยินยอมรับค่าเวนคืนตามที่กำหนดไว้ เรียกร้องให้มีการประเมินค่าเวนคืนที่ดินให้สมเหตุสมผลกับสิ่งที่ต้องสูญเสียไป ในขณะที่จุดสนใจ คือ ความจำเป็น ความห่วงกังวล หรือความกลัวที่อยู่เบื้องหลังจุดยืนหากจะเจรจากันสำเร็จ ทั้งสองฝ่ายจะต้องเข้าใจจุดสนใจของกันและกัน ซึ่งการที่จะเข้าใจกันได้ทุกฝ่ายจะต้องหันหน้าเข้ามาคุยกันก่อนความขัดแย้งใดๆ ก็ตาม จะต้องมาจบที่การเจรจาเสมอแต่ที่ผ่านมาการใช้กระบวนการเจรจายังไม่ไดผลเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีตัวแทนผู้มีอำนาจในการตัดสินใจของทั้งสองฝ่ายมาร่วมเจรจาจึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการชดเชยค่าเวนคืนที่ดินของโครงการทางหลวงพิเศษ สายบางใหญ่-กาญจนบุรียังหาข้อสรุปไม่ได้ทำให้ความไม่เข้าใจกันของทั้งสองฝ่ายเปลี่ยนไปเป็นความขัดแย้งและความแตกแยกทางความคิดระหว่างรัฐกับประชาชนชาวบางใหญ่-นครปฐม-ราชบุรี-กาญจนบุรี มาจนถึงปัจจุบัน

การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาเป็นการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันวิธีหนึ่งซึ่งมักจะได้รับการตอบรับอย่างเป็นทางการ เพราะคนพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเนื่องจากคนไม่ชอบความสบายใจที่มาพร้อมกับความขัดแย้งและอาจจะมองว่าประเด็นปัญหานั้นยังไม่ค่อยสำคัญ (Silpiyodom, 1997) การไม่มีอำนาจในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้หรืออาจจะยังไม่พร้อมในการเจรจาไกล่เกลี่ย ถ้าหากภาครัฐให้ความสำคัญในเรื่องการเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาจะทำให้การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยการไม่เผชิญหน้ากับชาวบ้านและรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อมูลทางวิชาการและหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งเสีย การต่อต้านการคัดค้านจากชาวบ้านในโครงการทางหลวงพิเศษ สายบางใหญ่-กาญจนบุรีก็จะน้อยลง แล้วค่อยหาวิธีการเจรจารูปแบบใหม่ นอกจากนี้การให้ประชาชนหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกับภาครัฐเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยการจัดให้มีการประชุมและเสวนาถกปัญหาร่วมกันและรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน

บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และมีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความแตกต่างทางผลประโยชน์ในพื้นที่ ได้แก่ ความแตกต่างของผลประโยชน์จากการจัดซื้อที่ดินเป็นเรื่องของผลประโยชน์ ความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น แม้ว่ารัฐบาลกลางจะเปิดโอกาสให้รัฐบาลท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี เพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยนั้นจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นก็ต่อเมื่อประชาชนในประเทศมีความรู้สึกนึกคิดตามแบบประชาธิปไตยซึ่งต้องเริ่มจากหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุด นั่นคือ กระบวนการท้องถิ่น แต่เมื่อกล่าวถึงหลักผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่ง (Suwanmala, 2000) ได้กล่าวถึงหลักการนี้ว่า “กิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ภายในท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่มีผลกระทบทั้งทางบวกหรือลบต่อท้องถิ่นอื่นๆ หรือที่เรียกว่า “ผลล้นออก (spillover effects) ก็ให้ถือว่ากิจกรรมนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น แต่ถ้ากิจกรรมใดเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติโดยส่วนรวม หรือเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้คนในหลายพื้นที่ก็ให้ถือว่ากิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมของรัฐบาลกลาง เพราะรัฐบาลท้องถิ่นนั้นไม่สามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้หรือถึงแม้จะทำได้ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างชุมชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้” โดยแท้จริงแล้ว โครงการทางหลวงพิเศษ ระหว่างเมือง สายบางใหญ่-กาญจนบุรี ถือว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติโดยส่วนรวมหรือเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้คนในหลายพื้นที่ รัฐบาลท้องถิ่นจึงไม่ควรมีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนี้ และตามหลักของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเรื่องการควบคุม

การขาดการประชาสัมพันธ์ และการขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประชาชนในพื้นที่ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่ง Nei, and Verba (1975) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ใช่เป็นแค่เพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน ในความเป็นจริงแล้วพลเมืองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้หลายกรณี ถึงแม้ว่าการเลือกตั้งจะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามที่จะกดดันการตัดสินในของรัฐบาลในเรื่องหรือปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขาโดยตรงมากกว่า ดังนั้น หากประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ตนเองพึงมีในการกำหนดนโยบายและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจและการคัดค้นนโยบายนั้นๆ ได้ นอกจากนี้ ธรรมรัฐในระดับชาติ คือ กระบวนการสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ โปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้ จากกระบวนทัศน์ใหม่ที่เกิดขึ้นในโลกยุคปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับกัน การบริหารประเทศที่ดีควรเป็นความร่วมมือกันแบบสื่อสาร 2 ทาง ระหว่างรัฐประชาธิปไตย และฝ่ายสังคม เอกชน องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ (NGO) โดยเน้นการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ การร่วมมือกันกำหนดนโยบาย และการจัดการตัวเอง ของภาคสังคมเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมมากขึ้น

สรุป

การพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องมีการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งกระบวนการตัดสินใจมาจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว จึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเกิดการแบ่งฝ่ายระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน โดยสภาพปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการทางพิเศษเกิดจากการขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เกิดจากพื้นที่ดำเนินโครงการกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม ด้านโครงสร้าง เกิดจากการส่งมอบพื้นที่โครงการ แนวก่อสร้างพาดผ่านและพื้นที่ทับซ้อนกับหน่วยงานอื่น และเกิดจากการประเมินค่าชดเชยที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งจึงควรเริ่มด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย การให้รัฐกับประชาชนหาแนวทางและความต้องการในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหา และรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อมูลทางวิชาการและหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหา ทั้งนี้การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในขั้นตอนการจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โครงสร้างอำนาจชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ความแตกต่างของผลประโยชน์จากการจัดซื้อที่ดิน ความแตกต่างของความคิดเรื่องผลประโยชน์สาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรนำความต้องการของแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาจุดร่วม เพราะหากพิจารณาถึงการหาจุดร่วมที่จะสามารถยอมรับได้จากคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย พบว่า ทั้งสองต่างก็ต้องการดำเนินการตามความต้องการหรือผลประโยชน์ของตัวเอง แต่สิ่งหนึ่งที่มีร่วมกัน คือ การเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าการแสวงหาจุดร่วมของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายสามารถนำไปดำเนินการเพื่อจัดการความขัดแย้งได้ โดยการให้ข้อมูลของหน่วยงาน และรับฟังความเห็นของประชาชนโดยกรมทางหลวงควรชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงกรณีการเพิ่มทางลอด ทางข้าม และทางคู่ขนาน พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของประชาชนว่ามีความพึงพอใจหรือไม่ ซึ่งกรณีดังกล่าวจะทำให้คู่ขัดแย้งทั้งสองไม่ต้องรู้สึกว่าต้องเปลี่ยนจุดยืนของตัวเอง เพราะหน่วยงานรัฐก็มีการดำเนินการในการเพิ่มทางลอด ทางข้าม และทางคู่ขนาน เพื่อจัดการผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่อยู่ เพียงแต่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และในขณะที่มีการประชาสัมพันธ์ประชาชนได้รับทราบนั้น ก็ควรสำรวจความคิดเห็นหรือประเมินความพึงพอใจของประชาชนไปด้วยในคราวเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยอีกทางหนึ่ง รวมทั้งเป็นการแสวงหาจุดร่วมในการดำเนินโครงการที่จะเกิดประโยชน์กับคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายด้วย

1.2 การแสวงหาจุดร่วมโดยใช้กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางนั้นจะต้องพิจารณาถึงบุคคลที่ได้รับการยอมรับทั้งจากประชาชนและรัฐ และต้องพึงระวังว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องไม่ใช่ผู้ที่เคยเป็นคู่ขัดแย้ง

กับภาครัฐ หรือผู้ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือผู้ที่อยู่ในกลุ่ม NGO เพราะอาจจะทำให้เกิดอคติในการเจรจา และไม่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

1.3 กลไกที่จะสร้างให้เกิดจุดร่วมที่จะทำให้การดำเนินโครงการของรัฐเป็นที่ยอมรับของประชาชนได้นั้น กลไกสำคัญในการแสวงหาจุดร่วมระหว่างรัฐกับประชาชนได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการของรัฐทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นกำหนดนโยบายโครงการ หรือก่อนที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าไปดำเนินการใดๆ เพื่อเป็นการเรียนรู้ความต้องการของประชาชนก่อนนำมาปรับปรุง แก้ไข และทบทวนโครงการของรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะของการแสวงหาจุดร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ของประเทศเป็นหลัก โดยส่งผลกระทบต่อประชาชนให้น้อยที่สุด และต้องมีแนวทางการชดเชยเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 กรมทางหลวงควรชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงกรณีการเพิ่มทางลอด ทางข้าม และทางคู่ขนาน เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนว่ามีความพึงพอใจหรือไม่ โดยไม่ได้ทำความเข้าใจเฉพาะแค่กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบบางกลุ่มเท่านั้น แต่ควรทำความเข้าใจกับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบให้ครอบคลุมประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่ม

2.2 ควรจัดมีการทบทวนกระบวนการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ว่าเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ และหากเป็นไปได้ควรมีการทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ใหม่ โดยให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียร่วมเป็นกรรมการ และพิจารณาเปลี่ยนบริษัทที่ปรึกษาที่จัดทำรายงานเนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน และเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการดำเนินโครงการด้วย

2.3 ควรแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์อย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นของการ เพิ่มเติมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment--SEA) และการประเมินผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม (Social Impact Assessment--SIA) ในขั้นตอนก่อนหรือระหว่างการจัดทำแผนแม่บทด้วย

References

Amata-Matuchat, C. (2012). *Linking infrastructure to ASEAN*. Retrieved September 25, 2019, from https://www.nesdb.go.th/download/content/report2013/14Yearend2013G4_channvit.pdf

Gittinger, J. P. (1982). *Economic analysis of agricultural projects.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Kongkirati, P. (2015). *Thai Cultural Politics: Memory, Discourse, Power.* Nonthaburi: Fah Deaw Gun Publishing House.

Mallikamarn, S. (2002). *Constitution and the participation of people in the protection of resources Nature and surroundings.* Bangkok: Chulalongkorn University.

Moore, W. Ch. (2005). *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Morris, C. (2004). *Managing conflict in health care settings: Principles, practices & policies*. Bangkok: Prepared for a workshop at King Prajadhikop's Institute.

Nei, N. H., & Verba, S. (1975). *Political participation.* Massachusetts: Addison Wesley.

Ratanaubol, M. (2002). *Benefit analysis and cost of the land readjustment project In Maha Sarakham Province.* Ramkhamhaeng University.

Satha-Anand, C. (2003). *Living weapons, Critical Concept of violence.* Bangkok: Fah Deaw Gun Publishing House.

Set-Bunsang, S. (2010). *The sociology of schism in the Thai political system*. Bangkok: Usa Printing.

Silpiyodom, S. (1997). *Community leaders and community conflict resolution.* Bangkok: Ramkhamhaeng University.

Suwanmala, C. (2000). *Public benefits: Department of Public Administration*. Faculty of Political Science, University.

Watthanasap, W. (2005). *Conflict: Principles and Problem-Solving Tools*. Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.

คุณค่าและความสำคัญของบทบาทบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน: ศึกษากรณี ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ*

The Value and Importance of Villages, Temples, and Schools Towards the Development of Public Sector Dispute Mediation Center: A Case Study of the Public Sector Dispute Mediation Center in Sawai Subdistrict, Prangku District, Sisaket Province

[1]พระภควิชญ์ ปุญฺญชาโต และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท

[1]Phra Phakawit Paññajāto and Phra Pramote Vadakovido

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: dej.bs2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทบวรประวัติและพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและการวิจัยเชิงทดลอง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 ท่าน วิเคราะห์และนำเสนอผลวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตำบลสวาย มี 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 4,076 คน จากต่างชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนจึงจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับศูนย์ไกล่เกลี่ย โดยการมีบวร คือ บ้าน วัด เรียน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย 2) ความสำคัญของบวร คือช่วยให้สังคมสงบสุขเพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเชื่อพระและครู ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่มีการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประชาชนตำบลสวาย 3. บทบาทของบวร มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวายสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความต้องการ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ความขัดแย้งด้านคุณค่า หรือค่านิยม และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง โดยมีการ

*Received September 27, 2021; Revised March 31, 2022; Accepted April 19, 2022

บูรณาการพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคคือประชาชน ส่วนใหญ่ยังเห็นว่าในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนควรใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยประชาชนกันเอง

คำสำคัญ: บทบาทบวร; ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; ภาคประชาชน; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the context of “villages, temples, and schools” including the history and development of the public sector dispute mediation center in Sawai subdistrict; 2) to study the value and importance of villages, temples, and schools towards the development of public sector dispute mediation center in Sawai subdistrict; and 3) to analyze the role of villages, temples, and schools towards the development of public sector dispute mediation center in Sawai subdistrict. The study applied a qualitative research approach by studying documents and experimental research. The data was collected through in-depth interviews with key informants who were a group of monks, a group of community leaders, and experts, in a total of 17 persons. The obtained data were analyzed and presented by way of descriptive method.

The results of the study are found as follows: 1) Sawai subdistrict consists of 10 villages with 4,076 population from different ethnicities. In order to build unity in the communities, there has been an arrangement for people to take part in the public sector dispute mediation center with villages, temples, and schools in developing the public sector dispute mediation center in Sawai subdistrict; 2) The importance of villages, temples, and schools is to build peace for the society as most people believe in monks and teachers. Therefore, the development of public sector dispute mediation center in Sawai subdistrict is considered a good thing; and 3) The sector dispute mediation center in Sawai subdistrict helps to build unity in the community by preventing and resolving various conflicts such as fact conflict, conflict of interest, relationship conflict, value conflict, and structural conflict. This can be done by integrating the Buddhist peaceful means for developing a model of public sector dispute mediation. The problems and obstacles found are that most of the people in Sawai subdistrict view that to deal with conflicts occurring in the community, they are used to negotiating and mediating by themselves.

Keywords: Role of Bowon; Dispute Resolution Center; public sector; Buddhist peace method

บทนำ

ปัจจุบันการปกครองท้องถิ่นซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐกับประชาชน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายด้านเพื่อประโยชน์ในการปกครอง ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อผลในด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ฯลฯ และการกำหนดข้อบังคับตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 28 ตรีที่ให้หมู่บ้านหนึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรส่วนท้องถิ่น ตลอดจนถึงผู้นำ หรือผู้แทนกลุ่ม หรือองค์กรในหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายอำเภอแต่งตั้ง โดยมีหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการอันเป็นอำนาจและหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน (Office of Local Administration Department of Development and Promotion of Local Administration, 2016)ประกอบกับเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และบริหารกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วน การที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในชุมชนนั้น เกิดจากเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับดังกล่าวที่หวังให้บุคคลในหมู่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่นและบุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้มีความเจริญยั่งยืน ส่งเสริมให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง ประเทศมีความก้าวหน้าตามแผนและนโยบายแห่งชาติ (Office of Local Administration, Department of Provincial Administration, Ministry of Interior, 2016)

อันความธรรมดาเมื่อมีการอยู่ร่วมกัน ย่อมมีทั้งประโยชน์ และปัญหาเกิดขึ้นอยู่เสมอ ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านยังมีอยู่ต่อเนื่องในหลายชุมชน หลายพื้นที่ แม้ว่ารัฐจะใช้ความพยายามเพื่อหวังให้ชุมชนได้เกิดความสันติสุขร่วมกัน จากระยะเวลาที่ผ่านมากว่า 30 ปีนับแต่ได้ออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 สังคมกลับทวีความขัดแย้ง ก่อความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เป็นที่ทราบ โดยทั่วไปจากการเผยแพร่ข่าวสารในปัจจุบัน ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นรัฐยังได้ใช้ความพยายามที่จะควบคุมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยใช้วิธีการออกกฎหมายมากมายอีกหลายฉบับเพื่อรองรับหน่วยงานต่าง ๆ หวังนำมาบังคับใช้ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงผลแห่งการสร้างความรุนแรง แต่ก็หาได้สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรไม่ นอกจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ที่มีข้อบังคับใช้ดังกล่าวมาแล้วนั้น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้ประสงค์ให้การบริหารราชการเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ อีกทั้งเป็นการกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น อันเป็นการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ราษฎรมีส่วนในการปกครองท้องถิ่นของตนเอง สามารถนำพาชุมชนให้มีความเข้มแข็งมั่นคงสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ประเทศสืบต่อไปได้ (Administrative of Tha Bo District, Tha Bo District Administration, Nong Khai Province, 2016) ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นสังคมชาวพุทธซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “สังคมแห่งสันติ” ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่นิยมสร้างสรรค์อารยธรรมของชนชาติที่พัฒนาจิตใจให้มีความเจริญสูงส่ง ด้วยหลักพุทธธรรมส่งผลให้สังคมประสบสันติสุขได้ตามความมุ่งหมาย แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของโลกและกาลเวลา สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ทำให้สังคมปัจจุบันหันมานิยมวัตถุ

แข่งขันกันสร้างรายได้เงินทองมาเป็นประโยชน์ตน ทำให้ทุกคนต่างมุ่งมั่นพอกพูนวัตถุเหล่านั้นให้เกิดงอกงามเป็นดอกผล แทนการฟอกจิตใจดั่งเช่นในอดีตที่บรรพชนทั้งหลายได้ยึดถือน้อมนำตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งสังคมและวัฒนธรรมในอดีตยึดมั่นต่อศีลธรรม ดำเนินชีวิตเคียงคู่กับพระพุทธศาสนามาโดยตลอด แม้กระทั่งการนับวันเวลา เดือน ปี ต่างก็นับตามหลักจันทรคติ ยึดถือข้างขึ้น ข้างแรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติว่าวันไหนตรงกับวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แตกต่างกับปัจจุบันที่สังคมลืมไปว่าชีวิตประจำวันไม่เคยได้สัมผัสการไหว้พระ รับศีล ฟังธรรม ในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแม้แต่น้อย แต่สังคมกลับแพ่งลมหายใจอยู่ที่การแข่งขันกับเวลาเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน และจะเก็บสะสมไว้เพื่ออนาคตของลูกหลาน ความคิดเช่นนั้นใช่ว่าจะผิดไปเสียทุกสิ่งไม่ ถ้าหากว่าสังคมรู้จักแบ่งปันเวลาเพื่อเรียนรู้ทางธรรมควบคู่กันไป ดังนั้น ในเมื่อทุกคนต่างประสงค์ในผลประโยชน์อย่างเดียวกันย่อมเป็นที่มาแห่งประเด็นการขัดแย้งอีกประการหนึ่ง เมื่อต่างแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกัน และนำมาสู่ความรุนแรงเกิดเป็นคดีขึ้น ต้องฟ้องร้องให้มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับโทษอาญาตามกฎหมายบ้านเมือง ท้ายที่สุดต่างฝ่ายต่างสูญเสียไม่ได้ประโยชน์อะไรกลับคืนมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 นโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 วรรคแรก กำหนดให้ รัฐพึงจัดระบบการบริหารในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร ทำให้รัฐบาลปัจจุบันได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579) วิสัยทัศน์ คือ“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยกำหนดอนาคตประเทศไทย ปี 2579 คือ สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย มีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง ไม่มีคอร์รัปชั่น ตามแนวทาง 6 ยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ทำให้กระทรวงยุติธรรมจึงกำหนดให้มีแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม 20 ปี เพื่อรองรับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ที่เป็นวาระแห่งการพัฒนาของโลกระหว่างปีพ.ศ. 2559 – 2573 มีเป้าหมาย 17 เป้าหมาย โดยกระทรวงยุติธรรมร่วมเป็นเจ้าภาพกับหน่วยงานอื่นในเป้าหมายที่ 16 ที่กำหนดว่า “ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิผล รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ” และกำหนดแผนปฏิบัติราชการกระทรวงยุติธรรม ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562 – 2565) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งได้กำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชน ให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้แนวคิด “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชามีส่วนร่วม” โดยให้ความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุผลเชิงกลยุทธ์ที่ว่า ให้ชุมชนสามารถดำเนินการป้องกัน และแก้ไขปัญหาอาชญากรรมของกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของของชุมชน โดยคาดหวังให้การดำเนินกิจกรรมเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชนในลักษณะ “หุ้นส่วน” มากที่สุด ซึ่งเน้นให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมพยายามหันกลับมาจัดการปัญหาที่ต้นน้ำ

แทนการจัดการปัญหาที่ปลายน้ำเพียงอย่างเดียว โดยคาดหวังให้เป็นคานงัดประเทศให้กลับสู่สิ่งที่ทุกคนต้องการคือสังคมสันติสุข โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างความยุติธรรมโดยวิถีชุมชน ที่เรียกว่า "ยุติธรรมชุมชน"

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์ 20 ปี ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 6) กลยุทธ์พัฒนาโครงสร้างและอัตรากำลังของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้สอดรับภารกิจและความเปลี่ยนแปลง มีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ (Flagship) ไว้ในกลยุทธ์สำคัญกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือการจัดตั้งสถาบันไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ภาคประชาชน ซึ่งปัจจุบัน ได้ผลักดันให้มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มี ผลบังคับตั้งแต่วันที่ 23 พฤษภาคม 2562 เป็นต้นมา โดยเหตุผลและความจำเป็นของการมีกฎหมายฉบับดังกล่าว กำหนดไว้ว่า โดยที่ปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนัก และข้อพิพาททางอาญา บางประเภท มากำหนดให้เป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน และศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว โดยให้คำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญซึ่งจะทำให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลน้อยลดปริมาณความขัดแย้ง ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และกำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติดังกล่าว

อนึ่ง ชุมชนตำบลสวายในปัจจุบันนี้ได้มีการทำงานวิจัยชุมชนเกี่ยวกับการเติมเต็มในด้านกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกของชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนให้เป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมายซึ่งผ่านการอบรมความรู้พื้นฐานในกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ ให้มีเครือข่าย มีสติ ขันติ และมีความสงบ คือสันติในความเป็นนิติกรชุมชน อันประกอบด้วย 4 นัก ได้แก่ นักจิตอาสาพัฒนาสันติ นักประสานสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และนักกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามชุมชนตำบลสวายก็ยังมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในหลายกรณี อาทิ การกู้ยืมเงิน การค้ำประกัน การบุกรุกแนวเขตที่ดินทำกิน รวมไปถึงการทะเลาะวิวาทชกต่อยกัน ซึ่งความขัดแย้งมักใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน โดยผู้ชุมชนจะเข้าไปช่วยเจรจาไกล่เกลี่ย แต่ก็ยังมีประชาชนบางคนบางกลุ่มไม่ต้องการไกล่เกลี่ย เพราะไม่ยอมรับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ภาคประชาชนหรือไม่ยอมรับศรัทธาในตัวของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคนกลาง หรือบางครั้งเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้วผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถทำให้ข้อพิพาทยุติได้ลงได้ ทำให้ข้อพิพาทต้องขึ้นโรงขึ้นศาล หรือแม้แต่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยมีข้อตกลงกันแล้วบางกรณีก็ไม่ปฏิบัติตามที่ข้อตกลง ที่ได้ตกลงกันไว้ ก็ต้องมีการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อจะบังคับตามกระบวนการยุติธรรมปกติทำให้เสียเงิน เสียเวลาและเสียความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และในตำบลสวายยังมีศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลสวาย ซึ่งเป็นกลไกที่กระทรวงยุติธรรมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งขึ้น แต่ก็ยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับเพราะไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการ

จัดการความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนแต่อย่างใด ทำให้ผู้นำชุมชนดังกล่าวได้สะท้อนความต้องการเป็นข้อเสนอแนะให้ควรมีหน่วยงานในการให้การสนับสนุน ดูแลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง พร้อมให้มีการจัดสรรค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่แก่นิติกรชุมชนอีกด้วย โดยงานวิจัยดังกล่าวบทสุดท้ายได้มีข้อเสนอแนะการนำไปปฏิบัติ ควรให้กระทรวงยุติธรรมเข้ามาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานของผู้นำชุมชนหรือนิติกรชุมชนโดยตรง เพื่อให้ผู้นำชุมชนหรือนิติกรชุนชนเกิดเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาให้ขยายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ได้ (Wonggamhaeng, 2019)

จากการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาของรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในชุมชนตำบลสวาย ที่ยังขาดทักษะและเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ดีเพียงพอและไม่ทันต่อสภาพปัญหาความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่องในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้แก่กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มนิติกรชุมชนของตำบลสวาย โดยพัฒนาเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (นำร่อง) เพื่อรองรับการดำเนินงาน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ให้เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติและพัฒนาการ ศึกษาคุณค่าและความสำคัญของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย และวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ รวมถึงการจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของบวร อันมีบ้าน วัด โรงเรียน เป็นสถาบันสำคัญของชุมชนในด้านต่างๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท “บวร” ประวัติและพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

2. เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย 9 อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนด้วยหลักสันติวิธี โดยมีบุคลากรจากในชุมชน อันมีบ้าน วัด โรงเรียนเป็นหลัก: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและการวิจัยเชิงทดลอง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 ท่าน วิเคราะห์และนำเสนอผลวิจัยเชิงพรรณนา มี 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และการวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสันติสุขแก่ประชาชน

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจข้อมูลบริบทพื้นที่ เข้าสังเกต สำรวจ ศึกษาสภาพบริบทบวร พื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตำบลสวาย และข้อมูลจากเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ เพื่อทราบสภาพปัญหา และแบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ตรวจเครื่องมือเพื่อความถูกต้อง เหมาะสม แล้วลงสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์จำนวน 3 รูป และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนรวมจำนวน 14 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน/ผู้เชี่ยวชาญ และศึกษาความรู้จากตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย และหลักสันติวิธี นำมาบูรณาการจัดทำ “บทบาทบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ”

ขั้นตอนที่ 5 นิมนต์พระสงฆ์ เชิญผู้นำชุมชน/ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จำนวน 17 รูป/คน มาสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อชี้แนะบทบาทบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แล้วนำคำแนะนำ ไปปรับแก้รูปแบบหรือโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้มีความถูกต้อง เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้ (Practical Trial) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล แล้วนำเสนอ “บทบาทบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน” เพื่อใช้กับประชาชน ตำบลสวาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท “บวร” ประวัติและพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

บ คือ บ้าน มีคนอาศัยอยู่ผู้ที่จะสืบสานวัฒนธรรม ศาสนา และซึมซับคำสอนจากพระสงฆ์ เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้พระพุทธศาสนาได้ยั่งยืนยาวนานอย่างถึงแก่นแท้

ว คือ วัด วัดที่มีพระสงฆ์ ผู้ที่อาสาจะละกิเลสทางโลกมาศึกษาพระธรรม เพื่อเผยแผ่หลักพุทธศาสนาให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงการดำรงชีวิตอย่างสงบ เป็นสุข

ร คือ โรงเรียน เดิมทีแหล่งที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้นั้นคือวัด ต่อมาได้แยกออกมาเป็นโรงเรียนที่เป็นสถานให้การศึกษาโดยตรงต่อทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งปัจจุบันยังมีโรงเรียนอีกหลายแห่งที่ยังมีชื่อวัดเป็นชื่อโรงเรียนอยู่

“บวร” สามองค์กรที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขาดองค์กรใดองค์กรหนึ่งไม่ได้ ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตำบลสวาย มี 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 4,076 คน ต่างชาติพันธุ์ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2563 วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน จัดให้มีประชาชนมีส่วนร่วมกับศูนย์ไกล่เกลี่ย โดยการมีวัด บ้าน โรงเรียน พัฒนาการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ตั้ง ณ ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เปิดศูนย์ในวันเสาร์ที่ 31 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 เวลา 11.00 น. เพื่อบริการชุมชน ประชาชน และบุคคลที่มีข้อพิพาทก่อนจะฟ้องร้อง รวมถึงเป็นสถานที่ในการถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งเวลามีความขัดแย้งทางออกที่จะชนะไปด้วยกัน

"บวร" มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย โดยทั้งสามองค์กรมีบทบาทในการมีส่วนร่วม การดูแล การร่วมมือร่วมแรงกันแก้ปัญหาในการหาทางออกร่วมกันในกรณีมีการพิพาทและให้ความช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ถ้าประชาชนในเขตชุมชนไม่ช่วยเหลือกันศูนย์ไกล่เกลี่ยก็ไปไม่ได้ ทุกองค์กรต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ การที่ได้ลงพื้นที่ได้สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์และผู้นำชุมชนความเข้าใจ เกี่ยวกับ คุณค่าและความสำคัญของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นชาวพุทธ จะให้ความสำคัญกับวัดและโรงเรียนเป็นส่วนมาก มีกิจกรรมอะไรในบ้าน วัด โรงเรียน จะร่วมมือกันช่วยกันเป็นอย่างดี ให้ความสำคัญกับทางวัดและโรงเรียนเป็นส่วนมาก หรือจะมีเรื่องคดีต่อชุมชน ส่วนมากก็จะให้ทางผู้ใหญ่บ้านช่วยแก้ไขปัญหาให้ ถ้าผู้ใหญ่บ้านไม่ได้สามารถแก้ไขได้ ก็จักให้บุคลากรในส่วนวัดหรือโรงเรียนช่วยจัดการเป็นลำดับถัดไป ซึ่งปัจจุบันนี้มีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของตำบลสวายที่สมารถช่วยไกล่เกลี่ยได้ โดยผู้ที่ช่วยไกล่เกลี่ยได้แก่ผู้นำชุมชนทั้งสามองค์กรซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับ นับถือ เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความไว้วางใจในการบริหารจัดการชุมชน ดังนั้นจึงทำให้การดำเนินงานต่างๆในการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวายดำเนินการลุล่วงได้ดี ตลอดจนส่งผลต่อการช่วยในการส่งเสริมสังคมให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ จากการวิเคราะห์บทบาทของบวรต่อการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย สามารถช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความต้องการ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ความขัดแย้งด้านคุณค่า หรือค่านิยม และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง โดยมีการการบูรณาการพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรค คือประชาชนในชุมชนตำบลสวาย ส่วนใหญ่ยังเห็นว่าในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนควรใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยภาคประชาชนกันเองเป็นสำคัญ เพราะจะสามารถยุติความขัดแย้งไม่ต้องไปฟ้องร้องต่อศาล แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในหลายประการ โดยสามารถประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ คือ

1) ผู้นำชุมชนหรือผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังขาดความรู้ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน

2) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนบางกลุ่มบางบุคคลยังขาดการยอมรับในความเป็นกลาง หรือในทางคุณธรรม จริยธรรม ความรักความเมตตาซึ่งกันและกัน

3) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนปัจจุบันส่วนใหญ่มักดำเนินการแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน ไกล่เกลี่ยหรือพูดคุยจบแล้วก็แยกย้ายกันไป โดยไม่ค่อยมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงหรือทำข้อตกลงก็ลงบันทึกไม่เป็นระบบทางการอย่างถูกต้องครบถ้วนตามหลักของกฎหมาย

4) ผู้นำชุมชนหรือผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในความเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย

5) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ขาดการสนับสนุนในเชิงพัฒนาศักยภาพและในการสนับสนุนระบบบริหารจัดการกลไกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากการประมวลผลข้อมูลข้างต้น หากเพิ่มการบูรณาการพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จะสามารถจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพร้อมจัดทำข้อตกลงได้อย่างถูกต้องและส่งผลต่อความเชื่อมันยอมรับปฏิบัติตามข้อตกลงของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ผ่านโดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นผู้ที่มีความเป็นกลาง มีความเมตตา เป็นผู้ฟังที่ดี มีทักษะการสื่อสารที่ดี และมีความรู้ ความเข้าใจกฎหมายในประเด็นพิพาทที่จะจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การพูดคุยกันและสื่อสารทำให้คู่กรณีสามารถเข้าใจกัน สามารถฟื้นคืนความสัมพันธ์ให้กลับมาดีขึ้นดังเดิมหรือทำให้ดีขึ้นได้ด้วย พัฒนาความสัมพันธ์ของคู่กรณีและคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

เมื่อสรุปกรอบการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จะสามรถแสดงเป็นภาพ ได้ดังนี้

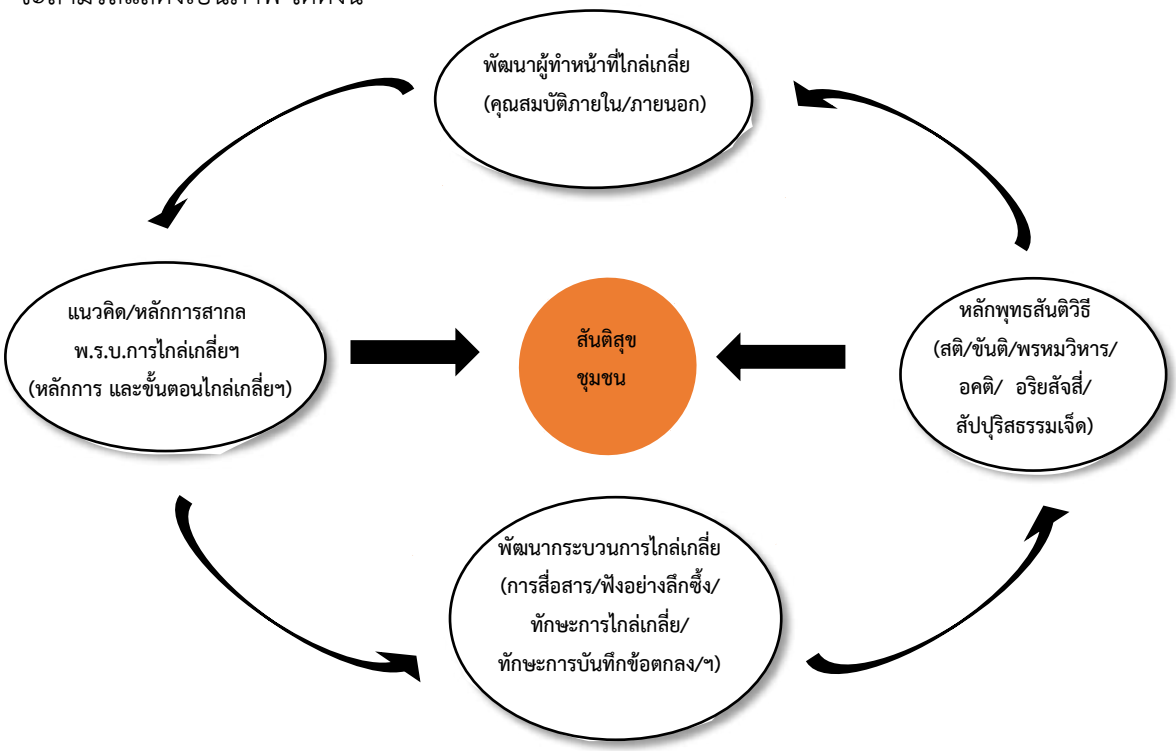

แผนภาพที่ 1 กรอบการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

การสร้างรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี ให้เกิดขึ้นโดยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีความพร้อมทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้สามารถจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้บรรลุผลในชุมชน ส่งผลให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง ลดงบประมาณแผ่นดิน เสริมสร้างสันติสุขของชุมชน ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า “บวร” มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ทั้งนี้เพราะทั้งสามองค์กรมีบทบาทในการมีส่วนร่วม การดูแล การร่วมมือร่วมแรงกันแก้ปัญหาในการหาทางออกร่วมกันในกรณีมีการพิพาทและให้ความช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ถ้าประชาชนในเขตชุมชนไม่ช่วยเหลือกันศูนย์ไกล่เกลี่ยก็ไปไม่ได้ ทุกองค์กรต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ เกียรติยศ ศักดิ์แสง ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทอย่างหนึ่ง โดยมีบุคคลที่สามทำหน้าที่เป็นคนกลาง เรียกว่าผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) โดยให้คู่กรณีจะเจรจาต่อรองกัน มีผู้ไกล่เกลี่ยคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ สร้างความเข้าใจให้คู่กรณีและสร้างบรรยากาศในการเจรจาเป็นไปในทางที่ดี และหากคูกรณีหรือคู่พิพาทตกลงเห็นชอบด้วยข้อเสนอในการไกล่เกลี่ย ก็จะมีการตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน คดีก็เป็นอันระงับ (Saksaeng, 2014)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความสำคัญของบวร คือ วัด บ้าน โรงเรียน สังคมจะสงบสุขได้เพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเชื่อพระและครู ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่มีการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประชาชนตำบลสวาย ทั้งนี้เพราะประชาชนให้ความไว้วางใจในการบริหารจัดการชุมชน จึงทำให้การดำเนินงานต่างๆในการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวายดำเนินการลุล่วงได้ดี ตลอดจนส่งผลต่อการช่วยในการส่งเสริมสังคมให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ ชาญธาดา มั่นประเสริฐ ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยพบว่า โครงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมจะประสบความสำเร็จได้นั้น คุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจ เชื่อถือว่าเป็นเป็นกลาง จึงจะสามารถเข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ อีกทั้งต้องเป็นที่ยอมรับในผลของการใช้ดุลยพินิจและวินิจฉัยได้ ซึ่งระบบการไกล่เกลี่ยของศาลแขวงจังหวัดเชียงใหม่ จำเป็นต้อมีการกำหนดกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อทำให้โครงการประสบผลสำเร็จได้ (Manprasert, 2008)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าบทบาทศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย ช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน ช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวายเป็นอย่างดี สามารถช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความต้องการ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ความขัดแย้งด้านคุณค่า หรือ

ค่านิยม และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ทั้งนี้เพราะมีการการบูรณาการพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนต่อไปได้ เป็นการเฝ้าระวังและป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นซ้ำอีกด้วย ช่วยสร้างบรรยากาศของความ “สมานฉันท์” ให้เกิดขึ้นในชุมชน สอดคล้องกับ ธีรกานต์ คงด้วง ได้ทำการศึกษาวิจัย “การวิเคราะห์และการสังเคราะห์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางพระพุทธศาสนา” พบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสังคมไทย เน้นในหลัก อคติ 4 เพราะสังคมไทยยังมีการถือฝ่าย ขาดความสามัคคี มีอคติซึ่งกันและกัน การใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพราะหลายฝ่ายไม่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ขาดความเมตตาต่อกัน ใช้หลักธรรมวจีสุจริต 4 เพราะยังมีใช้วจีทุจริตในการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อกันมาก ใช้หลักธรรมสาราณียธรรม 6 เพื่อเกิดความสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมรรคมีองค์ 8 เพื่อให้ทุกฝ่าย อย่างมีสติ พิจารณาเห็นตัวปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 โดยมีมรรคมีองค์ 8 เป็นวิธีการแก้ความขัดแย้งทั้งหลาย หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี (Kongpetch, 2008)

สรุป

การพัฒนาการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 4,076 คน มี 3 กลุ่มเชื้อชาติพันธ์ คือ เขมร ลาว และกูย ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2563 วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน ให้มีประชาชนมีส่วนร่วมกับศูนย์ไกล่เกลี่ย โดยมีวัด บ้าน โรงเรียน พัฒนาการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย มีบทบาทช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวาย มีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน ช่วยเหลือการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลสวายเป็นอย่างดี สามารถช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในด้าน ความขัดแย้งด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ หรือความต้องการ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ความขัดแย้งด้านคุณค่า หรือค่านิยม และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง โดยมีการการบูรณาการพุทธสันติวิธีเพื่อพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรค คือประชาชนในชุมชนตำบลสวาย ส่วนใหญ่ยังเห็นว่าในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนควรใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยภาคประชาชนกันเองเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ประชาชน จะสามารแก้ไขปัญหาด้านการศึกษา โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย และข้อมูลไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก่ประชาชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สามารถนำผลงานวิจัยนี้ไปต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชน ป้องกันแก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในด้านอื่นๆ ในชุมชน โดยมีการจัดอบรมมอบความรู้จากบุคลากรในชุมชน หรือเชิญกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ รวมไปถึงการจัดกิจกรรม เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาต่อยอดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย โดยบูรณาการผสมผสานระหว่างผู้นำชุมชนและผู้เชียวชาญการไกล่เกลี่ยและด้านกฎหมายมาก

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยให้มากขึ้น ให้ความรู้กับประชาชนมากขึ้น ประชุมทุกๆ เดือน

2.3 ควรมีการศึกษาประชาชนที่มีภาวะพึ่งพิงต้นแบบในแต่ละบริบทให้ครอบคลุมสภาพปัญหาที่ประสบอยู่ ด้วยการศึกษาแบบรายบุคคล หรือกรณีศึกษา (Case Study)

References

Administrative of Tha Bo District, Tha Bo District Administration, Nong Khai Province. (2016). *Manual for the performance of duties of the village committee.* N.P.

Kongpetch, C. (2008). *THE MEDIATION FOR CRIMINAL ALLEGATION towards lawyer's point of view.* Judicial Training Institute: Ministry of Justice.

Manprasert, M. (2008). *Achievement Evaluation on Mediation System of Court of Justice: A Case Study of Civil Court, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chaing Mai University. Chaing Mai.

Office of Local Administration, Department of Provincial Administration, Ministry of Interior. (2016). *The guidebook of Facilitator for the development of increased ability process of committee of village at provincial level.* N.P.

Office of Local Administration, Department of Provincial Administration, Ministry of Interior. (2016). *Manual, Law, Village Committee.* Bangkok: Office of Local Administration, Department of Provincial Administration, Ministry of Interior.

Raweewan, C. (2012). A model study of Trading and Taxation in Theravada Buddhist scripture. (Master's Thesis). Mahachulalongkorn University. Ayutthaya.

Saksaeng, K. (2014). *Restorative Justice and Criminal Dispute Resolution in the spirit of the Constitution: Case Study in Court Proceeding.* (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Bangkok.

Tantivejkul, S. (2001). *Under the King's Footsteps.* (Master's Thesis). Mahachulalongkorn rajavidyalaya University. Ayutthaya.

Wonggamhaeng, S. (2019). *A Process of Building Role Model of Communitybased Paralegals for Building Peaceful Sub-district: A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Srisaket Province.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การพัฒนารูปแบบการสอนดนตรี
เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*

Development of Music Instructional Model
For Enhancing Executive Function Skills for Mathayomsuksa 3 Students

นวภัทร สมานพันธ์

Nawapat Samanpan

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nawapat9017@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนดนตรีเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร และศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอน การวิจัยดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา ระยะที่ 1 การพัฒนาร่างรูปแบบการเรียนการสอน จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ระยะที่ 2 การหาความตรงของรูปแบบ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การหาความตรงภายในโดยผู้เชี่ยวชาญด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กลุ่มและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา หาค่าเฉลี่ย ร้อยละ 2) การหาความตรงภายนอกโดยการนำรูปแบบไปใช้ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของรูปแบบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพิมายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 30 คน และครูผู้สอนดนตรีจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้คือ รูปแบบการเรียนการสอนดนตรี และแบบทดสอบทักษะการคิดเชิงบริหาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ แสดงคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนและคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมี 8 ขั้นตอน ได้แก่ (1) กระตุ้นความสนใจ (2) เชื่อมโยงความรู้ (3) ปรับโครงสร้างความรู้ (4) ยืนหยัดความรู้ (5) ขยายความรู้ (6) จัดการองค์ความรู้ (7) บูรณาการความรู้ และ (8) ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ ผลการตรวจสอบคุณภาพภายใน พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนอยู่ในระดับคุณภาพ ดี ผลการตรวจสอบคุณภาพภายนอกด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และ 2) นักเรียนมีทักษะการคิดเชิงบริหารหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการสอนดนตรี; รูปแบบการสอน; ทักษะการคิดเชิงบริหาร

---

*Received April 23, 2021; Revised March 8, 2022; Accepted March 15, 2022

Abstract

The research article aimed at developing the music instructional model to enhance executive function skills and investigating the results from using music instructional model. The research and development approach was used in the study, which was separated into two phases: 1) Developing the draft instructional model based on the related documents; and 2) Exploring the model validity which consisted of two stages which were (1) Exploring internal validity by experts via group interview. The research instruments were group interview form and assessment form. The data were analyzed using content analysis, mean, and percentage; (2) Exploring external validity by applying the model in action research to examine its feasibility with 30 students of the secondary school from Phimai Wittaya School in Nakhon Ratchasima Province, who were in the second semester of the academic year B.E. 2562, as well as other 5 music teachers. The instruments used were music instructional model and executive function test. The obtained data were analyzed by mean, and percentage. The scores of pretest and posttest were compared with the set criteria.

From the study, the following results are found: 1) The eight stages of the developed music instructional model are as follows: (1) arousing interest; (2) linking knowledge; (3) modifying knowledge structure; (4) certifying knowledge; (5) broadening one's knowledge; (6) managing the body of knowledge; (7) integrating knowledge; and (8) assessing one's knowledge and understanding. The results of an internal quality review revealed that the instructional model is of high quality. The findings of analyzing external quality using action research revealed that the developed instruction model allows for learning in accordance with the model's objectives. 2) Students with executive function skills score higher on the posttest than on the pretest, with statistical significance at the 0.01 level.

Keywords: Music Instructional Model Development; Instructional Model; Executive Function Skills

บทนำ

เด็กในวัยเรียนจะประสบความสำเร็จด้านการเรียน ขึ้นอยู่กับความสามารถด้านการวางแผน และการจัดลำดับความสำคัญของตารางเวลา ความสามารถด้านบริหารจัดการเกี่ยวกับสารสนเทศและทรัพยากร ความสามารถวิเคราะห์สาระสำคัญของข้อมูล หรือการคัดกรองสารสนเทศจากข้อมูลดิบที่ได้รับ ความสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการอย่างยืดหยุ่น ความสามารถในการควบคุมกระบวนการการ ทำงานของตนเอง และความสามารถในการสะท้อนงานของตนเองได้ ซึ่งความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้จะ เพิ่มขึ้นได้นั้นสิ่งที่สำคัญคือครู

ได้สอนยุทธวิธีเหล่านี้ ซึ่งเป็นกระบวนการ การบริหารจัดการของสมอง ขั้นสูง อย่างเป็นระบบในห้องเรียนแก่นักเรียนมากน้อยเพียงไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจว่าเขา จะคิดอย่างไร และเขาจะเรียนรู้อย่างไร (Meltzer, 2010) เด็กจะกลายเป็นผู้เรียนรู้ยุทธศาสตร์ (strategic learners) เมื่อโรงเรียนมีการเอาใจใส่ในการสอนเกี่ยวกับยุทธวิธีอย่างชัดเจนและเป็นระบบ และมีการกำหนดให้พวกเขาได้ปฏิบัติโดยผ่านการทำกิจกรรมในห้องเรียนและการบ้าน การปลูกฝังให้ เด็กได้เรียนรู้และได้ใช้ยุทธวิธีในทุก ๆห้องเรียนและนำไปสู่ระบบโรงเรียนอย่างสมบูรณ์จะทำให้เด็ก ประยุกต์ใช้ทักษะทักษะการคิดเชิงบริหารในงานทั้งหมดอย่างกระตือรือร้น ลักษณะของ ห้องเรียน ประสบการณ์ของเด็ก เปรียบเสมือนสิ่งมีค่า และมีความสำคัญ ที่จะมีส่วนร่วมในการทำให้ เด็กได้เรียนรู้ยุทธวิธีต่างๆ จากผู้อื่น (Meltzer, 2010)

ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ Executive Functions: EF พบว่าการเรียนดนตรีส่งผลดีต่อการพัฒนา EF (Schellenberg, 2006; Balystok, 2009; Sportman, 2011) และการเคลื่อนไหวมีผลต่อกระบวนการทางความคิด (Diamonds, 2012; Ahokas, 2015) การเรียนดนตรีผ่านการเคลื่อนไหวเช่นการใช้ร่างกายเป็นเครื่องประกอบจังหวะ (body percussion) ส่งผลดีทั้งต่อการเรียนดนตรีเองและทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกายมนุษย์ทุกคนมีจังหวะอยู่ในร่างกายและจังหวะนั้นอยู่ในจิตใจของเรา ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าความสามารถทางด้านจังหวะและกระบวนการคิดมีความเชื่อมโยงกัน (Ahokas, 2015) สมองกับการเรียนดนตรีมีความสัมพันธ์กันการเล่นดนตรีสร้างให้เกิดทักษะการคิดเชิงบริหาร (EF) นักดนตรีที่ได้รับการฝึกฝนมีแนวโน้มที่จะมีทักษะสมองส่วนนี้ที่แข็งแรงกว่า (Sportsman, 2011) การฝึกฝนและการได้รับการฝึกอบรมดนตรีอย่างจริงจังจะเพิ่มความสามารถในการควบคุมทักษะสมองส่วนนี้และสนับสนุนการพัฒนาการจดจ่อใส่ใจ (selective attention) (Blatystok, and Depape, 2009)

กรณีศึกษาจากการสังเกตการณ์สอนและศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนในรายวิชาดนตรีของโรงเรียนพิมายวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครราชสีมา เขต 31 พบว่ามีการจัดการเรียนการสอนทั้งเรื่องทฤษฎีดนตรีและทักษะการปฏิบัติดนตรีควบคู่กัน โดยการสอนทฤษฎีดนตรีนั้น ครูจะสอนตามเนื้อหาที่มีตามแบบเรียนและเมื่อสอนจบแต่ละบทเรียนจะทำการเก็บคะแนนโดยให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ส่วนทักษะปฏิบัติจะเป็นการเรียนรู้ผ่านตัวแบบโดยครูผู้สอน จากนั้นผู้เรียนจะฝึกปฏิบัติตามและนำมาใช้ในการสอบเพื่อเก็บคะแนนทั้งในรูปแบบเดี่ยวและกลุ่ม จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าการจัดการเรียนการสอนยังไม่ได้สอดแทรกกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันควบคู่ไปด้วย เช่น การพัฒนาด้านสังคม ด้านอารมณ์ และด้านจิตใจของผู้เรียน ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนเกิดปัญหาพฤติกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นได้

โดยในปีการศึกษา 2560 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทฤษฎีดนตรีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผู้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 455 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 81.25 จากจำนวนผู้เรียนทั้งหมด 560 คน ในขณะที่คะแนนทักษะการปฏิบัติทางดนตรีนั้นมีผู้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 382 คน คิดเป็นร้อยละ 68.21 จากจำนวนผู้เรียนทั้งหมด 560 คน รายงานการประเมินตนเอง: SAR กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนพิมายวิทยาจากรายงานดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า การเรียนการสอนในโรงเรียน

มุ่งพัฒนาคะแนนผลสัมฤทธิ์มากกว่าที่จะให้ความสำคการปฏิบัติทักษะทางดนตรี ซึ่งแน่นอนว่าผู้เรียนจะไม่ได้รับประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการพัฒนาทางด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านจิตใจอย่างดีเท่าที่ควร ครูผู้สอนและสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน และจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเสริมพัฒนาการในด้านทักษะการคิดเชิงบริหาร อีกทั้งควรมีการศึกษาประโยชน์ของการปฏิบัติทักษะทางดนตรีที่จะช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหารของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นด้วย จากเหตุผลที่กล่าวมานั้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสอนดนตรีที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหารของผู้เรียน เพื่อที่จะนำสารสนเทศที่ได้รับจากการศึกษามาขยายผลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติทางดนตรี เพื่อให้ผู้เรียนนั้นเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านสังคม เพื่อที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) ที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอน เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาความสามารถด้านทักษะดนตรีและทักษะการคิดเชิงบริหาร (EF) ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธสักราช 2551 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนดนตรี แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดเชิงบริหาร แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน โดยรูปแบบการสอนพัฒนาขึ้นโดยยึดหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นฝึกกระบวนการคิดเชิงบริหาร ผู้วิจัยใช้การวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ พร้อมทั้งได้นำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) มาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสอน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการวิเคราะห์สถานการณ์การสอน และกำหนดสาระสำคัญเบื้องต้นในการสังเคราะห์ร่างต้นแบบรูปแบบการสอนผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มเป้าหมาย ที่ให้ข้อมูลเพื่อการพัฒนารูปแบบการสอน ได้แก่ครูผู้สอนดนตรีที่มีประสบการณ์ในการสอนในระดับมัธยมศึกษาและเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ และผู้เรียนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีประสบการณ์การเรียนดนตรี

มาก่อนแล้ว โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ แบบสำรวจความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

1). ศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณจากแบบสำรวจโดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแปลผลตามลำดับ

2) สังเคราะห์ร่างต้นแบบรูปแบบการสอนดนตรีเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร

3) ตรวจสอบร่างต้นแบบรูปแบบการสอนโดยนำเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาแก้ไข และนำไปทดลองสอนกับกลุ่มนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 2 คาบเรียน เพื่อปรับปรุงในขั้นต้นก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนต่อไป

4) ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอนโดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ทั้งกลุ่มผู้เรียน และกลุ่มผู้สอนใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

2) ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์โดยการสรุปและจัดหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง

3) ข้อมูลด้านความคิดเห็นที่ได้จากแบบสำรวจเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และความต้องการด้านจัดการเรียนการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลค่าเฉลี่ยเป็นความคิดเห็นต่อสภาพและความต้องการ แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมี 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กระตุ้นความสนใจ (Arousing) 2) เชื่อมโยงความรู้ (Conecting Knowledge) 3) ปรับโครงสร้างความรู้ (Adjusting) 4) ยืนหยัดความรู้ (Defencing) 5) ขยายความรู้ (Elaborate) 6) จัดการองค์ความรู้ (Managing Knowledge) 7) บูรณาการความรู้ (Integrating) และ 8) ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ (Checking) ผลการตรวจสอบคุณภาพภายในโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนอยู่ในระดับคุณภาพ ดี และสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้ และผลการตรวจสอบคุณภาพภายนอกด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการสอนดนตรีที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดเชิงบริหารหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

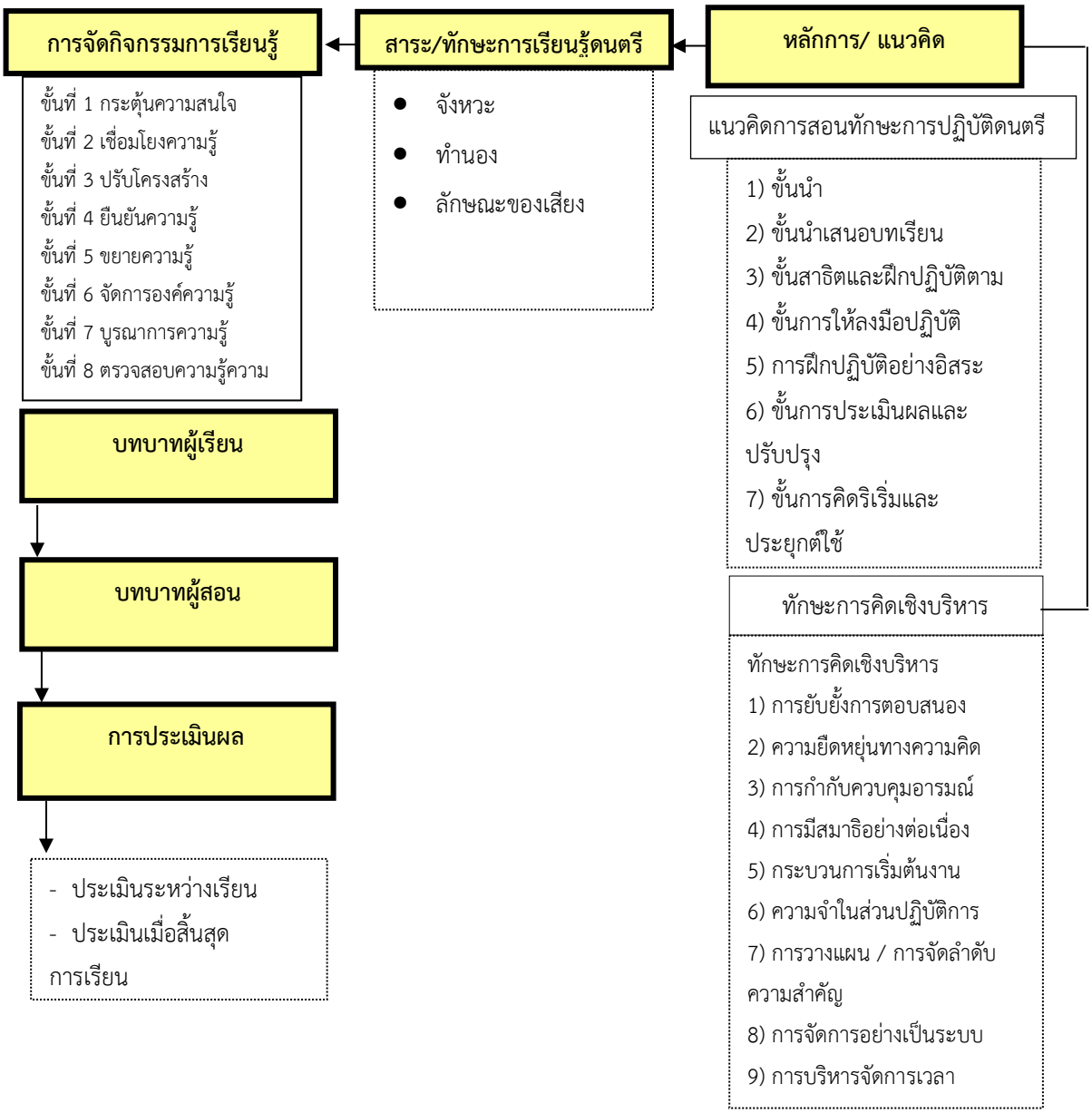

แผนภาพที่ 1 รูปแบบขั้นตอนการสอนดนตรีที่สามารถนำไปพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร

ผู้วิจัยนำแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน เนื้อหาการสอนดนตรีของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงบริหาร มาสังเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวทางการแบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนของจอยส์ และเวล (Joyce, and Weil, 2000) ทำให้ได้รูปแบบขั้นตอนการสอนดนตรีที่สามารถนำไปพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร ดังนี้ ขั้นที่ 1 กระตุ้นความสนใจ (Arousing) ขั้นที่ 2 เชื่อมโยงความรู้ (Conecting Knowledge) ขั้นที่ 3 ปรับโครงสร้างความรู้ (Adjusting) ขั้นที่ 4 ยืนยันความรู้ (Defencing) ขั้นที่ 5 ขยายความรู้ (Elaborate) ขั้นที่ 6 จัดการองค์ความรู้ (Managing Knowledge) ขั้นที่ 7 บูรณาการความรู้ (Integrating) ขั้นที่ 8 ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ (Checking) และนำรูปแบบขั้นตอนการสอนดังกล่าวนี้มากำหนดเป็นสาระที่ใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหารของผู้เรียนทั้งหมด 11 ด้าน โดย

ยึดตามการวัดทักษะการคิดเชิงบริหารของ Chankhachon (2017) แบ่งเป็นทักษะด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้ 1) การยับยั้งการตอบสนอง (Response Inhibition) 2) ความยืดหยุ่นทางความคิด (Flexibility) 3) การกำกับควบคุมอารมณ์ (Emotional control) 4) การมีสมาธิอย่างต่อเนื่อง (Sustained Attention) 5) กระบวนการเริ่มต้นงาน (Task initiation) 6) ความจำในส่วนปฏิบัติการ (Working Memory) 7) การวางแผน/การจัดลำดับความสำคัญ (Planning / Prioritization) 8) การจัดการอย่างเป็นระบบ (Organization) 9) การบริหารจัดการเวลา (Time management) 10) การรู้คิด (Metacognition) 11) ความคงอยู่ของพฤติกรรมการไปสู่เป้าหมาย (Goal-directed persistence) และพัฒนาทักษะการปฏิบัติทางดนตรี 3 ด้าน ได้แก่ 1) จังหวะ 2) ทำนอง 3) ลักษณะของเสียง สรุปได้ดังแผนภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า คุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนอยู่ในระดับ ดี และสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ทั้งนี้เพราะ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ร่างต้นแบบรูปแบบการสอน โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจในการวิเคราะห์สภาพและความต้องการการจัดการเรียนการสอนและกำหนดสาระเบื้องต้นในการพัฒนา วิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำมาใช้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) คือการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิดเชิงบริหาร ประกอบกับการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) คือข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการวิเคราะห์แนวคิดในการจัดการเรียนการสอน โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนดนตรี ศึกษาและวิเคราะห์ความคิดเห็นจากผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการสอนดนตรี ประกอบกับการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การเรียนของผู้เรียนในช่วง 2 ปีการศึกษาที่ผ่านมา (ปีการศึกษา 2559-2561) ซึ่งได้ข้อมูลโดยตรงจากผลการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการสอนที่ชัดเจนทั้งในแง่ปัญหา และความต้องการจำเป็นของโรงเรียน และสังคมในสภาพการณ์ปัจจุบัน ทำให้ได้ทิศทางในการพัฒนารูปแบบการสอนชัดเจนขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเรื่องการพัฒนารูปแบบการสอน ดังนี้ Duke (1990) ให้ความหมายรูปแบบการสอนว่า เป็นมโนทัศน์สำหรับการสอนโดยทั่วไปที่ได้จากทฤษฎีการศึกษาและมีข้อตกลงพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนควรเรียน และวิธีการเรียน บางครั้งรูปแบบการสอนจะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ทำให้รู้ถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนนั้น ๆ มากขึ้น รูปแบบการสอนจะเน้นหน้าที่ในการสอน ครูต้องได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ และรูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจะมีข้อจำกัดและข้อดีต่างกัน ไม่มีรูปแบบใดที่เหมาะสมเป็นสากล Joyce, and Weil (2000) กล่าวไว้ว่า รูปแบบการสอน หมายถึง รายละเอียดของการจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และเกิดการเรียนรู้ รายละเอียดดังกล่าวช่วยในการวางแผนหลักสูตร หน่วยการเรียนการสอน และแผนการสอน และช่วยในการออกแบบอุปกรณ์การเรียนการสอนที่รวมไปถึงหนังสือเรียน แบบฝึกหัด โปรแกรมประเภทสื่อประสม โปรแกรมการเรียนรู้แบบคอมพิวเตอร์ช่วยสอน รูปแบบการสอนประกอบด้วย 1) ลำดับขั้นตอนการสอน (Syntax) 2) ระบบสังคม (Social System) 3) หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) 4) สิ่งสนับสนุน (Support System)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดเชิงบริหารหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะ

1) รูปแบบการสอนดนตรีเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหารสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยพัฒนานั้นมาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งมาจากความต้องการจำเป็นของผู้เรียน เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา รูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการนำข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติ ตามแนวคิด ทฤษฎีทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ Joyce, Weil, and Calhoun (2015) ที่กล่าวว่า รูปแบบการสอนคือ กระบวนการและขั้นตอนการเรียนการสอนที่ถูกจัดไว้ตามปรัชญาทฤษฎีหรือแนวคิดและมีการบรรยายหรืออธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ทีละขั้นตอนอย่างเป็นระบบโดยกระบวนการทั้งหมดได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพกล่าวคือสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์เฉพาะที่รูปแบบการสอนได้กำหนดไว้

2) รูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการสอนทักษะทางดนตรีไปใช้สอนเพื่อ ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงบริหารให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ตามองค์ประกอบของการคิดเชิงบริหารใน 2 มิติ คือ มิติด้านปัญญาประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน/การจัดลำดับก่อน-หลัง (Plan/Prioritizing) 2) ด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ (Organization) 3) ด้านการบริหารจัดการเวลา (Time Management) 4) ด้านความจำในส่วนปฏิบัติการ (Working Memory) 5) ด้านการรู้เกี่ยวกับการรู้คิดของตนเอง (Metacognition) และมิติด้านพฤติกรรมประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการยับยั้งต่อการตอบสนอง (Response Inhibition) 2) ด้านการกำกับอารมณ์ตนเอง (Emotional Control) 3) ด้านการมีสมาธิจดจ่อ (Sustained Attention) 4) ด้านการเริ่มปฏิบัติงาน (Task Initiation) 5) ด้านการปรับความคิด (Flexibility) 6) ด้านความคงอยู่ในการกำกับเป้าหมาย (Goal Directed Persistence) โดยจัดกระบวนการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมที่หลากหลายทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนเป็นกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู มีการประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลายรวมถึงการให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง

สรุป

หลักการและเป้าหมายของรูปแบบ คือ การเน้นการนำกระบวนการสอนทักษะด้านดนตรีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการคิดเชิงบริหารและองค์ประกอบของการคิดเชิงบริหาร ผู้วิจัยจึงกำหนดลักษณะของบุคคลที่มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เกิดการคิดเชิงบริหารมากำหนดเป็นสาระและทักษะที่ต้องการพัฒนาในตัวผู้เรียน ผู้วิจัยจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยผนวกขั้นตอนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะการปฏิบัติดนตรี (การเป่าขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์) เข้ากับกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร มีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 8 ขั้นตอน ประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้

แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะดนตรี กำหนดเกณฑ์ผ่านร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม แบบประเมินพฤติกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรม 3 ชุด ได้แก่ แบบบันทึกเหตุการณ์การเรียนการสอน แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอน และแบบบันทึกความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอน แบบประเมินพัฒนาการด้านทักษะการคิดเชิงบริหารของเกดิษฐ์ จันทร์ขจร โดยผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนแตกต่างจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การปรับการจัดการเรียนการสอน อาทิ เวลาที่ใช้ในแต่ละขั้นตอน ลักษณะกิจกรรม วิธีวัดประเมินผล ควรปรับให้สอดคล้องกับลักษณะและศักยภาพของผู้เรียนเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรตรวจสอบสื่อสนับสนุน เช่น เครื่องดนตรีให้มีความพร้อมและจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการเรียนการสอนดนตรีกับการพัฒนาทักษะการคิดรูปแบบอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดที่หลากหลาย

2.2 การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้แนวคิดการสอนดนตรีเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหาร เนื่องจากบริบทการเรียนการสอนเป็นรายวิชาดนตรี ควรมีการวิจัยศึกษาแนวคิดการสอนพัฒนาทักษะการคิดเชิงบริหารกับรูปแบบการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ด้วย

References

Barkley, R. A. (1997). Behavioral inhibition, sustained attention, and executive functions: Constructing a unifying theory of ADHD. *Psychological Bulletin,* 121(1), 65–94.

Blair, C., & Raver, C.C. (2014). Closing the Achievement Gap through Modification of Neurocognitive and Neuroendocrine Function: Results from a Cluster Randomized Controlled Trial of an Innovative Approach to the Education of Children in Kindergarten. *PLoS ONE*, 9(11), 1-13.

Bodrova, E., & Leong, D. J. (2007). *Tools of the Mind: The Vygotskian approach to early childhood education (2nd Ed.).* Columbus, OH: Merrill/Prentice Hall.

Chankhachon, K. (2017). *Factor Influencing of the Executive Function Growth Rate of Tenth to Twelfth Grade Students Under the Authority of the Secondary Educational Service Area Office in Bangkok.* Bangkok: Srinakharinwirot University.

Chuawanlee, W., (1999). *Effects of external rewards and self-efficacy on students' intrinsic motivation.* Bangkok: Srinakharinwirot University.

Garon, N., Bryson, S. E., & Smith, I. M. (2008). Executive function in preschoolers: A review using an integrative framework. *Psychological Bulletin*, 134(1), 31–60.

Greenberg, M. T., & Kusché, C. A. (2006). *Building social and emotional competence: The PATHS curriculum.* In S. R. Jimerson & M. Furlong (Eds.), *Handbook of school violence and school safety: From research to practice* (p.p 395–412). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Jedsadawiroj, S. (2003). *The Developing of Integrated Curriculum for Prathomsuksa 1 Students.* Bangkok: Kasetsart University.

Juthapakdeekul, N. (2012). *The Study and Evaluation of Educational Approaches to Promote Executive Functions in Thai Children.* (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand.

Khammanee, T. (2017). *Science of Teaching Pedagogy.* (23rd ed.). Chulalongkorn University, Thailand.

Khotrakul, S., (2005). *Educational psychology.* Bangkok: Chulalongkorn University.

Nakwong. T., (2000). *Childhood music Education*. Bangkok: Kasetsart University.

Sutthajit. N., (1995). *Behavioral of Music Teaching.* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

Welsh, M. C., & Pennington, B. F. (1988). *Assessing frontal lobe functioning in children: Views from developmental psychology. Developmental Neuropsychology,* 4(3), 199–230.

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3*

An Analysis of Problems and Guidelines for Enhance 4Cs Skills of Primary School Students under Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3

รัตนวัชร์ เพ็ญรัตนหิรัญ

Rattanawat Penrattanahiran

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: rattanawat_pen@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่ปรึกษา จำนวน 5 โรงเรียนๆ ละ 3 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียน ได้แก่ (1) ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนขาดทักษะการสังเกต การคิด ไม่สามารถคิดวางแผน และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน (2) ด้านการสื่อสาร นักเรียนขาดความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสาร ใช้ภาษาในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม (3) ด้านการทำงานร่วมกัน นักเรียนขาดการวางแผน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดความคิดของตนเป็นสำคัญ (4) ด้านการคิดสร้างสรรค์ นักเรียนมีความคิดว่าตนเองไร้ความสามารถ ไม่กล้าคิดนอกกรอบและลงมือทำสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ 2) แนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียน ได้แก่ (1) ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ครูควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ (2) ด้านการสื่อสาร ครูควรจัดกิจกรรมฝึกให้นักเรียนใช้ภาษาในการสื่อสารกับบุคคลที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศให้นักเรียนได้มีการตอบโต้ในชั้นเรียน (3) ด้านการทำงานร่วมกัน ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น เน้นลงมือปฏิบัติร่วมกัน (4) ด้านการคิดสร้างสรรค์ ครูควรจัด

*Received June 7, 2021; Revised July 30, 2021; Accepted July 30, 2021

สภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ฝึกให้นักเรียนใช้ความคิด จินตนาการอย่างสร้างสรรค์ และไม่ปิดกั้นความคิดของนักเรียน

คำสำคัญ: การวิเคราะห์สภาพปัญหา; แนวทางในการส่งเสริม; ทักษะ 4Cs; นักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The objectives of this research were (1) to analyze the problems of 4Cs skills of primary school students under Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3. and (2) to study the guideline for enhancing 4Cs skills of primary school students under Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3. This research was qualitative research, the sample was 15 in-depth interviews consisted of administrators, teachers, and advisors in 5 schools, a total of 15 teachers. The data were analyzed by content analysis

The research findings were as follows: 1. The problems of the students' 4cs skills were 1) Critical Thinking: students lack observation skills, thinking skills, unable to plan and solve the problems correctly. 2) Communication: students lack knowledge and experience in communicating, used inappropriate language, and have improper communication. 3) Collaboration: students lack plans or agreements to work together, lack accepting the opinions and abilities of others, self-centered. 4) Creativity: students believed they are incompetent, lack of think outside the box, and doing new things. 2. The guideline for enhancing students' 4Cs skills was 1) Critical Thinking: teachers should encourage students to have the courage to think and to express themselves and allow them to express their opinions freely. 2) Communication: teachers should practice activities for students to use language to communicate with others, create an atmosphere for students to react in the classes. 3) Collaboration: teachers should guide students to adapt to others, learning activities that emphasize collaborative practice. 4) Creativity: teachers should provide an environment that encourages students to be creative, there are encouraging students to think for creative imagination, and allow students to express free thoughts.

Keywords: Analysis of Problems; Guidelines for Enhance; 4Cs Skills; Primary School Students

บทนำ

"ศตวรรษที่ 21" หรือ "The 21st Century" เป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในหลากหลายเรื่องราว จนกระทบต่อการทำงานและการใช้ชีวิตของพลโลก จนนำมาสู่การเรียกร้องให้เกิดการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับพลโลกเพื่อรองรับต่อการทำงานและการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) เรียกร้องให้พลเมืองโลกได้พัฒนาตนเองให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นทักษะที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งกับการดำเนินชีวิตในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางระบบการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะ 4C หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญ ประกอบด้วย 4 ทักษะ ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) (Partnership for 21st Century Skills, 2019) ทักษะ 4Cs เป็นทักษะในศตวรรษที่ 21 และมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพพร้อมเข้าสู่สังคมการทำงานที่ใช้ความรู้และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการทำงานและความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ (Trilling, and Fadel, 2012) ทั้งนี้เป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนในการก้าวเข้าสู่โลกของการทำงาน โดยผู้เรียนจะต้องเผชิญโลกของการทำงานที่มีความซับซ้อนมากกว่าโลกของการศึกษา มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำงาน ทักษะ 4C มีลักษณะเปลี่ยนไปในโลกยุคดิจิทัลและมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นสิ่งที่ "ต้องมี" มากกว่า "น่าจะมี" ทักษะ 4C นั้นจึงถือว่าเป็นสิ่งที่พลโลกจำเป็นต้องเข้าใจและปรับตัวให้ทันต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (Panit, 2012; Tangkitvanich, 2013)

การส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งและต้องเร่งพัฒนาให้เด็กไทยทุกคนมีคุณภาพทัดเทียมกับต่างประเทศ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 มีพื้นที่รับผิดชอบถึง 4,893 ตารางกิโลเมตร และเป็นเขตชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสภาพเมียนมา โดยสถานศึกษาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลจากตัวเมือง มีการอพยพของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร นักเรียนส่วนใหญ่จึงเป็นชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ จากผลการทดสอบ NT และ O-NET ปี 2561 ที่ผ่านมา นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลการทดสอบ NT มีคะแนนเฉลี่ยด้านเหตุผลร้อยละ 42.14 น้อยกว่าด้านอื่นๆ และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการทดสอบ O-NET มีคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์ร้อยละ 31.73 (Policy and Planning Group, 2020) จากผลการทดสอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ของนักเรียนตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ.ที่ระบุว่า เด็กไทยมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิเคราะห์สังเคราะห์ คิดไตร่ตรองอย่างสร้างสรรค์ มีวิจารณญาณและวิสัยทัศน์อยู่ในระดับต่ำ และขาดทักษะแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง (Post Today, 2010; Thai PBS News, 2015) ฉะนั้นสภาพปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นประเด็นเร่งด่วนและมีความ

จำเป็นอย่างมากที่ควรมีนโยบายแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามทักษะ 4Cs เป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นทักษะที่หน่วยงานหรือสถานประกอบการเรียกร้องและต้องการบุคคลที่มีทักษะเหล่านี้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน โดยมีงานวิจัยที่ระบุไว้ว่า ในโลกปัจจุบันสถานประการต่างๆ มุ่งเน้นรับบุคคลเข้าทำงานที่มี Soft Skills มากกว่า ซึ่งเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับความสามารถ พฤติกรรม ทัศนคติ และคุณภาพส่วนบุคคล ที่ช่วยให้บุคคลปรับตัวการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีและประสบความสำเร็จในเป้าหมาย ได้แก่ ทักษะการติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา จริยธรรมในการทำงาน การบริหารจัดการเวลา ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และการคิดสร้างสรรค์ (Penrattanahiran, and Thongkham, 2021) จะเห็นได้ว่าทักษะ 4Cs เป็นชุดทักษะหนึ่งที่จัดอยู่ใน Soft Skills ที่มีความสำคัญต่อการจ้างงานและรายได้ มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิผลของพนักงาน ผลผลิตทางธุรกิจ และความสำเร็จขององค์กร (Kyllonen, 2013; Kautz et al. 2014)

ดังนั้นทักษะ 4Cs จึงเป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาว่าเพราะเหตุใดนักเรียนจึงมีทักษะ 4Cs ค่อนข้างน้อย และมีวิธีการหรือแนวทางใดบ้างที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีทักษะ 4Cs เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้นักเรียนมีความพร้อมในการทำงานและการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาทักษะ 4Cs และแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพปัญหาทักษะ 4Cs ที่แท้จริงเหล่านั้นของนักเรียนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งนี้ในมุมมองของผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่ปรึกษา คิดว่ามีแนวทางใดบ้างที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้นักเรียนเกิดทักษะ 4Cs งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการนำผลข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางให้ครูสามารถที่จะวางแผน ปรับปรุง ออกแบบแผนกิจกรรมการเรียนรู้ โครงการ และกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของนักเรียน และพัฒนานักเรียนให้มีทักษะ 4Cs มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย งานวิจัยเชิงเอกสารและงานวิจัยภาคสนาม ด้วยการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่

ปรึกษาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน โดยดำเนินการคัดเลือกจากความสมัครใจของโรงเรียนและเป็นโรงเรียนที่มีความต้องการพัฒนาทักษะ 4Cs ของนักเรียน ประกอบด้วย 5 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านแม่สูนน้อย 2) โรงเรียนสันป่าแดง 3) โรงเรียนแม่สูนหลวง 4) โรงเรียนบ้านหนองยาว และ 5) โรงเรียนบ้านปางสัก โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และองค์ประกอบเกี่ยวกับทักษะ 4Cs ขององค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) จากเอกสาร บทความวิจัย และงานวิจัยที่เป็นเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source)

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยสืบค้นเอกสารและข้อมูลทางเว็บไซต์ งานวิจัยและบทความวิชาการ จาก ThaiLis, ThaiJo, ProQuest Dissertation and Theses, ERIC, SpringerLink Journals, ScienceDirect ทั้งหมดจำนวน 32 เรื่อง รวมทั้งการสอบถามพูดคุยเกี่ยวกับทักษะ 4Cs กับกลุ่มนิเทศและติดตามประเมินผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3 จากนั้นติดต่อสัมภาษณ์พูดคุยกับประธานศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลแม่สูน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบและจัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสำรวจและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด และองค์ประกอบทักษะ 4Cs และข้อมูลจากการสำรวจเชิงพื้นที่ที่ได้จากการพูดคุยกับกลุ่มนิเทศและติดตามประเมินผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและประธานศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาตำบลแม่สูน มาสู่การสังเคราะห์และกำหนดประเด็นในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างทักษะ 4Cs ประกอบด้วย 6 ประเด็น แล้วส่งมอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ทำการตรวจสอบด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อให้ประเด็นข้อคำถามนั้นครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ 0.87

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยในขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์อยู่นั้นมีการปรับและเพิ่มคำถามรายละเอียดของแต่ละประเด็นให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัยมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่ปรึกษาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โรงเรียนละ 3 คน จำนวนทั้งสิ้น 15 คน ประกอบด้วย 5 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านแม่สูนน้อย 2) โรงเรียนสันป่าแดง 3) โรงเรียนแม่สูนหลวง 4) โรงเรียนบ้านหนองยาว และ 5) โรงเรียนบ้านปางสัก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการทราบและนำไปสู่การอธิบายสภาพปัญหาทักษะ 4Cs และแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่ปรึกษาครบจำนวน 15 คน จึงดำเนินการสังเคราะห์และสรุปเนื้อหา (Content Analysis) ใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นสภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา ประกอบไปด้วย 5 ประเด็น ได้แก่ 1.1) สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียน 1.2) สาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีปัญหาทักษะ 4Cs 1.3) การ

จัดการเรียนรู้ของครูหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะ 4Cs 1.4) นักเรียนได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนทักษะ 4Cs จากโรงเรียนและหน่วยงานภายนอก และ 1.5) ปัญหาหรืออุปสรรคในการส่งเสริมและสนับสนุนทักษะ 4Cs ของนักเรียน และ 2) แนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผลการวิจัยที่ได้มา และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปยังผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่ดำเนินการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้มาต่อยอดด้วยการวางแผนสู่การพัฒนางานวิจัยเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนทักษะ 4Cs ให้กับนักเรียนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลของการวิเคราะห์สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูที่ปรึกษา จำนวน 15 คน สามารถสรุปสภาพปัญหาทักษะ 4Cs ในแต่ละด้านได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปสภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา

ทักษะ 4Cs	สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)	นักเรียนขาดทักษะสังเกต ทักษะการคิด ไม่สามารถคิดวางแผน แก้ปัญหาได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ถูกจำกัดในด้านของความคิด ไม่สามารถคิดพลิกแพลงด้วยวิธีที่แตกต่างไปจากวิธีเดิม และมักใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา
2. การสื่อสาร (Communication)	นักเรียนขาดความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสาร ใช้ภาษาในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกกาลเทศะ ขาดการเรียบเรียงคำพูด การเขียนเรียงความ และรายงานได้อย่างถูกต้อง การตีความหมายของข้อมูลนั้นไม่ถูกต้อง ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารไปในทางที่ผิดและไม่เหมาะสม การออกเสียงและการสื่อความหมายในการสื่อสารนั้นไม่ชัดเจน
3. การทำงานร่วมกัน (Collaboration)	นักเรียนไม่มีการวางแผนหรือตกลงกันก่อนที่จะทำงานร่วมกัน ขาดการยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ยึดความคิดของตนเอง บางคนจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ไม่สามารถปรับตัวกับเพื่อนและการทำงานในสถานการณ์หรือทีมที่แตกต่างกันได้ ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ขาดการยอมรับและการให้ความร่วมมือกับเพื่อนที่มีความแตกต่างในด้านของภาษาและเชื้อชาติ
4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)	นักเรียนมีความคิดว่าตนเองไร้ความสามารถ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่กล้าคิดนอกกรอบ ไม่กล้าลงมือทำสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ คอยรับฟังคำสั่งจากครูมากกว่าจะคิดเอง ยังมีความคิดแบบเดิมๆ ขาดการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ กลัวความผิดพลาด ความล้มเหลว และกลัวถูกตำหนิ จึงไม่กล้าลองคิดสิ่งใหม่ และไม่ยอมลงมือทำอะไรใหม่ๆ และมักจะหลีกหนีปัญหามากกว่าคิดแก้ปัญหา

ตารางที่ 2 สรุปสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีปัญหาทักษะ 4Cs

ทักษะ 4Cs	สาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีปัญหาทักษะ 4Cs
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)	สภาพแวดล้อมทางครอบครัว การเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้นักเรียนติดนิสัยภาวะพึ่งพิง ผู้ปกครองทำการบ้านแทนนักเรียน ไม่รู้จักช่วยเหลือตนเอง ขาดวุฒิภาวะทางด้านความคิดและประสบการณ์การแก้ปัญหาในชีวิต ไม่มีความมั่นใจในตนเองและเคยชินกับวิธีการเลียนแบบ และกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่ไม่ได้ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เน้นสอนแบบบรรยายมากกว่าการฝึกให้นักเรียนคิดและการตั้งคำถามด้วยตนเอง
2. การสื่อสาร (Communication)	นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสารไม่มากพอ ขาดทักษะการพูด เขียนและสื่อภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขาดทักษะด้านการฟัง การถาม และขาดความเข้าใจในภาษาไทย ใช้ภาษาชนเผ่าและภาษาถิ่นในการสื่อสารมากกว่าภาษาไทย ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก มีประสบการณ์ในการนำเสนองานและการพูดต่อสาธารณชนค่อนข้างน้อย
3. การทำงานร่วมกัน (Collaboration)	นักเรียนขาดการประสานงาน การวางแผนร่วมกัน การแบ่งงาน และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มให้ชัดเจน ขาดความรู้และทักษะปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นผู้นำและผู้ตาม ขาดการยอมรับความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และไม่รู้จักปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มักจะเลือกทำงานกับเพื่อนที่ชอบ ไม่ฟังความคิดเห็นของคนอื่น คนเก่งจะทำงานแต่คนไม่เก่งจะไม่ทำงาน ขาดความมั่นใจและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น
4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)	นักเรียนขาดความอยากรู้และความท้าทายต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกชั้นเรียน มีความกังวลเกี่ยวกับความคิดของตนเอง หากคิดแตกต่างจะเป็นสิ่งผิด ขาดปฏิภาณไหวพริบ ไม่ชอบคิดและตั้งคำถามในเรื่องที่อยากรู้เอง กลัวผิดพลาด แต่จะรอทำตามคำแนะนำของครู คอยเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายมากกว่าคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ไม่มีแรงบันดาลใจหรือแรงจูงใจ ขาดความสนใจและคุณค่าของการฝึกฝนให้เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

ตารางที่ 3 สรุปการจัดการเรียนรู้ของครูหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะ 4Cs

ทักษะ 4Cs	การจัดการเรียนรู้ของครูหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะ 4Cs
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)	ครูจัดการเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถามแทรกในระหว่างการจัดการเรียนการสอน การอภิปรายร่วมกันหลังจากการทำกิจกรรมหรือดูคลิปวีดีโอ มีการสอนให้นักเรียนรู้จักสังเกต รู้จักตั้งคำถาม หรือการมองเห็นปัญหาให้สามารถแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่หลากหลาย การทำความเข้าใจถึงปัญหา รวบรวมข้อมูล ประเมินทางเลือกและสรุปข้อมูล รู้จักเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เช่น การพูดเล่าเรื่อง แบบฝึกการคิด เขียนเรื่องจากภาพ การทดลองเชิงวิทยาศาสตร์ การเรียนแบบโครงงาน เกมต่อจิกซอให้เป็นรูปต่างๆ การฝึกคิดด้วยเทคนิค Six Thinking Hats การกำหนดสถานการณ์ตัวอย่างให้นักเรียนได้ลงมือคิดแก้ปัญหาตามแนวทางสะเต็มศึกษา
2. การสื่อสาร (Communication)	ครูจัดการเรียนรู้ด้วยการให้นักเรียนฝึกพูด การอ่าน และการนำเสนอผลงานของตนเองหน้าชั้นเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมวันสำคัญ จัดกลุ่มอภิปรายหัวข้อที่นักเรียนสนใจ การ

	เขียนเรียงความ การเล่าข่าว หรือเรื่องที่สนใจให้เพื่อนและครูฟังหน้าชั้นเรียน เกมส่งข่าวจากคนที่แรกถึงคนสุดท้าย ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น การถาม การโต้ตอบระหว่างเรียน ฝึกการพูด การสื่อสารง่ายๆ และใช้จริงในประจำวันให้กับนักเรียน แสดงบทบาทสมมติ ทำคลิปวิดีโอสั้นอัพโหลดลงสื่อโซเชียล และฝึกการพูดสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกวิธี
3. การทำงานร่วมกัน (Collaboration)	ครูจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนมีส่วนร่วมกันทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่กันอยู่เสมอ ได้แก่ การทำความสะอาดห้องเรียน การจัดโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมเกม การแสดงบทบาทสมมติ กิจกรรมลูกเสือ ชุมนุม STEM การจัดทำสวนเกษตรพอเพียงในโรงเรียน และการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ในโรงเรียน
4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)	ครูจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ Active learning สอนให้นักเรียนได้สร้างนวัตกรรมชิ้นงาน โดยให้นักเรียนได้มีกระบวนการคิดที่เปิดกว้าง ฝึกให้นักเรียนพูดตามความคิดของตนเอง โดยไม่มีการตัดสินถูกหรือผิด และมีการฝึกให้นักเรียนวางแผน คิดแบบเปิดกว้าง ไม่ซ้ำแบบ และสามารถต่อยอดไอเดียความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปธรรม เช่น การจัดกิจกรรม Nongyao Maker Space การเขียนเรียงความ เขียนภาพความคิดจินตนาการ การวาดภาพระบายสีตามจินตนาการ การทำโมบาย การแต่งเรื่อง กิจกรรมการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การปั้น การสานจากใบมะพร้าว ไม้ไผ่ ตามรูปร่างและความคิดของนักเรียน การตอกลาย การทำลายคำ และการจ้ำลายไปทำพวงหรีด กรอบรูป และการจัดทำจานใบไม้ เป็นต้น

ตารางที่ 4 สรุปนักเรียนได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนทักษะ 4Cs จากโรงเรียนและหน่วยงานภายนอก

ทักษะ 4Cs	นักเรียนได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนทักษะ 4Cs จากโรงเรียนและหน่วยงานภายนอก
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) 2. การสื่อสาร (Communication) 3. การทำงานร่วมกัน (Collaboration) 4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)	1. โรงเรียนได้นำแนวคิดและนวัตกรรมทางการศึกษา เช่น Active learning Steam Design Process มาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน 2. โรงเรียนเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบร่วมกับมูลนิธิ Star Fish และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา กสศ. นำนวัตกรรมทางการศึกษา STEAM และการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning มาใช้ในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3. โรงเรียนมีการส่งเสริมสนับสนุนทักษะ 4Cs โดยการฝึกทักษะวิชาการด้านต่างๆ และเข้าร่วมกันแข่งขันวิชาการแขนงต่างๆ เช่น การแกะสลักผักผลไม้ ให้นักเรียนได้ฝึกและได้ร่วมประกวดการแข่งขันในด้านวิชาการต่างๆ ในวันสำคัญของโรงเรียน และได้เรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีก เช่น การฝึกฝนในกิจกรรมวิชาลูกเสือและเข้าค่ายพักแรมจากการปฏิบัติจริง เป็นต้น 4. โรงเรียนได้ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้ทักษะ 4Cs โดยใช้การเรียนการสอน กิจกรรม เพลง เกมต่างๆ เข้ามาช่วยให้นักเรียนมีทักษะการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา รวมไปถึงฝึกการสื่อสารและการคิดอย่างสร้างสรรค์พอสมควร

ตารางที่ 5 สรุปปัญหาหรืออุปสรรคในการส่งเสริมและสนับสนุนทักษะ 4Cs ของนักเรียน

ทักษะ 4Cs	ปัญหาหรืออุปสรรคในการส่งเสริมและสนับสนุนทักษะ 4Cs ของนักเรียน
1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) 2. การสื่อสาร (Communication) 3. การทำงานร่วมกัน (Collaboration)	1. นักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่กล้าที่จะคิดนอกกรอบ เกิดความขัดแย้งขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่เข้าใจกันจากการสื่อสารที่ผิดพลาด 2. สภาพแวดล้อมของนักเรียน เช่น ครอบครัว การเลี้ยงดู ซึ่งเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ 3. นักเรียนบางคนไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ยังยึดติดกับความคิดเดิมๆ ไม่รู้จักประยุกต์วิธีการแก้ไขปัญหากับเรื่องใหม่ได้
4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)	4. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ ติดมือถือ และขาดการเอาใจใส่ของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองเป็นชนเผ่าหรือไร้สัญชาติ 5. นักเรียนมีวุฒิภาวะ วัย การรับรู้ และการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ 6. นักเรียนขาดความสนใจ ใฝ่เรียนรู้ ความกระตือรือร้นในการเรียน และการทำกิจกรรม 7. นักเรียนขาดความรับผิดชอบ ไม่ชอบคิด อายไม่กล้าตอบ ขาดความรอบคอบในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 8. ครูจัดเตรียมกิจกรรมได้ไม่หลากหลายและขาดการกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ เนื่องจากภาระงานเอกสาร กิจกรรม การประชุม ที่เข้ามาแทรก 9. ครูปิดกั้นความคิดและตัดสินความคิดของเด็ก เด็กขาดโอกาสในการเรียนรู้ รวมทั้งประสบการณ์จากภายนอก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลของการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการส่งเสรสิมและพัฒนาทักษะ 4Cs ในแต่ละด้านไว้ดังนี้

1. แนวทางการส่งเสริมด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ครูควรมีการจัดกิจกรรมแนะแนวที่เน้นให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามความสนใจของตนเอง เพื่อค้นพบแนวทางหรือคำตอบที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาของตนเองได้ มีการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเข้าใจตนเอง มีความกล้าคิด กล้าแสดงออก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้นอกเหนือไปจากการสอนปกติ ครูควรสร้างแบบฝึกทักษะการสังเกต สถานการณ์จำลอง หรือสมมติสถานการณ์หลากหลายน่าสนใจ ที่กระตุ้นให้นักเรียนเปลี่ยนวิธีการคิดได้หลากหลายรูปแบบ มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนเน้นการหาเหตุและผล ส่งเสริมกระตุ้นการคิดอย่างสม่ำเสมอ มีการฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหา วางแผนแก้ปัญหาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน มีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ ให้นักเรียนฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณบ่อยๆ เช่น การสืบค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริง และเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ฝึกคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ตามความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของนักเรียน

2. แนวทางการส่งเสริมด้านการสื่อสาร (Communication) ครูควรจัดกิจกรรมการสื่อสารสองทางระหว่างครูและนักเรียน โดยให้นักเรียนรู้จักวิธีการสื่อสารและการเข้าใจในเนื้อความของการสื่อสารนั้น ฝึกให้นักเรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารกับบุคคลอื่นให้มากยิ่งขึ้น สร้างบรรยากาศให้นักเรียนได้มีการตอบโต้ แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน มีการแสดงบทบาทสมมติผ่านกิจกรรมในการเรียนรู้ ฝึกให้นักเรียนนำเสนอรายงานพูดหน้าชั้นเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีการสื่อสาร ทั้งการพูด การฟัง การเขียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีรูปแบบการสื่อสารแบบใหม่ๆ ที่มีความหลากหลาย เพื่อฝึกการพูดการสื่อสารของนักเรียน และการฝึกฟังอย่างตั้งใจก่อนที่จะสื่อสารออกไปเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด

3. แนวทางการส่งเสริมด้านการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ครูควรแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลผ่านกิจกรรมการแนะแนวด้านชีวิตและสังคม โดยส่งเสริมให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การปรับตัวร่วมอยู่กับผู้อื่น มีการจัดกระบวนการกลุ่มทางจิตวิทยาที่เน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มและช่วยเหลือกันในการทำงานมากขึ้น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติร่วมกัน มีกิจกรรมการเรียนรู้เป็นฐานการเรียนแต่ละหน่วย เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน และเกิดปฏิสัมพันธ์ในการทำงานเชิงบวกเน้นส่งเสริมระบบการทำงานกลุ่มย่อยๆ ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม แบ่งหน้าที่ในกลุ่มชัดเจนตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียนเป็นกลุ่มร่วมกันอภิปรายการทำงานของเพื่อนๆ ต่างกลุ่ม

4. แนวทางการส่งเสริมด้านการคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิด จินตนาการอย่างสร้างสรรค์บ่อยๆ โดยใช้สื่อหรือคำถามเป็นตัวกระตุ้นเพื่อสร้างความสนใจ ให้นักเรียนคิดนอกกรอบ ไม่ปิดกั้นความคิดของเด็กนักเรียนเปิดกว้างด้านความคิดและต่อยอดความคิด มีการให้นักเรียนทำกิจกรรมมากขึ้น เช่น จัดกิจกรรมแข่งขันวาดภาพในวันสำคัญต่างๆ การปั้น การแกะสลัก ศิลปะ กิจกรรมเกมและเพลง การวาดภาพตามจินตนาการ การเรียนเรื่องราวหรือนิทานธรรมตามจินตนาการของนักเรียน การทำโมบายต่างๆ การประดิษฐ์สิ่งของเป็นเล่นและของใช้ต่างๆ หรือให้นักเรียนเขียนความฝันในอนาคตที่นักเรียนอยากจะเป็น มุมมองที่อยากให้โรงเรียนและชุมชนเป็นในอนาคต โดยให้นักเรียนได้นำเสนอแนวคิดและวิธีการที่แปลกใหม่ เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้คือ แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะ 4Cs ให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครู รวมทั้งตัวนักเรียนที่จะต้องได้รับการส่งเสริมทักษะ 4Cs ในลักษณะดังนี้

1. ผู้บริหาร ควรมีบทบาทและการส่งเสริมสนับสนุนในการวางแผนจัดทำหลักสูตรแบบบูรณณาการเน้น Community Based Learning (CBL) การสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นบนพื้นฐานความคาดหวังและความต้องการของชุมชน เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมากขึ้น

2. ครู ควรมีบทบาทและการส่งเสริมสนับสนุนให้กับนักเรียนโดยเน้นการสอนที่เป็นประสบการณ์โดยตรงให้มากขึ้น ออกแบบการจัดการเรียนรู้กิจกรรมและโครงการที่เน้นลงมือปฏิบัติ เน้นทักษะในการดำเนินชีวิตและการทำงาน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่ปิดกั้นความคิดของนักเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็น Active learner มากกว่า Passive learner เน้น Competency-based มากกว่า Content-based ส่งเสริมและประเมินทักษะ Cognitive Domain ในขั้นการประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่าและการสร้างสรรค์

3. นักเรียน ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านทักษะการสังเกตและทักษะการคิด ความสามารถคิดวางแผนและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนได้ ไม่ถูกจำกัดในด้านของความคิด เพิ่มความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสาร เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ปรับตัวและทำงานในสถานการณ์หรือทีมที่แตกต่างกันได้ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนกล้าคิดนอกกรอบและลงมือทำสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์

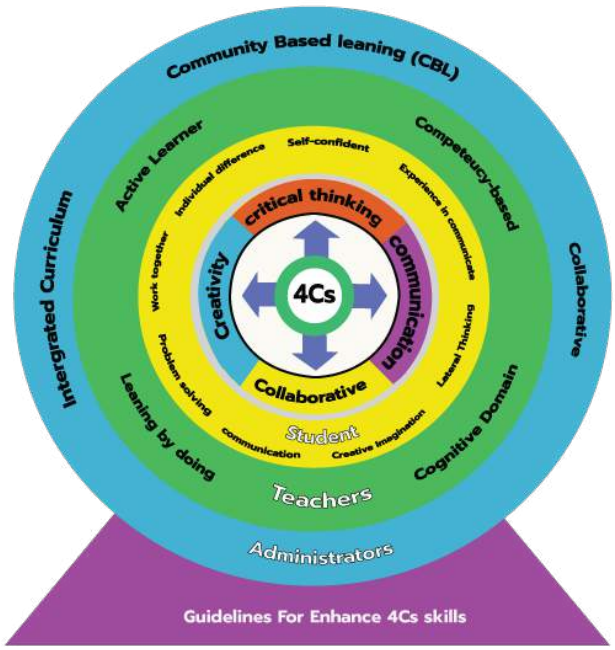

รูปภาพที่ 1 แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะ 4Cs

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์สภาพปัญหาสภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผู้วิจัยขอนำเสนอและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลของการวิเคราะห์สภาพปัญหาทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

1.1 สภาพปัญหาด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) นักเรียนขาดทักษะสังเกต ทักษะการคิด ไม่สามารถคิดวางแผน และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนได้ สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้และใฝ่หาความรู้ของคนไทยเพิ่มมากขึ้น แต่ขาดความสามารถในการจัดการและสังเคราะห์ และสถานศึกษาจำนวนมากไม่ได้มาตรฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งการคิดวิเคราะห์ ใฝ่เรียนรู้ และการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง (Office of the Education Council, 2017) อีกทั้งสังคมไทยมีระบบความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเด็กที่ไม่ถูกต้อง ชอบให้เด็กว่านอนสอนง่ายการเรียนการสอนไม่เคยเอื้อให้เด็กโต้แย้งหรือตั้งข้อสงสัยและหาข้อพิสูจน์กับครู เด็กต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนครู ห้ามคิดที่แตกต่าง สิ่งเหล่านี้เป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กไทยขาดทักษะการคิด ประกอบกับครูขาดวิธีการสอนและการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ ให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิด ช่างซักถาม มุ่งเน้นแต่การสอนเนื้อหาเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีกิจกรรมที่เอื้อให้เด็กได้คิดเอง (Anuruthwong, 2012; Petchar, Kraisakul, and Thammachat, 2017) ดังนั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นับว่าเป็นการคิดที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเพื่อลดการตัดสินใจที่ผิดพลาด ขยายคลังความคิด ช่วยให้นักเรียนสามารถจัดการกับปัญหาประเด็นความถูกต้องทางสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2 สภาพปัญหาด้านการสื่อสาร (Communication) นักเรียนขาดความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสาร มีอคติต่อผู้ที่ส่งสารและตัวสาร ใช้ภาษาในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกกาลเทศะ ขาดการเรียบเรียงคำพูด การออกเสียงและการสื่อความหมายในการสื่อสารนั้นไม่ชัดเจน เนื่องจากเด็กนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีปัญหาการออกเสียงและการพูดภาษาไทยไม่ชัด และมักใช้ภาษาของตนในการสื่อสารกับเพื่อนๆ ด้วยกัน จึงส่งผลให้การสื่อสารและการเรียนรู้ภาษาไทยค่อนข้างมีปัญหา จากการสำรวจโรงเรียนจำนวน 90 แห่ง ที่ใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน เป็นภาษาชาติพันธุ์ ภาษาแม่ กว่า 30 ภาษา ทำให้เกิดปัญหาผลสัมฤทธิ์การศึกษาตกต่ำและปัญหาการออกกลางคัน (Isranews Agency, 2013) อีกทั้งในปัจจุบันช่องทางการสื่อสารได้มีการเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เด็กสามารถเข้าถึงการสื่อสารทางอินเตอร์เน็ตได้ง่ายขึ้น มีการสื่อสารที่ใช้สังคมออนไลน์ (Social Media) มีการใช้ถ้อยคำและข้อความแปลกๆ ที่สั้นลง ที่ผิดออกไปจากรูปมาตรฐาน (Noro-a, Charong, Musigcharoen, and Yossiri, 2018) จะเห็นได้ว่าการสื่อสารบนโลกออนไลน์มีผลกระทบต่อการรับรู้และการจดจำของเด็ก ฉะนั้นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักเลือกใช้คำในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการสื่อสารถือว่าเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในช่วยให้บุคคลมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 สภาพปัญหาด้านการทำงานร่วมกัน (Collaboration) นักเรียนไม่มีการวางแผนหรือตกลงกันก่อนที่จะทำงานร่วมกัน ขาดการยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ยึดความคิดของตนเองเป็นหลัก บางคนจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับผลสำรวจนักเรียนระหว่างงานเดี่ยวกับงานกลุ่มนักเรียนจะเลือกทำงานงานไหนมากกว่ากัน พบว่า ร้อยละ 94 ให้เหตุผลว่า การทำงานเดี่ยวดีกว่าทำงานกลุ่มในแง่ของปัญหาการเอารัดเอาเปรียบด้านการเงิน ภาระงาน การนำเสนอ และการยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม (Dek-D, 2014) จากผลการสำรวจนี้สะท้อนให้เห็นว่าเด็กนักเรียนไทย ควรได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมาก การทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการที่คน

ในกลุ่มแบ่งปันความคิดของตนเอง พร้อมกับรับฟัง ทำความเข้าใจมุมมองที่หลากหลาย จัดลำดับความสำคัญและการนำความคิดของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมาต่อยอดหารือ คิด วิเคราะห์ลงมือทำตามความถนัด หรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของตนจนนำไปสู่การประสบความสำเร็จและวิถีทางแก้ปัญหาใหม่ๆ บนความร่วมมือและความเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสำเร็จส่วนบุคคลและเป้าหมายของกลุ่ม (Doyle, 2020) อย่างไรก็ตามการทำงานร่วมกันได้ถูกระบุว่า เป็นผลลัพธ์ทางการศึกษาที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นและเป็นทักษะที่มีความจำเป็นสำหรับคนในศตวรรษที่ 21 (Trilling, and Fadel, 2012)

1.4 สภาพปัญหาด้านการคิดสร้างสรรค์ (Creativity) นักเรียนมีความคิดว่าตนเองไร้ความสามารถ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่กล้าคิดนอกกรอบ ไม่กล้าลงมือทำสิ่งใหม่ๆที่สร้างสรรค์ คอยรับฟังคำสั่งจากครูมากกว่าจะคิดเอง ยังมีความคิดแบบเดิมๆ ขาดการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ หรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ในทางลบมากกว่าทางบวก จากสภาพปัญหาในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ตามที่งานวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อความคิดสร้างสรรค์มีหลายประการ เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนของผู้ปกครอง บรรยากาศในชั้นเรียนเชิงบวก และการเข้าร่วมกิจกรรม (Politis, and Houtz, 2015) นอกเหนือจากปัจจัยเหล่านี้ยังพบว่า ระบบการศึกษายังยึดตามกรอบที่ครูอยากให้นักเรียนรู้ ทั้งที่ระบบการศึกษาหลายประเทศ เช่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ได้เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้เด็กมีทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นทิศทางในการจัดการศึกษาใหม่ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ (Sidhisamarn, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลของการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

2.1 แนวทางการส่งเสริมด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ครูควรมีการจัดกิจกรรมแนะแนวที่เน้นให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามความสนใจของตนเอง เพื่อค้นพบแนวทางหรือคำตอบที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาของตนเองได้ มีการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเข้าใจตนเอง มีความกล้าคิด กล้าแสดงออก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้นอกเหนือไปจากการสอนปกติ โดยครูมีการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณบ่อยๆ เช่น การสืบค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริง และเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ตามที่ Susaorat (2008) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมส่งเสริมทักษะการคิดไว้ 6 ประการ ได้แก่ 1) สร้างความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น (Curiosity) 2) ฝึกให้มีความกล้าเสี่ยง (Risk Taking) 3) ความยุ่งยากซับซ้อน (Complexity) 4) กระตุ้นให้เกิดจินตนาการ (Imagination) 5) ฝึกฝนให้ใจกว้าง (Open Mind) และ 6) สร้างความมั่นใจในตนเอง (Self Confidence) โดยแนวทางเหล่านี้จะต้องผ่านกระบวนการคิดด้วยการเริ่มจากปัญหา แล้วมีการศึกษาปัญหานั้นให้ชัดเจน การรวบรวมข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การตั้งสมมติฐาน และการสรุปอย่างสมเหตุสมผล แล้วจึงนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง (Marasri, 2019)

2.2 แนวทางการส่งเสริมด้านการสื่อสาร (Communication) ครูควรจัดกิจกรรมการสื่อสารสองทางระหว่างครูและนักเรียน โดยให้นักเรียนรู้จักวิธีการสื่อสารและการเข้าใจในเนื้อความของการสื่อสารนั้น ฝึกให้นักเรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารกับบุคคลอื่นให้มากๆ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนได้มีการตอบโต้ แสดงความ

คิดเห็นในชั้นเรียนให้มากขึ้น ครูจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้นักเรียนกล้าพูดและไม่กลัวความผิดพลาดในสิ่งที่พูด และเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอย่างมาก มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีคุณค่า ซึ่งเป็นการพิสูจน์ความสามารถของครูและความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียนอีกด้วย (Scott, 2019) นอกจากนี้การส่งเสริมและพัฒนาด้านการสื่อสารของนักเรียนนั้น ครูจะต้องสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเชิงบวก มีการอภิปราย มีโครงการเป็นกลุ่ม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชั้นเรียน มีเทคนิควิธีการใช้สื่อนวัตกรรม สื่อมีเดียในการสอน และใช้แอปพลิเคชั่นในการส่งเสริมทักษะการสื่อสาร (Khambayat, 2017) สอดคล้องกับ Singh (2020) ที่ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมี 6 ประการ ได้แก่ 1) กระตุ้นให้นักเรียนได้ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการสนทนา 2) สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย 3) การฟังอย่างกระตือรือร้น 4) ทำงานเป็นทีมมากขึ้น 5) ให้นักเรียนแบ่งปันความคิดเห็น และ 6) การให้ผลสะท้อนกลับในเชิงบวก เป็นต้น ฉะนั้นทักษะการสื่อสารจึงเป็นทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการทำงานและการดำเนินชีวิต

2.3 แนวทางการส่งเสริมด้านการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ครูควรแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลผ่านกิจกรรมการแนะแนวด้านชีวิตและสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การปรับตัวร่วมอยู่กับผู้อื่น มีการจัดกระบวนการกลุ่มทางจิตวิทยาที่เน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มและให้ช่วยเหลือกันในการทำงานให้มากขึ้น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติร่วมกัน ครูผู้สอนควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกับคนอื่นเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนมีการสื่อสารหรือการยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน จึงจะทำให้การทำงานเป็นกลุ่มบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ การทำงานเป็นทีมจะทำให้งานมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จกว่าการทำงานคนเดียว เนื่องจากทุกคนมีความสามารถแต่ความสามารถของทุกคนมีจำกัด การนำเอาความสามารถของทุกคนมารวมกันจึงเกิดผลงานมากขึ้นและงานบางอย่างต้องการคิดที่ริเริ่มสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันด้วยการคิดร่วมกันจึงทำให้งานออกมาสำเร็จ (Phonyiam, Simmatun, and Popoonsak, 2018) ดังนั้นการทำงานร่วมกัน จึงมีความสำคัญต่อการทำงานในหลายๆ ด้านของชีวิต เพราะการทำงานร่วมกันจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการเข้าสังคมของนักเรียน ตลอดจนทำให้เกิดความยึดมั่นผูกพันในการทำงานและการบรรลุความสำเร็จในเป้าหมายของงาน (Sharan, 2010; Chiriac, 2014)

2.4 แนวทางการส่งเสริมด้านการคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิด จินตนาการอย่างสร้างสรรค์บ่อยๆ โดยใช้สื่อหรือคำถามเป็นตัวกระตุ้นเพื่อสร้างความสนใจ ให้นักเรียนคิดนอกกรอบ ไม่ปิดกั้นความคิดของเด็กนักเรียน เปิดกว้างด้านความคิดและต่อยอดความคิด มีการให้นักเรียนทำกิจกรรมมากขึ้น เช่น จัดกิจกรรมแข่งขันวาดภาพในวันสำคัญต่างๆ การปั้น การแกะสลัก ศิลปะ กิจกรรมเกมและเพลง การวาดภาพตามจินตนาการ การประดิษฐ์สิ่งของเป็นเล่นและของใช้ต่างๆ โดยวิธีการเหล่านี้สามารถช่วยให้นักเรียนได้นำเสนอแนวคิดและวิธีการที่แปลกใหม่ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย จากภาพ นิทาน สิ่งแวดล้อมรอบตัว จากประสบการณ์เดิมหรือความรู้สึกของตัวเอง (Marasri, 2019) ครูเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมาก โดยครูจะต้องใช้คำถามที่หลากหลายและแตกต่างกัน สามารถอ้างอิงไปถึง

กระบวนการที่สร้างสรรค์ เริ่มต้นจากการค้นหาปัญหา การแก้ปัญหา และการสื่อสาร เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดที่ให้โอกาสนักเรียนได้ตอบคำตอบที่ถูกต้องมากกว่าหนึ่งคำตอบ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดอย่างแตกต่างและยืดหยุ่น (Sharp, 2004) โดยครูสามารถทำให้นักเรียนแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) งานที่มอบหมายให้ควรมีหลายคำตอบที่ถูกต้อง 2) การยอมให้นักเรียนตอบคำถามผิดแปลกและแตกต่าง 3) เน้นไปที่กระบวนการไม่ใช่เน้นที่ผลลัพธ์เท่านั้น 4) กระตุ้นให้นักเรียนพยายามตัดสินใจด้วยตนเอง และ 5) ภายใต้เงื่อนไขความสมดุลระหว่างสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์ที่สำคัญในการสอนให้เกิดทักษะความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบอุปนัย 2) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 3) การเรียนรู้แบบค้นพบ 4) การแก้ปัญหา 5) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการเรียนรู้ และ 6) การอุปมาอุปไมย (Nurlaela, 2015) ฉะนั้นความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สำคัญต่อทุกคนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง จึงจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสามารถในการคิด เพื่อนำไปสู่การมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นพลเมืองที่รู้คิด รู้แนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์กับสังคมอย่างกว้างขวางต่อไป

สรุป

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงและแนวทางในการส่งเสริมเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนเกิดทักษะ 4Cs ซึ่งทักษะ 4Cs หรือทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ในทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะที่มีความจำเป็นสำหรับทุกคนและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ และการทำงานในปัจจุบันอย่างมาก ทั้งนี้เป็นทักษะที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ เรียกร้องและต้องการเป็นอย่างมาก เพราะมีผลต่อความสำเร็จในงานและการขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่เป้าหมาย ฉะนั้นแนวทางในการส่งเสริมทักษะ 4Cs ควรเริ่มจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคม ที่เป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กเติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ โดยทุกฝ่ายควรร่วมมือกันถ่ายทอดประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ในเชิงบวกให้แก่นักเรียน เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมศักยภาพในการพัฒนาคนของประเทศชาติให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ควรมีแนวทางและนโยบายให้โรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นสมรรถนะของผู้เรียนเกี่ยวกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ให้มาก มุ่งเน้นทักษะชีวิตที่ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

1.2 โรงเรียนหรือสถานศึกษา ควรนำข้อมูลวิจัยไปวิเคราะห์ วางแผน ออกแบบหลักสูตร หรือกิจกรรม โครงการร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะ 4Cs เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และกล้าแสดงออกมากขึ้น

1.3 ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ปกครอง ควรทำงานประสานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอในการส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดทักษะ 4Cs โดยเฉพาะครูผู้สอนปรับเปลี่ยนเนื้อหาและวิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียนรู้ มีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นลงมือปฏิบัติและสอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตจริงมากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อทักษะ 4Cs ของนักเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อจะทำให้เห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับตัวแปรหรือปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งยังทราบว่าปัจจัยใดส่งผลต่อทักษะ 4Cs มากน้อยเพียงใด

2.2 ควรมีการพัฒนากิจกรรม โปรแกรม หรือหลักสูตร ที่เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีทักษะ 4Cs เพิ่มมากขึ้น โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นประเด็นที่จะนำไปสู่การวางแผนในการออกแบบกิจกรรม โปรแกรม หรือหลักสูตรต่อไป

2.3 ควรเป็นการศึกษาและพัฒนาทักษะ 4Cs ให้ครบสมบูรณ์ในรูปแบบการวิจัย R and D โดยให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกมีส่วนร่วมในงานวิจัย เพื่อจะทำให้งานวิจัยนั้นได้ประเด็นและประโยชน์ที่กว้างขวางและชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีการศึกษาขยายกลุ่มตัวอย่างครูและนักเรียนให้กว้างขึ้น

References

Anuruthwong, U. (2012) A Study on the impact of activities for enhancing creative thinking in young children. *Journal of Behavioral Science for Developm*ent, 5(2), 84-94.

Chiriac, E. H. (2014). Group work as an incentive for learning-students' experiences of group work. *Frontiers in Psychology, Educational Psychology*, 5(558), 1-10.

Dek-D. (2014). *Thai students! prefer "single work" over "group work"*. Retrieved May 3, 2021, from https://www.dek-d.com/education/35811/

Doyle, A. (2020). *What are collaboration skills?.* Retrieved May 3, 2021, from https://www.thebalancecareers.com/collaboration-skills-with-examples-2059686

Isranews Agency. (2013). *The ethnic children can't read, can't write, fear of coming to school, the cause of communication with teachers*. Retrieved Retrieved May 3, 2021, from https://www.shorturl.asia/k6dUg

Kautz, T. D. et al. (2014). *Fostering and measuring skills: Improving cognitive and non-cognitive skills to promote lifetime success*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Khambayat, S. R. (2017). Developing effective communication skills in students. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies,* 4(37), 8799-8817.

Kyllonen, P. (2013). Soft skills for the workplace. *Change*, 45(6), 16-23.

Marasri, S. (2019). Developing critical thinking skills in the 21st century. *Journal of MCU Nan Review*, 3(2), 105-112.

Noro-a, S., Charong, N., Musigcharoen, N., & Yossiri, V. (2018). Features of language used of Thai teenagers on social media. *The 9th Hatyai National and International Conference* (pp940-952.). Hatyai: Hatyai University.

Nurlaela, L. (2015). Developing creative thinking skills in learning at higher-educational institution of teacher. *The 3rd UPI International Conference on Technical and Vocational Education and Training (TVET)* (pp.114–119). Atlantis: Atlantis Press.

Office of the Education Council. (2017). *The national education plan, A.D. 2017-2036*. Bangkok: Prigwan Co., Ltd.

Panit, W. (2012). *The way of learning for 21st century students*. Bangkok: Tatata Publication.

Partnership for 21st Century Skills. (2019). *Framework for 21st century learning*. Retrieved May 20, 2021, from http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources

Penrattanahiran, R., & Thongkham, K. (2021). A Survey of soft skills needed in the 21st century workplace. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 15(1), 59-69.

Petchar, A., Kraisakul, K., & Thammachat, S. (2017). A model of learning management critical from southern lullabies to enhance analytical thinking skill in secondary schools. *Journal of Education, Faculty of Education, Srinakharinwirot University*, 18(1), 214-226.

Phonyiam, P., Simmatun, P., & Popoonsak, P. (2018). The development of teamwork skills using jigsaw II learning management with on social media for students mathayomsuksa V. *The 2nd Rajabhat Mahasarakham University Graduate Research Conference*. 102-108.

Policy and Planning Group. (2020). *Annual operating performance report 2020*. Retrieved May 13, 2021, from shorturl.asia/zJjRG

Politis, J., & Houtz, J. C. (2015). Effects of positive mood on generative and evaluative thinking in creative problem solving. *SAGE Open*, 5(2), 1-8.

Post Today. (2010). *The blind spot of Thai education, outcome against quality*. Retrieved May 13, 2021, from https://www.posttoday.com/politic/report/34103

Scott, R. (2019). *Why teacher-student communication is so important*. Retrieved May 13, 2021, from https://www.collegeraptor.com/find-colleges/articles/tips-tools-advice/teacher student-communication-important/

Sharan, Y. (2010). Cooperative learning for academic and social gains: Valued pedagogy, problematic practice. *European Journal of Education*, 45, 300-313.

Sharp, C. (2004). Developing young children's creativity: what can we learn from research? *National Foundation for Educational Research Topic Journal*, 32, 5-12.

Sidhisamarn, S. (2020). *The lost creativity of Thai children*. Retrieved May 20, 2021, from https://www.thaipb skids.com/contents/5f6188f917d8e5bbee2401a1

Singh, A. (2020). *How to improve effective communication skills in students*. Retrieved May 20, 2021, from https://www.theasianschool.net/blog/how-to-improve-effective-communication-skills-in-students/

Susaorat, P. (2008). *The development of thinking*. (2nd ed.). Bangkok: 9119 Printing Techniques.

Tangkitvanich, S. (2013). *Basic education reform for 21st century learning, Thailand development research institute (TDRI)*. Bangkok: National Statistical Office.

Thai PBS News. (2015). *ONESQA reveals the results of the latest 5 years of Thai education assessment results of low quality and insufficient teachers*. Retrieved Retrieved May 1, 2021, from https://news.thaipbs.or.th/content/3025

Trilling, B., & Fadel, C. (2012). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco: Wiley Book.

รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง*

Model of Group Counseling Based on Satipaṭṭhāna in Promoting The Prisoners' Buddhist Intellectual Well-Being

[1]มนตรี หลินภู, นฤมล พระใหญ่, อัจศรา ประเสริฐสิน และ ประทีป จินงี่

[1]Montree Linphoo, Narumol Phrayai, Ujsara Prasertsin and Prateep Jinngee

[1]สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[1]Behavioral Science Research Institute, Sinakharinwirot University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Montreegate@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังภายหลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน 2)เปรียบเทียบคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด(ยาบ้า)ในฐานะผู้เสพ ผู้ค้าเป็นทั้งผู้เสพและผู้ค้า จำนวน 16 คน ซึ่งถูกศาลพิพากษาตัดสินจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 10 ปี ภายในเรือนจำกลางกำแพงเพชร ปี พ.ศ. 2563 ที่มีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมาตามเกณฑ์การคัดเลือกเข้าและมีความสมัครใจเข้าร่วมพร้อมลงนามยินยอมตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดำเนินการสุ่มอย่างง่ายเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังและรูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test for dependent และ t-test for independent

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภายหลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองมีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมโดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ภายหลังการทดลอง ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: สุขภาวะทางปัญญา; การให้คำปรึกษากลุ่ม; สติปัฏฐาน; ผู้ต้องขัง

---

*Received September 13, 2021; Revised October 29, 2021; Accepted March 8, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to compare the Buddhist intellectual well-being of prisoners after using a group counseling model based on Satipaṭṭhāna (the Four Foundation of Mindfulness); and 2) to compare the Buddhist well-being of prisoners between the experimental group and control group. A sample group included 16 drug offenders, whether as sellers, users, or both, who were sentenced to imprisonment of one year but no more than ten years at Kamphaeng Phet Central Prison, B.E. 2020, and who had score on intellectual well-being that was less than the 25th percentile according to the inclusion criteria and were willing to participate in the ethical conduct in human research with their consent. The experimental and control groups are classified using sample random sampling, with 8 persons in each group. The research instruments were the measurement form on Buddhist intellectual well-being of prisoners and a group counselling model based on Satipaṭṭhāna. The statistics used were mean, standard deviation, t-test for dependent, and t-test for independent.

From the study, the following results are found: 1) After using a group counseling model based on Satipaṭṭhāna, the prisoners have a higher score on Buddhist intellectual well-being with a statistical significance of .05 level. 2) Following the experiment, both the experimental and control groups of prisoners have different scores on Buddhist intellectual well-being, but the differences were not statistically significant.

Keywords: Intellectual Well-Being; Group Counseling; Satipaṭṭhāna; Prisoners

บทนำ

สุขภาวะทางปัญญาเป็นความรู้ทั่วรู้ทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษซึ่งนำไปสู่การมีจิตใจดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (National Health Act, 2007) เป็นความรู้สึกสงบสุขหรือสันติสุขภายในด้วยการมีสติและปัญญาที่สมบูรณ์ เข้าใจโลกและชีวิตรวมถึงสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจถึงคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตด้วยการมีคุณธรรมและไม่เห็นแก่ตัว เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้พร้อมทั้งรู้จักพัฒนามิติด้านในตนเอง รู้จักคิดด้วยเหตุและผลที่ถูกต้องดีงาม ไม่หลงไปกับสิ่งยั่วยวน มุ่งค้นหาความสามารถเชิงบวก สร้างคุณค่าให้กับตัวเองรวมถึงตระหนักรู้เท่าทันตนเองและสถานการณ์ด้วยสติและวิจารณญาณ (Chai-ead, 2015; Centre for Health Equity Monitoring Foundation, 2019) ลักษณะดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังเนื่องด้วยยังเป็นผู้ขาดความรู้ความเข้าใจ (สติปัญญา) ที่ถูกต้องที่จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับตนเอง กล่าวคือ ภาวะความสุขที่เกิดจากปัญญา (สุขภาวะทางปัญญา) ที่จะคิด

พิจารณาสภาพการณ์ต่างๆ ตามความเป็นจริงจึงทำให้สภาพจิตใจเต็มไปด้วยความทุกข์ ความบีบคั้นเป็นเหตุให้กลายเป็นบุคคลที่ทุกข์ง่ายสุขยากในการดำเนินชีวิต

จากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ พบว่า ผู้ต้องราชทัณฑ์เกี่ยวกับยาเสพติดเป็นชายมีจำนวน 260,392 คน เพศหญิง จำนวน 39,766 รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 300,158 คน คิดเป็นร้อยละ 79 เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังทั้งหมดทั่วประเทศ ขณะที่เรือนจำกลางกำแพงเพชรซึ่งเป็นสถานที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีผู้ต้องขังคดียาเสพติดจำนวน 2,403 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 73.5 ของผู้ต้องขังทั้งหมด สูงเป็นอันดับ 3 จากเรือนจำ/ทัณฑสถานทั้งหมด 25 แห่งในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผู้ต้องขังมีเป็นจำนวนมากนี้ทำให้เกิดสภาพความแออัดภายในเรือนจำ (Department of Corrections Ministry of Justice, 2017) วิทยา สุริยะวงศ์ (Suriyawong, 2015) กล่าวว่า ผู้ต้องขังคดีนโยบายคือคดียาเสพติด โดยเฉพาะคดียาบ้าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีนักโทษมากขึ้นจนล้นคุกและอยู่กันด้วยความแออัดยัดเหยียดส่งผลกระทบทางลบทำให้สภาพจิตใจเกิดความอึดอัดคับแคบ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังเป็นผู้กระทำความผิดและถูกตีตราว่าเป็นนักโทษจำเป็นต้องอยู่ภายในบริเวณจำกัดซึ่งเรียกว่า เรือนจำ ซึ่งคนปกติทั่วไปไม่ยอมรับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการถูกปฏิเสธจากสังคมทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าตนสูญเสียอิสรภาพที่ไม่สามารถใช้ชีวิตตามที่ต้องการได้ อีกทั้ง ยังต้องมาอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังคนอื่นๆ ที่เคยกระทำผิดทั้งคดีลหุโทษและคดีอุกฉกรรจ์ทำให้รู้สึกหวาดระแวง เกิดความคับข้องใจและมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมรุนแรงต่อตนเองและผู้อื่นและมักมองโลกแง่ร้ายหรือตำหนิตนเองเกี่ยวกับความผิดพลาดในอดีตหรือไม่ก็วิตกกังวลเกี่ยวกับอนาคตที่ยังหาความแน่นอนอะไรไม่ได้ ดูเหมือนไม่เพียงแต่ถูกจองจำด้านกายภาพเท่านั้นแต่รวมถึงการถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวด้านจินตภาพ(อิสรภาพทางความคิดความรู้สึก)ตามไปด้วยส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา กรมสุขภาพจิตรายงานว่า ผู้ต้องขังประสบปัญหาสุขภาพจิตและป่วยทางจิตถึงร้อยละ 46 สูงกว่าประชาชนทั่วไป 3 เท่า โดยกลุ่มปัญหาอันดับหนึ่งคือ ปัญหาการติดสารเสพติด (Centre for Health Equity Monitoring Foundation, 2019)

ตามหลักพุทธธรรมนั้น สุขภาวะทางปัญญาจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัย “สติ” (Mindfulness) โดยเฉพาะสติในรูปแบบวิปัสสนา (สติปัฏฐาน) ที่หมายถึงการระลึกรู้หรือการจำได้ นึกได้ ไม่เลื่อนลอยไม่ประมาท ไม่เผลอในภาวะปัจจุบัน กล่าวคือ การตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะอย่างมีเป้าหมายโดยไม่ตัดสินตีความหรือให้คุณค่าใดๆ ในเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น (Kabat-Zinn, 1990; Tanakornnuwat, Lamsupasit, and Srikhruedong, 2019) ดังที่ ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (Wongpiromsarn, 2017) กล่าวว่า เป็นความรู้สึกตัวขณะคิด พูดและทำในปัจจุบันขณะ ไม่ประมาท พลั้งเผลอและไม่หลงลืม สามารถยับยั้งตัวเองได้ที่จะไม่ให้คิด พูดและทำตามความเคยชินอันเป็นนิสัยเดิมๆ หรือกระทำไปตามความหุนหันพลันแล่น สานุ มหัทธนาดุลย์ และ สริตา มหัทธนาดุลย์ (Mahatthanadull, and Mahatthanadull, 2019) ให้ความเห็นไว้ว่าการส่งเสริมสุขภาวะทางปัญญาจะต้องอาศัยหลักสติปัฏฐานเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของสติปัญญาโดยใช้สติเป็นฐานที่ตั้งในการพิจารณาสภาพการณ์ต่างๆ ตามความเป็นจริงส่งผลไปสู่การตระหนักรู้ความหมายของชีวิตอันเป็นรุ่งอรุณแห่งปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2009) ที่กล่าวว่า ชีวิตเรามีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลเพียง 4 ด้าน (สติปัฏฐาน: กาย เวทนา จิต ธรรม) นี้เท่านั้นซึ่งจะช่วยให้เป็นอยู่อย่างปลอดภัย ไร้ทุกข์ มีความสุขผ่องใสและ

นำไปสู่การรู้แจ้งความจริง ประกอบด้วย 1) สติตระหนักรู้กาย (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) เป็นการระลึกรู้ร่างกายและพฤติกรรม เช่น ลมหายใจเข้า-ออก อิริยาบถน้อยใหญ่ (ยืน เดิน นั่งนอน เหยียดแขน คู้ขา ฯลฯ) เป็นต้น 2) สติตระหนักรู้ความรู้สึก (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน) เป็นการระลึกรู้ความรู้สึกทั้งพอใจ ไม่พอใจ หรือเฉยๆ 3) สติตระหนักรู้จิต (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน) เป็นการระลึกรู้จิตที่คิดขึ้น เช่น จิตมีความโลภ จิตโกรธ จิตหดหู่ จิตสงบ เป็นต้น และ 4) สติตระหนักรู้ธรรมชาติที่เกิดกับกายและใจ (ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) เป็นการระลึกรู้ธรรมชาติ เช่น ความจริงอันประเสริฐ (อริยสัจ 4) เครื่องกั้นจิตไม่ให้สัมผัสกับความดี (นิวรณ์) ลักษณะทั่วๆไปของสิ่งต่างๆ (ไตรลักษณ์) เป็นต้น และจากการศึกษาที่นำหลักสติปัฏฐานไปใช้พัฒนาผู้ต้องขังที่ผ่านมายังพบว่า ช่วยให้ผู้ต้องขังมีภาวะจิตใจที่สงบผ่อนคลาย ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น รู้จักแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา คำนึงถึงคุณ-โทษ ถูก-ผิด ดีชั่ว มีกำลังใจในการใช้ชีวิต ยับยั้งชั่งใจตัวเองได้ดีขึ้น มีความอดทนต่อความยากลำบาก ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและมีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากขึ้น (Jayasundara, 2021; Ronel, Frid, and Timor, 2013; Jiratthikan, 2011) นอกจากนี้ วิธีการที่จะนำมาใช้พัฒนาผู้ต้องขังก็มีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จโดยผู้วิจัยเลือกกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่มซึ่งเน้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ช่วยให้สมาชิกแต่ละคนได้ค้นหาศักยภาพภายในตนเองภายใต้บรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจนำไปสู่การตระหนักรู้และเปิดเผยตนเอง ร่วมกันสำรวจปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไขในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เจตคติให้ถูกต้องดีงามโดยอาศัยมุมมองจากเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ ซึ่งมีผู้ให้คำปรึกษาคอยเอื้อให้กระบวนการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ (Corey, 2015; Kittiporn, 1992) อย่างที่ สรลักษณ์ ประเจียด (Prajead, 2007) และ นวลจันทร์ ทัศนชัยสกุล (Tatsanachaiyasakul, 2005) ได้กล่าวไว้ว่า การนำกลุ่มให้คำปรึกษามาใช้กับผู้ต้องขังจะช่วยให้ผู้ต้องขังเกิดการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมและมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจและเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่นๆ อีกทั้งไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและเพื่อนผู้ต้องขัง

จากความสำคัญและเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลของรูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังคดียาเสพติด(ยาบ้า) โดยมุ่งหวังว่าผลที่ได้จะเกิดประโยชน์และช่วยให้ผู้ต้องขังเกิดสติและปัญญานำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองก่อนและหลังการเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน

2. เพื่อเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมซึ่งประกอบด้วย “การรู้” เป็นความสามารถที่จะแยกแยะถูก-ผิด ดี-ชั่ว คุณ-โทษ รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาและมองโลกในเชิงบวก “การตื่น” เป็นการไม่ถูกครอบงำด้วยความโลภ โกรธ หลง มีความมุ่งมั่นพยายามและใช้ความสามารถของตนเอง ตระหนักรู้ปัจจุบันขณะ ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนเองได้ “ความเบิกบาน” เป็นการทำจิตให้สงบผ่อนคลาย รู้จักปล่อยวาง มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข และยังได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ สติตระหนักรู้กาย (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) สติตระหนักรู้ความรู้สึก (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน) สติตระหนักรู้จิต (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน) และสติตระหนักรู้ธรรม (ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) ผนวกกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธธรรมและผู้เชี่ยวชาญด้านผู้ต้องขัง แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปผลร่วมกัน โดยสุขภาวะทางปัญญานำมาร่างแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง ส่วนหลักสติปัฏฐานนำมาใช้ร่างรูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอร่างแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมและรูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.6 ขึ้นไป และมีการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 ยื่นจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และได้รับการรับรองตามหมายเลขจริยธรรมที่ SWUEC-284/2561E จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จากนั้น ได้นำส่งหนังสือขออนุญาตเพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัยและเก็บข้อมูลวิจัยถึงอธิบดีกรมราชทัณฑ์และผู้บัญชาการเรือนจำเรือนกลางนครสวรรค์ (พัฒนาเครื่องมือวิจัย) และเรือนจำกลางกำแพงเพชร (เก็บข้อมูลวิจัย)

ขั้นตอนที่ 4 ภายหลังได้รับอนุญาต ผู้วิจัยได้นำแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมไปทดลองใช้ (Tryout) กับผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 50 ราย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับได้เท่ากับ 0.76 ด้วยวิธีการสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) และมีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันกับผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 200 ราย ซึ่งพบว่า มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนรูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง ภายในเรือนจำกลางนครสวรรค์ โดยทดลองทุกขั้นตอน กระบวนการ ทั้งจำนวน 12 กิจกรรมตามที่ได้ออกแบบไว้

ขั้นตอนที่ 5 นำแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาที่พัฒนาขึ้นไปวัดผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ยาบ้า) จำนวน 250 ราย ภายในเรือนจำกลางกำแพงเพชร ซึ่งถูกศาลพิพากษาตัดสินจำคุกตั้งแต่ 1 -10 ปี ในฐานะผู้เสพอย่างเดียว ผู้ค้าอย่างเดียวและเป็นทั้งผู้เสพและผู้ค้า ปี พ.ศ. 2563 จากนั้นนำมาวิเคราะห์และคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีค่าคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ต่ำกว่า 25 ลงมา และเก็บคะแนนส่วนนี้ไว้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre-test) ขอความสมัครใจในการเข้าร่วมใช้รูปแบบ อีกทั้งมีการลงนามยินยอมและมีเจ้าพนักงานลงนามเป็นประจักษ์พยานอีกชั้นหนึ่งตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ได้จำนวนทั้งสิ้น 16 ราย ดำเนินการสุ่มอย่างง่ายเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 8 ราย

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานกับกลุ่มทดลองทั้ง 8 ราย ณ ห้องการศึกษา สัปดาห์ละ 2 ครั้งๆ 1.30-2.00 ชั่วโมง จำนวน 8 กิจกรรมจากทั้งหมด 12 กิจกรรม (สถานการณ์โควิด-19) โดยขั้นเริ่มต้นการให้คำปรึกษา ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ จากนั้นนำสมาชิกกลุ่มฝึกสติตามแนวสติปัฏฐานโดยเน้นตระหนักรู้กายได้แก่ ตามรู้ร่างกายส่วนต่างๆ ตั้งปลายเท้าจรดศีรษะ ตามรู้พฤติกรรมการยืน เดิน นั่ง นอน เหยียดแขน ยกมือ คู้ขา ตามรู้ลมหายใจเข้า-ออก สั้น-ยาว เป็นต้น และตระหนักรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความอึดอัด เคร่งเครียดหรือเกร็งตามอวัยวะ รู้สึกผ่อนคลาย สบายหรือรู้สึกเฉยๆ เป็นต้น ขณะที่การตระหนักรู้จิตและธรรมมีแทรกเป็นบางขณะ ได้แก่ ตามรู้จิตที่คิดอยากได้ (โลภ) คิดโกรธ คิดหลงไปตามจินตนาการ เป็นต้น ตามรู้ธรรมชาติที่เกิดกับจิต ได้แก่ ความหดหู่เบื่อหน่าย รำคาญใจ ความฟุ้งซ่าน เป็นต้น การตระหนักรู้จิตและธรรมส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในขั้นการให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้ต้องขังได้แลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างกันโดยผู้วิจัยเลือกเทคนิคทางจิตวิทยาการให้คำปรึกษา (การตั้งคำถาม การตีความ การสะท้อนความหมาย การให้กำลังใจ การท้าทาย ฯลฯ)มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกได้ระบายความรู้สึก แสดงคิดเห็น ร่วมกันหาทางแก้ไขทัศนคติ ความรู้สึกและพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตนเอง รู้จักตั้งเป้าหมายและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม ขณะที่ขั้นยุติการให้คำปรึกษาได้พาผู้ต้องขังฝึกสมาธิระยะสั้นๆ เพื่อให้เกิดความสงบผ่อนคลาย จากนั้นตั้งจิตอธิฐานแผ่เมตตาให้กับตนเองและผู้อื่นและร่วมกันสรุปประเด็นสำคัญในแต่ละครั้งที่เข้าร่วม

ขั้นตอนที่ 7 หลังเสร็จสิ้นการทดลอง ผู้วิจัยได้นำแบบวัดสุขภาวะทางปัญญาชุดเดิมไปวัดกลุ่มผู้ต้องขังทั้งสองกลุ่มอีกครั้งแล้วเก็บไว้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Post-test) จากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบผลต่างของค่าคะแนนโดยเปรียบเทียบก่อน-หลังการทดลองด้วยสถิติ t-test dependent และเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มด้วยสถิติ t-test independent และดำเนินการสรุปผลการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง สรุปผลได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองก่อนและหลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน แสดงตามตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองก่อนและหลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน (n=8)

สุขภาวะทางปัญญา	ก่อนเข้าร่วม		หลังเข้าร่วม		MD	t	p
	M	S.D.	M	S.D.			
การรู้	3.10	1.00	3.56	0.54	0.46	1.81	0.06
การตื่น	3.50	0.60	3.60	0.35	0.10	0.58	0.29
ความเบิกบาน	3.26	0.29	3.84	0.48	0.58	2.44*	0.02
สุขภาวะทางปัญญาโดยรวม	3.29	0.59	3.66	0.27	0.37	2.04*	0.04

*p<.05

จากตาราง 1 พบว่า หลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองมีสุขภาวะทางปัญญาโดยรวมและด้านความเบิกบานเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนสุขภาวะทางปัญญาด้านการรู้และการตื่นเพิ่มสูงขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมระหว่างผู้ต้องขังกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แสดงตามตาราง 2 และ 3 ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน (n=8)

สุขภาวะทางปัญญา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		MD	t	p
	M	S.D.	M	S.D.			
การรู้	3.10	1.00	3.56	0.38	0.46	-1.22	0.12
การตื่น	3.50	0.60	3.35	0.46	-0.15	0.56	0.29
ความเบิกบาน	3.26	0.29	3.43	0.20	0.17	-1.33	0.10
สุขภาวะทางปัญญาโดยรวม	3.29	0.59	3.45	0.30	0.16	-0.67	0.25

จากตาราง 2 พบว่า ก่อนเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบสุขภาวะทางปัญญาระหว่างผู้ต้องขังกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมหลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน (n=8)

สุขภาวะทางปัญญา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		MD	t	p
	M	S.D.	M	S.D.			
การรู้	3.56	0.54	3.70	0.26	-0.14	-0.65	.26
การตื่น	3.60	0.35	3.60	0.63	0.00	0.00	1.00
ความเบิกบาน	3.84	0.48	3.45	0.31	0.39	1.93*	.03
สุขภาวะทางปัญญาโดยรวม	3.66	0.27	3.58	0.25	0.08	0.66	.26

*p<.05

จากตาราง 3 พบว่า หลังเข้าร่วมใช้รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาโดยรวมและด้านการรู้ ด้านการตื่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ด้านความเบิกบานผู้ต้องขังกลุ่มทดลองมีคะแนนสุขภาวะทางปัญญาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาทำให้ค้นพบว่า การสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังด้วยกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่ม สิ่งสำคัญจะต้องทำให้ภาวะจิตของผู้ต้องขังมีคุณภาพก่อนที่จะนำไปใช้พูดคุย

พิจารณาด้านพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก ความคิดและการดำเนินชีวิตในขั้นการให้คำปรึกษา การฝึกสติในแบบวิปัสสนา (สติปัฏฐาน) จะช่วยสร้างความตระหนักรู้ให้ผู้ต้องขังมีความรู้ตัวทั่วพร้อม มีภาวะจิตที่ตั้งมั่นเป็นสมาธิ เกิดความสงบ ผ่อนคลายเป็นเบื้องต้น เมื่อนำไปพิจารณาสภาพการณ์ต่างๆ ทำให้ปัญญามีความคมชัดสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิด อะไรควรไม่ควร อะไรเป็นคุณเป็นโทษ รู้จักแก้ปัญหาด้วยสติปัญญามากกว่าการใช้อารมณ์ ทำให้มีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรค์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต เล็งเห็นโทษที่เกิดจากการลงมือทำตามความโลภ โกรธ หลง ตั้งเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและสร้างพฤติกรรมที่ดีงามในการอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ โดยรูปแบบการฝึกสติที่นำมาใช้ต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของผู้ต้องขังซึ่งการวิจัยครั้งนี้เน้นให้ผู้ต้องขังฝึกสติตระหนักรู้กาย (กายานุปัสสนา) และความรู้สึก (เวทนานุปัสสนา) เป็นหลัก ดังแสดงตามภาพประกอบ 1 ดังนี้

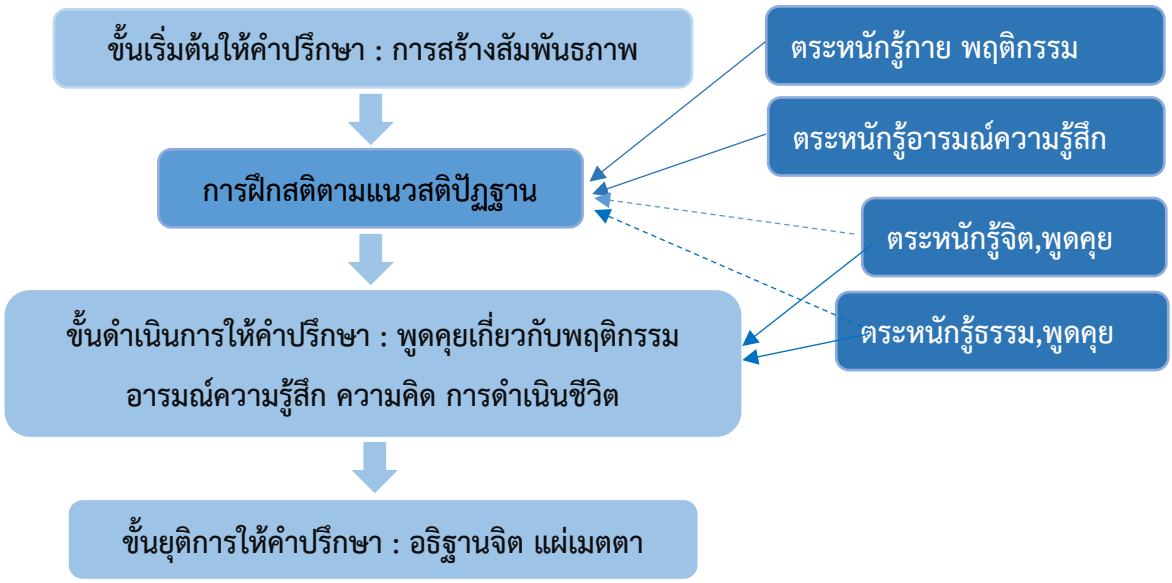

ภาพประกอบ 1 การนำหลักสติปัฏฐานมาใช้ในกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังโดยรวมและด้านการเบิกบานหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การฝึกสติรูปแบบวิปัสสนา (สติปัฏฐาน) มีส่วนสำคัญยิ่งที่ช่วยให้ภาวะจิตของผู้ต้องขังอยู่กับปัจจุบันขณะ เกิดความรู้ตัวทั่วพร้อมว่ากำลังทำอะไรอยู่ (ยืน เดิน นั่ง นอน เหยียดแขน คู้ขา ฯ) รู้สึกอย่างไร (พอใจ ไม่พอใจ เฉยๆ ฯ) คิดอะไร (โกรธ อยากได้ จินตนาการ ฯลฯ) ไม่ปล่อยให้ความคิดไหลไปตามอารมณ์อย่างเรื่อยเปื่อยหรือตามความเคยชินที่เป็นจินตนาการด้านลบ คอยระมัดระวังอารมณ์แต่ละอย่างที่ผ่านเข้ามาทำให้ไม่พลั้งเผลอ ยับยั้งความคิดความรู้สึกของตนเองได้ สอดคล้องกับ ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์

(Wongpiromsarn, 2017) ที่กล่าวว่า สติเป็นความรู้สึกตัวในปัจจุบัน ขณะคิด พูดและทำ ไม่ประมาท พลั้งเผลอและไม่หลงลืม ยับยั้งตนเองได้ ไม่กระทำไปตามความหุนหันพลันแล่นหรือตามความเคยชินแบบนิสัยเดิมๆ ช่วยบรรเทาความบีบคั้นทางจิตใจอันเนื่องมาจากการใช้ชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎระเบียบข้อจำกัดด้านอิสรภาพ สามารถควบคุมรักษาสภาพจิตใจให้อยู่ในภาวะที่ต้องการได้ ทำให้จิตเป็นสมาธิ เป็นตัวของตัวเอง มีความโปร่งเบาผ่อนคลาย (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2009) สอดคล้องกับการศึกษาของ Himelstein, Hastings, Shapiro, and Heery (2012) ที่นำการเจริญสติไปใช้กับกลุ่มผู้ต้องขังเยาวชน พบว่า ผู้ต้องขังมีสุขภาพกายและจิตดีขึ้น เกิดความผ่อนคลาย เห็นคุณค่าในตนเอง ควบคุมอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรมได้ดีขึ้น มีสมาธิขณะทำกิจกรรม เช่นเดียวกับการศึกษาของ McGahee (2015) ที่นำหลักสติไปใช้บำบัดผู้ต้องขังหญิง พบว่า ช่วยให้มีภาวะอารมณ์เครียด วิตกกังวล เหนื่อยล้า สับสนลดลงและยังส่งเสริมสุขภาวะทางกาย สังคม อารมณ์และการทำงานได้ดีขึ้น

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สุขภาวะทางปัญญาด้านการรู้และการตื่นมีความแตกต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า สภาพจิตของผู้ต้องขังจะมีภาวะเชิงลบมากกว่าปกติเนื่องจากเคยกระทำผิดและยังต้องมาอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังคนอื่นๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่ต่างก็มีประวัติอาชญากรรมมาด้วยกันทั้งนั้นทำให้ขาดความไว้ใจซึ่งกันและกัน เกิดความหวาดระแวงและกลัวว่าจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ จึงมักมองโลกในแง่ร้าย ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการแก้ปัญหา ขาดการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมอย่างเหมาะสม อีกทั้ง ผู้ต้องขังยังเคยมีประวัติการเสพยา (ยาบ้า) มาก่อน เซลล์สมองบางส่วนได้รับความเสียหาย อาจทำให้ภาวะสมองผิดปกติ เมื่อมาอยู่ภายในเรือนจำกับผู้ต้องขังคนอื่นๆ ทำให้ภาวะการรู้สึกตัว (สติ) เกิดขึ้นได้ยาก ขณะที่ บางคนพบว่าเคยมีประวัติการค้ายาซึ่งถูกกระตุ้นด้วยความโลภความอยากได้เป็นพื้นฐาน การจะให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงโทษของกิเลสคือ ความโลภ ความหลงผิดย่อมยากกว่าคนปกติส่งผลให้ขาดการควบคุมอารมณ์โลภและพฤติกรรมที่ไม่ดีไม่ให้เกิดขึ้นได้ (Linphoo, 2020) แยกแยะไม่ออกว่าอะไรถูก-อะไรผิด อะไรเป็นคุณ - เป็นโทษ มุ่งเน้นแต่ความร่ำรวย ความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตโดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี สอดคล้องกับการศึกษาของ นงนุช โกมลหิรัณย์ พระสุธีรัตนบัณฑิต และ โกนิฏฐ์ ศรีทอง (Komonhirun, Phrasutthirattanabundit, and Srithong, 2020) ที่นำหลักสติไปใช้บำบัดทางปัญญากับผู้ต้องขัง พบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโครงการ ผู้ต้องขังมีคะแนนเพิ่มขึ้นแต่ไม่พบนัยสำคัญความแตกต่างของค่าคะแนน

อีกทั้ง การให้คำปรึกษากลุ่มครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมทั้งหมด 12 ครั้ง ทว่าดำเนินการได้เพียง 8 ครั้งเท่านั้น เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรน่า (Covid-19) จึงทำให้ต้องยุติลง นี้อาจเป็นสาเหตุทำให้ค่าคะแนนด้านการรู้และการตื่นของผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเพราะการดำเนินการกลุ่มยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขังกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยรวมและรายด้าน (การรู้,การตื่น) แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่า การดำเนินชีวิตภายในเรือนจำมีความแตกต่างจากสังคมภายนอก ผู้ต้องขังจะมีรูปแบบการประพฤติปฏิบัติแต่ละวันเป็นไปตามข้อกำหนดของทางเรือนจำ จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมด้านพฤตินิสัย เช่น

การอบรมจิตใจด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา เป็นต้น กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตที่เป็นหลักสูตรภาคบังคับที่ผู้ต้องขังจะต้องเข้าร่วมทุกคนอาทิ หลักสูตรสัคคสาสมาธิ ที่มีรูปแบบคล้ายๆ การบำบัดทางจิตวิทยาที่เน้นการทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบเกิดปัญญา มีการฝึกอาชีพตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน (Department of Corrections Ministry of Justice, 2017) จึงเป็นไปได้ยากที่จะควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนเหล่านี้ อาจเป็นสาเหตุทำให้ค่าคะแนนสุขภาวะทางปัญญาของกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มทดลอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนสุขภาวะทางปัญญาด้านความเบิกบาน พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า ภายใต้บรรยากาศกลุ่มการให้คำปรึกษาที่มีความอบอุ่นปลอดภัยทำให้ผู้ต้องขังกล้าที่จะเปิดเผยความคิดความรู้สึกของตัวเอง ไม่เก็บกักอารมณ์ลบไว้ภายใน ได้ระบายความอึดอัดคับข้องใจโดยมีเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ คอยรับฟังด้วยความเห็นอกเห็นใจและคอยให้กำลังใจ อีกทั้ง ยังมีผู้ให้คำปรึกษาที่มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรคอยอำนวยการให้กลุ่มดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นธรรมชาติ เลือกเทคนิคทางจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเข้ามาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อย่างเหมาะสมซึ่งสะท้อนให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักรู้ความทุกข์ความบีบคั้นที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้นนำไปสู่ภาวะใจที่เบิกบานแจ่มใส

นอกจากนี้ จำนวนสมาชิกกลุ่มมีไม่มากและไม่น้อยเกินไป(จำนวน 8 รายและผู้ให้คำปรึกษา 1 คน) และระยะเวลาการดำเนินการกลุ่มมีเพียงพอ(1.30-2.00 ชั่วโมง) (Gladding, 2009; Department of Corrections Ministry of Justice, 2017) ทำให้การให้คำปรึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึง มีการสะท้อนความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่นำมาพูดคุย สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเองและได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยการเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกคนอื่นๆ ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเองและมีกำลังใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มุมมองไปในทิศทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณุกานต์ บ่อเงิน (Borngern, 2017) ที่นำกลุ่มการให้คำปรึกษามาใช้กับผู้ต้องขัง พบว่า ภายหลังการทดลอง ผู้ต้องขังกลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงบวกสูงกว่ากลุ่มควบคุม เนื่องจากกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่มมีการนำทักษะและเทคนิคทางจิตวิทยามาปรับใช้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาของผู้ต้องขัง เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วทางเรือนจำจะมีแค่การให้ข้อสนเทศที่เป็นการบรรยายแบบให้ความรู้และผู้ต้องขังรับฟังเพียงอย่างเดียว ไม่มีการสะท้อนให้เกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งไม่เพียงพอต่อการกระตุ้นให้ผู้ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติและพฤติกรรมใดๆ ได้

ก่อนจะยุติการให้คำปรึกษาแต่ละครั้ง รูปแบบที่พัฒนาขึ้นยังให้สมาชิกกลุ่มทำสมาธิระยะสั้นๆ และร่วมกันตั้งจิตอธิฐานส่งผ่านความปรารถนาดีให้กับตนเองและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง กระบวนการนี้ทำให้ภาวะจิตของผู้ต้องขังมีความอ่อนโยน เกิดความรักความเมตตาต่อคนอื่นๆ และปล่อยวางความรู้สึกนึกคิดโดยไม่ไปยึดมั่นถือมั่นกับเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต รู้จักให้อภัยตนเองและผู้อื่นที่ผิดพลาด รับรู้คุณค่าในตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉรา มุ่งพานิช และ กิติยา กุดกง (Mungpanich, and Kudkung, 2020) ที่นำหลักสติไปใช้ในการให้คำปรึกษากับผู้ต้องขังที่มีภาวะเสี่ยงฆ่าตัวตาย พบว่า ภายหลังเข้าร่วมกลุ่ม ผู้ต้องขังมีภาวะซึมเศร้าลดลงและมีความเมตตาต่อผู้อื่นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐาน เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาตามหลักพุทธธรรมของผู้ต้องขัง การสร้างเสริมความสุขที่แท้จริงนั้นเป็นการกระตุ้นให้ผู้ต้องขังรู้จักใช้ศักยภาพทางปัญญาเพื่อปลุกให้ตนเองเป็นผู้ “รู้” “ตื่น” และ “เบิกบาน” ซึ่งต้องอาศัยการฝึกสติตามแนวสติปัฏฐานเพื่อให้จิตเกิดความตั้งมั่นเป็นสมาธิในเบื้องต้น จากนั้นจึงนำไปใช้พิจารณาสภาพการณ์ต่างๆเกี่ยวกับความคิด พฤติกรรม การดำเนินชีวิตผ่านการพูดคุยให้คำปรึกษาจนก่อเกิดเป็นความเข้าใจและรู้เห็นตามเป็นจริงซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนตนเองในทิศทางที่เหมาะสมและรู้จักดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างปกติสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มตามแนวสติปัฏฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น กรมราชทัณฑ์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ต้องขังสามารถนำไปปรับใช้เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้ต้องขังกลุ่มคดีอื่นๆ ได้ เช่น คดีอาชญากรรม คดีลักทรัพย์ คดีความมั่นคงทางการเมือง เป็นต้น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนที่กระทำผิด เช่น กรมกิจการเด็กและเยาวชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำจังหวัด เป็นต้น สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนภายในสถานพินิจได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษารูปแบบการให้คำปรึกษาที่บูรณาการการฝึกสติตามแนวพุทธธรรมร่วมกับทฤษฎีการให้คำปรึกษากลุ่มอื่นๆ เพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง เช่น ทฤษฎียึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง ทฤษฎีอัตถิภาวะนิยม การบำบัดความคิดพฤติกรรม เป็นต้น

2.2 ควรศึกษารูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มหรือรายบุคคลโดยใช้หลักพุทธธรรมหมวดอื่นๆ เช่น หลักอริยสัจ 4 (ความจริงอันประเสริฐ) หลักโยนิโสมนสิการ (การคิดโดยแยบคาย) เป็นต้น เพื่อความเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังที่มีลักษณะนิสัยแตกต่างกัน

References

Borngern, P. (2017). The Effects of Group Counseling on Attitudes toward Breaking Discipline of Prisoners in Bang Kwang Central Prison, Nonthaburi Province. *Journal of Police Nurses*, 9(1), 117-127.

Centre for Health Equity Monitoring Foundation. (2019). *Project of the Policy Presentation of Fragile Population Health Right: National Health Commission Office*. Retrieved July 13, 2021, from https://kbphpp.nationalhealth.or.th/bitstream/handle/123456789/21666/FragileGroup2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Chai-ead, C. (2015). *The well-Being of Members of Songkhla Sajja One-Bath-Pledge Saving per Day Network for the People's Welfare Sactor*. (Master's Thesis). Prince of Songkhla University. Songkhla.

Corey, G. (2015). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* (10th ed.). Boston USA: Cengage learning.

Department of Corrections Ministry of Justice. (2017). *Behind the wall: look at Thai jail after Coup d'etat*. Bangkok: department of correction.

Gladding, S. T. (2009). *Counseling A Comprehensive Profession.* (6th ed.). Dorling Kindersley (India): Licensees of Pearson Education in South Asia.

Himelstein, S., Hastings, A., Shapiro, S., & Heery, M. (2012). A qualitative investigation of the experience of a mindfulness-based intervention with incarcerated adolescents. *Child and Adolescent Mental Health*, 17(4), 231-237.

Jayasundara, M. W. (2021). *Rehabilitation of Prisoners through Vipassana meditation*. Retrieved August 10, 2021, from https://docplayer.net/5469960-Rehabilitation-of-prisoners-through-vipassana-meditation.html.

Jiratthikan, S. (2011). *Acting in Dhamma Principles of Prisonners in Klongprem Central Prison* (Research Report). Ayuthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living*. (15th ed.). New York: Bantam Dell.

Kittiporn, T. (1992). *Group Counseling*. Phitsanulok: Naresuan University.

Komonhirun, N., Phrasutthirattanabundit, & Srithong, K. (2020). The cognitive Transformation Therapy: Innovation of Prisoners' Sustainable Mental Development. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(8), 411-426.

Linphoo, M. (2020). *Model of Group Counseling Based on Satipatthan in Promoting the Prisoners' Buddhist Intellectual Well-Being*. (Doctoral Dissertation). Behavioral Science Research Institute of Srinakharinwirot University. Nakhon Pathom.

Mahatthanadull, S., & Mahatthanadull, S. (2019). Holistic Well-Beings Promotion for Balanced Way of Life according to Buddhist Psychology. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(3), 1161-1172.

McGahee, P. W. (2015). *Mindfulness Meditation: A Practical Intervention in addressing stress and anxiety in inmates*. New York: The College at Brockport.

Mungpanich, A., & Kudkung, K. (2020). Effect of mindfulness-based therapy and counseling group on suicidal risk of prisoners. *Journal of Mental Health of Thailand*, 28(3), 240-251.

National Health Act. (2007). Royal Thai Government Gazette (Book 124, part 16 A., Page 1).

Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2009). *BudhhaDhamma (Extended Edition)*. Bangkok: MCU Press.

Prajead, S. (2007). Thai Prisoners' Mental Health and Defense Mechanism. *Justice Magazine*, 7(4), 51.

Ronel, N., Frid, N., & Timor, U. (2013). The practice of positive criminology: A Vipassana course in prison. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(2), 133-153.

Suriyawong, W. (2015). *Academic seminar conclusion: Diversion of Cases and Offenders.* Retrieved August 3, 2021, from https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/article_20200608145458.pdf

Tanakornnuwat, S., Iamsupasit, S., & Srikhruedong, S. (2019). Mindfulness inBuddhist Psychology Way. *Journal of MCU Humanities Review*, 5(2), 201-212.

Tatsanachaiyasakul, N. (2005). *Criminality Prevention: Protection (2)*. Nonthaburi: Pronpimkanpim.

Wongpiromsarn, Y. (2017). *Mindfulness in Organization (4)*. Bangkok: Beyond Publishing.

บุพปัจจัยต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศไทย*

Antecedents of Knowledge Management on the Innovation Performance of Government Officials at the Revenue Department in Thailand

[1]วิไล เดชแพง [2]วงศ์ธีรา สุวรรณิน และ [3]วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย

[1]Wilai Dechpaeng [2]Wongtheera Suvannin and [3]Wisit Rittiboonchai

[1, 2]คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[3]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

[1, 2]Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University, Thailand.

[3]Management Science, Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding author's Email: wilaidech.16@gmail.com

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินงานจากระบบราชการเป็นการสร้างผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม ด้วยดิจิทัลของกรมสรรพากร ส่งผลต่อข้าราชการในการปรับกระบวนการทำงานเพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร ดังนั้นบทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร และบรรยากาศองค์กรต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากร และ 2) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่าต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม ใช้เทคนิคการวิจัยแบบผสม เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากข้าราชการกรมสรรพากร 687 คน ประมวลผลด้วยการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการ 15 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณและเปรียบเทียบความคิดเห็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม 2) การเรียนรู้ขององค์กรและบรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม และ 3) การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม ผลการศึกษาความคิดเห็นของข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณตามกรอบแนวคิดการวิจัย ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่าพบว่า มีความคิดเห็นสอดคล้องกันตามกรอบแนวคิดการวิจัยและมีความเห็นเพิ่มเติมว่า 1) การมีส่วนร่วม

*Received November 30, 2020; Revised March 3, 2021; Accepted June 12, 2021

ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่าในลักษณะรุ่นพี่สอนรุ่นน้องช่วยลดเวลาในการเรียนรู้และลดช่องว่างด้านนวัตกรรม 2) การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาเป็นบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมขององค์กร

คำสำคัญ: วัฒนธรรมองค์กร; การเรียนรู้ขององค์กร; บรรยากาศองค์กร; การบริหารจัดการความรู้; ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม

Abstract

A shift from a bureaucratic system to digital innovation performance of the Revenue Department has resulted in the government officials adjusting their work processes in order to change the organizational culture. As a result, the research article consisted of the following objectives: 1) to explore the impact of organizational culture, organizational learning, and organizational atmosphere on knowledge management toward the new and old generations of government officials at the Revenue Department; and 2) to compare the opinions of new and old generations toward the performance of innovation. The study used a mixed-method research technique, with quantitative data obtained from questionnaires distributed to 687 Revenue Department officials. The obtained data were processed by analyzing the structural equation model. The qualitative data were collected from in-depth interviews with 15 officials. Inductive analysis was used to support quantitative research results and compare opinions based on the research conceptual framework.

From the study, the following results are found: (1) The organizational culture has an impact on knowledge management and innovation performance results; (2) The organizational learning and atmosphere have impact on knowledge management and innovation performance results; and (3) The knowledge management has impact on the innovation performance results. According to the conceptual framework, the results of a study of high-level government officials' opinions are found to be congruent with the quantitative research results. The comparative results of new and old generation officials' opinions are found to be congruent with the research conceptual framework, with the following additional comments: (1) The participation of new and old generations in knowledge exchange is carried out in such a way that seniors teach juniors, hence reducing learning time and the gap in innovation; and (2) A positive relationship between colleagues and supervisors promotes organizational learning and the development of innovation.

Keywords: Organizational Culture; Organizational Learning; Organizational Atmosphere; Knowledge Management; Innovational Performance Results

บทนำ

พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดให้ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการเพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มอบหมายให้สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) จัดให้มีแพลตฟอร์มดิจิทัลกลางเพื่อให้ส่วนราชการใช้ในการบริการประชาชนและการติดต่อประสานงานระหว่างกัน เหตุผลดังกล่าว ทำให้หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และนวัตกรรมโดยอาศัยความได้เปรียบของเทคโนโลยีสมัยใหม่และการทำงานในลักษณะที่เน้นผู้ใช้บริการ (user-centered) หรือให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง (citizen-centric approach) เพื่อคิดสร้างสรรค์ คิดค้นสิ่งใหม่ร่วมกัน (co-creation) พร้อมผลักดันสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้นวัตกรรมมักจะไม่ค่อยได้รับความสนใจ อาจเกิดมาจากวัฒนธรรมการทำงานของหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ดีการสร้างนวัตกรรมภาครัฐกลับมาได้รับความสนใจ ได้แก่ การปฏิวัติด้านดิจิทัลและเทคโนโลยี และข้อจำกัดของราชการในการจัดการปัญหาและการเปลี่ยนแปลง (Sirisamphan, 2017)

กรมสรรพากร เป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงการคลัง มีหน้าที่ให้บริการประชาชนในการจัดเก็บภาษี ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาองค์กรรองรับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ “จัดเก็บภาษีทันสมัย ใส่ใจบริการ ยึดมั่นธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย” ด้วยพันธกิจ (1) จัดเก็บภาษีอากรให้ได้ตามประมาณการ (2) ยกระดับการให้บริการและสร้างความสมัครใจในการเสียภาษี และ (3) เสนอแนะนโยบายทางภาษีต่อกระทรวงการคลัง โดยปีงบประมาณ พ.ศ. 2563-2565 เป็นช่วงแรกที่กรมสรรพากรดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นช่วงเวลาสำคัญที่หน่วยงานได้กำหนดแผนขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้บรรลุตามเป้าหมายด้วยยุทธศาสตร์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563-2565 (Revenue Department, 2019a) ยกระดับการเก็บภาษีและบริการประชาชนให้ทันสมัยด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลขนาดใหญ่ของผู้เสียภาษีผ่านระบบดิจิทัล เพิ่มประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลและการจัดเก็บภาษีให้รวดเร็ว ถูกต้อง เป็นธรรม โดยมุ่งเป้าหมายเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมด้วยกระบวนการ Design Thinking เน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อก่อให้เกิดนวัตกรรม (Revenue Department, 2019b)

การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินงานจากระบบราชการเป็นการสร้างผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมด้วยระบบดิจิทัลและพลวัตของเทคโนโลยี ส่งผลต่อข้าราชการในสังกัดโดยเฉพาะข้าราชการที่มีอายุการทำงานนานรวมถึงแนวนโยบายการเปลี่ยนถ่ายข้าราชการให้เป็นคนรุ่นใหม่ ภายใต้การประเมินผลการทำงานด้วยตัวชี้วัด เพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร (Parveen, Senin, and Umar, 2015) การเรียนรู้ขององค์กร (Uddin, Luo, and Das, 2017) บรรยากาศองค์กร (Thy, 2018) และการบริหารจัดการความรู้ขององค์กร (Hosseini, Tekmedash, Karami, and Jabarzadeh, 2019) สู่ความสำเร็จในการสร้างผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมขององค์กร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร และบรรยากาศองค์กรต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศไทย

2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่าของกรมสรรพากรต่อบุพปัจจัยต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบผสมด้วยเทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Qualitative) ด้วยแบบสอบถามและเทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Quantitative) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กำหนดวิธีการดำเนินงานวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร บรรยากาศองค์กร การบริหารจัดการความรู้ และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม เพื่อทราบถึงความหมาย แนวคิด ความเป็นมา องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของตัวแปร

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ประชากรเป็นข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศไทย จำนวน 19,285 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามกฎของผู้เชี่ยวชาญจำนวนไม่น้อยกว่า 480 ตัวอย่าง (Hair, Black, Babin, and Anderson, 2014) สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage random sampling) โดย (1) สุ่มหน่วยสุ่มระดับกรมและสำนักงานตามโครงสร้างกรมสรรพากร รวมจำนวน 13 แห่ง (2) จัดสรรขนาดตัวอย่างให้กับแต่ละส่วนโดยสุ่มหน่วยสุ่มตามสัดส่วน

2) เครื่องมือ งานวิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ การสร้างแบบสอบถามมี 3 ขั้นตอน คือ (1) ทบทวนวรรณกรรม (2) เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบลิเคิร์ทสเกล และเลือกตอบได้เพียงคำตอบเดียวมีหลายวิธี (Best, and Kahn, 1995) งานวิจัยใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (mean)

3) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ งานวิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดย (1) วัดความตรง (validity) ตามเนื้อหาจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ 5 ท่าน ยอมรับข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 (Rovinelli, and Hambleton, 1977) (2) วัดความเที่ยง (reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบัค นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับกลุ่มประชากรที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง 30 ชุด ยอมรับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ไม่ต่ำกว่า 0.7 (Hair, Black, Babin, and Anderson, 2014) และ (3) วัดอำนาจจำแนก (discrimination) ของข้อคำถามแต่ละข้อโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของข้อคำถามข้อนั้นกับคะแนนรวมของข้อที่เหลือ (corrected item-total correlation) โดยจะตัดออกหรือปรับปรุงข้อคำถามที่มีค่าต่ำกว่า 0.30 (Hair, Black, Babin, and Anderson, 2014)

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล จัดส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง 900 ชุด ติดตามแบบสอบถามทางไลน์ (line) และอีเมลภายในของกรมสรรพากร ได้รับแบบสอบถามส่งกลับคืน 742 ชุด คิดเป็นร้อยละ 82.44 ของจำนวนแบบสอบถาม มีความสมบูรณ์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 687 ชุด อัตราการตอบกลับสูงกว่างานวิจัยของ Baruch (1999) ที่พบว่า ค่าอัตราเฉลี่ยการตอบกลับของงานวิจัยร้อยละ 48.40 มีผลทางบวกต่อคุณภาพข้อมูล 5) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตรงแบบรวมศูนย์ (convergent validity) โดยค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) ของ ตัวแปรทุกตัวมีค่า 0.57-0.78 และค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝงทุกตัว (Construct Reliability: CR) มีค่า 0.64-0.80 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดตามแนวความคิดของ Hair, Black, Babin, and Anderson, (2014) ซึ่งกำหนดค่า AVE มากกว่า 0.5 และค่า CR มากกว่า 0.6 และใช้โปรแกรมทางสถิตินำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลทั้งในเชิงลึกและเปิดกว้างตามความรู้ความสามารถของผู้ตอบโดยไม่มีรายการข้อคำถามที่มีตัวเลือกในการตอบตายตัว สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่จะทำให้ตัวอย่างตอบสนองความต้องการของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยคัดเลือกข้าราชการ 3 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมตามทฤษฎีติดพื้นที่ (Thomson, 1981 as cited in Prasith-rathsint, 2012) ประกอบด้วย (1) ข้าราชการระดับอำนวยการสูง เนื่องจากเป็นผู้บริหารการดำเนินงานตามกลยุทธ์เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ และ (2) ข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีอายุงานไม่เกิน 5 ปี และข้าราชการรุ่นเก่าที่มีอายุงานเกิน 5 ปี เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดตามกรอบแนวคิดการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง จำแนก เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 687 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 80.10 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 44.10 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 69.10 อายุการทำงานอยู่ระหว่าง 16-30 ปี ร้อยละ 59.20 มีตำแหน่งระดับชำนาญการ ร้อยละ 58.10 เป็นนักตรวจสอบภาษี ร้อยละ 36.10

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของตัวแปร พบว่า ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INV) ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M=4.40) รองลงมา การบริหารจัดการความรู้ (KM) (M=4.19) วัฒนธรรมองค์กร (OC) (M=4.12) บรรยากาศองค์กร (CL) (M=4.11) และการเรียนรู้ขององค์กร (OL) (M=4.07) ตามลำดับ

2) ผลการพิจารณาระดับของค่าเฉลี่ยรายตัวแปร พบว่า ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INV) ให้ความสำคัญกับด้านกลยุทธ์มากที่สุด โดยสนับสนุนมาตรการต่าง ๆ เช่น การเชื่อมโยงข้อมูลในการยื่นเสียภาษีและงบการเงิน การกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเปิดจุด VAT Refund คืนภาษีให้นักท่องเที่ยว รองลงมา การบริหารจัดการความรู้ (KM) ให้ความสำคัญกับ การจัดเก็บความรู้มากที่สุด โดยมีฐานข้อมูลเพื่อจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็น

ระบบใช้งานง่าย มีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพที่สามารถจัดเก็บข้อมูลได้มากและรวดเร็ว วัฒนธรรมองค์กร (OC) ให้ความสำคัญกับความสามารถในการปรับตัวมากที่สุด โดยมีการเพิ่มพูนความรู้ในการดำเนินงาน การนำแนวทางการทำงานใหม่ รองลงมา บรรยากาศองค์กร (CL) ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนมากที่สุด โดยสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนา ฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ สนับสนุนการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในทุกระดับ และการเรียนรู้ขององค์กร (OL) ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้มากที่สุด โดยมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารผ่านสารสนเทศภายในขององค์กร มีการส่งเสริมให้มีระบบการสอนงานถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันภายในองค์กร

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

1) ผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างของงานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากแบบสอบถาม จำนวน 687 ชุด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังภาพ 1

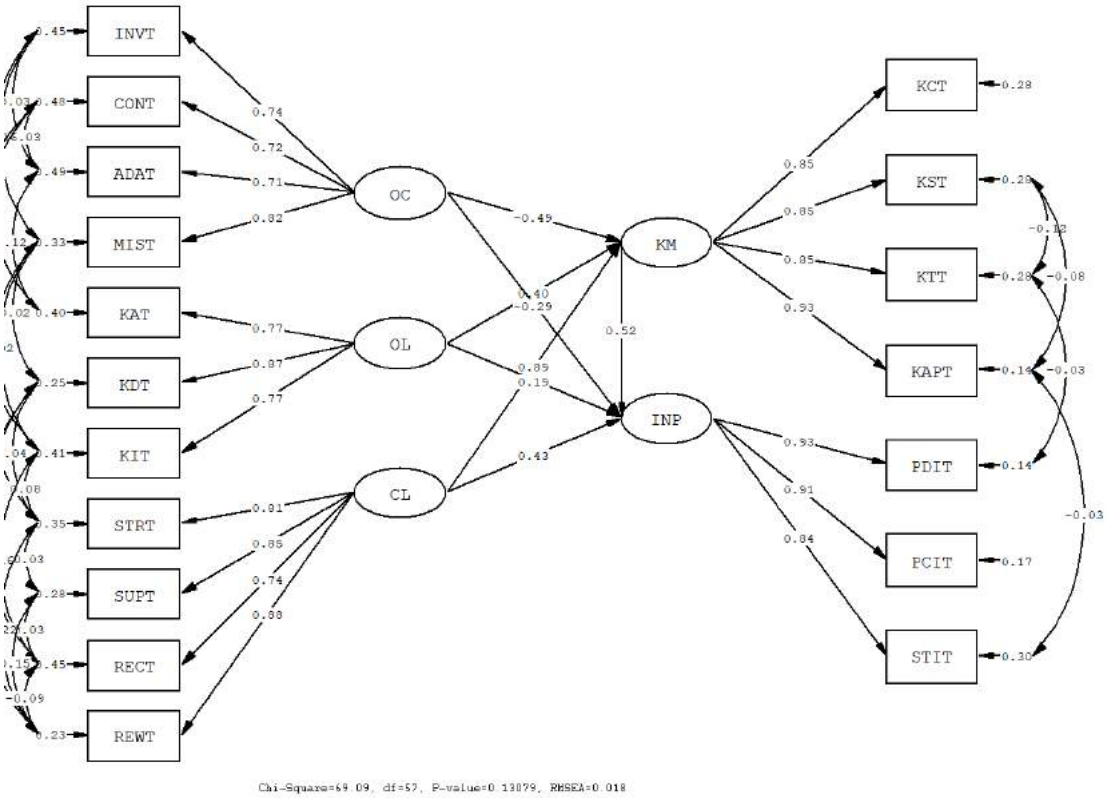

รูปภาพที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง หลังปรับโมเดล

2) ผลการเปรียบเทียบค่าดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนของตัวแบบสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ก่อนปรับโมเดลและหลังปรับโมเดล พบว่า ก่อนปรับโมเดลค่าดัชนีไม่ผ่านเกณฑ์ หลังปรับโมเดลค่าดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนมีค่า χ^2= 69.09, *df*=57, χ^2/df =1.21, *p*=0.13, GFI=0.99, CFI=1.00 AGFI=0.97, RMSEA=0.01 ผ่านเกณฑ์ทุกดัชนี (Diamantopoulos, and Siguaw, 2000)

3) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยอิทธิพลและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของตัวแบบสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายใน พบว่า (1) ตัวแปรผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ได้รับอิทธิพลทางตรง (DE) จากตัวแปรบรรยากาศองค์กร (CL) การบริหารจัดการความรู้ (KM) การเรียนรู้ขององค์กร (OL) และวัฒนธรรมองค์กร (OC) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.89**, 0.52**, 0.40** และ -0.54** ตามลำดับ และ (2) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของตัวแบบสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายใน สามารถอธิบายความแปรปรวนของอิทธิพลของบุพปัจจัยต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศไทยได้ร้อยละ 72 ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

ปัจจัยอิทธิพล	ตัวแปรแฝงภายใน					
	การบริหารจัดการความรู้ (KM)			ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP)		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
วัฒนธรรมองค์กร (OC)	-0.49**	-	-0.49**	-0.29*	-0.25**	-0.54**
การเรียนรู้ขององค์กร (OL)	0.40**	-	0.40**	0.19**	0.21**	0.40**
บรรยากาศองค์กร (CL)	0.89**	-	0.89**	0.43**	0.46**	0.89**
การบริหารจัดการความรู้ (KM)	-	-	-	0.52**	-	0.52**
ตัวแปรแฝงภายใน R^2	KM = 0.69**			INP 0.72**		

หมายเหตุ: TE = อิทธิพลรวม, IE = อิทธิพลทางอ้อม, DE = อิทธิพลทางตรง, *p<.05 (1.960≤t), **p<.01 (t≥2.576)

4) ผลการพัฒนาตัวแบบสมการโครงสร้างและการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการความรู้ (KM) เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ของกรมสรรพากรมากที่สุด โดยมีค่าอิทธิพลรวม (TE) เท่ากับ 0.52** รองลงมา บรรยากาศองค์กร (CL) มีค่าอิทธิพลรวม (TE) เท่ากับ 0.43** และการเรียนรู้ขององค์กร (OL) มีค่าอิทธิพลรวม (TE) เท่ากับ 0.19** และผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกสมมติฐาน ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	สัมประสิทธิ์เส้นทาง	t value	ผลการทดสอบ
H_1 วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้	-0.49**	-3.24	สนับสนุน
H_2 วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม	-0.29*	-3.30	สนับสนุน
H_3 การเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้	0.40**	3.96	สนับสนุน
H_4 การเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม	0.19**	3.76	สนับสนุน
H_5 บรรยากาศขององค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้	0.89**	6.95	สนับสนุน
H_6 บรรยากาศขององค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม	0.43**	6.33	สนับสนุน
H_7 การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม	0.52**	5.96	สนับสนุน

หมายเหตุ. *p<.05 (1.960≤t-value≤2.576), **p< .01 (t-value≥2.576)

ขั้นตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง 5 คน เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร และบรรยากาศองค์กรต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศ พบว่า ข้าราชการระดับอำนวยการสูงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณตามกรอบแนวคิดการวิจัย

2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีอายุงานไม่เกิน 5 ปี และข้าราชการรุ่นเก่าที่มีอายุงานเกิน 5 ปี ตามวัตประสงค์การวิจัย ข้อ 2 พบว่า ข้าราชการส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันตามกรอบแนวคิดการวิจัยแต่มีความคิดเห็นแตกต่างกันบางประเด็น ได้แก่ (1) วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ด้วยการมีพันธกิจ แผนงาน ตัวชี้วัดเป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมของข้าราชการรุ่นใหม่และข้าราชการรุ่นเก่าในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยลดเวลาเรียนรู้งานของข้าราชการรุ่นใหม่ และช่วยลดจุดอ่อนด้านนวัตกรรมของข้าราชการรุ่นเก่าเป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่และรุ่นเก่าเข้าด้วยกัน (2) บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ เนื่องจากทำให้เกิดสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้มีการถ่ายทอดความรู้ มีเทคโนโลยีสนับสนุนการจัดการความรู้ มีการให้เกียรติซึ่งกันและของผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ รวมถึงมีอิสระในการคิด การทำงานเชิงสร้างสรรค์และความโปร่งใส (3) วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมทั้งเชิงลบและเชิงบวก ข้าราชการคนรุ่นใหม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าข้าราชการรุ่นเก่า ข้าราชการรุ่นเก่าบางส่วนเห็นว่า การกำหนดตัวชี้วัดด้านนวัตกรรมไม่ควรกำหนดเป็นตัวชี้วัดรวมขององค์กรเนื่องจากบางส่วนงานมีโอกาสในการสร้างนวัตกรรมได้น้อย (4) บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมโดยโครงสร้างแบบราชการส่งผลต่อบรรยากาศในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร (5) การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม เนื่องจากทำให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการสร้างนวัตกรรมตอบโจทย์ความต้องการขององค์กรและประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร และบรรยากาศองค์กรต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศ ผลการวิจัยพบว่า (1) วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (2) การเรียนรู้ขององค์กรและบรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม และ (3) การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่าต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่ามีความคิดเห็นสอดคล้องกันตามกรอบแนวคิดการวิจัยและมีความเห็นเพิ่มเติมว่า (1) วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ (2) การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ

ข้าราชการรุ่นใหม่และข้าราชการรุ่นเก่าในลักษณะรุ่นพี่สอนรุ่นน้องช่วยลดเวลาในการเรียนรู้ของข้าราชการรุ่นใหม่และลดช่องว่างด้านนวัตกรรมของข้าราชการรุ่นเก่า (3) การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาเป็นบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมขององค์กร

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์การเชื่อมโยงวัฒนธรรมของข้าราชการกรมสรรพากร 2 รุ่น คือ ข้าราชการรุ่นเก่าที่มีจุดแข็งด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานแต่มีจุดอ่อนด้านเทคโนโลยีกับข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีจุดแข็งด้านเทคโนโลยีแต่มีจุดอ่อนด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานเชื่อมโยงวัฒนธรรมของคน 2 รุ่น โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและการถ่ายโอนความรู้ไปสู่ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม ดังภาพ 2

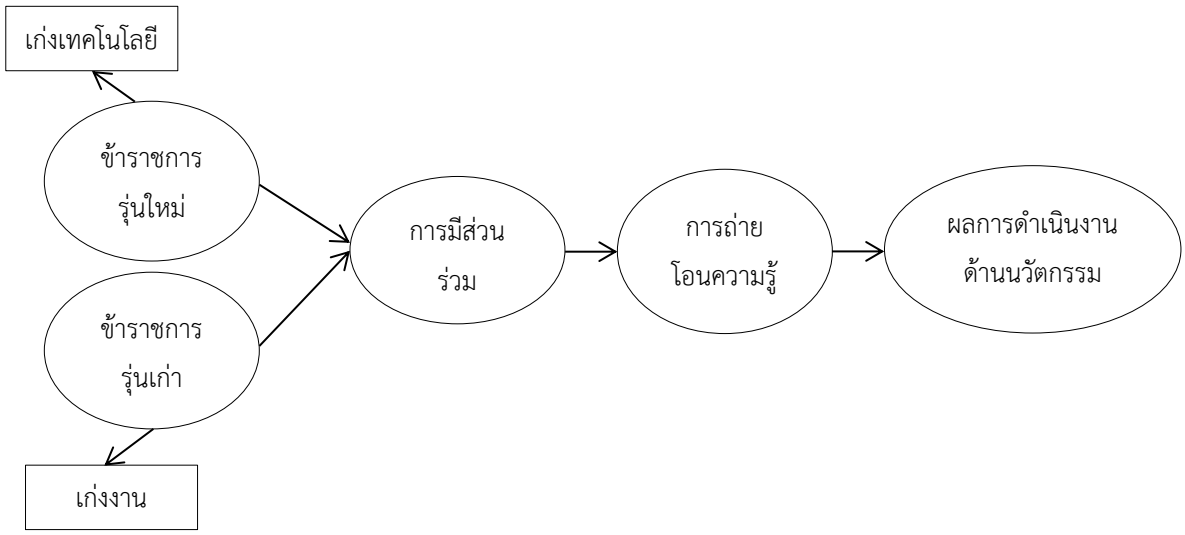

รูปภาพที่ 2 แบบจำลองการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของข้าราชการรุ่นใหม่และรุ่นเก่า
ไปสู่ผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของกรมสรรพากร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กรและบรรยากาศองค์กรต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากรในประเทศ สมมติฐานทั้งหมด 7 สมมติฐานดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 วัฒนธรรมองค์กร (OC) มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ (KM) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีการดำเนินงานดั้งเดิมของกรมสรรพากรเป็นระบบราชการ สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตของ Cavaliere, and Lombardi (2015) พบว่า วัฒนธรรมองค์กรแบบราชการมีอิทธิพลต่อการแสวงหาความรู้ และงานวิจัยของ Chang, and Lin (2015) พบว่า วัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการควบคุมพฤติกรรมการทำงานอย่างเข้มงวดมีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการความรู้ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของคนใน

องค์กร พื้นฐานวัฒนธรรมแบบราชการของกรมสรรพากรให้ความสำคัญกับการทำงานตามระเบียบ คำสั่ง ข้อกฎหมาย มีผลทำให้ข้าราชการให้ความสำคัญกับงานในหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

สมมติฐานที่ 2 วัฒนธรรมองค์กร (OC) มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีการดำเนินงานดั้งเดิมของกรมสรรพากรเป็นระบบราชการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Acar, and Acar (2012) พบว่า วัฒนธรรมแบบราชการมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม งานวิจัยของ Naserinajafabady, Rangriz, and Mehrabi (2013) พบว่า โครงสร้างองค์กรและกลยุทธ์องค์กรที่ไม่สอดคล้องกันมีอิทธิพลทางลบต่อประสิทธิผลองค์กร สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า การปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินงานแบบราชการเป็นการสร้างนวัตกรรม องค์กรจำเป็นต้องให้การสนับสนุนเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม

สมมติฐานที่ 3 การเรียนรู้ขององค์กร (OL) มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ (KM) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการสั่งสมองค์ความรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรในการบริหารจัดการความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jain, and Moreno (2015) พบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อการปฏิบัติด้านการบริหารจัดการความรู้ Uddin, Luo, and Das (2017) พบว่า การเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการในการสร้างและพัฒนาความรู้ด้วยการแสวงหา แปลความหมาย รวมถึงการเผยแพร่และจัดเก็บเพื่อใช้เป็นทรัพยากรในการสร้างนวัตกรรม

สมมติฐานที่ 4 การเรียนรู้ขององค์กร (OL) มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรก่อให้เกิดการสั่งสมองค์ความรู้ที่ทันสมัยเพิ่มโอกาสในการสร้างนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gao, Yin, Chen, and Guo (2019) พบว่า การเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม งานวิจัยของ Gomes, and Wojahn (2017) พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า การกระตือรือร้นเรียนรู้สิ่งใหม่ทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากร เป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อบริบทในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมขององค์กร

สมมติฐานที่ 5 บรรยากาศขององค์กร (CL) มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ (KM) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะบุคลากรของกรมสรรพากรมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเป็นแรงจูงใจให้คิดสร้างสรรค์นำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lashari, Alvi, and Farooq (2016) พบว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ งานวิจัยของ Llopis, and Foss (2016) พบว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแบ่งปันความรู้โดยความเป็นอิสระในการทำงานเป็นองค์ประกอบของบรรยากาศองค์กร สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ผู้บริหาร โครงสร้างองค์กร การสื่อสาร การสนับสนุนขององค์กรก่อให้ผลทางจิตวิทยาว่าดีหรือไม่ดี หากเป็นบรรยากาศที่ดีจะเป็นแรงจูงใจในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม

สมมติฐานที่ 6 บรรยากาศขององค์กร (CL) มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะบรรยากาศการทำงานของกรมสรรพากรจูงใจในการสร้างนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thy (2018) พบว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อนวัตกรรมขององค์กร งานวิจัยของ Waheed et al. (2019) พบว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของพนักงาน สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า กรมสรรพากรสร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคลและกลุ่มบุคคลทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้วยการจัดกิจกรรมระดมสมอง กิจกรรมประกวดความคิดสร้างสรรค์ มีการให้รางวัลกับผลงานที่สร้างคุณค่าแก่องค์กร

สมมติฐานที่ 7 การบริหารจัดการความรู้ (KM) มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม (INP) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สนับสนุน ทั้งนี้เป็นเพราะกรมสรรพากรประสบความสำเร็จในการนำองค์ความรู้ไปสร้างเป็นนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Waribugo, Ofoegbu, and Akpan (2016) พบว่า การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลต่อการสร้างนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ งานวิจัยของ Hosseini, Tekmedash, Karami, and Jabarzadeh (2019) พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อการปฏิบัติด้านการจัดการความรู้ไปสู่ผลการดำเนินงานด้านการสร้างนวัตกรรมการบริการ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการระดับอำนวยการสูง พบว่า การบริหารจัดการความรู้ที่ดีก่อให้เกิดนวัตกรรมด้านความคิด กระบวนการ และการบริหารจัดการนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมองค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของข้าราชการรุ่นใหม่และข้าราชการรุ่นเก่าต่อบุพปัจจัยต่อการบริหารจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม พบว่า มีแนวคิดสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณตามกรอบแนวคิดการวิจัย แต่มีความคิดเห็นที่แตกต่างบางประเด็น ดังนี้

1. วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ขององค์กรเป็นการสร้างวัฒนธรรมโดยการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมไว้ล่วงหน้าด้วยการมีพันธกิจ แผนงาน ตัวชี้วัดเป็นกรอบในการกำหนดพฤติกรรมการทำงานไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

2. การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมกันของข้าราชการรุ่นเก่าและข้าราชการรุ่นใหม่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยลดเวลาในการเรียนรู้งานของข้าราชการรุ่นใหม่ เป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่าที่มีความเข้มแข็งด้านองค์ความรู้เฉพาะด้านในการปฏิบัติงานแต่มีจุดอ่อนด้านเทคโนโลยีดิจิทัลกับข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีจุดแข็งด้านเทคโนโลยีดิจิทัลแต่มีจุดอ่อนด้านองค์ความรู้เฉพาะด้านในการปฏิบัติงาน

3. วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานเชิงนวัตกรรมทั้งเชิงลบและเชิงบวก โครงสร้างและวัฒนธรรมแบบราชการส่งผลเชิงลบต่อบรรยากาศในการสร้างนวัตกรรมขององค์กร ข้าราชการรุ่นใหม่มีความเห็นว่า โครงสร้างไม่ควรมีลำดับชั้นที่มากเกินไป ในขณะที่ข้าราชการรุ่นเก่ามีความเห็นว่า ควรสร้างบรรยากาศการเผยแพร่ความรู้ในเทคโนโลยีใหม่ที่องค์กรนำมาใช้ให้กับข้าราชการรุ่นเก่าเพื่อให้การนำเทคโนโลยีใหม่ไปใช้มีประสิทธิภาพ

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมแบบระบบราชการของกรมสรรพากรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรม กระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการสั่งสมองค์ความรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรในการบริหารจัดการความรู้และสร้างนวัตกรรม การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาและการสนับสนุนของกรมสรรพากรเป็นแรงจูงใจให้เกิดการคิดสร้างสรรค์นำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างนวัตกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมสรรพากรควรส่งเสริมค่านิยมโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมไว้ล่วงหน้าด้วยการจัดทำพันธกิจ แผนงาน ตัวชี้วัดด้านการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมที่ชัดเจนและต่อเนื่องเพื่อเป็นกรอบในการกำหนดพฤติกรรมการทำงานไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

1.2 กรมสรรพากรควรส่งเสริมค่านิยมด้วยการมีตัวชี้วัดด้านการทำงานเป็นทีมเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างข้าราชการรุ่นใหม่และข้าราชการรุ่นเก่า เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ลดระยะเวลาในการเรียนรู้งานของข้าราชการรุ่นใหม่ และลดช่องว่างด้านนวัตกรรมของข้าราชการรุ่นเก่า

1.3 กรมสรรพากรควรส่งเสริมค่านิยมด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา เพื่อสร้างบรรยากาศของการให้เกียรติซึ่งกันและกันของผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้รับความรู้รวมถึงการมีอิสระในการคิด การทำงานเชิงสร้างสรรค์ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และนวัตกรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้ขององค์กร และบรรยากาศองค์กร ต่อการบริหารจัดการความรู้และผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมของข้าราชการกรมสรรพากร โดยเปรียบเทียบข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีอายุงานไม่เกิน 5 ปี และข้าราชการรุ่นเก่าที่มีอายุงานเกิน 5 ปี เพื่อศึกษาวิถีการทำงานและองค์ประกอบการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของคน 2 รุ่น โดยละเอียด

2.2 ควรทำวิจัยเรื่อง ผลกระทบของนวัตกรรมองค์กรต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรกรมสรรพากร

References

Acar, A. Z., & Acar, P. (2012). The effects of organizational culture and innovativeness on business performance in healthcare industry. *Procedia-Social and Behavioral Sciences,* 8(58), 683-692.

Best, J. W., & Kahn, J. V. (1995). *Research in education* (7th ed.). New Delhi, India: Prentice Hall of India.

Cavaliere, V., & Lombardi, S. (2015). Exploring different cultural configurations: how do they affect subsidiaries' knowledge sharing behaviors? *Journal of Knowledge Management,* 19(2), 141-163.

Chang, C. L., & Lin, T. C. (2015). The role of organizational culture in the knowledge management process. *Journal of Knowledge Management,* 19(3), 433-455.

Diamantopoulos, A., & Siguaw, A. D. (2000). *Introducing LISREL: A guide for the uninitiated*. London: Sage Publications.

Gao, S., Yin, F., Chen, J., & Guo, Y. (2019). The mechanism of inter-organizational collaboration network on innovation performance: Evidences from east coastal enterprises in China. *Journal of Coastal Research,* 94(Sup), 945-949.

Gomes, G., & Wojahn, R. M. (2017). Organizational learning capability, innovation and performance: Study in small and medium-sized enterprises (SMES). *Journal of Business Management,* 52(2), 163-175.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Essex, UK: Pearson Education.

Hosseini, S. S., Tekmedash, Y. N., Karami, A., & Jabarzadeh, Y. (2019). The impact of knowledge management strategy on service innovation performance in private and public hospitals. *Iranian Journal of Management Studies,* 12(1), 1-24.

Jain, A. K., & Moreno, A. (2015). Organizational learning, knowledge management practices and firm's performance: An empirical study of a heavy engineering firm in India. *The Learning Organization,* 22(1), 14-39.

Lashari, R. H., Alvi, A. K., & Farooq, H. M. U. (2016). The impact of organizational climate on knowledge management in banking sector of Lahore, Pakitsan. *Science International,* 28(5), 81-86.

Levy, S., & Lemeshow, S. (2008). *Sampling of populations: Methods and applications.* New York: John Wiley & Sons.

Llopis, O., & Foss, N. J. (2016). Understanding the climate-knowledge sharing relation: The moderating roles of intrinsic motivation and job autonomy. EMJl, (2)34, 135-144.

Naserinajafabady, R., Rangriz, H., & Mehrabi, J. (2013). Effects of organizational culture, structure and strategy on organizational effectiveness by using knowledge

management case study: Seven international transportation company. IRJABS,7(6), 355-361.

Parveen, S., Senin, A. A., & Umar, A. (2015). Organization culture and open innovation: A quadruple helix open innovation model approach. IJEFI, 5(1), 335-342.

Prasith-rathsint, S. (2012). *Research methodology in social sciences* (15th ed.). Bangkok: Samrada.

Revenue Department. (2019a). *Revenue Department strategic plan 2020-2022*. Retrieved September 10, 2020, from http://download.rd.go.th/fileadmin/download/ plan/ rdplan2020-2022.pdf

Revenue Department. (2019b). *The Revenue Department announcement D2RIVE strategy.* Retrieved September 10, 2020, from https://www.rd.go.th/publish/fileadmin/user_upload/news/news09_2562_edit.pdf

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research,* 2(2), 49-60.

Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. MA: Harvard Economic Studies.

Sirisamphan, T. (2017). *Government 4.0 with innovation and government entrepreneurs*. Retrieved September 10, 2020, from https://www.dpe.go.th/manual-files-401291791810

Thy, N. T. A. (2018). The influence of climate on organizational innovation: A study in Vietnam. *International Journal of Management and Applied Science,* 4(2), 95-99.

Uddin, Md. A., Luo, F., & Das, A. K. (2017). A study of the impact of transformational leadership, organizational learning, and knowledge management on organizational innovation. *Management dynamics,* 16(2), 42-54.

Waheed, A. et al. (2019). How new HRM practices, organizational innovation, and innovative climate affect the innovation performance in the IT industry: A moderated-mediation analysis. *Sustainability,* 3(11), 1-21.

Waribugo, S., Ofoegbu, W., & Akpan, E. (2016). The impact of knowledge management on product innovation of manufacturing firms in Nigeria. *JIKM,* 6(6), 78-87.

อนุภาคการเดินทางของผู้หญิงกับการเมืองเรื่องเพศในชาดกล้านนา*

Motifs of Women's Journey and the Sexual Politics in Lanna Jataka

[1]ดลยา แก้วคำแสน และ ปฐม หงษ์สุวรรณ

[1]Donlaya Kaewkhamsaen and Pathom Hongsuwan

[1]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[1]Faculty of Humanities and Social Science, Mahasarakham University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: tao_donlaya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านการวิเคราะห์จากเอกสารตัวบทชาดกล้านนา 4 เรื่องได้แก่ 1) นางผมหอม 2) วรรณพราหม 3) ก่ำกาดำ 4) สีหนาทชาดก และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) รูปแบบการเดินทางของตัวละครหญิงสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) การเดินทางทางบก (2) การเดินทางทางน้ำ (3) การเดินทางทางอากาศ ซึ่งการเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงสามารถพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคได้ด้วยตนเอง ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะนั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย 2) เหตุแห่งการเดินทางพบว่าผู้ชายเป็นผู้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเดินทางของตัวละครหญิงด้วยเหตุ 5 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อติดตาม (2) เพื่อตามหา (3) ถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศ (4) เพื่อการท่องเที่ยว (5) เพื่อกลับเข้าเมือง 3) อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยเพศชายมีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและกดทับความเป็นหญิง ส่วนเพศหญิงที่ตกเป็นรองจึงพยายามหากลวิธีเพื่อต่อสู้ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า

คำสำคัญ: อนุภาคการเดินทาง; การเมืองเรื่องเพศ; ชาดกล้านนา

Abstract

This article aimed to analyze sexual politics through motifs of women's Journey in Lanna jataka. Qualitative research method was used. Four Lanna Jataka texts were analyzed namely; 1) Nangphomhom, 2) Wannaphram, 3) Kamkadam, 4) Seehanat Jataka. The results of the study were presented by descriptive analysis method.

---

*Received January 4, 2021; Revised February 11, 2021; Accepted March 10, 2021

The research results were divided into 3 points as follows: The journey of women characters can be classified into 3 styles, (1) journey by land (2) journey by sea (3) journey by air. Journey by land or traveling on foot was the only way that women characters relied on their owns, encounter and fight the obstacles by themselves. As for other types of Journey that relies on vehicles, women characters still dependent and rely on men characters. 2) The reason for their journey, it found that men were main influence on the journey of women characters for five reasons: (1) to follow, (2) to find, (3) to be expelled or deported, (4) to travel, (5) to arrive the city. 3) Motifs of women characters' journey in Lanna jataka reflected the inequality of power relationships between women and men. With men dominance, it reinforces and suppress femininity. These had made women feel inferior. Therefore, they tried to find tricks to fight against a superior power.

Keywords: Motifs of Journey; Sexual Politics; Lanna Jataka

บทนำ

อนุภาค (motif) คือองค์ประกอบเล็ก ๆ ในนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษจนทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบต่อกันมา องค์ประกอบที่จัดเป็นอนุภาคมีทั้งตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม (Nimmanahaeminda, 2000) การเดินทางของตัวละครถือเป็นอนุภาคที่สำคัญอนุภาคหนึ่งที่มีปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในชาดกล้านนาทั้งการเดินทางของตัวละครหญิงและชาย จากศึกษาเบื้องต้นพบว่าอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนานั้นมีหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นไปได้จริงและเป็นเรื่องที่เกินจริงจากการจินตนาการและการสร้างสรรค์ของผู้แต่ง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะสะท้อนแง่มุมหรือความคิดเชิงวัฒนธรรมของผู้ที่เป็นเจ้าของได้เป็นอย่างดี

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกวรรณกรรมชาดกล้านนาเรื่องนางผมหอม วรรณพราหม ก่ำกาดำและสีหนาทชาดกมาเป็นตัวแทนของการศึกษาครั้งนี้ ด้วยเห็นว่าชาดกทั้งสี่เรื่องนี้มีการผูกเรื่องให้ตัวละครหญิงต้องเดินทางออกจากพื้นที่ที่ปลอดภัยที่สุดนั้นคือบ้านเมืองเกิดของตนด้วยรูปแบบการเดินทางที่แสนธรรมดาและการเดินทางที่เหนือจริงทั้งด้วยความเต็มใจและจำใจหรือไม่มีสิทธิ์เลือก ผู้วิจัยเห็นว่าการเดินทางของตัวละครหญิงดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและชาย เนื่องจากเห็นว่า ชาดกล้านนาเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่แต่งโดยพระภิกษุสงฆ์หรือปราชญ์ที่เคยบวชเรียนมาก่อน ดังนั้นจึงมีอำนาจในการสร้างกรอบคิดและแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้หญิงผ่านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมทางสังคม เพื่อเป็นการกล่อมเกลาความคิดและสร้างการยอมรับต่อสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในสังคม (Ratana, 2013) เช่น การปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นผู้หญิงในอุดมคติทั้งความเป็นแม่ เมีย และลูกสาวที่อยู่ภายใต้ความเป็นรองได้อย่างแนบเนียนเพื่อรักษาสถานภาพและความมีอภิสิทธิ์ของผู้ชายไว้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการนำเสนอตัวละครหญิงในชาดกล้านนามีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวตามรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหญิงชาย แม้ว่าจะอยู่ภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์พุทธศาสนาอันมีกรอบคิดชายเป็นใหญ่กำกับอยู่ก็ตาม (Hongsuwan, 2012) แต่ยังคงปรากฏร่องรอยของการต่อรอง ต่อสู้ขัดขืนจากตัวละครหญิงที่ตกเป็นรองอย่างชัดเจน เพราะภายใต้การถูกครอบงำนี้ชาดกก็ยังเป็นพื้นที่ให้ตัวละครหญิงได้ท้าทายอำนาจของผู้ชายได้เป็นระยะ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการเมืองเรื่องเพศมาประยุกต์ใช้เพื่อสืบค้นหากลวิธีในการช่วงชิงพื้นที่ในการกำหนดนิยามความเป็นหญิงที่อาจซ่อนแฝงอยู่ในอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงในชาดกล้านนา แนวคิดนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดการเมืองวัฒนธรรมมาผสานกับแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องเพศเพื่อจะแสดงให้เห็นการใช้อำนาจของผู้หญิงในการช่วงชิงการกำหนดหรือสร้างคำนิยามความเป็นหญิงภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศเพื่อดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มตน ซึ่งการต่อสู้เชิงความหมายแบบการเมืองวัฒนธรรมนี้เป็นการเมืองที่มีพลวัตสามารถแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่มีใครเป็นผู้ชนะหรือผู้แพ้อย่างถาวร (Kongkirati, 2015)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาโดยใช้แนวคิดการเมืองเรื่องเพศมาเป็นกรอบคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะทำให้มองเห็นกลวิธีในการต่อสู้ ต่อรองเพื่อช่วงชิงการให้นิยามความเป็นหญิงที่อาจซ่อนแฝงอยู่ในอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง ตลอดจนสะท้อนให้เห็นวิธีคิดที่อยู่เบื้องหลังในการนำเสนอความเป็นหญิงในชาดกล้านนาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านวิธีการวิเคราะห์จากเอกสาร (documentary research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาอนุภาค (motif) ตามแนวคิดทางคติชนวิทยา และการศึกษาที่เกี่ยวกับแนวคิดการเมืองเรื่องเพศ ตลอดจนสำรวจและรวบรวมชาดกล้านนา โดยมีขั้นตอนในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาและปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันไว้แล้ว (การปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันมีแนวทางที่แตกต่างกันแต่ไม่ทำให้ความหมายของถ้อยคำผิดเพี้ยนไปจากเดิม ดังนั้น ในการยกตัวบทเพื่อประกอบการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะยังคงรักษารูปแบบการเขียนหรือการปริวรรตตามแบบต้นฉบับที่นำมาศึกษา) และตัวบทจะต้องมีการดำเนินเรื่องแบบนิทาน มีการผูกเรื่องให้ตัวละครหญิงต้องเดินทางออกจากบ้านเมืองของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับโจทย์วิจัยในครั้งนี้ จำนวน 4 เรื่อง คือ นางผมหอม วรรณพราหม ก่ำกาดำ และสีหนาทชาดก

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลชาดกล้านนาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย คือ เพื่อวิเคราะห์อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา โดยใช้แนวคิดอนุภาคทางคติชน

วิทยา และแนวคิดการเมืองเรื่องเพศเป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและชายจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชาย ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาเป็น 3 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการเดินทาง 2) เหตุแห่งการเดินทาง และ 3) การเมืองเรื่องเพศจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบการเดินทาง

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงที่ปรากฏในชาดกล้านนาพบว่า การเดินทางของตัวละครหญิงมีหลายลักษณะคือมีทั้งการเดินเท้า การขี่ช้าง การนั่งเรือหรือแพ รวมถึงการขี่หงส์ยนต์ จากข้อมูลผู้วิจัยจึงได้จำแนกการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาออกเป็น 3 กลุ่มคือ ดังนี้

1) การเดินทางทางบก

การเดินทางทางบกของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบทั้งการเดินเท้าและการขี่ช้าง กล่าวคือปรากฏตัวละครหญิงเดินเท้าในชาดกทุกเรื่องที่นำมาศึกษา เช่น นางจันทาในเรื่องก่ำกาดำ นางคันธเกสี นางแพงสีและนางใช้ในเรื่องนางผมหอม นางปิมปาในเรื่องวรรณพราหม และนางสุญญภาคิโณในเรื่องสีหนาทชาดก ดังตัวอย่างการเดินทางของนางปิมปาในเรื่อง วรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) กล่าวถึงตอนที่นางเดินหลงอยู่ในป่าเพียงลำพังเหตุเนื่องจากพลัดหลงจากวรรณพราหมสามีของนาง ทำให้นางต้องระหกระเหินอยู่ในป่าด้วยความกลัวอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ดังความว่า

> “... นางเตียวสอดเซาะ ต๋ามหมู่ไพรสน หล้างที่กานลง ขอนหลวงฝั่งห้วย นางบุบุ่นหนาม ป่าคาป่ากล้วย เอาสองมือตวยตี่ไซ้ หล้างเตื้อนางแหงน ขึ้นบนกิ่งไม้ มีต๋าสอดดั้นไปมา นางเตียวเซาะไซ้ ป่าไม่อุกหนา บ่มีมักกา ตางตี่เลียบเกลี้ยง เตื้อปะเสือสาง ใจ๋นางสั่นเสี้ยง ขนหัวคิงคำเยือกลุก ...”

ส่วนการขี่ช้างพบจากการเดินทางของนางจันทาในเรื่องก่ำกาดำ และนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอม ดังเช่นตัวอย่างการเดินทางกลับเข้าเมืองของนางจันทาพร้อมกับก่ำกาดำผู้เป็นลูกในเรื่องก่ำกาดำ (Dornnoi, 1986) หลังจากที่ทั้งสองถูกเนรเทศออกจากเมืองเพราะนางถูกใส่ร้ายว่ามีชู้กับคนเลี้ยงม้า ระหว่างเดินทางนางและก่ำกาดำก็ต้องพรากจากกันเพราะแพแตก ต่อมาก่ำกาดำได้สมรสกับธิดาเจ้าเมืองปุรีรัฏฐาณสีพาราและได้สืบบ้านครองเมืองต่อ เมื่อพบกับนางจันทาผู้เป็นแม่จึงรับมาอยู่ด้วย และด้วยความคิดถึงพ่อจึงได้ชวนนางจันทาเดินทางกลับยังเมืองเกิดของตนอย่างสมเกียรติด้วยกองทัพม้าและช้าง ดังความว่า

> “... พระหน่อเจ้าโพธัง สระเด็จนั่งนิจ ขึ้นขี่บนหลัง อาชามัง คละเข้มกล้า ส่วนพระมารดา จันทาเลิสหน้า สระเด็จลีลานั่งนิด ขึ้นขี่กุญชอร งางอนเดชฤทธิ์...”

จากข้างต้นสังเกตได้ว่าการเดินเท้าเป็นการเดินทางที่พบได้โดยทั่วไปของตัวละครหญิงทั้งเดินทางคนเดียวหรือมีผู้ร่วมเดินทางก็ได้ สังเกตได้ว่าหากตัวละครหญิงเดินเท้าเพียงลำพังมักพบในกรณีที่อยู่ในภาวะวิกฤตของชีวิต เช่น ถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศ พลัดหลงอยู่ในป่าทำให้ต้องพบกับความลำบากซึ่งเสมือนเป็นแบบทดสอบเพื่อพิสูจน์ความอดทนหรือบุญบารมี ตอนท้ายเรื่องก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงได้สำเร็จ ส่วนการเดินทางด้วยการขี่ช้างนั้นมักปรากฏหลังจากที่ตัวละครหญิงผ่านการพิสูจน์ด้วยแบบทดสอบอันเลวร้ายแล้ว เสมือนเป็นรางวัลที่พึงได้รับอย่างสมเกียรติจากตัวละครฝ่ายชายทั้งสามีและลูก อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ตัวละครหญิงจะได้ขี่ช้างพร้อมกับตัวละครชาย ช้างในที่นี้ถือเป็นสัญญะแห่งเกียรติ ศักดิ์ศรี หรือความยิ่งใหญ่จึงกล่าวได้ว่า เกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงมักขึ้นอยู่กับการหยิบยื่นจากผู้ชาย ซึ่งถือเป็นการแสดงนัยยะเชิงอำนาจอย่างหนึ่งของตัวละครฝ่ายชาย

2) การเดินทางทางน้ำ

การเดินทางทางน้ำด้วยการนั่งเรือหรือแพของตัวละครหญิงในชาดกล้านนานี้ปรากฏในเรื่องก่ำกาดำและเรื่องนางผมหอม ดังตัวอย่างเรื่องก่ำกาดำ (Dornnoi, 1986) กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่นางจันทาถูกขับไล่ให้ออกจากเมืองเพราะพญาพรหมทัตเชื่อตามคำของนางเมียน้อยที่ใส่ร้ายว่านางมีชู้กับคนเลี้ยงม้า นางจันทาและลูกน้อยจึงถูกมัดใส่แพแล้วปล่อยลอยไปตามกระแสน้ำ ดังความว่า

> "... อี่จันทา มึงไพเดี่ยวนี้ ไพสู่ห้องนที ... จับมัดไพไหลน้ำ กับทังลูกมึง หื้อหมดเสี้ยงซ้ำ ตามบาทเจ้าบัญชา ... คุมสองกระสัตร์ สอองค์เจ้าฟ้า ไพสู่ห้องนที เอาสองหน่อเชื้อเข้าใส่แพหนี ส่วนนางเทวี เววนร้องไห้ ตีอกตน เววนเหนือใต้ กลางนทีแม่น้ำ ..."

ส่วนนางคันธเกสี ในเรื่องนางผมหอม (Wattanarat, 1989) พบการนั่งเรือในตอนที่นางพร้อมกับท้าวบังเกิดและลูกน้อยทั้งสองเดินทางกลับเข้าเมืองโดยนั่งเรือที่กลายมาจากงาด้านขวาของพญาช้างผู้เป็นพ่อที่มอบให้แก่นาง ดังความว่า

> "... รชฺชํ คเหตฺวา ขาเจ้าทัง 2 ค็เอาเชือกมามัดงาช้างแล้วค็ลงไพสู่น้ำหั้นแล ปตฺวา คันว่าไพรอดแม่น้ำดั่งอั้น เต ทนฺตา อันว่างานช้างเหล้มนึ่งนั้น นาวา อุปนฺโน ค็เกิดเปนเรือคำเหล้มนึ่ง มีพวงคำแล ไม้ฟายคำค็มีพร้อมชุอัน ..."

การเดินทางด้วยการนั่งเรือหรือแพของตัวละครหญิงข้างต้น สังเกตได้ว่าตัวละครหญิงไม่มีอำนาจในการกำหนดหรือเลือกเดินทางได้ ดังกรณีของนางจันทาที่ถูกจับมัดให้อยู่ในแพทำให้ขาดอิสระในการควบคุมการเดินทางแต่กลับถูกควบคุมจากฝ่ายชายที่เป็นเพียงเหล่าเสนาอามาตย์ทั้ง ๆ ที่นางเป็นถึงเทวีของพญาเจ้าเมือง ส่วนกรณีของนางคันธเกสีแม้จะนั่งเรือไปกับสามีและลูกน้อยแต่จุดหมายก็คือเมืองของท้าวบังเกิดผู้เป็นสามี แม้ว่าในกรณนี้นางจะมีสิทธิ์เลือกที่จะเดินทางแต่ก็ยังไม่ใช่สิทธิ์ขาดในการกำหนดจุดหมายปลายทาง จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่มีอำนาจหรือสิทธิ์ขาดในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลปกครองของผู้ชาย

อนึ่ง ในมุมมองพุทธศาสนา เรือถือเป็นสัญลักษณ์ที่จะนำพาไปสู่นิพพานหรือความหลุดพ้นที่ต้องฟันฝ่าคลื่นลมพายุอันเปรียบเสมือนอุปสรรคหรือกิเลสที่มาครอบงำจิตใจ ดังนั้นผู้โดยสารในเรือจึงต้องมีความแข็งแกร่งอดทนอดกลั้นต่อกิเลสทั้งปวง ครองตนอย่างมีสติเพื่อจะได้ก้าวผ่านอุปสรรคและไปถึงปลายทางได้สำเร็จ ทว่าตัวละครหญิงที่ยกมาทั้งสองตัวอย่างนี้ยังติดกับดักแห่งกิเลสนั่นคือความรัก โลภ โกรธ หลง จึงไม่สามารถไปสู่ปลายทางได้สำเร็จ โดยนางจันทานั้นถูกจับมัดลอยแพนางจึงติดอยู่กับห้วงอารมณ์ที่หลากหลายทั้งรัก โกรธ น้อยใจสามีที่ไม่เชื่อมั่นในตัวนางแต่กลับเชื่อคำที่นางเมียน้อยใส่ร้ายตน ส่วนนางคันธเกสีก็อยู่ในห้วงอารมณ์รักเอ็นดูทนต่อการร่ำไห้ของลูกน้อยไม่ได้ที่ปรารถนาดอกบัวสีแดงที่ลอยอยู่ข้างเรือซึ่งแท้จริงแล้วเป็นร่างแปลงของนางผีโพรงที่ต้องการจะดึงนางคันธเกสีตกน้ำแล้วตนก็แปลงเป็นนางคันธเกสีแทน จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าตัวละครหญิงทั้งสองที่ยกมานั้นยังไม่สามารถกำจัดกิเลสในฐานะเมียและแม่ได้เป็นการตอกย้ำให้ผู้หญิงติดกับดักของความเป็นแม่และเมียจึงยากนักที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพานได้

3) การเดินทางทางอากาศ

การเดินทางทางอากาศของตัวละครหญิงในชาดกล้านนามีปรากฏในเรื่อง วรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ในตอนที่นางปิมปาหนีตามวรรณพราหมผู้เป็นสามี โดยขี่หงส์ยนต์ที่วรรณพราหมประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นพาหนะในการเหาะเหินเดินอากาศ ดังความว่า

> "... เจ้าวรรณพราหม จู๋งแขนหล่อหล้า ขึ้นขี่หงส์ปาซ้อนทับ ... สะหยองผ่านผ้ายบินซาน เจ้าบุบุ่นฟ้า หมอกฝ้าเหมยสาน จึ๊กหงส์บินซาน ผดไปไจ้ๆ กันสุริยา ตกลงต่ำใต้ จั๊กหงส์ลงไปแว่ยั้ง ..."

จากข้างต้นจะเห็นว่า การเดินทางทางอากาศนั้นต้องอาศัยพาหนะที่ตัวละครชายคือวรรณพราหมเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นด้วยแรงปรารถนาที่ต้องการพบกับนางปิมปาที่อาศัยอยู่บนปราสาทเสาเดียว และยังใช้เป็นพาหนะที่พานางปิมปาหลบหนีไปด้วยกัน สังเกตได้ว่าการเดินทางในครั้งนี้ตัวละครชายมีบทบาทเป็นผู้กำกับและควบคุมการเดินทางตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงจุดหมายปลายทาง ส่วนตัวละครฝ่ายหญิงมีบทบาทเป็นเพียงผู้ติดตามเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวนี้น่าจะเป็นการเชิดชูความเก่งกล้าสามารถของตัวละครชายและเน้นย้ำการยอมรับในความเป็นรองของตัวละครหญิง

จากรูปแบบการเดินทางของตัวละครในชาดกล้านนาข้างต้นนั้น พบว่า การเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงพอจะพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคด้วยตนเองได้ ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะไม่ว่าจะเป็นช้าง เรือ แพ หรือหงส์ยนต์นั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Chongsathitman (1992) ที่ว่าสถานะของผู้หญิงในพุทธศาสนาถูกกำหนดให้พึ่งพายึดติดกับผู้ชายไม่ว่าจะเป็นลูกหรือสามี

2. เหตุแห่งการเดินทางของตัวละครหญิง

จากการศึกษาชาดกล้านนาพบเหตุแห่งการเดินทางของตัวละครหญิงอยู่หลายประการ ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันกับตัวละครชายเป็นส่วนใหญ่ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

1) การเดินทางเพื่อติดตาม

การเดินทางเพื่อติดตามของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบผู้หญิงในฐานะเมียติดตามสามี ในเรื่องนางผมหอม (Wattanarat, 1989) จากเหตุการณ์ที่นางคันธเกสีได้ร้องขอติดตามท้าวบังเกิดผู้เป็นสามีที่จะเดินทางกลับเมืองของตน และตัดพ้อว่าหากต้องทิ้งนางให้เป็นม่ายนั้นนางขอตายเสียดีกว่า ดังความว่า

> "... ภนฺเต ปิยสามิก ข้าแก่เจ้าคูตนเปนผัวรักแห่งข้า อหํ อันว่าผู้ข้า กึ ปหาย ดั่งฤๅแลจักละข้าเสียได้ยังพระหอรทัยผัวขวัญ วสนฺตี อันจักอยู่ เวธวํ เชิ่งเปนแม่ร้างหื้ออยู่อ้างฉันใดนั้นชา ... แหนมว่าจักผูกคอด้วยเชือกหื้อตายไพ เสยฺโย แควนประเสิฏกว่าอันมีชีวิตแลได้พลัดพรากเจ้าผู้เป็นผัวนี้แล ... ตุมฺเห อันว่าเจ้าคู กึ ปหาย แลจักละผู้ข้าเสียดั่งฤๅอั้นชา ..."

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่านางคันธเกสีได้ตัดพ้อต่อท้าวบังเกิดว่าจะทิ้งให้ตนเป็นม่ายอยู่ในป่ากับพ่อที่เป็นพญาช้างได้อย่างไร ถ้าเป็นเช่นนั้นนางขอตายเสียดีกว่าเพราะน่าจะประเสริฐกว่าการมีชีวิตที่ต้องพลัดพรากจากสามี การตัดพ้อของนางเช่นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชีวิตนี้นางไม่อาจแยกขาดจากสามีได้ซึ่งจะทำให้นางรู้สึกไม่มั่นคงและไม่ปลอดภัยในชีวิต ซึ่งถือเป็นการผลิตซ้ำความอ่อนแอของผู้หญิงที่ไม่อาจยืนหยัดได้ด้วยตนเองแต่ยังคงต้องอาศัยพึ่งพาผู้ชายที่เห็นว่าเป็นเพศที่แข็งแรงและแข็งแกร่งกว่าเสมอ

นอกจากนี้ ยังปรากฏตัวละครนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ที่ร้องขอติดตามสามีคือวรรณพราหมที่ต้องโทษประหารเพราะแอบลักลอบอยู่กินกับนางจนนางตั้งครรภ์แต่วรรณพราหมก็หนีรอดมาได้ ระหว่างที่มาร่ำลานั้นนางจึงขอติดตามไปด้วยทุกแห่งหน แต่หากละทิ้งนางไปนางก็ขอตายเสียดีกว่าซึ่งมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากการกระทำของนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอมดังตัวอย่างข้างต้นดังความว่า

> "... ว่าเจ้าที่รัก ยอดสามีก๋า ขอปี่จุ่งปา ข้าไปจิ่มเจ้า อย่าละข้าหมอง คนเดียวหม่นเส้า ... แหนมต๋ายกว่าอั้นแควนดี ตั๋วข้าน้องนี้ แหนมต๋ายเป๋นผี บ่รักอินทรี ตั๋วน้องสักหน้อย เจ้าผัวอยู่ไหน หัวใจ๋ข้าห้อย ขอต๋ามตวยรอยอย่าปั๊ด ..."

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่า ผู้หญิงที่อยู่ในฐานะภรรยามักแสดงออกถึงความอ่อนแอ อ่อนไหวทางอารมณ์และยึดติดอยู่กับสามี ขณะที่ผู้ชายในฐานะสามีนั้นกลับแสดงให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวไม่ยึดติดกับห้วงอารมณ์รักพร้อมที่จะพรากจากได้อย่างง่ายดาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นการพยายามกำกับให้ผู้หญิงอ่อนแอและอ่อนไหวทางอารมณ์เพื่อจะได้อยู่ภายใต้การปกป้องดูแลของผู้ชายซึ่งถือว่าเป็นเพศที่มีความแข็งแรงกว่า หรือหากมองจากมุมค่านิยมผัวเดียวหลายเมียอันเป็นวาทกรรมหลักของสังคมปิตาธิปไตยนั้น ก็ไม่แปลกที่ตัวละครชายในชาดกล้านนามักมีภรรยาได้หลายคนตามค่านิยมของสังคมสมัยนั้นเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นชายแบบปิตาธิปไตย (Piayura, 2018) แต่ผู้หญิงกลับมีสามีได้เพียงคนเดียวเท่านั้น หากมีมากกว่าหนึ่งคนหรือหากถูกทิ้งให้เป็นม่ายก็จะถูกมองและตีตราว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี จึงอาจกล่าวได้ว่านางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอมและนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหมถูกกำกับให้อยู่ในกรอบแห่งความเป็นหญิงดีงามหรือเมียที่มีรักเดียวตามความคาดหวังของสังคม

2) การเดินทางเพื่อตามหา

การเดินทางเพื่อตามหาของตัวละครหญิงในชาดกล้านนานั้นพบทั้งผู้หญิงในฐานะลูกที่ตามหาพ่อดังปรากฏในเรื่องนางผมหอม (Wattanarat, 1989) จากเหตุการณ์ที่นางคันธเกสีหรือนางผมหอมกับนางแพงสีถูกเพื่อน ๆ ล้อว่าเป็นลูกของสัตว์ดิรัจฉานทั้งสองจึงได้ขออนุญาตนางสิดาผู้เป็นแม่เพื่อออกตามหาพ่อที่เป็นช้างซึ่งอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ดังความว่า

> "... อมฺม ตาต ข้าแก่แม่เปนเจ้าเหย มยํ อันว่าเผือข้าทัง 2 อันเปนลูกนี้ อาปุจฉาม ค็จักขออำลาแม่เพื่อจักไพแอ่วแสวงหา ปิตรํ ยังพระยาช้างตนเปนพ่ออันอยู่ในป่าไม้หิมพานต์พุ้นก่อนแล ... ขอแม่เปนเจ้าอนุญาตแก่เผือข้าทัง 2 ขออย่าเปนบาปกัมม์แก่เผือข้าทัง 2 แด่เทอะ ..."

นอกจากนี้ ในเรื่องวรรณพราหม (Wannaphram, n.d.) ก็พบตัวละครหญิงคือนางปิมปาที่ออกตามหาสามีที่พลัดพรากจากกันในป่า โดยที่นางทิ้งให้ลูกน้อยนอนอยู่ในเปลใต้ร่มไม้เพียงลำพัง จากนั้นนางก็พลัดพรากจากลูกน้อยไปอีกคน ดังความว่า

> "... นางกิ้ดสอดดล หาผัวที่ไหว้ มากูจักไป ทิศสะหนใต้ จักต๋ามตวยไปฝั่งน้ำ เอาผ้าสะใบ ผืนนางซะว้าน มัดแป๋งอู่ห้อยแขวนบน แขวนต้นไม้เนิ้ง กิ่งเจือนใบถม เอาลูกบุตรองค์นางแขวนฝากห้อย แล้วสั่งบุตต๋า กุมารอ่อนหน้อย ก่อยอยู่หนี้เนอลูกรัก ... แล้วตวยหาผัวเหนือหัวที่ไหว้ นางต๋ามตวยไปฝั่งน้ำ เมาเซาะสอดหา ไปมาไคว่ซ้ำ ..."

จากข้อความข้างต้น สังเกตได้ว่านางปิมปารีบออกตามหาวรรณพราหมผู้เป็นสามีถึงกับยอมทิ้งลูกน้อยให้อยู่เพียงลำพังแม้จะรู้ว่าในป่าแห่งนี้มีอันตรายรอบด้านก็ตาม ที่สุดแล้วนางก็ต้องพรากจากลูกน้อยไปอีกคน เนื่องจากพญาโพธิสารได้รับเอาไปเป็นลูกเพื่อจะได้สืบบ้านแทนเมืองต่อไป หากมองแบบผิวเผินแล้วจะเห็นว่านางมีความเป็นห่วงสามีเป็นที่สุดจึงต้องรีบออกตามหาเพราะกลัวว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับสามีของตน แต่หากมองในอีกมุมอาจเห็นว่านางกำลังจะขาดที่พึ่งซึ่งจะทำให้นางขาดความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต เพราะลูกน้อยก็คงไม่สามารถปกป้องนางจากภัยอันตรายใดได้ ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นการผลิตซ้ำความอ่อนแอของผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาผู้ชายอยู่เสมอ

อนึ่ง ในเรื่องสีหนาทชาดก (Bai Lan Research Project in the North, Lanna Research Department, 1986) ก็พบตัวละครหญิงคือ นางสุญญภาคิโณที่เดินทางตามหาช้างที่มาทำลายนาข้าวของนางจนเสียหายเพื่อต้องการให้ช้างนั้นฆ่านางเสียแต่นางก็ไม่สามารถตามทันได้ เมื่อเหนื่อยล้ากับการเดินทางนางจึงได้ดื่มน้ำในรอยเท้าช้างตัวนั้นจึงเป็นเหตุให้นางตั้งครรภ์ ดังความว่า

> "... นางสุญญภาคิโณก็ผ่อดูนาแห่งตนดั่งอั้นก็หันช้างกินข้าวเสียเสี้ยง ข้าวเพื่อนก็ยังบ่กินเป็นฉันนี้ชาหนอเป็นดั่งฤๅก็หล้างจักตายชะแล ย้อนว่าหาข้าวกินบ่ได้นี้แล กูจักไปทวยรอยตีนช้างตัวนี้ไปหื้อทันแล้วหื้อช้างฆ่ากูเสียหล้างแล้วเทอะ ว่าอั้นมันก็ทวยรอยตีนช้างไปก็บ่ทันเป็นอันไกลนัก มันก็หนีคืนมา มันก็ยินอยากน้ำมากนัก มับกอบกินน้ำอันยังรอยตีนช้าง

ที่ย่ำน้ำออกบ่อหั้นแล ... โพธิสัตว์เจ้าจุติจากชั้นฟ้าตาวติงสาลงมาเอาปฏิสนธิในท้องแห่งนางสุญญภาคิโณหั้นแล ...”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางสุญญภาคิโณตั้งครรภ์หลังจากดื่มน้ำในรอยเท้าช้างจึงอนุมานได้ว่าช้างที่นางตามหานั้นน่าจะเป็นสัญญะหรือตัวแทนของผู้ชายที่นางปรารถนาแต่กลับไม่เป็นที่พึงใจของผู้ใหญ่จึงต้องลักลอบคบหาและได้เสียจนตั้งครรภ์ในที่สุด สอดคล้องกับคำกล่าวของ Wannakit (2012) ที่ว่า การตั้งครรภ์ด้วยการดื่มน้ำหรือน้ำปัสสาวะเป็นการสื่อสารเรื่องการร่วมประเวณีของชายกับหญิงที่ไม่ออกหน้าออกตา อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของฐานะทางสังคมหรือความแตกต่างทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ต่อมาเมื่อให้กำเนิดบุตร บุตรจึงไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม การเดินทางตามหาบิดาจึงเป็นการพิสูจน์สถานภาพอย่างหนึ่งของตัวละคร

3) การเดินทางเพราะถูกขับไล่ ถูกเนรเทศ

ตัวละครหญิงที่เดินทางเพราะถูกขับไล่นั้นปรากฏในเรื่องสีหนาทชาดก (Bai Lan Research Project in the North, Lanna Research Department, 1986) คือ นางสุญญภาคิโณ เนื่องจากนางตั้งครรภ์แต่ไม่สามารถบอกนายบ้านผู้ที่ได้รับสิทธิ์ในการดูแลนางหลังจากที่พ่อแม่เสียได้ว่า นางนั้นมีสัมพันธ์กับชายคนใด นายบ้านไม่พอใจเพราะคิดว่านางไม่ยอมบอกความจริงกับตนจึงได้ขับไล่นางให้ออกจากบ้านไป ดังความว่า

“... ส่วนว่าพ่อนายบ้านผู้นั้นอันเคียดแก่นางแล้วก็ร้องด่าว่าญิงใบ้ผู้ร้าย ส่วนญิงผู้ใดบ่ได้ถูกผู้ชายสักเทื่อพ้ายว่าจักได้ลูกแต่ที่ใดนั้นชา มึงล่ายกู มึงพลางกู ดาหนีเสียกูในวันนี้ บ่อั้นก็วันพรูกวันรือเทอะว่าอั้น ...”

นอกจากนี้ ยังพบตัวละครนางจันทาในเรื่อง ก่ำกาดำ (Dornnoi, 1986) ที่ถูกขับไล่ออกจากเมืองเพราะถูกใส่ร้ายว่ามีชู้กับคนเลี้ยงม้า ทำให้พญาพรหมทัตผู้เป็นสามีเนรเทศนางออกจากเมือง นางจึงรีบตระเตรียมข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นแล้วออกจากเมืองด้วยน้ำตา คร่ำครวญถึงความทุกข์ยากที่กำลังจะเกิดขึ้นกับตน ดังความว่า

“... เทวีจันทา โสกาโสกไหม้ อกทรวงในตีบคัด รีบเร่งจัดการ ตามท่านบังคับ น้ำเนตต์หน้าเพพัง เคียมครัวใส่พร้อม เครื่องหย้องสีปัง เข้าของเงินคำ เอาตามแต่ได้ ออกจากเวียงไพ บุรีร้องไห้ ตัวเองเดียวซ้อยล้อย ...”

ในกรณีของนางจันทาข้างต้นก็ถูกพญาพรหมทัตใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของความเป็นสามีและผู้ครองเมืองเนรเทศนางออกจากเมืองอย่างไม่เป็นธรรมเพียงเพราะเชื่อในคำใส่ร้ายของนางเมียน้อย อาจเป็นเพราะเห็นว่าการที่ผู้หญิงหรือเมียลักลอบมีชู้นั้นเป็นเรื่องที่หยามเกียรติศักดิ์ศรีแห่งความเป็นชาย ยิ่งชู้เป็นเพียงคนเลี้ยงม้าแต่ตนเป็นถึงเจ้าเมืองนั้นยิ่งเพิ่มระดับความรุนแรงทางความรู้สึกจึงไม่ทันยั้งคิดพิจารณาสืบหาความจริงให้ปรากฏ ลักษณะดังกล่าวเป็นการสื่อให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ด้อยหรือเป็นรองผู้ชายจึงไม่มีสิทธิ์มีเสียงในการโต้แย้งหรือชี้แจงข้อเท็จจริงใด ๆ จึงมักอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำอย่างไม่มีความเป็นธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า การเดินทางของตัวละครหญิงอันมีเหตุจากถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศออกจากบ้านเมืองนั้น เกิดจากฐานคิดความเป็นรองของผู้หญิงที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียงแม้เพียงจะชี้แจงแต่อย่างใด ดังนั้นจึงต้องยอมจำนนต่อการถูกใส่ร้ายและคำตัดสินโดยไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการผลิตซ้ำความเป็นรองหรือความด้อยค่าให้แก่ผู้หญิงซึ่งเป็นการพยายามกดทับความเป็นหญิงแต่กลับเชิดชูความยิ่งใหญ่ของผู้ชายนั่นเอง

4) การเดินทางเพื่อท่องเที่ยว

การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวของผู้หญิงปรากฏอยู่ในเรื่อง นางผมหอม (Wattanarat, 1989) ในตอนที่นางสิดาเริ่มเข้าสู่วัยสาวเกิดความเบื่อหน่ายจึงอยากออกไปเที่ยวเล่นในป่า พญาผู้เป็นพ่อจึงสั่งให้บ่าวไพร่ติดตามนางไปด้วย นางเพลิดเพลินกับการชมดอกไม้จนทำให้นางหลงอยู่ในป่าเพียงลำพัง เมื่อกระหายนางจึงดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง จากนั้นเทวดาก็ช่วยนำทางให้นางกลับเมืองได้อย่างปลอดภัย ไม่นานนักนางก็ตั้งครรภ์จากการดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง ดังความว่า

> "... นางผู้นั้น เอกิกา ยังเปนผู้ 1 คนเดียว อาสมิกา ยังบ่มีผัวเทื่อ มักว่าเปนสาวผ้งขึ้นไหย่แล อถ ไนกาละนั้น สา อันว่านางสิดาผู้นั้น คนฺตุกามา อันมีไจมักไคร่ไพแอ่วเหล้นพรฺหารญฺเญ ไนป่า โสกวูปสมนาย เพื่อหื้อหายรำงับเสียยังคำโสกเส้าหมองไจแห่งตนแล ... สีเส ไนหัวมีกลิ่นคันธอันหอมตลบใจด้วย คันธชาติ ทังหลายหากบ่รู้ม้วยเหยหายแล้ว ... อันว่านางสิดาราชกุมมารีผู้นั้น เอกิกา อันเปนผู้นึ่งคนเดียว หากไพค็หลงด่านป่าพลัดหมู่รี้พลเสีย บ่รู้ที่ทางไดจักไพ ..."

จากข้างต้น อาจอนุมานได้ว่าการที่นางสิดาอยากท่องเที่ยวในวัยที่สมควรมีคู่ครองนั้น น่าจะเป็นการสื่อถึงความต้องการมีอิสระในการเลือกคู่ครองด้วยตนเองซึ่งอาจเป็นผู้ที่ไม่ถูกตาต้องใจหรือไม่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่หรือสังคม นางจึงต้องออกจากพื้นที่ที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของพ่อเพื่อที่นางจะได้มีอิสระ นางเพลิดเพลินกับการชมดอกไม้จนหลงอยู่ในป่า ดอกไม้น่าจะเป็นสัญญะแห่งตัณหาราคะ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่านางลุ่มหลงมัวเมาในรสแห่งราคะจนลืมคืนวันกระทั่งตั้งครรภ์ นางจึงได้เดินทางกลับเข้าเมือง อาจสังเกตได้ว่าเมื่อผู้หญิงมีสถานะของความเป็นแม่เพิ่มมาก็ต้องกลับเข้าพื้นที่แห่งความเป็นรองเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญของผู้หญิงอันถูกกำหนดด้วยอำนาจปิตาธิปไตยอย่างหลีกหนีไม่ได้

5) การเดินทางเพื่อกลับเข้าเมือง

การเดินทางเพื่อกลับเข้าเมืองของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาปรากฏในเรื่องนางผมหอม (Wattanarat, 1989) โดยหลังจากที่นางผีโพรงแปลงเป็นนางคันธเกสีติดตามท้าวบังเกิดกลับเมืองแล้วนั้น นางคันธเกสีตัวจริงก็ต้องใช้ชีวิตอยู่ในป่าเพียงลำพังมีเพื่อนเป็นสัตว์ป่าน้อยใหญ่ทั้งหลาย กระทั่งลูกน้อยทั้งสองออกตามหาจนพบแล้วกลับไปเล่าความจริงให้ท้าวบังเกิดฟังจึงรีบออกตามหานาง เมื่อพบกันนางได้ประชดประชันตัดพ้อต่อสามีต่างๆ นานาด้วยความน้อยใจ แต่สุดท้ายนางก็ต้องยอมให้อภัยแต่มีเงื่อนไขว่าท้าวบังเกิดต้องฆ่านางผีโพรงให้ตายก่อนนางจึงจะยอมกลับเข้าเมืองด้วย ท้าวบังเกิดรับปากและรีบสั่งการให้ตกแต่งช้างชื่อบุญชูให้สมเกียรติเพื่อไปรับนางกลับเมือง ดังความว่า

"... ตาต ดูราท้าวทังหลาย สูจุ่งห้างช้างตัวบุญชูตัวประเสิฏมารับเอานางราชเทวีแห่งพระองค์เราเมือสู่เมืองบัดนี้รีบเทอะว่าอั้นแล้ว ... ดูราตนเปนเจ้าแล้วค็ห้างช้างตัวบุญชูนั้นมาแล้ว ค็หื้อนางคันธเกสีราชเทวีขึ้นขี่เหนือหลังช้างกับด้วยลูกรักทัง 2 หั้นแล มหาสตฺโต ส่วนว่ามหาสัตต์เจ้า อภิรุยฺหิ ค็ขึ้นขี่ เชยฺยหตฺถํ สู่หลังช้างตัวชื่อมหาไชยตัวประเสิฏ ..."

นอกจากนี้ ในเรื่องก่ำกาดำ (Dornnoi, 1986) ยังปรากฏการเดินทางเพื่อกลับเข้าเมืองของนางจันทา หลังจากที่นางถูกเนรเทศออกจากเมืองเพราะถูกใส่ร้ายว่านางมีชู้กับคนเลี้ยงม้า การกลับเมืองของนางในครั้งนี้ยังเต็มไปด้วยความโกรธปนน้อยใจพญาพรหมทัตผู้เป็นสามีที่ไม่เคยเชื่อในความบริสุทธิ์ของนาง พญาพรหมทัตขอให้นางอภัยให้ตนแต่นางยังปฏิเสธ พญาพรหมทัตจึงขอให้ก่ำกาดำช่วยและในที่สุดนางก็ต้องยอมจำนนกับคำร้องขอของก่ำกาดำผู้เป็นลูก ดังความว่า

"... อถ เมื่อนั้น โพธิสัตถา รับขันบิดา ไพสากราบเฝ้า ว่าองค์ราชา บิดาพ่อเจ้า มีมโนเส้าต่ำค้อย ที่ได้หลงหลำ ฟังคำเมียน้อย ขอพระแม่ได้ราชา จิ่งขอลูกนี้ เข้ามาทูลสา ขอพระมาดา รับนิมนต์เจ้า ... อถ เมื่อนั้น หน่อนงสมสรี จันทาเทวี บ่จาตอบถ้อย เลิยรับนิมนต์ องค์ศำยอดส้อย ค็ใจดีมาเท่าช้าง รีบเร่งเสนา โยธาละล้าง จัดการแต่งห้างเรียวไว พวกพลรถม้า สนั่นหวั่นไหว เข้าสู่เวียงไชย พรหมมามิ่งห้อง ..."

จากตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการเดินทางเพื่อกลับเมืองของนางทั้งสองเสมือนเป็นรางวัลหรือของขวัญที่นางทั้งสองได้รับหลังจากผ่านบททดสอบอันแสนสาหัสที่ต้องเผชิญหน้ากับความกลัว ความไม่มั่นคงของชีวิตเพียงลำพังซึ่งถือเป็นบทพิสูจน์ความอดทน ความดีงามและบุญบารมีของนาง นอกจากนี้สังเกตได้ว่าลูกเป็นผู้ที่มีอิทธิพลหลักต่อการตัดสินใจในการกลับเข้าเมืองของนางทั้งสอง จึงกล่าวได้ว่า ผู้หญิงไม่สามารถหลุดจากบทบาทแม่และเมียได้หากยังอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมปิตาธิปไตยแม้ว่าจะพยายามหลีกหนีเพียงใดก็ตาม

3. การเมืองเรื่องเพศจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิง

การเมืองเรื่องเพศเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างตัวละครหญิงและตัวละครชาย อันส่งผลให้เกิดการต่อรอง ต่อสู้เพื่อช่วงชิงนิยามความเป็นหญิงในมิติที่หลากหลายที่มากกว่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะแม่และเมียในอุดมคติเท่านั้น

การนำเสนออนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาข้างต้นเป็นการประกอบสร้างผ่านมุมมองของผู้แต่งเพศชายทั้งพระภิกษุสงฆ์หรือปราชญ์ที่เคยบวชเรียนมาก่อน เนื่องจากถือว่าเป็นกลุ่มที่มีทั้งความรู้ อำนาจในการคัดสรรและประกอบสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ ในสังคมเพื่อถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันมารุ่นสู่รุ่น รวมทั้งประกอบสร้างลักษณะความเป็นหญิงในอุดมคติที่อาจแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงชายในสังคมได้

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงข้างต้นสังเกตได้ว่า มีการประกอบสร้างให้ตัวละครชายเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลต่อผู้หญิงเพราะการเดินทางทุกครั้งของตัวละครหญิงขึ้นอยู่กับตัวละคร

ชายทั้งสิ้น ทั้งจากรูปแบบการเดินทางที่ต้องอาศัยพาหนะ เช่น หงส์ยนต์ที่ตัวละครชายเป็นผู้สร้างขึ้นและเป็นผู้บังคับทิศทาง นอกจากนั้นผู้ชายยังเป็นเหตุหรือปัจจัยหลักในการเดินทางของตัวละครหญิง เช่น การหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีหลังจากลักลอบอยู่ด้วยกัน การออกตามหาทั้งพ่อและสามีทั้งที่รู้ว่าตนอาจเจอกับอันตรายต่าง ๆ หรือการถูกขับไล่ ถูกเนรเทศออกจากเมืองด้วยความเข้าใจผิดและการกลับเข้าเมืองอย่างสมศักดิ์ศรี เป็นต้น จากตัวอย่างจะเห็นว่า ตัวละครชายมีการใช้ทั้งอำนาจที่รุนแรงด้วยการใช้กำลังบังคับและใช้อำนาจแบบไม้นวมโดยที่ผู้หญิงยินยอมและพร้อมทำด้วยความเต็มใจจากฐานะของความเป็นเมียและแม่

นอกจากนี้ การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงขึ้นอยู่กับการหยิบยื่นจากฝ่ายชาย ดังเหตุการณ์เดินทางกลับเข้าเมืองด้วยการขี่ช้างอย่างสมเกียรติของนางจันทาในเรื่องก่ำกาดำและนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอม ในขณะเดียวกันผู้ชายก็สามารถหยามเกียรติศักดิ์ศรีของผู้หญิงได้อย่างไม่รู้ผิด ดังเหตุการณ์ตอนที่พญาพรหมทัตตัดยศและเนรเทศนางจันทาออกจากเมืองด้วยความเข้าใจผิดทั้งที่นางไม่มีความผิดแม้แต่น้อย การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ชาย ดังกรณีนางสุญญภาคิโณในเรื่องสีหนาทชาดกที่แม้พ่อแม่จะเสียชีวิตไปแล้วแต่นางก็ยังต้องอยู่ในความดูแลของนายบ้าน หรือในกรณีของนางจันทาในเรื่องก่ำกาดำที่ถูกมัดลอยแพจนไม่เหลือแม้อำนาจในการบังคับร่างกายตนเองเพราะถูกพันธนาการด้วยเชือก อนึ่ง การเดินทางของตัวละครหญิงยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่สามารถตัดกิเลสที่อยู่ภายในใจได้ แต่ยังหลงอยู่ในห้วงอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง จึงเป็นเหตุให้ผู้หญิงยากที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพานได้ ดังกรณีการเดินทางทางเรือของตัวละครหญิงทั้งนางคันธเกสีและนางจันทาที่ไม่อาจถึงที่หมายได้สำเร็จเพราะระหว่างทางยังติดอยู่ในห้วงอารมณ์ที่หลากหลายและไม่สามารถยับยั้งอารมณ์ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากมองในมิติการเมืองเรื่องเพศแล้วจะเห็นว่าตัวบทชาดกล้านนามีการผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและชายผ่านอนุภาคการเดินทางของผู้หญิง โดยที่ตัวละครชายถูกประกอบสร้างให้มีอำนาจเหนือและครอบงำวิธีคิดและพฤติกรรมของตัวละครหญิง ส่วนตัวละครหญิงก็เป็นฝ่ายถูกครอบงำและไม่สามารถขัดขืนต่ออำนาจผู้ครอบงำได้ ผู้วิจัยเห็นว่าชาดกล้านนาน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่หรือเครื่องมือในการครอบงำทางความคิดหรืออุดมการณ์อย่างเป็นธรรมชาติที่ค่อย ๆ แทรกซึมจนยอมรับอำนาจและความเป็นรองอย่างแทบไม่รู้ตัว เนื่องจากชาดกเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มักนำเสนอภาพเชิงอคติทางเพศ ด้วยเห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีสถานภาพด้อยกว่าผู้ชาย อันสื่อให้เห็นภาพความเป็นเพศหญิงที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์ของศาสนาอันมีร่องรอยความคิดในเชิงลดทอน กีดกัน และเบียดขับความเป็นเพศหญิงในสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจ (Hongsuwan, 2012) ดังนั้น ผู้ชายจึงมีอำนาจในการผลิตและผลิตซ้ำความเป็นหญิงเป็นชายให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมเพื่อเป็นการหล่อหลอมกล่อมเกลาวิธีคิดของผู้คนในสังคม และเพื่อดำรงซึ่งผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มตน

อย่างไรก็ตาม จากมิติการเมืองเรื่องเพศนั้นย่อมเล็งเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตสามารถแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่มีใครเป็นผู้ชนะหรือมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จและถาวรเสมอไป แม้ว่าการศึกษาข้างต้นจะชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกครอบงำจากอำนาจของผู้ชาย แต่ผู้หญิงก็มักจะไม่ยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไปแต่ยังหาโอกาสในการต่อรองหรือขัดขืนกับอำนาจที่เหนือกว่าอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อช่วงชิง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความเป็นหญิงในอีกมิติหนึ่งภายใต้อำนาจปิตาธิปไตย

จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงในชาดกล้านนานี้ แม้ว่าจะประกอบสร้างให้ตัวละครหญิงตกอยู่ในภาวะวิกฤตจึงต้องออกเดินทางด้วยเหตุปัจจัยจากผู้ชายทั้งในฐานะพ่อ สามี หรือลูกซึ่งจะพบลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงและผู้ชายอยู่ 3 รูปแบบ คือ ยอมรับ ยอมรับแบบมีเงื่อนไข และไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ เมื่อตัวละครหญิงยอมรับแบบมีเงื่อนไข หรือไม่ยอมรับกับอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชายนั้นก็มักจะมีวิธีในการรับมืออยู่หลายรูปแบบ อันถือได้ว่าเป็นการช่วงชิงการให้ความหมายผู้หญิงที่ไม่ยอมอยู่ภายใต้การถูกครอบงำอย่างถาวร ดังเช่น การออกจากพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย ดังกรณีของนางสิดาในเรื่องนางผมหอมที่นางออกท่องเที่ยวในวัยที่ควรมีคู่ครอง ผู้วิจัยเห็นว่า ด้วยวัยนี้นางอาจต้องการอิสระในการเลือกคู่ครองและไม่ยอมรับกับอำนาจในพื้นที่ที่กำกับนางอยู่ แต่เมื่อต้องการกลับเข้าเมืองนางก็ใช้การตั้งครรภ์มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองเพื่อให้นางได้กลับเข้ามาในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัย หรือในกรณีของนางปิมปาในเรื่องวรรณพราหมกับนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอมที่ต่างหลบหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีซึ่งอาจมองได้ว่าแม้จะการปฏิเสธอำนาจของพ่อแต่นางกลับยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจของสามีอยู่ดี

นอกจากนี้ ยังประกอบสร้างให้ตัวละครหญิงในชาดกล้านนามีวิธีต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่าด้วยการนิ่งเงียบ ดังกรณีของนางจันทาในเรื่องก่ำกาดำจากที่นางปฏิเสธคำร้องขอของพญาพรหมทัต แต่นางกลับตอบรับคำขอของก่ำกาดำโดยใช้ความนิ่งเงียบเป็นคำตอบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การนิ่งเงียบถือเป็นการยอมรับอำนาจอย่างหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นการต่อรองเพื่อสร้างอำนาจให้ตนเองอยู่ในที อนึ่ง นางจันทายังแสดงให้เห็นทั้งการยอมรับและปฏิเสธอำนาจของเพศชายคือ ยอมรับสถานะของความเป็นแม่แต่ปฏิเสธสถานะของความเป็นเมีย อย่างไรก็ตามแม้ว่านางจะปฏิเสธหรือต่อรองบ้าง แต่นางก็ยังถูกครอบงำด้วยอำนาจปิตาธิปไตยจากบทบาทของความเป็นแม่ นอกจากนี้ยังพบการต่อรองด้วยความเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาดด้วย ดังกรณีของนางคันธเกสีในเรื่องนางผมหอม จากเหตุการณ์ที่นางยื่นคำขาดให้ท้าวบังเกิดฆ่านางผีโพรงเสียก่อน ไม่เช่นนั้นนางจะไม่ยอมกลับเข้าเมืองและจะยังคงใช้ชีวิตอยู่ในป่าตามเดิมจากที่ท้าวบังเกิดเคยทิ้งให้นางไว้เพียงลำพังแต่กลับพานางผีโพรงกลับไปอยู่กินด้วยกัน ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการที่นางคันธเกสีเลือกใช้ความเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาดนั้นเสมือนกำกับให้ท้าวบังเกิดตกอยู่ภายใต้อิทธิพลนางบ้าง จะเห็นว่า ตัวละครหญิงในมิติการเมืองเรื่องเพศมีการสลับบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำบ้างเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการท้าทายและทดทอนอำนาจของความเป็นชายในฐานะพ่อและสามีได้

จากข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ในสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่า ผู้หญิงจะยิ่งหากลวิธีที่จะสร้างอิทธิพลหรืออำนาจในการจัดการหรือต่อสู้ต่อรองกับผู้ชายเสมอด้วยอำนาจที่ไม่เป็นทางการหรืออำนาจแฝงที่อยู่ภายใต้ชายเป็นใหญ่เพื่อให้ผู้ชายตกอยู่ภายใต้อำนาจของตนได้บ้าง หรือทำให้ตนสามารถหลุดจากการถูกครอบงำได้เป็นระยะนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

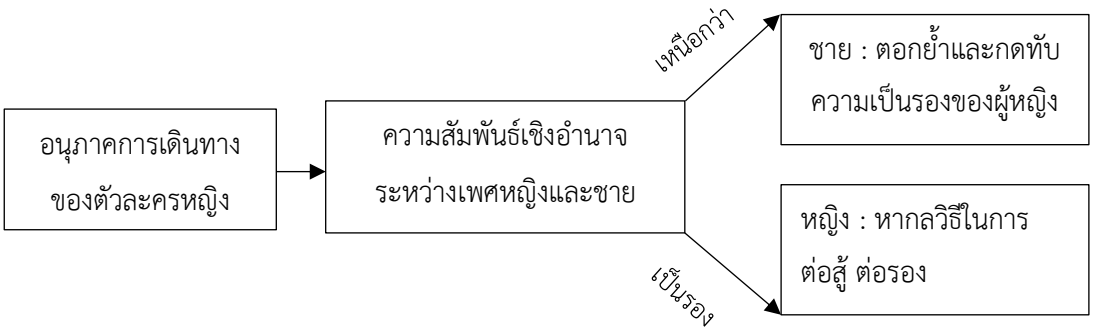

รูปภาพที่ 1 ภาพองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศ
ผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนา

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์การเมืองเรื่องเพศผ่านอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนานี้เป็นการสรุปว่าอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยเพศชายมีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและกดทับความเป็นหญิง ส่วนเพศหญิงที่ตกเป็นรองก็พยายามหากลวิธีเพื่อต่อสู้ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย พบว่า การเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนามักเกิดขึ้นจากภาวะวิกฤตหรือภาวะที่ไม่ปกติ ดังเช่น การถูกขับไล่หรือเนรเทศ การหนีออกจากเมืองเพื่อติดตามสามีที่แอบลับลอบอยู่กินด้วยกัน การออกตามหาพ่อหรือสามีที่พลัดหลงกัน ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะผู้หญิงถูกประกอบสร้างให้เป็นเพศที่อ่อนแอและมีบทบาทหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวโยงกับความเป็นแม่และเป็นเมียโดยมีครัวเรือนเป็นพื้นที่สำคัญของบทบาทหน้าที่ดังกล่าว แต่เมื่อมีเหตุมากระทบที่ไม่อาจทำหน้าที่ของแม่และเมียได้อย่างสมบูรณ์ก็ต้องออกจากพื้นที่ตรงนั้น เสมือนว่าการเดินทางของตัวละครหญิงเป็นแบบทดสอบเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ความอดทนอดกลั้น บุญบารมี หรืออาจถือเป็นบทลงโทษ ดังกรณีการลับลอบอยู่กับสามีจนตั้งครรภ์ซึ่งถือเป็นเรื่องที่แหวกขนบของความเป็นผู้หญิงที่ดีตามกรอบคิดของสังคม การเดินทางเพื่อติดตามสามีจึงมักพบกับการพลัดพรากซึ่งน่าจะถือเป็นบทลงโทษอย่างหนึ่ง ทั้งนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ Kaewthep (2001) ที่ว่า ผู้หญิงจะถูกกำหนดให้อยู่แต่ในบ้านเพราะพื้นที่สาธารณะยังมีภยันอันตรายในด้านกายภาพมาก ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถออกจากบ้านได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ในการป้องกันตัว และสภาวะของความเป็นผู้หญิงก็มีจุดอ่อนให้ทำร้ายอยู่มาก แต่ผู้หญิงจะออกจากบ้านในภาวะวิกฤตหรือภาวะพิเศษ (crisis period) เท่านั้น ซึ่ง Kaewthep ตีความว่าการที่ผู้หญิงเคลื่อนย้ายออกจากบ้านเป็นการลงโทษทางสังคม เนื่องจากนอกบ้านเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัยอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง

นอกจากนี้ ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและเพศชายที่สะท้อนจากอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาพบว่า เพศชายเป็นเพศที่มีอำนาจเหนือกว่าจึงพยายามตอกย้ำและ

กดทับความเป็นหญิงด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังเช่น ตัวละครชายมีอิทธิพลต่อการเดินทางของตัวละครหญิง ตัวละครชายสามารถหยิบยื่นหรือทำลายเกียรติศักดิ์ของตัวละครหญิงได้ ในขณะเดียวกันอนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตโดยที่ผู้หญิงไม่ยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไป ผู้หญิงจึงหากลวิธีที่จะสร้างอำนาจเพื่อท้าทายอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ชายเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hongsuwan (2013) ในเรื่อง อมราพิศวาส ผู้หญิงรักพระกับนัยของความรุนแรง ที่ได้นำเสนอมิติของผู้หญิงที่ต้องต่อสู้กับการครอบงำของสังคมปิตาธิปไตย และได้เผยให้เห็นนัยเชิงอำนาจที่แฝงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างนางอมรากับพ่อและพระชินะที่มีการช่วงชิงแก่นความรักของตัวละครฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกันนั่นคือ ความปรารถนาของผู้ชายที่เป็นพระภิกษุคือ บำเพ็ญบารมีให้บรรลุสิ่งสูงสุดในทางศาสนาเพื่อพิสูจน์ความเป็นลูกผู้ชาย อันบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์ ขณะที่แรงปรารถนาของผู้หญิงที่เป็นหญิงวัยแรกรุ่นคือ การได้แต่งงานมีคู่ครองอันบ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่บริสุทธิ์ซึ่งเปรียบเป็นความสัมพันธ์ระหว่างทางธรรมกับทางโลก ในตอนจบทั้งคู่ต้องพบกับความตาย เนื่องจากผู้หญิงประพฤตินอกลู่ ผู้ชายเป็นเพศบรรพชิตแต่ประพฤติผิดวินัยด้วยการนำผ้าสไบของนางมาแนบอกอันบ่งบอกถึงความปรารถนาในอารมณ์ทางโลก ความตายจึงถือเป็นการลงโทษที่ทั้งคู่ท้าทายต่อกรอบจารีตนิยมแห่งสังคมปิตาธิปไตยนั่นเอง

สรุป

อนุภาคการเดินทางของตัวละครหญิงในชาดกล้านนาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชายซึ่งส่งผลให้เกิดการต่อรองต่อสู้เพื่อช่วงชิงนิยามความเป็นหญิงที่ไม่ได้ตกเป็นรองเสมอไป การเดินทางของตัวละครหญิงสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การเดินทางทางบก การเดินทางทางน้ำ และการเดินทางทางอากาศ ซึ่งพบว่าการเดินทางทางบกด้วยการเดินเท้าเท่านั้นที่ผู้หญิงสามารถพึ่งพาและต่อสู้กับอุปสรรคได้ด้วยตนเอง ส่วนการเดินทางในรูปแบบอื่นที่ต้องอาศัยพาหนะไม่ว่าจะเป็นช้าง เรือ แพ หรือหงส์ยนต์นั้นตัวละครหญิงยังต้องพึ่งพาตัวละครชาย นอกจากนี้พบว่าผู้ชายมีอิทธิพลต่อการเดินทางของตัวละครหญิงด้วยเหตุ 5 ประการ คือ เพื่อติดตาม เพื่อตามหา ถูกขับไล่หรือถูกเนรเทศ เพื่อท่องเที่ยว และเพื่อกลับเข้าเมือง จากการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงพบสิ่งที่พยายามกดทับหรือตอกย้ำความเป็นรองของผู้หญิง ได้แก่ ตัวละครชายเฉพาะที่อยู่ในฐานะสามีเป็นผู้ทรงอิทธิพลและทรงอำนาจต่อผู้หญิงในฐานะเมีย เกียรติและศักดิ์ศรีของผู้หญิงขึ้นอยู่กับการหยิบยื่นจากฝ่ายชาย ผู้หญิงไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในตัวเองแต่ยังต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ชาย และผู้หญิงเป็นเพศที่ตัดกิเลสภายในใจได้ยากจึงไม่ง่ายนักที่จะหลุดพ้นและเข้าสู่นิพพาน ในขณะเดียวกันอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นพลวัตโดยที่ผู้หญิงไม่ยอมจำนนต่อความเป็นรองเสมอไป ดังนั้น ผู้หญิงจึงหากลวิธีที่จะสร้างอำนาจในการจัดการหรือต่อสู้ต่อรองกับผู้ชายเสมอ จากการศึกษาชาดกล้านนาพบกลวิธีที่ผู้หญิงใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองอันได้แก่ การออกจากพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชาย การตั้งครรภ์ การนิ่งเงียบ และการใช้ความเดี่ยวและเด็ดขาด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เนื่องการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อแสดงให้เห็นและเข้าใจวิธีคิดหรือมุมมองในการศึกษาอนุภาคการเดินทางของผู้หญิงว่ามีความสัมพันธ์กับแนวคิดการเมืองเรื่องเพศอย่างไร การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ผู้ที่สนใจใช้เป็นแนวทางในการเรียนรู้และศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยโดยการใช้แนวคิดการเมืองเรื่องเพศกับอนุภาคตัวละคร วัตถุสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่หลากหลายยิ่งขึ้นเพื่อจะได้เข้าใจและมองเห็นวิธีคิดหรือกลวิธีในการต่อรองอำนาจของผู้ที่ตกเป็นรองได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

References

Bai Lan Research Project in the North, Lanna Research Department. (1986). *Seehanat Jataka*. Chiang Mai: Social Research Institute Chiang Mai University.

Chongsathitman, C. (1992). *Cultural Crisis: The Case of Changing Commnity Values*. Bangkok: Office of the National Culture Commission.

Dornnoi, S. (1986). *A Comparative Study of Kamkadam in Lanna, Esarn and Tai Khoen*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.

Hongsuwan, P. (2012). *Legend of Lanna Buddha: Wisdom the Power of Faith and Relationship with Local*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).

Hongsuwan, P. (2013). Amarapiswad: Women love the monks with the meaning of violence. in *A long time ago there was a Story Tale Legend Life (pp. 311-348)*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Kaewthep, K. (2001). *Women study 2 women with various issues*. Bangkok: Office of the National Women's Promotion and Coordination Committee Office of the Permanent Secretary, Office of the Prime Minister.

Kongkirati, P. (2015). *Thai culture politics on memory/ discourse/ power*. Nonthaburi: Sameskybooks.

Nimmanahaeminda, P. (2000). *Folktales Study*. Bangkok: Faculty of Arts Chulalongkorn University.

Piayura, O. (2018). *Literature and Gender*. (2nd ed.). Khon Kaen: Khon Kaen Printing.

Ratana, P. (2013). Creating the image of the northern woman: the impact of tourism development in Thailand. in Chaimuangchun, P., Saensa, P (Eds.). *Lanna history mark: Includ academic articles on the occasion of the sixth anniversary of Prof. Saratsawadee-Assoc. Prof.Somchot Angsakul*. (pp. 247-270). BangKok: Eastern Printing House.

Wannakit, N. (2012). Motif of Supernatural Birth in Jataka, Thai Myths and Folktales. *Humanities Journal*, 19(2), 60-86.

Wannaphram. (n.d.). Chiang Mai: Prathuangvittaya.

Wattanarat, S. (1989). *A Comparative Study of "Nang Phom Hom" in the Lanna Thai and the Esarn Versions*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา*

Moral Game–Based Active Learning Management to Promote Good Citizenship of Elementary School Students

[1]ขวัญวรา วงค์คำ, จารุณี ทิพยมณฑล และ ชรินทร์ มั่งคั่ง

[1]Kwanvara Wongkum, Jarunee Dibyamandala and Charin Mangkhang

[1]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1]Faculty of Education, Chiang Mai University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: pearkwanvara@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา 2) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/9 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 45 คน โดยเลือกแบบเจาะจงเพราะนักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการไม่เป็นพลเมืองดี และเล่มเกมเป็นประจำ เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 7 แผน รวมทั้งหมด 20 ชั่วโมง และแบบทดสอบความเป็นพลเมืองดี แบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงเพื่อนำเสนอเชิงพรรณนา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากแบบประเมินความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อมูลจากการทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t – test) แบบ Dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลจากการเรียนรู้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 แผน รวมจำนวน 20 ชั่วโมง ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่องเงื่อนไขคุณธรรม และแผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง มีผลประเมินความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับ 0.79 – 0.87 ซึ่งมีความเหมาะสมมาก 2) ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็น

*Received January 21, 2021; Revised March 4, 2021; Accepted March 12, 2021

พลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาทั้ง 7 แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่าผลการเรียนรู้หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; ความเป็นพลเมืองดี; เกมคุณธรรม

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to develop the active learning with the use of moral games to promote good citizenship in elementary school students; and 2) to investigate the results of active learning management with the use of moral games to promote citizenship in elementary school students. The population for the study consisted of 45 elementary school students from class 5/9 at the Prince Royal's College in Chiang Mai Province, who were selected by purposive sampling. The research instruments included 7 active learning management plans with the use of moral games to promote good citizenship in elementary school students over the course of 20 hours, as well as a 5-question test measuring good citizenship. The data were analyzed using content analysis and presented using the descriptive approach. The Item Objective Congruence (IOC) was used to assess the congruence of experts' opinions while the data of pretest and posttest were used to find mean, standard deviation, and t-test dependent.

From the study, the following results are found: 1) The learning results of 7 active learning management plans, totaling 20 hours, including: learning management plan 1 on sufficiency economy, learning management plan 2 on modesty, learning management plan 3 on rationality, learning management plan 4 on good immunity, learning management plan 5 on knowledge condition, learning management plan 6 on moral conditions, and learning management plan on 7 on the application of sufficiency economy. All of which are congruent with experts at the 0.79 – 0.87 level, indicating a high level of propriety. 2) The management of active learning with the use of moral games to promote good citizenship of elementary school students from all 7 learning management plans discovered that the posttest is higher than the pretest with a statistical significance of 0.05.

Keywords: Active Learning Management; Good Citizenship; Moral Games

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาต่างๆมากมาย ตามความเจริญของยุคสมัย ซึ่งแตกต่างกับสมัยก่อนมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง การศึกษาไม่เสมอภาคระหว่างสังคมเมืองกับ

สังคมต่างจังหวัด ปัญหาวัยรุ่นในสถานศึกษา แต่ถ้าจะว่าไปแล้วสังคมเราก็ใช่ว่าจะเลวร้ายไปทุกเรื่อง ยังมีสิ่งที่เรียกว่า การพัฒนาที่ดี ของสังคมเกิดขึ้นเสมอ ๆตามยุคสมัยของความเจริญ เช่น ความสะดวกสบายและเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ ที่ทำให้ประเทศไทยเกิดนวัตกรรมที่ทันสมัยมากกว่าสมัยก่อนมาก เช่นติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ทันสมัย สะดวกรวดเร็วเป็นต้น เด็กส่วนมาก ติดเกม โดยเฉพาะเด็กในเมือง และต่างจังหวัดที่ ร้านอินเตอร์เน็ต สามารถเปิดได้ถึงเที่ยงคืน ภาวะติดเกมของเด็กส่วนใหญ่ที่สังเกตเห็น คือ มาจากครอบครัวฐานะปานกลาง ถึง ดีมาก หรือแม้กระทั่งเด็กที่ไม่มีเงินก็ต้องร้องให้ขอเงินพ่อแม่ หรือ ขโมยเงินพ่อแม่ไปเล่นเกม หรือเด็กที่มีฐานะขึ้นมา ก็จะมีคอมพิวเตอร์ในบ้านก็จะเล่นเกม ดึกดื่นเที่ยงคืนโดยไม่หลับไม่นอน ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เมื่อเทียบกับสมัยก่อน เกิดภาวะ ไม่พูดจากับใคร เพราะติดเกม ความเป็นจริงแล้วเกมบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ดี ฝึกสมองและช่วยเสริมการเรียนรู้ แต่ ส่วนใหญ่แล้ว เกมที่เล่นอยู่เท่าที่สังเกตเห็นจาก จะเป็นเกมที่เน้นการแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย เน้นความก้าวร้าว การต่อสู้ที่รุนแรง ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว จิตใจ ของเด็กนั้นจะรับข้อมูลแบบใด เมื่อมาโรงเรียนความก้าวร้าวที่สะสมมาจากสื่อประเภทนี้ ก็จะแสดงออกมา เป็นความก้าวร้าวต่อเพื่อนๆ ต่อครู หรือต่อพ่อแม่ การเล่นเกมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งให้ความบันเทิงเป็นหลัก เสริมสร้างความสุขในช่วงเวลาว่างได้ดี แต่บางครั้งก็ทำให้เกิดโทษและกลายเป็นปัญหาตามมาได้หากใช้งานไม่เหมาะสม (Arunakun, 2016)

ระดับจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามทฤษฎีโคลเบิร์ก กล่าวว่า ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (conventional morality) ช่วงอายุระหว่าง 10-20 ปี ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุนี้ส่วนใหญ่สามารถที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมเพราะรู้ว่าเป็นกฎเกณฑ์ ซึ่งในปัจจุบันผู้ใหญ่ในสังคมไม่ได้ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กดู จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่เด็กไม่ได้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตทำให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ประเทศไทยขณะนี้อยู่ในสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม ที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ผู้คนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ผลจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในส่วนนโยบายของภาครัฐนั้นได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ คู่คุณธรรม มุ่งสร้างจริยธรรมให้เกิดแก่ผู้เรียน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบต่อข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) และหลักการร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552 ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2552 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่รู้ ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

สามารถก้าวทันโรค มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีโอกาสเรียนรู้อย่างเท่าเทียม เสมอภาค

จากการศึกษาระหว่างปี 2550-2551 เด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 9-15 ปี จำนวน 2,452 คน 5 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร ราชบุรี สุรินทร์ และสุราษฎร์ธานี พบว่าร้อยละ 13.3 กลุ่มที่กำลังติดเกมมีอายุเฉลี่ย 11 ปี และมีภาวะติดเกมมาก โดยที่นิยมเล่นมากที่สุด คือ เกมบู๊ล้างผลาญ เกมเกี่ยวกับเพศ นุ่งน้อยห่มน้อย โดยเฉพาะเกม sf หรือ special force ยังเป็นที่นิยม ซึ่งสอดคล้องกับผลสถิติของ Suwanpho (2014) เผยพบเด็กไทยติดเกมออนไลน์ บางคนถึงขั้นเสพติดรุนแรงไม่สามารถหยุดเล่นเกมได้ คิดเป็นร้อยละ 10-15 ของเด็กนักเรียนทั่วประเทศ ที่สำคัญยังพบว่า จากการสำรวจยังพบว่า เด็กไทยเล่นเกมออนไลน์ผ่านโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต สูงถึง 3.1 ชั่วโมงต่อวัน ถือเป็นอันดับ 1 ของประเทศในแถบเอเชีย พญ.มธุรดา ยังกล่าวอีกว่า การใช้เวลาเล่นเกมมากกว่า 60.7 นาที/วัน จะส่งผลต่อเด็กวัยรุ่นไทย ทั้งด้านการเรียน ความเครียด สภาพอารมณ์ และจิตใจแปรปรวน อีกทั้งไม่มีพัฒนาการที่ดี และเสี่ยงต่อการติดการพนันจากเกมด้วย (Thomyangkul, 2006)

จากปัญหาดังกล่าวสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การเรียนการสอนในปัจจุบันจะต้องเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา การเรียนแบบบรรยายอาจจะใช้ได้ผลกับเนื้อหาบางเนื้อหา แต่บางครั้งไม่อาจนำพานักเรียนไปสู่การคิดในระดับสูงได้ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นปัญหาในการจัดการเรียนรู้ว่า ถ้าจะจัดการเรียนรู้แบบครูเป็นศูนย์กลางจะไม่สามารถนำพานักเรียนไปสู่การคิดขั้นสูงได้ และไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้มากพอ ผู้วิจัยจึงศึกษาการเรียนรู้โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และเลือกการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรม ความรู้ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้โดยการอ่าน, การเขียน, การโต้ตอบ, และการวิเคราะห์ปัญหา หลังจากการจัดกิจกรรมแล้วผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนสนใจที่จะเรียน และสามารถจำเนื้อหาได้อีกด้วย อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์, การสังเคราะห์, และการประเมินค่า พร้อมทั้งพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กับความรู้ซึ่งจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในสังคมปัจจุบัน เพื่อดำเนินชีวิตให้ก้าวไปสู่ความสุขในที่สุดและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

2. ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยทำการสอนกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/9 ที่เรียนวิชา สังคมศึกษา (ส 15101) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักสูตรและการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 นำเครื่องมือไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และแก้ไขตามคำแนะนำ

ขั้นตอนที่ 4 นำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 5 นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6) จำนวน 1,415 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เพราะวัยของนักเรียนอยู่ในช่วงอายุ 9-11 ปี เด็กที่อายุระหว่าง 9-11 ปีนั้นเป็นวัยที่กำลังเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น เด็กมักจะมีพฤติกรรมเลียนแบบสิ่งรอบข้าง และจับฉลากได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 475 คน

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/9 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 45 คน โดยเลือกแบบเจาะจง จากการสอบถามผู้ปกครองพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการไม่เป็นพลเมืองดี และเล่มเกมเป็นประจำ

ระยะเวลาในการทำวิจัย

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 7 แผน รวมทั้งหมด 20 ชั่วโมง ในแต่ละแผนประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และวิธีวัดและประเมินผล โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ได้ค่า IOC โดยรวม 0.83

แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน 1 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ	จำนวน 4 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล	จำนวน 4 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	จำนวน 4 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้	จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่องเงื่อนไขคุณธรรม	จำนวน 3 ชั่วโมง
แผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน 1 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบความเป็นพลเมืองดี แบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ คะแนนที่ได้จากการทดสอบของกลุ่มคล้ายกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก โดยได้ค่าโดยรวมดังนี้ ค่าความยากง่าย 0.70 อำนาจจำแนก 0.30

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือจากประธานกรรมการบริหารหลักสูตร ประจำสาขาวิชาการสอน สังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไปถึงผู้บริหารโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

2. ผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยตนเอง โดยใช้แผนการเรียนรู้ทั้งหมด 7 แผนการเรียนรู้ 20 ชั่วโมง โดยชั่วโมงที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความเป็นพลเมืองดีก่อนเรียน

3. เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนแผนที่ 7 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความเป็นพลเมืองดีหลังเรียน

สถานที่การเก็บข้อมูล

1. โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่

2. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลจากการทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t – test) แบบ Dependent

การแปลผล

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อประเมินความเป็นพลเมืองดีไว้ ดังนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนเพื่อประเมินความเป็นพลเมืองดี

เกณฑ์การประเมิน	ระดับคุณภาพ				คะแนนเต็ม
	4	3	2	1	
ความพอประมาณ	เลือกวิธีการแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักความพอประมาณได้ถูกต้องมากที่สุด	เลือกวิธีการแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักความพอประมาณได้ถูกต้องมาก	เลือกวิธีการแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักความพอประมาณได้ถูกต้องพอใช้	เลือกวิธีการแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักความพอประมาณได้ถูกต้องน้อย	4
ความมีเหตุผล	อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้องและชัดเจนมากที่สุด	อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้องและชัดเจนมาก	อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้องและชัดเจนพอใช้	อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้องและชัดเจนน้อย	4
ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี	อธิบายวิธีการป้องกันตนเองจากปัญหาได้ถูกต้องมากที่สุด	อธิบายวิธีการป้องกันตนเองจากปัญหาได้ถูกต้องมาก	อธิบายวิธีการป้องกันตนเองจากปัญหาได้ถูกต้องพอใช้	อธิบายวิธีการป้องกันตนเองจากปัญหาได้ถูกต้องน้อย	4
ด้านความรู้	เขียนวิธีการนำ	เขียนวิธีการนำ	เขียนวิธีการนำ	เขียนวิธีการนำความรู้	4

	ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนมากที่สุด	ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนมาก	ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนพอใช้	ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนน้อย	
ด้านคุณธรรม	อธิบายคุณธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกต้องและสมเหตุสมผลมากที่สุด	อธิบายคุณธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกต้องและสมเหตุสมผลมาก	อธิบายคุณธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกต้องและสมเหตุสมผลพอใช้	อธิบายคุณธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกต้องและสมเหตุสมผลน้อย	4
รวมคะแนน					20

เกณฑ์การแปลผล

คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.00 หมายถึง ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับดี

คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับพอใช้

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับควรปรับปรุง

ผลการวิจัย

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ที่	สรุปรายการประเมินของแต่ละด้าน	IOC	แปลความหมาย
1	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง	0.87	เหมาะสมมาก
2	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ	0.85	เหมาะสมมาก
3	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล	0.83	เหมาะสมมาก
4	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี	0.84	เหมาะสมมาก
5	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้	0.81	เหมาะสมมาก
6	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง เงื่อนไขคุณธรรม	0.81	เหมาะสมมาก
7	แผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง	0.79	เหมาะสมมาก
	โดยรวม	**0.83**	เหมาะสมมาก

จากตาราง 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.79 – 0.87 โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.83

ตารางที่ 3 สรุปค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ของการใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ความเป็นพลเมืองดีรวม 3 ห่วงได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม

ความเป็นพลเมืองดี	ก่อนเรียน		หลังเรียน		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่า t-test
ด้านความพอประมาณ	2.33	0.90	3.31	0.60	10.98*
ด้านความมีเหตุผล	2.38	0.86	3.29	0.66	12.74*
ด้านความมีภูมิคุ้มกันที่ดี	2.09	0.95	3.27	0.69	14.51*
เงื่อนไขความรู้	1.91	0.95	3.20	0.69	12.25*
เงื่อนไขคุณธรรม	2.47	1.01	3.29	0.73	7.50*

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตาราง 2 พบว่าผลการเรียนรู้ของนักเรียนสูงขึ้นหลังจากการเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา แสดงว่าความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนสูงขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

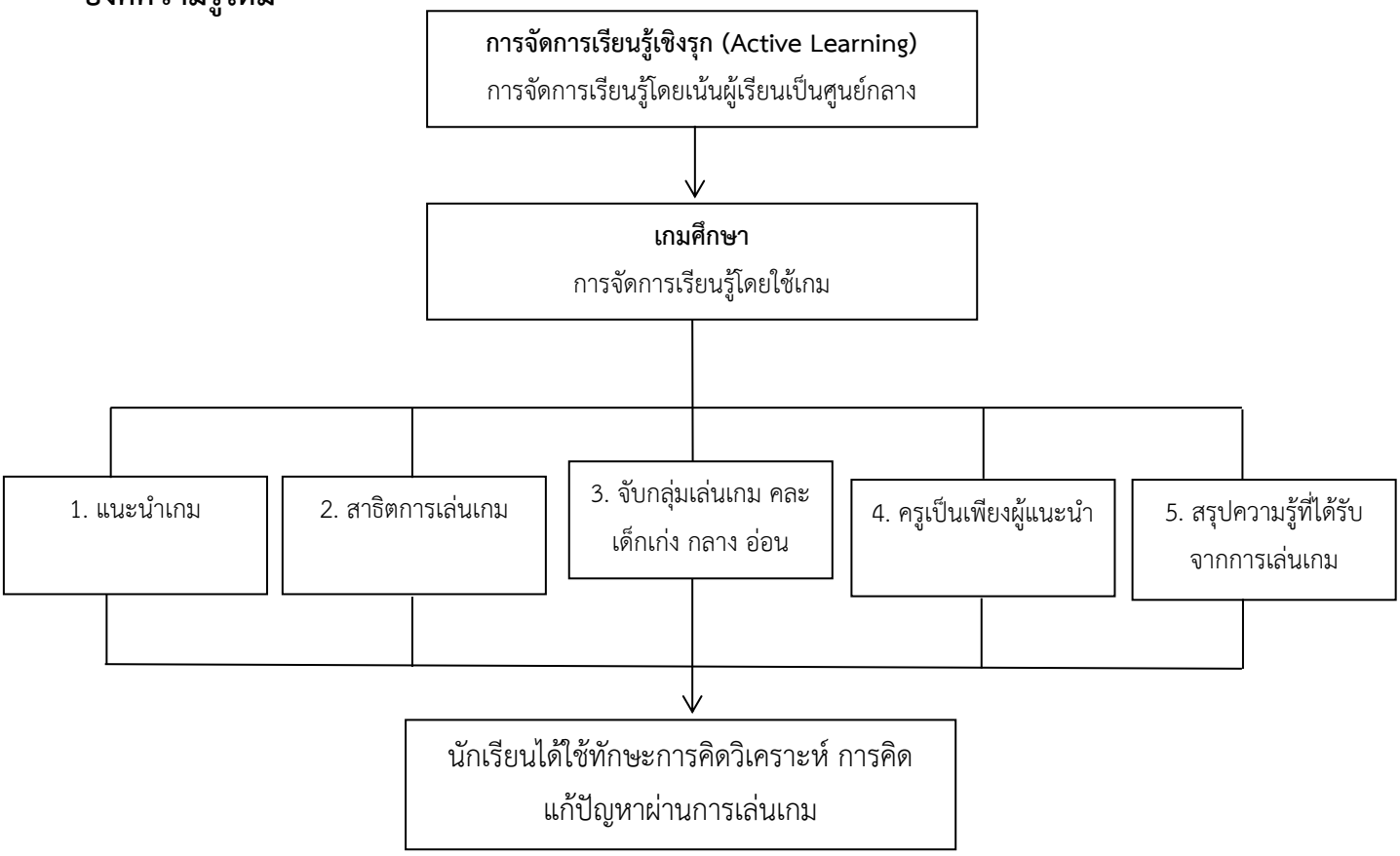

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ได้วิธีการจัดการเรียนรู้โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีจำนวน 7 แผน รวมเป็น 20 ชั่วโมง ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีจำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้ จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่องเงื่อนไขคุณธรรม จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระเศรษฐศาสตร์ได้ เนื่องจากผลการตรวจสอบเพื่อหาดัชนีความสอดคล้อง แผนการจัดการเรียนรู้ มีคุณภาพอยู่ในระดับ เหมาะสมมากทุกแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ศึกษาได้ ดำเนินการโดยการจัดทำแผนการเรียนรู้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยการศึกษาทฤษฎี หลักการ หลักสูตร เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ที่นำมาประกอบในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลมาเป็นอย่างดี มีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้คำแนะนำ มีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ให้คำแนะนำ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข การดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Detsri (2013) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เชิงรุก หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มีกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทั้งในเชิงทักษะต่างๆ เช่น การทดลอง การสำรวจตรวจสอบ และปฏิบัติเพื่อพัฒนาเชาว์ปัญญา เช่น การคิดแก้ปัญหา วิเคราะห์ วิจารณ์ หรือการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เพื่อแทนการเรียนการสอนที่ครูบอกเล่าให้นักเรียนได้ฟังเพียงฝ่ายเดียว และสอดคล้องกับ Watthana (2003) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เชิงรุก คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างนักเรียนด้วยกัน ในการนี้ครูต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ข้อมูลความรู้แก่นักเรียนโดยตรง แต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการที่จะทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้นและอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการพูด การเขียน หรือการอภิปรายกับเพื่อนๆ และสอดคล้องกับองค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงรุกตามแนวคิดของ Fink’s (2003) “Taxonomy of Significant Learning” อ้างใน Songkram (2014) ว่า การเรียนรู้ที่สำคัญประกอบด้วย 1. ความรู้พื้นฐาน (Foundation Knowledge) สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนจากห้องเรียน ผู้เรียนเข้าใจและจดจำได้ ได้แก่ 1. ข้อมูลสารสนเทศ 2. แนวคิดหรือไอเดีย 2. การประยุกต์ (Application) คือการนำความรู้หรือทักษะการคิด เช่น คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในการจัดการสถานการณ์หรืองานต่างๆ 3. การบูรณาการ

(Integration) โดยการเชื่อมโยงแนวคิดบุคคล และความจริงในชีวิต การเข้าใจในการเชื่อมโยงเหตุ และผล 4. การเรียนรู้ในมิติของตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) การค้นพบตนเองและนำมาใช้กับสังคมและการเรียนรู้การทำงานกับผู้อื่น 5. การพัฒนาความรู้สึก (Caring) ความมั่นใจ ความสนใจ ตระหนักใจในคุณค่า (Values) 6. การพัฒนาทักษะในการที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to learn)

ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นจะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ที่มีขั้นตอนถูกต้อง สอดคล้องกันให้มีความสมบูรณ์ที่สุด การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะต้องกำหนดเป้าหมายสำหรับผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ โดยสามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของแผนการเรียนรู้นั้นๆ ซึ่งจุดประสงค์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ต้องนำพาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสะดวกต่อการปฏิบัติ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรใช้เทคนิคที่หลากหลายโดยการเลือกกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การเลือกใช้สื่อ/แหล่งเรียนรู้ ต้องส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถ ที่สร้างความเป็นพลเมืองดีได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา นักเรียนมีผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยได้นำการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรม มาบรรจุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ทุกแผน ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง และได้แสดงความคิดเห็น อย่างเต็มที่ โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการ ให้คำปรึกษา ชี้แนะ ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ เป็นผู้ตั้งคำถาม ตั้งสถานการณ์กระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้มีอิสระในการคิด เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอแนวคิดในการวางแผน การแก้ไขปัญหา การนำเสนอข้อมูล การสรุปผล ซักถาม แลกเปลี่ยนการ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งให้โอกาสแก่นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการคิดในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการสอน โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับ Munkham (2004) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมประกอบด้วย 1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ด้วยความสนุกสนาน และท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง 2. เป็นวิธีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกทักษะและเทคนิคต่างๆ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ได้คำนึงถึงหลักในการจัดเกมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ Department of Academic Affairs, Ministry of Education (1997) ได้ให้หลักการจัดกิจกรรมเกมศึกษาไว้ดังนี้ การใช้เกมการศึกษาแต่ละชุดครูควรศึกษา และเข้าใจวิธีการเล่น และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และในกรณีที่เป็นเกมการศึกษาชุดใหม่รวมถึงเด็กที่ยังไม่เคยเล่นเกมการศึกษา ครูควรปฏิบัติ ดังนี้ 1. แนะนำให้เด็กทราบว่าเกมชุดใหม่มีจำนวนกี่ชิ้น และอะไรบ้าง 2. สาธิต/อธิบาย วิธีการเล่นเกมนั้นตามประเภทของเกมแต่ละชนิด 3. ให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลตามความเหมาะสม 4. ขณะที่เด็กเล่น ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แนะนำ บางครั้งครูอาจเข้าร่วมเล่นในกลุ่มถ้าสังเกตเห็นว่าเด็กยังไม่เข้าใจวิธีการเล่นหรือมีปัญหาเกี่ยวกับการเล่น 5. เมื่อเด็กเล่นเกมแต่ละชุดเรียบร้อย ควรให้เด็กตรวจสอบความถูกต้องด้วยตัวเอง หรือร่วมกันตรวจกับเพื่อน หรือครูช่วยดูแลตรวจสอบ

และชมเชยให้กำลังใจ 6. ให้เด็กนำเกมที่เล่นแล้วเก็บใส่กล่องเข้าที่ให้เรียบร้อยทุกครั้งก่อนเล่นเกมชุดอื่น และในกรณีที่เด็กเคยเล่นเกมการศึกษามาแล้ว ครูควรให้เด็กเล่นเป็นกลุ่มได้ กลุ่มละ 4-5 คน ในแต่ละกลุ่มจะมีเกมการศึกษา 1 ชุดหรือจะสับเปลี่ยนเล่นเป็นรายบุคคล รวมถึงหมุนเวียนให้เด็กเล่นเกมการศึกษาชุดใหม่ และชุดเก่าตามที่จัดไว้ และเมื่อเล่นเกมการศึกษาแต่ละชุดเสร็จแล้วฝึกให้เด็กเก็บให้เรียบร้อย และให้อยู่ในภาพที่จะนำไปใช้ได้อีก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นเทคนิคที่เน้นการกระตุ้น ให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น ได้ฝึกทักษะการคิดอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายทางการเรียน รูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนใหญ่เน้นการแก้ไขสถานการณ์ โดยใช้เกมคุณธรรมเป็นสื่อการสอนประกอบการตั้งคำถาม โดยรูปแบบในการใช้คำถาม และสถานการณ์เพื่อกระตุ้นการคิดนั้นช่วยส่งเสริมให้ นักเรียนได้ฝึกทักษะในเรื่องของการคิดเชิงคุณธรรม หลังจากการประเมินพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ ตั้งใจเรียน มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ไม่แสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึง ความเบื่อหน่ายทางการเรียน แต่ก็ยังพบว่านักเรียนบางคนมีพฤติกรรมเฉื่อยชา และไม่มีความ กระตือรือร้นทางการเรียนเท่าที่ควร ผู้วิจัยก็นำข้อมูลในการสอนครั้งแรกไปปรับปรุงกิจกรรมการ เรียนการสอนในครั้งต่อไป โดยได้ปรับเพิ่มเติมสถานการณ์ที่ท้าทายมากขึ้น เมื่อนักเรียนมีการแก้ไขสถานการณ์ได้ จะมีวิธีการเสริมแรงโดยการให้คะแนน พบว่าเด็กนักเรียน กลุ่มดังกล่าวมีความกระตือรือร้นทางการเรียนมากขึ้น

สรุป

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแผนสำหรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ จำนวนทั้งหมด 7 แผน โดยใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผลจากการเรียนรู้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 แผน รวมจำนวน 20 ชั่วโมง ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีจำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้ จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่องเงื่อนไขคุณธรรม จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง ภาพโดยรวมของแผนการจัดการเรียนรู้ ทุกแผนกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดได้สอดคล้องกับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และสาระสำคัญ รวมทั้งครอบคลุมสาระความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้ง 7 แผนการจัดการเรียนรู้ รวมจำนวน 20 ชั่วโมง ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ขั้นนำเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความพอประมาณ จำนวน 4 ชั่วโมง แผน

จัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความมีเหตุผล จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จำนวน 4 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง เงื่อนไขความรู้ จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง เงื่อนไขคุณธรรม จำนวน 3 ชั่วโมง แผนจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ชั่วโมง พบว่าผลการเรียนรู้หลังเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การใช้การเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้ก่อนนำไปปฏิบัติ

1.2 ครูผู้สอนควรอธิบายวิธีการใช้เกมคุณธรรมเป็นสื่อในการเรียน การสอนให้นักเรียนเข้าใจอย่างถูกต้อง

1.3 ครูผู้สอนควร มีความอดทน คอยแนะนำ และยอมรับในความแตกต่าง ระหว่างบุคคล กล่าวชื่นชมและให้กำลังใจเมื่อนักเรียนสามารถเล่นเกมชนะ หรือสามารถแก้ไขสถานการณ์ได้

1.4 ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดอย่างเสรี โดยไม่ควรชี้นำคำตอบ ให้นักเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ครูผู้สอนควรมีการวิจัยการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรม กับเทคนิควิธีการอื่นเพื่อเปรียบเทียบวิธีการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน

2.2 ครูผู้สอนควรมีการวิจัยการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้เกมคุณธรรมในกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หรือกลุ่มสาระวิชาอื่น ในระดับชั้นอื่นๆ

References

Arunakun, J. (2016). *Children addicted to games and behavior problems that need to be focused On.* Retrieved January 11, 2016, from https://www.rama.mahidol.ac.th/

Department of Academic Affairs, Ministry of Education. (1997). *Early Childhood Education Course Guide*. Bangkok: Teachers Council of Ladprao.

Detsri, P. (2013). How does active learning work?. *Journal of Science Education and Technology,* 30(1), 53-55.

Munkham, S., & Munkham, O. (2004). *19 methods of learning: to develop knowledge and skills*. Bangkok: Duangkamol Samai Co., Ltd.

Songkram, N. (2014). *Field and field studies work for proactive learning*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Suwanpho, M. (2014). *Thai children are addicted to the # 1 game in Asia*. *The Office of Health Promotion Foundation.* Retrieved October 1, 2018, from https://www.thai health.or.th/Content/24814

Thomyangkul, P. (2006). *When child is addicted to the game*. Bangkok: MAH printing.

Watthana, B. (2003). Active Learning. *Academic Journal*, 6, 30-34.

รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA*

The Training Curriculum for professional teacher students to Enhance Competency in The Creation of Reading Literacy Assessment Tools According to the PISA Style

[1]พิบูลย์ ตัญญบุตร, สมบัติ คชสิทธิ์ และ สุภัชฌาน์ ศรีเอี่ยม

[1]Phibun Tanyabut, Sombat Kotchasit and Supatcha Sri-Iam

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

[1]Valaya Alongkorn Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: tagadanew2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม 2) พัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินสมรรถนะ และรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ จุดมุ่งหมายของรูปแบบ โครงสร้างของรูปแบบ เนื้อหาสาระของรูปแบบ กิจกรรมของรูปแบบ สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบ ซึ่งมีกรอบสมรรถนะแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยแต่ละด้านมี 6 ตัวชี้วัด ทั้งนี้กิจกรรมการฝึกอบรมของรูปแบบมี 6 ขั้น คือ ทบทวนความรู้ ชี้แนะแนวทาง นำเสนอเนื้อหา เรียนรู้สู่ทักษะ ส่งเสริมการนำไปใช้ และสรุปการเรียนรู้ สำหรับผลการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม เป็นคู่มือการใช้รูปแบบที่ประกอบด้วยแผนการจัดการฝึกอบรม จำนวน 6 หน่วย ซึ่งมีผลการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) สมรรถนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยจากการประเมินสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ยจากการประเมินผลงานการสร้างเครื่องมือของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังทดลองใช้รูปแบบในการฝึกอบรม ที่สูงกว่าเกณฑ์ซึ่งกำหนดไว้ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม; สมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู; การสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน

---

*Received March 13, 2022; Revised April 20, 2022; Accepted April 20, 2022

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to investigate the components of training curriculum model; 2) to develop the training curriculum model; and 3) to explore the results of using training curriculum model. The study applied research and development approach. A sample group included 30 professional teacher students who were studying at the fourth year at Rajabhat Rajanagarindra University, who were selected by way of multi-stage sampling. The research instruments were competency assessment form and training curriculum model. The statistics used for analyzing the data were mean, standard deviation (S.D.), and t-test.

The study found the following results: 1) There are 7 components for training curriculum model, namely model principles, model objectives, model structure, model content, model activity, model media and learning resource, model measurement and evaluation. The competency framework is divided into 3 aspects: knowledge, skills, and attitudes. Each aspect contains 6 indicators, and model training activity consists of 6 stages: reviewing knowledge, providing guidance, presenting content, learning new skills, advocating its application, and summarizing learning. The results of expert examination of the propriety are found to be at the highest level; 2) The training curriculum model is a guidebook for using a model that consists of a training management plan, which is divided into six units, and in which the results of expert examination of the propriety are found to be at the highest level; and 3) The posttest mean of those who participated in the training is higher than the pretest mean, with a statistical significance of 0.05 level. The posttest mean from assessing the tools created by those who took part in the training is higher than the specified criteria of 70%, with a statistical significance of 0.05 level.

Keywords: Training Curriculum Model; Competency of Professional Teacher Students; The Creation of Reading Literacy Assessment Tools

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทยได้กำหนดให้สถาบันการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา จัดการศึกษาด้วยหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 และต้องพัฒนาระบบการผลิตครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานระดับสากล เพื่อยกระดับคุณภาพระบบการศึกษาของประเทศไทยให้มีศักยภาพที่จะแข่งขันกับนานาชาติได้ โดยระดับคุณภาพระบบการศึกษาของประเทศไทยนั้น ใช้ผลการประเมินนักเรียนด้วยมาตรฐานสากลของ PISA ซึ่งองค์การเพื่อ

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นหน่วยดำเนินการประเมินศักยภาพนักเรียนอายุ 15 ปี เกี่ยวกับความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ด้วยการใช้เครื่องมือในลักษณะแบบทดสอบการใช้ความรู้และทักษะแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่ออกแบบให้ใกล้เคียงสภาพปัญหาในชีวิตจริงประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ซึ่งนับว่าจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสิ่งที่ประชากรจำเป็นต้องมีเพื่อการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2019)

ในรอบการประเมิน PISA 2018 ที่ผ่านมาพบว่า ผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมิน PISA 2015 ที่ผ่านมาพบว่า ความฉลาดรู้ด้านการอ่านมีคะแนนลดลง 16 คะแนน ส่วนความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์มีคะแนนเพิ่มขึ้น 3 คะแนน และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์มีคะแนนเพิ่มขึ้น 4 คะแนน ผลสรุปความฉลาดรู้ด้านการอ่านของประเทศไทย พบว่านักเรียนมีความฉลาดรู้ด้านการอ่านอยู่ในระดับ 2 ขึ้นไปจำนวนร้อยละ 40 ซึ่งลดลงจากผลการประเมินจาก PISA 2015 ในปี 2558 ที่มีคะแนนตั้งแต่ระดับ 2 ขึ้นไป อยู่ที่ประมาณร้อยละ 50 ส่วนความฉลาดรู้การอ่านที่อยู่ในระดับสูงมีอยู่ร้อยละ 0.2 ต่ำกว่านักเรียนใน 20 ประเทศ หรือเขตเศรษฐกิจที่มีถึงร้อยละ 10 ทั้งนี้ความฉลาดรู้ด้านการอ่านนั้นมีความสัมพันธ์กับความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากนักเรียนไม่คุ้นเคยกับข้อสอบที่มีลักษณะเฉพาะตามแนวทาง PISA เนื่องมาจากครูไม่สร้างข้อสอบลักษณะนี้ในการจัดการเรียนการสอน หรือการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ดังนั้นจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2019) ซึ่งจากผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาครูภาษาไทยด้านการสร้างและพัฒนาข้อสอบเพื่อประเมินการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับประถมศึกษา โดย Iemjinda, and Rodsin (2017) ได้ให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาดังกล่าวไว้ว่า ควรพัฒนาผู้สอนให้สามารถสร้างหรือพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA เพื่อจะได้นำผลมาใช้ในออกแบบการเรียนการสอนให้ตอบตอบรับกับแนวทางการประเมินในระดับสากลได้อย่างประสบผลสำเร็จ

เมื่อพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาจากที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ พบว่ามีการใช้แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ผสมผสาน (Blended Learning) มาพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อให้ได้ผลลัพธ์จากการเรียนที่ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bonk, and Graham (2006) ที่กล่าวว่าการเรียนแบบผสมผสานระบบการเรียนที่หลากหลายเข้าด้วยกันเป็นการแก้ปัญหาที่หลากหลายในการเรียน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Carman (2005) และ Uwes (2008) ที่กล่าวว่าการเรียนแบบผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนทุกรูปแบบ กับการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เป็นมุมมองที่มีผู้ยอมรับกันอย่างแพร่หลายมากที่สุด

บทความวิจัยนี้นำเสนอการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA สำหรับพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้สอดคล้องกับการแข่งขันในระดับนานาชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA

2. เพื่อพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA

3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนา (R & D) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ของนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อสังเคราะห์สมรรถนะ

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม

3. ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตร และศึกษาสาระสำคัญองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม

4. ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้รูปแบบหลักสูตร ตามแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียวประเมินก่อนและหลังรับการฝึกอบรม (One Group Pretest Posttest Design)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

1. ศึกษาสภาพและความต้องการที่จำเป็น โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2. ตรวจสอบความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม และคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม โดยเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ

3. หาคุณภาพด้วยการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาภาษาไทยที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

4. ศึกษาผลการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิชาชีพครู สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. กลุ่มเป้าหมายศึกษาความต้องการจำเป็น ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ 397 คน (Yamane, 1973) ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ประชากร 47,302 คน

2. กลุ่มเป้าหมายในการตรวจสอบความเหมาะสม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน จากการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ตามแนวทาง PISA 1 ท่าน ด้านหลักสูตรและการสอน 2 ท่าน ด้านภาษาไทย 2 ท่าน และด้านการวัดและประเมินผล 2 ท่าน

3. กลุ่มเป้าหมายในการตรวจสอบความยากง่าย (Difficulty) อำนาจจำแนก (Discrimination power) และความเที่ยง (Reliability) ของแบบประเมินสมรรถนะ ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม 30 คน ตามเกณฑ์ขั้นต่ำในการทดสอบความเชื่อมั่น (Yurdugul, (2008)

4. กลุ่มเป้าหมายในการหาคุณภาพความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเที่ยง ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ที่มีประสบการณ์สร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน 30 คน

5. กลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และใช้แบบประเมินสมรรถนะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 30 ข้อ ในการคัดเข้ากลุ่มตัวอย่าง (inclusion criteria) โดยกำหนดเกณฑ์รับที่ระหว่าง 0 – 15 คะแนน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสอบถามความคิดเห็น เรื่องสภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA เป็นแบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไป เป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องสภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบหลักสูตร เป็นแบบตอบสนองคู่ แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1961) และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. แบบตรวจสอบความเหมาะสม เป็นแบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ เรื่องความเหมาะสม แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1961) และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. แบบประเมินสมรรถนะ เป็นแบบทดสอบ แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ประเมินสมรรถนะแบบแยกองค์ประกอบ รวม 30 ข้อ และตอนที่ 2 ประเมินผลงานการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA 4 ข้อ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ความเหมาะสมของภาษาและความตรงเชิงเนื้อหา ของแบบสอบถามความคิดเห็น แบบตรวจสอบความเหมาะสม และแบบประเมินเสริมสมรรถนะ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2. วิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามความคิดเห็น โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach (1990)

3. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็น โดยหาค่าร้อยละ ค่าความถี่ (f) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$)

4. วิเคราะห์ข้อมูลแบบตรวจสอบความเหมาะสม โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน เพื่อแปลความหมาย

5. วิเคราะห์แบบประเมินเสริมสมรรถนะ โดยหาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเที่ยง (KR-20 Reliability)

6. วิเคราะห์ผลการประเมินสมรรถนะ ก่อนและหลังได้รับการฝึกอบรม โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

7. เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยสมรรถนะด้วยการทดสอบหาค่าที (t-test) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะจากผลงานนักศึกษาวิชาชีพครู กับเกณฑ์ร้อยละ 70

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 หลักการของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) เป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้ารับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดทักษะในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA ไปพร้อมกับการสร้างเจตคติที่เห็นถึงประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้สามารถดำเนินการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และ 2) เป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยใช้รูปแบบผสมผสานการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า กับการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบออนไลน์ด้วยการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบ RICPAD ด้านที่ 2 จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร คือ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีสมรรถนะที่ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจและทักษะในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน และมีเจตคติที่เห็นถึงประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้สามารถสร้างเครื่องมือได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านที่ 3 โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย การฝึกอบรม 6 หน่วยการฝึกอบรม ได้แก่ หน่วยการฝึกอบรมที่ 1 เวลา 5 ชั่วโมง หน่วยการฝึกอบรมที่ 2 เวลา 4 ชั่วโมง หน่วยการฝึกอบรมที่ 3 เวลา 4 ชั่วโมง หน่วยการฝึกอบรมที่ 4 เวลา 5 ชั่วโมง หน่วยการฝึกอบรมที่ 5 เวลา 4 ชั่วโมง

และหน่วยการฝึกอบรมที่ 6 เวลา 4 ชั่วโมง รวมระยะเวลาในการฝึกอบรมตลอดหลักสูตร รวม 26 ชั่วโมง ด้านที่ 4 เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) หน่วยการฝึกอบรมเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินความฉลาดรู้การอ่าน 2) หน่วยการฝึกอบรมเรื่องลักษณะของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน 3) หน่วยการฝึกอบรมเรื่องกรอบโครงสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน 4) หน่วยการฝึกอบรมเรื่องการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน 5) การเขียนคู่มือการให้คะแนนเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน และ 6) หน่วยการฝึกอบรมเรื่องการตรวจคุณภาพของเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่าน ด้านที่ 5 กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นทบทวนความรู้ (R - Review) 2) ขั้นชี้แนะแนวทาง (I - Informing) 3) ขั้นนำเสนอเนื้อหา (C - Content) 4) ขั้นเรียนรู้สู่ทักษะ (P - Practice) 5) ขั้นส่งเสริมการนำไปใช้ (A - Adaptation) และ 6) ขั้นสรุปการเรียนรู้ (D - Discussion) ด้านที่ 6 สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) อุปกรณ์และเทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดภาพและเสียงในงานนำเสนอของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรได้ในแบบออฟไลน์ และแบบออนไลน์ 2) คู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย แผนการจัดการฝึกอบรม ใบความรู้ ใบงาน และเฉลยใบงาน และ ด้านที่ 7 การวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วย 1) ใช้แบบประเมินสมรรถนะ ก่อนและหลังการฝึกอบรม 30 ข้อ และ 2) ใช้แบบประเมินคุณภาพผลงานการสร้างเครื่องมือหลังเข้ารับการฝึกอบรม ผลการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = 0.18)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ผลการวิจัยพบว่า เป็นการสร้างคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตร โดยผู้วิจัยเขียนแผนการจัดการฝึกอบรม 6 แผนการจัดการฝึกอบรมตามโครงสร้างและเนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตรแต่ละหน่วย ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.90, S.D. = 0.05)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาวิชาชีพครูที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนี้ มีสมรรถนะสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยก่อนการฝึกอบรมมีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 15.43) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 4.67) หลังการฝึกอบรมมีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 27.00) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 1.23) ค่า t เท่ากับ 12.98 และค่า sig เท่ากับ 0.00

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ก่อนและหลังใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม

สมรรถนะในภาพรวม	N	$\bar{x}$	*SD*	t	p
ก่อนใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม	30	15.43	4.67	12.98*	0.01
หลังใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม	30	27.00	1.23		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

และผลการประเมินผลงานการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA หลังทดลองใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม มีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$= 10.90) คิดเป็นร้อยละ 90.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D. = 1.16) ค่า t เท่ากับ 11.85 และค่า sig เท่ากับ 0.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 คือ 8.4 คะแนน

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะจากผลงานการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA หลังใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม

สมรรถนะนักศึกษาวิชาชีพครู	ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม 12 = 8.40 คะแนน					
	N	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	SD	t	p
หลังใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม	30	12	10.90	1.16	11.85*	0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่น่าสนใจจากการวิจัยนี้ ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเสริมสมรรถนะของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า RICPAD ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

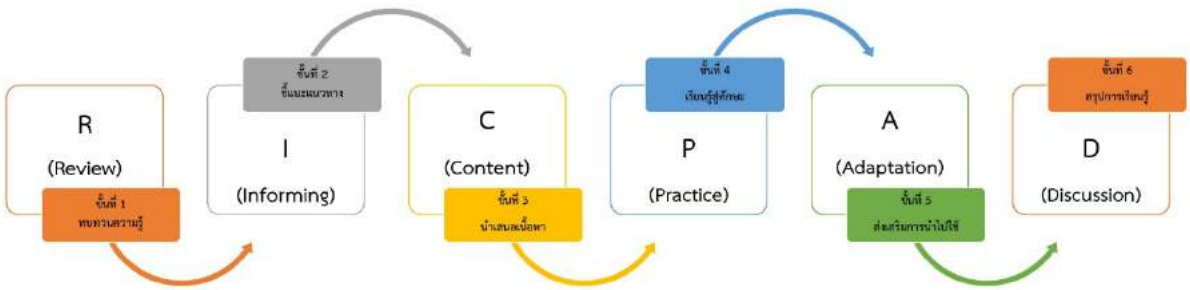

รูปภาพที่ 1 RICPAD

ขั้นที่ 1 ทบทวนความรู้ (R - Review) เป็นการให้ผู้เรียนทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ความรู้ใหม่ แล้วเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงจุดยืนตาม

ความคิดของตนเองที่มีต่อปัญหานั้นอย่างอิสระ เมื่อผู้เรียนร่วมกันแสดงจุดยืนครบทุกคนแล้ว แต่ละคนจะได้คิดทบทวนแนวคิดที่ตนมีต่อปัญหานั้นอีกครั้ง โดยไม่มีการตัดสินว่าแท้จริงแล้วควรจะต้องเป็นอย่างไร

ขั้นที่ 2 ชี้แนะแนวทาง (I - Informing) เป็นการชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ แนวทางการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกทักษะ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้สามรถร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เกิดการวางแผนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการเวลาในการฝึกทักษะ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ขั้นที่ 3 นำเสนอเนื้อหา (C - Content) เป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเรียนรู้ที่กระชับ แต่ยังคงสาระสำคัญครบถ้วน ร่วมกับการแสดงตัวอย่าง หรือสาธิต โดยผู้สอนเป็นผู้นำเสนอ หรืออาจเป็นผู้เรียนเป็นผู้นำเสนอก็ได้ แต่อาจต้องมีการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบให้ชัดเจน ในขั้นนี้ผู้สอนจะคอยให้คำแนะนำในการสังเกตลักษณะสำคัญแก่ผู้เรียนก่อนเริ่มแสดงตัวอย่าง หรือสาธิต

ขั้นที่ 4 เรียนรู้สู่ทักษะ (P - Practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือฝึกปฏิบัติ การทำกิจกรรมฝึกทักษะหรือการค้นหาข้อเท็จจริง จากสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนด โดยเริ่มจากการปฏิบัติแบบมีตัวอย่างก่อน แล้วจึงให้ปฏิบัติแบบไม่มีตัวอย่าง จนผู้เรียนสามารถปฏิบัติเองได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ จนเกิดทักษะที่ถูกต้อง

ขั้นที่ 5 ส่งเสริมการนำไปใช้ (A - Adaptation) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกใช้ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย ทั้งแบบจำลอง หรือแบบสถานการณ์จริง จนเกิดความชำนาญ

ขั้นที่ 6 สรุปการเรียนรู้ (D - Discussion) เป็นการให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเท็จจริงที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อสรุปสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ โดยผู้สอนช่วยขยายความให้ถูกต้อง จากนั้นกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้สาระความรู้จากการสรุปในขั้นนี้ในการประเมินและสะท้อนความคิดเห็นต่อปัญหาที่เสนอไว้ในขั้นตอนที่ 1 อีกครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ยืนยันหรือปรับเปลี่ยนแนวคิดของตนเองอย่างมีวิจารณญาณ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA จำนวน 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร 3) โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร 4) เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร 5) กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบ และ 7) การวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร มีผลการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิในระดับมากที่สุดทุกรายการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนเป็นอันดับแรก จึงทำให้ได้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจกำหนดทิศทาง และรายละเอียดที่สำคัญขององค์ประกอบได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Taba (1962) ที่เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) วินิจฉัยความต้องการ 2) กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาที่สังคมต้องการ 3) คัดเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมา

สอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามความต้องการของสังคม 4) จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้ 5) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เสริมเนื้อหาสาระและกระบวนการให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย 6) จัดระเบียบ ลำดับขั้นตอน และแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ และ 7) ประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งองค์ประกอบที่ได้นี้ครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของหลักสูตร ตามแนวคิดของ Taba (1962); Tyler (1970); Ornstein, and Hunkin (2009) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุประสงค์ (Objectives) เนื้อหา (Content) ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences) และการประเมินผล (Evaluation)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA หรือคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตร ประกอบด้วยแผนการจัดการฝึกอบรม 6 หน่วย ตามโครงสร้างและเนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร ซึ่งแต่ละแผนการจัดการฝึกอบรมรมนั้น ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการฝึกอบรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ใบความรู้ ใบงาน เฉลยใบงาน และแบบบันทึกผลการจัดการฝึกอบรม มีผลตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยดำเนินการเขียนแผนการจัดการฝึกอบรมตามแนวคิดขององค์ประกอบของรูปแบบหลักสูตร โดยผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม จากการวิเคราะห์ตัวชี้วัดสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ในทุกหน่วยการฝึกอบรมอย่างชัดเจน เพื่อศึกษาและเรียบเรียงเนื้อหาการฝึกอบรม คัดเลือกสื่อและแหล่งเรียนรู้ สังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ และออกแบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกัน สอดคล้องกับ Bangmo (2016); Smithikrai (2013) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการฝึกอบรมว่าต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูที่ได้รับการฝึกอบรมด้วยรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA มีสมรรถนะสูงขึ้น โดยผลจากแบบประเมินสมรรถนะ มีค่าเฉลี่ยหลังทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนทดลองใช้รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม และผลจากการประเมินผลงานการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA หลังทดลองใช้รูปแบบ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากก่อนการฝึกอบรมนั้น ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การฝึกอบรม บทบาทหน้าผู้เข้ารับการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบอย่างชัดเจน ในระหว่างดำเนินการจัดการฝึกอบรมนั้น ผู้วิจัยในฐานะวิทยากรได้สร้างบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรและยอมรับความคิดเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม จัดเตรียมเอกสาร ใบงาน ใบความรู้ และใช้สื่อจากแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ที่น่าสนใจ และเมื่อพบว่ามีผู้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม จะให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในส่วนที่บกพร่องจนสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินนั้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Bonk, and Graham (2006) ที่กล่าวถึงการผสมผสานการเรียนในชั้นเรียนปกติร่วมกับการเรียนบนเว็บด้วยเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุตาม

เป้าหมายของการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับ Bersin (2008) ที่กล่าวว่าการผสมผสานการเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์และสื่ออื่น ๆ ในการส่งผ่านความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม สอดคล้องกับ Bangmo (2016); Smithikrai (2013) ที่กล่าวว่าการฝึกอบรมสามารถปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะหรือความชำนาญ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) ที่เหมาะสมให้เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ (Organization Goal) และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (Environment) เพื่อยกระดับมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคลากรมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากยิ่งขึ้น

สรุป

รูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทาง PISA ที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดทักษะในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA ไปพร้อมกับการสร้างเจตคติที่เห็นถึงประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้สามารถดำเนินการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ตามแนวทาง PISA ได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ มีลักษณะเป็นรูปแบบผสมผสานการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้ากันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรในห้องเรียน กับการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมแบบประสานเวลากันระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมและวิทยากรบนออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วยหลักการของรูปแบบ จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบหลักสูตร และการวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสม ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบหลักสูตร จุดมุ่งหมายของรูปแบบหลักสูตร โครงสร้างของรูปแบบหลักสูตร เนื้อหาสาระของรูปแบบหลักสูตร กิจกรรมของรูปแบบหลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ของรูปแบบ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบหลักสูตร ดังนั้น หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิตสาขาวิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ควรพิจารณาแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมสมรรถนะที่สำคัญจำเป็นให้แก่นักศึกษา เพื่อเป็นการเสริมศักยภาพความรู้ ความเชี่ยวชาญให้สามารถเรียนรู้สร้างและประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงาน และสร้างงานเพื่อพัฒนาสังคมให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสม เป็นคู่มือการใช้รูปแบบหลักสูตรที่ประกอบด้วยแผนการจัดการฝึกอบรม 6 หน่วย ดังนั้น หน่วยงานที่ต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้การอ่านตามแนวทาง PISA ให้แก่บุคลากรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยให้ความสำคัญกับการศึกษารายละเอียดรูปแบบกิจกรรมเสริมสมรรถนะของรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรม RICPAD ที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญก่อนที่จะออกแบบกิจกรรมการฝึกอบรมขึ้นใหม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูที่ได้รับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรมีสมรรถนะสูงขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมควรให้ความสำคัญกับการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ก่อนเริ่มการฝึกอบรม ควรชี้แจงรายละเอียดของวัตถุประสงค์การฝึกอบรม บทบาทหน้าผู้เข้ารับการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบอย่างชัดเจน

1.2 ผู้ที่เป็นวิทยากรการฝึกอบรม ควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตร รับฟังความคิดเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนอย่างเท่าเทียม อำนวยความสะดวกผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม จัดเตรียมเอกสาร ใบงาน ใบความรู้ ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจ สามารถใช้ได้ในรูปแบบผสมผสาน

1.3 ดำเนินการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้ให้เป็นแนวทาง และเมื่อพบว่ามีผู้ที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม ผู้ที่เป็นวิทยากรการฝึกอบรมควรให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในส่วนที่บกพร่องจนสามารถแก้ไขให้ผ่านเกณฑ์การประเมินนั้นได้ ก่อนที่จะเข้าสู่หน่วยการฝึกอบรมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

2.1 เนื่องจากการวิจัยนี้มุ่งส่งเสริมสมรระนะนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครูของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ในสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผล สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพนักศึกษาให้มีสมรรถนะทางวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณและอุดมการณ์ความเป็นครู และคุณสมบัติที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพของคณะกรรมการคุรุสภา

2.2 เนื่องจากการวิจัยนี้พัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นเนื้อหาในการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่าน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีเนื้อหาการสร้างเครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ให้ครบทั้ง 3 ด้าน ตามแนวทางของ PISA ไประกอบด้วย ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ และความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ให้สอดคล้องกับการร่วมยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติตามแนวทางการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ ของ PISA

2.3 เนื่องจากการวิจัยนี้มุ่งประเมินสมรรถนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพียงเท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการประเมินความพึงพอใจเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สำหรับใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงรูปแบบการจัดการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

Bangmo, S. (2016). *Techniques in training and conference*. (6th ed.). Bangkok: Witthayaphat.

Bersin, J. (2008). The Training measurement book: best practices, proven methodologies, and practical approaches. San Francisco, CA: Pfeiffer publishing.

Bonk, C. J., & Graham, C.R. (2006). *The handbook of blended learning: global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer publishing.

Carman, J. M. (2005). *Blended Learning Design: Five Keys Ingredients*. Retrieved Jan 15, 2021, from http://www.agilantlearning.com/pdf/Blended%20L.pdf.

Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper & Row.

Iemjinda, M., & Rodsin, P. (2017). A Development of Learning and Teaching assessment and measurement Tools for Student Primary School Basic Education Teaching Thai Language. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 1182-1196.

Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2019). *PISA summary 2018*. Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.

Likert, R. (1961). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill Book Company Inc.

Ornstein, A.C., & Hunkins, F. P. (2009). *Curriculum: foundations, principles, and issues 5th ed*. Boston: Pearson.

Smithikrai, C. (2013). *Personnel training in organizations*. (8th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

Taba, H. (1962). *Curriculum Development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace, and World.

Tyler, R. W. (1970). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.

Uwes, A. C. (2008). *Dimensi Model Blended Learning*. Retrieved Jan 15, 2021, from http://fakultasluarkampus.net/2008/11/dimensi-model-blended-learning.

Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper& Row.

Yurdugul, H. (2008). Minimum Sample Size for Conbrach's Coefficial Alpha: A Monte Carlo Study. H.U. *Journal of Education*, 35, 397-405.

กระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562*

Empowering Community Rights in Forest Management and Mobilizing Community Forest Management Planning under Community Forestry Act B.E. 2562 (2019)

โอฬาร อ่องพะ

Olarn Ongla

สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

Political Science, Maejo University, Phrae Campus, Phrae, Thailand.

Corresponding Author's Email: Olarn_on@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน ภายใต้การขับเคลื่อนของกลไกเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการประยุกต์รวมถึงแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัย (1) การรวบรวมข้อมูลเอกสาร (2) การรวบรวมข้อมูลผ่านผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์

ผลจากการศึกษาสรุปให้เห็นว่า 1) การขับเคลื่อนของกลไกเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงองคาพยพ ภาคส่วนต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาสังคม ภาคสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นธรรมและยั่งยืน 2) การประยุกติ์แผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มุ่งเน้นการขับเคลื่อน 2 ส่วนไปพร้อมกัน คือ (1) การอนุรักษ์ ปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่ต้องอาศัยกฎหมาย นโยบาย และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน และ (2) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนจะต้องยกระดับไปสู่การพัฒนาและขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นบนฐานทรัพยากรอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: สิทธิชุมชน; แผนการจัดการป่าชุมชน; พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

*Received February 27, 2022; Revised April 20, 2022; Accepted April 20, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the development of forest and land management under the mobilization of resource network mechanism of Tha Nuea Sub-district, Mae On District, Chiang Mai Province; and 2) to explore the application process and guidelines for developing a community forest management plan under Community Forest Act B.E. 2562. The study applied a qualitative research method, in which the researcher used the following methods to conduct the study: 1) Collecting data from documents; and 2) Collecting data from key informants through in-depth interviews.

From the study, the following results are found: 1) The mobilization of resource network mechanism of Tha Nuea Sub-district, Mae On District, Chiang Mai Province requires a participation process that emphasizes connections with each local sector, including civil society, educational institutions, local government organizations, and private sectors. All of this tries to manage resources in a fair and sustainable manner; and 2) The application of community forest management plan under Community Forest Act B.E. 2562 focuses on the mobilization of two areas which are (1) The conservation and protection of natural resources in the local, which requires the backing of local laws, regulations, and government officials; and (2) To use the community forest sustainably, it must be linked to the systematic development and mobilization of a local economy system based on resources.

Keywords: Community Rights; Community Forest Management Plan; Community Forest Act B.E. 2562

บทนำ

รัฐบาลได้มีการพิจารณาและปรับปรุงแนวทางการแก้ไขนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดพื้นที่ให้มีกระบวนการในสนับสนุนการบริหารจัดการป่าชุมชน ประเด็นสำคัญคือการผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการบริหารจัดการป่าที่เน้นการดำเนินการฝ่ายเดียว ไปสู่การสร้างความร่วมมือจากหลายภาคส่วนให้เข้ามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในการจัดทำแผนการการจัดการป่าที่ได้ระบุไว้ในอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องในหมวดต่าง ๆ อาทิเช่น หมวดว่าด้วยการจัดทำแผนจัดการป่าชุมชนข้อที่ 7 (Gazette, 2020) ที่กำหนดให้กรมป่าไม้ต้องจัดหาบุคลากรหรือประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงาน เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมหรือภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนที่ยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชนหรือคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนในการจัดทำแผนจัดการป่าชุมชน จากแนวทางดังกล่าวทำให้องค์กรภาคประชาสังคมสามารถที่จะ

เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างเป็นทางการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ทั้งในมิติด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การกำกับควบคุมดูแลและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน โดยชอบตามกฎหมาย

เมื่อแผนการจัดการจัดการป่าของชุมชนได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดแล้ว การดำเนินงานตามแผนงานโครงการภายใต้แผนการจัดการป่าชุมชน ทำให้เปิดพื้นที่ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ในการสนับสนุน สามารถให้การสนับสนุนได้โดยไม่ต้องมีขั้นตอนการขออนุญาตจากกรมป่าไม้ เงื่อนไขใหม่ที่เกิดขึ้นจะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมขน รวมถึงการจัดการไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าสิทธิและโครงสร้างอำนาจที่เปลี่ยนไปตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ครั้งนี้จึงเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการกำหนดทิศทางและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หรืออีกนัยยะหนึ่งถ้าการขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่นมีความเข็มแข็งในด้านต่าง ๆ จะสามารถเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ในการจัดความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจและถูกช่วงชิงฐานทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านการเข้ามาสัมปทานตัดไม้รวมถึงจากการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ เช่น ยาสูบและข้าวโพดฟักอ่อน ส่งผลให้ทรัพยากรในผืนป่าต้นน้ำแม่ทา เริ่มขยายการบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลทำให้ผืนป่าต้นน้ำเกิดวิกฤติอย่างรุนแรง จนกลายเป็นโอกาสของการก่อเกิดความร่วมมือของชุมชนในการลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาทรัพยากรของชุมชน เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวอย่างเข็มแข็งและส่งผลมาถึงปัจจุบัน คือ สถานการณ์ในช่วงปีพ.ศ. 2536 – 2539 โดยทางรัฐบาลมีนโยบายที่จะประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้เพิ่มเติม ปรากฏว่าพื้นที่เตรียมประกาศเพิ่มเติมมีการซ้อนทับกับพื้นที่ป่าชุมชนและเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลทาเหนือ ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันคัดค้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้

ทว่าการจะเปลี่ยนความสัมพันธ์ตำแหน่งแห่งที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีพลังนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการส่วนร่วมจากภาคประชาชน องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการในพื้นที่ รวมไปถึงพลังจากภาคีส่วนต่าง ๆ ที่จะทำให้กระบวนการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนมีประสิทธิภาพและเกิดการยอมรับจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยจะต้องระบบฐานมีข้อมูลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดการยอมรับร่วมกัน มีองค์ความรู้ เหตุผลประกอบที่ชัดเจน รวมถึงการมีระบบติดตามตรวจสอบที่สามารถชี้วัดถึงความสำเร็จหรือล้มเหลว และด้วยความสำคัญในประเด็นที่ได้กล่าวมานั้นเอง พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้มีภาคีความร่วมมือจากกลไกประชาสังคม นักวิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการร่วมสนับสนุนการจัดการป่าชุมชน อย่างไรก็ตามในระยะเริ่มต้นการบังคับใช้กฎหมายยังมีข้อจำกัดในแง่ของอนุบัญญัติ หรือประกาศกระทรวงที่ยังมีรายละเอียดไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้ให้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีกระบวนการประสานความร่วมมือที่ชัดเจนก็ไม่อาจทำให้มีกระบวนการหรือแผนความร่วมมือที่ชัดเจนและพลังที่เข้มแข็งมากพอที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน ภายใต้การขับเคลื่อนของกลไกเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษากระบวนการประยุกต์รวมถึงแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ของเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกมา 2 ส่วนได้แก่

1) การรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Data Collection) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการทบทวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยการค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกระจายอำนาจ (Decentralization Approach) และแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Resources Management Approach) รวมถึงศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

2) การรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาวิจัยภาคสนามลงพื้นที่เก็บข้อมูลผ่านการใช้วิธีการวิจัยในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจพื้นที่ (Field Observation) การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยวิธีการการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) รวมทั้งการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups)

ขั้นตอนที่ 2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลผ่านผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาท ในการขับเคลื่อนผลักดันกระบวนการทำงาน ในระดับพื้นที่ซึ่งรวมไปถึงตัวบุคคล กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการทำงานในระดับต่าง ๆ โดยการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสองส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นกระบวนการสัมภาษณ์ (Interview method) โดยเน้นการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้แนวทางการเลือกบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาท (Key Information) ตามรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย (Purposive Sampling) ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับท้องถิ่นและชุมชน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ทั้งหมด 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มที่ 4 กลุ่มภาคประชาสังคม

ส่วนสอง เป็นการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการพิจารณาจากความเกี่ยวข้องของกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันในระดับพื้นที่และในระดับตำบลซึ่งผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนประเด็นจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Analyzing Qualitative Data)

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Analyzing Qualitative Data) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่งกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้แยกส่วนออกมาจากกระบวนการเก็บข้อมูล โดยผู้ทำการวิจัยจะได้มีการบันทึกข้อมูลจากการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ การนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและนำมาบันทึกในรูปของ บันทึกจากภาคสนาม (Field Note) ซึ่งจะนำไปสู่การแยกแยะ หมวดหมู่และจัดแบ่งหัวข้อ รวมถึงนำไปใช้ในการตรวจสอบและตั้งข้อสังเกตกับฐานข้อมูลเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและอธิบายถึงความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่สองการจำแนกและจัดระบบ (Typology and Taxonomy) ประเด็นสำคัญของการจำแนกและการจัดระบบข้อมูลเชิงคุณภาพ ก็เพื่อที่จะค้นหาความหลากหลายของปรากฏการณ์ แยกแยะองค์ประกอบของปรากฏการณ์และบริบทที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะทำการจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูลทั้งข้อมูลบริบทและข้อมูลเอกสารที่มีความสลับซับซ้อนมาไว้เป็นระบบให้สามารถเข้าใจง่าย และมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Logical Relation) สิ่งที่สำคัญก็คือข้อมูลที่จัดขึ้นเป็นระบบนี้จะต้องอาศัยเหตุผลของผู้ถูกวิจัย หรือพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ศึกษาเป็นเกณฑ์ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจกับโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งระบบคิด ความเชื่อและความหมายของปรากฏการณ์ในทัศนะของผู้ถูกวิจัยด้วย (Adulyahasem, 2010)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน ภายใต้การขับเคลื่อนของกลไกเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลวิจัยพบว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินในพื้นที่ของตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผลมาจากการรุกคืบจากกระบวนการช่วงชิงฐานทรัพยากรจากรัฐและทุนอย่างเข้มข้น จากการเข้ามาของบริษัทบอมเบย์เบอร์ม่าที่ได้รับการสัมปทานจากส่วนกลางในช่วงปี พ.ศ. 2444 บริษัทบอมเบย์เบอร์ม่าได้ขอสัมปทานพื้นที่ป่าไม้พื้นที่บริเวณป่าขุนแม่ทา แขวงเชียงใหม่ พร้อมกับป่าแม่ดง ป่าแม่ถีบ ป่าไม่สาน แขวงลำพูน ป่าแม่หอก ป่าแม่เมาะ ป่าแม่ลอด แม่ทราบ ป่าแม่สุข แขวงเมืองลำปาง และป่าแม่จ่าย แขวงเชียงใหม่ และบริษัทได้ขอต่อสัญญาสัมปทานป่าไม้อีก 6 ปี (Phujeenaphan, 2016) และครั้งที่ 2 ในระหว่างปี พ.ศ. 2480 - 2507 กรมป่าไม้ได้ออกอนุญาตให้บริษัทเอกชนที่จังหวัดลำปาง (บริษัทเคียไทยแสง) เหมาทำไม้ล้างป่า คือการทำไม้ที่ตัดโค่นไว้แล้วในพื้นที่ป่าสัมปทานภาคที่ปิดและในพื้นที่ป่าที่หมดอายุสัมปทานป่าไม้แล้วเรื่อยมาจนในช่วงปี พ.ศ. 2500 โดยในช่วงปลายๆ หลังจากที่บริษัทบอมเบย์ฯได้เริ่มถอนตัวออกไปนั้น ได้เริ่มมีการสร้างรางรถไฟสายเหนือจากกรุงเทพไปสิ้นสุดที่เชียงใหม่ โดยมีการเจาะอุโมงค์รถไฟลอดดอยขุนตานผ่านป่าแม่ทา ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้มีการสูญเสียพื้นที่ป่าเองจากมีการตัดไม้หมอนรถไฟและฟืนรถไฟจากในพื้นที่ตำบลแม่ทาและทาเหนือเป็นจำนวนมาก และในปี พ.ศ. 2517 บริษัทไทยแอมป์ยาสูบ และโรงบ่มใบยาสูบของบริษัท SIAM TOBACCO Co.,Ltd. ซึ่งเป็นโรงอบบ่มใบยาสูบขนาดใหญ่ ได้เข้ามาใช้ตัดไม้เพื่อทำเป็นไม้ฟืน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้ร่วมตัวทำการคัดค้านมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเดียวกันเมื่อพื้นที่ป่าไม้เริ่มหายไปปริมาณน้ำลำห้วยสาขาของแม่น้ำแม่

ทาที่หล่อเลี้ยงการทำการเกษตรกรรม การทำนาข้าวก็เริ่มแห้ง จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านในพื้นที่รวมตัวกันเกิดพลังในการคัดค้านการทำลายทรัพยากรป่าไม้จนสามารถรักษาป่าต้นน้ำผืนสุดท้ายไว้ได้ จำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ ป่าแม่บอน ป่าแม่แทน ป่าห้วยน้ำขุ่น และป่าแม่เลาะ (Ongla, 2015)

ปัจจุบันตำบลทาเหนือ มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 80,010 ไร่ โดยประกอบไปด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ตะไคร้ บ้านใหม่ดอนแก้ว บ้านห้วยบง บ้านป่างิ้วและบ้านห้วยยาบ ประกอบด้วยสองชาติพันธุ์หลัก คือ กลุ่มคนกะเหรี่ยง และกลุ่มคนพื้นเมือง โดยที่ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวประมาณสามร้อยกว่าปีที่ผ่านมาโดยจะพบว่าในกลุ่มแรก ช่วง ปี พ.ศ. 2180-2210 กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเข้ามาโดยการอพยพมาจาก อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน โดยมีจุดมุ่งหมายการหาพื้นที่เลี้ยงสัตว์และพื้นที่ทำมาหากิน *“สมัยก่อนพ่อของพะตี้ (หมายถึงสรรพนามเรียกตัวเองของภาษากะเหรี่ยง แปลว่า ลุง) เล่าให้ฟังว่า คนเฒ่าคนแก่ เดินทางมาจากแถวแม่ฮ่องสอน เพื่อมาหาที่เลี้ยงวัวและพื้นที่ไร่ ที่จะใช้ปลูกข้าว”* (Changsor, 2019) โดยจุดที่ตั้งชุมชนแห่งแรกคือบริเวณดงป่าหมาก ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ม.3 บ้านค้อกลาง ต.แม่ทา กลุ่มกะเหรี่ยงดังกล่าวมีการดำรงชีวิตประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวในชุมชนของตนเองในลุ่มน้ำทาตอนบน

จากประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของไทยได้รับอิทธิพลมาจากยุโรปและสหรัฐอเมริกา ผ่านอิทธิพลทางความคิดของการจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบตะวันตก ภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคมและกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่หลังยุคอาณานิคม (Karnchanapan, 2000) การแผ่ขยายตัวของประเทศล่าอาณานิคมที่ได้เข้ามาตักตวง ดูดซับฐานทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไม้สัก รวมถึงแร่ธาตุต่าง ๆ มาสู่ยุคของพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย (Forsyth, and Walker, 2008) โดยมุ่งใช้ทรัพยากรในเชิงการค้า การทำกิจการป่าไม้ เหมืองแร่ทำให้ทรัพยากรลดหายลงไปอย่างรวดเร็ว จนนำไปสู่กระแสแนวคิดอนุรักษ์นิยมและแนวทางการอนุรักษ์ในสังคมไทย (Ongsakul, 2010)

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินจะพบว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างที่มาจากประเด็นสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่

1.ปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์จากป่า แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมานั้นรัฐมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยให้มีการดำเนินการสำรวจการถือครองพื้นที่ เพื่อเตรียมตรวจสอบและรับรองสิทธิการอยู่อาศัย แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีข้อจำกัดทั้งเรื่องงบประมาณรวมถึงบุคลากรที่เข้ามาดำเนินการสำรวจ

2. ปัญหาการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ยึดโยงกับความยากจน และปัญหาหนี้สิน เนื่องจากการส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจโดยรัฐมีมาตรการส่งเสริมการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร การรับจำนำผลผลิต และมาตรการสนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำในการลงทุน การดำเนินการเหล่านี้มุ่งหวังประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักแต่เกิดผลกระทบกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ปัญหาการเข้าถึงโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและการบริการสาธารณะ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในพื้นที่ยังขาดแผนแม่บทในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหาระดับพื้นที่ที่เป็นระบบ ในการพิจารณาอนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำแผนกับชุมชน ขาดข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับขั้นตอน แนวทาง และระเบียบเกี่ยวกับการพิจารณาอนุมัติอนุญาตการใช้

ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทำให้การพิจารณาอนุมัติอนุญาตเกิดความล่าช้า ไม่ทันต่องบประมาณ ทำให้คนในพื้นที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ

4. ปัญหาการบูรณาการการปฏิบัติราชการและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในระยะที่ผ่านมามีการจัดกลไก และมีการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐและเอกชน พบว่าแม้จะมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเหมือนกัน แต่มีระบบการทำงานที่แยกกัน ต้องทำงานตามแผนงานของหน่วยงานต้นสังกัด เนื่องจากโครงสร้างการบริหารของระบบราชการยังคงมีลักษณะการทำงานที่มุ่งเน้นภารกิจ (function) แต่ละแห่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายส่งผลให้มีแนวทาง กลไกแตกต่างกันไม่สามารถหลอมรวมกัน ดังนั้นเองปัญหาของการแย่งชิงและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปมากจนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะคนจำนวนมากยังยึดติดในมายาคติหรือความเข้าใจผิดและเกิดความสับสน สำหรับมายาคติและความสับสนต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยนั้นมีที่มาจากการยึดติดอยู่กับวิธีคิดที่เป็นความเชื่อพื้นฐานหลัก ๆ บางประการ

ด้วยประเด็นดังกล่าวส่งผลทำให้การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชนในตำบลทาเหนือ ได้พัฒนาไปสู่การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชาวบ้านในการปกป้องดูแลรักษาฐานทรัพยากร การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นมาจากกลุ่มเยาวชน ในนามเครือข่ายปกาเกอะญอสัมพันธ์ ตำบลทาเหนือ จนไปสู่การก่อรูปเป็นเครือข่ายป่าชุมชนตำบลทาเหนือ และได้เข้าร่วมเวทีเปิดตัวสมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ และเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการผลักดันยกร่างกฎหมายป่าชุมชน จนนำไปสู่การรวบรวมรายชื่อชาวบ้านเพื่อเสนอพระราชบัญญัติป่าชุมชน (ฉบับประชาชน) และนำไปสู่การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนในนาม คณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ โดยถือว่าเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ใหม่ภายใต้การจัดการฐานทรัพยากรในระดับท้องถิ่น ที่อาศัยอำนาจหน้าที่ โครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสถาปนาอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการประยุกต์รวมถึงแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ของเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรฯ ตำบลทาเหนือได้เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ มีโดยใช้อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ปี 2546 เพื่อร่วมกันผลักดันให้เกิดข้อบัญญัติตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2554 โดยได้ผ่านการพิจารณาจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ และลงนามให้ความเห็นชอบโดยนายอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ หลังปีพ.ศ. 2560 รัฐบาลได้มีการพิจารณาและปรับปรุงแนวทางการแก้ไขนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในประเด็นป่าไม้และที่ดินจนนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในเชิงนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลทาเหนือ จะพบว่าในพื้นที่มีฐานะเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระราชบัญญัติป่าชุมชน ปีพ.ศ. 2562 โดย

กรมป่าไม้เลือกที่จะรับรองเฉพาะชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติ (Boonchai, and Thawon, 2019) ที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของกรมป่าไม้ ส่วนชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ก็ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช แม้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 จะได้ประกาศใช้ไปแล้วนั้น ทว่ายังมีประเด็นข้อถกเถียงในนัยยะต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงข้อจำกัดและแนวทางในการเคลื่อนไหวในรูปแบบทั้งที่เป็นการช่วงชิงและใช้เนื้อหาในบางส่วนเข้ามาเป็นกระบวนการในการส่งเสริมสิทธิของชุมชนและจะต้องมีการทำข้อเสนอให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติในอนาคตต่อไป ขณะที่ในอีกมุมก็ชี้ให้เห็นข้อจำกัดและทางตันของการปฏิบัติการซึ่งนำไปสู่การออกแบบการเคลื่อนไหวในการยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าวและยกร่างขึ้นมาใหม่

ด้วยประเด็นดังที่กล่าวมา ทำให้เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ ต้องมีการประยุกต์กระบวนการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ตำบลทาเหนือ และกรอบการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พรบ.ป่าชุมชน 2562 โดยอาศัยแนวทางในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน โดยพรบ.ป่าชุมชน ปี 2562 ได้กำหนดให้มีการยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชนโดยให้บุคคลในชุมชนนั้นซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไปและมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่ตั้งของป่าชุมชนที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน จำนวนตั้งแต่ 50 คนขึ้นไปร่วมกันตั้งตัวแทนเพื่อยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น ๆ โดยคำขอจัดตั้งป่าชุมชนอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ (1) วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน (2) รายชื่อประประวัติโดยสังเขปของผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน (3) รายชื่อคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน (4) ความเป็นมาของชุมชนโดยสังเขป สภาพพื้นที่ที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน และแผนที่แสดงอาณาเขต (5) แผนจัดการป่าชุมชน

เมื่อลงรายละเอียดโดยในประเด็นแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้ชุมชนต้องจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีการดำเนินการจัดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา หรือใช้ประโยชน์จากป่า ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยแผนดังกล่าวมีอายุการใช้บังคับเป็นเวลา 5 ปี เมื่อครบกำหนดเวลาให้คณะกรรรมการจัดการป่าชุมชนเสนอแผนการจัดการป่าชุมชนใหม่เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสในการทบทวนแผน ทั้งนี้แผนการจัดการป่าชุมชนที่ชุมชนจัดทำขึ้นต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด และคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนมีหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามแผนดังกล่าว

ภายใต้การจัดทำแผนป่าชุมชนนั้น ได้กำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน โดยให้คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน 2) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนและการพักผ่อนหย่อนใจ 3) เก็บหาของป่า 4) ใช้ประโยชน์จากไม้ในบริเวณที่กำหนดให้เป็นเขตใช้ประโยชน์ โดยให้ใช้สอยในครัวเรือนของสมาชิกป่าชุมชนหรือใช้ในกิจการสาธารณะภายในชุมชน และ 5) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนตามความจำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนสมาชิกป่าชุมชน ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับแผนการจัดการป่าชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติและอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลและยั่งยืน

ดังนั้นเองค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือและคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรฯ จึงได้มีการพัฒนาโครงการสรุปบทเรียนและวางแผนการจัดการทรัพยากร ภายใต้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ ในชื่อโครงการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการทรัพยากรฯ ตำบลทาเหนือและผู้นำชุมชนประจำปี 2563 เพื่อสรุปบทเรียนของชุมชนตำบลทาเหนือและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการจัดสรุปบทเรียนดังกล่าวนั้นได้มีการกำหนดกรอบคิดในการออกแบบแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ออกมาเป็น 3 กรอบหลัก ๆ ได้แก่ กรอบที่ 1 ว่าด้วยการทบทวนบริบทชุมชน ต้นทุนทางสังคม กรอบคิดที่ 2 ว่าด้วยการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน และ กรอบคิดที่ 3 การกำหนดแผนการจัดการทรัพยากรและระบบการผลิตที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กรอบที่ 1 ว่าด้วยการทบทวนบริบทชุมชน ต้นทุนทางสังคม ระบบนิเวศน์ การผลิต ของชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือ 2 ชิ้นในการวิเคราะห์ คือ 1. การทบทวนพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ของการก่อรูปตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยใช้กระบวนการทำเส้นแบ่งเวลาหรือที่เรียกว่า Timeline โดยย้อนทบทวนช่วงเวลากลับไปประมาณ 2-3 ทศวรรษ เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต ภายใต้ชุดเส้นแบ่งเวลานี้เองจะสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละช่วงเวลา ว่าชุมชนได้เผชิญกับปัญหาในประเด็นอะไรบ้าง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าวนั้นส่งผลต่อชุมชน/ผู้คนอย่างไรและชุมชนออกแบบวิธีการในการแก้ไขปัญหาอย่างไร และ 2. การใช้ Mapping หรือการสร้างแผนที่ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจในบริบทเชิงกายภาพ ภูมิรัฐศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งจะนำไปสู่ข้อมูลพื้นฐาน สภาพพื้นที่ตำบล ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงการดูถึงระบบความรู้ องค์ความรู้ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ว่ามีความรู้ภูมิปัญญาอะไรบ้าง รวมไปถึงการปรับตัวขององค์ความรู้การเชื่อมโยงความรู้ภายนอกต่าง ๆ อย่างไร

กรอบคิดที่ 2 ว่าด้วยการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน โดยอาศัยเครื่องมือที่เป็นการทำตารางเพื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงระบบกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่น จังหวัด ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับ 3 มิติ กว้างๆ ได้แก่ 1.มิติทางสังคม และการเมือง เพื่อศึกษาว่าโครงสร้างทางสังคมและการเมืองของชุมชนนั้นเป็นอย่างไร มีการเชื่อมโยงการทำงานกันแบบไหน 2.มิติทางวิถีชีวิต วัฒนธรรมองค์ความรู้ เพื่อดูต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรมในแต่ละชุมชน และ 3.มิติทางการผลิต ระบบเศรษฐกิจ ว่ามีระบบการผลิตเป็นอย่างไร มีการปรับตัวไปอย่างไร

กรอบที่ 3 การกำหนดแผนการจัดการทรัพยากรและระบบการผลิตที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากร โดยทางคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากร ตำบลทาเหนือ ได้ร่วมประชุมและกำหนดแผนการจัดการทรัพยากรโดยมีแนวทางในการสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม และเชื่อมไปสู่การผลิตผ้าฝ้ายธรรมชาติ และสิ่งทอ รวมถึงงานจักสานลายดั้งเดิมที่ประณีต รวมถึงความต้องการในการหนุนเสริมเศรษฐกิจสีเขียว เชื่อมโยงกับแผนการจัดการป่าชุมชน และการปลูกต้นไม้เสริมในแปลงเกษตร ที่เหมาะสมกับระบบนิเวศในพื้นที่

องค์ความรู้ใหม่

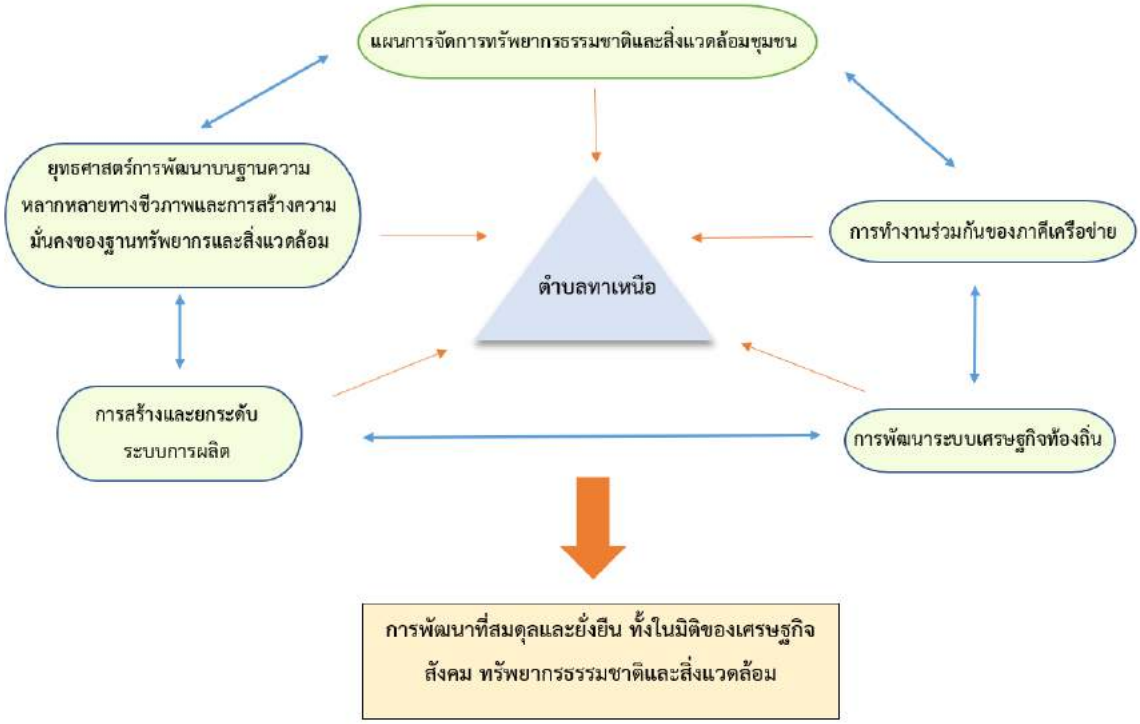

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชน
ในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562
ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนภาพที่ 1 เกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยครั้งนี้ เห็นได้ว่าการปฏิบัติการของคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ ได้พยายามตอกย้ำให้เห็นถึงพลวัตของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ไม่สามารถรอความสมบูรณ์ของกระบวนการทางกฎหมายได้ การทำงานของเครือข่ายจึงปฏิบัติการบนฐานการเชื่อมโยงแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับ ภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาสังคม ภาควิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้ เชื่อมโยงแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น การสร้างและยกระดับระบบการผลิตจะนำไปสู่การยกระดับมูลค่าของต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนรวมถึงในพื้นที่ป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเปลือกไม้ทีนำไปสู่การย้อมสีธรรมชาติ การจักสานที่อาศัยชนิดพันธ์ของไม้ไผ่ที่หลากหลายสายพันธุ์

ขณะเดียวกันการสร้างความเข็มแข็งทางระบบเศรษฐกิจและระบบการผลิต ต้องสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่อยู่ในเขตป่า โดยแนวคิดนี้เป็นการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของประเทศเรื่องการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถูกพัฒนามาจากการประเมินสถานภาพทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ของประเทศไทยว่ามีจุดแข็ง คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และถูกกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ มุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีกิจกรรม เช่น การวิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากร ธรรมชาติและปัจจัยการผลิต การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต ระบบการผลิต โครงสร้างและสถาบันทางการเงินของชุมชน การศึกษา รวบรวมพืชอาหาร ผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและแหล่งน้ำชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน รวมถึงระบบตลาดท้องถิ่น ผ่าน การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงห่วงโซ่คุณค่า (Supply Chain & Value Chain) การผลิตผ้าฝ้ายธรรมชาติ และสิ่งทอ รวมถึงงานจักสานลายดั้งเดิมที่ประณีต เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการขับเคลื่อนแผนการจัดการป่าชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการของชุมชนในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในช่วงที่กรอบแนวทางที่ยังไม่ชัดเจนรวมถึงความไม่นิ่งของอนุบัญญัติ คณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อม รวมถึงการการออกแบบวางแผนการจัดการป่าชุมชนเพื่อรองรับการประกาศรับรองแผนการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับจังหวัด

ดังนั้นทางเครือข่าย ฯ จึงได้ประสานความร่วมมือในการทบทวนสรุปบทเรียนการทำงาน โดยดึงเอาภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานป่าไม้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ภาคประชาสังคม ภาคสถาบันวิชาการ เข้ามาร่วมกันพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงการออกแบบวางแผนในการจัดการป่าชุมชนที่ขยายการจัดการออกไปสู่การเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นบนฐานทรัพยากร ที่มุ่งเน้นการวางแผนใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปผลผลิตจากป่าชุมชน เช่นการศึกษาการใช้เปลือกไม้มาทำเป็นสีย้อมผ้า การขยายพันธ์ไม้ท้องถิ่น การสร้างโรงเพาะชำกล้าไม้มีค่าท้องถิ่น เป็นต้น จากแนวทางดังกล่าวได้นำไปสู่การออกมาเป็น 5 แผนหลัก ๆ ได้แก่ 1. แผนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากร 2. แผนพัฒนาระบบฐานข้อมูล 3. แผนการอนุรักษ์และป้องกัน 4. แผนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน 5. แผนการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยแต่ละแผนจะปรากฏให้เห็นรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. แผนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นให้เกิดการยกระดับมุมมองรวมถึงทัศนะคติของผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน รวมถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ผ่านการมองชุมชนท้องถิ่นผ่านการปรับตัวในเงื่อนไขใหม่ หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสังคม และเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงได้มีทักษะในการวิเคราะห์เชิงสถานการณ์และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสถานการณ์ในระดับต่าง ๆ รวมถึงเข้าในผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในเชิงสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและสามารถวิเคราะห์ทำความเข้าใจบริบทความเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นที่จะนำไปสู่ความสามารถในการออกแบบการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพได้ โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ เช่น

เวทีในการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน การศึกษาแลกเปลี่ยนดูงาน เวทีวิเคราะห์สถานการณ์ในเชิงพื้นที่และนโยบาย เป็นต้น

2. แผนพัฒนาระบบฐานข้อมูล มุ่งเน้นการทบทวนฐานข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลชุมชน ต้นทุนองค์ความรู้ รวมถึงการทำระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ข้อมูลที่ดินรายแปลง รวมถึงการกำหนดพื้นที่ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

3. แผนการอนุรักษ์และป้องกัน เน้นการอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ การออกสำรวจลาดตะเวน รวมถึงการวางแผนการจัดการเชื้อเพลิง การทำแนวกันไฟ

และในส่วนแผนที่ 4 และ 5 คือแผนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และแผนการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น มุ่งเน้นให้การวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบฐานเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่นการผลิต อาชีพ ต้นทุนทางทรัพยากร ระบบตลาดของชุมชนและภายนอก เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก ที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์เชิงการผลิตของชุมชนเพื่อสามารถออกแบบแผนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากที่เชื่อมโยงระบบต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ

สรุป

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการกำหนดทิศทางและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หรืออีกนัยยะหนึ่งถ้าการขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่นมีความเข็มแข็งในด้านต่าง ๆ จะสามารถเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ในการจัดความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม หากทว่าการจะเปลี่ยนความสัมพันธ์ตำแหน่งแห่งที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีพลังนั้น จะต้องอาศัยกระบวนการส่วนร่วมจากภาคประชาชน องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการในพื้นที่ รวมไปถึงพลังจากภาคีส่วนต่าง ๆ ที่จะทำให้กระบวนการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนมีประสิทธิภาพและเกิดการยอมรับจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยจะต้องระบบฐานมีข้อมูลที่เกิดการยอมรับร่วมกัน มีองค์ความรู้ เหตุผลประกอบที่ชัดเจน รวมถึงการมีระบบติดตามตรวจสอบที่สามารถชี้วัดถึงความสำเร็จหรือล้มเหลว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าการกำหนดนโยบายของรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินในช่วงที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องกับชุมชนท้องถิ่น ส่งผลทำเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง รวมถึงการมีอาชีพ ระบบการผลิตที่เกื้อกูลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นรัฐควรคำนึงถึงรวมถึงการมีส่วนร่วม และสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นเพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพ รวมถึงระบบการผลิตที่อิงอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชนกับฐานทรัพยากรอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการกำหนดทิศทางและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างเป็น

ระบบ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกแบบและประยุกต์การทำงาน รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนในเชิงบุคลากรของภาครัฐในการเข้ามาทำงานส่งเสริมความเข็มแข็งร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การประยุกต์การทำงานในการออกแบบวางแผนการจัดการป่าชุมชนจะเกิดความยั่งยืนได้ต้องสร้างพลังการเชื่อมโยงกับภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะดึงเข้ามาทำหน้าที่ในลักษณะหุ้นส่วนการทำงาน และต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบการผลิตเพื่อนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของท้องถิ่น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรควรสนับสนุนและยกระดับการพัฒนาแผนการจัดการป่าชุม ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

2.ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

2.1 การยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของกลไกภาคีในการพัฒนาแผนการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ บนฐานคิดเศรษฐกิจฐานชีวภาพ

2.2 กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy)

References

Adulyahasem, U. (2010). *Handbook Qualitative Research for Development*. Khon Kaen: Research for social Development Institute of Khon Kaen University.

Boonchai, K., & Thawon, R. (2019). *Three-decade Community Forest network Lesson learn and Trend for movement*. Bangkok: Regional Community Forestry Training Center - RECOFTC.

Changsor.K. (2019). Villager. *Interview*. February, 2.

Forsyth, T., & Walker, A. (2008). *Forest guardians, forest destroyers the politic of environmental knowledge in Northern Thailand*. Washington: University of Washington.

Gazette. (2020). *Regulations of the Community Forest Policy Committee on the preparation Of Community Forest management plans, B.E. 2563*. Retrieved May 3, 2020, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/299/T_0026.PDF

Jamrik, S. et al, (1993). *Community Forests in Thailand: Development Guide lines*. Bangkok: Local Development Institute.

Karnchanapan, A. (2000). *The Dynamics of Local Resources Management: Paradigm and Policy*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).

Ongla, O. (2015). *People Movement in the Reform of Natural Resource Management in Tha Nueang Sub-district, Mae on District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiangmai University. Chiangmai.

Ongsakul, S. (2010). *The History of Lanna Kingdom*. Bangkok: Amarin Printing.

Phujeenaphan, P. (2016). Lessons from the community. Belief and Inheritance in Natural Resource Management in Tha Nuea Sub-district Mae-on District Chiangmai, *The 18th Conference on Revitalizing Thai Democracy* (pp. 281-301). Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

แนวทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี*

The Solution for Solving Juvenile Delinquency Using Buddhist Practice: A Case Study of Juvenile in Petchaburi Province

[1]บุษบา ฉิมพลิกานนท์, พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์, และ พระมหาวีระศักดิ์ อภินฺนทเวที

[1]Bussaba Chimpriganon, Phrakrupalad Paññavoravat, and Phramaha Weerasak Abhinandavedi

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: bussabalawyer@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาสาเหตุที่เด็กหรือเยาวชนไปกระทำความผิดอาญา 2) เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา ที่นำมาใช้เป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา 3) เพื่อทราบผลที่ได้รับ จากการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ด้วยศีล ศีล 5 สมาธิ มาแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงและนำมาวิเคราะห์อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สาเหตุสำคัญที่เด็กหรือเยาวชนไปกระทำความผิดอาญานั้น โดยสาเหตุแรกเกิดจากครอบครัว บิดามารดา รองลงมาคือ ยาเสพติด เพื่อน ความเจริญด้านเทคโนโลยี 2) แนวทางปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาได้ แต่แก้ไขได้เฉพาะเด็กหรือเยาวชนบางคนที่กระทำความผิดเพียงเล็กน้อย นอกนั้นแก้ไขไม่ได้ ส่วนการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา มาเป็นมาตรการให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการใช้มาตรการดังกล่าวควบคู่กับทางกฎหมาย อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม จึงสามารถให้กลับตนเป็นคนดีได้และไม่ไปกระทำความผิด 3) หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาเรื่องศีล 5 สมาธิ และปัญญา เป็นหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ที่จะนำมาเป็นหลักปฏิบัติให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้ปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดความ รู้สึกตน ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น มีเมตตากรุณา มีความเกรงกลัวต่อบาป ทำให้ไม่ไปกระทำความผิด

คำสำคัญ: เด็กและเยาวชน; การกระทำผิดอาญา; หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา

*Received March 16, 2021; Revised April 21, 2022; Accepted April 21, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the causes of juvenile criminal offenses; 2) to explore the guidelines for practices based on legal measures and the Buddhist teachings on precepts, the Five Precepts, Samādhi (concentration), and Paññā (wisdom), which are all used as the measure to solve problems of juvenile criminal offenses; and 3) to use the outcomes from applying the Buddhist practices on precepts, the Five Precepts, Samādhi and Paññā to solve problems of juvenile criminal offenses. The study used a qualitative research approach, in which data from in-depth interviews were analyzed and presented in the form of a description.

From the study, the following findings are found: 1) Family and parent are the most common causes of juvenile criminal offenses, followed by drug addiction, friends, and technology advancement; 2) The guidelines for practices based on legal measures can only solve small juvenile offenses but not major juvenile criminal offenses. The Buddhist teachings on precepts, the Five Precepts, Samādhi and Paññā are one of the guidelines to change behavior. The serious and actual use of such practices, along with legal measures can transform a person into a good person who will not commit any further offenses; 3) The Buddhist teachings on the Five Precepts, Samādhi and Paññā can be taught to juvenile who commits offenses to practice so they will not hurt or harm others, will have loving-kindness and compassion for others, and lastly, will have moral dread. All of this will keep them from committing further offenses.

Keywords: Juvenile; Criminal Offenses; Buddhist Practices

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเกิดปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาเพิ่มมากขึ้น โดยมีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาในช่วงปี พ.ศ.2561 จำนวน 31,520 คดี พ.ศ.2562 จำนวน 35,969 คดี และในปีพ.ศ. 2563 (ถึงเดือนตุลาคม) จำนวน 36,763 คดี (Office of Planning and Budget, 2019) ซึ่งสาเหตุเกิดจากครอบครัวของเด็กและเยาวชนเอง เป็นอันดับแรกส่วนใหญ่เยาวชนที่อยู่ในครอบครัวแตกแยก บิดามารดาประพฤติไม่ดี ชอบกระทำความรุนแรงในครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีขาดการศึกษา ปล่อยปละละเลยไม่สนใจดูแลบุตร รวมทั้งนิสัยพฤติกรรมตัวเด็กและเยาวชนเอง ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนผิดปกติ ความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ ยาเสพติดที่มีอย่างแพร่ระบาดหากหลงเข้าไปอยู่ในวังวนของยาเสพติดไม่ว่าจะเป็นสุรา ยาบ้า (เมทแอมเฟตามีน) ยาไอซ์ ยาเค กัญชา กระท่อม ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ขาดสตินำไปสู่การกระทำความผิดอาญา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแทรกซ้อนเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว คือวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่

เจริญก้าวหน้าจนทำให้แนวความคิด พฤติกรรมของผู้คน กระแสสังคม เศรษฐกิจ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน จากการพัฒนาเทคโนโลยี ระบบสื่อสาร และระบบดิจิตอล ที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตและพฤติกรรมของคนในทุกสังคม เพศ วัย จนคนรุ่นก่อนแทบจะตามไม่ทัน ด้วยสาเหตุนี้ก็ทำให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบันนี้มีแนวความคิดที่ผิดแปลกไป กระทำความผิดโดยไม่รู้สำนึก มีชีวิตสับสนวุ่นวายอยู่อย่างไม่มีความสุข ความรู้สึกนึกคิดมืดบอดไม่รู้หนทางแก้ไขปัญหาใด ๆ และยังอาจไปทำร้ายบุคคลอื่นเพราะการขาดสติ

ความเจริญทางเทคโนโลยีเปลี่ยนไป การวิวัฒนาการของโลกเปลี่ยนไป มาตรการทางกฎหมายที่เข้ามาคุ้มครองเด็กเป็นการเฉพาะ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนอยู่ ศาลใช้วิธีการสำหรับเด็ก ตั้งแต่ว่ากล่าวตัดเตือนไปจนถึงวิธีการที่หนักที่สุดสำหรับเด็กคือ ส่งไปสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ส่งไปฝึกอบรมที่สถานฝึกอบรมตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่เด็กนั้นอายุไม่เกิน18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นกฎหมายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ล้วนแต่ตราขึ้นมาบนพื้นฐานของทฤษฎีเพื่อแก้ไขฟื้นฟู การลงโทษ โดยเน้นตัวผู้กระทำความผิดและสภาพแวดล้อม แต่มาตรการเหล่านี้ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจากสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่อยู่อาศัย การได้รับแต่ความบอบช้ำทางจิตใจหรือเพราะความหลงผิด เด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดและพ้นโทษไป แต่ไม่มีจิตสำนึกไม่มีการพัฒนาด้านสภาพจิตใจ ก็ไม่สามารถกลับตนเป็นคนดีได้ ดังนั้นถ้านำแนวทางคำสั่งสอนที่เป็นหลักพุทธศาสนามาปรับเปลี่ยนแนวความคิดและพฤติกรรมให้มีวิธีคิดที่ดี

การนำแนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนามาใช้ในการอบรมสั่งสอน เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ถือว่าเป็นหนทางหนึ่งในการปรับเปลี่ยนสภาพภายในจิตใจ ให้มีจิตใจอ่อนโยน ดีงาม ยึดมั่นในความดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มาตรการและวิธีการที่ใช้แก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ควรต้องปรับเปลี่ยน นอกจากการใช้มาตรการพิเศษ การจำกัดพื้นที่ให้อยู่ อย่างขาดอิสรภาพ การอบรมห้ามปรามโดยไม่มีกรอบ ทฤษฎี หรือ ไม่ได้นำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามายึดถือ บางครั้งไม่อาจแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดได้ รัฐบาลควรที่จะหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้เยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ให้มีทางเลือกเริ่มต้นวิธีคิด และชีวิตใหม่โดยนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อสร้างปัญญาที่ถูกต้อง มาให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติ และตระหนักรู้สึกถึงคุณธรรม และ จริยธรรม เสริมสร้างให้เด็กและเยาวชนทั่วไป ที่กระทำความผิดอาญา ได้ยึดเหนี่ยวในจิตใจ นำไปปฏิบัติ สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข ลดปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญา ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในสังคม

กรณีศึกษาเยาวชนจังหวัดเพชรบุรี ในปี พ.ศ.2563 มีประชากรประมาณการที่จำนวน 491,740 คน ซึ่งมีเด็กและเยาวชนหญิงชาย โดย เด็กอายุ 5 - 9 ปี มีจำนวน 18,520 คน อายุ 10 - 14 ปี มีจำนวน 24,782 คน อายุ 15 - 19 ปี มีจำนวน 30,804 คน (Phetburi Provincial Statistical Office, 2020) ซึ่งเด็กและเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี กระทำความผิดอาญา จำนวนมาก อันเป็นปัญหาสำคัญ มีคดีที่อยู่ในการพิจารณา

ของศาล อยู่ระหว่างควบคุมตัวที่สถานพินิจ สถานฝึกอบรม อยู่ระหว่างคุมประพฤติ หรือพ้นจากระยะเวลาการลงโทษ ของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเพชรบุรี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา สามารถกลับตัวเป็นคนดี ไม่กระทำความผิดอีก เป็นพลังของประเทศชาติในการพัฒนาประเทศให้เจริญ และสงบสุขยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุที่เด็กและเยาวชนไปกระทำความผิดอาญา
2. เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ศีล 5 สมาธิ และปัญญา ที่นำมาใช้เป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา
3. เพื่อทราบผลที่ได้รับ จากการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ด้วยศีล ศีล 5 สมาธิ มาแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

- ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ด้วยหลักปฏิบัติศาสนาพุทธ
- สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้พิพากษา, ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว, อัยการ, ทนายความ, พนักงานสอบสวน, นักจิตวิทยา, พระสงฆ์, เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา, บิดามารดาหรือผู้ปกครอง
- ผู้วิจัยร่วมสานเสวนา

ขั้นตอนที่ 2

- ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา รวบรวมข้อมูลปัญหา สาเหตุ และวิธีการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ด้วยหลักทางพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3

- สร้างแบบสำรวจสอบถาม
- ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสอบถาม
- ดำเนินการนำแบบสอบถามไปสอบถาม

ขั้นตอนที่ 4

- ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูล
- ประเมินผลจากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 5

- ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลที่เกิดจากการรวบรวมเอกสาร จากการเข้าร่วมสานเสวนา การสัมภาษณ์ทั้งหมด และแบบสอบถาม เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในหลักการและวิธีการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ในจังหวัดเพชรบุรี

ขั้นตอนที่ 6

- ผู้วิจัยจะทำการสรุป และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เด็กหรือเยาวชนไปกระทำความผิดอาญา และเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจในโอกาสต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาโดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาสาเหตุที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ผลการวิจัยพบว่าเกิดจากหลายสาเหตุ เช่นครอบครัว ตัวเด็กหรือเยาวชนเอง เพื่อน สังคมรอบข้าง ยาเสพติด ความเจริญด้านเทคโนโลยี แต่ละสาเหตุล้วนเป็นแรงผลักดันให้เด็กหรือเยาวชนไปกระทำความผิดอาญาโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม กล่าวคือ ปัญหาหลักที่เป็นสาเหตุให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญานั้น ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันคือครอบครัว ยาเสพติด และเพื่อน ซึ่งครอบครัวเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดเด็กหรือเยาวชนอันดับแรกของชีวิต เด็กจะดีได้หรือไม่อยู่ที่บิดามารดา ผู้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนถ้าผู้อบรมสั่งสอนดีเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ย่อมเป็นคนดีไปด้วย แต่ถ้าผู้เลี้ยงดูสั่งสอนเป็นคนไม่ดีก็จะปลูกฝังสิ่งไม่ดี เรื่องไม่ดีให้ตั้งแต่ยังเยาว์วัย และติดจนเป็นนิสัย (Thongchuay, 2020) เห็นว่า โดยปกติแล้วบุคคลที่มีอายุไม่ถึง 18 หรือ 20 ปี วุฒิภาวะทางด้านจิตใจยังไม่เจริญเติบโตไม่เข้มแข็งพอ ประสบการณ์ในชีวิตยังมีไม่มาก และยังไม่มีบทเรียนประสบการณ์ในชีวิตความคิดอ่านจึงไม่รอบคอบ เมื่อมีเหตุใดมากระทบหรือได้พบเห็นพบเจอ ก็จะทำให้เกิดความคิดเบี่ยงเบนได้ ซึ่งปัญหาที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนไปกระทำความผิดอาญานั้น เกิดขึ้นมากที่สุดกับครอบครัวแตกแยก บิดามารดาหย่าร้างไม่ได้อยู่ด้วยกัน เป็นแม่ หรือพ่อเลี้ยงเดี่ยว ยิ่งหากที่มีฐานะยากจน ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนหรือตัวบิดามารดาเองเป็นพวกชอบลักเล็กขโมยน้อย ติดยาเสพติด

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษามาตรการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนานั้น ต้องได้รับความยินยอม เต็มใจจากเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองด้วย เพราะหากกระทำโดยการบังคับ หรือขืนใจให้กระทำ ก็จะไม่เกิดผลดีใดๆ เพราะเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ไม่ได้ซึมซับผลความดีแห่งการปฏิบัติได้ และก็ไม่อาจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นคนไม่ดีได้ การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา มาอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ด้วยการนำมาอบรมเน้นการให้ดำเนินชีวิตในแต่ละวัน เป็นไปตามหลักศีล

5 ให้รู้จักเข้าถึงศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อเป็นการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม จะมีผลทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ไม่ไปกระทำความผิด หรือกระทำความผิดซ้ำอีก เช่น การนำเด็กหรือเยาวชนไปฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมที่วัด จะเป็นการถือศีลปฏิบัติธรรมที่วัดโดยพักแรม ตามวันเวลาที่กำหนด หรือไปในช่วงวัน โดยในระหว่างการอบรมจะต้องมีการฝึกปฏิบัติ สวดมนต์ทำวัตร นั่งหรือเดินทำสมาธิ ฝึกจิตใจให้สงบ สอนหลักธรรมเรื่อง ศีล 5 ให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และซึมซับเข้าไปในจิตใจ สามารถยึดถือปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติไม่ฝืนใจ จะบรรลุผลเป็นอย่างดี เด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกอบรมดังกล่าว ทั้งวิธีการในรูปกิจกรรมแบบค่ายพุทธบุตร การเข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม หรือการบรรพชาสามเณร เป็นหนทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาให้กลับมาเป็นคนดีได้ สิ่งที่เด็กหรือเยาวชนได้รับจากการฝึกปฏิบัติธรรมตามแนวทางศาสนาพุทธ จะเป็นการพัฒนาจิตใจที่ยั่งยืน และจะเป็นการพัฒนาเด็กหรือเยาวชนนั้นไปพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน (Wichaidit, 2000)

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการศึกษาการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ด้วยหลักศีล 5 สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักอันดีเลิศ ที่สามารถป้องกันความขัดแย้ง รุนแรง เสริมสร้างคามสงบสุขต่อตนเอง ครอบครัวและคนในสังคมได้อย่างรอบด้าน ศีล 5 คือ เป็นการขัดเกล่าจิตใจที่ไม่ดีให้หมดไป เกิดความรู้สึกที่จะไม่เบียดเบียนทำร้ายใคร การละเว้นจากสิ่งไม่ดีทั้งหลายทั้งปวง ที่จะทำให้ผู้อื่นและตนเองเดือดร้อน ล้วนแต่เป็นจิตที่เป็นกุศลเป็นกรรมดี เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติ ก็จะทำให้จิตใจสงบร่มเย็น ความก้าวร้าวรุนแรง กิเลส ทั้งปวงก็จะหมดไป เกิดความรักความเมตตาในจิตใจ การขัดเกลาจิตใจด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ให้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา จึงเป็นการเสริมสร้างความดี มีความรู้สึกสงบสันติภายในกาย ภายในจิตใจ และทางวาจาได้เป็นอย่างดี การนำมาใช้ประยุกต์ร่วมกับมาตรการวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันแก้ไขเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดอาญา จึงเป็นการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาได้เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

แสดงโมเดลองค์ความรู้จากการวิจัยแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาโดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี คือ CUK ได้ดังนี้

1. Clear (C) = (ศีล) พัฒนาพฤติกรรม การนำศีล 5 มาพัฒนา ให้เด็กและเยาวชนรู้จักศีล 5 นำมายึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อไม่ให้ไปคิดไปกกระทำความผิด ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในการกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด ซึ่งทั้ง 5 ประการนี้เป็นสาเหตุของการกระทำความผิดอาญาทั้งสิ้น หากได้รับการอบรมสั่งสอนไม่ให้กระทำความผิดตามที่บัญญัตินี้ได้ ความผิดก็จะไม่เกิดขึ้น

2. Ultimate (U) = (สมาธิ) พัฒนาด้านจิตใจสูงขึ้น คือการกำหนดจิตใจที่สูงสุด หากจะปฏิบัติจะต้องมีสมาธิแน่วแน่ที่จะปฏิบัติ ไม่ไขว้เขว วอกแวก สมาธิจะทำให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคงภายในจิตใจ และเกิดความสงบนิ่งทำให้จิตคิดแต่สิ่งที่ดีงาม

3. knowledge (K) =(ปัญญา) พัฒนาด้านความรู้ คือความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ รวมทั้งแนวความคิด ทัศนคติ และค่านิยม ในการฝึกฝนหรือพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทำได้โดยรู้จักวินิจฉัย ไตรตรอง ตรวจสอบโดยอาศัยเหตุผล เพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง เมื่อมีการฝึกฝนสมาธิ จนสามารถรักษาปฏิบัติศีล 5 ได้ ก็จะเกิดปัญญา ที่สามารถแยกแยะสิ่งผิดถูกได้ และจะไม่ไปกระทำสิ่งที่ผิดต่อศีลธรรมอันดี หรือไม่ไปกระทำสิ่งผิดกฎหมาย

การพัฒนาทั้ง 3 ด้านนี้จะต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งหากพัฒนาได้ทั้งสามด้านแล้วจะทำให้ชีวิตมีแต่ความดีงาม ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง การพัฒนาหรือการฝึกฝนทั้ง 3 ด้านนี้ เราเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา

รูปภาพที่ 1 แนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษาสาเหตุที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาในจังหวัดเพชรบุรีนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า สาเหตุหลัก ๆ เกิดจากครอบครัว บิดามารดานั้นเอง เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรก และมีส่วนสำคัญมากที่สุดต่อพฤติกรรมการกระทำของเด็กและเยาวชนนั้น ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนที่มีครอบครัวแตกแยกบิดามารดาเลิกร้างกัน การเลี้ยงดูไม่ดีปล่อยปละละเลย บิดามารดาประพฤติตัวไม่ดีเป็นแบบอย่างไม่ดีขาดการศึกษา ครอบครัวยากจน สภาพครอบครัวเช่นนี้มักจะแสดงความรุนแรงทำร้ายร่างกาย จะทำให้เด็กหรือ

เยาวชนเหล่านี้เกิดความรู้สึกว้าเหวไม่มีที่พึ่งพา สภาพจิตใจพฤติกรรมเป็นไปในทางไม่ดี เกิดความเครียด นิสัยทราม อารมณ์ร้ายโกรธง่าย ควบคุมตัวเองไม่ได้สับสน ชอบความรุนแรง เข้าสังคมกับคนอื่นไม่ได้ต้องแปลกแยกตัวเอง ต่อต้านสังคม เยาวชนพวกนี้จะมีอารมณ์โมโหง่ายเอาแต่ใจ ไม่มีความยั้งคิดจึงไปกระทำความผิดได้ง่าย ครอบครัวจึงเป็นสาเหตุอันดับแรกที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาขึ้น ผลวิจัยสอดคล้องกับแนวความคิดของ ดร.สิทธิพล วิบูรณ์ธนากิจ ได้กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญที่สุดต่อพฤติกรรมเสียงต่อการกระทำความผิดอาญา (Viboonthanakul, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับเพื่อแก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ดังกล่าวมาแล้ว ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร สภาพปัญหาการแก้ไข ฟื้นฟูพฤติกรรมด้วยวิธีการคุมประพฤติไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะทำให้กลับตนเป็นคนดีได้ หรือการใช้มาตรการรุนแรงให้เข้าไปอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนบางครั้งก็อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นมีพฤติกรรมที่ไม่ดีมากขึ้น กลายเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี แต่อย่างไรก็ตามมาตรการที่ศาลมีอำนาจสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัตินั้น ยังมีวิธีการนำเด็กหรือเยาวชนไปอบรมศีลธรรม จริยธรรม ให้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาอยู่แล้ว แต่การทำกิจกรรมเช่นนี้ยังมีน้อยมาก และได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดีน้อยมาก และจะมีเฉพาะเด็กหรือเยาวชนที่มีแนวโน้มที่เป็นคนดีอยู่แล้ว ส่วนที่เกเร ก้าวร้าวมีความประพฤติไม่ดีแก้ไขโดยใช้วิธีอบรมศีลธรรม จริยธรรมที่จัดอยู่ในปัจจุบันนั้นยากที่จะแก้ไขได้ หากจะแก้ไขให้กลับตัวเป็นคนดีต้องใช้เวลา ต้องมีวิธีการหรือกุศโลบายที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนให้ความสนใจให้ความร่วมมือที่จะปฏิบัติ ซึ่งมีการปฏิบัติแต่น้อยมาก และไม่มีการกำหนดเป็นนโยบายให้นำมาบังคับใช้ให้เป็นมาตรการอย่างจริงจัง ปัจจุบันเพียงแต่ดุลพินิจหรือจัดเป็นกิจกรรมเสริมเท่านั้นจึงไม่บรรลุผลเท่าที่ควรจะเป็น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 หากมีการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา คือศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา มาใช้เป็นมาตรการหนึ่งในการคุมประพฤติเด็กหรือเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี นำไปอบรมสั่งสอนฝึกปฏิบัติธรรมโดยมีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลและต้องใช้เป็นมาตรการควบคู่ไปกับมาตรการบังคับตามกฎหมายด้วย การอบรมตามหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาจำเป็นต้องใช้เวลาหลายวันต่อเนื่องเพื่อชำระล้างจิตใจและแยกออกจากสภาพเดิม ๆ ก็มีทางที่จะทำให้เด็กหรือเยาวชนเหล่านี้กลับตนเป็นคนดีได้ ก็จะสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนเหล่านี้ให้กลับตนเป็นคนดีได้ โดยต้องแบ่งเยาวชนเข้าอบรมเป็นสองกลุ่ม กลุ่มที่มีพื้นฐานจิตใจดีไม่เกเร กระทำความผิดเล็กน้อย สามารถกลับตนเป็นคนดีได้ไม่ยาก และสำหรับกลุ่มที่ไม่สามารถแก้ไขได้เพราะไม่เกรงกลัวไม่หลาบจำ หากนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยให้ปฏิบัติตนถือศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญหาให้ได้ผลสำเร็จ ควรจะต้องกำหนดมาตรการนำเด็กหรือเยาวชนไปปฏิบัติธรรมถือศีล ศีล 5 นั่งสมาธิ วิปัสสนา อันจะนำไปสู่การเกิดปัญญา ต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 15 วันขึ้นไป โดยจะต้องทำครั้งละ 5 - 7 วัน เพื่อให้มีเวลาอยู่กับสติ ให้ทำจิตใจให้สงบ และเคยชิน และต้องให้มีการเฝ้ากำกับดูแลอย่างเข้มงวดในช่วงระยะเวลาแรก ๆ สักระยะ เพื่อให้ปรับสภาพจิตใจเมื่อจิตใจนิ่งเคยชิน ก็สามารถปฏิบัติตนได้และจะเป็นหนทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาได้ อันจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาไม่ให้มากระทำความผิดอีกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวทางนี้จะเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด

อาญา และเป็นการแก้ไขที่เป็นรูปธรรม ประกอบกับเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้ตระหนักถึงขนมธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กลับมายึดมั่นในวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้เคยเชื่อถือศรัทราและปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนากันมาอย่างยาวนาน

สรุป

การศึกษาวิจัย แนวทางแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา โดยใช้หลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดเพชรบุรี เป็นการศึกษาวิจัยที่พบว่าการใช้มาตรการตามกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญา แก้ไขได้กับเด็กหรือเยาวชนบางคนเท่านั้น แต่แก้ไขเด็กหรือเยาวชนที่มีสภาพครอบครัวและสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีให้กลับตัวเป็นคนดีได้น้อยมาก แม้จะมีการอบรมศีลธรรมจริยธรรม นำไปบรรพชาสามเณรเพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้กลับตนเป็นคนดี ก็จะมีผลกับเฉพาะเยาวชนที่มีพื้นฐานและแนวโน้มเป็นคนดีเท่านั้นส่วนเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ๆ ไม่สามารถแก้ไขได้ และการอบรมโดยนำวิธีดังกล่าวมาใช้ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ และไม่ต่อเนื่องจริงจังถึงระดับปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดีได้ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ด้วยการฝึกอบรมการถือศีล ศีล 5 การทำสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญา เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและสภาพจิตใจที่สามารถรับรู้ของเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ให้มีความตั้งใจในการปฏิบัติ จะเกิดสติรู้จักตัวเอง มีสิ่งยึดเหนี่ยวในจิตใจสามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกไม่หลงผิด มีจิตใจดีงามรู้ผิดชอบชั่วดีไม่ไปเบียดเบียนสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่นได้ โดยผลวิจัยในครั้งนี้ สรุปได้ว่าการนำแนวทางการแก้ปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ด้วยกันนำหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ด้วยศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา มาอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ให้ได้ปฏิบัติโดยให้สอดคล้องมาตรการทางกฎหมายให้อย่างจริงจังต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา ไม่ให้ไปกระทำความผิดอีกได้ และยังค้นพบว่าปัญหาที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญานั้นปัญหาหลักที่มีส่วนสำคัญอย่างมากคือครอบครัว จะทำให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและหลงไปกับวัตถุนิยม ความเจริญทางเทคโนโลยีสามารถเห็นคุณบิดา มารดา จึงต้องนำบิดามารดา มาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมพร้อมกันกับเยาวชนที่เป็นบุตรของตนด้วย จึงจะแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องแท้จริง ยังมีผลทำให้ครอบครัวเด็กหรือเยาวชนเหล่านี้ได้กลับมาเป็นครอบครัวที่เป็นคนดี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งตระหนักถึงขนมธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กลับมายึดมั่นในวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้เคยเชื่อถือศรัทรา ปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาอันจะทำให้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุขได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 แนวทางที่จะใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจดีงาม สงบร่มเย็น มีวิธีเดียวคือการนำหลักปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา มาอบรมสั่งสอน เพราะศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ละเว้น

ความชั่ว เด็กและเยาวชนยังอยู่ในวัยคึกคะนอง และไม่ใส่ใจกับความยุ่งยากลำบาก ฉะนั้นแนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่จะนำมาอบรมสั่งสอนให้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาได้เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ง่ายที่สุด มีผลดีครอบคลุมมากที่สุด เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่ชนชาวพุทธปฏิบัติสืบต่อกันมา คือการถือศีลปฏิบัติธรรม โดยการอบรมสั่งสอนและให้ปฏิบัติ ในการรักษาศีล ศีล 5 การฝึกสมาธิ เพื่อให้จิตสงบและการใช้ปัญญาได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้สำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดี กลับตนเป็นคนดีได้ และแนวทางปฏิบัติตามศีล ศีล 5 สมาธิ และปัญญา เป็นการปฏิบัติเพื่อให้มีจิตใจดีงาม สงบ มีสติยั้งคิด

2.ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

2.1 ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเพชรบุรี ควรมีคำสั่งใช้แนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนา เรื่องศีล ศีล 5 สมาธิและปัญญา มาอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา เป็นมาตรการหนึ่งในการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติ และเป็นกิจกรรมบังคับที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเพชรบุรีจะต้องปฏิบัติด้วย

2.2 ควรมีการศึกษาและขยายผล โดยนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกันทุกศาลเยาวชนและครอบครัว และทุกสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ของทุกจังหวัด

References

Office of Planning and Budget. (2019) *Case statistics report book 2019*. Retrieved May 3, 2020, from https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/196196.

Phetburi Provincial Statistical Office, (2020) *Attachment to the Notification of the Phetburi Statistical Office*. Phetburi: Phetburi Provincial Statistical Office.

Thongchuay, V. P. (2020). Chief Justice of the Phetchaburi Provincial Court. *Interview*. November, 25.

Viboonthanakul, S. (2020). *Problems of crime among children and youth and their economic costs.* Retrieved September 10, 2020, from https://www.bangkokbiznews.com/news /detail/896503>

Wichaidit, S. (2000). *An application of Dhamma in Buddhism and group counseling to develop self-concepts in male juvenile delinquents at the observation and protection centre of Suratthani.* (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์*

Education Management Guidelines for Artificial Intelligence Manpower Development

[1]สมศรี พุทธธรรมวงศ์, [2]ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ และ [3]พิชิต ฤทธิ์จรูญ

[1]Somsri Putthamwong, [2]Panuwat Pakdeewong and [3]Pichit Ritcharoon

[1,2]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[3]มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

[1,2]Education Faculty, Naresuan University, Thailand.

[3]Phranakhon Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: somsri711@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีก 2) ศึกษาทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องความต้องการของการค้าปลีก 3) ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องความต้องการของการค้าปลีก โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวมรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 24 คน โดยใช้แบบบันทึกเอกสารและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เนื้อหาเป็นข้อมูลบรรยายโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยเป็นประเด็นๆ แล้วทำการยกร่างแนวทางการจัดการศึกษาฯ และจัดการวิพากษ์เชิงประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 16 คน โดยใช้แนวคำถามการวิพากษ์และแบบฟอร์มการประเมินร่างแนวทางฯ หลังจากนั้นทำการปรับปรุงแนวทางการจัดการศึกษาฯ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีก ต้องเตรียมด้านต่าง ๆ ด้านบุคลากร ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านข้อมูล ด้านกระบวนการทำงานและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ ด้านเทคโนโลยี และด้านเงินลงทุน 2) กำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ต้องมีทักษะวิชาชีพในด้านการค้าปลีก คณิตศาสตร์และสถิติ วิศวกรรมซอฟต์แวร์และการเขียนโปรแกรม การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง และทักษะชีวิตและสังคมเกี่ยวกับการสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นและทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาซับซ้อน การเรียนรู้ตลอดชีวิต ความมุ่งมั่น ความยืดหยุ่น ความมีภาระรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์และจริยธรรม 3) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ 8 ด้าน ได้แก่ หลักสูตรและเนื้อหาสาระ การเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ภาวะผู้นำของผู้นำสถาบันอุดมศึกษา และความร่วมมือของทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการศึกษา; พัฒนากำลังคน; ปัญญาประดิษฐ์

*Received March 4, 2021; Revised April 7, 2021; Accepted April 10, 2021

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the preparation of using AI in retail 2) to study AI workforce skills which suit to retail requirements and 3) to propose educational management guidelines for AI manpower development which suit to retail requirements. This research used quality research method. The data were collected from related documents and expert interviews, with sample size of 24 people, which were selected by purposed sample method. Content analysis was conducted to describe research information by qualitative method. The education management guidelines were drafted for group discussion and assessment with 16 people by using document record and interview form. The content was analyzed as descriptive information by qualitative method. Then summarized the research result and drafted the education management guidelines. After that conducted an assessment critiques by 16 experts using critique question and evaluation form. Then amended the final educational management guidelines.

The research results were found as following; 1) The preparations for using AI in retail were the preparations as following; personnel, organizational culture, data, organizational processes and software engineering, technology, and investments. 2) The AI workforce skills were hard skills as following; retail, mathematics and statistics, software engineering and programming, data Management, AI and machine learning; and soft skills as following; communication, collaboration and teamwork, creativity and innovation, critical thinking and complex problem solving, lifelong learning, persistence, resilience, accountability, integrity and ethics. 3) The educational management guidelines were following; curriculums and contents, teaching and learning, teachers/instructors, learners, media and learning resources, assessment and evaluation, leadership and contribution of involved sectors.

Keywords: Education Management Guidelines; Manpower Development; Artificial Intelligence

บทนำ

ปัญญาประดิษฐ์ หรือ เอไอ (Artificial Intelligence: AI) เกิดขึ้นในปีทศวรรษที่ 1950 และได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจนเป็นที่นิยมใช้งานแพร่หลาย จากขีดความสามารถของเทคโนโลยีที่สูงขึ้นของเครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบคลาวด์ อินเตอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IOT) ตลอดจนความเร็วของระบบเครือข่าย ทำให้สามารถเก็บข้อมูลปริมาณมากและประมวลผลได้อย่างรวดเร็ว ส่งเสริมให้ปัญญาประดิษฐ์มีศักยภาพเป็นเทคโนโลยีที่ทรงพลัง และเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนในสังคม ตลอดจนภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม สำนักงานเศรษฐกิจการคลังได้กล่าวถึงปัญญาประดิษฐ์ว่าจะช่วยเศรษฐกิจของประเทศ

ที่พัฒนาแล้ว ขยายตัวเพิ่มขึ้นถึง 1.7 เท่าในปี 2035 และช่วยเพิ่มผลิตผลแรงงานของโลกได้ถึง ร้อยละ 30-40 อีกทั้งช่วยเพิ่มกำไรในทุกสาขาการผลิต (Fiscal Policy Office Ministry of Finance, 2018)

ปัญญาประดิษฐ์มีประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ลดต้นทุนและค้าใช้จ่าย เพิ่มรายได้และกำไร ปรับปรุงประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้าในหลากหลายอุตสาหกรรม และการค้าปลีกก็เป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่จะได้ผลประโยชน์จากการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้เป็นอันดับต้นๆ (Mckinsey, 2018) การค้าปลีกเป็นพื้นฐานสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนทั้งประเทศ มีความสำคัญต่อสังคมและเศรษฐกิจ แต่ความผันผวนของโลกและการระบาดของโรคโควิด-19 ได้เป็นตัวเร่งให้การค้าปลีกรูปแบบเดิมที่มีแต่การขายหน้าร้านจะไม่สามารถอยู่รอดอีกต่อไป ไม่สามารถแข่งขันกับการค้าออนไลน์ที่มีต้นทุนต่ำกว่า ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายก่อสร้างร้านค้า มีต้นทุนสินค้าคงคลังที่ต่ำกว่า การค้าปลีกแบบมีหน้าร้านจึงต้องเพิ่มช่องทางและแพลตฟอร์มในการขายทั้งการขายหน้าร้านและออนไลน์ ให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค ต้องเร่งปรับกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจ ตอบสนองลูกค้าด้วยสินค้าที่โดนใจและบริการที่ประทับใจภายใต้ต้นทุนที่เหมาะสม ซึ่งสิ่งสำคัญยิ่งคือ การนำเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ และข้อมูลมาใช้งานในการดำเนินธุรกิจให้เกิดประโยชน์ และการเปลี่ยนแปลงนี้กำลังเกิดขึ้นทั่วโลกอย่างรวดเร็ว (Pilkington, 2019)

การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีกนั้น จำเป็นต้องศึกษาและเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ จากผลศึกษาของสถาบันชั้นนำของโลกพบว่าธุรกิจต่างเห็นประโยชน์ของปัญญาประดิษฐ์ แต่ยังไม่มีความพร้อมในการนำมาใช้ (Gartner, 2019) และพบว่าธุรกิจต้องการกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเป็นอาชีพที่ขาดแคลนมาก (World Economic Forum, 2020) จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ที่ต้องบริหารจัดการไม่ให้เกิดผลกระทบการใช้งาน และการพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์นั้น สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่ถูกคาดหวังจากสังคมทั้งในแง่การผลิตกำลังคนและการให้บริการวิชาการกับสังคม จึงจำเป็นต้องมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้กำลังคน สอดคล้องและรองรับกับความเปลี่ยนแปลงทั้งเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี (Thailand Development Research Institute, 2018)

ดังนั้น การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีกนั้น ถ้าได้เตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ จะทำให้การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้นั้นประสบความสำเร็จ และการมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของการค้าปลีกที่เหมาะสม เป็นรูปธรรมชัดเจน เหมาะสมกับบริบทของไทย จะส่งผลให้การค้าปลีกไทยมีความสามารถในการแข่งขัน ตอบโจทย์ทิศทางการค้าปลีกไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีก
2. เพื่อศึกษาทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของการค้าปลีก
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยคุณภาพ โดยดำเนินการเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเนื้อหาด้วยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์และการใช้งาน แนวคิดการค้าปลีก ลักษณะการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในการค้าปลีก ทักษะของกำลังคนในศตวรรษที่ 21 ทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ และการพัฒนากำลังคนด้านดิจิทัล และการจัดการศึกษา จากเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของเอกสาร ปีที่พิมพ์ หน่วยงานที่พิมพ์หรือโพสว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์และน่าเชื่อถือ โดยกำหนดประเด็นการศึกษา และบันทึกข้อมูลการศึกษาในแบบบันทึกเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเนื้อหาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 คน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีกและทักษะกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่ต้องการ จำนวน 13 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงของการค้าปลีกด้านกลยุทธ์ธุรกิจและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกำลังคนด้านนี้ ที่มีประสบการทำงานการค้าปลีกหรือสารสนเทศมากกว่า 15 ปี และ กลุ่มที่ 2 ศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ จำนวน 11 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอุดมศึกษา ด้านการศึกษา สายสารสนเทศ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ หรือธุรกิจคอมพิวเตอร์ โดยต้องมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกขึ้นไป มีตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการศึกษา-เทคโนโลยีสารสนเทศและปัญญาประดิษฐ์มากกว่า 5 ปี

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การศึกษาเอกสาร โดยกำหนดประเด็นการศึกษา และบันทึกข้อมูลการศึกษาตามกรอบแนวคิดการวิจัยลงในแบบบันทึกเอกสาร

2) การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยสร้างแนวคำถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอแบบสัมภาษณ์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา สำนวนภาษา ความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านค้าปลีกที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกและมีประสบการณ์การค้าปลีกมากกว่า 15 ปี และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา-สารสนเทศ ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกและมีประสบการณ์ด้านสารสนเทศมากกว่า 10 ปี เมื่อพิจารณาเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยนำผลการตรวจสอบแบบสอบถาม พิจารณาค่าความตรงเชิงเนื้อหาหรือค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาตรวจคำถามและดัชนีความสอดคล้องที่วัดได้ในแต่ละข้อต้องมากกว่า 0.5 ขึ้นไป

3) การวิพากษ์เชิงประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้แนวคำถามการวิพากษ์เชิงประเมินร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ ในทั้ง 8 ด้านของการจัดการศึกษาในร่างแนวทางการจัดการศึกษาฯ โดยได้ใช้เกณฑ์การประเมินของ Joint Committee on standard for educational evaluation (1981) ที่ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้อง 2) ด้านความเหมาะสม 3) ด้าน

ประโยชน์ และ 4) ด้านความเป็นไปได้ และแบบประเมินร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ ในทั้ง 8 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาในร่างแนวทางการจัดการศึกษาฯ โดยได้ใช้เกณฑ์การประเมินของ Joint Committee on standard for educational evaluation (1981) ที่ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้อง 2) ด้านความเหมาะสม 3) ด้านประโยชน์ และ 4) ด้านความเป็นไปได้ ว่าแต่ละองค์ประกอบของการจัดการศึกษามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ว่าเป็นไปตามหลักวิชาการ ระเบียบ ข้อบังคับทางการศึกษาหรือธุกิจการค้าปลีกยุคใหม่หรือไม่ อย่างไร และใช้แบบประเมินร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดการวิจัย เลือกเฉพาะแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือ ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกข้อมูลจากเอกสาร

2) การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล เพื่อขอนัดหมายวันและเวลาสัมภาษณ์เป็นการล่วงหน้า อธิบายวัตถุประสงค์และประเด็นของการสัมภาษณ์ให้ทราบ ขออนุญาตการจดบันทึกการสนทนาและบันทึกเสียง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ได้สัมภาษณ์ประเด็นการเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีกและทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ และกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ได้สัมภาษณ์ประเด็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ฯ

3) การวิพากษ์เชิงประเมินร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 16 คน แบบเลือกเฉพาะเจาะจง อันประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการค้าปลีกหรือด้านสารสนเทศมากกว่า 15 ปี และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา สายสารสนเทศ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ หรือธุรกิจคอมพิวเตอร์ ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกขึ้นไป มีตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการศึกษา-เทคโนโลยีสารสนเทศและปัญญาประดิษฐ์มากกว่า 5 ปี

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลจากการบันทึกเอกสารมาวิเคราะห์เนื้อหา และนำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาถอดคำสัมภาษณ์ จัดทำเอกสารเตรียมไปวิเคราะห์เนื้อหา ตีความแปลความหมายข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเป็นข้อมูลการบรรยาย ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ จดบันทึก และวิเคราะห์เนื้อหาเป็นข้อมูลบรรยายตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยแยกเป็นประเด็นๆ

2) นำข้อมูลการวิจัยในประเด็นที่ตั้งไว้เทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ทราบถึงความคล้ายหรือแตกต่างกันของข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการอภิปรายผล ซึ่งได้วิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบสามเส้า ตรวจสอบข้อมูลในสถานที่ เวลา และสถานการณ์ที่ต่างกันอย่างน้อย 2 ครั้ง โดยปล่อยเวลาห่างกัน หากพบว่ามีบางช่วงบางตอนที่แตกต่างกัน จะนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ หรือสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนอื่นอีกครั้ง นอกจากนั้นได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกครั้ง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลรายงานวิจัยเบื้องต้นไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อ่านตรวจสอบความถูกต้องให้มั่นใจในความเที่ยงของข้อมูล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีก ผลการวิจัยพบว่าต้องเตรียม: ด้านบุคลากร ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านข้อมูล ด้านกระบวนการทำงานและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ ด้านเทคโนโลยี และด้านเงินลงทุน ทั้งนี้การค้าปลีกต้องเตรียมความพร้อมในทุกด้าน หากไม่พร้อมในด้านใดด้านหนึ่ง จะทำให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์มีอุปสรรคได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ผลการวิจัยพบว่าต้องมีทักษะวิชาชีพ 5 ทักษะ ได้แก่ ด้านการค้าปลีก คณิตศาสตร์และสถิติ วิศวกรรมซอฟต์แวร์และการเขียนโปรแกรม การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง และทักษะชีวิตและสังคม 9 ทักษะ ได้แก่ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นและทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาซับซ้อน การเรียนรู้ตลอดชีวิต ความมุ่งมั่น ความยืดหยุ่น ความมีภาระรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์และจริยธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ ผลการวิจัยพบว่าการจัดการศึกษาใน 8 ด้าน ได้แก่ หลักสูตรและเนื้อหาสาระต้องมีความทันสมัย เน้นหลักสูตรสมรรถนะและบูรณาการข้ามศาสตร์ การเรียนการสอนต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นการเรียนรู้ควบคู่การทำงาน อาจารย์ผู้สอนต้องมีทั้งอาจารย์ประจำ อาจารย์จากภาคเอกชนและครูพี่เลี้ยง ผู้เรียนควรเตรียมตัวทั้งศาสตร์และศิลป์ สื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ต้องเน้นออนไลน์ที่มีเนื้อหาที่ทันสมัยและน่าสนใจ การวัดผลและประเมินผลต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลายและประเมินตามสภาพจริง ภาวะผู้นำของผู้นำสถาบันอุดมศึกษาต้องมุ่งเน้นสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้างเครือข่ายและสร้างวัฒนธรรม นอกจากนี้ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ ทำงานได้จริงของผู้เรียน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ 1) การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ของการค้าปลีกจะต้องเตรียมความพร้อมทั้ง 6 ด้านให้มีความพร้อม เพื่อให้การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการค้าปลีกประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน หากขาดด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะทำให้การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้มีปัญหาและอุปสรรค ไม่ราบรื่น 2) ทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของการค้าปลีก จะต้องมีทั้งทักษะวิชาชีพและทักษะชีวิตและสังคม โดยพบว่าการค้าปลีกให้ความสำคัญกับทักษะชีวิตและสังคมมาก โดยเฉพาะการสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและแก้ปัญหาซับซ้อน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ จะต้องมีหลักสูตรและเนื้อหาสาระที่ทันสมัย ตรงกับความต้องการของผู้ใช้กำลังคน เป็นหลักสูตรเน้นสมรรถนะและบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเรียนรู้ควบคู่การทำงาน เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ลงมือทำ มีอาจารย์ทั้งอาจารย์ประจำ อาจารย์จากภาคเอกชน และครูพี่เลี้ยง ทั้งนี้ควรเตรียมตัวผู้เรียนทั้งศาสตร์และศิลป์ตั้งแต่เด็กอนุบาลถึงมัธยมเป็น STEAM (Science, Technology, Engineer, Art และ Mathematic) สื่อการ

เรียนรู้ที่เป็นออนไลน์เป็นสื่อสำคัญที่ต้องจัดทำเนื้อหาให้น่าสนใจ หลักการวัดผลและประเมินผลควรวัดและประเมินผลให้ตรงจุดมุ่งหมายและตามสภาพจริง ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย วัดทักษะกระบวนการคิดและความเข้าใจของผู้เรียน นำสารสนเทศจากการวัดผลและประเมินผลไปการสะท้อนกลับให้ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ผู้นำของสถาบันการศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ มุ่งมั่น กระตุ้น สนับสนุน และสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้างเครือข่ายและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะความร่วมมือจากภาคเอกชนและบริษัทเทคโนโลยี ทั้งด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน และด้านการวิจัยและสร้างนวัตกรรม การค้าปลีกต้องให้ปริมาณและทักษะของกำลังคนที่ต้องการกับสถาบันการศึกษา เข้าร่วมการร่างและทบทวนหลักสูตรในมุมมองผู้ใช้กำลังคน ร่วมถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี และประสบการณ์ให้กับผู้เรียน อาจารย์ สนับสนุนและอนุเคราะห์เครื่องมือตลอดจนข้อมูลของการค้าปลีกเพื่อใช้ในการเรียนการสอน รับผู้เรียนเข้าฝึกฝนทักษะการทำงาน ซึ่งจำเป็นสำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ควบคู่การทำงาน โดยมีระบบนิเวศน์วิทยา (Ecological System) ที่สนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องความต้องการของการค้าปลีก ดังภาพที่ 1

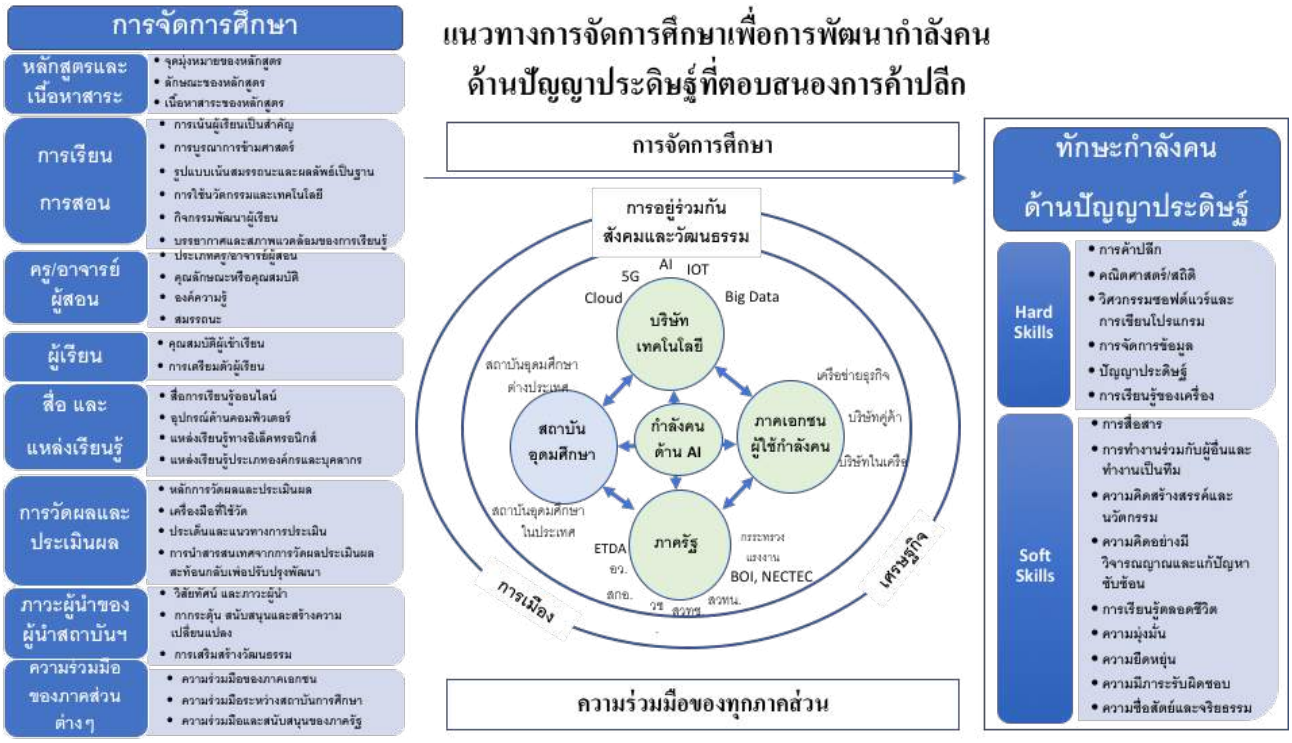

รูปภาพที่ 1 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ที่สอดคล้องความต้องการของการค้าปลีก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การใช้ปัญญาประดิษฐ์ต้องเตรียมความพร้อม 6 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลากร เริ่มจากผู้นำองค์กรมีวิสัยทัศน์และเข้าใจการใช้งาน เตรียมกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็น 2) ด้านวัฒนธรรมองค์กรให้กล้ารับความเสี่ยง ทำงานข้ามสายงานอย่างยืดหยุ่น

คล่องตัว 3) ด้านข้อมูล เตรียมสถาปัตกรรมข้อมูลและธรรมมาภิบาลข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูลหน่วยงานต่าง ๆ 4) ด้านกระบวนการทำงานขององค์กรและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ ให้เชื่อมโยงและยืดหยุ่น คล่องตัว 5) ด้านเทคโนโลยี เตรียมโครงสร้างพื้นฐานและส่วนสนับสนุน จัดหาระบบงานที่มีการเตรียมโมเดลปัญญาประดิษฐ์ไว้แล้ว และหาพันธมิตรด้านเทคโนโลยี 6) ด้านเงินลงทุน เตรียมเงินลงทุน ที่อาจต้องลงทุนต่อเนื่อง โดยความพร้อมทุกด้านด้านมีความสำคัญที่จะทำให้การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gartner (2018); Mckinsey (2018); KPMG (2018); Deloitte (2018) ที่ว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์ต้องเริ่มจากผู้นำองค์กรมีวิสัยทัศน์และเข้าใจการใช้งาน เตรียมความพร้อมกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็น เตรียมความพร้อมด้านวัฒนธรรมองค์กรให้กล้ารับความเสี่ยง ทำงานข้ามสายงานอย่างยืดหยุ่นคล่องตัว เตรียมความพร้อมด้านข้อมูล โดยเตรียมสถาปัตกรรมข้อมูลและธรรมมาภิบาลข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูลหน่วยงานต่าง ๆ เตรียมความพร้อมด้านกระบวนการทำงานขององค์กรและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ เตรียมความพร้อมด้านเงินลงทุน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ทักษะของกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ จำเป็นต้องมีทักษะวิชาชีพ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) การค้าปลีก ทั้งการตลาด การขาย การบริหารสินค้า ห่วงโซ่อุปทาน บัญชีการเงิน การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อมองเห็นความเชื่อมโยงทางธุรกิจ เห็นโอกาสทางธุรกิจ แล้วนำเสนอแนวทางการนำปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ 2) ข้อมูล ต้องเข้าใจว่าควรใช้ข้อมูลอะไร หาข้อมูลได้ที่ใด ควรเก็บข้อมูลรูปแบบใด 3) คณิตศาสตร์และสถิติ เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้ง การปรับปรุงระบบให้ทำงานแม่นยำเหมาะสมยิ่งขึ้น 4) วิศวกรรมซอฟท์แวร์และการเขียนโปรแกรม เพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่ต้องแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่ง่ายต่อการนำไปประมวลผลหรือวิเคราะห์ 5) การเรียนรู้ของเครื่องจักร ต้องเข้าใจกรอบการทำงานของการเรียนรู้ของเครื่องจักร เพื่อเลือกใช้อัลกอริทึมให้เหมาะสมกับประเภท และความซับซ้อนของปัญหาในการสร้างแบบจำลองทำนายจากข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับ Sakworawich (2019); Mckinsey (2018); TowardDataScience (2019); Forbes (2018); Edureka (2020); Kdnuggets (2020) ที่ว่ากำลังคนด้านนี้ต้องมีความรู้และทักษะในโดเมนที่ทำ มีทักษะด้านข้อมูล ด้านคณิตศาสตร์และสถิติ ด้านวิศวกรรมซอฟท์แวร์และการเขียนโปรแกรม ด้านการเรียนรู้ของเครื่องจักร ซึ่งทักษะเหล่านี้มีความสำคัญต่อกำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ของการค้าปลีก ที่จะต้องเข้าใจธุรกิจ จัดการข้อมูลและเขียนโปรแกรมแปลงข้อมูลในการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเป็นวิทยาการที่ใช้ข้อมูลในการเรียนรู้ได้ เลือกใช้อัลกอริทึม และเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์

นอกจากนี้ยังพบว่า จำเป็นต้องมีทักษะชีวิตและสังคม ในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ 1) การสื่อสาร มีมนุษยสัมพันธ์ นำเสนองานได้ ซักถามให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงหรือความต้องการทางธุรกิจ เจรจาต่อรอง เข้าใจผู้อื่น รู้จักสังเกต ใช้ภาษาได้เหมาะสม ดั่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ที่ว่า”คนทำงานด้านนี้ต้องมีทักษะการสื่อสาร นำเสนอ โน้มน้าวใจ และได้รับความไว้วางใจ เพราะคนกลุ่มนี้ต้องเป็นเกตเวย์ที่สนับสนุนผู้บริหารในการใช้ จึงต้องทำหน้าที่สื่อสารให้ได้” สอดคล้องกับ Sakworawich (2020); TowardDataScience (2019); Kdnuggets (2020); World Economic Forum (2020) ที่ว่า กำลังคนด้านนี้ต้องสื่อสารเรื่องยากทางเทคนิคให้คนที่ไม่มีความรู้ทางวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณิตศาสตร์หรือสถิติ ฟังแล้วเข้าใจ 2) ความคิดสร้างสรรค์และ

นวัตกรรม พบว่า การค้าปลีกที่ต้องการทักษะนี้มาก ดั่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ว่า “AI เป็นเทคโนโลยีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้งาน การใช้งานจึงจะขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์และจินตนาการของผู้ประยุกต์” ต้องหาคำตอบหรือทางออกของปัญหาให้ธุรกิจ ตลอดจนการปรับกระบวนการทำงานใหม่ จึงต้องช่างสังเกต ขี้สงสัย ค้นหาข้อเท็จจริงและปัญหา ใฝ่รู้ มีความกล้าคิด กล้าทำ ซึ่งสอดคล้องกับ Sakworawich (2020); LinkedIn (2019); World Economic Forum (2020) ที่ว่า กำลังคนด้านนี้ รวมถึงคนในปี 2025 ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ 3) ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาซับซ้อน ต้องเป็นคนชอบคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถาม เพราะว่าต้องแก้โจทย์ปัญหา เจาะหาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ แล้วนำเสนอแนวทางแก้ไข สอดคล้องกับ Sakworawich (2020); World Economic Forum (2020); Kdnuggets (2020) ที่ว่ากำลังคนด้านนี้ต้องมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาซับซ้อนให้กับธุรกิจและการดำเนินชีวิต 4) ใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดเวลา ริเริ่มและนำตนเองได้ เรียนรู้ด้วยตนเองได้ เพราะปัญญาประดิษฐ์ก้าวหน้าเร็วมาก จึงต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลา ฝึกฝนการมองปัญหา ติดตามข่าวสารและกรณีศึกษา สอดคล้องกับ Sakworawich (2020); World Economic Forum (2020) ที่ว่าต้องเรียนรู้ด้วยตนเองได้และเรียนรู้อยู่เสมอ 5) ความยืดหยุ่น/ปรับตัว ล้มแล้วลุก พบว่าต้องยืดหยุ่นปรับตัว เนื่องจากงานด้านปัญญาประดิษฐ์ยังเป็นงานใหม่ ไม่มีความชัดเจน ไม่มีบรรทัดฐาน จึงต้องลองผิดลองถูก และบางครั้งก็อาจไปผิดทาง จึงต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเป็น เพราะโจทย์ทางธุรกิจจะเปลี่ยนบ่อย และต้องรู้จักปล่อยวาง แล้วลองใหม่ สอดคล้องกับ World Economic Forum (2020); LinkedIn (2019) ต้องมีทักษะการรับมือกับปัญหา อดทนกับความกดดัน ยืดหยุ่น ปรับตัวได้เร็ว ล้มแล้วรีบลุกขึ้นมาทำใหม่ 6) ความซื่อสัตย์และมีจริยธรรม ต้องมีจริยธรรม โปร่งใส ไม่มีอคติในการสร้างหรือพัฒนา เพราะอัลกอริทึมที่ได้จากการสร้างของปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถสอบทานหรืออธิบายเหตุผลได้ จึงต้องการคนที่ซื่อสัตย์และมีจริยธรรม สอดคล้องกับ World Economic Forum (2018); KPMG (2018) ที่ว่ากำลังคนด้านนี้ต้องมีความซื่อสัตย์ มีจริยธรรม ไม่มีอคติในการทำงาน อันส่งผลต่อการตัดสินใจและการทำงานของปัญญาประดิษฐ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากผลการวิจัยที่พบว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ฯ มี 8 องค์ประกอบ โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตรและเนื้อหาสาระ โดย จุดมุ่งหมายของหลักสูตรต้องพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ให้มีความรู้และทักษะที่ทำงานด้านปัญญาประดิษฐ์ได้จริง ดั่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ว่า “อยากได้คนที่รู้จริง...รู้แก่นของปัญญาประดิษฐ์ รู้จักประยุกต์ใช้งานและทำงานได้จริง” และ “ต้องสร้างกำลังคนให้มีองค์ความรู้และทักษะประยุกต์ใช้ประโยชน์ สร้างอัลกอริทึ่ม สร้างรูปแบบการทำนาย แก้ปัญหาและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้” และต้องสื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่น สู้ไม่ถอย ล้มแล้วลุก มีจริยธรรมและเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื้อหาหลักสูตรต้องทันสมัยทันต่อเหตุการณ์และตรงกับความต้องการของผู้ใช้งานกำลังคน มีเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่ทำให้ผู้เรียนรู้ในวิชาชีพ ดังนี้ ด้านค้าปลีก ด้านคณิตศาสตร์และสถิติ ด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และการเขียนโปรแกรม ด้านการจัดการข้อมูล ด้านปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง ดั่งสะท้อนจากการสัมภาษณ์ที่ว่า “เนื้อหาสาระของหลักสูตรควรได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชน เพื่อให้เนื้อหาสาระของหลักสูตรสอดคล้องและทันกับความต้องการของผู้ใช้กำลังคน ....นำความต้องการของผู้ใช้งานเป็น

ปัจจัยนำเข้ามาใช้ในการออกแบบเนื้อหาสาระของหลักสูตร” และ“หลักสูตรควรปรับเปลี่ยนได้เร็ว ยืดหยุ่น ตอบสนองทันต่อสถานการณ์และเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว” โดยหลักสูตรต้องน่าสนใจ เป็นรูปธรรม สมดุลทั้งศาสตร์และศิลป์ และได้รับการยอมรับจากเอกชน จึงควรสำรวจความต้องการทุกปี หลักสูตรต้อง บูรณาการความรู้และศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ให้สอดคล้องกับโลกความเป็นจริงที่ไม่ได้แยกความรู้เป็นเรื่องๆ สอดรับกับความรวดเร็วที่เกิดขึ้น หลักสูตรต้องเน้นสมรรถนะ เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ลงมือทำ ต้องฝึก ทักษะไม่รู้แต่เพียงทฤษฎี เพราะความรู้ในยุคอินเตอร์เน็ตหาได้ง่ายนอกห้องเรียน และสมรรถนะเป็นสิ่งสำคัญที่ การค้าปลีกให้ความสำคัญ สอดคล้องกับ Panich (2013) ที่ว่าการเรียนรู้เพียงเฉพาะสาระวิชาไม่เพียงพอ ต้อง ฝึกฝน ลงมือทำด้วยตนเองให้เกิดทักษะที่ทำงานได้จริง มีโครงสร้างหลักสูตรเป็นโมดูลให้ผู้เรียนเลือกเรียนตาม ความสนใจและความต้องการที่ต่างกัน สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งอาจเป็นทั้งนักเรียน นักศึกษา คนวัยทำงานหรือคนว่างงาน ที่ต้องการเปลี่ยนหรือยกระดับทักษะ ซึ่งสอดคล้องกับ Sarah French (2015) ที่ว่า หลักสูตรแบบโมดูลทำให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ยืดหยุ่นคล่องตัว และช่วยสถาบันอุดมศึกษาขยายขอบเขต ตอบสนองผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน และมีหลักสูตรประกาศนียบัตร ที่กำหนดจำนวนหน่วยกิตในการเทียบโอนและ เก็บสะสมในระบบคลังหน่วยกิต ช่วยตอบสนองความต้องการพัฒนาทักษะวิชาชีพด้านปัญญาประดิษฐ์ในระยะ สั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thailand Development Research Institute (2018) ที่เสนอว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องทำทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า การเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการตั้งเป้าหมายและพิจารณาบริบทของผู้เรียนแต่ละคนเป็นศูนย์กลาง เน้นเป็น รายบุคคลมากขึ้น ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และเรียนได้ตามความชอบความถนัดและแนวทางอาชีพ การเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ พบว่าการใช้ปัญญาประดิษฐ์จำเป็นต้องเชื่อมโยงและบูรณาการ ความรู้เข้าด้วยกันได้ ดั่งสะท้อนจากข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า “เราเข้าสู่ยุคที่การเรียนการสอนความรู้เชื่อมโยงกัน หมด...เกิดทุกศาสตร์ ไม่ใช่แค่ศาสตร์ IT, ICT หรือ AI” การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นสมรรถนะและผลลัพธ์ เป็นฐาน ต้องเน้นสร้างสมรรถนะมากกว่าให้เพียงความรู้ ต้องเรียนรู้จากปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริงบน พื้นฐานของความเข้าใจ โดยเรียนรู้ควบคู่การทำงาน (Work-Based Education: WBE) ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิง รุก เรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการทำงานจริง ได้บูรณาการความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ได้รับองค์ความรู้จากการค้าปลีกโดยตรงอย่างเป็นรูปธรรม ดั่งสะท้อน จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ว่า “การได้ฝึกจริงจากโจทย์จริงคือตัวที่เป็นทางแก้ มองในแง่ว่าการมีโจทย์จริง จะ เกิดการบูรณาการศาสตร์...บางครั้งก็ต้องการอาจารย์หลายสาขาช่วยให้คำปรึกษากับผู้เรียน“ และ “ความยาก ของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ไม่ใช่แค่ด้านเทคนิค แต่ความยากคือการทำความเข้าใจธุรกิจ ต้องเข้าใจผู้ใช้ทาง ธุรกิจ...เข้าใจกระบวนการทำงานของค้าปลีก” จึงจำเป็นต้อนเน้นสมรรถนะและบูรณาการข้ามศาสตร์ ซึ่งการ เรียนรู้ควบคู่การทำงานนี้ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาแบบเรียนรู้ ควบคู่การทำงาน ให้ความสำคัญกับสมรรถนะของบัณฑิตที่ทำงานได้จริง โดยคุณก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์ เชื่อว่า การทำงานทำให้นักศึกษาเรียนรู้รอบด้าน มีวุฒิภาวะสูงกว่าคนที่เรียนอย่างเดียว ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “การ จัดการศึกษาโดยนำการปฏิบัติผสมผสานกับทฤษฎีนั้น เด็กถูกฝึกโดยสถานที่ทำงาน ทำให้เด็กมีวินัย มีองค์ ความรู้ที่ทันสมัย และทำงานได้จริง เพราะสถานประกอบการมีการแข่งขันทางธุรกิจตลอดเวลา มีความรู้

ทันสมัย เด็กฝึกงานก็จะได้สิ่งเหล่านี้” และ “การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นสมรรถนะนั้น เป็นไปไม่ได้ถ้าไม่ได้ลงไปทำงานจากโจทย์จริง เพราะชีวิตจริงเชื่อมโยงกัน แต่ตำรามันแยกส่วน” การเรียนรู้ควบคู่การทำงานนั้น สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความพร้อมและต้องจัดการในเรื่องการเตรียมสถานที่ฝึกงาน เตรียมความพร้อมของนักศึกษา การกำกับดูแลระหว่างการปฏิบัติงาน เตรียมสมรรถนะผู้เรียนให้พร้อมก่อนไปปฏิบัติงาน การเตรียมพี่เลี้ยง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Panich (2013) ที่ให้แนวคิดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ และการให้ได้ทักษะนั้น ต้องเป็นการฝึกฝน ลงมือทำด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องสามารถค้นคว้าและเรียนรู้ได้เอง สอดคล้องกับ Pinpathomrat (2018); Pholphirul (2020) ที่ว่าอนาคตต้องการองค์ความรู้และทักษะที่ต้องบูรณาการข้ามศาสตร์ เสริมสร้างทักษะการมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เชื่อมโยงเนื้อหาสาระเข้ากับบริบทชีวิตและการทำงาน 3) ด้านอาจารย์ผู้สอน พบว่า นอกจากอาจารย์ประจำที่มีความสำคัญแล้ว ควรมีครูพี่เลี้ยงที่คอยติดตาม ดูแลให้ความช่วยเหลือในการฝึกงาน และเป็นตัวเชื่อมระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการ และมีอาจารย์ผู้สอนจากภาคเอกชน มาแบ่งปันความรู้ทักษะประสบการณ์ และแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน เป็นการสอนโดยมืออาชีพที่ทำงานสายตรง มีประสบการณ์จริงมาสอน นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนายกระดับสมรรถนะอาจารย์ผู้สอน ตลอดจนการทำงานด้านวิจัยและการให้บริการวิชาการ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ เนื่องจากการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการเป็น”สิ่งเดียวกัน จะแยกกันไม่ได้” สอดคล้องกับ Bhosrithong (2014) ที่ว่า อาจารย์ควรสอนในสิ่งที่ได้วิจัยและวิจัยองค์ความรู้เพื่อเอาไปสอน และนำผลการวิจัยที่ใช้สอนแล้วไปบริการสังคม 4) ด้านสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ พบว่า สื่อออนไลน์ เป็นสื่อสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย จดจำนาน ต้องออกแบบเนื้อหาสาระของสื่อและบริบทให้น่าสนใจ ปรับปรุงสื่อให้ทันต่อสมัย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Business Broadway (2017) ที่พบว่า สื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์เป็นประโยชน์กับการเรียนรู้มาก นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ประเภทองค์กรและบุคลากรก็มีความสำคัญ เพราะการได้เห็นการทำงานและการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นของจริง เกิดแรงบันดาลใจ ดังคำสัมภาษณ์ของก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์ ที่ว่า “สถานประกอบการเป็น Live Text เป็นแหล่งความรู้ที่ใช้งานจริง ปฏิบัติจริง จึงมีความรู้ทั้งเชิงปฏิบัติที่ผ่านการลองผิดลองถูกมาแล้ว” 5) ภาวะผู้นำของผู้นำสถาบันอุดมศึกษา พบว่าต้องมีวิสัยทัศน์ มุ่งมั่น กระตุ้น สนับสนุน สร้างการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างวัฒนธรรมของสถาบันฯ ให้ทุกส่วนงานมีส่วนร่วม และรับผิดชอบต่อ “การเรียนรู้และความสำเร็จของผู้เรียน” มุ่งสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์กับภาคเอกชน สร้างความน่าเชื่อถือ เอื้อให้เกิดการรับนักศึกษาฝึกงานและเกิดการจ้างงาน เกิดความร่วมมือ แบ่งปันความรู้ ทักษะ บุคลากร และงบประมาณมาสนับสนุนการจัดการศึกษาและการวิจัย โดยครูและทุกคนในสถาบันต้องมีหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายด้วย เพราะเครือข่ายก็เป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ Pholphirul (2020) ที่ว่า สถาบันอุดมศึกษาพึงสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคอุตสาหกรรม 6) ความร่วมมือของสถาบันการศึกษากับภาคส่วนต่าง ๆ พบว่าต้องมี 1. ความร่วมมือของสถาบันการศึกษากับภาคเอกชนในด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านบริการวิชาการ และด้านการวิจัยและสร้างนวัตกรรม การค้าปลีกต้องให้ปริมาณและทักษะของกำลังคนที่ต้องการ เข้าร่วมการร่างและทบทวนหลักสูตรในมุมมอง

ผู้ใช้กำลังคน ร่วมถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี และประสบการณ์ สนับสนุนและอนุเคราะห์เครื่องมือและข้อมูลของการค้าปลีกเพื่อใช้ในการเรียนการสอน รับผู้เรียนเข้าฝึกงาน ซึ่งจำเป็นสำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ควบคู่การทำงาน แต่ผลวิจัยพบว่ายังขาดความเชื่อมโยงและกลไกในการสร้างความร่วมมือนี้ สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับการค้าปลีกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสถานการณ์ เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรและหลักสูตรระยะสั้น จัดประชุมสัมมนา บริการวิชาการ และต้องทำการวิจัยสร้างนวัตกรรมร่วมกับการค้าปลีกและบริษัทเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ของสถาบันการศึกษาและนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยกลับไปใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อสถาบันอุดมศึกษาและภาคเอกชนมีความเข้าใจ เชื่อใจ และเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน จึงจะต่อยอดให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ วิชาการระหว่างกัน สถาบันอุดมศึกษาจึงควรจัดสรรทรัพยากรบุคคลและเวลาในการสร้างความร่วมมือด้านบริการวิชาการ สอดคล้องกับ Thailand Development Research Institute (2018) ที่สรุปผลความสำเร็จในการพัฒนากำลังคนดิจิทัลของญี่ปุ่น สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับเน้นคุณภาพการจัดการศึกษา โดยให้ภาคเอกชนบอกความต้องการกำลังคนและทักษะของกำลังคนที่ต้องการ และสอดคล้องกับ Pholphirul (2019) ที่ว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องเชื่อมโยงภาคธุรกิจ ใช้โจทย์จริง ข้อมูลจริงจากภาคอุตสาหกรรม ต้องสร้างความเชื่อมั่นและได้รับความไว้ใจจากภาคเอกชนเสียก่อน 2. ความร่วมมือและสนับสนุนของภาครัฐ พบว่า (1) รัฐควรสร้างกลไกหรือกฎหมายที่เอื้อให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมที่ภาคเอกชนสนใจให้ความร่วมมือ ร่วมออกแบบหลักสูตร ส่งผู้เชี่ยวชาญจากภาคเอกชนไปร่วมเป็นอาจารย์ผู้สอน รับนักศึกษาเข้าฝึกงาน (2) รัฐควรเป็นผู้สนับสนุนการสร้างดิจิทัลแพลตฟอร์มการจัดการศึกษาที่เป็นเทคโนโลยีการศึกษา (Education Technology) ระดับประเทศ มีสื่อการเรียนการสอนที่เป็นศูนย์กลางด้านปัญญาประดิษฐ์ (3) รัฐควรออกนโยบายส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมด้านปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาคการศึกษาและภาคเอกชน (4) รัฐควรประสานงานกันระหว่างภาครัฐที่เกี่ยวข้องกัน โดยบูรณาการการดำเนินโครงการร่วมกัน สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างนักวิจัยในภาครัฐกับภาคเอกชนมากขึ้น และสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้เชิงพาณิชย์ได้จริงมากขึ้น สอดคล้องกับ Pholphirul (2019); Thailand Development Research Institute (2018) ที่ว่ารัฐต้องสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคเอกชน เชื่อมต่อความต้องการตลาดแรงงานดิจิทัล ผลิตงาน วิจัยที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาประเทศ

สรุป

การค้าปลีกต้องเตรียมความพร้อมในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ใน 6 ด้าน ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านข้อมูล ด้านกระบวนการทำงานและวิศวกรรมซอฟต์แวร์ ด้านเทคโนโลยี ด้านเงินลงทุน ซึ่งด้านบุคลากรปัญญาประดิษฐ์นั้น องค์กรการค้าปลีกต้องการบุคลากรด้านปัญญาประดิษฐ์ที่มีทักษะวิชาชีพในด้านด้านการค้าปลีก ด้านคณิตศาสตร์และสถิติ ด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์และการเขียนโปรแกรม ด้านการจัดการข้อมูล ด้านปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง และต้องมีทักษะชีวิตและสังคมเกี่ยวกับการสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นและทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความคิดอย่างมีวิจารณญาณและ

แก้ปัญหาซับซ้อน การเรียนรู้ตลอดชีวิต ความมุ่งมั่นและสู้ไม่ถอย ความยืดหยุ่น ความมีภาระรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์และจริยธรรม โดยแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ ควรมี 8 ด้าน คือ หลักสูตรและเนื้อหาสาระ การเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ภาวะผู้นำของผู้นำสถาบันการศึกษา และ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การค้าปลีกที่จะนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ ควรนำผลการศึกษานี้มาวางแผนและเตรียมความพร้อมก่อนการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

2.1 สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ควรใช้ผลการศึกษาดังกล่าวนี้กำหนดเป้าหมายและวางแผนในการพัฒนากำลังคนพึงประสงค์ของกำลังคนด้านนี้ เพื่อการจัดการศึกษาพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ให้มีทักษะและคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจ

2.2 สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ ควรนำองค์ประกอบและประเด็นสำคัญที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านปัญญาประดิษฐ์ฯ

References

Business Broadway. (2017). *Usefulness of Platforms and Resources for Learning Data Science*. Retrieved October 2, 2019, from https://businessoverbroadway.com/wpcontent/uploads/2018/02/platforms_resources_usefulness.png

French, S. (2015). *The Benefits and Challenges of Modular Higher Education Curricula Melbourne Centre for the Study of Higher Education*. Retrieved March 5, 2020, from https://melbourne-cshe.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0006/2774391/Benefits_Challenges_Modular_Higher_Ed_Curricula_SFrench_v3-green-2.pdf

Fiscal Policy Office Ministry of Finance. (2018). *Artificial Intelligence ...?* Retrieved May 2, 2019, from http://www2.fpo.go.th/FPO/modules/Content/getfile.php?contentfileID=15031

Forbes. (2018). *The AI Skills Crisis And How to Close The Gap*. Retrieved August 29, 2019, from https://www.forbes.com/sites/bernardMarchr/2018/06/25/the-ai-skills-crisis-and-how-to-close-the-gap/#46fe39d231f3

Gartner. (2018). *Laying the Foundation for Artificial Intelligence and Machine Learning: A Gartner Trend Insight Report*. Retrieved May 17, 2019, from https://www.gartner.com/en/documents/3890363/laying-the-foundation-for-artificial-intelligence-and-ma)

Kdnuggets. (2019). *Who is a typical Data Scientist in 2019.* Retrieved March 15, 2019, from https://www.kdnuggets.com/2019/03/typical-data-scientist-2019.html

LinkedIn. (2019). *The 10 most in-demand skills of 2019, according to LinkedIn*. Retrieved March 15, 2020, from https://www.linkedin.com/business/learning/blog/learning-and-development/most-in-demand-skills-2020

Mckinsey Global Institute. (2017). *Artificial Intelligence The next Digital Frontier?*. Retrieve January 11, 2019, from https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/advanced%20electronics/our%20insights/how%20artificial%20intelligence%20can%20deliver%20real%20value%20to%20companies/mgi-artificial-intelligence discussion-paper.ashx

Mckinsey Global Institute. (2018). *The real-world potential & limitation of artificial intelligence*. Retrieved May 15, 2019, from https://www.mckinsey.com/featured-insights/artificial-intelligence/the-real-world-potential-and-limitations-of-artificial-intelligence

Mckinsey Global Institute. (2018). *Skill shift automation and the future of the workforce*. Discussion paper May. Retrieved March 13, 2019, from https://www.mckinsey.com/~/media/McKinsey/Featured%20Insights/Future%20of%20Organizations/Skill%20shift%20Automation%20and%20the%20future%20of%20the%20workforce/MGI-Skill-Shift-Automation-and-future-of-the-workforce-May-2018.ashx

Panich V. (2013). *Learning Creation to 21st Century*. Bangkok: Siam Commercial Foundation.

Panyapiwat Management Institute. (2017). *Work-based Education, New Choice of Higher Education*. Retrieved May 1, 2019, from https://www.pim.ac.th/api/PIM10Years.pdf

Pilkington M. (2019). *Retail Therapy: Why the Retail Industry is Broken – and What Can Be Done to Fix It*. USA: Bloomsbury Business.

Pinpathomrat P. (2018). *Integration Across Science Curriculum Overhaul for Digital.* Retrieved March 2, 2020, from http://www.pr.rmutt.ac.th/news/16656

Pholphirul P. (2019). *Thai University Disconnect Problem*. Retrieved September 27, 2020, from https://www.posttoday.com/finance-stock/money/590342

Pholphirul P. (2020). *Thai Higher Education vs ABCD Strategy for Future (Survival) Thai University*. Retrieved September 27, 2020, from https://www.blockdit.com/posts/5f1c4c3166d82a0ca5f16f60

Powsritong P. (2014). *Teaching Management in Higher Education. Lecture Handbook on "Higher Education Mission in 21st Century"*. Retrieved May 15, 2020, from http://qa.eau.ac.th/document_data/open%20souce/polsun.ppt

Royal Thai Government Gazette. (2019). *National Education Act (No. 4) 2019*. Retrieved May 9, 2020, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/057/T_0049.PDF

Sakworawich A. (2019). *Artificial Intelligence Engineer, New Demanded Career*. Retrieved September 1, 2019, from https://mgronline.com/daily/detail/9620000062232

Thailand Development Research Institute (TDRI). (2018). *Adjust the direction of the Thai economy to the era of technological turbulence.* Retrieved May 8, 2019, from https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2018/09/wb142

Toward Data Science. (2019). *Data Science Minimum: 10 Essential Skills You Need to Know to Start Doing Data Science*. Retrieved March 21, 2020, from https://towardsdatascience.com/data-science-minimum-10-essential-skills-you-need-to-know-to-start-doing-data-science-e5a5a9be5991

Vesaracha P. (2000). Management Practice Set: Composition. Retrieved March 1, 2020, from http://suthep.crru.ac.th/book6/1.pdf

Wongyai W., & Patpol M. (2019). *Authentic Competency–Based Assessment*. Bangkok: Innovative Leaders Center in Curriculum & Learning.

World Economic Forum. (2019). *Data Science in the New Economy, a new race for talent in the Fourth Industrial revolution.* Retrieved October 29, 2019, from https://www.World Economic Forumorum.org/reports/data-science-in-the-new-economy-a-new-race-for-talent-in-the-fourth-industrial-revolution

World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. Retrieved December 15, 2020, from https://www.World Economic Forumorum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020

Deloitte. (2018). *Retail Trends 2019*. Retrieved March 19, 2019, from https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/consumer-business/articles/retail-trends.html

การศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม*

A study on Conditions of Problems Needs and Positive behavior intervention and Support for Students with Behavioral Problems an Inclusive School

[1]หรรษา องคสิงห์, ชนิดา มิตรานันท์ และ กนกพร วิบูลพัฒนะวงศ์

[1]Hunsa Ongkasing, Chanida Mitranun and Kanokporn Vibulpatanavong

[1]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[1]Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: hunsa.ongkasing@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา และนักสหวิชาชีพ จำนวน 12 คน ผ่านการคัดเลือกตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ประเด็นและแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ยังไม่มีระบบดูแลช่วยเหลือหรือระบบการจัดการพฤติกรรมโดยเฉพาะ โดยนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการบริหารจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้าง SEAT มาใช้ในโรงเรียนเพื่อดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งโรงเรียนและนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนที่พบบ่อย ได้แก่ ไม่ตั้งใจเรียน พฤติกรรมก่อกวนในห้องเรียน ลุกออกจากที่บ่อย ไม่อยู่นิ่ง ทำงานไม่เสร็จตามเวลา และเทคนิคที่ครูใช้จัดการพฤติกรรมได้แก่ เทคนิคการให้แรงเสริมทางบวก การเสริมแรงทางลบ 2) สภาพปัญหาพบว่า การดำเนินงานการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมยังไม่มีความชัดเจน ครู บุคลากรในโรงเรียนยังขาดความรู้และทักษะต่างๆเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือ และขาดการประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ 3) ความต้องการจำเป็นพบว่าโรงเรียนอยากให้มีแนวทางการการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม มีระบบและกลไกที่ชัดเจน 4) แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ได้แก่ การมีระบบงานหรือขั้นตอนการดำเนินงานและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติงานและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: การสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวก; ปัญหาพฤติกรรม; โรงเรียนเรียนร่วม

*Received September 8, 2021; Revised September 12, 2021; Accepted September 28, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the conditions and needs for positive behavioral support; and 2) to explore the positive behavioral support approach for students with behavioral problems in inclusive schools. The study used a qualitative research method, with the target group consisting of administrators, educational personnel, and multidisciplinary specialists, totaling 12 people who were chosen based on the specified criteria. The research instruments were the points and structured interview recording form. The obtained data were analyzed by way of content analysis.

From the study, the following results are found; 1) The present condition of support for students with behavior problems in inclusive schools revealed a lack of a support system or a specific behavioral management system. There should be an implementation of a student support system and inclusive education management based on the SEAT structure in order to support not just students with behavioral problems but also all students. Students' undesired behaviors are as follows: they do not pay attention in class, they frequently disturb the class, they constantly get out of their seats and cannot sit still, and they do not do their homework on time. The techniques that teachers usually use to handle students' behaviors are both positive and negative reinforcements; 2) The problems discovered include that the operation of support for students with behavioral problems is still unclear, teachers lack knowledge and skills connected to student support, and there is a lack of coordination with relevant persons; 3) The needs are that schools desire a tangible support approach for students with behavior problems, as well as a clear system and mechanism; and 4) The positive behavior support approach for students with behavior problems includes clear work system or procedures and clear objectives, as well as the knowledge, understanding, and skills required for operation and participation of all sectors.

Keywords: Positive Behavioral Support; Behavioral Problems; Inclusive Schools

บทนำ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ในองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขในสังคม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 หมวด1 มาตรา6 กล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่ายกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม

ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (Ministry of Education, 1999) ทั้งนี้ภารกิจของโรงเรียนจะต้องจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ ซึ่งในปัจจุบันปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน มีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น สอดคล้องกับ Rajanukul Institute (2016) ได้สำรวจติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชนในรอบปี 2555 พบว่าเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี มีปัญหาด้านความเครียดและแสดงอาการทางกาย เช่น อาเจียน เป็นต้น ร้อยละ 40 ด้านภาวะอารมณ์หงุดหงิดง่าย ร้อยละ 24 และด้านไม่สามารถควบคุมอารมณ์เวลาโกรธหรือผิดหวังได้ ร้อยละ 35 ปัญหาทางพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นจะส่งผลกระทบต่อการเรียน พัฒนาการด้านสังคม การปรับตัว พัฒนาการด้านอารมณ์ ซึ่งเด็กแต่ละคนสามารถก้าวข้ามอุปสรรคและมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย แต่ในเด็กบางคนก็ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการที่จะต่อสู้กับอุปสรรคหรือสิ่งที่ต้องเผชิญ หรือแม้กระทั่งเด็กบางคนไม่สามารถก้าวผ่านไปได้จึงทำให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆตามมาลุกลาม เช่น เด็กลาออกจากโรงเรียน จนกระทั่งเด็กก่อปัญหาอาชญากรรมได้ในภายภาคหน้า เป็นต้น

Arayawinyu (1999) ได้กล่าวถึงนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมมีอยู่ในทุกโรงเรียนและเกือบทุกห้องเรียน ต่างกันเพียงจำนวนมากหรือน้อยและความรุนแรงของปัญหาพฤติกรรม เมื่อมีเด็กประเภทนี้ในโรงเรียนใดก็ตาม มักก่อให้เกิดปัญหาแก่ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนของเด็ก อาจทำให้การเรียนตกต่ำ ซึ่งผลการเรียนที่ลดลงย่อมส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กและเป็นผลที่เกี่ยวโยงจนยากที่จะชี้เฉพาะลงไปว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล แม้ว่านักเรียนเหล่านี้จะมีอยู่ในทุกโรงเรียนและเป็นปัญหาสำหรับครูก็ตาม ยังไม่มีการหาทางช่วยเหลือเด็กเหล่านี้อย่างจริงจังและยังไม่มีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Council for Children with Behavior Disorder (2018) ได้กล่าวถึงลักษณะปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ของนักเรียนได้แก่ สมาธิสั้น พฤติกรรมก้าวร้าวหรือทำร้ายตนเอง ไม่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น กลัวหรือวิตกกังวลมากเกินไป ฉุนเฉียว ไม่มีทักษะในการเผชิญปัญหาต่างๆ และส่งผลต่อความยากลำบากในการเรียน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาส่งกระทบต่อตัวนักเรียนเอง เพื่อนนักเรียน การจัดการเรียนการสอนของครู และส่งผลกระทบต่อผู้ปกครอง โดยปัญหาทางพฤติกรรมอาจมีอยู่ในตัวนักเรียนปกติเอง หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 9 ประเภทตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด เช่น ปัญหาพฤติกรรมซุกซนอยู่ไม่นิ่ง แกล้งเพื่อน ลุกออกจากที่ของเด็กออทิสติก เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว เกเรทะเลาะวิวาทของเด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ เป็นต้น

ในต่างประเทศมีการพัฒนาระบบที่ช่วยเหลือด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน และนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ในประเทศสหรัฐอเมริกา (Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004 IDEA, 2004) พระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อการศึกษาคนพิการ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 21 ปี และ (No Child Left Behind Act, 2001) เป็นนโยบายควบคุมการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับผู้เรียนที่มีความยากลำบากในการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้กล่าวถึงระบบ Positive Behavior Interventions and Supports ได้ระบุใน IDEA 2004 และ No Child Left Behind 2001 จำนวน 2 ฉบับที่

กำหนดไว้สอดคล้องกันว่าเน้นความสำคัญในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม การจัดการเรียนการสอนและการให้ความช่วยเหลือที่มีคุณภาพและเป็นระบบโดยจะต้องอธิบายความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของเด็กทุกคน

การสนับสนุนพฤติกรรมในเชิงบวก Positive Behavior Interventions and Supports (PBIS) หมายถึง เป็นการจัดสภาพแวดล้อมในการโรงเรียนและห้องเรียนที่ส่งเสริมต่อการเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมโดยใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมเพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ สำนักงานการศึกษาพิเศษในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมทางบวก (Office of Special Education Programs; OSEP, Technical Assistance Center on Positive Behavioral Interventions and Support) อธิบายว่าการส่งเสริมพฤติกรรมทางบวก (PBIS) เป็นการนำระบบการจัดการพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วมาปฏิบัติเพื่อช่วยให้โรงเรียน ครอบครัว และชุมชนออกแบบสภาพแวดล้อมโดยนำวิธีการที่มีผลการวิจัยรับรองมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน ประเด็นสำคัญของส่งเสริมพฤติกรรมทางบวกคือ เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้น การส่งเสริมพฤติกรรมจึงเป็นจุดพลิกผันที่ยิ่งใหญ่ในวงการการศึกษาที่เปลี่ยนวิธีการจัดการที่ไม่พึงประสงค์จากการลงโทษและการตั้งรับมาเป็นแผนเชิงรุกที่เน้นการป้องกันโดยวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพและมีงานวิจัยรองรับว่าสามารถสอนและส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมได้จริง อีกทั้งยังเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วย (Wiriyangkun, 2018)

การจัดการเรียนร่วมเป็นแนวทางจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไป สอดคล้องกับ Savagpun (2019) กล่าวว่า โรงเรียนเรียนร่วมเป็นการให้บริการทางการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทความพิการ รวมถึงการจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมอีกด้วย ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาทางพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนเรียนร่วมจะมีปัญหาทางพฤติกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับ Uttayotha (2017) กล่าวว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนร่วมหรือเรียนรวม หมายถึง นักเรียนที่มีความบกพร่องทางใดทางหนึ่งหรือมีความบกพร่องอื่นๆ จะมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในระดับประถมศึกษา ได้แก่ พฤติกรรมก้าวร้าว ไม่ปฏิบัติตามกติกา ซึมเศร้า วิตกกังวล เครียด ก่อกวน พูดปด ไม่สนใจการเรียน ไม่ชอบเรียน ซึ่งสาเหตุเกิดจากเด็กไม่ได้รับการสอนและการฝึกทักษะที่ใช้ในการอยู่ร่วมกับเพื่อนคนอื่น หรือทักษะการแก้ปัญหามาก่อน ทักษะบางอย่างที่ไม่ได้รับการฝึกอาจเนื่องมาจากการที่เด็กมีความบกพร่องเฉพาะ เช่น เด็กออทิสติก เด็กสมาธิสั้น และสาเหตุจากโรงเรียน ได้แก่ การจัดหลักสูตรการสอน เด็กไม่สามารถทำกิจกรรม การเรียนตามหลักสูตรที่ใช้กับเด็กปกติทั่วไปครบถ้วน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดเวลาเรียนไม่ยืดหยุ่นให้เด็กได้ทำตามความสามารถ และไม่สัมพันธ์กับลักษณะความบกพร่องของเด็ก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาจึงศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางให้สถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องพัฒนาการดำเนินงาน

การสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เพื่อหาแนวทางในการประสานร่วมมือกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม

2. เพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วมในจังหวัดสกลนคร โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา และนักสหวิชาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม จำนวน 12 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ดังนี้

1) ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ต้องเป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนร่วมไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นผู้บริหารโรงเรียนเรียนร่วมขนาดเล็กในจังหวัดสกลนคร ที่ได้รับรางวัลเกี่ยวกับการบริหารการจัดการเรียนร่วมหรือรางวัลที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียน หรือมีผลงานวิทยาฐานะที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยผู้บริหารหมายถึงผู้อำนวยการโรงเรียน 1 ท่าน และรองผู้อำนวยการหรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ 2 ท่าน

2) ครูการศึกษาพิเศษหรือครูที่ได้รับผิดชอบดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 3 คน โดยมีคุณสมบัติ 1 ข้อขึ้นไป ได้แก่ 1) ต้องเป็นครูที่มีวุฒิปริญญาตรีสาขาการศึกษาพิเศษหรือสูงกว่าระดับปริญญาตรีขึ้นไป หรือครูที่ผ่านการอบรมครูด้านการสอนคนพิการ 200 ชั่วโมง 2.มีประสบการณ์ดูแลนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วมไม่น้อยกว่า 3 ปี

3) ครูประจำชั้น จำนวน 2 คน เป็นครูประจำชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 คน และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) ต้องมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์หรือสูงกว่า 2) มีประสบการณ์เป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่1 และ 2 ต่อเนื่องกัน 3 ปี ขึ้นไป 3) มีประสบการณ์ดูแลนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมไม่น้อยกว่า 3 ปี

4) ครูประจำสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและคณิตศาสตร์ จำนวน 2 คน เป็นครูประจำสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจำนวน 1 คนและคณิตศาสตร์จำนวน 1 คน ที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) ต้องมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์หรือสูงกว่า 2) มีประสบการณ์สอนภาษาไทยและวิชาคณิตศาสตร์ไม่น้อยกว่า 3 ปี 3) มีประสบการณ์การสอนนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในชั้นเรียนไม่น้อยกว่า 3 ปี

5) ครูประจำสาระการเรียนรู้อื่นๆ หรือครูผู้สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) ต้องมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์หรือสูงกว่า 2) มีประสบการณ์การสอนนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในชั้นเรียนไม่น้อยกว่า 3 ปี

6) นักสหวิชาชีพ จำนวน 1 คน เป็นจิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยาในโรงเรียน หรือนักจิตวิทยาในโรงพยาบาล หรือพยาบาลที่ดูแลเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในจังหวัดสกลนครที่ทำงานเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์กับการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและทำงานในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนครไม่น้อยกว่า 3 ปี และเคยทำงานร่วมกับโรงเรียนเรียนร่วม

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความคาดหวังและแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ส่วนที่ 3 ความต้องการจำเป็นในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ส่วนที่ 4 แนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

โดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์และประเด็นคำถามที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ และด้านการจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความถูกต้องและความเหมาะสม ด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ข้อคำถามที่มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 ขึ้นไป และนำไปปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 คน โดยการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์หรือช่องทางการสื่อสารอื่น เช่น Line หรือZoom เนื่องจากภายใต้สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ตามวันเวลาที่นัดหมาย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองพร้อมทั้งจดบันทึกการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยจัดพิมพ์ข้อมูลผลการสัมภาษณ์และส่งให้กลุ่มเป้าหมายตรวจทานเพื่อยืนยันความถูกต้อง

2) การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง โครงการวิจัยในครั้งนี้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เอกสารรับรองเลขที่ SWUEC-G-017/2563E ณ วันที่ 17 เมษายน 2563 ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมวิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการดำเนินการวิจัย และการเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามความสมัครใจ ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีสิทธิ์ถอนตัวจากการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้โดยไม่มีผลกระทบใดๆ และไม่มีการระบุชื่อหรือที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง การนำเสนอจะเป็นการสรุปภาพรวมโดยไม่สามารถระบุข้อมูลรายบุคคลได้

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการการจัดหมวดหมู่ของประเด็นข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความคาดหวัง และแนวทางการพัฒนาการสับสนันพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมแล้วนำเสนอเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1.1 สภาพปัจจุบัน แบ่งเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1.1.1 การดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม โรงเรียนดำเนินการจัดการศึกษา การช่วยเหลือและการจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม โดยใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นระบบที่กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข มาใช้ในโรงเรียนเพื่อดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ทั้งนี้ทางโรงเรียนได้ดำเนินการคัดกรองนักเรียนโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมThe Strengths and Dificulties Questionnaire: (SDQ) และใช้แบบบันทึกการเยี่ยมบ้านนักเรียนควบคู่กัน และโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนร่วมได้ดำเนินงานโดยใช้การบริหารจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้าง SEAT ในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษรวมถึงนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ดำเนินการคัดกรองโดยใช้แบบคัดกรองนักเรียนที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการคัดกรองโดยครูที่รับผิดชอบการศึกษาพิเศษในโรงเรียน

1.1.2 สภาพปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่พบในโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เช่น นักเรียนลุกออกจากที่ ขอออกไปเข้าห้องน้ำบ่อยๆ การไม่อยู่นิ่ง ทำงานไม่เสร็จตามเวลา ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน รองลงมาเป็นเรื่องขอการติดเกมส์ในโทรศัพท์ และมีปัญหาทางพฤติกรรมการกลั่นแกล้ง ก่อกวน เกเร การทะเลาะวิวาท ชกต่อย และปัญหาซึมเศร้า และปัญหาพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นส่งผลกระทบต่อการเรียนของนักเรียน เรียนไม่รู้เรื่อง ไม่ส่งงานครู ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ครูต้องนำเวลาที่ต้องสอนมาอบรมนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ครูหงุดหงิดและเสียเวลามาหาวิธีจัดการพฤติกรรม กระทบต่อเพื่อนนักเรียนในห้องเรียน เพื่อนที่ตั้งใจเรียนรู้สึก

เบื่อหน่ายเมื่อครูอบรมวินัยในห้องเรียนที่เกิดเหตุจากปัญหาพฤติกรรมของเพื่อน รวมถึงรู้สึกหงุดหงิดและไม่พอใจ ไม่อยากมาเรียนหรืออยู่ใกล้กับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เป็นต้น

1.1.3 เทคนิคการจัดการพฤติกรรมและการจัดการเรียนการสอนด้านพฤติกรรม พบว่า เทคนิคการจัดการพฤติกรรมที่นำมาใช้มากที่สุดในห้องเรียนได้แก่ การให้แรงเสริมทางบวก การให้คำชมเชย การให้รางวัล แต้มสะสมทำความดี ซึ่งจะนำไปใช้กับนักเรียนทุกคนในห้องเรียน และหากพบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ครูจะใช้วิธีการเรียกมาอบรม การให้คำมั่นสัญญา โดยพฤติกรรมของเรียนจะมีการรายงานต่อผู้ปกครองเสมอ นอกจากนี้โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม วินัยในตนเองให้กับนักเรียนทั้งโรงเรียน

1.1.4 การส่งต่อและความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ โรงเรียนได้มีระบบการส่งต่อนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านปัญหาทางพฤติกรรมไปยังโรงพยาบาลประจำอำเภอและประจำจังหวัด พบว่า การดำเนินงานร่วมกับโรงเรียน ทางโรงพยาบาลจะมีการรายงานผลการวินิจฉัยและการให้คำแนะนำไปยังผู้ปกครองและครู มีการติดตามผลเป็นระยะ นอกจากนี้มีการจัดอบรมการให้ความรู้และวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

1.2 สภาพปัญหาการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ด้านสภาพปัญหาพบว่า สามารถแบ่งได้ 3 ประเด็น ได้ดังนี้ 1) การดำเนินงานการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมยังไม่มีความชัดเจน ปัญหาการคัดกรองนักเรียน ครูไม่มีทักษะในการใช้เครื่องมือคัดกรอง 2) ขาดแนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรม การช่วยเหลือและการจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม การจัดกิจกรรมเสริมสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ไม่มีแนวทางการช่วยเหลือที่หลากหลายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาทางพฤติกรรมรุนแรงอย่างใกล้ชิด ซึ่งส่งผลให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้น 3) ขาดการประสานงานระหว่างครูประจำชั้น ครูในโรงเรียน ผู้ปกครองและแพทย์ ในการหาแนวทางการให้ความช่วยเหลือและการส่งต่อ ทำให้นักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมบางส่วนไม่ได้รับการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง 4) ครู บุคลากรมีภาระงานที่มากทำให้ไม่สามารถคัดกรอง วิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมได้อย่างถี่ถ้วน และขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลและการบันทึกข้อมูลพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ

1.3 ความต้องการจำเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาให้มีแนวทางการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม มีขั้นตอนที่ชัดเจนตั้งแต่กระบวนการคัดกรองมีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ ลดภาระงานที่ซ้ำซ้อนของครู มีการจัดระบบข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีเทคนิคการสอนและการปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของนักเรียน รวมถึงทักษะด้านการให้คำปรึกษาผู้ปกครองในการให้คำแนะนะการดูแลบุตรหลานที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม แนวทางการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม แบ่งได้ 4 ประเด็น ดังนี้

2.1 ระบบหรือขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่าย โดยคำนึงถึงการลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน มีเป้าหมายของการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการประชุม ปรึกษาวิเคราะห์หาปัญหาทางพฤติกรรมของนักเรียนและหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียน รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณีศึกษาร่วมกันภายในโรงเรียน

2.2 ผู้บริหาร ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ ในเรื่องการคัดกรอง เทคนิคการสอน การเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมนักเรียน การวัดและประเมินผลพฤติกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาผู้ปกครอง และที่สำคัญคือการมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

2.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการให้ข้อมูลนักเรียน การร่วมมือวิเคราะห์หาปัญหาพฤติกรรม การร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน การติดตามพัฒนาการ รวมถึงแนวทางการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมต้องมีระบบและขั้นตอนที่ชัดเจน

2.4 ลดขั้นตอนงานที่ซ้ำซ้อนของครูกับงานอื่นๆ เช่น การเก็บข้อมูลนักเรียนในการเยี่ยมบ้าน การเตรียมความพร้อมของครู บุคลากรในโรงเรียนในการการคัดกรอง

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการศึกษาและการสังเคราะห์ สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับสภาพ ความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ได้ดังนี้

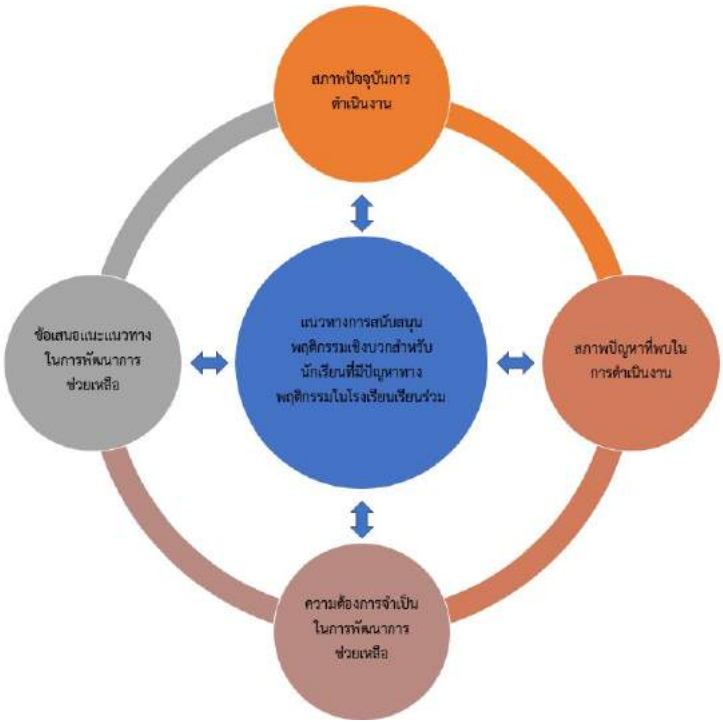

รูปภาพที่ 1 ผังความคิดองค์ความรู้จากการวิจัย

ผังความคิดองค์ความรู้จากการวิจัย ประกอบด้วย 1) สภาพปัจจุบันการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ยังไม่มีระบบดูแลช่วยเหลือหรือระบบการจัดการพฤติกรรมโดยเฉพาะ โดยดำเนินการในสองรูปแบบคือ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ในโรงเรียนเพื่อดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งโรงเรียนและการบริหารจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้าง SEAT ในขณะที่ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ ไม่ตั้งใจเรียน พฤติกรรมก่อกวนในห้องเรียน ลุกออกจากที่บ่อย ไม่อยู่นิ่ง ก้าวร้าวต่อต้าน ทำงานไม่เสร็จตามเวลา รองลงมาเป็นเรื่องของการติดเกมส์ในโทรศัพท์ แล การทะเลาะวิวาท ชกต่อยและปัญหาซึมเศร้า และการไม่กล้าแสดงออก โดยปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่ส่งผลกระทบมากคือ ปัญหาพฤติกรรมในห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ครูมีการจัดการพฤติกรรมโดยใช้เทคนิคการให้แรงเสริมทางบวก การให้คำชมเชย การให้รางวัล แต้มสะสมทำความดี การจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงลงโทษ การตำหนินักเรียน การให้งานเพิ่ม การรายงานพฤติกรรมต่อผู้ปกครอง ทั้งนี้สภาพปัญหาพบว่า การดำเนินงานการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมยังไม่มีความชัดเจน โรงเรียนยังไม่มีนโยบายหรือเป้าหมายในการจัดการพฤติกรรมในภาพรวม ครู บุคลากรในโรงเรียนยังขาดความรู้และทักษะต่างๆเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือ และยังพบว่าขาดการประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ อีกประเด็นคือการขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลและการบันทึกข้อมูลพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ โดยความต้องการจำเป็นพบว่าโรงเรียนอยากให้มีแนวทางการการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม มีระบบและกลไกที่ชัดเจน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ได้แก่ การมีระบบงานหรือขั้นตอนการดำเนินงานและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติงานและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม พบว่า ปัจจุบันการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ยังไม่มีระบบดูแลช่วยเหลือหรือระบบการจัดการพฤติกรรมโดยเฉพาะ ทั้งนี้โรงเรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการช่วยเหลือและจัดการศึกษาที่เหมาะสมโดยดำเนินการในสองรูปแบบคือ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาใช้ในโรงเรียนเพื่อดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม และสถานศึกษาที่มีการจัดการเรียนร่วมได้ดำเนินงานโดยใช้การบริหารจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้าง SEAT ในการช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษรวมถึงนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม การดำเนินงานเริ่มตั้งแต่การคัดกรองโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมThe Strengths and Difficulties Questionnaire: (SDQ) แบบคัดกรองนักเรียนที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) นอกจากนี้ยัง

ร่วมกับเก็บบันทึกข้อมูลจากการเยี่ยมบ้าน การสอบถามผู้ปกครองและการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ปัญหาพฤติกรรมที่พบบ่อย เกิดขึ้นซ้ำๆ ได้แก่ ไม่ตั้งใจเรียน พฤติกรรมก่อกวนในห้องเรียน แกล้งเพื่อน ลุกออกจากที่บ่อย ไม่อยู่นิ่ง ก้าวร้าว ต่อต้าน ทำงานไม่เสร็จตามเวลา รองลงมาเป็นเรื่องของการติดเกมส์ในโทรศัพท์ แลการทะเลาะวิวาท ชกต่อย และปัญหาซึมเศร้า และการไม่กล้าแสดงออก สอดคล้องกับ (Westling, 2015) กล่าวถึงปัญหาพฤติกรรมนักเรียนไว้ว่าหากเด็กมีปัญหาด้านวิชาการเด็กย่อมมีโอกาสแสดงปัญหาพฤติกรรมมากขึ้นอีกด้วย

สำหรับเทคนิคการจัดการพฤติกรรมและการจัดการเรียนการสอนด้านพฤติกรรม พบว่า เทคนิคการจัดการพฤติกรรมที่นำมาใช้มากที่สุดในห้องเรียนได้แก่ การให้แรงเสริมทางบวก การให้คำชมเชย การให้รางวัลแต้มสะสมทำความดี ซึ่งจะนำไปใช้กับนักเรียนทุกคนในห้องเรียนและได้ผลดีกับนักเรียนทั่วทั้งชั้น ถือว่าเป็นเทคนิควิธีการจัดการพฤติกรรมพื้นฐานในห้องเรียน สอดคล้องกับ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (Iamsupasit, 2019) ได้กล่าวถึงเทคนิคการปรับพฤติกรรมในชั้นเรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ว่าเป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ มีข้อมูลยืนยันการใช้แรงเสริมในหลายรูปแบบ เช่น การให้แรงเสริมที่เป็นสิ่งของที่จับต้องได้รับประทานได้ หรือเป็นแรงเสริมทางสังคมที่เป็นคำชมเชย การให้ความสนใจ แรงเสริมที่เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบ กิจกรรมการเรียนและมีแรงเสริมแลกเปลี่ยนได้แก่ เบี้ยอรรถกร (Token Economy) เป็นลักษณะการให้แรงเสริมที่เรียกว่า “สัญญาที่ตกลงกันไว้” นอกจากนี้หากพบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์รายบุคคล ที่มีผลกระทบต่อคนอื่นและมีความรุนแรงมากขึ้นครูจะใช้วิธีการเรียกมาอบรม การให้คำมั่นสัญญา โดยพฤติกรรมของนักเรียนจะมีการรายงานต่อผู้ปกครองเสมอ นอกจากนี้โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนทั้งโรงเรียน สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของ Bandura (1977) (as cited in Kowtrakul, 2016) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาจะเน้นการเรียนรู้โดยการสังเกตเกิดขึ้นในขั้นการจดจำ ขั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัว ดังนั้นครูที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจก็ควรจะสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนสามารถประเมินพฤติกรรมของตนเองจากการใช้เกณฑ์ของการมีสัมฤทธิ์ผลสูงแต่อยู่ในขอบเขตความสามารถของผู้เรียนเพื่อที่ผู้เรียนจะได้ประสบความสำเร็จซึ่งจะเป็นแรงเสริมหรือปรับเปลี่ยนจากผลของการกระทำหรือการตอบสนองของบุคคลอื่นๆ ต่อพฤติกรรมของตนเอง ผู้เรียนที่เกิดการเรียนรู้จะแสดงพฤติกรรมโดยผ่านการสังเกตและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ในบางครั้งหากพบพฤติกรรมทวีความรุนแรงมากขึ้น และพฤติกรรมนั้นต้องถูกปรับพฤติกรรมอย่างเร่งด่วน ครูจะเลือกใช้วิธีการลงโทษเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีกับนักเรียนคนอื่นๆ และไม่ให้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาบานปลายต่อไป เช่น การลงโทษให้ออกมายืนหน้าห้อง ให้ตำหนินักเรียน การให้งานเพิ่ม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจะใช้วิธีการที่หลากหลาย เทคนิคที่นำมาใช้ในการช่วยเหลือและจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่ไม่พึงประสงค์ จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น สอดคล้องกับ Wiriyangkun (2018) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการพฤติกรรมที่ได้ผลต้องมีการวิเคราะห์สาเหตุปัจจัยที่ทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมนั้นๆ และวิเคราะห์สถานการณ์ก่อนและหลังจากที่นักเรียนแสดง

พฤติกรรม หลังจากนั้นจึงเลือกวิธีจัดการพฤติกรรมให้เหมาะสม นอกจากนี้โรงเรียนมีการส่งต่อและความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่โรงพยาบาลประจำอำเภอและประจำจังหวัด โดยมีการติดต่อประสานงานกับโรงพยาบาลจะมีการรายงานผลการวินิจฉัยและการให้คำแนะนำไปยังผู้ปกครองและครู มีการติดตามผลเป็นระยะ นอกจากนี้มีการจัดอบรมการให้ความรู้และวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

ด้านสภาพปัญหาพบว่า การดำเนินงานการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมยังไม่มีความชัดเจน โรงเรียนยังไม่มีนโยบายหรือเป้าหมายในการจัดการพฤติกรรมในภาพรวม ครู บุคลากรในโรงเรียนยังขาดความรู้ในการคัดกรอง การสังเกตพฤติกรรมนักเรียนและวิเคราะห์หาปัญหาหรือเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การเลือกใช้เทคนิควิธีการที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การให้คำปรึกษากับนักเรียนและผู้ปกครอง การบริหารจัดการห้องเรียนรวม รวมถึงการขาดการประสานงานระหว่างครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ผู้ปกครองและแพทย์ ครู บุคลากรมีภาระงานที่มากทำให้ไม่สามารถคัดกรอง วิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมได้อย่างถี่ถ้วน และขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลและการบันทึกข้อมูลพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ สอดคล้อง Thongthama, and Julsuwan (2020) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต3 พบว่าการดำเนินงานการช่วยเหลือนักเรียนตามระบบดูแลช่วยเหลือ โรงเรียนยังขาดความรู้และวิธีการหรือการดำเนินงานเกี่ยวกับระบบดูและช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะด้านการคัดกรองนักเรียน โรงเรียนยังเก็บข้อมูลและอัพเดตข้อมูลนักเรียนที่ยังไม่เป็นปัจจุบันและไม่เข้าใจแนวทางไปในทิศทางเดียวกันโดยเฉพาะโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก

ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม สถานศึกษามีความต้องการและความคาดหวังอยากให้มีแนวทางการการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม มีขั้นตอนที่ชัดเจนตั้งแต่กระบวนการคัดกรองมีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ ลดภาระงานที่ซ้ำซ้อนของครู มีการจัดระบบข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีเทคนิคการสอนและการปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของนักเรียน รวมถึงทักษะด้านการให้คำปรึกษาผู้ปกครองในการให้คำแนะนำการดูแลบุตรหลานที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ประกอบด้วย ประเด็นแรก การมีระบบงานหรือขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีเป้าหมายของการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการแบ่งบทบาทภาระหน้าที่แต่ละส่วนงาน ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การประชุม ปรึกษาหารือ และดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณีศึกษาร่วมกันภายในโรงเรียน ประเด็นที่สอง บุคลากรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดอบรม ให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติในเรื่องการคัดกรอง เทคนิคการสอน การเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมนักเรียน การวัดและประเมินผลพฤติกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาผู้ปกครอง และที่สำคัญคือการมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม สอดคล้องกับเกษมสุข อันตระโลก (Antalok, 2015) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนสว่างแดนดิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต23 ได้ให้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังนี้ ควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้ครูบุคลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนได้ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาวินัยเชิงบวก เพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและเป็นผลดีต่อโรงเรียน ประเด็นที่สาม การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักสหวิชาชีพ แพทย์ ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน ในการร่วมมือวิเคราะห์หาปัญหาพฤติกรรม การร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน การติดตามพัฒนาการ รวมถึงแนวทางการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

สรุป

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วมนั้น เป็นการรวบรวมข้อมูลบริบทของโรงเรียนในด้านสภาพปัจจุบันการของการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรม สภาพปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่พบในโรงเรียน เทคนิคการจัดการพฤติกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การส่งต่อและความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหาการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ความต้องการจำเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม และแนวทางในการพัฒนาการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม โดยผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางพัฒนาการดำเนินงานการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และเกิดประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สามารถนำข้อมูลไปใช้พัฒนาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลพัฒนาระบบการส่งต่อ และภาคีเครือข่ายการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การพัฒนาระบบสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมในโรงเรียนเรียนร่วม และการพัฒนาเทคนิคการสนับสนุนพฤติกรรมเชิงบวกสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

References

Antalok, K. (2015). Development of the Student Assistance System of Sawang Daen Din School under the Office of the Secondary Education Service Area 23. *Journal of Educational and Leadership*, 3(10), 179-188.

Arayawinyu, P. (1999). *Children with behavioral problems*. Bangkok: Wankaew Publishing.

Council for Children with Behavior Disorder. (2018). *Behavior disorders: Definitions characteristics & related information*. Retrieved June 15, 2021, from http://www.ccbd.net/about/ebddefintion.

Iamsupasit, S. (2019). *Theories and techniques in behavior modification*. (9th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004 (IDEA). (2004). *Public Law*. Retrieved June 15, 2021, from https://sites.ed.gov/idea.

Kowtrakul, S. (2021). *Educational Psychology*. (13th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

National Education Commission, *Office.* (1999). *National Education Act B.E. 1999 and Amendments (Second Nationnal Education Act B.E. (2002)*. Bangkok: Prigwan Graphics.

No Child Left Behind ACT (NCLB). (2001). *Public Law*. Retrieved June 15, 2021, from https://www.k12.wa.us/policy-funding/grants-grant-management/every-student>

Rajanukul Institute. (2016). *Handbook for caring for school-aged children with behavioral-emotional problems for health personnel*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Limited.

Savagpun, P. (2019). *Inclusive Education Management: Theory and Practice*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Thongthama, N., & Julsuwan, S. (2020). The Development of the Student Care and Support System Guidelines for School Under Mahasarakham primary Educational Service Area office 3. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(5), 264-278.

Uttayotha, S. (2017). *Inclusive Education* for Children with Special Needs in Regular School. Chaing Mai. Sor Information Technology Company Limited.

Westling, D. L. (2015). *Evidence-Based Practices for Improving Challenging Behaviors of Students with Severe Disabilities*. Retrieved June 15, 2021, from https://ceedar.education.ufl.edu/wp-content/uploads/2015/11/EBPs-for-improving-challenging-behavior-of-SWD.pdf.

Wiriyangkun, Y. (2018). *Behavior Management for Special Education Teachers*. Chiang Mai: Leo Media Printing House design.

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม: กรณีศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่*

Title: Guidelines for Developing Educational Facilitation which is Consistent with Geo-culture: A Case Study of Highland School in Chiang Mai Province

[1]เทอดพิทักษ์ จันทร์โลหิต, เฉลิมชัย ปัญญาดี และ สมคิด แก้วทิพย์

[1]Therdphitak Janlohit, Chalermchai Punyadee and Somkid keawtip

[1]วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

[1]School of Administrative Studies, Maejo University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: Terdpitak.J2021@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ใช้หลักการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรและกลุ่มเป้าหมายคือผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูงจำนวน 22 ท่าน โดยวิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึกการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา แบบพรรณนาความตามประเด็นข้อค้นพบ

ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่สุดคือต้องจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ชุมชนและชาติพันธุ์ มีหลักสูตรการเรียนการสอนและประเมินผลที่สอดคล้องกับบริบท เพราะถือว่าเป็นกลุ่มเฉพาะ สามารถปรับใช้หลักสูตรแกนกลางได้ สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการตนเองมีคณะกรรมการสถานศึกษาฯ ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหาร มีเกณฑ์เฉพาะที่สอดคล้องกับสภาพบริบท และพัฒนาผู้เรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับที่แตกต่างกันโดยเรียงจากระดับมากไปน้อยคือ มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน ทักษะชีวิต เจตคติที่ดีต่องานอาชีพตามบริบท รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนสามารถสร้างนวัตกรรม มีผลสัมฤทธิ์ตามหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ สามารถคิดคำนวณได้ตามวุฒิภาวะของผู้เรียน สามารถนำเอาภาษาถิ่นไปสื่อสารเพื่อพัฒนาการอ่านการเขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้สามารถเทคโนโลยีสารสนเทศและแก้ปัญหาได้ตามศักยภาพผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

คำสำคัญ: พื้นที่สูง; ภูมิวัฒนธรรม; การพัฒนาการจัดการศึกษา

*Received May 5, 2021; Revised July 7, 2021; Accepted July 15, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to develop the quality assessment components in educational management of highland schools in accordance with geo-culture on a case study of highland schools in Chiang Mai Province; and 2) to investigate the effectiveness of highland school educational management in accordance with geo-culture. The study employed a mixed-method research approach, with 22 experts and specialists in the study of highland schools serving as the population and target group. The data were collected by focus group discussion and in-depth interviews. The collected data were analyzed using content analysis, and each finding was presented in a descriptive manner.

From the study, the following findings are found: 1) The development of quality assessment components in educational management of highland schools in accordance with geo-culture found that the most important thing is that educational management must take into account context, community, and ethnicity. Because they are a specialized group and can use the core curriculum, the learning curriculum and assessments that are in line with the context must be included. Schools can administer themselves with the community education committee taking part in the administration, emphasizing on specific criteria that are consistent with the context and developing ethnic students; 2) The effectiveness of highland school educational management in accordance with geo-culture is at different levels. All of these components are at a high level, in descending order: knowledge, basic skills, life skills, positive attitude toward occupation, and awareness of change, ability to apply knowledge to develop community and create innovation. Following that is the ability to think and calculate based on the maturity of the students, as well as the ability to communicate in local languages in order to improve Thai and English reading and writing skills. While the ability to use technology information and solve problems based on the students' potential are at a moderate level, respectively.

Keywords: Highland; Geo-Culture; Educational Management Development

บทนำ

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนพื้นที่สูงให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ มีคุณภาพตามมาตรฐาน ผู้ที่จบการศึกษามีคุณภาพตามที่มุ่งหวัง ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร/สถานประกอบการที่รับผู้จบการศึกษาแต่ละแห่งมีคุณภาพได้มาตรฐาน แม้จะไม่เท่ากันแต่ก็แตกต่างกันไม่มากนัก นักเรียนที่จบการศึกษาจาก

โรงเรียนพื้นที่สูงทุกแห่งมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรโรงเรียนพื้นที่สูงกำหนด ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่โรงเรียนพื้นที่สูง ต้องคำนึงถึงตลอดเวลา ไม่ว่าจะคิดทำกิจกรรมใดหรือโครงการใดก็ตาม ผู้เรียนจะต้องได้รับผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นอกจากนี้ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามที่คาดหวังกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในปัจจุบันและต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017)

ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาบนพื้นที่สูง วัฒนธรรมการเรียนรู้ ในอดีตการดำชีวิตของคนสมัยก่อนนี่เรียบง่าย คนในพื้นที่สูง ระบบโรงเรียนของรัฐยังไม่สามารถบริการได้ทั่วถึงในชนบทหรือพื้นที่สูง วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่สูงนั้น ผ่านการสืบทอด ถ่ายทอดให้คนลูกหลาน ให้เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติด้วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงที่มีความเชื่อปรัชญาการศึกษา เป็นผู้นำนักปราชญ์ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์จะต้องปรับตัวเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด จึงมีวลีที่แพร่หลายและนำมาใช้ในการจัดการศึกษาคือ “Learning by doing” “หรือการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง” จอห์น ดิวอี้ เป็นผู้นำนักปราชญ์ผู้นี้มีความเชื่อว่าความอยู่รอดของสรรพสัตว์ (ซึ่งหมายถึงมนุษย์ด้วยนั้น) ย่อมขึ้นอยู่กับการปรับตัวของสิ่งนั้นๆ เน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริง เพราะการศึกษาตามความคิดของจอห์น ดิวอี้ คือ ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่ต่อเนื่องกับประสบการณ์เก่าไปเรื่อย ต้องส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพื่อเป็นวิถีนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในปัจจุบันและอนาคตได้จนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ จนชำนาญ การศึกษาบนพื้นที่สูง วัฒนธรรมการเรียนรู้ การเรียนการสอนโดยผ่าน ความเชื่อ การขับร้อง บทประพันธ์ต่างๆ ต่าจู่ต่าหน้า ซอ ธา (ต่าจู่ต่าหน้า ภาษาปว่าเกอะญอ แปลว่า ความเชื่อ) เรียนรู้จาก (ซอ แปลว่าการขับร้อง ธา) (ธา หมายถึง บทประพันธ์เรื่องต่างๆ) โดยได้รับการถ่ายทอดโดย พีๆ พือๆ โหม่ๆ ป่าๆ (ภาษาปว่าเกอะญอ แปลว่า ยาย, ปู่, แม่, พ่อ) วัฒนธรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับ วิถี วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญา ต่างๆ ซึ่งเป็นจนเกิดความเข้าใจและชำนาญในชีวิตประจำวัน เช่น วิชาการดำรงชีวิตตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนอีกครั้ง เช่นเดียวกันวิชาชีพตั้งแต่เริ่มจำความได้ มีความพร้อม คือการสอนการทำไร่ไถนา การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช เพื่อที่จะได้ผลผลิตจากการลงมือเรียนรู้ด้วยการปฏิบัตินำมาเลี้ยงชีวิตด้วยการพึ่งตัวเอง วัฒนธรรมการเรียนรู้อีกประการหนึ่งการ

เรียนรู้ผ่านความเชื่อคือ อาทิ เช่น เมื่อมีคนในหมู่บ้านป่วย ผู้รู้ หรือว่าหัวหน้าชนเผ่า เขาก็จะสอนให้ใช้ความเชื่อเข้ามารักษา เช่น เลี้ยงผี เพื่อที่จะบอกกล่าวว่าผีบ้านผีเรือนบางครั้งคนที่ป่วยอาจจะละเมิดหรือไม่ให้ความเคารบทำให้ไม่พอใจเลยถูกลงโทษ, ความเชื่ออีกอันหนึ่งคือการใช้คาถาอาคมรักษาผู้ป่วย, วัฒนธรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการรักษาคนป่วยด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติ สอนให้รู้จักและใช้ยาสมุนไพรที่มีตามชุมชนท้องถิ่นบนพื้นที่สูงที่เขาอาศัยอยู่ช่วยรักษาชีวิตคนป่วยด้วยวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการรักษาผู้ป่วย เพราะว่าในสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล ด้วยอาศัยวัฒนธรรมการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์มาได้มาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบสมัยเก่าเริ่มเลือนรางหายไป เพราะว่ารัฐสามารถบริการด้านการศึกษาระบบโรงเรียนทั่วถึงพื้นที่สูง ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหา และความต้องการของผู้ครอง ชุมชนท้องถิ่น บนพื้นที่สูงได้ เพราะว่าจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ภูมิวัฒนธรรม และผู้เรียน

อนาคตวัฒนธรรมการเรียนรู้ ต้องสอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมและผู้เรียนในพื้นที่สูงการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นเข้มแข็งนั้นจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและเสริมพลังอำนาจให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน อัตลักษณ์ท้องถิ่น และผู้เรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างอิสระการศึกษาบนพื้นที่สูงนั้นสนับสนุนให้ผู้เรียนมีอิสรภาพในการเรียนรู้สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ของตนเอง และมีลักษณะที่ยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนไม่รู้สึกว่าถูกบังคับให้เรียนอย่างเร่งรีบ ผู้เรียนได้รู้จักพิจารณาความจริง และสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งต่อตนเอง ต่อภูมิวัฒนธรรมสังคมและระบบโดยรวม โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับระบบอย่างสม่ำเสมอ เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียน มีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถทางสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถระบุคุณค่าของการเรียนรู้ต่อตนเองได้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากได้เรียนสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อผู้เรียนจากการติดตามการปฏิรูปการศึกษาในรอบ 6 ปี หลังการประกาศใช้ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยประเมินจากคุณภาพภายนอกสถานศึกษา 17,562 แห่งทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 49.1 ของโรงเรียนทั้งหมด พบว่าการจัดการเรียนการสอนของครูยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังมีคุณภาพอยู่ในระดับร้อยละ 39.2 การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นผู้เรียนให้รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ มีคุณภาพอยู่ระดับร้อยละ 13.5 และครูสามารถนำผลการประเมินมาปรับการเรียน และเปลี่ยนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพเพียงร้อยละ 21.6 ของสถานศึกษาทั้งหมด การประเมินคุณภาพทางด้านผู้เรียนพบว่า ยังมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนระดับต่ำมากในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์มีคุณภาพระดับดีเพียงร้อยละ 11.1 และการมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพดีเพียงร้อยละ 26.5 ของสถานศึกษาทั้งหมด (Office of Strategy and Integration Management, 2012) อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงในการจัดการเรียนการสอนของประเทศที่ผ่านมา พบว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนก็ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากเครื่องมืออุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนก็แตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลด้วยกัน หรือโรงเรียนเอกชน ต่างจังหวัดนั้นไม่มีอุปกรณ์

สื่อการสอนเลยในขณะที่กรุงเทพฯ มีมากมาย ทำให้เด็กมีมาตรฐานไม่เหมือนกันอยู่แล้ว และนำเกณฑ์เดียวกันมาวัดทำให้เกิดความล้มเหลวทางการศึกษา และในโรงเรียนก็ไม่ได้สอนเต็มที่เพราะต้องการให้นักเรียนมาเรียนพิเศษอันนำมาซึ่งรายได้เพิ่ม

จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น มีความสำคัญและจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาระบบการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาในพื้นที่สูง หรือโรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดาร ที่การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญนอกเหนือเกณฑ์การประเมินคุณภาพมาตรฐานจากส่วนกลาง แต่ควรมุ่งเน้นการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม สอดคล้องกับพื้นที่ และท้องถิ่นอาศัย ดังนั้น ในบทความวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม เพื่อนำองค์ประกอบนี้มาใช้ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงให้สามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิวัฒนธรรมของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการศึกษาการวิจัย (Methodology) ที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นการใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยการผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าสถิติ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมีการจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคและเครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมสัมมนา จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาความและการวิเคราะห์เนื้อหา การวิจัยมีระเบียบวิธีวิจัย จำแนกตามขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการจัดการประชุมสะท้อนความคิดเห็น ผู้ทรงคุณวุฒผู้มีประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูงเพื่อพิจารณาและกำหนดองค์ประกอบการประเมินประสิทธิผล การดำเนินงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีการทำวิจัย ดังนี้

ประชากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูง จำนวน 22 คน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 1 คน ผู้มีประสบการณ์ด้าน การบริหารจัดการศึกษาในพื้นที่สูง ผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่สูงจำนวน 9 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านติดตามประเมินผลจำนวน 1 คน ผู้เชียวชาญด้านประเมินและตรวจสอบภายในจำนวน 1 คน เชี่ยวชาญด้านการศึกษาในพื้นที่สูงจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มเลือกโดยวิธีเจาะจง

การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบพรรณนาความตามตัวแปร คำสำคัญ หรือประเด็นข้อค้นพบ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องความครอบคลุมของเนื้อหา ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของภาษาแบบไม่ใช้วิธีการแบบสถิติ จำนวน 11 คน

2) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ ปรึกษาคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และทำการปรับปรุงจนถูกต้องสมบูรณ์

3) นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try – Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้แทนชุมชน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 โรงเรียน จากนั้นนำข้อมูลไปคำนวณหาค่าสถิติเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

3.1) การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง(Construct Validity) โดยวิเคราะห์แบบสอบถามรายข้อ (Item analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมของแบบสอบถามในแต่ละชุด (Item – Total analysis) โดยพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนรวม ความสัมพันธ์กับคะแนนรวม มากกว่า 0.295

ผลการคำนวณ พบว่า ทุกข้อคำถามมีความสัมพันธ์กับคะแนนรวมเกิน 0.295 คือ มีค่าอย่างระหว่าง 0.360 ถึง 0.983 ถือว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงโครงสร้าง

3.2) การวัดระดับความเชื่อมั่น หรือความเชื่อถือได้ (Reliability) ซึ่งหากเครื่องมือวัดที่มีความเชื่อมั่นสูงไม่ว่าจะวัดกี่ครั้งผลการวัดก็จะใกล้เคียงกันมาก การวัดระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด จะพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแอลฟาครอนบาค (Cronbach's α) มากกว่า 0.7

ผลการคำนวณ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของตัวแปรทุกชุด มากกว่า 0.7 กล่าวคือ มีค่าระหว่าง 0.762 ถึง 0.973 แปลว่า เครื่องมือวัดหรือแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสูง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบตัวชี้วัดเพื่อประเมินประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม และการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงโดยการสังเคราะห์ตัวชี้วัดองค์ประกอบของการประเมินคุณภาพของโรงเรียนในพื้นที่สูงร่วมกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนในเขตพื้นที่สูง จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาดังนี้ สังกัด สพป.ชม. เขต 1 จำนวน 5 โรงเรียน, สังกัด สพป.ชม. เขต 2 จำนวน 27 โรงเรียน, สังกัด สพป.ชม. เขต 3 จำนวน 55 โรงเรียน,

สังกัด สพป.ชม. เขต 4 จำนวน 5 โรงเรียน, สังกัด สพป.ชม. เขต 5 จำนวน 30 โรงเรียน, สังกัด สพป.ชม. เขต 6 จำนวน 42 โรงเรียน, และสังกัด สพม.34 ชม. จำนวน 7 รวมทั้งหมด 171 โรงเรียน

การสุ่มตัวอย่าง ใช้แบบเจาะจง (Purpose Random Sampling) โดยเจาะจงจัดเก็บข้อมูลโรงเรียนในเขตพื้นที่สูงโดยมีหลักเกณฑ์ คือ การให้คำแนะนำของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา การเป็นตัวแทนที่ดี และความสะดวกในการจัดเก็บ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมโรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีข้อค้นพบ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน รายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 องค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน ตัวบ่งชี้ 1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ตามเกณฑ์องค์ประกอบการประเมินคุณภาพใหม่ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน ทักษะชีวิตและเจตคติที่ดีต่องานงานอาชีพ ตามบริบทของท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีทักษะชีวิต มีการดำรงชีวิตเป็นตัวอย่างในสังคม อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ที่มีมิติท้องถิ่น เช่น โครงงานคุณธรรม เน้นสร้างคนดี, โครงงานวิชาการ, โครงงานอาชีพ อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยการอิงสมรรถนะของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีความสามารถคิดคำนวณได้ตามวุฒิภาวะความพร้อม ช่วงวัย ความเหมาะสมกับผู้เรียนที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ มีความสามารถนำเอาภาษาถิ่น ไปสื่อสารเพื่อพัฒนา การอ่าน การเขียน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและด้าน Digital communication literacy ความรอบรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัล อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมี วิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของศักยภาพของผู้เรียน อยู่ในระดับปานกลาง

มาตรฐานที่ 2 การบริหารและการจัดการโดยโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ตามเกณฑ์องค์ประกอบการประเมินคุณภาพใหม่ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น/ชาติพันธุ์ อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ อยู่ใน

ระดับมาก รองลงมาคือ มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษามีความชัดเจนตามภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจบริบทความเป็นท้องถิ่น/ชาติพันธุ์ เพื่อตอบสนอง ความเป็นชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้าน ตามหลักสูตรสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมของโรงเรียน (หลักสูตรท้องถิ่นต้องเติมเต็ม) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดมทรัพยากรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษา อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมในพื้นที่สูง อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมของท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ สถานศึกษาให้ความสำคัญกับชุมชนมีส่วนร่วม ในกระบวนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการระดมทรัพยากรทั้งด้านวัตถุ และภูมิปัญญา เพื่อการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระดมทรัพยากร โดยเรียนรู้ผ่าน Online เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยโรงเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพใหม่ ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ตามภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ได้ อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กค้นพบตนเอง ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่สูง อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาใช้ในกระบวนการจัดการเรียน การสอนอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทวิภาษา/สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาตามบริบทของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ด้านระดับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเรียงจากระดับมากไปน้อย ดังนี้ นักเรียนมีจิตสำนึกรักถิ่นฐาน ไม่มีความคิดทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08) รองลงมาคือ นักเรียนมีบทบาทในการสืบสานและดำรงวัฒนธรรมให้คงอยู่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00) รองลงมาคือ นักเรียนมีความสามารถพึ่งตัวเองได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83) รองลงมาคือ นักเรียนมีการสร้างอาชีพในท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76) รองลงมาคือ นักเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76) รองลงมาคือ นักเรียนมีทักษะเพียงพอในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.71) รองลงมาคือ นักเรียนมีความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ มีผลคะแนนเฉลี่ยย้อนหลัง O - Net พัฒนาสูงขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.44) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม (บริบทสังคม) โรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่

(n = 171)

ลำดับ	ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ	$\bar{x}$	SD.	ระดับ
1	นักเรียนมีความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ มีผลคะแนนเฉลี่ยย้อนหลัง O - Net พัฒนาสูงขึ้น	3.44	.92	ปานกลาง
2	นักเรียนมีทักษะเพียงพอในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม	3.71	.76	มาก
3	นักเรียนมีจิตสำนึกรักถิ่นฐาน ไม่มีความคิดทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด	4.08	.70	มาก
4	นักเรียนมีบทบาทในการสืบสานและดำรงวัฒนธรรมให้คงอยู่	4.00	.75	มาก
5	นักเรียนมีการสร้างอาชีพในท้องถิ่น	3.76	.80	มาก
6	นักเรียนมีความสามารถพึ่งตัวเองได้	3.83	.72	มาก
7	นักเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น	3.76	.75	มาก
	น้ำหนักคะแนนเฉลี่ย	3.79	.77	มาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่” ได้ดังนี้

1. องค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษา
2. ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม

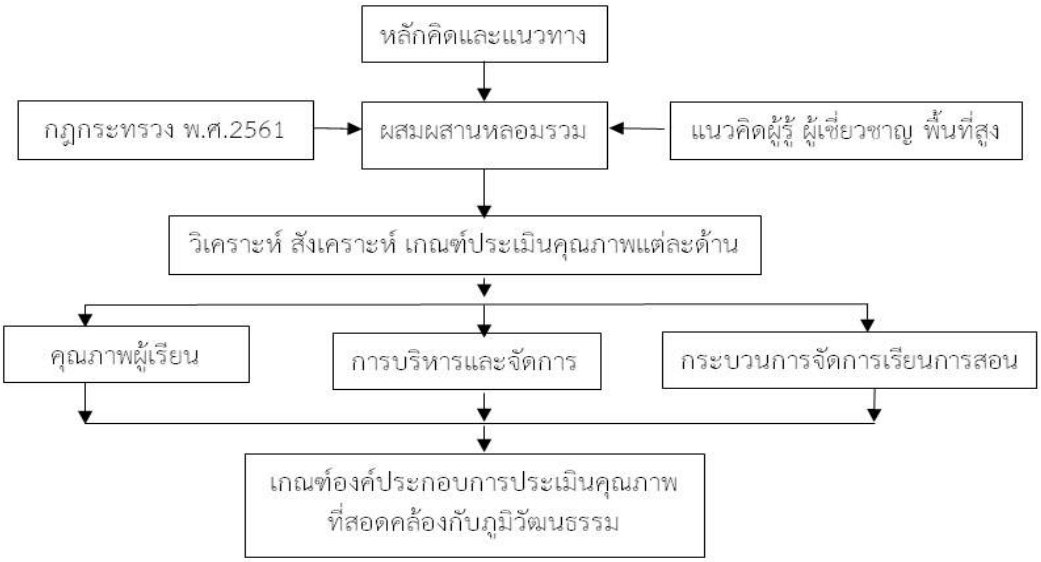

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า 1. การนำเสนอร่างเกณฑ์ องค์ประประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษา ดังกล่าว ต่อผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่สูงจำนวน 22 คน กลุ่มตัวอย่าง ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 1 คน ผู้มีประสบการณ์ด้าน การบริหารจัดการศึกษาในพื้นที่สูง ผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่สูง จำนวน 9 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านติดตามประเมินผล จำนวน 1 คน ผู้เชียวชาญด้านประเมิน และตรวจสอบภายใน จำนวน 1 คน เชี่ยวชาญด้านการศึกษาในพื้นที่สูงจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน ณ ห้องประชุมวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของร่างเกณฑ์องค์ประประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษา ตามแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม จนนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเป็นเกณฑ์องค์ประกอบของการประเมินคุณภาพการศึกษาใหม่ พบว่า การประเมินคุณภาพภายนอก (รอบที่ 3) ของแต่ละโรงเรียนที่ผ่านมา โรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ผลการประเมินแต่ละโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยโดยรวม อยู่ในระดับควรปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Klanurak (2016) การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดกลางในกลุ่มเกาะแก้ว สังกัด สพป.รน.เขต 1 ภาพรวมมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน มีการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหานักเรียนทีมีผลการเรียนต่ำ โดยผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมและเอาใจใส่นักเรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประสิทธิผลของการดำเนินงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม กรณีศึกษา โรงเรียนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน ตัวบ่งชี้ 1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน โดยโรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ตามเกณฑ์องค์ประกอบการประเมินคุณภาพใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Boontos (2011) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนโดยดำเนินการพัฒนารูปแบบและนำเสนอ 6 ขั้นตอนโดยเพิ่มขั้นตอนการเตรียมการก่อนวิจัย และขั้นประเมินและปรับปรุงการบริหาร

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตามเกณฑ์องค์ประกอบการประเมินคุณภาพใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Yodmuldee (2007) ศึกษาความคาดหวังและสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของผู้ปกครองนักเรียน ใน สพป.ชร.เขต 1 และเพื่อเปรียบเทียบความคาดหวัง และสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามทัศนะของผู้ปกครองนักเรียนใน สพป.ชร. เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน สพป.ชร. เขต 1 อยู่ในระดับมากทีสุด ส่วนความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความแตกต่างกับสภาพความเป็นจริง ตามทัศนะของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทีระดับ .01

มาตรฐานที่ 2 การบริหารและการจัดการ ผลการศึกษา พบว่า ตามเกณฑ์องค์ประกอบการประเมินคุณภาพใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Niparam (2010) ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงาน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ของโรงเรียนสังกัด สพป.นม. เขต 1-7 ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ของโรงเรียนสังกัด สพป.นม. เขต 1-7 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผลการศึกษา พบว่า ตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ในระดับที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Chansathien (2011) ศึกษาการพัฒนาการประกันคุณภาพภายใน ด้านคุณภาพผู้เรียน ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยปูน สพป.สร.เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านคุณภาพผู้เรียนในภาพรวม อยู่ในดับปานกลาง 4. สรุปผลการศึกษาพบว่า มีประสิทธิผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม ด้านปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ ในระดับที่แตกต่างกันสอดคล้องกับการศึกษาของ Songpan (2015) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อบรรลุผลการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคใต้ฝั่งอันดามัน พบว่าโรงเรียนควรมีการยืดหยุ่นในการบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับระบบ CIPOO

สรุป

ผลการพัฒนาองค์ประกอบการประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพราะการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันไม่สอดคล้องกับนักเรียนในพื้นที่สูง โดยเฉพาะหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาจากส่วนกลางคือกระทรวงศึกษาธิการ นักเรียนบนพื้นที่สูงต้องเรียนหลักสูตรเดียวกับนักเรียนในพื้นราบปกติทั่วไป ความแตกต่างของบริบทโดยสิ้นเชิง ด้านความพร้อมของผู้เรียน ด้านการคมนาคมของผู้เรียน ด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ตัวเนื้อหาหลักสูตรโดยส่วนมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมโรงเรียนในพื้นที่สูง ยกตัวอย่างเช่น การตัดชุดเสื้อผ้าชุดๆ หนึ่ง ชุดนี้เหมาะสมกับคนปกติทั่วไปในพื้นราบ แต่ไม่เหมาะสมกับคนในพื้นที่สูง เพราะบริบทและภูมิวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน เช่นเดียวกับหลักสูตรการเรียนการสอนที่ภาครัฐจัดให้นักเรียนในโรงเรียนบทพื้นที่สูง โดยเฉพาะการออกเกณฑ์การประเมินก็เช่นเดียวกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรมโรงเรียนในพื้นที่สูง ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับโรงเรียนในพื้นที่สูงดังนี้ มาตรฐานด้านคุณภาพของผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน มีความสามารถ ในการสื่อสาร ภาษาถิ่น หรือภาษาชาติพันธุ์ ที่สอดคล้องตามบริบทของโรงเรียนในพื้นที่สูง เพราะตัวชี้วัด เกณฑ์การประเมินจากการประกาศกฎกระทรวงไม่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนพื้นที่สูง เช่น การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ นักเรียนโรงเรียนในโรงเรียนปกติทั่วไปผ่านเกณฑ์การประเมินมากกว่า นักเรียนโรงเรียนในพื้นที่สูง ดังนั้น หากสามารถปรับเกณฑ์การประเมินเหมาะ

กับผู้เรียน ตามตัวชีวัด เกณฑ์การประเมินที่นำเสนอ นักเรียนโรงเรียนในพื้นที่สูง สารมารถการสื่อสาร ภาษาถิ่น หรือภาษาชาติพันธุ์ ก็สามารถผ่านเกณฑ์ การประเมินที่สอดคล้องตามบริบทของโรงเรียนในพื้นที่สูงได้

ประสิทธิผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม โรงเรียนในพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ผู้เรียนหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ ต้องมีสรรถนะดังนี้ นักเรียนมีความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ มีผลคะแนนเฉลี่ยย้อนหลัง O - Net พัฒนาสูงขึ้น นักเรียนมีทักษะเพียงพอในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิวัฒนธรรม นักเรียนมีจิตสำนึกรักถิ่นฐาน ไม่มีความคิดทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด

นักเรียนมีบทบาทในการสืบสานและดำรงวัฒนธรรมให้คงอยู่ นักเรียนมีการสร้างอาชีพในท้องถิ่น นักเรียนมีความสามารถพึ่งตัวเองได้ นักเรียนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำองค์กรในการสร้างระบบการบริหารที่ดี กำหนดนโยบาย แนวทางกลยุทธ์ เพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากร งบประมาณ บุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพ ลดการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์มีโครงสร้างการบริหารงานที่ส่งผลต่อกระบวนการทำงานในพื้นที่สูง เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน มีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสร้างความพึงพอใจแก่ผู้มีส่วนได้เสีย โดยวิเคราะห์ศักยภาพ ความเหมาะสมและความต้องการของชุมชนในพื้นที่สูง

1.2 การประกันคุณภาพในพื้นที่สูงขนาดของสถานศึกษามีความแตกต่างกันตามภูมิวัฒนธรรม ผู้บริหารควรมีการเสริมสร้างความตระหนักแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการร่วมกันวิเคราะห์ จัดการกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อการยกระดับการศึกษาให้มีมาตรฐาน จุดเน้นคือ การดำเนินงานให้เป็นไปในลักษณะการเชื่อมโยงมาตรฐานสถานศึกษากับมาตรฐานแห่งชาติที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่าการดำเนินงานจะไม่ได้ยึดโยงตามกฎกระทรวง ตามมาตรฐานแห่งชาติก็ตาม อันจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน การสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง ชุมชนในพื้นที่สูง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรคและนวัตกรรมที่ค้นพบของการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพในพื้นที่สูง ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำไปกำหนดกรอบ และแนวทางการปฏิบัติให้เกิดความชัดเจน จัดทำเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง และควรมีการกำหนดติดตามอย่างเข้มงวด ปรับปรุงพัฒนางานอย่างเป็นระบบ

References

Boontos, M. (2011). *Management model development For Internal Quality Assurance That Affects School Quality* Under *Office Basic Education Commission.* (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani

Chansathien, S. (2011). *Developing Internal Quality Assurance Quality of Learners as Standard Basic Education of the Ministry of Education: Case Study of Ban HuayPun School Surin Educational Service Area Office, Region 3*. (Master's Thesis). Rajabhat MahaSarakham University. Maha Sarakham.

Klanurak, S. (2016). *The Operational for Educational Quality Assurance in Medium-sized School of Koh Kaew Group Rayong Primary Educational Service Area Office 1.* (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.

Lekawattana, T. (2007). *The Development of an Internal Quality Assurance Model for Basic Educational Schools Using a Benchmarking Approach* (Research Report). Phitsanulok: Naresuan University.

Nitaram, A. (2010). *Study the Problem and Approach Solve Operational Problems According to Basic Education Standards Administration and Education of The School Under the Nakhon Ratchasima Educational Service Area Office, District 1-7*. (Master's Thesis). Nakhon Ratchasima Rajabhat University. Nakhon Ratchasima.

Songpan, W. (2015). *The Development of School Administrative Model for Achieving Internal Quality Assurance of Secondary Schools in South Andaman Area.* (Doctoral Dissertation). Hatyai University. Songkhla.

The Secretariat of the House of Representatives. (2017). *The Constitution of the Kingdom of Thailand 2017: Enforcement education.* Bangkok: Academic Office.

Yodmuldee, C. (2007). *Alternative: Expectations and Management Basic Educational Administration Quality in Accordance with Student Parents Attitudes in Chiangrai Educational Services Area (Region 1).* (Independent study bachelor's degree). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.

การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ*

The Multimedia Development on Fruit Carving: Ready to eat Fruit set In Home economics subject

[1]สิริกานต์ อำนวยศิริ และ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์

[1]Sirikarn Amnuaysiri and Jomkhwun Suwannarak

[1]มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

[1]Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: sirikarn-a@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย 2) เพื่อหาความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ เป็นวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 19 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สื่อมัลติมีเดีย แบบประเมินคุณภาพสื่อ แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและวัตถุประสงค์ (IOC) วิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ มีค่าเท่ากับ 80.00/84.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 2) การประเมินความสอดคล้องของคะแนนของผู้ประเมิน ดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินคะแนนชิ้นงานในภาพรวมมีความสอดคล้องกันมาก เท่ากับ 0.89 แสดงให้เห็นว่าผู้ประเมินชิ้นงานให้คะแนนชิ้นงานไปในทิศทางเดียวกัน 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77) สรุปได้ว่าผลจากการวิจัยในครั้งนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทุกข้อตามที่กำหนด

คำสำคัญ: การแกะสลักพื้นฐาน; สื่อมัลติมีเดีย; วิชาการงานอาชีพ

*Received February 10, 2022; Revised February 25, 2022; Accepted March 5, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore the efficiency of multimedia; 2) to find the rater agreement index (RAI) of students who learned through multimedia; 2) to investigate the satisfaction of students toward multimedia on fruit carving regarding a set of ready-to-eat fruits in Home Economics subject. The study employed an experimental research approach with 19 students of the third secondary school from Nong Ya Sai Wittaya School in Suphanburi Province, who were chosen by way of random assignment. The research instruments were multimedia, media quality assessment form, performance assessment form, and satisfaction assessment form. The statistics used were IOC (Index of Item – Objective Congruence), Rater Agreement Index (RAI), percentage, mean, and standard deviation (S.D.).

From the study, the following results are found: 1) The efficiency of multimedia on fruit carving regarding a set of ready-to-eat fruits in Home Economics subject is equal to 80.00/84.21, which is higher than the set criteria; 2) The overall rater agreement index (RAI) on the work piece is at a high level of 0.89, indicating that the raters scored the work piece in the same direction; and 3) The students' satisfaction toward multimedia on fruit carving regarding a set of ready-to-eat fruits in Home Economics subject is overall at the highest level ($\bar{x}$ = 4.77). The results of this study are able to meet all of the objectives that were specified.

Keywords: Basic Carving; Multimedia; Home Economics Subject

บทนำ

นโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ของกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยการส่งเสริมให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยมีแผนในการพัฒนาศักยภาพของครูให้มีความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยการนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเข้ามาปรับใช้ในการสอน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนนั้นเกิดคุณลักษณะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ นักเรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองในวิชาที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนที่โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (Education Council Secretariat, 2017)

สำหรับการจัดเรียนการสอนในรายวิชาการงานอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในกระบวนการทำงาน ใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน มีทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา และทักษะการ

จัดการ และมีความสามารถทำงานสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ (Ministry of Education, 2010) ซึ่งถ้าจะให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตรงเป้าหมาย ผู้สอนต้องสอนโดยเน้นทั้งด้านเนื้อหาและด้านการปฏิบัติควบคู่กัน เพราะจะทำให้นักเรียนเกิดทักษะจากการปฏิบัติ มีความรู้ที่คงทน (Srikomoltip, 2014) และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต

การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการงานอาชีพ ของโรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง “อาหารสำรับ” (Prateeptong et al. 2016) นอกจากการเรียนด้านเนื้อหาแล้ว ผู้เรียนต้องฝึกปฏิบัติในเรื่องของการจัดจานผลไม้ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เน้นพัฒนาทักษะการทำงานของผู้เรียน โดยผู้สอนจะทำการสอนแบบสาธิตเพื่อเป็นแบบอย่างพร้อมกับอธิบาย จากนั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสอบถามทั้งก่อนปฏิบัติและขณะปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดจากการทำงานและเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Thanong, 2019) แต่ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนประการแรกในช่วงของการสอนปฏิบัติในเรื่องของการแกะสลักผักและผลไม้พื้นฐาน คือ 1) นักเรียนมีจำนวนมาก ทำให้ผู้สอนไม่สามารถสอนได้อย่างทั่วถึง นักเรียนบางส่วนที่นั่งห่างจากผู้สอน ไม่สามารถมองเห็นวิธีการสาธิตจากผู้สอนได้อย่างชัดเจน ผู้สอนจึงต้องทำการสอนซ้ำไปซ้ำมาหลายครั้งเพื่อให้นักเรียนสามารถดูการสาธิตจากผู้สอนได้อย่างทั่วถึง 2) ข้อจำกัดทางด้านเวลาเรียน ทำให้นักเรียนนั้นไม่มีเวลามากพอในการฝึกปฏิบัติ ส่งผลให้ปฏิบัติชิ้นงานออกมาได้ไม่ดีเท่าที่ควร นักเรียนจึงเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการทำงาน ไม่มีความมั่นใจและหมดกำลังใจในการฝึกฝน และการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนแบบสาธิตเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้มากเท่าที่ควรเพราะในระหว่างที่ผู้สอนทำการสาธิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Khammani (2015) ว่าหากเป็นการสอนกลุ่มใหญ่ ผู้เรียนอาจสังเกตเห็นการสาธิตไม่ได้ชัดเจนและทั่วถึง และในขณะที่ผู้สอนกำลังสาธิตอาจไม่เห็นพฤติกรรมของผู้เรียน หากผู้เรียนมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึงและมากพอ 3) สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ทำให้กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้ทุกโรงเรียนทั่วประเทศ จัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ (online) สลับกับการเรียนแบบปกติ (on site) ทำให้ผู้เรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และไม่สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ได้ (Yapradit et al. 2021) ซึ่งผู้สอนควรมีสื่อการสอนออนไลน์ที่มีคุณภาพ สวยงามน่าเรียน เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน สามารถเรียนออนไลน์ได้จากที่บ้านหรือทบทวนความรู้ที่เรียนไปแล้วได้ด้วยตนเองได้ทุกที่และทุกเวลาตามต้องการ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนนั้นเกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการแก้ปัญหาโดยการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียสำหรับ วิชาการงานอาชีพ หน่วยการเรียนรู้ เรื่องอาหารสำรับ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน เพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย โดยการใช้สื่อมัลติมีเดียกระตุ้นความสนใจในการเรียนของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาทักษะในการทำงาน สามารถเรียนรู้ซ้ำได้เท่าที่ต้องการด้วยตนเองจากที่บ้าน 2) หาความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย ว่าผู้ประเมินแต่ละคนให้คะแนนชิ้นงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

แสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของเกณฑ์การประเมินชิ้นงานรวมไปถึงคุณภาพชิ้นงานของผู้เรียน 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เพราะถ้านักเรียนมีความพึงพอใจมาก จะส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียน เป็นการริเริ่มปลูกฝังนิสัยที่ดีในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียนซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนวิชาการงานอาชีพมากยิ่งขึ้น สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตจริง และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้กับวิชาการงานอาชีพในหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ หรือในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. บทเรียนสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. ความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ (RAI) มีความสอดคล้องกัน

3. ความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เป็นกระบวนการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียสำหรับการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาในชั้นเรียนที่พบในวิชาแกะสลัก และปัญหาการมาเรียนที่โรงเรียนเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา จำนวน 19 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม ด้วยวิธีการจับฉลาก ผู้วิจัยทำการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียโดยอาศัยหลักการออกแบบสื่อการสอนแบบ ADDIE model ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analyze) ขั้นการออกแบบ (Design) ขั้นพัฒนา (Development) ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) และขั้นตอนการประเมินผล (Evaluations) มาประยุกต์ใช้ มีวิธีการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analyze)

1. การศึกษาเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางสถานศึกษา พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการงานอาชีพ จากแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ของโรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา ซึ่งผ่านการรับรองโดยรองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการงานอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย

2. การคัดเลือกเนื้อหา ผู้วิจัยทำการคัดเลือกเนื้อหาจากแผนการสอนวิชาการงานอาชีพ หน่วยการเรียนรู้เรื่องอาหารสำรับ เพื่อนำมาสร้างสื่อมัลติมีเดียสำหรับการวิจัยนี้ โดยผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการงานอาชีพ และครูผู้สอนใน

รายวิชาการงานอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาสำหรับสื่อมัลติมีเดีย วิชาการงานอาชีพ เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน เพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดโครงสร้างของสื่อมัลติมีเดีย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการออกแบบ (Design)

1. ศึกษาวิธีการออกแบบสื่อมัลติมีเดีย ศึกษาวิธีการถ่ายทำ VDO สาธิตการสอน การตัดต่อวีดีโอ การทำภาพนิ่ง การวาดและลงสีภาพ ภาพเคลื่อนไหว แอนิเมชัน ที่ใช้ดำเนินเรื่องในสื่อมัลติมีเดีย วิธีการเลือกใช้สี ตัวหนังสือ การเลือกใช้สีภายในสื่อ เพื่อให้เกิดความสวยงามกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และศึกษาวิธีการเขียนลำดับขั้นตอนในการนำเสนอบทเรียนของสื่อมัลติมีเดียในแต่ละบทเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและผู้เรียนไม่เกิดความสับสน

2. ออกแบบโครงร่างของสื่อมัลติมีเดีย และบทดำเนินเรื่อง (Storyboard) ผู้วิจัยทำการออกแบบขั้นตอนการนำเสนอบทเรียน ออกแบบภาพและสีที่ใช้ในส่วนต่างของหน้าจอ การเลือกใช้สี การเลือกขนาดและรูปแบบของตัวหนังสือ การออกแบบคาแรคเตอร์ตัวการ์ตูนที่ใช้ประกอบการสอน เสียงบรรยาย ดนตรีประกอบ รวมไปถึงการออกแบบลำดับขั้นตอนในการนำเสนอบทเรียน จากนั้นทำการให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข ก่อนนำไปสร้างสื่อมัลติมีเดียต่อไป

3. นำบทดำเนินเรื่องที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแล้วไปสร้างสื่อมัลติมีเดียตามเรื่องราวที่กำหนดไว้ในบทดำเนินเรื่อง โดยผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป จากนั้นตรวจสอบความเหมาะสมด้านความสอดคล้องของรูปภาพกับเนื้อหา การจัดลำดับของภาพ ความเหมาะสมของเสียงดนตรี และความถูกต้องของเสียงคำบรรยายประกอบ ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพของสื่อมัลติมีเดียต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนา (Development)

1. นำที่สื่อมัลติมีเดียที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาประเมินคุณภาพด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน พิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด (Index or Item – Objective Congruence: IOC) (Lumbensa, 2016) โดยใช้สูตรดัชนีค่าความสอดคล้อง IOC ตามวิธีของ Rovinelli และ Harmbleton โดยผลการประเมินค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ในวิจัยครั้งนี้ อยู่ระหว่าง 0.66 – 1 ในทุกข้อ ถือว่านำไปใช้ได้

2. นำสื่อมัลติมีเดียไปประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาจำนวน 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาจำนวน 3 ท่าน โดยใช้เป็นรูปแบบเป็นมาตรวัดส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และใช้มาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ผลที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดียด้านเนื้อหา $\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.91 ซึ่งอยู่ในระดับดี และเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดียด้านสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา $\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.26 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการนำไปใช้ (Implementation)

ทดลองสอนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา จังหวัด

สุพรรณบุรี ที่เรียนวิชาการงานอาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 19 คน ใช้เวลาดำเนินการ 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 2 คาบ รวมทั้งหมด 4 คาบ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluations)

1. หาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E_1 /E_2 ของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ (Brahmawong, 2013) โดยการเก็บคะแนนระหว่างเรียนและหลังเรียน จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูล

2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อหาค่าความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด (Meechan, 2004) โดยมีผู้ชิ้นงาน จำนวน 5 คน ให้คะแนนชิ้นงานของนักเรียนโดยใช้เกฑณ์การประเมินแบบรูบริค

3. การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย โดยให้นักเรียนทำแบบประเมินความพึงพอใจหลังเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย จากนั้นนำผลการประเมินไปวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 บทเรียนสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองหญ้าไซวิทยา ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) จำนวน 19 คน ด้วยสถิติการหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E_1 /E_2 ซึ่งประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ มีค่าเท่ากับ 80.00/84.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ

(n = 19)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ	ประสิทธิภาพ
ระหว่างเรียน	25	20.00	80.00	**80.00/84.21**
หลังเรียน	20	16.84	84.21	

วัตถุประสงค์ที่ 2 ความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ (RAI) มีความสอดคล้องกัน

หลังจากทำการทดลองใช้สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยได้นำคะแนนการประเมินแต่ละพฤติกรรมบ่งชี้ของกลุ่มผู้ประเมิน โดยจำแนกตามจำนวนผู้ประเมินและจำนวนพฤติกรรมที่กลุ่มผู้ประเมินนั้นทำการประเมินร่วมกัน โดยมีครูผู้สอนวิชาการงานจำนวน 5 คน เป็นผู้ประเมินผลงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ จำนวน 19 คน ซึ่งใช้เกณฑ์การประเมินแบบ Rubrics ประกอบไปด้วยองค์ประกอบการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำงาน ด้านความสวยงามของผลงาน ด้านความละเอียดของผลงาน ด้านระยะเวลา และด้านภาพรวมของผลงานสำเร็จ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานในภาพรวมเท่ากับ 0.89 ซึ่งหมายความว่าคะแนนของผู้ประเมินมีความสอดคล้องกันมากดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ จำนวน 5 ท่าน

เกณฑ์การประเมินทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงานแกะสลัก	ชิ้นงานในสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (RAI)
1. ด้านการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำงาน	1. การแกะสลักใบไม้พื้นฐาน - ใบไม้จากสาลี่	0.88
2. ด้านความสวยงามของผลงาน	- ใบไม้จากฝรั่ง	0.92
3. ด้านความละเอียดของผลงาน	- ใบไม้จากมะละกอ	0.90
4. ด้านระยะเวลา	- ใบไม้ฉลุจากมะม่วง	0.92
5. ด้านภาพรวมของผลงานสำเร็จ	2. การแกะสลักดอกไม้พื้นฐาน - ดอกไม้จากแอปเปิ้ล	0.88
รวม		**0.89**

วัตถุประสงค์ที่ 3 ความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

หลังจากทำการทดลองใช้สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยให้นักเรียนประเมินความพึงพอใจ จากนั้นนำผลการประเมินความพึงพอใจไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.77) ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหา	4.83	0.38	มากที่สุด
2. ด้านสื่อมัลติมีเดีย	4.72	0.48	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อ	4.74	0.52	มากที่สุด
ภาพรวมความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย	**4.77**	**0.46**	**มากที่สุด**

องค์ความรู้ใหม่

1. F-Flexible Environment คือความยืดหยุ่นของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และรูปแบบการเรียน

2. L-Learning Culture คือเปลี่ยนนวัตกรรมการเรียนรู้รูปแบบเดิมที่มีครูเป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนเป็นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

3. I-Intentional Content คือครูต้องเตรียมการสอนมาอย่างดี เพื่อศึกษาเนื้อหา เตรียมเนื้อหาและเลือกสื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้น ๆ ที่ต้องการสอน ซึ่งสื่อและเครื่องมือเหล่านั้นควรเป็นสิ่งที่นักเรียนสามารถนำกลับไปศึกษาได้ด้วนตนเอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. P-Professional Educator คือครูต้องให้คำแนะนำ สนทนา รวมไปถึงให้คำปรึกษากับนักเรียนอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง เน้นการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคล

รูปภาพที่ 1 FLIP : การจัดการเรียนการสอบแบบห้องเรียนกลับด้าน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/84.21 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยได้นำหลักการออกแบบของ ADDIE Model ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นตอนการออกแบบ (Design) ขั้นการพัฒนา (Development) ขั้นนำไปใช้ (Implementation) และ ขั้นการประเมินผล (Evaluation) โดยศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการงานอาชีพ รวมไปถึงการวิเคราะห์เนื้อหา และกำหนดวัตถุประสงค์

การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนที่โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (Ministry of Education, 2010) ซึ่งภายในสื่อมัลติมีเดียได้มีการออกแบบโดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ตามที่ Songkram (2010) ได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบสื่อมัลติมีเดียจะต้องประกอบไปด้วยสื่อการรับรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ตัวอักษร ภาพนิ่ง เสียง ภาพเคลื่อนไหว ปฏิสัมพันธ์ และวิดีทัศน์ ส่วน Thanyalak (2016) ได้กล่าวถึงหลักของการออกแบบสื่อมัลติมีเดียให้ออกมามีความน่าสนใจจะต้องประกอบด้วย 1) ตัวอักษร ซึ่งจะต้องคำนึงถึงชนิดของตัวอักษร (Font) จะต้องเลือกให้มีความทันสมัยมีความเหมาะสมกับงานและการนำไปใช้ อ่านง่าย ดูเด่น ไม่ควรใช้รูปแบบตัวอักษรหลากหลายจนเกินไป ฟอนต์ของหัวข้อและเนื้อหาควรเป็นฟอนต์เดียวกัน และควรหลีกเลี่ยงฟอนต์ที่อ่านยาก นอกจากนี้ขนาดตัวอักษร (Lettering Size) ก็มีความสำคัญ ต้องไม่ให้เล็กจนเกินไปเพราะจะทำให้ไม่สามารถมองเห็นตัวอักษรในงานที่นำเสนอได้จากระยะไกล เพื่อทำการหาขนาดตัวอักษรที่เหมาะสม ผู้ออกแบบอาจจะใช้วิธีการลองฉายงานนำเสนอและตรวจสอบดูว่าสามารถอ่านหรือมองเห็นตัวอักษรในงานนำเสนอได้จากระยะที่ต้องการหรือไม่ 2) สีพื้นหลังและสีของตัวอักษร ควรใช้สีเข้มมากกว่าสีอ่อน เพราะจะช่วยลดความสว่างของหน้าจอขณะนำเสนอทำให้รู้สึกสบายตา ปกติ โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงเมื่อเลือกใช้สี คืออารมณ์ของสีถ้านำมาเลือกใช้อย่างเหมาะสมก็จะเกิดประโยชน์ในการพัฒนาสื่อได้ แบ่งเป็นสีโทนร้อน เช่น เหลือง ส้ม แดง จะให้ความรู้สึกที่ร้อนแรง ตื่นเต้น เหมาะกับเนื้อหาที่มีความดึงดูดใจ หรือสิ่งที่ต้องการเน้นย้ำ การเตือนภัย และสีโทนเย็น เช่น เขียว ฟ้า น้ำเงิน จะให้ความรู้สึกที่สงบ เยือกเย็น สบายตา เหมาะกับเนื้อหาที่ต้องการให้ผ่อนคลาย และการจับคู่สีเพราะถ้ามีการจับคู่สีที่เหมาะสมจะส่งผลทำให้สื่อมัลติมีเดียมีความสวยงาม น่าสนใจมากยิ่งขึ้น 3) ภาพประกอบ เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อมากยิ่งขึ้น มีทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว หรือแอนิเมชัน (Animation) ซึ่งหลักการคือควรใส่ภาพประกอบให้สัมพันธ์กับเนื้อหา ไม่ควรนำภาพที่ไม่เกี่ยวข้อหรือภาพที่ไม่สามารถระบุวัตถุประสงค์ในการใส่มาใส่และไม่ควรใส่ภาพหลาย ๆ ภาพ ในหลาย ๆ หัวข้อไว้ด้วยกันใน 1 สไลด์ เพราะจะทำให้เกิดการสับสนได้ 4) การนำเสนอ การนำเสนอที่ดีควรเป็นการนำเสนอที่ทำให้เรื่องยากดูเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายส่วนมากมักจะเป็นเนื้อหาทางด้านวิชาการ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ได้และไม่ทำให้รู้สึกเบื่อ ซึ่งปริมาณข้อความในสไลด์ไม่ควรมีมากหรืออัดแน่นจนเกินไป และควรการนำเสนอด้วยแผนสถิติและแผนภาพ (Chart Graph and Diagram) เป็นการจัดระบบข้อมูลให้เป็นระบบระเบียบ เข้าใจง่าย สื่อความได้ชัดเจนรวดเร็ว ควรใช้กับข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณมากกว่าข้อมูลที่เป็นนามธรรม 5) การจัดวาง นับว่ามีความสำคัญเพราะช่วยให้สื่อมีความสวยงาม น่าสนใจ เป็นการเน้นจุดสำคัญและช่วยให้สื่อความได้ดียิ่งขึ้น การจัดวางที่ดีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจอีกทั้งยังมีผลต่อความสนใจอีกด้วย 6) การเน้น ในสื่อ 1 หน้าสไลด์ ควรมี “จุดเด่น” เป็นจุดที่ผู้ดูเพ่งความสนใจไปหาจุดนั้นเป็นสิ่งแรก เป็นส่วนที่ดึงดูดความสนใจ เป็นการเน้นให้สื่อมีจุดเด่น ส่วนมากมักใช้กับหัวข้อหรือส่วนที่มีความสำคัญ และยังทำให้ผู้ดูสนใจในหัวข้อย่อยอื่น ๆ มากขึ้นอีกด้วย 7) เอกภาพและความสม่ำเสมอ หมายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพประกอบ ตัวอักษร พื้นหลังของสื่อมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีส่วนเน้นส่วนเสริมที่กลมกลืน ไม่แข่งกันเด่นจนเกินไป จากนั้นนำผลจากการวิจัยที่ได้มาหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียต่อไป

จากเหตุผลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/84.21 จะเห็นได้ว่าค่า E_2 มีค่าประสิทธิภาพมากกว่าค่า E_1 เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในช่วงระหว่างเรียน ครูผู้สอนให้นักเรียนศึกษาขั้นตอนการแกะสลักจากสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน ซึ่งในสื่อมัลติมีเดียมีตั้งแต่การเลือกซื้อผลไม้ การดูแลรักษาผลไม้ แนะนำอุปกรณ์ในการแกะสลัก และการสาธิตวิธีการแกะสลักตั้งแต่เริ่มต้นอย่างเป็นขั้นเป็นตอนพร้อมคำอธิบาย โดยในขณะที่นักเรียนปฏิบัติงานครูผู้สอนจะคอบให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือกับนักเรียนในส่วนที่นักเรียนไม่เข้าใจเป็นระยะตลอดจนจบการสอน อีกทั้งยังให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนจนนักเรียนเกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ เมื่อนักเรียนนั้นได้ฝึกปฏิบัติในระหว่างเรียนจนเกิดเป็นประสบการณ์และความเข้าใจ จึงทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ดีในการสอบหลังเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Patphol (2019) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ของ Tyler ซึงองค์ประกอบหลักหรือวัตถุประสงค์หลักของการเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ นั้นกล่าวไว้ว่าในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกัน การจัดช่วงลำดับของกิจกรรมมีการเรียงลำดับจากสิ่งที่มีความง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยากเพื่อให้ผู้เรียนได้สะสมประสบการณ์และสามารถเรียนเนื้อหาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้สอนควรให้ความช่วยเหลือรวมไปถึงจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ เพราะกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีจะสนับสนุนผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ ด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เจตคติที่ดีต่อสังคม ความสนใจ และแรงจูงใจ จากการจดบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนเมื่อได้เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี สามารถฝึกปฏิบัติชิ้นงานได้ทันตามเวลาที่กำหนด และนักเรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียอยู่ในระดับมากที่สุด อันจะเห็นได้จากพฤติกรรมในชั้นเรียนต่าง ๆ เช่น นักเรียนมีสมาธิจดจ่ออยู่กับการเรียน มีความกระตือรือร้นและมีความสนใจในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arampra (2010) ศึกษา เรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ เรื่อง การสร้างภาพหรือชิ้นงานจากจินตนาการโดยใช้โปรแกรมกราฟิก ด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ มัลติมีเดียที่มีรูปแบบบทเรียนแตกต่างกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า พบว่า 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย เรื่องการสร้างภาพหรือชิ้นงานจากจินตนาการ โดยใช้โปรแกรมกราฟิก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีรูปแบบบทเรียนแบบใช้เกมปฏิสัมพันธ์เสริมความเข้าใจมีประสิทธิภาพเท่ากับ 89.17/89.42 และบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย ที่มีรูปแบบไม่ใช้เกมปฏิสัมพันธ์ เสริมความเข้าใจ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.72/85.33 2) บทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย เรื่อง การสร้างภาพหรือ ชิ้นงานจากจินตนาการ โดยใช้โปรแกรมกราฟิก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีรูปแบบบทเรียนแบบใช้เกม ปฏิสัมพันธ์เสริมความเข้าใจ มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7178 และบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียที่มีรูปแบบ บทเรียนแบบไม่ใช้เกมปฏิสัมพันธ์เสริมความเข้าใจมีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.6255 3) นักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักเรียนกลุ่มทดลองมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 5) นักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย เรื่อง การสร้างภาพหรือชิ้นงานจากจินตนาการโดยใช้โปรแกรมกราฟิก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมาก ตามลำดับ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการประเมินของผู้ประเมิน จำนวน 5 คน ทำการประเมินเกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงานสำเร็จซึ่งใช้เกณฑ์การประเมินแบบ Rubrics ประกอบไปด้วยองค์ประกอบการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำงาน มีค่า RAI เท่ากับ 0.88 ด้านความสวยงามของผลงาน มีค่า RAI เท่ากับ 0.92 ด้านความละเอียดของผลงาน มีค่า RAI เท่ากับ 0.90 ด้านระยะเวลา มีค่า RAI เท่ากับ 0.92 และด้านภาพรวมของผลงานสำเร็จ มีค่า RAI เท่ากับ 0.88 โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินในภาพรวมเท่ากับ 0.89 ซึ่งหมายความว่าคะแนนของผู้ประเมินมีความสอดคล้องกันมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Chaisri (2019) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพดฉพาะทาง เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน จากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะทาง เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ ประกอบด้วยองค์ประกอบการประเมินทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการทำงาน ด้านระยะเวลา ด้านความสะอาด และด้านการดูแลรักษา มีหน่วยการเรียนรู้ทั้งหมด 5 หน่วย โดยทำการประเมินค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการแกะสลักผักและผลไม้จำนวน 2 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินดังนี้ การแกะสลักดอกไม้พื้นฐานและใบไม้พื้นฐาน มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.85 การแกะสลักชุดผลไม้สำหรับรับประทาน มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.94 การแกะสลักชุดผักเครื่องจิ้ม มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.92 การแกะสลักภาชนะและดอกลีลาวดี มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.89 การแกะสลักลายดอกบานชื่น มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.82 และการแกะสลักลายเครือเถาว์กุหลาบ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.79 และ Meechan (2004) กล่าวว่า ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน (Rater Agreement Index: RAI) เป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับความสอดคล้องกันของคะแนนที่ได้จากผู้ประเมิน 2 คน หรือมากกว่า โดยดัชนีนี้จะมีค่าตั้งแต่ 0-1 เมื่อใดที่มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า ผู้ประเมินสามารถให้คะแนนอย่างสอดคล้องกันสูงมาก แต่ถ้ามีค่าเจ้าใกล้ 0 ก็แสดงว่ามีความสอดคล้องกันไม่มากนัก ดังนั้น หากผู้ประเมินคือผู้ที่ได้รับการฝึกฝน และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์การให้คะแนนอย่างดีแล้ว ดัชนีจะช่วยบ่งชี้ถึงมาตรฐานของเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ที่สุด ($\bar{x}$ = 4.77, S.D. = 0.46) สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 ที่บอกไว้ว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ได้มีการออกแบบและพัฒนาสื่อมัลติมีเดียตามหลักทฤษฎีของการออกแบบสื่อเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ จากการให้นักเรียนทำ

แบบประเมินความพึงพอใจ และจากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนพร้อมกับจดบันทึก ซึ่งสอดคล้องกับ Runvat (2020) กล่าวว่า การออกแบบสื่อมัลติมีเดียที่ได้มีการวิเคราะห์เนื้อหาให้กระชับ เข้าใจง่าย รวมไปถึงการออกแบบรูปภาพประกอบสื่อมัลติมีเดียที่สอดคล้องกับเนื้อหา จึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องกานำเสนอ พร้อมทั้งมีคำบรรยายประกอบทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนั้นในการวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้กระทำได้หลายวิธี ทั้งการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต เป็นต้น ด้านเนื้อหา เนื้อหามีความเหมาะสมน่าสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.89, S.D. = 0.32) ด้านสื่อมัลติมีเดียภาพที่ใช้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.79, S.D. = 0.42) และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากสื่อ ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนาน และพึงพอใจกับการเรียนด้วยสื่อนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.89, S.D. = 0.46) การออกแบบสื่อมัลติมีเดียเป็นการผสมผสานกันระหว่างภาพของจริงและภาพการ์ตูน มีทั้งภาพเคลื่อนไหว เสียงบรรยายและเสียงดนตรี จึงทำให้ทำการกระตุ้นความสนใจอย่างเหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียน ซึ่งเป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ และความพึงพอใจช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาได้ดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติชิ้นงานดีขึ้นด้วยเช่นกัน (Khutngern, 2012) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Promsorn (2016) ศึกษา เรื่องการพัฒนาการใช้บทเรียนสื่อมัลติมีเดีย กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง สร้างสรรค์นิทานแอนิเมชัน คำขวัญปทุมธานีตามจินตนาการด้วยโปรแกรม Microsoft PowerPoint 2016 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาล ปทุมธานีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 และ Srivilai (2010) ศึกษา เรื่องการสร้างสื่อวีดีทัศน์ประกอบการเรียนการสอนสาธิตแบบฝึกปฏิบัติเรื่องงานใบตอง ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อสื่อวีดีทัศน์มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{x}$ = 4.41)

สรุป

การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ได้แก่ ปัญหาเรื่องเวลาในการสอนที่ไม่เพียงพอ ปัญหาการมาโรงเรียนที่ไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากสถานการณ์เชื้อไวรัสโควิด 19 และปัญหาการดึงดูดความสนใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งสื่อมัลติมีเดียมีการออกแบบโดยคำนึงถึงวัยของนักเรียน มีภาพและเสียงประกอบที่หลากหลาย ช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีกำลังใจในการฝึกปฏิบัติและมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาการงานอาชีพ ส่งผลให้คะแนนระหว่างเรียนและหลังเรียนนั้นค่อนข้างดี ทำให้ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยการให้คะแนนชิ้นงานนั้นมีความน่าเชื่อถือเนื่องจากผู้ประเมินชิ้นงานใช้เกณฑ์การให้คะแนนเดียวกันและให้คะแนนชิ้นงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายส่งเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมุ่งเน้นให้ครูนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้ทำการศึกษานั้นมีผล

เป็นที่น่าพอใจในทุกด้าน ซึ่งหมายความว่าการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับการสอนในห้องเรียนสามารถช่วยแก้ปัญหาในห้องเรียนในมิติต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและหลากหลาย อีกทั้งยังสามารถให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งการจะนำไปประยุกต์ใช้อย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับตัวครูผู้สอนและธรรมชาติวิชาเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เพื่อให้สื่อมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรปรับปรุงสื่อมัลติมีเดียให้มีเสียงบรรยายในวีดีโอสาธิตการแกะสลักเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในขั้นตอนการแกะสลักมากขึ้น และภาษาที่ใช้ควรไปศึกษาเพิ่มเติมให้การใช้ภาษามีมาตรฐานเพื่อความเข้าใจในเนื้อหาที่ตรงกับสิ่งที่ผู้สอนต้องการจะสื่อ รวมไปถึงการพัฒนาสื่อให้มีความสมจริงมากขึ้นเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน

1.2 ควรใช้สื่อแบบผสมผสานที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ และควรมีทั้งสื่อที่สามารถเข้าถึงได้แม้ว่านักเรียนจะไม่มีอินเตอร์เน็ต (Internet) เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าถึงสื่อได้จากทุกที่โดยไม่มีข้อจำกัดด้านสัญญาณอินเตอร์เน็ต และสามารถฝึกปฏิบัติชิ้นงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ออกแบบให้สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียน และใช้ภาพประกอบที่หลากหลาย เช่น ภาพของจริง ภาพเคลื่อนไหว อนิเมชั่น และภาพตัวการ์ตูน มาประกอบตลอดทั้งสื่อ ทำให้สามารถช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนในการเรียนได้ โดยผู้วิจัยควรศึกษาถึงการเลือกใช้ภาพหรือเสียงที่มีความเหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรสร้างสื่อมัลติมีเดียในรูปแบบอื่น ๆ เช่น สื่อมัลติมีเดียรูปแบบเกม สื่อมัลติมีเดียแบบไม่ผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ต เป็นต้น

2.2 ควรศึกษาในเรื่องของเทคนิคและรูปแบบในการสอนต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนเพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาผลการใช้สื่อมัลติมีเดียกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น การศึกษาคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย ความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียกับการเรียนแบบปกติ การศึกษาความรู้ที่คงทนเมื่อเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เป็นต้น

References

Arampra, J. (2010). *Comparison of learning achievement and creativity on creating images or works of imagination by using graphics programs with computer lessons multimedia with different lesson formats of grade 4 students*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

Brahmawong, Ch. (2013). Developmental Testing of Media and Instructional Package. *Silpakorn University Journal, faculty of education*, 5(3), 7–20.

Chaisri, K. (2019). *Development of specialized vocational courses about fruit and vegetable carving*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Pra nakhon. Bangkok.

Education Council Secretariat. (2017). *National Education Plan B.E. 2560 – 2579*. Bangkok: Prik-wan graphics.

Khammani, T. (2015). *Pedagogical Sciences: Knowledge for effective organization of learning processes*. (9th ed.). Bangkok. Chulalongkorn University Printing House.

Khutngern, S. (2012). *The self-learning multimedia on data and information for mathayomsuka 1 students*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Bangkok.

Lumbensa, P. (2016). *Determination of the quality of measuring and evaluation tools*. Yala: Yala Rajabhat University.

Meechan, S. (2004). Rater Agreement Index. *Songklanakarin Journal of Social Sciences and Humanities*, 10(1), 124-125.

Ministry of Education. (2010). *Basic Education Core Curriculum 2008*. (2nd ed.). Bangkok: printing house.

Patphol, M. (2019). *Curriculum Development Concepts. Bangkok: Innovative Learning Center*. Retrieved September 12, 2020, from http://www.curriculumandlearning.com/

Prateeptong, S. et al. (2016). *Career and Technology book for Mathayomsuksa 3*. Bangkok: Academic Quality Development Co., Ltd.

Promsorn, K. (2016). *Development of the use of multimedia lessons of Career and Technology Department (Computer) of grade 4*. The Primary Education Area Pathum Thani District 1. Ubon Ratchathani: Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education.

Runvat, A. (2020). The Development of Multimedia for Local Community by Participation. *Journal of Project in Computer Science and Information Technology*, 4(2), 7-16

Songkram, N. (2010). *Design and development of multimedia for learning*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Srikomoltip, S. (2014). *Effects of using multimedia media in combination with classroom teaching and learning that affect motivation for achievement in media arts production for children*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.

Srivilai, J. (2010). *Creation of video media for teaching and learning demonstration of the practice form on banana leaf work at the vocational certificate level*. (Master's thesis), King Mongkut's University of Technology Thonburi. Bangkok.

Thanong, T. (2019). *The Multimedia Development on Basic Sewing in Home economics subject for Secondary 1 students*. (Master's thesis). Rajamangala University of Technology Pranakhon. Bangkok.

Thanyalak, Ch. (2016). *Multimedia Package*. Bangkok. Success Media Co., Ltd.

Yapradit, S. et al. (2021). Academic Achievement Development of Sales Management Course Lessons Using Project Based Learning Through the Sisa E-Learning of The First-Years Student in High Vocational Certificate (High Voc.Cert.) in Marketing Program in Bilateral System, Eastern Technological College (E.Tech). *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)*, 7(1), 603-617.

พุทธธรรม: บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ*

Buddhist moral code: The Role of Mediator by Buddhist

วิพัฒน์ พัฒนสิน

Vipat Patthanasin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Vpatthanasin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนหลักธรรมะที่เอื้อต่อการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสาร และมุมมองนักวิชการทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับหลักการแนวคิดทฤษฎี และกระบวนการวิธีการของการไกล่เกลี่ย เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอชี้ให้เห็นแนวทาง วิถีปฏิบัติที่เป็นอัตลักษณ์และสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพบว่า ปัจจุบันนี้หลักการแนวคิดระบบการไกล่เกลี่ยถูกนำมาใช้ในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย โดยอาศัยผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นคนกลางมีบทบาททำหน้าที่คอยช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยเพื่อประนีประนอมยอมความของคู่ขัดแย้งที่มีเสรีภาพและยินยอมสมัครใจ ทำให้กระบวนการยุติธรรมลดค่าใช้จ่าย ลดคดี ประหยัดเวลา และยังรักษาหรือรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของคู่กรณีไว้ได้ บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องมีความอิสระ ไม่มีอำนาจชี้ขาดบังคับ บทบาทผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องมีความเป็นกลาง มีทัศนคติเชิงบวก มีพฤติกรรมน่าเคารพเชื่อถือ รักษาความลับ เป็นต้น ในมุมมองพระพุทธศาสนาการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ต้องมุ่งให้คู่ขัดแย้งรู้จักควบคุมอารมณ์ ลดละอกุศลมูลให้เบาบางลง กระตุ้นสร้างให้เกิดการฉุกคิดด้วยเหตุด้วยผล การจะกระทำได้ดังกล่าว ต้องมีองค์ประกอบหลักธรรมะ คือ หลักการ 1: สติ การรู้ตัวใคร่ครวญ ระมัดระวัง สุขุม, องค์ประกอบ 4: กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา, วิธีการ 29: ธรรมดัชนีที่เป็นหัวข้อธรรมะปลีกย่อย เมื่อเอาธรรมะไปทำหรือปฏิบัติ ย่อมเกิดบทบาทหน้าที่ในแนวทางวิถีเพื่อการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิถีพุทธที่มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพรอบด้าน

คำสำคัญ: พุทธธรรม; บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย

Abstract

This research article seeks to reflect Dhamma principles that promote mediator duties by investigating scriptures, documents, and the perspectives of Buddhist scholars related to principles, concepts, theories and methods of mediation. All of this is intended to analyze and

*Received April 1, 2022; Revised April 16, 2022; Accepted April 18, 2022

highlight the guidelines and practices that are the identity based on the Buddhist principles. From the study, it is found that the concept of mediation is presently widely employed, with one acting as a mediator in assisting the mediation in order to reach a compromise among the conflicting parties. This approach helps in lowering the expense of the legal procedure and litigation, as well as conserving time and maintaining both parties' relationships. A mediator must act freely and voluntarily, with no authority of decision-making. A mediator's role requires neutrality, positive attitudes, respectable behavior, and the ability to preserve secrets, etc. According to Buddhism, the role of a mediator is to help conflicting parties control their emotions, decrease unwholesome roots, and urge them to think rationally. Such action requires the following Dhamma components: 1 principle which is mindfulness; being aware, contemplating, cautious, prudent; 4 elements which are the Four Developments (Bhāvanā); physical development, moral development, emotional development, and intellectual development; 29 methods which are the Dhamma index; which is the Dhamma sub-topic. When Dhamma is practiced, it results in role and duty that become a way of life, which will contribute to being the Buddhist mediator who is whole and efficient in all aspects.

Keywords: Buddhadhamma; Role of Mediator

บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการ มีความความคิดความเชื่อและพฤติกรรมแตกกต่างกัน ย่อมเป็นเหตุนำไปสู่ความแตกต่างและขัดแย้ง ความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงบวกและเชิงลบดังปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าเราไม่สามารถกำจัดความขัดแย้งของมนุษย์ให้หมดได้ มนุษย์ทำได้เพียงจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดความรุนแรงหรือควบคุมขีดระดับความขัดแย้งที่พอจะยอมรับกันได้ แนวทางแก้ไขความขัดแย้งหรือหาทางออกอาจผ่านแนวทางกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ กระบวนการพิจารณาคดี อาศัยคำพิพากษาของศาลเป็นที่ยุติ และอีกแนวทางหนึ่งคือ การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยคนกลางเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดการรักษาสัมพันธภาพร่วมกันไว้ การไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่คู่ขัดแย้งตกลงสมัครใจที่จะมาไกล่เกลี่ยกันโดยมีบุคคลที่สามหรือคนกลาง ประเด็นแนวคิดการไกล่เกลี่ยพบว่ามีการแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล** คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือคดีที่เกิดขึ้นอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล นับจากศาลมีคำสั่งประทับรับฟ้องไว้พิจารณาไปจนถึงเมื่อศาลมีคำพิพากษาบังคับแล้วหรือเป็นกรณีการไกล่เกลี่ยคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือฎีกา และ 2) **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลหรือการระงับข้อพิพาททางเลือก** (Alternative Dispute resolution-ADR) คือ การระงับข้อพิพาทโดยไม่ต้องใช้วิธีการฟ้องคดีต่อศาล เป็นกระบวนกานภายนอกศาล เช่น ผ่านศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เป็นต้น ซึ่งโดยหลักการ

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลแบ่งได้ 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา (Negotiation) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliation) และการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) (The Government officer Development Institute for Judiciary of the Court of Justice, n.d.)

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ยมีความสำคัญและได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก เพราะการไกล่เกลี่ยมีความสะดวก (Convenience) รวดเร็ว (Speedy) ประหยัด (Low Cost) เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย (Fairness) และรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาทไว้ได้ (Maintain Relationship) อีกทั้ง รูปแบบขั้นตอนค่อนข้างจะยืดหยุ่น ทำให้คดีได้รับการจำหน่ายออกจากสารบบของศาล และทำให้ปริมาณคดีลดลงจากศาลอย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าจะมีคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้วก็ตาม ผลของข้อตกลงมีลักษณะเป็นสัญญาที่คู่พิพาทลงนามและมีผลผูกพันเป็นสัญญาประนีประนอมยอม สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ และคู่พิพาทยังคงมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลหากไม่มีการทำตามสัญญาข้อตกลง (Knowledge Center of Alternative Dispute Resolution, Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice, 2007)

หลักการการไกล่เกลี่ยเชิงวิชาการ

การไกล่เกลี่ย คือ การพูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน (The Royal Academy, 2005) ส่วนคำว่าคนกลาง คือ คนช่วยเหลือชักจูงให้คู่พิพาทยอมไกล่เกลี่ยผ่อนผันเข้าหากันซึ่งเป็นทางเลือกในสังคมปัจจุบัน เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม เพื่อการทำหน้าที่ช่วยเหลือเสนอแนะแนวทาง และหาทางออกให้กับคู่พิพาท เพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกัน เป็นกระบวนการที่เกิดจากคู่พิพาทสมัครใจให้มีคนกลางช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผลการไกล่เกลี่ยเกิดจากการตัดสินใจของคู่พิพาทเอง (Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice, 2004) โดยรวมก็คือการไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม ผู้ไกล่เกลี่ย (Mediation) ใช้กระบวนการ เทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญต่าง ๆ ในการช่วยให้คู่ขัดแย้งไกล่เกลี่ยตกลงกันได้โดยศาลไม่ต้องพิจารณาพิพากษาคดี ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนช่วยกันเสาะแสวงหาหนทางออก คอยประสานความเข้าใจให้กับทั้งสองฝ่าย และต้องพยายามเสาะแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ (Wannalu, 2006) ผู้ไกล่เกลี่ยมีบทบาทในการชักจูงให้คู่ขัดแย้งไกล่เกลี่ยตกลงยินยอมกัน ช่วยเหลือแนะนำในการไกล่เกลี่ยต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท (Thapwong, 2007) คนกลางมีความอิสระ ไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาท ไม่มีลักษณะบังคับ คู่กรณีมีเสรีภาพเต็มที่ในการระงับข้อพิพาทหรือไม่ระงับข้อพิพาทตามทางออกที่ผู้ไกล่เกลี่ยเสนอก็ได้ หรือจะหยุดการไกล่เกลี่ยเมื่อใดก็ได้เช่นกัน การไกล่เกลี่ยจะต้องอาศัยความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ (Phisutthiphan, 1975) เป็นเพียงทำการช่วยเหลือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ทั้งสองฝ่ายลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กันและกัน ทั้งนี้โดยไม่มีการใช้อำนาจบังคับไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม (Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice, 2007) ได้กำหนดหลักการแนวคิดที่สำคัญในเรื่องของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง โดยมีเงื่อนไขสำคัญ เช่น 1) การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้มีความรู้ในกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ และเปิดเผย ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลางแนะนำกระบวนการใหม่ ๆ และ

ตัวแปรใหม่ ๆ ในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เจรจาที่ขัดแย้งกันอยู่ 2) การยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลาง 3) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด หมายถึง ทัศนคติ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ และอำนาจในการกำกับ รักษาความเป็นกลางกับประเด็นและการดำเนินการจัดการอย่างยุติธรรม เป็นต้น

โดยภาพรวมแล้ว การไกล่เกลี่ยมีหลักการสำคัญ คือ สะท้อนความต้องการที่แท้จริง (Interest) เป็นสิ่งที่อยู่ภายในใจของคู่พิพาท ข้อเสนอที่ยอมรับได้ (Options) ที่เกิดจากการไกล่เกลี่ยที่ต้องช่วยให้คู่พิพาทระดมสมองหาทางออก หรือ ข้อเสนอสำหรับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ช่วยให้คู่ขัดแย้งได้เข้าร่วมการไกล่เกลี่ย เป็นสื่อให้คู่ความได้ติดต่อกัน ช่วยให้คู่ความเข้าใจถึงสิ่งที่ตนต้องการและสิทธิที่ตนพึงได้รับ ช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลงโน้มน้าวให้คู่ความตกลงกัน (Thapwong, 1996) หลักเกณฑ์มาตรฐานข้อตกลง (Criteria) ต้องตั้งอยู่บนหลักการความเป็นธรรม เป็นข้อเสนอที่เป็นภาวะวิสัยของบุคคลทั่วไป มีเหตุผล ใช้เกณฑ์มาตรฐานและหลักความจำเป็นที่เป็นที่ยอมรับในการเสนอข้อเสนอ การสร้างโอกาสการสื่อสาร (Communication) ได้ฟังและพูดพร้อมหน้ากันและกัน การได้รื้อฟื้นความสัมพันธ์ (Relationship) แยกปัญหาออกจากคน แยกอารมณ์ออกจากความต้องการ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใช้เหตุผล และเกิดข้อผูกพัน (Commitment) ทุกฝ่ายมีอำนาจทำข้อตกลง ซึ่งกระบวนการของผู้ไกล่เกลี่ยที่ดำเนินการไม่ใช่เน้นการต่อสู้เพื่อเอาชนะ แต่เป็นการระงับข้อพิพาทที่มาจากการตัดสินใจยินยอมของคู่พิพาท

คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ได้ขับเคลื่อนผักดันภารกิจการดำเนินการเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ทั้งเผยแพร่ชุดความรู้และทำการฝึกอบรมผู้ไกล่เกลี่ยให้มีทักษะ ทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎีของความขัดแย้ง การรู้จักวิเคราะห์ความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ แนวคิดพื้นฐานของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รูปแบบการไกล่เกลี่ย ทักษะและเทคนิคในการไกล่เกลี่ย จิตวิทยาเพื่อการสื่อสาร คุณสมบัติ จริยธรรม ปัญหาอุปสรรคความสำเร็จและล้มเหลวในการไกล่เกลี่ย การจัดการอารมณ์ และตลอดถึงหลักธรรมทางศาสนาที่จำเป็นต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นต้น (Dispute Resolution Promotion Division, Rights and Liberties Protection Department, Ministry of Justice, 2020)

การขับเคลื่อนแนวทางนโยบายดังกล่าว พอจะเห็นประเด็นความสำคัญที่ต้องมีในผู้ไกล่เกลี่ย การทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยแม้ไม่ใช่การพิพากษาตัดสินว่าใครผิดใครถูก แต่การศึกษาข้อมูล ความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือการใคร่ครวญวิเคราะห์ข้อมูลให้รอบด้านเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจึงจำเป็นต้องมีภูมิรู้ภูมิธรรม หรืออย่างน้อยต้องเข้าใจในหลักการ ขั้นตอนที่ชัดเจน รู้ระเรียบ ข้อบังคับหรือต้องมีความรู้ในข้อกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญๆ มิเช่นนั้นแล้วผู้ไกล่เกลี่ยจะกลายเป็นมูลเหตุที่เพิ่มความขัดแย้งเสียเอง คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อสร้างการยอมรับและความน่าเชื่อถือ กล่าวคือ มีความเป็นอิสระ (Independence) เคร่งครัดในการรักษาความลับของคู่พิพาท(Confidentiality) มีความอดกลั้นและอดทนสูง (Restraint) มีประสบการณ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย มีความสามารถหรือทักษาะในการไกล่เกลี่ยหรือสื่อสาร เป็นผู้ฟัง

ที่มีประสิทธิภาพ ความเข้าใจในหลักจิตวิทยาหรือหยั่งรู้ใจจริตของคู่พิพาท ซื่อสัตย์สุจริตไม่แสวงหาผลประโยชน์ มีความยืดหยุ่น มีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดในกระบวนการการไกล่เกลี่ย มีความเป็นกลาง (Impartiality) มีความเมตตากรุณาไม่มีความรู้สึกขุ่นอคติ ไม่เป็นผู้ตัดสิน มีความอดทนและความอุตสาหะ วางตัวให้เป็นผู้ที่สมควรได้รับความนับถือ (Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice, 2004)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กระบวนการไกล่เกลี่ยมีปรากฏทั้งในศาลกับนอกศาลมีทั้งขั้นตอนที่ต่างกัน และที่เหมือนสอดคล้องกันในบางประเด็น ที่ต่างกัน เช่น ข้อจำกัดของยอดวงเงินความเสียหายของคดี เป็นต้น ส่วนที่เหมือนกันหรือสอดคล้องกัน คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้เกิดความสะดวก รูปแบบไม่เป็นพิธีการมากนักและเกิดความรวดเร็วกว่าการดำเนินคดีในศาลหรือวิธีการอื่น อีกทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องและบังคับคดี คู่ขัดแย้งมีโอกาสรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท การไกล่เกลี่ยสร้างความพึงพอใจให้แก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายได้ การนำแนวคิดการไกล่เกลี่ยมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทั้งในศาลและนอกศาลก็ดีต่างก็ช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลและหน่วยงานอื่น เช่น อัยการ ตำรวจ บังคับคดี คุมประพฤติ จัดได้ว่ากระแสแนวคิดการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาทสามารถแก้ไขความขัดแย้งให้แก่สังคมได้เป็นอย่างดี ปัญหาอย่างหนึ่งของการไกล่เกลี่ย คือ เทคนิค รูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน เครื่องมือขาดความชัดเจนและมาตรฐานที่คงเส้นคงวา เหตุเพราะกระบวนการไกล่เกลี่ยคนกลางต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของแต่ละท่าน แต่โดยหลักการสำคัญจะเน้นลักษณะการไกล่เกลี่ยแบบนุ่มนวล ป้องกันระงับยังยั้งความขัดแย้งไม่ให้บานปลาย หาทางออกจากความขัดแย้ง สร้างการรักษาเยียวยาชดเชย และรื้อฟื้นสานความสัมพันธ์ การไกล่เกลี่ยมุ่งวิธีการจัดการความขัดแย้งเพื่อให้ได้ทางออกที่คู่กรณีพึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย การส่งเสริมให้คู่พิพาทบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันแทนการสู้คดี โดยรวมแล้วลำดับขั้นตอนซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยควรต้องปฏิบัติและแนะนำชี้บอกคู่กรณีให้ดำเนินการตามประมวลได้ 5 ขั้นตอนใหญ่ (Yuprasert, 2005) ดังนี้

1. เตรียมการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ต้องรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาว่า ความขัดแย้งนั้นจะรับเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยได้หรือไม่ ถ้ารับได้ จะออกแบบเตรียมการไกล่เกลี่ยและวางแผนงานขั้นตอนและวิธีการการไกล่เกลี่ยไว้ล่วงหน้า

2. เปิดประชุมไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องกล่าว เปิดประชุม โดยแนะนำให้ทุกคนในที่ประชุมได้รู้จักกัน อธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ย บทบาทผู้ไกล่เกลี่ย สิ่งที่คู่กรณีควรปฏิบัติ และกำหนดกฎเกณฑ์กติกาพื้นฐานการไกล่เกลี่ยร่วมกัน ยึดท่าทีการแสดงออกด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เป็นการสร้างความไว้ใจให้กับคู่พิพาท สร้างมาตรฐานและเป็นกลางเพื่อความเป็นธรรม มีการตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือมอบอำนาจ อธิบายให้คู่พิพาททราบถึงข้อดีข้อเสีย ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการทำคำชี้ขาดหรือบังคับให้คู่พิพาททำสัญญาประนีประนอมยอมความได้

3. รวบรวมข้อมูลและสร้างทางเลือก เป็นการค้นหาประเด็นข้อพิพาทและความต้องการของคู่พิพาท โดยให้คู่กรณีกล่าวเปิดการไกล่เกลี่ย การค้นหาประเด็นและความต้องการของคู่พิพาท เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาส

ให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทำการเสนอข้อเท็จจริง และเรื่องราว ข้อเรียกร้อง จำแนกจุดยืน และความต้องการ และยอมลดหย่อนผ่อนปรนกันได้เพียงใด เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร มีที่มาหรือเบื้องหลังอย่างไร ผลของปัญหาที่กระทบถึงความวิตกกังวลต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้น ควรมีทางออกในการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการใดบ้าง หรือมีข้อเสนอในการเยียวยาแก้ไขความเสียหายอย่างไรบ้าง กระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้พูดและเสนอข้อเท็จจริงหรือร่วมกันกำหนดประเด็นการไกล่เกลี่ย คู่กรณีร่วมกันเสนอทางเลือกทางออก และจัดลำดับว่าจะหยิบยกทางเลือกทางออกใดขึ้นมาพิจารณาก่อน-หลัง กันอย่างไร แล้วนำคู่กรณีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยในแต่ละประเด็นนั้น

4. แก้ปัญหาและหาทางออก เป็นช่วงตอนที่ผู้ไกล่เกลี่ยหยิบยกเอาประเด็นและทางเลือกในแต่ละประเด็นขึ้นมาประเมินหาทางออกเพื่อความเป็นไปได้ โดยขอให้คู่กรณีเน้นเจรจาที่ผลประโยชน์ ไม่ใช่จุดยืน (Interest based Negotiation) ซึ่งขั้นตอนนี้อาจมีการแยกประชุมไกล่เกลี่ย การตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียว เป็นขั้นตอนที่จะต้องได้รับความยินยอมจากคู่พิพาท และใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็นความลับเว้นแต่ คู่พิพาทจะยินยอมให้เปิดเผย หรือผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้เสนอทางเลือก ทางออกให้คู่กรณีพิจารณาก็ได้ ยื่นข้อเสนอ เป็นทั้งผู้รับฟังและผู้รวบรวมข้อเท็จจริง คอยจดบันทึกจับประเด็นข้อพิพาท ข้อเรียกร้อง ข้อเสนอโดยย่อ เป็นเผยจุดมุ่งหมายย้อนทวนถามประเด็นด้วยท่าที่โอนอ่อนเพื่อรักษาสัมพันธ์ต่อกันไว้

5. ปิดประชุมไกล่เกลี่ย การจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการสรุปประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด เพื่อทำให้ประเด็นที่แตกต่างแคบลง กรณีตกลงกันไม่ได้ ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยคงมีหน้าที่กล่าวปิดประชุม และกรณีตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะจัดให้คู่กรณีทำบันทึกข้อตกลง แล้วทำการตรวจสอบทบทวนข้อตกลงให้ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่ขัดต่อกฎหมาย เมื่อเห็นว่าถูกต้องแล้วก็อ่านให้คู่พิพาทฟัง เมื่อเรียบร้อยแล้วให้คู่พิพาทและพยานลงลายมือชื่อในต้นฉบับ แล้วอัดสำเนาให้คู่พิพาทเก็บไว้ฝ่ายละฉบับ หลักจากนั้นจึงกล่าวแสดงความยินดีและปิดประชุม ข้อตกลงยังผูกพันถึงขั้นตอนการติดตามผลภายหลังจากตกลงแล้วว่าปฏิบัติตามหรือไม่ ซึ่งจะส่งผลนำไปสู่การยื่นศาลให้พิพากษาตามที่ตกลงกันไว้ ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็ทำให้คู่กรณีขัดแย้งกันน้อยลง และควรทำความเข้าใจฝากแง่คิดประเด็นในวันนี้ให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำกลับไปคิดใคร่ครวญทบทวนอีกครั้ง (Phabmeechai, 2004)

จากกระบวนการดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ไกล่เกลี่ยคือคนกลางคอยควบคุมกติกาและรักษาบรรยากาศการพูดคุยตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นคนกลางที่มีความน่าเชื่อถือ และความทักษะความเชี่ยวชาญหลายด้าน ไม่ใช่ว่าใครอยากจะทำก็มาทำได้ กล่าวคือ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องรู้จักการตั้งคำถาม เพื่อให้คู่กรณีได้บอกถึงความต้องการที่แท้จริง ต้องรู้ถึงวิธีการค้นหาความต้องการที่แท้จริง เพราะจะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว และหาทางออกได้ถูกจุด ซึ่งคู่พิพาทอาจจะไม่บอกในทันทีทันใด ผู้ไกล่เกลี่ยต้องรู้จักถามเพื่อให้เปิดเผยข้อมูล คู่พิพาทจงใจปิดบังข้อมูลและผลประโยชน์ไว้ ด้วยความกลัวหรือหวังจะได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ผู้ไกล่เกลี่ยต้องรู้จักถามเพื่อให้ทราบจุดยืนที่แท้จริง เหตุผลอะไร ทำไมจุดยืนนั้นจึงมีความสำคัญ นอกจากนี้ผู้ไกล่เกลี่ยต้องรู้จักการฟังอย่างตั้งใจ (Deep Listening) เพื่อให้ทราบถึงความต้องการที่มากกว่าคำพูด รู้จักกล่าวย้อนทวนประเด็นถึงสิ่งที่ได้ฟังเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ตั้งคำถามย้อนกลับเพื่อให้คู่พิพาทพูดหรือได้ใคร่ครวญประเด็นร่วมกัน ผู้ไกล่เกลี่ยต้องรู้จักการตั้งสมมุติฐานความเป็นไปได้ (Hypothesis) เป็นเพียงการ

โยนหินถามทางเพื่อดูว่าข้อเสนอนั้นเป็นที่พึงพอใจมากหรือน้อยกว่าข้อเสนอที่เคยนำมาพิจารณา เป็นการเสนอเพื่อการระดมสมองของทั้งสองฝ่าย หรือต้องรู้จักชี้นำชี้ให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริง คู่พิพาท เพราะบางครั้งคู่พิพาทไม่รู้ว่าผลประโยชน์ที่แท้จริงของตนคืออะไร อะไรที่ตนควรจะได้รับ หรือประโยชน์และโทษด้านอื่นอะไรที่จะเกิดตามมาของคู่พิพาท และจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยเกิดความเข้าใจว่าต้องการอะไร โดยไม่ต้องมีการระบุหรือพูดออกมาตรงๆ วิธีการนี้ถูกนำมาใช้เมื่อคู่พิพาทปิดบังความต้องการที่แท้จริงไว้หรือเมื่อคู่พิพาท ไม่มีความไว้วางใจในการเปิดเผยผลประโยชน์ออกมา

ดังนั้น ทุกขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำให้มีประสิทธิภาพ จะละเลยกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งไม่ได้ เพราะจะส่งผลถึงความล้มเหลวทั้งกระบวนการ การไกล่เกลี่ยไม่ใช่จะประสบความสำเร็จเสมอไปแม้จะใช้ความพยายามเต็มที่แล้วก็ตาม เพราะมีปัจจัยหลาย ๆ เช่น ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้เตรียมตัวศึกษาข้อมูล ขาดการวางแผน ไม่เข้าใจจุดอ่อนจุดแข็งของคู่กรณี ขาดข้อมูลสำคัญของคู่พิพาท บรรยากาศการสื่อสารที่ไม่ดี ขาดประสบการณ์ทักษะความรู้ เทคนิคศิลปะในการไกล่เกลี่ยหรือคู่พิพาทยึดจุดยืนสุดโต่งหรือขาดแรงจูงใจ ขาดเป้าหมายที่ชัดเจน คู่ขัดแย้งที่มาเจรจาไม่มีอำนาจตัดสินใจ การไกล่เกลี่ยเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ เพราะกระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นหลักการที่ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องวิเคราะห์ ความขัดแย้ง แล้วนำผลการวิเคราะห์มาออกแบบกระบวนการไกล่เกลี่ย ด้วยการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความ ขัดแย้งและตัวคู่พิพาท

หลักการแนวคิดการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ

จากการได้ทบทวนวรรณกรรมหลักการแนวคิดการไกล่เกลี่ยของนักวิขาการที่ผ่านมาข้างต้น ได้เห็นบทบาทหน้าที่หรือแนวทางปฏิบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งก็พบว่ามีความแตกต่างกันไปบ้างตามประสบการณ์หรือทักษะของผู้ไกล่เกลี่ย การจะกล่าวว่าแนวทางไหนดีที่สุด หรือถูกต้องที่สุด หรือประสบความสำเร็จที่สุดคงไม่สามารถระบุได้ เนื่องจากแม้จะทราบหลักการ วิธีปฏิบัติแต่ยังมีตัวแปรเปลี่ยนที่ต้องใส่ใจ เช่น อารมณ์ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี การศึกษา วัยวุฒิ เป็นต้น ทั้งของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ผู้วิจัยเองจึงไม่นำเสนอการเปรียบเทียบชุดแนวคิด หรือการผสมผสานแนวคิดการไกล่เกลี่ย เพราะรู้ดีว่าแต่ละแนวคิดคิดหรือแนวทางปฏิบัติของแต่ละท่านดีแตกต่างกันไปตามบริบทสภาพการไกล่เกลี่ยในแต่ละกรณี ผู้วิจัยเพียงสะท้อนจัดเรียงลำดับความคิดของแต่ละท่าน เพื่อเป็นหลักฐานชี้ให้เห็นว่าการจัดการความขัดแย้งสามารถจัดการได้ด้วยการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นช่องทางเลือกอีกแนวทางหนึ่ง

ในส่วนประเด็นที่สำคัญที่ผู้วิจัยที่ต้องการนำเสนอ คือ ประเด็นหัวข้อหลักธรรมะที่ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยในมุมมองพระพุทธศาสนา โดยขอเกริ่นนำแนวคิดจากนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ดังนี้ กระบวนการในการไกล่เกลี่ย คือ การประสานกลมกลืนเข้าด้วยกัน (Harmonization) เมื่อมีความขัดแย้งก็จัดจนกระทั่งลงตัว ทุกอย่างประสานกลมกลืน โดยองค์รวมต่าง ๆ อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้อง และมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง พร้อมทั้งทำหน้าที่ถูกต้องต่อกัน ส่งต่อประสานกันได้ดี ผู้ไกลี่เกลี่ยต้องเปิดใจกว้าง มองมนุษย์ให้สอดคล้องกับหลักความเป็นสากล 3 ประการ (ตรีสากล) (Phra Dhampiṭaka (P. A. Payutto), 1999) กล่าวคือ 1) ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

2) ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจ ให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมีสังกัดใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น 3) ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือแผ่ความรู้สึกเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก โดยหลักการพื้นฐานมนุษย์ควรจะอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน และทำลายล้างซึ่งกันและกัน หลักการนี้สอดคล้องกับ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ที่ว่า 1) การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน 2) การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ 3) การยึดมั่นในความเสมอภาค 4) การเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Wasi, 2002) สำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการให้ครบตามหลัก “อริยสัจ 4” เมื่อเจอกับปัญหาหรือ “ทุกข์” ก็ต้องสืบสาวหาเหตุปัจจัยของมันว่าเกิดจากอะไร เรียกว่า “สมุทัย” เมื่อพบแล้วก็ต้องเอาความต้องการตั้งเป้าหมายมาดูความเป็นไปได้ เรียกว่า “นิโรธ” เมื่อตั้งเป้าหมายชัดแล้ว ก็จะมาสู่ขั้นตอนวิธีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เรียกว่า “มรรค” (Phra Dhampiṭaka (P. A. Payutto), 2003)

บทบาทผู้ไกล่เกลี่ยต้องเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการคืนดีกัน พึงชนะคนโกรธ ด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดี ด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเหลวไหล ด้วยคำจริง (Kongsamut, 2022) จัดการมิติทางด้านอารมณ์ของคู่กรณีให้เบาบางลง ลดโทสะในใจด้วยการชี้ให้เห็นความทุกข์ลำบาก ลดโมหะ ชี้ให้เข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริง ข้อจำกัดของกันและกัน ลดโลภะ ชี้ให้เห็นคุณค่าคำนึงถึงผลระยะยาว อีกทั้งหัวใจสำคัญที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องยึดมั่นคือความเป็นกลางโดยเว้นจากอคติ 4 เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรม (Chokkae, 2013) ดังนั้นมุมมองการไกล่เกลี่ยทางพระพุทธศาสนา ผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำหน้าที่บทบาทหลายด้าน เช่น 1) รู้จักควบคุมด้านอารมณ์ การระงับอารมณ์ความรู้สึกของคู่กรณี 2) ขจัดอกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้ง เพียรทำให้ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) ความหลง (โมหะ)เบาบางลง ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้าวกัน กล่าวในกาลอันควร กล่าวถ้อยคำจริง อ่อนหวาน ประกอบด้วยประโยชน์ มีเมตตาจิตกล่าว จักไม่เพ่งโทษกล่าว (Thai Tripitakas: 22/167/277) 3) กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งฉุกคิด ให้เกิดสติแง่คิด พิจารณาด้วยเหตุและผล 4) เป็นผู้มีสติ มีความประพฤติเรียบร้อย สื่อสารอย่างถูกต้องแม่นยำ มีทักษะในการถาม และควบคุมเหตุการณ์โดยไม่ใช้การบีบบังคับ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องราวขององค์กรหรือตัวบุคคลคู่ขัดแย้งมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเคารพและมีเมตตา กรุณา (Permpool, 2014)

ความขัดแย้งในมุมมองพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่ควรนิ่งดูดายหรือวางเฉย แต่หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดีซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เมื่อคนเหล่าอื่นขัดแย้งกันอยู่ ผู้ใดพยายามประสานให้พวกเขาคืนดีกัน ผู้นั้นชื่อว่าเป็นคนมีความรับผิดชอบ เป็นผู้จัดธุระที่ยอดเยี่ยม เป็นผู้นำภาระไป เป็นผู้ทรงธุระไว้ได้ (Thai Tripitakas: 27/48/166) ท่านทั้งหลาย จงเห็นความวิวาทโดยความเป็นภัย และเห็นความไม่วิวาทโดยเป็นทางเกษม แล้วจงกล่าววาจาอ่อนหวานอันสมัครสมานกันเถิด (Thai Tripitakas: 33/122/775) สำหรับวิธีการขั้นตอนการไกล่เกลี่ยพระพุทธเจ้ามิได้ระบุบัญญัติไว้โดยตรง แต่เราสามารถอาศัยการถอดบทเรียนจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระไตรปิฎก หรือเราสามารถศึกษาดูบริบทความหมายและขอบเขตของหลักธรรมะต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยได้ กรณีตัวอย่างในพระพุทธศาสนาเมื่อเกิดความขัดแย้งมีแนวทางจัดการ ด้วยการเผชิญหน้ากับคู่กรณี การโน้มน้าว การหลีกเลี่ยง การสนับสนุน และ

การมีส่วนร่วม ในที่สุดความขัดแย้งทั้งหมดก็สามารถแก้ไขยุติลงได้ด้วยการประชุมทำปฏิญญาร่วมกันที่เรียกว่า สังฆสามัคคี และการใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายยืดหยุ่นตามสถานการณ์ของความขัดแย้งนั้นๆ (Tiansongjai, 2007) เช่น พระพุทธเจ้าทรงมีบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งกรณีการทำสงครามกันระหว่างแคว้นโกลิยะและแคว้นศากยะซึ่งพิพาทเกี่ยวกับแม่น้ำโรหิณี ความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าวิฑูฑภะกับแคว้นศากยะในกรณีดูหมิ่นชาติตระกูล เป็นต้น

หลักธรรมะที่ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย

ผู้วิจัยไม่ได้มุ่งถอดบทเรียนจากกรณีเหตุการณ์ความขัดแย้งในพระไตรปิฎก เพราะประเด็นเนื้อหาจะกว้างเกินไป ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอประเด็นหลักการแนวคิดภายใต้กรอบของธรรมะที่มีความสอดคล้องเกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับหลักการการไกล่เกลี่ยในเชิงวิชาการ เพื่อให้เกิดมุมมองความหลากหลายในภาคปฏิบัติหรือเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำหลักธรรมไปทำหน้าที่ที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นของผู้ไกล่เกลี่ย หมวดหมู่หลักธรรมะที่ประมวล เช่น คุณสมบัติของภิกษุผู้ระงับอธิกรณ์ องค์ธรรมของพระธรรมถึกพรหมวิหาร อคติสัมมาวาจา วาจาสุภาษิต เบญจศีล ฆราวาสธรรม สังคหวัตถุ สัปปุริสธรรม กัลยาณมิตร โยนิโสมนสิการ ปรโตโฆสะ และ อริยสัจ เป็นต้น เนื่องจากธรรมะมีหลายข้อหลายประเด็น เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยจึงนำหลักธรรมะดังกล่าวมาจัดหมวดหมู่และนำเสนอภายใต้กรอบตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอกรอบแนวคิด หลักการ แนวทางการทำหน้าที่บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในมุมมองพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนการให้ความสำคัญต่อการควบคุมอารมณ์ลดละอกุศลมูลของคู่พิพาท กระตุ้นสร้างให้เกิดการฉุกคิด ดำรงความเป็นคนกลางและสร้างความยอมรับนับถือไว้วางใจ ดังนี้

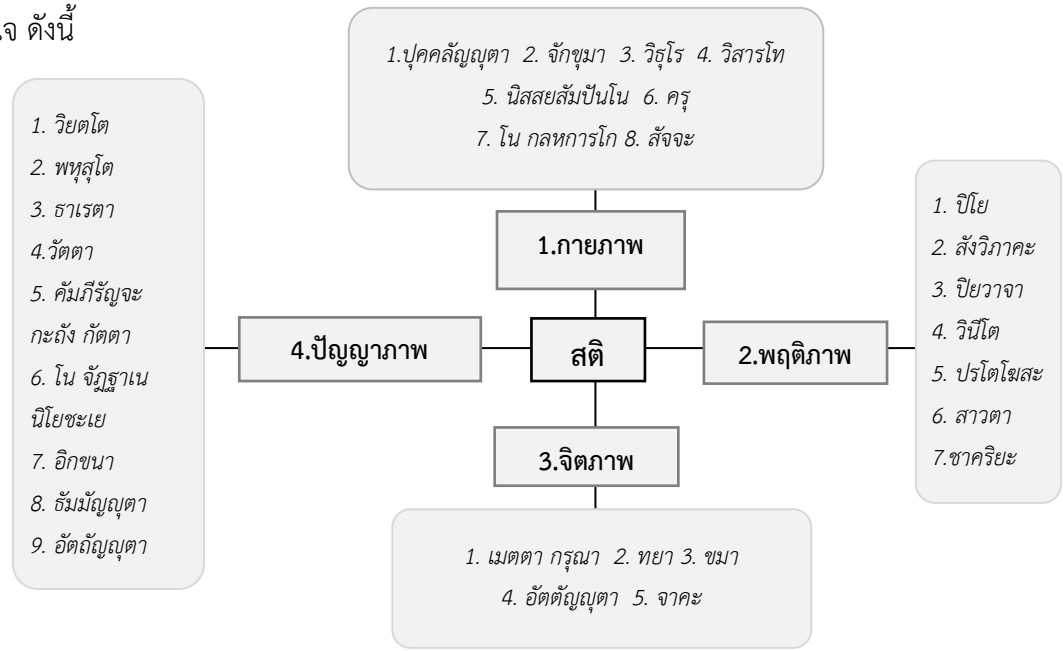

รูปภาพ 1 หลักธรรมะที่ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย

การจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีคุณสมบัติและดำเนินการในบทบาทหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบความพร้อมในหลายๆ ด้าน จึงจะทำให้การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ในมุมมองของพระพุทธศาสนาผู้วิจัยเองได้ศึกษาหลักคำสอนหรือธรรมะ พบว่าหลักธรรมะมีนัยยะความหมายหรือหลักการสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ผู้ใกล่เกลี่ย ผู้วิจัยจึงนำเสนอชุดแนวคิดเชิงพุทธที่ ต้องมีองค์ประกอบหลักธรรมะ คือ **หลักการ 1:** สติ การรู้ตัว ใคร่ครวญ รอบคอบ สุขุม, **องค์ประกอบ 4:** กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา, **วิธีการ 29:** ธรรมดัชนีที่เป็นหัวข้อธรรมะปลีกย่อย เมื่อเอาธรรมะไปทำหรือปฏิบัติ ย่อมเกิดบทบาทหน้าที่ที่เป็นอัตลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมสังคมไทย เป็นแนวทางวิถีเพื่อการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิถีพุทธที่มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพรอบด้าน ดังมีรายละเอียดดังนี้

หลักการ 1 คือ หลักสติ สติคือหัวใจผู้ไกล่เกลี่ย ท่ามกลางปัญหาความขัดแย้งที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยผลประโยชน์ จำเป็นต้องมีความนิ่งสุขุมรอบครอบระมัดระวัง ถ้าให้นำเสนอหัวใจของการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเพียงข้อเดียว หลักการ คือ การมีสติ ถ้าไม่มีสติทุกอย่างจะรวนเรสับสนไปหมด จะไม่สามารถแยกแยะแยกคนออกจากปัญหา แยกความต้องการออกจากอารมณ์ได้

องค์ประกอบ 4 การนำสติไปใช้ต้องแสดงออกผ่านเครื่องมือหรือทักษะความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่สะท้อนองค์ประกอบ 4 ด้านหรือที่เรียกว่าภาวนา 4 กล่าวคือ

1. ความพร้อมด้านบุคลิกภาพ (กายภาพ) ได้แก่ ต้องประกอบอาชีพสุจริต มีทักษะ ความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับบริบทของสังคม การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม รู้จักมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักกาลเทศะของสังคม

2. ความพร้อมด้านลักษณะท่าที (พฤติภาพ) ได้แก่ ต้องมีพฤติกรรม ท่าที การวางตัว กริยามารยาทเหมาะสม การมีระเบียบวินัย ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น ยึดมั่นในหลักการ กฎเกณฑ์ของสังคม เป็นแบบอย่างของความเรียบร้อยดีงาม

3. ความพร้อมด้านความคิด (จิตภาพ) ได้แก่ ต้องมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ สมบูรณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้เท่าทันความคิด ทันต่อความโลภ ความโกรธและความหลงของตนและคนอื่น

4. ความพร้อมด้านความรู้ (ปัญญาภาพ) ได้แก่ ต้องมีองค์ความรู้รอบด้าน รู□และความเข้าใจเกี่ยวกับเงื่อนไขกติกาทางสังคมไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย วัฒนธรรม ความเชื่อ รู้จักคิดวิเคราะห์ พิจารณา วินิจฉัยในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและขั้นตอนกระบวนการ

วิธีการ 29 ธรรมดัชนีที่เป็นหัวข้อธรรมะปลีกย่อย การนำหลักธรรมไปปฏิบัติผ่านการแสดงออก 4 ด้าน กล่าวคือ

ด้านบุคลิกภาพ (กายภาพ): ในเชิงทักษะด้านการปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคม ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีหลักธรรมประพฤติ ดังนี้ 1) ปุคคลัญญุตา เป็นผู้รู้จักลักษณะหรือจริตของบุคคล 2) จักขุมา มีวิสัยทัศน์มองเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา 3) วิธุโร มีความชำนาญคล่องแคล่วในกระบวนการภาระงาน มีความรับผิดชอบ 4) วิสารโท เป็นผู้แกล้วกล้า 5) นิสสยสัมปันโน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 6) ครุ วางตัวน่าเคารพเหมาะสม

น่าเจริญใจหรือน่ายกย่อง 7) โน กลหการโก ไม่ชวนทะเลาะ ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น ไม่มองดูผู้อื่นด้วยความเหยียดหยาม ไม่กล่าวอ้างคุณความดีของตน 8) สัจจะ มุ่งหาความจริง มีความซื่อสัตย์ จริงใจ

ด้านลักษณะท่าที (พฤติภาพ): ในเชิงทักษะด้านท่าทีพฤติกรรมการแสดงออก ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีหลักธรรมประพฤติ ดังนี้ 1) ปิโย ท่าทีน่ารัก สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง 2) สังวิภาคะ มีอัธยาศัยดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 3) ปิยวาจา กล่าววาจาเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ พูดด้วยเมตตาจิต รู้กาลเทศะในการกล่าว กล่าวคำที่เป็นประโยชน์ 4) วินีโต เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี เป็นผู้มีศีล 5) ปรโตโฆสะ ฟังคนอื่น พร้อมที่จะรับฟัง ซักถาม ทนต่อคำที่ล่วงเกินและคำตักเตือน 6) สาวตา ทำให้คนอื่นฟังได้ เป็นที่ปรึกษาที่ดี 7) ชาคริยะ มีความตื่นตัว ระมัดระวังไม่ประมาท

ด้านความคิด (จิตภาพ): ในเชิงทักษะด้านทัศนะคติ จิตใจ ความคิด ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีหลักธรรมประคองใจ ดังนี้ 1) เมตตา กรุณา ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข 2) ทยา มีจิตใจที่เอ็นดูรักใคร่ห่วงใย 3) ขมา มีความอดทนมีใจหนักแน่น อดทนต่อถ้อยคำได้ ไม่มีอคติ รู้จักควบคุมจิตใจ ไม่หวั่นไหว 4) อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักขีดความสามารถของตน 5) จาคะ มีจิตอาสาเสียสละเพื่อประโยชน์สุขผู้อื่น

ด้านความรู้ (ปัญญาภาพ): ในเชิงทักษะด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีหลักธรรมประพฤติ ดังนี้ 1) วิยตโต เป็นผู้มีปัญญา เข้าใจในหลักการ กฎระเบียบ เงื่อนไข ระบบและกระบวนการ รู้แยกแยะระหว่างจุดยืน (position) กับ ความต้องการ (interest) 2) พหุสุโต เป็นผู้มีความรู้รอบตัว 3) ธาเรตา ศึกษาทรงจำมาก 4) วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรกับใคร 5) คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา แถลงชี้แจงอธิบายเรื่องล้ำลึก ยุ่งยาก ลึกซึ้งได้ ทำให้เข้าใจได้ 6) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในทางที่เสื่อมเสีย 7) อิกขนา เอาใจใส่รอบคอบตรวจตรางาน 8) ธัมมัญญุตา เป็นผู้รู้จักเหตุ 9) อัตถัญญุตา เป็นผู้รู้จักผล คือ รู้จักคิดสืบสาวเหตุ แยกแยะส่วนประกอบที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันได้ มองเห็นคุณ เห็นโทษ ประโยชน์ และทางออก รู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ชี้นำปลุกเร้าคุณธรรมได้

การประมวลสังเคราะห์แนวคิดมุมมองทางพระพุทธศาสนา และนำเสนอในเชิงวิชาการ เป็นทัศนะมุมมองของผู้วิจัยที่ต้องการนำเสนอประเด็นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อยอดความคิด เหตุเพราะว่าโดยหลักการการไกลเกลี่ยโดยทั่วไปมีหลักการจากมุมมองตะวันตก ดังนั้นเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมสังคมไทย หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่น่าศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ได้ ประเด็นหลักการแนวคิดทางธรรมะมีความสอดคล้องเกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับหลักการไกล่เกลี่ย เมื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยก็ย่อมกล่าวได้ว่าเป็นการไกล่เกลี่ยวิธีพุทธ หรือเป็นผู้ปฏิธรรมในหน้าที่ เอาธรรมไปทำเพื่อให้บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากธรรมะเป็นหมวดหมู่ชุดใหญ่ จึงไม่สามารถยกเอามาทั้งหมดได้ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงเลือกเอาเฉพาะประเด็นธรรมที่เกี่ยวข้องมานำเสนอเชิงบูรณาเพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของหลักธรรมดังกล่าวในบรรยากาศท่ามกลางการเจรจาต่อรองที่ต้องเผชิญหน้าคู่กรณี ชุดแนวคิดหลักการธรรมะดังกล่าวเป็นเครื่องมือชั้นเลิศที่จะช่วยควบคุมอารมณ์ ลดละอกุศลมูล กระตุ้นสร้างให้เกิดการฉุกคิด ดำรงความเป็นคนกลาง และสร้างความยอมรับนับถือไว้วางใจได้

สรุป

การศึกษาการไกล่เกลี่ยเชิงวิชาการจากเอกสาร พบว่า ผู้ไกล่เกลี่ย คือ คนกลางช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทำให้คู่พิพาทสามารถรักษาสัมพันธ์ร่วมกันไว้ ผู้ไกล่เกลี่ยมีความอิสระ ไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาท โดยใช้กระบวนการ เทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญคอยประสานความเข้าใจ พยายามเสาะแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหา เสนอแนะแนวทาง และหาทางออกให้กับคู่พิพาทเพื่อตกลงยอมความกัน โดยหลักการพื้นฐานการจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีคุณสมบัติและดำเนินการในบทบาทหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบความพร้อมในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นต้องรู้กฎหมายที่สำคัญพื้นฐาน ต้องมีทักษะและความรู้กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ เป็นต้น จึงจะทำให้การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ในมุมมองของพระพุทธศาสนามีชุดหลักคำสอนหรือธรรมะที่ส่งเสริมเอื้อเฟื้อต่อบทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย กล่าวคือ หลักการ 1: สติ, องค์ประกอบ 4: ภาวนา, วิธีการ 29: ธรรมดัชนี จัดว่าเป็นหลักการแนวคิดเชิงพุทธ ที่ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถยึดน้อมนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับตนเองได้ การทำหน้าบทบาทใดบทบาทหนึ่งจำเป็นต้องมีหลักการเป็นหลักยึดปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองยังคงปฏิบัติคงเส้นคงวาได้มาตรฐาน และพัฒนาทักษะตนเองให้อยู่ในกรอบในวิถีแนวทางเป้าหมายที่ชัดเจน ถูกต้อง เหมาะสมมากยิ่งๆ ขึ้นไป เมื่อธรรมะถูกนำไปทำหรือปฏิบัติมากเท่าใด ก็ย่อมจะเกิดประโยชน์สุขต่อสังคมและตนเองมากเท่านั้น

References

Chokkae, S. (2013). *Mediation of Disputes according to Dharma Principles in Buddhism.* Cited in Alternative Dispute Resolution Center. Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. Principles of Religion and Dispute Mediation, Version 1.2. Bangkok: Active Print Company Limited.

Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. (2004). *Dispute Resolution Manual for People.* Bangkok: Jirarat Printing.

Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. (2004). *Mediator Advice Book.* Bangkok: The Court of Justice.

Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. (2007). *Mediation by Mediators Course Training Documents for the Train the Trainer.* Bangkok: Office of the Court of Justice. Dispute Resolution Promotion Division, Rights and Liberties Protection Department, Ministry of Justice. (2020). *Knowledge Guide of Dispute Resolution.* Nonthaburi: Goodluxe and Jane Co., Ltd.

Knowledge Center of Alternative Dispute Resolution, Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. (2007). *Management of Mediation System in Court.* Bangkok: Thana Press Co., Ltd.

Kongsamut, P. (2022). *Live with love.* Retrieved May 3, 2022, from https://84000.org/tipitaka /book/bookpn07.html

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas.* Bangkok: MCU Press.

Permpool, S. (2014). *The Model of the Buddhist Inegrated Mediation: The Alterantive Dispute Resolution office of the judiciary.* (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachu lalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Phabmeechai, B.S. (2004). *The Proceedings of Conciliation: Comparative Study between Thai Law and Lao P.D.R. law.* (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Phisutthiphan, C. (1975). *Methods for Dispute Resolution by the Peace of the United Nations.* (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Phra Dhampiṭaka (P. A. Payutto). (1999). *Look at World Peace through the Background of Globalization Civilization.* Bangkok: Sahathhammak Co., Ltd.

Phra Dhampiṭaka (P. A. Payutto). (2003). *Dissolving Conflict.* Bangkok: Sahathhamik Co., Ltd.

Thapwong, C. (2007). *Mediation of Disputes in Court.* In Conflict Management and Dispute Resolution, Introduction to Dispute Resolution. Dispute Resolution Office, Office of the Court of Justice. Bangkok: Thana Press Co., Ltd.

Thapwong, C. (1996). *Differences in the role of Judge and Mediator.* In Civil Disput Resolution by Mediating Disputes in order to Cause a Compromise in Court. N.P.

The Government officer Development Institute for Judiciary of the Court of Justice. *Problem of Conflict for Mediation and Conciliation in Court of First Instance. Documents for Academic Seminars for Mediation.* N.P.

The Royal Academy. (2005). *Dictionary of the Royal Academy 2011.* Bangkok: Nanmeebooks Publication.

Tiansongjai, C. (2007). *Mediator Negotiations in Theravada Buddhism Study: The Case of Conflict among Kosambi Monks.* (Doctoral Thematic Paper). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Wannalu, S. (2006). *The Application of Doctrines of the Sublime State of Conduct to Settle Disputes on Criminal Cases: A Case Study of Yasothon Court.* (Master's Thematic Paper). Graduate School: Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.

Wasi, P. (2002). *Peace Means and Human Rights.* Bangkok: National Human Rights Office.

Yuprasert, P. (2005). *Collection of Articles on Mediation and Conciliation.* N.P.

การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยนผ่านองค์มติ ความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม*

Mien Ethnic Group Government Through Consensus, Beliefs, Society, and Culture

ณัฐนนท์ จิรกิจนิมิตร

Nadthanan Chirakitnimit

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Social Research Institute, Chiang Mai University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nadthanon199@gmail.com

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตนเองว่า "เมี่ยน" หรือ "อิ้วเมี่ยน" มักเป็นที่รู้จักกันในนามว่า "เย้า" เมี่ยนเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงตั้งชุมชนกระจายอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย นอกจากนั้นแล้วยังพบบริเวณรอยต่อของประเทศจีน เวียดนาม ลาว และไทย กับบางส่วนที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในประเทศตะวันตกภายหลังจากสงครามอินโดจีน โดยชาวเมี่ยนที่อยู่ในประเทศไทยได้อพยพเข้ามาสู่ดินแดนล้านนาเมื่อ 200 ปีก่อน โดยตั้งถิ่นฐานอย่างกระจัดกระจายในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง น่าน สุโขทัย ตาก เป็นต้น โดยทั่วไปจะรู้จักกันในลักษณะที่เป็นชาวเขา ซึ่งแสดงความโดดเด่นจากลักษณะทางด้านวัฒนธรรม เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ การละเล่นต่างๆ รวมถึงการปกครอง ชาวเมี่ยนมีการนับถือลำดับตามอาวุโส ผู้ชายมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้หญิงและมีอำนาจมากกว่าในทุกด้าน โดยชาวเมี่ยนยังคงรักษาจารีตประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั่งเดิมผสมผสานกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ให้เกิดความกลมกลืน ในการสร้างการมีตัวตน และอัตลักษณ์ของตนในสังคม ทั้งภาษา การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเด่นในเรื่องของการปักทอผ้าทั้งผู้ชายและผู้หญิงด้วยความชำนาญงานปักที่เป็นเอกลัษณ์ มีวิถีการดำรงชีพหลักคือ ทำเกษตรแบบกึ่งยังชีพบนพื้นที่สูง รวมถึงมีความจงรักภักดีและความเชื่อต่อเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนับถือระบบเครือญาติแบบแซ่ ตระกูล และผีบรรพบุรุษ ทำให้ชาวเมี่ยนมีการปกครองโดยผู้นำคือ ผู้อาวุโส หัวหน้าหมู่บ้าน หมอผี และมีการนับถือในรูปแบบลัทธิเต๋า มีความยกย่องให้บุรุษเป็นใหญ่ ทั้งในครัวเรือนและในสังคม ในรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวเมี่ยนในสังคมจึงเป็นรูปแบบปิตาธิปไตย ซึ่งส่งผลให้ผู้ชายได้เปรียบในสังคมหลายๆด้าน และเป็นแบบแผนทางการปกครองของชาวเมี่ยนในปัจจุบัน

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยน; องค์มติ; วัฒนธรรม; ความเชื่อ; การปกครอง

---

*Received October 24, 2021; Revised March 21, 2022; Accepted April 19, 2022

Abstract

The ethnic group known as "Mien" or "Iu Mien" is known as "Yao," and they are one of the ethnic groups located in the highlands and dispersed throughout Northern Thailand. They can also be found near the borders of China, Vietnam, Laos, and Thailand, with some having migrated to western countries following the Indochina War. The Mien people of Thailand first arrived in Lanna territory 200 years ago, settling dispersedly in Chiang Rai, Chiang Mai, Phayao, Lampang, Nan, Sukhothai, Tak, etc. They are well-known for their hill tribe traits, which include costumes, decorations, and different customs, including governance. The Mien strongly believes in the system of seniority, with men having a higher social position than women and being more powerful in every aspect. Mien people continue to keep their customs, culture, and traditional way of life, resulting in a harmonious development of their own identity in society. Both the language and the unique clothes are distinctive in embroidering, and both men and women are competent in unique embroidery. Furthermore, farming in the highlands is the Mien people's primary source of income. They are very devoted and believe in deities and sacred things, particularly the kinship system and ancestor spirits, hence the Mien people are governed by leaders such as elders, village leaders, and shamans. The Mien people's respect is founded on Taoism, which recognizes men as superior both in the household and community level. As a result, the Mien people's way of life in society is patriarchal. As a result, men have many advantages in society, and this is the Mien people's current system of government.

Keywords: Mien Ethnic Group; Consensus; Beliefs; Governance

บทนำ

คนเย้าในประเทศไทยเรียกตัวเองว่า "เมี่ยน" หรือ "อิ้วเมี่ยน" เมี่ยน (เย้า) ในประเทศจีนมีคำเรียกชื่อกลุ่มตัวเองที่แตกต่างกันถึง 28 ชื่อ มีเชื้อชาติมองโกลอยด์ อยู่ในตระกูลจีน-ธิเบต เมี่ยน (เย้า) เป็นชนเผ่าหนึ่งอยู่ในประเทศไทยตอนเหนือ แต่คำว่า "เย้า" ไม่มีในภาษาของเผ่าเมี่ยน ซึ่งจะไม่เรียกตัวเองว่าเย้า แต่เรียกตัวเองว่า "เมี่ยน" หรือ "อิ้วเมี่ยน" แปลว่า "คน" หรือ มนุษย์ แต่ก็มีหลักฐานว่าเมื่อ 2,000 ปีมาแล้ว ชาวเมี่ยนอยู่ตามถ้ำเขาสูงเพราะ ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของจีนและถูกเรียกว่า "ม่อเย้า" แต่ก่อนหน้านี้ถูกจีนเรียกว่า "หมาน" หมายความว่า พวกป่าเถื่อนทางใต้ สมัยราชวงศ์ซ่ง คำว่า "ม่อ" ถูกตัดทิ้งไปเหลือแต่คำว่า "เย้า" ตามประวัติศาสตร์ถิ่นฐานเดิมของชาวอิ้วเมี่ยน อยู่ทางตะวันออกของมณฑลไกลเจา ยูนนาน หูหนาย และกวางสีในประเทศจีน ต่อมาด้วยสภาพอากาศที่แห้งแล้งอาหารการกินไม่สมบูรณ์ รวมถึงถูกการรบกวนจากชาวจีนอิ้วเมี่ยน จึงอพยพเข้ามาทางตอนใต้เข้าสู่ประเทศเวียดนามเหนือ ซึ่งติดกับทางตอนเหนือของประเทศลาวและ

ทางตะวันออกของประเทศพม่า บริเวณรัฐเชียงตุง และทางภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากประเทศจีนเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล นอกจากประชากรกลุ่มหลักอย่างชาวจีนแล้วยังประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆ อย่างมากมาย กระจัดกระจายตั้งถิ่นฐานอาศัยบนผืนแผ่นดินนี้ แต่สำหรับชาวอิ้วเมี่ยนกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “อิ้วเมี่ยน” หรือ “เมี่ยน” นั่นเอง (Leeprecha, 2004)

ในเวลาที่ชาวเมี่ยนสนทนากันภายในกลุ่ม หากเป็นการพูดในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่เน้นกลุ่มเป้าหมายในการสนทนาจะใช้คำว่า “เมี่ยน” เฉยๆ แต่ถ้าเป็นการสื่อสารแบบทางการหรือเพื่อจำแนกให้ชัดเจนว่ามิใช่ชนเผ่าอื่นจะใช้คำว่า “อิ้วเมี่ยน” โดยเฉพาะตามป้ายประกาศหรือรายชื่อประจำเผ่า หรือในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรก็จะใช้คำว่า “อิ้วเมี่ยน” อาทิเช่น เครือข่ายอิ้วเมี่ยนแห่งประเทศไทย มหกรรมกีฬา อิ้วเมี่ยนแห่งประเทศไทย ชมรมนักศึกษา (อิ้วเมี่ยน) แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอนุชนอิ้วเมี่ยนแห่งประเทศไทย เป็นต้น (Panpisutichon, 2007) หมู่บ้านของชาวเมี่ยนส่วนมากจะตั้งอยู่บนที่สูงกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปทางตอนเหนือของประเทศไทย ในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำปาง น่าน สุโขทัย ตาก มีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ สิ่งที่แสดงให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างชนเผ่านั่นคือ ธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่แสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแต่งกาย พิธีสู่ขวัญ พิธีแต่งงาน ปีใหม่ งานศพ การสู่ขวัญ การบวช พิธีกรรมเหนือธรรมชาติ (ฤดูกาล) ความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ยึดเหนี่ยวในสังคมนั้นๆ (Kanchanapan, 1988) ซึ่งส่วนใหญ่ชาวเมี่ยนจะนับถือ เทพยดา วิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณทั่วไป ทุกบ้านจะมีหิ้งบูชา เป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ และมีความเชื่อในเรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนการนับวันเดือนปี สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทักหมวก ผ้า ย่าม กระเป๋า ทรงรูปแบบที่เอกลักษณ์ของชนชาวเมี่ยนนั่นเอง

ชาวเมี่ยน: มิติด้านสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และการปกครอง

วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่มีคุณค่า สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับทุกคนตลอดเวลา เพราะการดำเนินชีวิตของแต่ละคนล้วนแล้วมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในทุกมิติ รวมถึงการเมืองการปกครอง ก็มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมทั้งสิ้น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของชุมชนขึ้น เพื่อปกป้องสิทธิ หรือความเชื่อต่างๆ สร้างพื้นที่ทางสังคมและการเมืองให้กับตนเอง (Faculty members, Department of Sociology and Anthropology, 2005)

เช่นเดียวกับในประเทศไทย ชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า เรียกตัวเองว่า “เมี่ยน” หรือ “อิ้วเมี่ยน” ซึ่งมีความหมายว่า “มนุษย์” หรือ “คนเหยา” (The Miror Foundation, 2009) จากประวัติศาสตร์ระหว่างชาวเมี่ยนกับชาวจีนที่มีปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ชาวเมี่ยนรับเอาวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนเข้ามาใช้ในสังคมของตนมากมาย โดยเฉพาะรูปแบบการปกครองในครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวแบบขยาย (Extended Family) คล้ายชาวจีนกล่าวคือ ถ้ามีการแต่งงานฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่กับฝ่ายชาย ปฏิบัติตามระบบความเชื่อ ในการสืบทอดผีบรรพบุรุษในบ้านผู้ชายแทนความเชื่อดั้งเดิมติดตัวมาตั้งแต่อยู่บ้านพ่อแม่ ประกอบกับสังคมชาวเมี่ยนนั้น มีความยกย่องให้บุรุษเป็นใหญ่ ทั้งครัวเรือนและสังคม รูปแบบการใช้ชีวิตของชาวเมี่ยน จึงเป็นรูปแบบปิตาธิปไตย

1. ด้านสังคม

ในอดีตครอบครัวของชาวอิ้วเมี่ยนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบันระบบครอบครัวชาวเมี่ยนเป็นทั้งครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกและครอบครัวขยาย ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก และลูกสะใภ้หรือเขย คือ เมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายชาย แต่ถ้ากรณีครอบครัวใดมีแต่ลูกผู้หญิง ถ้าแต่งงานแล้ว ลูกเขยอาจมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงตามวันเวลาที่กำหนด เพื่อแลกเปลี่ยนกับค่าสินสอดที่ยังจ่ายไม่ครบ แต่ถ้าผู้หญิงเป็นลูกสาวคนเดียวถ้าแต่งงานกันแล้ว ผู้ชายต้องมาอยู่ที่บ้านของผู้หญิงไปตลอดชีวิต หรือจนกว่าพ่อตา แม่ยายจะเสียชีวิต ซึ่งฝ่ายเจ้าบ่าวก็ได้รับสิทธิ์โดยไม่ต้องจ่ายค่าสินสอดในการแต่งงาน ในกรณีที่ฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงไม่ว่าจะอยู่ตลอดชีวิตหรือชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ตาม ลูกที่เกิดมาต้องใช้ตระกูลของฝ่ายแม่ กรณีที่เป็นครอบครัวขยาย ผู้อาวุโสฝ่ายชายจะเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในครัวเรือน บุตรชายมีอำนาจ ลดหลั่นลงมาจากพ่อแม่ ฝ่ายชายมีหน้าที่หลัก คือ ตัดไม้ ผ่าฟืน ล่าสัตว์ ซ่อมแซมบ้าน และสร้างบ้านเรือน ตลอดจนการติดต่อกับบุคคลภายนอก ฝ่ายหญิงก็มีหน้าที่หลักในการช่วยฝ่ายชายทำมาหากิน ทำอาหาร และให้อาหารแก่สัตว์เลี้ยง คอยสนับสนุนเพศชาย บุตรชายอาจแยกตัวไปตั้งครอบครัวใหม่ในแบบครอบครัวเดี่ยวก็ต่อเมื่อน้องชายได้แต่งงานแล้วนำภรรยามาอยู่กับบิดามารดาของตน หรือเมื่อมีคนเลี้ยงดูบิดามารดาแทน ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเป็นครอบครัวแบบเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะต้องการความเป็นอิสระและเพื่อสร้างฐานะของตัวเอง และนับถือผีบรรพบุรุษ รวมทั้งมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างหลากหลายจึงมีความจำเป็นต้องปลูกสร้างบ้านเรือนหรือซื้อหาบ้านที่สะดวกต่อการอยู่อาศัย อย่างไรก็ตามบุตรหลานชาวอิ้วเมี่ยน ส่วนใหญ่ยังเคารพนับถือพ่อแม่และผู้อาวุโสในครอบครัวและในชุมชนดั่งเดิมมิเสื่อมคลาย

นับว่าสังคมของชาวเมี่ยน จัดว่าเป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแบบ “แซ่สกุล” เป็นสำคัญ โดยแซ่สกุลของชนเผ่าเมี่ยนมีทั้งหมด 12 แซ่ ได้แก่ แซ่พ่าน, แซ่จ๋าว, แซ่ลี, แซ่ฟ่ง, แซ่ย่าง, แซ่เจิ้น, แซ่เติ๋น, แซ่ล่อ, แซ่ถาง, แซ่ซิ่น, แซ่เลี่ยว และแซ่ตั้ง ซึ่งชาวเมี่ยนรุ่นเก่าให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ลูกชายเรียนภาษาจีนเป็นอย่างมาก เพราะตัวอักษรเมี่ยนเป็นตัวอักษรจีนโบราณที่ใช้บันทึกตำราทางศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ลูกชายจึงจำเป็นต้องเรียนรู้หนังสือเพื่อเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของครอบครัว โดยเรียนการอ่านและเขียนจากบิดาหรือครูภาษาจีนประจำหมู่บ้าน หรือคนในหมู่บ้านที่เปิดสอน ส่วนลูกสาวไม่ได้รับอนุญาตให้เรียนภาษาจีน (Leksomboon, 2002) แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้หญิงเมี่ยน ไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นใจต่อความมั่นคงในการดำเนินชีวิตในการทำมาหากินและนโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงที่มองข้ามความหลากหลายทางวัฒนธรรมทางเพศแล้ว ยังต้องเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมวัฒนธรรมภายใต้ระบบสังคมวัฒนธรรมที่ให้อำนาจชายเป็นใหญ่และพยายามเบียดขับให้ผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยนกลายเป็นคนด้อยอำนาจในสังคม โดยผู้หญิงไม่มีสิทธิจะได้เรียนภาษาจีนแม้กระทั่งในบริบทของยุคสงครามเย็นที่การเรียนการสอนภาษาจีนถูกรัฐบาลไทยเพ่งเล็งว่า อาจมีส่วนสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ ชาวอิ้วเมี่ยนบางส่วนก็ยังให้ส่งเสริมการสอนภาษาจีนแก่ลูกหลานอย่างไม่ลดละ แม้จะประสบความยากลำบากเพียงใดก็ตาม อาทิเช่น กรณีของชุมชนอิ้วเมี่ยนที่บ้านละเบ้ายา ต.สะเนียน อ.เมือง จ.น่าน ชาวบ้านได้แอบสร้างโรงเรียนสอนภาษาจีนที่มีการเรียน

การสอนทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน โดยสร้างเป็นกระต๊อบในบริเวณป่าลึกที่หลบเข้าไปในลำห้วยกลางหมู่บ้าน เพื่อทางราชการจะไม่สามารถเห็นได้ (Leepreecha, 2004)

การที่ชาวเมี่ยนใช้ตัวอักษรเขียนภาษาจีนกวางตุ้งมาดัดแปลงเป็นภาษาของตนเอง ทำให้มีการจดบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมและสืบทอดประวัติศาสตร์ของตนเองให้ลูกหลานได้ยาวนาน อีกทั้งยังกลายเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งในการค้าขายก็ให้เกิดความร่ำรวย เพราะว่าสามารถใช้ตัวหนังสือในการจดบันทึกรายละเอียดของลูกค้าและการคิดคำนวณในระบบบัญชี ที่มากไปกว่านั้น คือ ระบบความคิดและอุดมการณ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการค้าของชาวจีนกวางตุ้งยังถูกซึมซัมพร้อมๆ กับการยืมตัวหนังสือเขียนของจีนกวางตุ้งด้วย กล่าวคือ วัฒนธรรมความเชื่อที่ได้รับจากชาวจีนกวางตุ้งและระบบจักรวาลวิทยาของชาวเมี่ยน ทำให้ชาวเมี่ยนต้องขยันขันแข็งทำมาหากินเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ แสวงหาความร่ำรวยเพื่อความสุขและชื่อเสียงบารมีสำหรับตนเองในโลกนี้ อีกทั้งยังเป็นการสะสมผลบุญสำหรับชีวิตภายหลังจากการตายแล้ว โดยมีเงินเป็นปัจจัยหลักในการที่จะบรรลุถึงสิ่งเหล่านี้ (Leepreecha et al. 2004) ความรู้ทางภาษาจีนจึงเป็นหนึ่งในทุนทางสังคมที่สำคัญที่ส่งเสริมให้ชาวเมี่ยนสามารถปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้เป็นอย่างดี ชาวเมี่ยนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพค้าขายในเมือง ในขณะที่บางส่วนสามารถใช้ความรู้ทางภาษาจีนในการประกอบอาชีพเป็นล่ามภาษาจีน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มของครอบครัวที่เป็นลูกครึ่งจีน-อิเมี่ยน อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายว่าชาวเมี่ยนรุ่นใหม่ในประเทศไทยที่รู้ตัวภาษาเขียนของเมี่ยนมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้อาวุโสโดยเฉพาะหมอผีผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ยังคงสามารถอ่านภาษาเขียนนี้ได้ (suthi, Jamlong, and Jatuvorapruek, 1996) โดยให้ความสำคัญกับการตัดเย็บ เรื่องการตัดเย็บจึงเป็นเรื่องของเพศหญิง การตัดเย็บ ปักลาย ใส่สี ไว้ใช้ในประจำวันและในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะ สีดำ และ สีแดง

โดยชาวเมี่ยนมีอาชีพหลักคือ การเพาะปลูก เป็นการเพาะปลูกแบบทำไร่เลื่อนลอย พืชที่ปลูกเป็นจำนวนมากในอดีตได้แก่ ฝิ่น รัฐบาลได้ออกกฎหมายควบคุมห้ามปลูกเนื่องจากมีความผิดทางกฎหมายจึงหันมาปลูกข้าว โดยจะปลูกเพียง 1 ปี จากนั้นก็จะไปปลูกบนที่ดินแปลงใหม่ เพื่อให้พื้นดินคืนสภาพให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม โดยจะใช้เวลา 5-10 ปี จึงจะกลับมาปลูกซ้ำที่เดิมอีกครั้ง นอกจากนี้ก็ยังปลูกข้าวโพดเพื่อขายประกอบอาหาร และเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ เป็นต้น โดยเฉพาะหมูและไก่ต้องเลี้ยงเป็นจำนวนมาก เพราะมีความจำเป็นในการใช้ประกอบพิธีกรรม ส่วนพืชอื่นที่ปลูกได้แก่ มันฝรั่ง งา และอื่นๆ ส่วนสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้นอกจากเพื่อเป็นอาหารและใช้ประกอบพิธีกรรมแล้วยังใช้เป็นแรงงาน เช่น ม้า วัว ควาย หรือเลี้ยงเพื่อใช้แทนม้า ชาวเมี่ยนยังมีความสามารถในการทำเครื่องเงินและการเย็บปักถักร้อย ดังนั้นชาวเมี่ยน จึงมีรายได้จากการค้าขายเครื่องประดับ เช่น สร้อย ต่างหู กำไล เสื้อผ้า และสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน

สำหรับการแต่งกายของชาวเมี่ยน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ชัดเจนด้วยความชำนาญในการปักผ้า เครื่องแต่งกาย ของใช้ กระเป๋า หมวก ย่าม เป็นต้น การปักลายเสื้อผ้าเพื่อใช้ทำเป็นเครื่องแต่งกาย และของใช้ตามจารีตประเพณี ชาวไทยภูเขาเผ่าเย้ามีวิธีการปักลายผ้า 4 แบบได้แก่ การปักลายเส้น (กิ่ว กิ่ว) การปักลายขัด (โฉ่งเกียม) การปักลายแบบกากบาท (โฉ่ง ทิว) และการปักไขว้ (โฉ่ง ดับ ยับ) การ

ปักลายของผู้หญิงชาวไทยภูเขาชาวเมี่ยน รวมถึงเครื่องแต่งกายผู้หญิงก็มักจะเป็นการแต่งกายขาก๊วยลายปักที่แสดงให้เห็นถึงฝีมือประณีตงดงาม สวมเสื้อคลุมตัวยาวรวบชายเสื้อไว้ด้านหลัง เพื่อโชว์ลายปักที่กางเกงติดปุยไหมพรมสีแดงมีผ้าคาดเอวและผ้าโผกศรีษะ ส่วนผู้ชายเมี่ยนจะสวมเสื้อตัวสั้นกับกางเกงขาก๊วยปักลวดลายงดงาม สวมเครื่องเงินเป็นกำไลคอและมีสร้อยระย้าห้อยลงด้านหลัง (Buruspat, 1995) ด้วยเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมด้านการแต่งกายนี้ ทำให้ชาวเมี่ยนเป็นที่รู้จักและสร้างวัฒนธรรมการท่องเที่ยวชุมชนได้เป็นอย่างมาก มีการประยุกต์ใช้การออกแบบลวดลายของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้วยเทคนิคการพิมพ์ลายชุดเครื่องแต่งกาย ชนเผ่าผสมผสานลวดลายของผ้าปักที่โดดเด่นของชนเผ่า ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่ชุมชน เป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความยั่งยืน ด้วยอัตลักษณ์ของคนในชุมชนทำให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชน กลายเป็นสินค้าที่ทุกคนอยากเข้ามาเยี่ยมชม โดยอาศัยปัจจัยด้านพื้นที่ที่มีศักยภาพของภาคเหนือเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชน เป็นการกระจายรายได้ กระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ ให้เข้ามาซื้อสินค้า และบริโภควัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าที่ถูกสร้างสรรค์ผ่านผลิตภัณฑ์ เครื่องแต่งกาย และวิถีชีวิตอย่างสร้างสรรค์

2. ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ

ชาวเมี่ยนมีการนับถือลำดับตามความอาวุโส ผู้ชายมีสถานะภาพทางสังคมสูงกว่าผู้หญิงและมีอำนาจมากกว่าในทุกด้าน รวมถึงมีหน้าที่ดูแลบิดา มารดา ความสัมพันธ์เครือญาติใช้ แซ่สกุล และมีผีบรรพบุรุษในการกำหนดเครือญาติ ชาวเมี่ยนส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ ผีสาง เทวดา ผสมผสานความเชื่อลัทธิเต๋า ซึ่งชาวเมี่ยนส่วนใหญ่มักอาศัยทำบ้านเรือนสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 – 5,000 เมตร ซึ่งบ้านของชาวเมี่ยนมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งออกเป็นห้องๆ ภายในบ้านไม่มีหน้าต่าง แต่มีประตูหลายทาง และมีประตูผี หรือประตูใหญ่ไว้ติดต่อกับวิญญาณ เมื่อมีพิธีศพหรือแต่งงานจึงต้องใช้ประตูในการเข้าออก เพื่อทำพิธีดังกล่าว ส่วนใหญ่มีการนับถือผี (animism) เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ภายหลังได้รับอิทธิพลของศาสนาคริสต์และพุทธ จึงมีทั้งการนับถือศาสนาและนับถือผี และมีชาวเมี่ยนที่นับถือศาสนาคริสต์ประมาณ 200 คน ส่วนคนที่นับถือศาสนาพุทธมีประมาณ 5,000 คน สำหรับการนับถือถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมนั้น ประกอบด้วยผีต่างๆ ได้แก่ ผีเรือน คือ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยชาวเมี่ยนจะทำแท่นบูชาไว้ที่บ้านหรือเรียกว่า “เมี่ยนเตีย” ซึ่งดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ จะกลับมาเยี่ยมเยียนลูกหลานเดือนละ 2 ครั้งคือ ตอนกลางเดือนกับตอนสิ้นเดือน ผีบรรพบุรุษจะให้ทั้งคุณและโทษถ้าหากลูกหลานไม่เชื่อฟังหรือเลี้ยงดู ซึ่งตามปกติแล้วทุกวันเย้าจะจัดอาหารเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษ โดยจะจัดถ้วยข้าว ถ้วยอาหาร ถ้วยน้ำ และจุดธูป เพื่อบูชา

นอกจากนี้ ชาวเมี่ยนยังเชื่อว่าผีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เช่น ตามป่าเขาอยู่ที่ไร่นาอยู่ในพื้นดิน สำหรับพิธีอื่นๆ เช่น การไหว้ผีหลวง ซึ่งถือว่าเป็นผีหมู่บ้านหรือผีประจำเมืองที่มีหน้าที่คุ้มครองรักษาหมู่บ้าน ให้มีความสงบสุข สำหรับพิธีเซ่นไหว้ผีเรือนจะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ชาวเมี่ยนจะมีการฆ่าหมูทำพิธีและหยุดงานใน ไร่นาเป็นเวลา 3 วัน ทั้งนี้เชื่อว่า ถ้าขวัญออกจากร่างกายจะทำให้เกิดการเจ็บป่วย การรักษาจะให้หมอผีอัญเชิญผีใหญ่หรือผีบรรพบุรุษมาไล่ผีร้ายออกจากร่างกายแล้วเรียกขวัญมาเข้าร่างกายเหมือนเดิมก็จะหายป่วย เรียกว่า “เวิ่น หรือ “ฮ้องขวัญ” (Kachamit, 2015) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อถือของชาวเมี่ยน จึงเป็นการ

ผสมผสานระหว่างความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเต๋ากับความเชื่อถือผี โดยเชื่อว่าเมื่อบรรพบุรุษของตนตายไปแล้วจะสิงสถิตย์อยู่บนสวรรค์และจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานของตนเอง ผีบรรพบุรุษยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนติดต่อระหว่างคนที่มีชีวิตกับเทวดาหรือผีใหญ่ของตนเอง

ขวัญ ก็เช่นกันคนชาวเมี่ยนเชื่อว่าในร่างกายของคนเรามีขวัญ (เวิ่น) อยู่ตามอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายทั้งหมด 12 แห่ง คือ ตา หู ปาก คอ แขน หน้าอก ท้อง ขา ข้างหัว ด้านซ้าย ข้างหัวด้านขวา เท้าและมือ แต่ขวัญของเด็กอายุต่ำกว่า 12 ขวบนั้น ยังไม่แน่นอนว่าจะอยู่กับตัวเด็กตลอดไปหรือไม่ จึงเรียกว่า แปง เมื่อขวัญแห่งใดแห่งหนึ่งตกใจหรือออกจากร่างกายไป จะทำให้เจ้าของร่างกายเจ็บป่วย การเรียกขวัญ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยได้

การเลี้ยงผีบรรพุรุษ ในแต่ละปีชาวเมี่ยน จะต้องเลี้ยงผีบรรพบุรุษตามเทศกาลต่างๆ อย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง ในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หอผีจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดาโดยนำ ไก่ เหล้า และน้ำมันเป็นเครื่องเซ่น การเลี้ยงผีฟ้า มีเครื่องดนตรี และใช้หมู เหล้า น้ำดื่มสะอาดเป็นเครื่องเซ่นหลัก ประเพณีการผิดผี บ้านใดที่มีเฉลวแขวนไว้หน้าประตูบ้าน ให้เป็นที่รู้กัน ภายในบ้านต้องมีพิธีกรรมอะไรบางอย่าง ห้ามมิให้บุคคลภายนอกเข้าบ้าน หากไม่ปฏิบัติตามถือว่า ผิดผี โดยทั่วไปชาวเมี่ยนมีนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพ และมีความเกรงใจเพื่อให้เป็นที่นิยมของชุมชน ผู้มาเยือนจะต้องมีความสุภาพ มีความจริงใจ

รวมถึง เครื่องดนตรีของชาวเมี่ยน ที่แสดงให้เห็นถึงการประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยเครื่องดนตรีที่ใช้ได้แก่ หยัด (ปี่), โย๋ (กลอง), เซ่าเจ้ย (ฉาบ), และล่อ (โหม่ง) เป็นเครื่องดนตรีที่แสดงถึงผลผลิตทางวัฒนธรรมของชาวเมี่ยน เพราะถือว่าเป็นเครื่องดนตรี ที่ต้องถูกฝึกมาเพื่อใช้ในการกระกอบพิธีสำคัญต่างๆ เช่น งานปีใหม่ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

3. ด้านการปกครอง

ในอดีตนั้นชาวเมี่ยนเคยมีกษัตริย์ปกครองแต่เมื่อรบแพ้จีน หลังจากนั้นก็ไม่มีชาวเมี่ยนตั้งตัวเป็นกษัตริย์อีกเลย ดังจะเห็นหลักฐานที่ชาวเมี่ยนจะมีหิ้งบูชากษัตริย์ของตนหรือหิ้งนี้เรียกว่า “ฮูงเมี้ยนป้าย” อันเป็นหิ้งบูชาบรรพบุรุษของกษัตริย์ ที่ชาวเมี่ยนจะทำการเซ่นไหว้ หากต้องไปรบหรือจับโจรผู้ร้าย เป็นต้น สำหรับการปกครองในปัจจุบันนั้น หมู่บ้านจะมีหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้นำซึ่งผู้ที่จะมีดำรงตำแหน่งจะมาโดยการคัดเลือกของคนในหมู่บ้านบางแห่งก็ได้รับการสืบทอจากบรรพบุรุษให้มาเป็นผู้นำ สำหรับหน้าที่ของหัวหน้าหมู่บ้านนั้นมีหน้าที่ตัดสินคดี ความกรณีที่คนในหมู่บ้านมีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน ส่วนผู้ที่มีบทบาทในชุมชน คือ หมอผี เนื่องจากเป็นผู้นำด้านการประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุ เนื่องจากสังคมเย้านั้นให้ความเคารพกับผู้สูงอายุมากดังนั้นหากคนสูงอายุว่ากล่าวตักเตือนเย้าที่มีอายุน้อยกว่าจะต้องเชื่อฟัง (Kachamit, 2015)

ดังนั้น ชาวเมี่ยนไม่มีหัวหน้าเผ่าที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้อาวุโส ซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน และหมอผีประจำหมู่บ้านร่วมกันปกครองหมู่บ้าน แต่ละฝ่ายจะมีที่มาและอำนาจในการปกครอง (Chaipikusit, 2004)

รูปภาพที่ 1 รูปแบบการปกครองชาวเมี่ยน

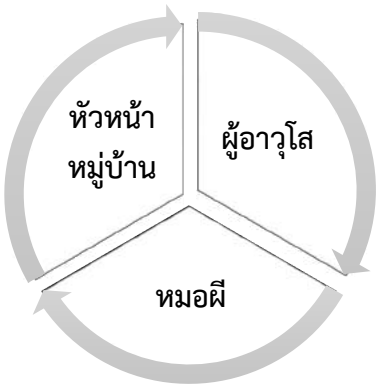

1. ผู้อาวุโส ชาวเมี่ยนถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ จึงได้รับการเคารพและนับถือจากคนในหมู่บ้าน ในแต่ละกลุ่มสายแซ่ สกุล จะมีผู้อาวุโสของตนคอยดูแลและปกครองลูกหลานของตน

2. หัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านมาจากการเลือกตั้งของคนในหมู่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติผู้ที่ได้รับการเลือกมาเป็นหัวหน้าหมู่บ้านมักจะมาจากกลุ่มแซ่ที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน หรือมาจากการได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ

3. หมอผี หมอผีจะเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีให้แก่ชาวบ้านเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และประเพณีของส่วนรวม หมอผีเมี่ยนแบ่งออกเป็น หมอผีใหญ่และหมอผีเล็ก หมอผีใหญ่ประกอบพิธีทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนตาย รวมทั้งพิธีของหมู่บ้าน ส่วนหมอผีเล็กประกอบด้วยพิธีกรรมย่อยๆ เช่น เรียกขวัญ เลี้ยงผีบ้าน เป็นต้น หมอผีมีอำนาจที่จะให้คำแนะนำตักเตือนชาวบ้านได้และร่วมกับผู้นำอื่นๆ ในการปกครองของหมู่บ้านด้วย

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยนจังหวัดลำปาง

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก นอกจากประชากรไทยทั่วไปแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ มีภาษา วัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกันไปจากชนกลุ่มใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเหล่านี้ ส่วนใหญ่ผสมกลมกลืนภายใต้นโยบายบูรณาการของรัฐและมีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐไทย ถือว่ากลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าเป็นกลุ่มที่ถูกกระบวนการทางสังคมผลักดันให้ตกอยู่ในสถานะบุคคลชายขอบของสังคม นับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน มักถูกลิดรอนสิทธิความเป็นมนุษย์สิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าจึงมีความเปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงในชีวิต ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าไม่น้อยกว่า 60 กลุ่ม และมีประชากรมากกว่า 6 ล้านคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความท้าทายจากระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์การก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทยต้องอยู่อย่างยากลำบากมานานหลายทศวรรษต่อสู้กับข้อจำกัดต่างๆ อาทิ การเข้าถึงที่ดินทำกินของบรรพบุรุษ และสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะจากรัฐ

เนื่องจากยังมีชนเผ่าพื้นเมืองอีกหลายคนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย จากสภาพปัญหาต่างๆ ดังนี้ (IPF Poundation, 2018)

1. ด้านเศรษฐกิจ

นโยบายจากภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงด้านกฎหมายส่งผลกระทบอย่างมาก ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชนเผ่าพื้นเมือง โดยเฉพาะส่งผลต่อการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นทำกิน

2. ด้านสังคม

แสดงให้เห็นถึงข้อกังวลของชนเผ่าพื้นเมืองด้านการสูญเสียเอกลักษณ์รวมถึงภาษาพูดของชนเผ่าพื้นเมือง พิธีกรรมและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมต่างๆ ถึงแม้จะมีความพยายามในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง แต่ปัจจุบันแนวปฏิบัติและพิธีกรรมในระดับครัวเรือนเริ่มลดลง

3. ด้านการเมือง

ประชากรชนเผ่าพื้นเมืองหลายคนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย นั่นหมายถึงว่าไม่ได้รับสิทธิบริการและสวัสดิการพื้นฐานด้วย จึงมีการคาดหวังว่าการขับเคลื่อนของสถาบันของชนเผ่าพื้นเมืองจะช่วยให้ผู้นำของชนเผ่าพื้นเมืองในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีอำนาจและธำรงอำนาจของความเป็นชนเผ่าพื้นเมืองไว้อย่างมั่นคง มีการตัดสินใจด้วยตนเองและมีศรัทธาในความเป็นตัวตนชนเผ่าพื้นเมือง

แม้จะปรากฏว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีความชอบธรรมในการใช้ทรัพยากรเพื่ออยู่อาศัย และเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น อันเป็นการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมเช่นนั้น แต่รัฐไม่ดำเนินการรับรองให้มีสิทธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ลักษณะโครงสร้างสังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่มีความเท่าเทียม มีการแยกคนในสังคมไทยออกเป็นประเภทและมีสถานะทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ผ่านมโนทัศน์ความเป็น “คนไทย” ที่นิยามความหมายโดยรัฐ ซึ่งความเป็นคนไทยมีนัยสำคัญต่อสิทธิและโอกาสเข้าถึงผลประโยชน์ของรัฐ ขณะเดียวกันก็มุ่งกีดกันคนบางกลุ่มออกจากพื้นที่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ยังมีการจัดลำดับชั้นทางชาติพันธุ์ด้วย โดยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงถูกจำกัดให้อยู่ในสถานะ ที่ต่ำกว่า ความแตกต่างจากวัฒนธรรมรูปแบบ ภาษาพูด การแต่งกาย ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การปฏิบัติ จึงส่งผลให้ถูกกีดกันสิทธิและโอกาสในส่วนแบ่งผลประโยชน์แห่งชาติ จึงเกิดการสูญเสียตัวตนและภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบทอดมานาน ซึ่งจำเป็นต้องปกป้องและฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญานั้นให้คงอยู่ โดยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ที่สามารถเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการท่ามกลางปัจจัยและเงื่อนไขข้อจำกัดต่างๆ

ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ล้วนมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะกลุ่มชนของตน แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มชาวเมี่ยนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำปางมีลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการปรับตัวตามปัจจัยแวดล้อมทั้งลักษณะพื้นที่ การอพยพเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐาน ในขณะที่กลุ่มคนเหล่านี้กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบอบทุนนิยมในการพัฒนาต่อยอดสร้างรายได้

สำหรับจังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งในแถบภาคเหนือตอนบนที่มีร่องรอย และปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีทั้งกลุ่มชนดั้งเดิม และกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเคลื่อนย้ายเขตมาตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ นอกจากนี้ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์และภูมิ

วัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดลำปางนั้น มีเขตแดนติดต่อกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือของไทยที่มีการเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานอยู่กระจัดกระจายตามรอยต่อบนพื้นที่สูง ในขณะที่จังหวัดลำปางถือว่าเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาหลากหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยน (เย้า) ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดลำปาง พบว่า มีการอพยพเคลื่อนย้ายมาผ่านกลุ่มเครือญาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ก่อนหน้านี้แล้ว มีการกระจายตัวอยู่ใน 22 หมู่บ้าน ใน 5 อำเภอ คือ งาว เมืองปาน แจ้ห่ม วังเหนือ และแม่เมาะ ซึ่งมีลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยกลุ่มชาวเมี่ยนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความเป็นชาติพันธุ์สูง

ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมากว่า 1,300 ปี มีอำเภอทั้งหมด 13 อำเภอ มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ เกษตร และด้านอื่นๆ เป็นจำนวนมากในปี พ.ศ.2558 และในบริบทอัตวิถีถิ่นในปี พ.ศ. 2560 จังหวัดลำปาง ได้มุ่งพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดลำปางอย่างต่อเนื่อง (Institute of Research and Development, 2017) ด้วยการสืบทอดและดำรงอยู่ของอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยน ทำให้เกิดความหลากหลาย นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง ทำให้ชุมชนมีกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ใช้กระบวนการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรม การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชีวิต นำไปสู่ความรักและหวงแหนวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบันประชากรชาวเมี่ยนจังหวัดลำปางในปี 2563 ซึ่งอาศัยอยู่ใน อำเภองาว 2,965 คน, อำเภอเมืองปาน 61 คน, อำเภอแจ้ห่ม 576 คน, อำเภอแม่เมาะ 106 คน, อำเภอวังเหนือ 1,193 คน และอำเภอเมือง 157 คน รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน 5,0548 คน (Lampang Culture Office, 2020)

ข้อมูลประชากรชาวเมี่ยนจังหวัดลำปาง จากข้อมูลประชากร พบได้ว่า ในปี 2563 กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่อำเภองาว อำเภอวังเหนือ และอำเภอแจ้ห่ม ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีการนับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาพุทธ ลักษณะภูมิประเทศตั้งชุมชนเป็นพื้นที่ภูเขาสูง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 280 เมตรขึ้นไป เขตแม่น้ำหลัก คือ แม่น้ำแม่งาว โดยมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเมี่ยนประกอบอาชีพหลักในชุมชน คือ เกษตรกรรมและงานหัตถกรรม อาชีพเสริมในชุมชนคือ หาของป่าและรับจ้าง พืชหลักที่ปลูกในชุมชน คือ ข้าวโพด ปัญหาหลักและความต้องการของชุมชนคือ ข้าวโพด สำหรับชาวอิ้วเมี่ยนในจังหวัดลำปาง พบอาศัยอยู่หนาแน่นในอำเภองาว พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกจัดสรรให้ชาวบ้านที่อพยพมาจากพื้นที่อุทยานดอยหลวง ผาแดงแม่ส้าน มาอาศัยบ้านผาแดง บ้านวังใหม่ ทำให้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมในเขตภูเขา ลงมาสู่พื้นที่ราบ ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่สามารถเพาะปลูกได้ ชาวบ้านจึงย้ายถิ่นเพื่อหางานทำทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนมาก

ชาวเมี่ยนถือได้ว่าตนเองเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมสูงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในขณะที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี และชาวเมี่ยนยังคงมีการนับถือตามอย่างบรรพบุรุษจำนวนมาก และนับถือศาสนาคริสต์ อาศัยอยู่รวมกันบนที่ดินของโบสถ์ โดยไม่มีการถือครองที่ดิน และยังคงรักษาวิถีชีวิตชาวเมี่ยนดั้งเดิมทั้งภาษาที่มีรากภาษามาจากภาษาจีนกลาง (แต้จิ๋ว) มีเครื่องแต่งกายเฉพาะของชนเผ่าที่สวยงาม ปักด้วยมือ สมาชิกในชุมชนอาศัยร่วมกันด้วยความรักความเมตตาต่อกันและให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในชุมชนและมีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหาและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาร่วมกันตามวิถีชีวิตดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ

สรุป

จะเห็นได้ว่า จากการศึกษาสังคมชาวเมี่ยนยังคงรักษาอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมของชาวเมี่ยน ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมให้แก่สมาชิกในสังคม ทำให้วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่างๆ ยังคงสืบทอดอยู่ในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในเรื่องของ การนับถือบรรพบุรุษ เทพยดา พิธีกรรมเลี้ยงผี หรือความเชื่อในเรื่องของขวัญทั้ง 12 ขวัญที่มีติดตัว ตลอดจนความเชื่อหลังความตาย ผู้เสียชีวิตจะขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ และจะคอยปกปักรักษาลูกหลาน จึงมีความเชื่อในเรื่องของการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เป็นประจำทุกปี พิธีกรรมต่างๆ จึงมีอิทธิพลแฝงทำให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ เข้าใจถึง คติความเชื่อ ข้อห้าม อุดมการณ์ รวมถึงจารีตประเพณี ที่บรรพบุรุษได้ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตสืบทอดกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น รวมถึงชาวเมี่ยนได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีทักษะ ฝีมือด้านการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมผู้ชายชาวเมี่ยนมีทักษะ ความเชี่ยวชาญด้านการทำเครื่องเงิน และหญิงชาวเมี่ยนมีทักษะความเชี่ยวชาญด้านการปักผ้าที่งดงาม รังสรรค์ศิลปะการปักผ้าได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งลวดลายที่ปักบนผืนผ้าของชาวเมี่ยน มักมีความเกี่ยวข้อง และผูกพันกับเรื่องเล่า ตำนานปรัมปรา รวมถึงความเชื่อที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีวัฒนธรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเมี่ยนที่ผสมผสานกลมกลืนเข้ากับลวดลาย ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมี่ยน

รวมถึงความเชื่อเรื่องการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวเมี่ยนให้การนับถือผีบรรพบุรุษ ผีเทพยดา และผีในธรรมชาติว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บนสวรรค์และคอยดูแลปกป้องชีวิตพี่น้องชาวเมี่ยนทุกท่านด้วยสภาพวิถีชีวิตของเมี่ยนที่ยังคงอาศัยและทำมาหากินอยู่ตามป่าเขา ชาวเมี่ยนจึงให้ความเคารพต่อธรรมชาติรอบๆ ตัว เพื่อขอบคุณที่ได้ดูแลรักษาพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนทุกคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข และมีหัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโสในการเป็นผู้นำในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นที่ยอมรับและเคารพของคนในหมู่บ้าน จึงควรให้ความเคารพ เปรียบเสมือนผู้ปกครองของหมู่บ้าน

แต่ถึงอย่างไรก็ตามท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของชาวเมี่ยนที่ได้รับการรักษาและสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ กำลังถูกวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้ามาครอบงำ จึงอาจทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นอาจจะเริ่มสูญหายไปได้ ถ้าหากไม่มีการรักษาไว้ จึงได้เกิดการสร้างวัฒนธรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยการอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวเมี่ยน ทั้งการแต่งกาย อาหาร ภาษาพูด เพื่อสร้างความโดดเด่น ก่อให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยรับเอาวัฒนธรรมจากภายในเข้า

มาผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ถูกท่องเที่ยว เช่น การเข้าไปเยี่ยมชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการทอผ้า ปั่นฝ้าย ย้อมผ้า เครื่องแต่งกาย ของใช้ กระเป๋า หมวก ย่าม และ รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ทำลายต้นทุนทางสังคม และไม่ทำลายศักยภาพและภูมิปัญญาของกลุ่มชาวเมี่ยน แต่เป็นการเสริมสร้างความมั่นคง ความมั่งคั่ง และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาวเมี่ยนได้อย่างยั่งยืน

References

Buruspat, K., (1995). *Hill tribe.* Bangkok: Odeon store.

Faculty members, Department of Sociology and Anthropology, (2 005). *Basic concepts of society and culture.* (2nd ed.) . Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology. Faculty of Social Sciences. Chiang Mai University.

suthi, J., Jamlong, S., and Jatuvorapruek, T., (1996). *Witee Yao. Chiang Mai: The Hill tribe research institute.* Department of Public Welfare. Ministry of Labor and Social Welfare. N.P.

Leeprecha, P., Trakarntamrong, Y., and Leksomboon, W., (2004). *Mian: Diverse lives from mountains to cities.* Chiang Mai: Social Research Institute, Thailand.

Panpisutichon, P., (2007). *Adaptation of the customary system for problem management and mediation in the Yu Mien community.* Research report supported by the Office of the National Cultural Commission. Ministry of Culture. Retrieved August 9, 2021, from http://research.culture.go.th/index.php/research/item/652-2012-09-18-01-52-22.html

Kachamit, P., (2015). *Mien, Society, Economy, Politics, Beliefs, Culture, Thailand.* Retrieved August 11, 2021, from https://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/research_detail Php ?id= 1328

IPF Poundation, (2018) . *Synthesis report on marginalization of vulnerable indigenous peoples in Thailand.* Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology.

Faculty of Social Sciences. Chiang Mai University.

Leksomboon, W., (2002). *The dynamics of power relations in family life and gender roles of Yumian (Yao) women under the impact of development.* (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.

Lampang Culture Office. (2 020). *Ethnic groups in Lampang Province.* Retrieved August 12, 2021, from https://www.m-culture.go.th/lampang/ewt_news.php?nid=2746&filename =index

Institute of Researxh and Development. (2017). Documents supporting the proposal of the Research Fund Office. Retrieved August 9, 2021, from http://www.rsc.lpru.ac.th /newweb/index.html.

Kanchanapan, A., (1988). *The women and the Lanna Rituals: Observations from the Ghost Farming in Phrae City.* Minutes of meetings presenting academic works. Women's Studies Program in the North. Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology. Faculty of Social Sciences. Chiang Mai University.

ความสามารถขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม: แนวคิด นิยามความสำคัญ และแนวทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมสีเขียวที่ได้รับการรับรองในประเทศไทย*

Organizational Capabilities on Environmental: Concepts, Definition and Guideline for Operational of Environment Sustainability of Certified Green Industry in Thailand

[1]ศิริรัตน์ ตรงวัฒนาวุฒิ และ ปิยวรรณ สิริประเสริฐศิลป์

[1]Sirirat Trongwattanawuth and Piyawan Siriprasertsin

[1]คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

[1]Faculty of Business Administration, Maejo University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: mju5906501005@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง "ความสามารถขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม" ในการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกประเภท เรียบเรียง สรุปสาระสำคัญ และวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาพบว่า ความสามารถขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ โดยอาศัยสิ่งที่มีอยู่ในองค์การเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการ การบริหาร การประสานงาน การควบคุม และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้ทรัพยากรขององค์การเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยที่ปัจจัยความสามารถขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 หัวข้อ คือ 1) ความพร้อมผู้ประกอบการ ได้แก่ บริบทขององค์การ วัฒนธรรมองค์กร จริยธรรมองค์กร และความเป็นผู้นำ 2) ความสามารถการจัดการ 3) ความสามารถการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ4) ความสามารถทางเทคนิค ความสามารถขององค์การ ทั้ง 4 หัวข้อ เป็นแนวทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมให้องค์การมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สร้างความผูกพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างชุมชนโดยรอบให้น่าอยู่

คำสำคัญ: องค์การ; สิ่งแวดล้อม; ยั่งยืน; อุตสาหกรรมสีเขียว

*Received December 15, 2020; Revised May 10, 2021; Accepted June 6, 2021

Abstract

The purpose of this article is to study "Organizational Capabilities on Environmental". This study uses methods of study and research from related research papers by classifying, compiling, summarizing essence, and analyzing contents. This study demonstrates that environmental organizational capabilities are intangible since they rely on what are available in the organization to formulate strategies to manage, administer, coordinate, control, promote environmental activities, and use the resources in the organization to achieve the desired results of the stakeholders. Additionally, the environmental organization capability factors consist of 1) the readiness of entrepreneurs comprising of context of the organization, organizational culture, organizational ethics, and leadership 2) management capabilities 3) stakeholder management capabilities 4) technical capabilities. All capabilities are the environmental operation guidelines for organizations to have sustainable environmental development, to build relationships with stakeholders, to have social responsibility, and to build a livable surrounding community.

Keyword: Organizational; Environmental; Sustainability; Green Industry

บทนำ

เศรษฐกิจโลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงมีการแข่งขันในมิติใหม่ ๆ ทั้งความร่วมมือระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจ ที่จะสร้างความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขันระหว่างประเทศ อีกทั้งความผันผวนของตลาดเงินและตลาดทุนที่มากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ดังนั้น ประเทศไทยซึ่งมีเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกจึงต้องก้าวให้ทันด้วยความร่วมมืออย่างเต็มที่ของทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ (Economic Intelligence Center, 2016) ทุกวันนี้ ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรมไหน ๆ “อุตสาหกรรม 4.0” และ “อุตสาหกรรมในอนาคต” การประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมยังมีความสำคัญต่อทุกคน โรงงานจึงถูกกำกับควบคุมและดูแลทั้งทางตรงจากกฎหมาย และทางอ้อมจากกิจการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อให้การประกอบกิจการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Simachokedee, 2020) จากการที่ประเทศไทยต้องอาศัยภาคอุตสาหกรรมการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เราจะต้องสร้างแนวทางการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้มีความเจริญเติบโตแบบยั่งยืน ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและคุณค่านิยมของชุมชนและสังคม แต่จากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภาคการผลิตมีการเติบโตอย่างรวดเร็วตามมา มีความต้องการใช้เชื้อเพลิงมากขึ้น เพิ่มภาระทางสิ่งแวดล้อมให้กับหลาย ๆ ประเทศ ดังนั้นจำเป็นต้องมีนโยบายรองรับควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต (Economic Intelligence Center, 2016) ประเทศไทยกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)

ให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (NESDC, 2016) ซึ่งสอดรับกับยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันคือฉบับที่ 12 ที่ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการรวมถึงการสร้างการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) พ.ศ. 2557-2561 ว่า การขับเคลื่อนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้เห็นผลเป็นรูปธรรมที่สามารถเสริมสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและนำประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ความสามารถองค์การแสดงถึงแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การ (Keleshteri, and Ashkiki, 2016) และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Samad, Aziz, Jaidi, and Masoud, 2016) แต่การวิจัยเชิงประจักษ์ การวัดความสามารถองค์การทำได้ยากในเชิงแนวคิดและในทางปฏิบัติ (Rao, and Singh, 2001) ดังนั้น วัตถุประสงค์ของบทความนี้ คือ การกำหนดนิยามความสามารถองค์การในการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมจากมุมมองเชิงวิชาการ ที่สามารถนำมาเสริมกับแนวคิดจากภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้ได้ความหมายที่ครอบคลุมตามมิติด้านต่าง ๆ ที่ชัดเจนและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความสามารถองค์การในการดำเนินงานเพื่อความยิ่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้อุตสาหกรรมตะหนักถึงบทบาทของการกำหนดความสามารถองค์การให้เหมาะสมในการขับเคลื่อนประเทศต่อไป

อุตสาหกรรมสีเขียวที่ได้รับการรับรองในประเทศไทย

อุตสาหกรรมไทยที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียวจะได้รับใบรับรองอุตสาหกรรมสีเขียวในระดับ 5 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ความมุ่งมั่นสีเขียว (Green Commitment) องค์กรที่มีความมุ่งมั่นที่จะลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมีการสื่อสารภายในองค์กรให้ทราบโดยทั่วกัน ระดับที่ 2 ปฏิบัติการสีเขียว (Green Activity) องค์กรที่มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จตามความมุ่งมั่นที่ตั้งไว้ ระดับที่ 3 ระบบสีเขียว (Green System) องค์กรที่มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบ มีการติดตามประเมินผล และทบทวนเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการได้รับรางวัลสิ่งแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับ และการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ระดับที่ 4 วัฒนธรรมสีเขียว (Green Culture) องค์กรที่ทุกคนในองค์กรให้ความร่วมมือร่วมใจดำเนินงานอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกด้านของการประกอบกิจการจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร และระดับที่ 5 เครือข่ายสีเขียว (Green Network) องค์กรที่แสดงถึงการขยายเครือข่ายตลอดโซ่อุปทานสีเขียว โดยสนับสนุนให้คู่ค้าและพันธมิตรเข้าสู่กระบวนการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียวด้วยรายละเอียดเกณฑ์กำหนดอุตสาหกรรมสีเขียวเป็นไปตามที่คณะอนุกรรมการกำหนด ทุกระดับได้สิทธิแสดงตราสัญลักษณ์ Green Industry Mark ที่บอกว่ามีการดำเนินงานที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ลดข้อร้องเรียน องค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดี อยู่ร่วมกับชุมชนอย่างมีความสุขและยั่งยืน เพิ่มโอกาสการแข่งขันทางการตลาด ขยายธุรกิจ ยอดขายสูงขึ้น เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มี

ประสิทธิภาพ สามารถลดต้นทุนการใช้น้ำ พลังงาน ลดการเกิดของเสีย และลดการเกิดก๊าซเรือนกระจก (Simachokedee, 2014) ตามนโยบายของกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ดร.สมชาย หาญหิรัญ กล่าวว่า หนึ่งในพันธกิจสำคัญของกระทรวงอุตสาหกรรมในการยกระดับโรงงานอุตสาหกรรม คือ การผลักดันภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมสีเขียว ตั้งเป้าหมายเพิ่มโรงงานให้ได้รับรองอุตสาหกรรมสีเขียวเพิ่มขึ้นเป็น 70,000 โรงงาน (ร้อยละ 50 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด) ในปี พ.ศ. 2565 (Department of Industrial Works, 2017)

วิวัฒนาการของการศึกษาความสามารถองค์การ

แนวคิดความสามารถองค์การ (Organizational Capabilities: OC) พัฒนาจากทฤษฎีฐานทรัพยากร (Resource base view: RBV) โดยใช้สินทรัพย์ที่จับต้องได้ หรือจับต้องไม่ได้ เพื่อดำเนินงานหรือกิจกรรมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์การ (Hunt, and Morgan, 2005) ซึ่งความสามารถองค์การเป็นคุณลักษณะขององค์การที่ช่วยให้องค์การสามารถประสานกิจกรรมการดำเนินงานและใช้ทรัพยากร ที่เน้นกระจายความสามารถและทรัพยากร (Makadok, 2001) โดยที่ความสามารถองค์การเป็นหนึ่งในทรัพยากรภายในที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage: CA) และประสิทธิภาพองค์การ (Organization Performance: OP) (Albertini, 2013) ในทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์ David, and David (2016) ชี้ให้เห็นว่า RBV เป็นแนวทางการบริหารที่เชื่อมโยงทั้งความได้เปรียบในการแข่งขันและประสิทธิภาพองค์การ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ขององค์การเพื่อช่วยสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเชิงกลยุทธ์

ความสามารถองค์การถูกกำหนดให้เป็นความสามารถในการใช้ทรัพยากรทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ในการทำงานหรือกิจกรรม กระบวนการต่าง ๆ ขององค์การเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การ (Amit, and Schoemaker, 1993) อีกทั้งทรัพยากรขององค์การที่แตกต่างกันทำให้ความสามารถองค์การแตกต่างกัน โดยที่ความสามารถองค์การเป็นความสามารถในการดำเนินการใช้ทรัพยากรที่มี เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์การ (Helfat, and Winter, 2011) ในการแก้ไขปัญหาจากความสามารถพื้นฐานขององค์การ (Dosi, Nelson, and Winter, 2001) ทักษะที่ซับซ้อนที่ทำให้องค์การสามารถใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างมูลค่าและความได้เปรียบในการแข่งขัน (Day, 1994) ทรัพยากรที่จับต้องได้ เช่น สินทรัพย์ทางการเงิน และสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทุนมนุษย์ วัฒนธรรม เป็นต้น (Akroush, 2012) ในทางกลับกัน Hunt (2000) กล่าวว่า ความสามารถองค์การเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้แต่เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าผ่านกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์ โดยที่ Grant (1996) กล่าวว่า ความผันผวนของสภาพแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น ทำให้องค์การมุ่งเน้นที่ทรัพยากรและความสามารถองค์การ สำหรับการกำหนดกลยุทธ์เพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งทรัพยากรมีแนวโน้มที่จะลอกเลียนแบบได้ (Verona, 1999) แต่คุณค่าจากความสามารถที่องค์การสะสมเมื่อเวลาผ่านไปทรัพยากรนั้นก็ยากที่จะเลียนแบบได้ (Newbert, 2007) ดังนั้น จากสภาวะตลาดที่ไม่แน่นอนที่เกิดจากนวัตกรรมและความหลากหลายของการแข่งขันส่งผลให้ความสามารถขององค์การเป็นสิ่งที่องค์การจะใช้ในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Akroush, 2012; Grant, 1996; Newbert, 2007)

ความหมายของความสามารถองค์การ

ความสามารถขององค์การมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้หลากหลาย แต่เหมือนกันที่การบอกถึงความสามารถขององค์การในการดำเนินงาน (Gupta, and Malhotra, 2013) อธิบายว่าเป็นความสามารถขององค์การในการกำหนดกลยุทธ์และกิจกรรมที่เหมาะสมกับองค์การ สอดคล้องกับ Kaplan, and Norton (2004) อธิบายว่าคือ ความสามารถขององค์การที่การจัดการกระบวนการและกิจกรรมทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่วน Stacey อธิบายว่าคือ ความสามารถขององค์การในการจัดการ การบริหาร การประสานงาน การควบคุม และกิจกรรมต่างทางธุรกิจ (Stacey, 2001) เป็นการใช้ทรัพยากรขององค์การเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ (Helfat, and Peteraf, 2003)

ความสามารถขององค์การเป็นสินทรัพย์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ หรือไม่มีตัวตนและไม่สามารถตีความสามารถเป็นมูลค่าทางตัวเลขได้ ดังนั้น ความสามารถจึงเป็นกระบวนการขององค์การในการนำข้อมูลและความรู้ที่ควบคุมโดยองค์การรวมถึงความสามารถทางด้านข่าวสาร การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้า ผู้จัดหาสิ่งของ (Supplier) และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลประกอบการที่มีความเสี่ยง (Venture Performance) เช่น ความสามารถในการทำงานเป็นทีม วัฒนธรรมองค์การด้านความเชื่อมั่นระหว่างการจัดการองค์การและพนักงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทักษะในการทำงานภายในองค์การ เป็นต้น ความสามารถและวิธีการของการผสมผสานระหว่างสินทรัพย์ (Asset) บุคคล (People) และกระบวนการ (Processes) ที่องค์การใช้เพื่อการเปลี่ยนรูปปัจจัยนำเข้า (Inputs) ให้กลายเป็นผลผลิต (Outputs) โดยใช้ความสามารถด้านทรัพยากรที่มีอยู่แล้วนำมากำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ สร้างศักยภาพและความได้เปรียบในการแข่งขัน (Weerawardena, and Mort, 2012) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความหมายของความสามารถองค์การ

นักวิจัย (ปี ค.ศ.)	ความหมาย
Ulrich and Smallwood (2004)	เป็นทักษะ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญโดยรวมขององค์การที่เป็นผลจากการลงทุนในพนักงาน การฝึกอบรม การชดเชย การติดต่อสื่อสาร และทรัพยากรมนุษย์
Helfat and Peteraf (2003)	เป็นความสามารถขององค์การในการดำเนินการประสานงานโดยใช้ทรัพยากรขององค์การเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ตามที่ต้องการ
Dosi (2000)	เป็นพื้นฐานความสามารถองค์การในการแก้ไขปัญหาองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ
Amit and Schoemaker (1993)	เป็นกระบวนการที่จับต้องไม่ได้ โดยอาศัยข้อมูลที่มีขององค์การทั้งสำนักงานใหญ่และสาขา มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้องค์การมีประสบการณ์และมีปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อน
Gill and Delahaye (2004)	เป็นชุดความรู้ที่สนับสนุนความได้เปรียบในการแข่งขันผ่านนวัตกรรมและความยืดหยุ่นที่ได้จากการสร้างระหว่างความเชี่ยวชาญของกลยุทธ์ โครงสร้างองค์การ และความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคคลากรในองค์การ
Smallwood and Panowyk (2005)	ความสามารถที่จะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มั่นใจว่าองค์การสามารถพัฒนา และดำเนินกลยุทธ์ได้ในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
Day (1994)	เป็นตัวแทนกลุ่มทักษะที่ซับซ้อนที่ทำให้องค์การสามารถใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างมูลค่าและความได้เปรียบในการแข่งขัน

นักวิจัย (ปี ค.ศ.)	ความหมาย
Hunt (2000)	เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ และเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าผ่านกลยุทธ์การตลาดผลิตภัณฑ์
Kaplan and Norton (2004)	เป็นความสามารถองค์การเพื่อจัดการการเปลี่ยนแปลงกระบวนการและกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
Stacey (2007)	เป็นความสามารถองค์การในการจัดระเบียบการประสานงาน การจัดการ การควบคุมและกิจกรรม

จากนิยามความสามารถองค์การ สามารถสรุปได้ว่า ความสามารถองค์การ หมายถึง สิ่งที่จับต้องไม่ได้ โดยอาศัยสิ่งที่มีอยู่ในองค์การเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการ การบริหาร การประสานงาน การควบคุม และกิจกรรมต่าง ๆ ทางธุรกิจที่เหมาะสมกับองค์การ รวมถึงการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการตอบสนองความต้องการของลูกค้าและ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเชิงกลยุทธ์ จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความสามารถขององค์การ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถองค์การ

บทความ	นักวิจัย (ปี ค.ศ.)	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย
Organizational capabilities, competitive advantage and performance in supporting industries in Vietnam	Tuan and Yoshi (2010)	ศึกษา OC ต่อ Performance ในการทำงานของอุตสาหกรรมประเภทสายการผลิต เช่น mechanical, electric และ electronic ของอุตสาหกรรมในประเทศเวียดนาม	ความสามารถองค์การมีผลต่อประสิทธิภาพผ่านความ สามารถในการแข่งขัน
Influence of Organizational Capability on Competitive Advantage in Small and Medium Enterprises (SMEs)	Samad, Aziz, Jaidi, and Masoud (2016)	ศึกษาอิทธิพลของ OC ทั้งทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ quality relationship และทรัพยากรที่จับต้องได้ ได้แก่ Financial capability ตามแนวคิดที่เป็น Key successของ SMEs	ความสามารถขององค์การทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้มีผลเชิงบวกต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน Quality Relationship มีอิทธิพลต่อ Competitive Advantage มากกว่า Financial Capability
Organizational and Operational capabilities in service coproduction	Przyczynski, Teixeira and Bitencourt (2015)	ศึกษาเชิงประจักษ์ ทดสอบ ตรวจสอบความสามารถขององค์การ (ORCAPS) และความ สามารถการดำเนินงาน (OPCAPS) สำหรับการมีส่วนร่วมการผลิตของบริการสื่อสารใน B2B	ทั้ง ORCAPS และ OPCAPS มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริการ (SP)

บทความ	นักวิจัย (ปี ค.ศ.)	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย
How organizational cognitive frames affect organizational capabilities The context of corporate sustainability	Grewatsch and Kleindienst (2018)	ศึกษาการพัฒนาความสามารถขององค์การ H1 : ความสามารถในการรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย H2 : การพัฒนาความสามารถในการตรวจจับตลาด H3 : ความสามารถในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ H4 : การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ขององค์การ	ความสำคัญของความยั่งยืนขององค์การส่งผล H1 H2 และ H4 แต่ไม่ส่งผลต่อ H3 ในขณะที่ขนาดของบริษัทส่งผลต่อความสามารถในการรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความสามารถในการวางแผนเชิงกลยุทธ์
Effects of core employees on organizational capabilities and firm performance	Erdil, Kitapci, and Timurlen (2010)	ศึกษาลักษณะของพนักงานที่แตกต่างกันกับความสามารถองค์การและประสิทธิภาพองค์การ กลุ่มตัวอย่าง : บริษัท ที่ตั้งอยู่ในเขตอุตสาหกรรม Gebze และ Tuzla ประเทศตุรกี จำนวน 300 ตัวอย่าง ตอบกลับจำนวน 144 ตัวอย่าง	ลักษณะของพนักงานที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถองค์การ และประสิทธิภาพขององค์การ โดยที่ความสามารถองค์การ ได้แก่ ความสามารถการจัดการ ความสามารถทางเทคนิค และความสามารถผลลัพธ์

จากการสังเคราะห์ความสามารถขององค์การที่กล่าวไว้ข้างต้น พบว่า ความสามารถขององค์การประกอบด้วย การจัดการ (Management) มุมมองทางด้านการตลาด (Market Orientation) คุณภาพของสินค้าและบริการ (Product/Service Quality) เทคโนโลยี (Technological) กลยุทธ์การตัดสินใจ (Strategic Decision Making) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder integration) มุมมองการเรียนรู้ขององค์การ (Learning Orientation) ผู้ประกอบการ (Entrepreneurship)

ความสำคัญของความสามารถองค์การต่อการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากปัญหาสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายเป็นหนึ่งในภัยที่เกิดจากการคุมคามของมนุษย์ในระยะยาว ทำให้อุตสาหกรรมต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (González-Benito, and González-Benito, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับ Hart (1997) ที่กล่าวว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่อุตสาหกรรมปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินงานไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ หาวิธีการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหากระบวนการผลิตสะอาดที่จะพัฒนาไปสู่การผลิตสีเขียว (Hart, 1997) ทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับการการควบคุมผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น (Hockerts, 2007) สอดคล้องกับ Chaisorn, and Kesapradist (2017) ที่พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมทำให้องค์การและชุมชน มีความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและ

สิ่งแวดล้อม โดยที่ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจเป็นการบูรณาการทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้ามาไว้ในกลยุทธ์และการปฏิบัติทางธุรกิจด้วยความสมัครใจเพื่อที่จะช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (Laudal, 2010) จึงนำไปสู่การทดสอบความสัมพันธ์ของความรับผิดชอบต่อสังคมกับความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาผลกระทบของความสามารถขององค์การในการดำเนินงานอุตสาหกรรมสีเขียวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม โดยส่งอิทธิพลผ่านความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า การกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นกระบวนการจัดการเพื่อสิ่งแวดล้อม การสื่อสารนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม สร้างวัฒนธรรมองค์การด้านสิ่งแวดล้อม มีจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ตอบสนองต่อผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสีย เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงานอุตสาหกรรมสีเขียวที่ทำให้สิ่งแวดล้อมได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟู ในประเด็นนี้ Greyser (1999) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์การที่ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมมีผลต่อผลการดำเนินงาน และ Björklund et al. (2012) ระบุว่า ปัจจุบันผู้มีส่วนได้เสียมีความคาดหวังได้รับการตอบสนองความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้กิจการมีความจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ Erturgut (2012) ที่ว่า การดำเนินงานสีเขียวจะส่งผลให้เกิดการประหยัดพลังงานและช่วยให้กิจการสามารถลดต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตลอดจนเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ Hart (1997) ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่อุตสาหกรรมปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินงานไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ หาวิธีการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหากระบวนการผลิตสะอาดที่จะพัฒนาไปสู่การผลิตสีเขียว (Hart, 1997) ทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับการการควบคุมผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น (Hockerts, 2007) และสอดคล้องกับ Chaisorn, and Kesapradist (2017) พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมทำให้องค์การและชุมชน มีความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยที่ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจเป็นการบูรณาการทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้ามาไว้ในกลยุทธ์และการปฏิบัติทางธุรกิจด้วยความสมัครใจเพื่อที่จะช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (Laudal, 2010) จึงนำไปสู่การทดสอบความสัมพันธ์ของความสามารถองค์การอุตสาหกรรมสีเขียวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมโดยส่งอิทธิพลผ่านความรับผิดชอบต่อสังคม

ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนและการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่และขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับการพัฒนาขึ้น การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเตรียมพร้อมและการตอบสนองภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งองค์ความรู้ ค่านิยมและแนวทางการปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีสมรรถนะในการขับเคลื่อนและการใช้งานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (ICHCAP, 2018)

แนวทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมสีเขียว

การขับเคลื่อน “อุตสาหกรรมสีเขียว” ของกระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งอยู่บนหลักของ “ความสมัครใจ” ของโรงงานที่ต้องการประกอบกิจการให้เป็นมิตรกับชุมชนและสังคม (Simachokedee, 2020) กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อคุณภาพที่ดีของสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยการริเริ่มโครงการ “อุตสาหกรรมสีเขียว” (Green Industry) จากจุดเริ่มต้นที่ต้องการมุ่งสู่ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) โดยการกำหนดนโยบายผลิตภัณฑ์มวลรวมสีเขียว ที่คำนวณจากมูลค่าผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ประเมินได้หักออกจากค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจะได้เป็นค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสีเขียว (Ministry of Industry, 2011) แนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายอุตสาหกรรมสีเขียวจะต้องเกิดจากแนวคิดของผู้นำหรือผู้บริหารหน่วยงานที่มีหัวใจสีเขียวเป็นสำคัญ จึงจะสามารถผลักดันโครงการต่าง ๆ ให้เดินหน้าและประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนอย่างวงกว้างต่อประเทศชาติ เพื่อให้ผู้เกิดแรงกระตุ้นการรักษาสิ่งแวดล้อม และสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม การปรับเปลี่ยนนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เข้าสู่กระบวนการอุตสาหกรรมสีเขียวเพื่อการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่อุตสาหกรรมสีเขียวควรทำอย่างต่อเนื่อง (Chawalitpichaet, 2019)

จากการศึกษาการบริหารโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ การบริหารโรงงานอุตสาหกรรมให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างการบริหารงานที่เหมาะสม (Horadal, 2010) รวมถึงการสร้างความผูกพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์การ (Tongkacho & Chaikeaw, 2013) การให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันกับคู่แข่งขัน (Wongprasert, 2013) และความยั่งยืนขององค์การด้านสิ่งแวดล้อม จากความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับสากลเป็นผลให้องค์การนำแนวคิดการจัดการเพื่อสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ร่วมกับแนวคิดความสามารถขององค์การ เพื่อเป็นกุญแจสำคัญในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนและการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่และขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับการพัฒนาขึ้น การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเตรียมพร้อมและการตอบสนองภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งองค์ความรู้ ค่านิยมและแนวทางการปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีสมรรถนะในการขับเคลื่อนและการใช้งานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Akerojanakul, 2018)

สรุป

จากการสังเคราะห์ความสามารถขององค์การจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการ (Management) มุมมองทางด้านการตลาด (Market Orientation) คุณภาพของสินค้าและบริการ (Product/Service Quality) เทคโนโลยี (Technological) กลยุทธ์การตัดสินใจ (Strategic Decision Making) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder integration) มุมมองการเรียนรู้ขององค์การ (Learning

Orientation) ผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) เป็นหัวข้อที่มีการนำมาใช้เป็นตัววัดความสามารถองค์การจำนวนมาก

การศึกษาความสามารถขององค์กรในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การสำรวจโรงงานอุตสาหกรรมสมุทรปราการและสมุทรสาคร ความสำเร็จในการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ของโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์นวัตกรรมสีเขียว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นโยบายภาครัฐ รวมถึงผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Luangpaiboon et al. 2020) ซึ่งสอดคล้องกับ Annunziata et al. (2018) พบว่า การสำรวจโรงงานอุตสาหกรรมไวน์ที่อิตาลี บทบาทสำคัญในการดำเนินการตามเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม องค์กรจะมีแนวทางปฏิบัติด้านความยั่งยืนขององค์กรและการดำเนินงานขององค์กรตามความสามารถขององค์กร การดำเนินการเชิงรุกด้านสิ่งแวดล้อม และผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกันกับคู่ค้า - ซัพพลายเออร์ การนำเทคโนโลยีขั้นสูง และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์มาใช้ซึ่งจะส่งผลต่อความยั่งยืนขององค์กร

การศึกษาแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียวสิ่งที่นำมาเป็นหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองอุตสาหกรรมสีเขียว ได้แก่ บริบทขององค์กร ความเป็นผู้นำ วัฒนธรรมองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม การวางแผน การสนับสนุน การดำเนินการ การประเมิน การปรับปรุงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการตามแนวทางหลักการ 7 ประการของ ISO 26000 รวมถึงการดำเนินการส่งเสริม สร้างและสานสัมพันธ์กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ครอบคลุมทั้งห่วงโซ่อุปทาน และต้องทำให้ประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ความสามารถองค์การด้านสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานแนวคิดจากทฤษฎีฐานทรัพยากร (Resource-Based View of the Firm: RBV) โดยระบุว่า ความสามารถองค์การ เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ทรัพยากรเกิดคุณค่าซึ่งเป็นความเข้มแข็งและสิ่งที่ยากสำหรับคู่แข่งขัน โดยที่การเติบโตขององค์การมาจากการที่องค์การจะสามารถใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด มีการนำความสามารถองค์การไปใช้กับงานวิจัยที่หลากหลายในการเพิ่มประสิทธิภาพหรือเพิ่มการแข่งขัน แต่ในปัจจุบันการดำเนินธุรกิจไม่ได้มุ่งเน้นที่การแข่งขันเพียงอย่างเดียวแต่มีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการการนำความสามารถองค์การจากแนวคิดทฤษฎีฐานทรัพยากรมาผนวกกับการดำเนินงานอุตสาหกรรมสีเขียว จึงสรุปประเด็นที่สนใจได้ ดังนี้ 1) ความพร้อมผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) ได้แก่ บริบทขององค์การ วัฒนธรรมองค์กร ความเป็นผู้นำ 2) ความสามารถการจัดการ (Management Capabilities) ได้แก่ การวางแผน ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร การใช้ทรัพยากร การกำกับดูแลการปฏิบัติงาน 3) ความสามารถการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Management Capabilities) ได้แก่ การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนสีย กระบวนการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดช่องทางในการสื่อสารระหว่างองค์กรกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การส่งเสริมสร้าง และสานสัมพันธ์กิจกรรมสิ่งแวดล้อมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัดผลความพึงพอใจและความผูกพันของผู้มีส่วนได้เสีย 4) ความสามารถทางเทคนิค (Technical Capabilities) ได้แก่ การใช้เครื่องมือสนับสนุนการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอย่างสูงที่ช่วยให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงบทความนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) หรือ “สวก”

References

Akerojanakul, P. (2018). *Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development*. Retrieved October 15,2018, from https://ich.unesco.org/doc/src/34299-TH.pdf.

Akroush, M. N. (2012). Organizational capabilities and new product performance: The role of new product competitive advantage. *Competitiveness Review: An International Business Journa*l, 22(4), 343-365.

Albertini, E. (2013). Does environmental management improve financial performance? *A meta-analytical review. Organization & Environment*, 26(4), 431-457.

Amit, R., & Schoemaker, P. J. (1993). Strategic assets and organizational rent. *Strategic management journal*, 14(1), 33-46.

Annunziata, E., Pucci, T., Frey, M., & Zanni, L. (2018). The role of organizational capabilities in attaining corporate sustainability practices and economic performance: Evidence from Italian wine industry. *Journal of cleaner production*, 171, 1300-1311.

Björklund, M., Martinsen, U., & Abrahamsson, M. (2012). Performance measurements in the greening of supply chains. *Supply Chain Management: An International Journal*, 17(1), 29-39.

Chaisorn, W., & Kesapradist, B. (2017). Corporate Social Responsibility (CSR) and Sustainable Development (SD): Case Study of 6 Companies. *Panyapiwat Journal*, 9(3), 140-152.

Chawalitpichaet, T. (2019). *Department of Industrial Works Continue to push every factory to develop into a green industry*. Retrieved September 1, 2018, from https://www.greennetworkthailand.com/อุตสาหกรรมสีเขียว-green-industry.

David, F., & David, F. R. (2016). *Strategic management: A competitive advantage approach, concepts and cases*. Florence: Pearson–Prentice Hall.

Day, G. S. (1994). The capabilities of market-driven organizations. *Journal of marketing*, 58(4), 37-52.

Department of Industrial Works. (2017). *The Department of Industrial Works is pleased with the green standard balance, advances in the middle, has loan benefits*. Retrieved December 1, 2020, from https://www.matichon.co.th/publicize/news_680402.

Dosi, G. (2000). *Innovation, organization and economic dynamics: selected essays*: *Edward Elgar Publishing*. *Journal of Economic Behavior & Organization, Elsevier*, 47(3), 335-341.

Dosi, G., Nelson, R., & Winter, S. (2001). *The nature and dynamics of organizational capabilities*. OUP Oxford: United Kingdom.

Economic Intelligence Center. (2016). *Catch the Thai industrial direction in 2016*. Bangkok: The Siam Commercial Bank Public Company Limited.

Erdil, O., Kitapci, H., & Timurlenk, B. (2010). Effects of core employees on organizational capabilities and firm performance. *Journal of Global Strategic Management*, 7(1), 30-38.

Erturgut, R. (2012). The future of supply chain and logistics management in the strategic organizations: contractor companies and new generation suppliers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46(1), 4221-4225.

Gill, L., & Delahaye, B. (2004). Building organisational capability: your future, your business. *People First-Serving our Stakeholders*, 1-12.

González-Benito, J., & González-Benito, Ó. (2005). Environmental proactivity and business performance: an empirical analysis. *Omega*, 33(1), 1-15.

Grant, R. M. (1996). Prospering in dynamically-competitive environments: Organizational capability as knowledge integration. *Organization science*, 7(4), 375-387.

Grewatsch, S., & Kleindienst, I. (2018). How organizational cognitive frames affect organizational capabilities: The context of corporate sustainability. *Long Range Planning*, 51(4), 607-624.

Greyser, S. A. (1999). Advancing and enhancing corporate reputation. *Corporate Communications: An International Journal*, 4(4), 177-181.

Gupta, S., & Malhotra, N. (2013). Marketing innovation: A resource-based view of international and local firms. *Marketing Intelligence & Planning*, 31(2), 111-126.

Hart, S. L. (1997). Beyond greening: strategies for a sustainable world. *Harvard business review*, 75(1), 66-77.

Helfat, C. E., & Peteraf, M. A. (2003). The dynamic resource-based view: Capability lifecycles. *Strategic management journal*, 24(10), 997-1010.

Helfat, C. E., & Winter, S. G. (2011). Untangling Dynamic and Operational Capabilities: Strategy for the (N)ever-Changing World. *Strategic management journal*, 32(11), 1243-1250.

Hockerts, K. (2007). *Managerial perceptions of the business case for corporate social responsibility.* Copenhagen: CBS Center for Corporate Social Responsibility Copenhagen.

Horadal, P. (2010). Modern Factoring Management. *Industry Technology Lampang Rajabhat University*, 3(2), 52 - 58.

Hunt, S. D. (2000). A general theory of competition: too eclectic or not eclectic enough? Too incremental or not incremental enough? Too neoclassical or not neoclassical enough? *Journal of Macromarketing*, 20(1), 77-81.

Hunt, S. D., & Morgan, R. M. (2005). *The resource-advantage theory of competition Review of marketing research*. United Kingdom: Emerald Group Publishing Limited.

ICHCAP. (2018). *Cultural heritage and sustainable development*. (Akerojanakul, Translator). Bangkok: Department of Cultural Promotion.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2004). Measuring the strategic readiness of intangible assets. *Harvard business review*, 82(2), 52-63.

Keleshteri, F. P., & Ashkiki, M. F. (2016). The Impact of the Capabilities of Insurance Companies of Gilan Province on their Organizational Performance. *International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS)*, 1(1), 2356-5926.

Makadok, R. (2001). Toward a synthesis of the resource-based and dynamic-capability views of rent creation. *Strategic management journal*, 22(5), 387-401.

Ministry of Industry. (2011). *Green Industry*. Retrieved September 1,2018, from http://www.industry.go.th/chainat/index.php/download/2016-06-03-00-10-23/214-2016-07-06-03-36-25/file.

NESDC. (2016). *12th National Economic and Social Development Plan*. Retrieved December 1, 2020, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.

Newbert, S. L. (2007). Empirical research on the resource-based view of the firm: an assessment and suggestions for future research. *Strategic management journal*, 28(2), 121-146.

Laudal, T. (2010). An attempt to determine the CSR potential of the international clothing business. *Journal of business ethics*, 96(1), 63-77.

Luangpaiboon, P., Koolrojanaput, S., Charoenwiriyakul, C., & Chancharoen, S. (2020). The Success in Sustainable Environmentally Friendly Products Managementfor Industrial plants. *Journal of the Association of Researchers*, 25(1), 239-253.

Przyczynski, R., Teixeira, R., & Bitencourt, C. C. (2015). *Coproduction Capabilities and Effects on Service Performance. In IIE Annual Conference.* USA: Institute of Industrial and Systems Engineers (IISE).

Rao, H., & Singh, J. V. (2001). The construction of new paths: Institution building activity in the early automobile and biotechnology industries. *Path dependence and creation*, 243-267.

Samad, S., Aziz, N. N. A., Jaidi, J., & Masoud, Y. (2016). Influence of Organizational Capability on Competitive Advantage in Small and Medium Enterprises (SMEs). *International Business Management*, 10(18), 4163-4171.

Simachokedee, W. (2010). The origin of the CSR part 2. *TPA news*, 14 (166), pp. 31.

Simachokedee, W. (2014). The sign of the beginning. *TPA News*, 18 (205), pp. 26.

Simachokedee, W. (2020). Corporate Social Responsibility with GI. *matichon*, 43 (15582), 6.

Smallwood, N., & Panowyk, M. (2005). Building capabilities. *Executive Excellence*, 22(1), 17.

Stacey, R. D. (2001). *Complex responsive processes in organizations: Learning and knowledge creation*. United Kingdom: Psychology Press.

Stacey, R. D. (2007). *Strategic management and organisational dynamics: The challenge of complexity to ways of thinking about organisations*. United Kingdom: Pearson education.

Tongkacho,T., & Chaikeaw, A. (2013). The Factors Influencing Corporate Social Responsibility of Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Management Sciences*, 30(1), 23-51.

Tuan, N. P., & Yoshi, T. (2010). Organisational capabilities, competitive advantage and performance in supporting industries in Vietnam. *Asian Academy of Management Journal*, 15(1). 1-21.

Ulrich, D., & Smallwood, N. (2004). Capitalizing on capabilities. *Harvard business review*, 119-128.

Verona, G. (1999). A resource-based view of product development. *Academy of management review*, 24(1), 132-142.

Weerawardena, J., & Mort, G. S. (2012). Competitive strategy in socially entrepreneurial nonprofit organizations: Innovation and differentiation. *Journal of Public Policy & Marketing*, 31(1), 91-101.

Wongprasert, R. (2013). Creating Shared Value: Good Practice for Society. *Executive Journal*, 33(3), 75-81.

ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาอาชีพกับทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาท*

Professional Mediator for The New Alternative Dispute Resolution

[1]ณรงค์ศักดิ์ อัจฉรานุวัฒน์ และ พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์

[1]Narongsak Auscharanuwat and Phrakrupalad Paññavoravat

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: narongsak.aus@gmail.com

บทคัดย่อ

ศาลยุติธรรมของไทยนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกอย่างหนึ่งมาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีของศาล ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เรียกว่า "ผู้ประนีประนอม" เป็นบริการของรัฐจัดให้เปล่าที่คู่พิพาทไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งผู้ประนีประนอมเป็นบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครและได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยจากศาลยุติธรรม นับถึงปัจจุบันเป็นเวลา 20 ปี ประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงทุกด้านไปจากเดิมมาก ทำให้คดีข้อพิพาท มีความสลับซับซ้อนตามไปด้วย ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เปิดโอกาสให้เอกชนจัดตั้งองค์กรให้บริการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทแก่ประชาชนโดยสามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าจ้างได้ อาทิ ที่มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา มีองค์กรบริษัทชื่อ JAMS ก่อตั้งปีพ.ศ. 2522 ประสบความสำเร็จในการให้บริการระงับข้อพิพาท โดยมีจุดเด่นได้แก่การมีผู้พิพากษาและทนายความที่เกษียณอายุแล้วมีอายุเฉลี่ย65 ปีขึ้นไปเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ

ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้อจำกัดของผู้ประนีประนอมในการไกล่เกลี่ย ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครที่เข้ามาทำหน้าที่ ซึ่งแม้จะมีประกาศสำนักงาน ศาลยุติธรรม เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายของผู้ประนีประนอม พ.ศ. 2556 ข้อ 6 ให้จ่ายค่าป่วยการเป็นรายคดี คดีละ 1,000 บาท หรือการไกล่เกลี่ยที่มีคดียุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลาในการไกล่เกลี่ยรวมกันมากกว่า 6 ชั่วโมง ที่ผู้รับผิดชอบราชการศาลสามารถกำหนดอัตราค่าป่วยการเกินกว่า 1,000 บาทก็ได้ แต่ต้องไม่เกินคดีละ 6,000 บาทก็ตาม อัตราค่าป่วยการดังกล่าว จึงไม่จูงใจให้ผู้มีความสามารถสมัครเข้ามาทำหน้าที่ 2) ในขณะที่ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพของ JAMS ได้ค่าตอบแทนจากการไกล่เกลี่ยอัตราชั่วโมงละประมาณ 200 ถึง 375 ดอลลาร์สหรัฐ ทำให้เอื้อต่อการแข่งขันและพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยแต่ละคน ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกามีกระบวนการไกล่เกลี่ยไม่แตกต่างกัน 3) จึงควรจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ขึ้นในศาลยุติธรรม โดยจัดตั้งองค์กรวิชาชีพ และมาตรฐานผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ เพื่อเป็นการพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ผู้ไกล่เกลี่ย; ผู้ประนีประนอม; วิชาชีพ

---

*Received November 9, 2021; Revised April 22, 2022; Accepted April 26, 2022

Abstract

The Court of justice of Thailand has adopted the mediation system in conjunction with the hearings by issuing the regulation of the Judicial Administration Commission on Dispute Mediation since year B.E. 2544 concerning criteria and procedures of mediation. In this connection, there is an appointment of a person who has a duty of mediation called "conciliator" as a free service from the government provided to the disputing parties in which the conciliators are volunteers from outside who have received mediation training from the Court of Justice. Throughout these 20 years, Thailand has undergone various changes in all aspects, causing disputes at the Court of Justice to become more complicated and different from before, resulting in an unsuccessful mediation of cases with high monetary claims which are usually complicated cases. While in the United States, the private sector has an opportunity to set up an organization providing service of dispute mediation to the public with a fee or wage e.g., a private company called JAMS founded in the year 1979 in California, one of the largest companies that provide dispute mediation services with its strength of having a large number of retired judges and lawyers whose average age is above 65 work as professional mediators.

From the study, it is found as follows: 1) The limitation of conciliators in mediating is that they are volunteers; despite receiving remuneration from the Court of Justice, still it is a small amount of 1,000 baht each time, not exceeding 6,000 baht for the whole case. Their career is not a mediator where it requires full responsibility and dedication to performing the duties; as a result, the work neither motivates those with talent to apply for nor contribute to the development of potential and knowledge in various fields. 2) On the other hand, the professional mediators of JAMS receive the remuneration at a rate of approximately 200 to 375 USD per hour, making it possible to have the competition and development of mediators' potential despite the fact that Thailand has mediation processes that are hardly different from that of the United States. 3) Therefore, the professional mediator should be arranged at the Court of Justice in order to develop the dispute mediation to be more effective and as an alternative channel for the disputing parties other than the mediation processes by a conciliator. In this regard, there must be an establishment of the Association of Thai Professional Mediator (ATPM) to set up rules and the mediation processes to be more systematic with more professional standards whether in ethics or the competencies of professional mediators as well as monitoring and evaluating the performance.

Keywords: Mediator; Conciliator; Profession

บทนำ

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ย ถือเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกที่ได้รับความนิยมจำนวนมากจากประชาชนผู้มีข้อพิพาทเนื่องด้วยเพราะนอกจากจะมีความประหยัดทางด้านค่าใช้จ่ายและเวลาแล้วยังช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่กรณีอีกด้วย จึงทำให้นานาประเทศต่างให้ความสำคัญ มีการนำการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อพิพาทอย่างแพร่หลาย จนทำให้ศาสตร์แห่งการไกล่เกลี่ยพัฒนาก้าวหน้าไปกว่าเดิมมาก ศาลยุติธรรมอันเป็นหนึ่งในสามอำนาจอธิปไตย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีบทบาทและภารกิจหลัก ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับวิธีการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในฐานะที่เป็นเครื่องมือ ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้มีอรรถคดีและประชาชน จึงมีนโยบายให้นำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีของศาลโดยมีการออกระเบียบ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 (Alternative Dispute Resolution Office, 2013) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยกับกำหนด วิธีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” (Conciliator) จากนั้นศาลยุติธรรมมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบมาโดยลำดับเป็นระยะ ๆ เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน (Chantara-Opakorn, 2015)

ตามรายงานของศาลยุติธรรมว่าด้วยสถิติคดีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ในไตรมาสที่ 1 ระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2561 ปรากฏว่ามีคดีแพ่ง (ไม่รวมคดีผู้บริโภค) เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย 19,279 คดี มีจำนวน คดีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จ 10,537 คดี คิดเป็นทุนทรัพย์15,967,049,550.84 บาท มีจำนวนคดีที่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ 2,626 คดี โดยคดีแพ่งในศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร มี จำนวนคดีแพ่งที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ย จำนวน 1,023 คดี ไกล่เกลี่ยสำเร็จ 704 คดี และไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ 177 คดี หรือจากรายงานผลการดำเนินงานด้านคดีของศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรประจำเดือนมกราคมถึงกันยายน 2561 จัดทำโดยส่วนระบบข้อมูลและสถิติสำนักแผนงานและงบประมาณศาลยุติธรรม ปรากฏว่า มีคดีแพ่งของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ย จำนวน 38,538 คดี ไกล่เกลี่ยสำเร็จ 24,225 คดี คิดเป็นร้อยละ 62.86 หรือคดีที่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จประมาณ ร้อยละ 27 บ่งชี้ว่า ร้อยละ 10 ของคดีข้อพิพาทของศาลชั้นต้นในศาลยุติธรรม ไม่สามารถไกล่เกลี่ยให้สำเร็จได้ (Office of Planning and Budget, 2019)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีในศาลยุติธรรมเป็นบริการของรัฐจัดให้เปล่าคู่พิพาทไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยมีผู้ประนีประนอมซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครและได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยจากศาลยุติธรรม โดยได้รับค่าป่วยการ จากศาลยุติธรรมสำหรับการมาทำหน้าที่ครั้งละ 1,000 บาท หรือการไกล่เกลี่ยคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลารวมกันมากกว่า 6 ชั่วโมง ซึ่งผู้รับผิดชอบราชการศาลสามารถกำหนดอัตราค่าป่วยการเกินกว่า 1,000 บาทก็ได้ แต่ต้องไม่เกินคดีละ 6,000 บาท ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าป่วยการและค่าใช้จ่ายของผู้ประนีประนอม พ.ศ. 2556 ข้อ 6 ก็ตาม ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่านอกจากจะมีผู้ไกล่เกลี่ยของศาลอย่างศาลยุติธรรมประเทศไทยแล้ว

ในสหรัฐอเมริกายังเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถจัดตั้งองค์กรให้บริการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทแก่ประชาชนผู้มีข้อพิพาทโดยสามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าจ้างได้ ทั้งนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีองค์กรเอกชนแห่งหนึ่งใช้ชื่อว่า JAMS จัดตั้งเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 มีสำนักงานใหญ่อยู่ในมลรัฐแคริฟอร์เนียที่ใหญ่ที่สุดในโลกในการให้บริการระงับข้อพิพาททั้งในและนอกที่ทำการศาล ปัจจุบันให้บริการระงับข้อพิพาททั้งหมดประมาณ 12,000 เรื่องต่อปี โดยร้อยละ 70 เป็นข้อพิพาทที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประเภทเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์และทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งประเทศไทยคงมีแต่ผู้ประนีประนอม (Conciliator) ยังไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต่างจากในประเทศสหรัฐอเมริกาที่คู่พิพาทมีทางเลือกสามารถใช้บริการไกล่เกลี่ยจากบริษัทเอกชนได้ (Nooruangngam, 2013)

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ศาลยุติธรรมมีการออกระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 ถึงปัจจุบันเป็นเวลา 20 ปี ประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงทุกด้านแตกต่างไปจากเดิมมาก ทำให้คดีข้อพิพาทที่มาสู่ศาลยุติธรรมมีความสลับซ้อนแตกต่างจากเดิมตามไปด้วย ทำให้ผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งให้แก่คู่พิพาทไม่ประสบผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ยคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนสูงๆที่มักเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อน ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา JAMS เป็นองค์กรเอกชนให้บริการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทแก่ประชาชนผู้มีข้อพิพาทโดยสามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าจ้างได้ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต่างจากประเทศไทยที่ยังคงให้ผู้ประนีประนอม (Conciliator) เพียงช่องทางเดียวทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ยังไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ(Professional Mediator) เป็นทางเลือกแก่คู่พิพาทเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจต่อปัญหาและอุปสรรคของผู้ประนีประนอมและศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งองค์กรเอกชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ เพื่อเป็นการพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ที่มาและแนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ: ปัญหาและทางออก

กล่าวได้ว่า จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมในศาลยุติธรรม ผลการวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในศาลยุติธรรมโดยผู้ประนีประนอมในคดีที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งมักเป็นที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนสูง เช่น คดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทนับหลายร้อยล้านบาทหรือสูงกว่านั้นเป็นต้น มักไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้ประนีประนอมยังมีข้อจำกัดอยู่มากในความรู้ทางด้านกฎหมาย ด้านเทคนิคและวิธีการ จิตวิทยา ขาดความรู้เฉพาะทางในเรื่องข้อพิพาท นอกจากนี้ผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นเพียงบุคคลภายนอกที่อาสาสมัครเสียสละเวลามารับใช้สังคมเท่านั้น เข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าตอบแทนครั้ง 1,000 บาท หรือรวมตลอดคดีไม่เกิน 6,000 บาท จึงขาดความทุ่มเทและความอดทนอย่างสูง ขาดการพัฒนาความรู้สาขาต่าง ๆ และจิตวิทยา เพราะผู้ประนีประนอมมิใช่ผู้ที่ยึดการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นอาชีพซึ่งต้องมีความรับผิดชอบและความทุ่มเทในผลงานการปฏิบัติหน้าที่กับการพัฒนาตน อีกทั้งค่าตอบแทนดังกล่าวของผู้ประนีประนอมเป็นจำนวนเล็กน้อยเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่คู่พิพาทจะได้รับ จึงไม่จูงใจให้ผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูงสมัครเข้ามาเป็นผู้ประนีประนอม อันแตกต่างจากผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในสหรัฐอเมริกาซึ่งได้ค่าตอบแทนจากการไกล่เกลี่ยอัตราชั่วโมงละประมาณ 200

ถึง 375 ดอลลาร์สหรัฐ ผลของข้อจำกัดของผู้ประนีประนอมดังกล่าวทำให้การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในคดีที่มีความสลับซับซ้อนหรือแม้แต่คดีที่ไม่มีความซับซ้อนจำนวนหนึ่งก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (Manprasert, 2008)

แนวคิดผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพขององค์กรเอกชน (JAMS) ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการไกล่เกลี่ยโดยผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) มานานแล้ว ซึ่ง JAMS เป็นองค์กรเอกชนแห่งหนึ่งที่จัดตั้งเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด มีสำนักงานใหญ่ อยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2522 จนถึงปัจจุบัน นับได้ว่าเป็นองค์กรเอกชนที่ให้บริการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยร้อยละ 70 เป็นข้อพิพาทที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประเภทเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์และทรัพย์สินทางปัญญา โดยจุดเด่นที่ทำให้ JAMS ประสบความสำเร็จ เป็นที่หนึ่งขององค์กรเอกชนที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยเนื่องจากมีบุคลากรด้านกฎหมายเป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีทั้งความรู้สูงและประประสบการณ์สูง ได้แก่ อดีตผู้พิพากษาและทนายความที่เกษียณอายุเกือบ 300 คน โดยแต่ละคนอายุ 65 ปี ซึ่งคู่พิพาทผู้รับบริการส่วนใหญ่ต้องการมุมมองทางคดีจากผู้มีประสบความสำเร็จในทางวิชาชีพกฎหมาย ทำให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ดี ตลอดจนการมีระบบงานด้านธุรการที่ทันสมัยให้ความสะดวกแก่คู่พิพาทและการประสานงานสนับสนุนงานการไกล่เกลี่ยให้เกิดคล่องตัว (Todsungnoen, and Gluntapura, 2014) รวมทั้งการมีหน่วยงานฝึกอบรมและพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย เรียกว่า JAMS Training & Development Department ก่อให้องค์กรเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ (Office of Judicial Affairs, 2017)

การพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของศาลยุติธรรม ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่สามารถกระทำได้โดยการจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในศาลยุติธรรมด้วยการสร้างปัจจัยเอื้อสองประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ด้านองค์กรควบคุมผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Organization) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหรือองค์กรควบคุมวิชาชีพ เรียกว่า Association of Thai Professional Mediator (A.T.P.M.) ละประการที่สองด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) ทำหน้าที่วางกฎเกณฑ์และกระบวนการทั้งหลายให้เป็นระบบสร้างมาตรฐานวิชาชีพ จริยธรรมและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ รวมทั้งการติดตามประเมินผล ตลอดจนการให้บริการข้อมูลแก่คู่พิพาทผู้ใช้บริการ ประการที่สอง ด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะต้องมีคุณสมบัติและคุณภาพซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างเหนือชั้นทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ขั้นสูง คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นหัวใจของการสร้างความศรัทธาต่อคู่พิพาทผู้ใช้บริการ โดยองค์กรควบคุมวิชาชีพจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานคุณสมบัติเบื้องต้นและคุณสมบัติพิเศษของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพรวมทั้งการกำหนดทิศทางการพัฒนา ผลการศึกษามีข้อค้นพบสาระสำคัญที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ประเด็นการยกระดับผู้ไกล่เกลี่ยสู่การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) พบว่า การทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งได้เช่นเดียวกับอาชีพผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ซึ่งต่างทำหน้าที่ระงับข้อพิพาททางเลือก เพียงแต่อนุญาโตตุลาการทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทคล้ายกับผู้พิพากษา ในขณะที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาคู่พิพาทให้แสวงหาแนวทางให้คู่พิพาทตกลงร่วมกัน

ยุติหรือระงับข้อพิพาทเกิดขึ้น การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ดี ต้องมีความรู้หลากหลาย ทั้งความรู้ในเรื่องที่คู่พิพาทมีข้อพิพาทต่อกัน การมีความเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคู่พิพาท ต้องได้รับการอบรมฝึกฝนการทำหน้าที่และต้องผ่านประสบการณ์การไกล่เกลี่ยมาอย่างยาวนาน ต้องมีศิลปะและจิตวิทยาในการโน้มน้าวให้คู่พิพาทสามารถหาทางเจรจาตกลงกันให้ได้ รวมทั้งต้องมีทักษะในการแก้ไขสถานการณ์ความตึงเครียด เพื่อลดระดับความรุนแรงวิวาทะในการเจรจาในการประชุมไกล่เกลี่ยให้เกิดบรรยากาศ การปรึกษาปรองดองมุ่งแก้ปัญหาข้อพิพาทให้เกิดสันติสุขและฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2004) ซึ่งผู้บริหารในภาคธุรกิจ เห็นว่า ควรมีการจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ขึ้นในประเทศไทยมานานแล้ว โดยเฉพาะตั้งแต่เมื่อประเทศไทยประสบปัญหาการเงินและการคลังเมื่อประมาณปี พ.ศ.2540 เพราะจะช่วยให้ธุรกิจที่มีข้อพิพาททางการเงินสามารถหาทางเจรจาตกลงแก้ไขข้อพิพาททางธุรกิจด้านการเงินได้มากยิ่งขึ้น สามารถใช้เป็นช่องทางหลีกเลี่ยงไม่ต้องมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลซึ่งนอกจากใช้เวลายาวนานและไม่สามารถกำหนดเวลาสิ้นสุดของคดีความได้ว่าจะแล้วเสร็จเมื่อใดแล้ว ยังสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ตลอดจนทำให้ภาคธุรกิจเสียโอกาสเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถวางแผนทางธุรกิจ ในอนาคตได้ เป็นเหตุให้ทุนและทรัพย์สินพิพาทภาคเอกชนต้องถูกกักอยู่ในกระบวนการยุติธรรมจำนวนมากยาวนานโดยไม่จำเป็น ประโยชน์การมีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะทำให้โอกาสภาคธุรกิจหรือคู่พิพาท สามารถเจรจาตกลงได้สำเร็จและหาข้อยุติได้มากและเร็วยิ่งขึ้น มีความประหยัดทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่าย แม้คู่พิพาทจะต้องเสียเงินค่าบริการบ้างก็ตาม ก็มีความคุ้มค่ากว่าที่ข้อพิพาทไม่สามารถตกลงกันได้และถูกผลักให้เข้าสู่กระบวนการทางการศาล หรืออนุญาโตตุลาการซึ่งต้องใช้เวลาในการสืบพยานนานพอสมควร ในขณะที่ผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งให้แก่คู่พิพาทนั้น ยังมีข้อจำกัดอยู่มากในการไกล่เกลี่ยคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทจำนวนสูง เช่น คดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทนับหลายร้อยล้านบาทหรือสูงกว่านั้นเป็นต้น ซึ่งมักเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อน ฉะนั้นการได้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีความรู้ความสามารถอย่างผู้ประกอบวิชาชีพจะทำให้คู่พิพาทมีโอกาสเจรจาตกลงเกิดขึ้นได้มากกว่าผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นผู้ประนีประนอมที่ศาลจัดตั้งให้ที่เป็นเพียงอาสาสมัครเสียสละเวลามารับใช้สังคมเท่านั้น (Office of Planning and Budget, 2019)

2. ประเด็นคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) พบว่า หากประเทศไทยจะมีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) เกิดขึ้นคู่ขนานกับผู้ประนีประนอม (Conciliator) เพื่อเพิ่มช่องทางเลือกใหม่อีกทางหนึ่งให้แก่คู่พิพาท โดยยังคงให้ผู้ประนีประนอม (Conciliator) ตามเดิมนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะต้องมีคุณสมบัติหรือศักยภาพสูงเหนือชั้นในลักษณะที่แตกต่างจากเดิม อย่างมากกว่าผู้ประนีประนอมที่ศาลแต่งตั้งให้เนื่องจากเป็นผู้ประกอบวิชาชีพและได้รับค่าตอบแทนจากคู่พิพาท อาทิต้องสามารถยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความหรือข้อตกลงระงับข้อพิพาทให้แก่คู่พิพาทได้ เพราะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในความเป็นกลางแก่คู่พิพาท (Rungrueangphadung, 2018) ป้องกันความหวาดระแวงการเอาเปรียบระหว่างกันหากให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความหรือข้อตกลง ในด้านคุณวุฒิการศึกษา อย่างน้อยต้องจบการศึกษาปริญญาตรี ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพเป็นผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ก็จะเป็นจุดแข็งหรือข้อเด่นของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพผู้นั้น แต่ไม่จำเป็นต้องจบ

การศึกษาระดับเนติบัณฑิตหรือปริญญาโท ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันสร้างความเชื่อถือให้แก่คู่พิพาทว่าผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพมีความรู้ความสามารถในการยกร่างสัญญาประนีประนอมและข้อตกลงที่มีความสลับซับซ้อนได้ ในด้านประสบการณ์ ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ต้องเป็นผู้เคยผ่านการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ถึง 5 ปี และจะต้องเป็นผู้ที่เคยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมของสำนักงานศาลยุติธรรมมาแล้ว ซึ่งต้องมีผลงานการไกล่เกลี่ยในแต่ละปีไม่น้อยกว่า 10 คดี (Alternative Dispute Resolution Office, 2013)

3. ประเด็น องค์กรวิชาชีพกำกับและควบคุมผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.) พบว่า ในกรณีมีการจัดตั้งผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) เกิดขึ้น ศาลยุติธรรมก็จะต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการกำกับควบคุมตรวจสอบผู้ประกอบวิชาชีพการไกล่เกลี่ยเพื่อเป็นหลักประกันและ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่คู่พิพาทผู้ใช้บริการซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายว่าคู่พิพาทจะได้รับบริการจากผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพซึ่งมีความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบอย่างมืออาชีพโดยมีองค์กรหรือสถาบันที่ทำหน้าที่กำกับและควบคุมการประกอบอาชีพและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพให้มีมาตรฐานวิชาชีพทั้งด้านจริยธรรมและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ โดยองค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.) กำกับและควบคุมผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ควรเป็นองค์กรในสังกัดศาลยุติธรรมลักษณะเช่นเดียวกับ สำนักอนุญาโตตุลาการ เพราะศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่มีต้นทุนทางสังคมและภาพลักษณ์ความโปร่งใส เป็นกลางที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและศรัทธา นอกจากนี้ศาลยุติธรรมมีความชำนาญและดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมาก่อนยาวนาน ตลอดจนศาลยุติธรรมมีศาลจังหวัดและศาลแขวงทุกจังหวัด สามารถเป็นระบบเครือข่าย (net-work)ประสานงานการให้บริการ มีความแพร่หลายที่คู่พิพาทสามารถเข้าถึงยื่นเรื่องขอใช้บริการได้สะดวก ไม่ต้องลงทุนสร้างสำนักงานให้สิ้นเปลืองงบประมาณและไม่ต้องเสียงบประมาณจ้างบุคลากรจำนวนมาก ในขณะที่หากให้หน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมอื่นอาจมีข้อจำกัดด้านภาพลักษณ์ความเป็นกลาง ข้อจำกัดด้านสถานที่และบุคลากรในการให้บริการแก่คู่พิพาทได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ องค์การมหาชนได้มีคำสั่งที่ 029/2565 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 แต่งตั้งคณะรับรองเพื่อจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสาขาวิชาชีพธุรกิจบริหาร สาขางานประนีประนอมข้อพิพาทอาชีพผู้ประนอมโดยคณะรับรองดังกล่าวมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาเห็นชอบรายละเอียดของมาตรฐานอาชีพและการกำหนดระดับคุณวุฒิวิชาชีพ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบทบาทและหน้าที่ขององค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator- A.T.P.M.) ถือเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการยกระดับและมาตรฐานผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ เนื่องจากองค์กรวิชาชีพที่จัดตั้งขึ้นจะต้องสร้างความแตกต่างผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพให้เหนือชั้น ตลอดจนสร้างมาตรฐานคุณสมบัติและประมวลจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาต่อคู่พิพาทผู้ต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมการเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยขององค์กรวิชาชีพ อีกทั้งต้องมีบทบาทหน้าที่จัดทำและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเอกสารเกี่ยวกับประวัติของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ไม่ว่าวุฒิการศึกษา ประวัติการทำงานและผลงานที่กล่าวอ้าง รวมถึงตรวจสอบประวัติการกระทำผิดทางอาญาหรือทางจริยธรรมในอาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนคู่พิพาทผู้ใช้บริการสามารถตัดสินใจเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง ตลอดจนการจัดทำสารสนเทศและการนำ

ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology-I.T.) มาช่วยคู่พิพาทในการช่วยเลือกรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพที่เหมาะสม ได้รวดเร็วเพื่อเป็นตัวเลือกประกอบการตัดสินใจด้วย โดยแบ่งแยกหมวดหมู่ตามความเชี่ยวชาญในวิชาชีพและสาขาเฉพาะทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงินการบัญชี ด้านสาธารณสุข ด้านวิศวกรรม เป็นต้น แทนการที่ให้คู่พิพาทต้องอ่านจากบรรดาแฟ้มผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพเอง นอกจากนี้องค์กรวิชาชีพ(Association of Thai Professional Mediator- A.T.P.M.) จะต้องทำหน้าที่ในสร้างเกณฑ์มาตรฐานคุณสมบัติที่เหมาะสมในการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ และปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานให้ทันสมัยเหมาะต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป อยู่เสมอ เช่น การปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานด้านการศึกษา ประสบการณ์ ด้านอายุขั้นต่ำหรือขั้นสูง การสร้างมาตรฐานระดับความเชี่ยวชาญในแต่ละอาชีพเฉพาะทาง เป็นต้น (Office of Judicial Affairs, 2017)

4. ประเด็น กรอบเวลาการปฏิบัติงานของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) และระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการยุติการไกล่เกลี่ยโดยคู่พิพาท พบว่า กรอบระยะเวลาในการไกล่เกลี่ยเป็นไปเพื่อให้คู่พิพาทและผู้ไกล่เกลี่ยได้ทราบว่าในการไกล่เกลี่ย เรื่องนั้น ๆ มีกรอบระยะเวลาสูงสุดเท่าใดซึ่งไม่ควรสั้นหรือนานเกินสมควร ในประเด็นนี้พบว่า กรอบระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการไกล่เกลี่ยสูงสุดในแต่ละเรื่องไม่ควรเกิน 6 เดือนหรือการไกล่เกลี่ย 6 ครั้ง นับแต่การเริ่มเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยครั้งแรก และมีความถี่ห่างเดือนละอย่างน้อย 1 ครั้ง โดยแต่ละครั้งโดยทั่วไปไม่ควรกระชั้นเร็วกว่า 2 สัปดาห์เพื่อให้โอกาสคู่พิพาทได้มีโอกาสไปปรึกษาผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องในแต่ละฝ่าย เว้นแต่คู่พิพาทมีความประสงค์ต้องการนัดเจรจาเร็วกว่านั้นก็ให้เป็นไปตาม ความประสงค์ของคู่พิพาท ส่วนกรอบระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการยุติการไกล่เกลี่ยโดยคู่พิพาท พบว่า แม้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะเจรจาไกล่เกลี่ยต่อไปก็ตาม แต่หากกระบวนการไกล่เกลี่ยยังดำเนินไปได้ไม่มากพอ คู่พิพาทฝ่ายที่ไม่ประสงค์จะเจรจาไกล่เกลี่ยจะขอยุติและออกจากกระบวนการไกล่เกลี่ยยังไม่ได้ โดยจะต้องอยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยไปอย่างน้อย 3 เดือน จึงจะขอยุติและออกจากกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ เนื่องจากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ร่วมออกค่าใช้จ่ายชำระค่าธรรมเนียมการไกล่เกลี่ยด้วย และเพื่อให้มั่นใจได้ว่าการขอยุติการไกล่เกลี่ยเป็นไปอย่างรอบคอบและมีเหตุผล

5. ประเด็นอัตราค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) พบว่า อัตราค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ สามารถยึดโยงเทียบเคียงกับอัตราค่าธรรมเนียมของอนุญาโตตุลาการได้ เนื่องจากการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทกับการระงับข้อพาทโดยอนุญาโตตุลาการต่างก็เป็น การระงับข้อพิพาททางเลือกทำนองเดียวกัน แต่อัตราค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพไม่ควรเท่าหรือใกล้กับอัตราค่าธรรมเนียมของอนุญาโตตุลาการ เพราะมีบทบาทหน้าที่ เนื้องาน และความซับซ้อนยุ่งยากน้อยกว่า ของอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้ ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่องอัตราค่าป่วยการอนุญาโตตุลาการฯ ของสถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2564 ลงวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2564 ข้อ 5 ได้กำหนดค่าป่วยการอนุญาโตตุลาการสำหรับอนุญาโตตุลาการคนเดียว สำหรับข้อพิพาทไม่มีทุนทรัพย์หรือทุนทรัพย์ไม่เกิน 1,000,000 บาท เป็นเงิน 10,000 บาท ข้อพิพาททุนทรัพย์ 1,000,001 ถึง 2,500,000 บาท เป็นเงิน 10,000 + ร้อยละ 1 ส่วนที่เกิน 1,000,000 และทุนทรัพย์ 2,500,001 ถึง 5,000,000 บาท เป็นเงิน

25,000 + ร้อยละ 2 ส่วนที่เกิน 2,500,000 บาท นอกจากนี้การกำหนดให้อัตราค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพสูงใกล้เคียงกับอัตราค่าธรรมเนียมของอนุญาโตตุลาการยังเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่จูงใจคู่พิพาทที่จะต้องนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการชี้ขาดโดยอนุญาโตตุลาการ สำหรับอัตราค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพควรมีสัดส่วนสูงสุดไม่เกินร้อยละ 50 ของอัตราค่าธรรมเนียมของอนุญาโตตุลาการ เพื่อจูงใจคู่พิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และเป็นภาระแก่คู่พิพาทมากเกิน แต่ไม่ควรต่ำกว่าร้อยละ 30 ของอัตราค่าธรรมเนียมของอนุญาโตตุลาการ เพราะจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ขาดแรงจูงใจในการพัฒนาตนในการก้าวสู่ความเป็นมืออาชีพ อย่างไรก็ตาม แม้การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทไม่สามารถหาข้อยุติลงได้ก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพก็ควรมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนเต็มตามอัตราที่กำหนด เพราะถือได้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพปฏิบัติหน้าที่แล้ว ในขณะที่ความเห็นข้างน้อย เห็นว่า เมื่อไม่สามารถหาข้อยุติลงได้ ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพควรมีส่วนแบ่งเบาภาระเงินค่าธรรมเนียมให้แก่คู่พิพาทโดยควรมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนลดหย่อนลงเหลือร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 30 ของอัตราที่กำหนด เป็นต้น

6. ประเด็นมาตรการลงโทษคู่พิพาทที่กระทำฉ้อฉลผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพเพื่อหลีกเลี่ยงค่าตอบแทนเต็มจำนวน พบว่า มีความเห็นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ควรมีบทบัญญัติทางอาญาลงโทษคู่พิพาทที่ไม่สุจริตการทำการฉ้อฉลแกล้งไม่ตกลงเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายเงินค่าตอบแทนแก่ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพตามส่วนที่ควรจะได้เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพในลักษณะการฉ้อโกงเจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 349 ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ไม่ควรมีบทบัญญัติทางอาญาเพราะผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพสามารถเรียกร้องทางแพ่งในค่าตอบแทนส่วนที่ยังขาดอยู่ได้อยู่แล้ว และการมีบทบัญญัติทางอาญาอาจทำให้คู่พิพาทเกรงการถูกดำเนินคดีอาญา ทำให้ไม่จูงใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

แนวทางเลือกที่เป็นทางออกของสังคมปัจจุบันไทย

สภาพการณ์เกิดขึ้นกับประเทศไทย ผู้ประนีประนอม (Conciliator) ในศาลยุติธรรมมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถอยู่มากในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทคดี ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นทางเลือก อีกทางหนึ่งในการอำนวยความยุติธรรมให้คู่พิพาทในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในศาลยุติธรรมไทย แต่ทั้งนี้ต้องสร้างปัจจัยเอื้อสองประการเพื่อให้แนวคิดดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์ไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริงประกอบด้วยปัจจัยเอื้อทั้งด้านองค์กร (Organization) และด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย (Professional Mediator) โดยปัจจัยเอื้อด้านองค์กร (Organization) มีหน้าที่กำกับ ควบคุมผู้ประกอบอาชีพผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ(Professional Mediator) ทำหน้าที่องค์กรวิชาชีพ(Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.) ส่วนปัจจัยเอื้อด้านผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) จะเป็นเรื่องคุณสมบัติและสมรรถนะของผู้ไกล่เกลี่ย สรุปได้ ดังนี้

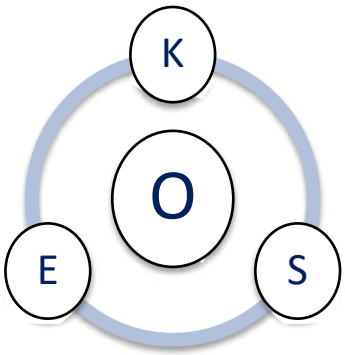

รูปภาพที่ 1 OKES Model

O = Organization หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่กำกับควบคุมผู้ประกอบอาชีพผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ทำหน้าที่องค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator A.T.P.M.)

K = Knowledge หมายถึง ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต้องสำเร็จการศึกษาขั้นต่ำระดับปริญญาตรี และต้องสามารถยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความได้

E = Experience หมายถึง คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ต้องเป็นผู้เคยผ่านการไกล่เกลี่ยในศาลยุติธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ถึง 5 ปี และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมของสำนักงานศาลยุติธรรม

S = Skill หมายถึง ทักษะความสามารถเฉพาะทาง หรือความสามารถพิเศษโดยปัจจัยเอื้อด้านองค์กร (Organization) โดยจะต้องมีองค์กรวิชาชีพ (Association of Thai Professional Mediator) ซึ่งเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยสู่วิชาชีพ โดยมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

1. จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและผลงานของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพกับตรวจสอบความถูกต้อง
2. กำหนดมาตรฐานคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ ตั้งแต่ด้านการศึกษา ด้านประสบการณ์ และด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง
3. กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ อีกทั้งกรอบเวลาในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและเงื่อนเวลาที่เหมาะสมต่อการยุติกระบวนการไกล่เกลี่ย รวมทั้งอัตราค่าธรรมเนียมและค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ย
4. การจัดทำมาตรฐานจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย
5. การสรรหาคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพและการขึ้นทะเบียน
6. การจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมเพื่อจัดทำหลักสูตรและการฝึกอบรมการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ

ปัจจัยเอื้อด้านคุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ย(Professional Mediator) ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจะต้องมีคุณสมบัติและคุณภาพซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างเหนือชั้นทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ขั้นสูง คุณสมบัติผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นหัวใจของการสร้างความศรัทธาต่อคู่พิพาทผู้ใช้บริการ โดยควรมีคุณสมบัติเบื้องต้น ดังนี้

1. ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องจบปริญญาตรีอย่างน้อย 1 ปริญญาตรี และสามารถยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือข้อตกลงระงับข้อพิพาทได้

2. ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องเป็นผู้ผ่านการได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประนีประนอมของสำนักงาน ศาลยุติธรรมมาแล้วและมีประสบการณ์ไกล่เกลี่ยกับมีผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ยจำนวนตั้งแต่ 10- 20 คดี

3. ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ยขององค์กรวิชาชีพ(Association of Thai Professional Mediator)

4. มีทักษะ หรือความรู้พิเศษเฉพาะทางเกี่ยวกับข้อพิพาท

สรุป

จากที่ได้ทำการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพ (Professional Mediator) ควรจะมีขึ้นในประเทศไทยมานานแล้ว เช่นเดียวที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงปลายทศวรรษ 1960 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนานใหญ่ ส่งผลก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมายอย่างรวดเร็ว โดยในช่วงเริ่มต้นการวางรูปแบบของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยส่วนใหญ่เริ่มจากคดีหรือความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา ต่อมาได้มีแนวความคิดของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวศาลในมลรัฐต่าง ๆ ประสบปัญหาเกี่ยวกับคดีความที่มีอยู่มากมาย ในขณะที่ทรัพยากรของศาลมีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นจำนวนผู้พิพากษาและสถานที่ในการพิพากษาคดี ทำให้มีคดีที่คั่งค้างอยู่ในศาลจำนวนมาก รวมตลอดถึงทำให้คู่ความมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และความสิ้นเปลืองเวลาส่งผลกระทบต่อธุรกิจของคู่ความและระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม จึงเกิดแนวความคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเชิงบังคับมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อคดีบางประเภท มีการตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับของศาลให้นำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงบังคับแก่คดี หรืออาจทำได้โดยข้อตกลงระหว่างคู่กรณี โดยกำหนดไว้ในสัญญาว่า หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญา ให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาก่อนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้มีกระบวนการดังกล่าวตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อีกทั้งไม่สามารถกำหนดเวลาสิ้นสุดของคดีความได้อีกด้วยว่าจะแล้วเสร็จเมื่อใด ทำให้ไม่สามารถวางแผนทางธุรกิจในอนาคตได้ การมีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพแม้คู่พิพาทจะต้องเสียเงินค่าบริการบ้างก็ตาม แต่ก็มีความคุ้มค่ากว่าการที่ข้อพิพาท ไม่สามารถตกลงกันได้และต้องถูกผลักให้เข้าสู่กระบวนการทางการศาล หรือกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการซึ่งต้องใช้เวลาในการสืบพยานนานเช่นกัน

สภาพการณ์ข้างต้นที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกามีส่วนคล้ายคลึงที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปัจจุบันที่ผู้ประนีประนอม (Conciliator) ในศาลยุติธรรมมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถอยู่มากในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทคดีหรือข้อพิพาทที่มีความสลับซับซ้อน ฉะนั้น การมีผู้ไกล่เกลี่ยวิชาชีพจึงเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในการอำนวยความยุติธรรมให้คู่พิพาทในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในศาลยุติธรรมไทย

References

Alternative Dispute Resolution Office, *The Office of the Judiciary. (2013). Handbook of The Center of Reconciliation and Peaceful Means*. Bangkok: Tana press Co., Ltd.

Chantara-Opakorn, A. (2015). *Alternative ways for Dispute Resolution: Negotiation, Mediation and Conciliation, Arbitration*. Bangkok: Faculty of Law, Thammasat University.

Manprasert, C. (2008). *Achievement evaluation on mediation system of court of justice: a case study of Civil Court, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Chiang Mai University.

Nooruangngam, P. (2013). Development of Restorative justice: A Case Study of Mediation in Resolving Administrative Disputes Enforcement in Thailand. *Journal of Thai Justice System,* 6(2), 104–106.

Nuyimsai, W. (2016). *A Comparative Study of Mediation Centre of Lawyers Council of Thailand and Buddhist Peaceful Means* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Office of Judicial Affairs, The Office of the Judiciary. (2017). *Hawaii Conciliate*. Bangkok: Tana press Co., Ltd.

Office of Planning and Budget. Court of Justice Thailand. (2019). *Annual Judicial Statistics Thailand 2019*. Retrieved July 9, 2021, from https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/196196

Phramaha Hunsa Dhammahaso. (2004). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mea Ta Chang Watershed Chiang Mai.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Rungrueangphadung, P. (2018). *Develoment of Subpaya to Enhance Efficacy of Mediation*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

Todsungnoen, J., Gluntapura, O. (2014). Factors contributing to the success of the community mediation: A case study of Khok Kham district community justice center, Mueang district, Samutsakhon province. *Journal of Social Sciences and Humanities,* 40(1), 98–113.

แนวทางการพัฒนาองค์การภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*

Guidelines for Organizational Development after the Pandemic of Coronavirus Disease 2019

[1]พรมิตร กุลกาลยืนยง, มนัญชยา ยอแซฟ และ มลทินี ตรีสอน

[1]Pornmit Kulkalyuenyong, Mananchaya Joseph and Montinee Treesorn

[1]มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

[1]North Bangkok University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: pornmit.ku@northbkk.ac.th

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศและองค์การธุรกิจทั่วไป บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาองค์การภายหลังจากที่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเสนอแนวทางใน 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารต้นทุน การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง การสร้างนวัตกรรม และการบริหารความหลากหลาย 1) การบริหารต้นทุน: องค์การสามารถใช้เครื่องมืองบประมาณและการจัดทำต้นทุนมาตรฐานในการควบคุม โดยจัดทำงบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณวัตถุดิบทางตรง งบประมาณค่าแรงทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต และงบประมาณเงินสด ส่วนการจัดทำต้นทุนมาตรฐานเพื่อให้ทราบต้นทุนของวัตถุดิบ ค่าแรงทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิตล่วงหน้า สำหรับใช้ในการบริหารการดำเนินงานในแต่ละวันให้เกิดประสิทธิผล 2) การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ: องค์การสามารถเน้นในเรื่องการสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ การปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง การสร้างความเชื่อมโยงภายใน และผลลัพธ์ 3) การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง: องค์การกระทำได้ทั้งการสร้างพันธมิตรไปข้างหน้าเพื่อให้ได้ช่องทางในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า และการสร้างพันธมิตรแบบย้อนกลับ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับผู้ขายวัตถุดิบ การควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบ และการลดต้นทุนการผลิตของสินค้า 4) การสร้างนวัตกรรม: องค์การสามารถสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมภายใน ได้แก่ ผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ การยอมรับในคุณค่าของพนักงาน ทีมงานที่มีความหลากหลาย และการให้ความเชื่อถือและความอิสระในการทำงาน 5) การบริหารความหลากหลาย: องค์การต้องบริหารความหลากหลายทางความคิดและพฤติกรรมของพนักงานที่เกี่ยวกับความรู้สึกที่โดดเดี่ยว ความกังวลเกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความกังวลเกี่ยวกับผลตอบแทน ความมั่นคงในงาน รูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน และการปรับเลื่อนตำแหน่ง

คำสำคัญ: การพัฒนาองค์การ; การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019; การบริหารต้นทุน; การปฏิบัติการ; การสร้างพันธมิตร; นวัตกรรม; ความหลากหลาย

*Received November 1, 2021; Revised February 15, 2022; Accepted February 18, 2022

Abstract

The spread of Coronavirus disease 2019 has greatly affected the development of the country and business organizations. This academic paper aims to propose guidelines for organizational development after the pandemic in 5 aspects including cost management, operational excellence management, vertical strategic alliance, innovation and diversity management. 1) Cost management: The organization can use budgeting and standard costing for Managerial control by preparing sales budget, production budget, direct raw material budget, direct labor cost budget, manufacturing overhead budget, and cash budget. The organization calculates standard costs to know cost of raw materials, direct labor and manufacturing overhead in advance for using in managing effective daily operations. 2) Operational excellence management: The organization focuses on building a cultural enabler, process continuous improvement, enterprise alignment, and results. 3) Vertical strategic alliance: The partnership can be in terms of forward vertical alliance in order to gain relationships with customers or backward vertical alliance in order to increase bargaining power with suppliers, better control of raw material quality and reduce the production cost of the products. 4) Innovation: The organization can create a culture that supports internal innovation including creative mindsets of the leaders, recognition the employees, diverse team, and building trust and giving freedom to work.5) Diversity management: The organization has to manage, in addition, the diversity of thought and behavior of employees about feelings of loneliness, the 2019 coronavirus disease infection and anxiety about income, job security, performance appraisal and promotional system.

Keywords: Oganizational Development; Coronavirus Disease 2019; Cost Management; Operations; Vertical Strategic Alliance; Innovation; Diversity Management.

บทนำ

การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ต้นปี 2563 และมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูล ณ วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2565 การระบาดทำให้มีผู้ติดเชื้อในประเทศสูงถึง 2,593,327 คน มีผู้เสียชีวิตจำนวน 22,436 คน คิดเป็นร้อยละ 0.87 (Ministry of Public Health, 2022) สถานการณ์การแพร่ระบาดนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (UNDP and UNICEF, 2020) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจสะท้อนให้เห็นได้จากอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลงร้อยละ 6.1 ในปี 2563 และภาคการท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงถึงร้อยละ 83.2 ผลกระทบด้านสังคม ได้แก่ มีคนว่างงานจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานในธุรกิจการท่องเที่ยว

สถานบันเทิง ธุรกิจอุตสาหกรรม ขนส่งและก่อสร้าง ซึ่งมีจำนวนผู้ว่างงานสูงถึง 8.4 ล้านคนในไตรมาสที่ 2 ของปี 2563 สถาบันการศึกษาถูกสั่งปิด ทำให้ต้องหยุดเรียน เลื่อนการเปิดภาคเรียน และการเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ ประชาชนมีความกังวลและหวาดระแวงซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการติดเชื้อ ส่วนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีทั้งในเชิงบวกและลบ ผลกระทบในเชิงบวก ได้แก่ การมีมาตรการห้ามเดินทาง การทำงานจากบ้าน และการสั่งปิดกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรม ทำให้มลพิษอากาศลดลง แต่ผลกระทบในทางลบ ได้แก่ การที่ประชาชนให้ความร่วมมือในการใช้หน้ากากอนามัย ทำให้เกิดขยะจำนวนมากและเป็นขยะที่มีเชื้อโรคอยู่ ซึ่งเป็นแหล่งแพร่เชื้อในอากาศอีกระดับหนึ่ง

ในปี 2563 ธุรกิจต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างมาก ซึ่งยืนยันโดยผลประกอบการของบริษัทต่าง ๆ ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์มีกำไรลดลงร้อยละ 53 (Thailand Business News, 2021) ทั้งที่เป็นบริษัทที่ได้ผ่านภาวะวิกฤตต่าง ๆ มาหลายครั้ง การแพร่ระบาดนี้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานในองค์การในหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตลาด พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคเปลี่ยนไปเป็นการซื้อของออนไลน์มากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการสัมผัสกับผู้ขาย หลายบริษัทคิดค้นสินค้าหรือบริการใหม่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกันการติดเชื้อ ปรับเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารกับลูกค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์และอีเมล์มากขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายทางการตลาด (Steimer, 2020) 2) ด้านการผลิต เนื่องจากการความต้องการซื้อของลูกค้าที่ลดลง ระบบการขนส่งและการกระจายสินค้าทำได้ยาก ทำให้ห่วงโซ่อุปทานได้รับผลกระทบ องค์การจึงขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต หรือระยะเวลาในการได้รับวัตถุดิบล่าช้า ส่งผลให้การผลิตหยุดชะงัก และลูกค้าเกิดความไม่พึงพอใจ (Ivanov, 2020) และ 3) ด้านสภาพคล่อง บริษัทต่าง ๆ โดยเฉพาะบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กไม่สามารถที่จะกู้เงินจากธนาคารเพื่อมาจ่ายค่าซื้อวัตถุดิบและหมุนเวียนในการดำเนินงาน ส่งผลให้บริษัทต่าง ๆ ต้องปิดตัวจำนวนมาก (KPMG, 2021)

ผู้เขียนบทความขอเสนอแนวทางในการพัฒนาองค์การภายหลังจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่สามารถความคุมได้แล้ว โดยการรวบรวมจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน และอธิบายเรียงตามลำดับตามคำย่อว่า COVID เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ และเข้ากับยุคที่มีการแพร่ระบาด ประกอบด้วย การบริหารต้นทุน (Cost Management – C) การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ (Operational Excellence Management - O) การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง (Vertical Strategic Alliance - V) การสร้างนวัตกรรม (Innovation - I) และการบริหารความหลากหลาย (Diversity Management - D)

แนวทางการพัฒนาองค์การตามแนวคิด COVID

การพัฒนาองค์การเป็นหัวใจหลักในการเพิ่มประสิทธิผลแก่องค์การทั้งในด้านของผลประกอบการและบุคลากร องค์การสามารถกระทำได้ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงระบบงานภายในให้เพิ่มขึ้น ทั้งในเรื่องของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การออกแบบองค์การ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ การพัฒนาภาวะผู้นำ การจัดการการเปลี่ยนแปลง การบริหารผลการปฏิบัติงาน และการสร้างความสมดุลของชีวิตการทำงาน เป็นต้น ซึ่งการพัฒนากระบวนการเหล่านั้นต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน (Minahan, 2016) ผู้เขียนขอนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาองค์การเพิ่มเติมซึ่งคาดว่าเป็นประโยชน์แก่องค์การ ดังนี้

การบริหารต้นทุน (Cost Management – C)

ธุรกิจโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นธุรกิจซื้อมาขายไป ธุรกิจการผลิต หรือธุรกิจบริการต่างต้องทำการบริหารต้นทุนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงและพัฒนาสินค้าและบริการที่มีอยู่ในปัจจุบัน หรือการผลิตหรือออกแบบสินค้าและบริการใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดราคาสินค้า การปรับปรุงผลกำไร และการวางแผนทางการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายให้เกิดประสิทธิผล (Blocher, Stout, and Cokins, 2010) ต้นทุนของแต่ละธุรกิจประกอบด้วยต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร ต้นทุนคงที่หมายถึงต้นทุนที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามระดับของกิจกรรม เช่น เงินเดือนของผู้บริหาร ค่าเช่าสำนักงาน หรือค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ถาวร เป็นต้น ส่วนต้นทุนผันแปร หมายถึงต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับของกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่นจำนวนหน่วยที่ผลิต เป็นต้น ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการบริหารต้นทุนไว้ 2 แนวทาง ได้แก่ การควบคุมด้านงบประมาณ และการจัดทำต้นทุนมาตรฐาน

การควบคุมด้านงบประมาณ (Budgeting Control): Lanen, Anderson, and Maher (2020) ได้อธิบายไว้ว่า งบประมาณเป็นเครื่องมือหนึ่งที่องค์การส่วนใหญ่ใช้ในการวางแผนและควบคุมการดำเนินงาน โดยจัดทำงบประมาณดำเนินงาน เพื่อให้ทราบถึงทรัพยากรที่ใช้ไปในการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ และจัดทำงบประมาณทางการเงิน เพื่อให้ทราบถึงแหล่งที่ได้มาและแหล่งที่ใช้ไปของเงินทุนขององค์การ การจัดทำงบประมาณในองค์การ ประกอบด้วยงบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณวัตถุดิบทางตรง งบประมาณค่าแรงทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต และงบประมาณเงินสด ผู้เขียนขอเสนอขั้นตอนในการจัดทำงบประมาณซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hillton, and Platt (2020) ดังนี้

1) ให้คำนึงถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่จะส่งผลกระทบกับผลการดำเนินงานขององค์การในปีที่จะถึง และทำการสื่อสารให้แก่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดทำงบประมาณทราบเพื่อจะได้ใช้ประกอบในการจัดทำงบประมาณ

2) ให้จัดทำงบประมาณการขายซึ่งเป็นสิ่งที่ยากที่สุด เนื่องจากต้องคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าและผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ซึ่งโดยปกติแล้วมักจะพยากรณ์ตามสินค้าแต่ละประเภทและตามเขตการขาย

3) จัดทำงบประมาณย่อยส่วนอื่น ๆ ได้แก่ งบประมาณการผลิต งบประมาณค่าแรงทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต งบประมาณค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร งบประมาณการลงทุน และงบประมาณเงินสด

4) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการทบทวนและตรวจสอบงบประมาณแต่ละประเภทว่ามีส่วนใดที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกัน

5) ทำการรวบรวมข้อมูลจากงบประมาณย่อยแต่ละประเภท เพื่อจัดทำเป็นงบประมาณในรูปแบบของงบกำไรขาดทุนและงบแสดงฐานะทางการเงิน

6) นำเสนอคณะกรรมการบริหารเพื่ออนุมัติให้ใช้ในการดำเนินงาน แต่เนื่องจากการจัดทำงบประมาณเป็นการประมาณการจากปัจจัยต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในทางปฏิบัติหากมีปัจจัยใดที่เปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดไว้ ควรต้องมีการปรับปรุงงบประมาณฉบับนั้นด้วย

Bedford (2015) ได้อธิบายว่าเมื่อมีการวางแผนทางงบประมาณแล้ว องค์การควรมีการควบคุมงบประมาณด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างแผนงบประมาณที่จัดทำไว้ล่วงหน้ากับผลการดำเนินงานจริงที่เกิดขึ้น หากปรากฏว่ามีผลต่างเกิดขึ้น องค์การควรวิเคราะห์สาเหตุของผลต่าง และหาแนวทางปรับปรุงผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น

การจัดทำต้นทุนมาตรฐาน (Standard Costing): ต้นทุนมาตรฐาน เป็นการกำหนดต้นทุนล่วงหน้าจากการประมาณการทางเทคนิค เกี่ยวกับต้นทุนวัตถุดิบ ค่าแรงทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิต สำหรับใช้ในระยะเวลาหนึ่ง ภายใต้สภาวการณ์หนึ่ง (Hillton, and Platt, 2020) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนในกรณีที่ต้นทุนสินค้ามีความผันผวนมาก Hussey, and Hussey (2017) ได้อธิบายถึงข้อดีของต้นทุนมาตรฐาน ได้แก่ 1) ใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมต้นทุน โดยทำการเปรียบเทียบกับต้นทุนจริงที่เกิดขึ้นเพื่อวัดประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และองค์การควรให้ความสำคัญกับผลต่างที่เกิดขึ้น 2) เป็นการสร้างความตระหนักแก่พนักงานถึงความสำคัญของการบริหารต้นทุน 3) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดราคาขายโดยไม่จำเป็นต้องรอต้นทุนจริงให้เกิดขึ้นจนครบซึ่งในทางปฏิบัติจะได้มาช้า และยังสามารถกำหนดนโยบายการผลิต สินค้าคงเหลือ และการวางแผนกำไรได้ และ 4) ช่วยในการจัดทำงบประมาณและการพยากรณ์ต่าง ๆ ต้นทุนมาตรฐานอาจมีข้อเสียอยู่บ้าง ได้แก่ 1) การสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมหรือประมาณการอัตราการใช้ เวลา หรือปริมาณที่จะนำมาใช้ในการคำนวณ และ 2) หากต้นทุนมาตรฐานไม่มีการปรับเป็นระยะเวลานานเพื่อให้สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริง จะส่งผลต่อมูลค่าสินค้าคงเหลือที่ไม่สะท้อนความเป็นจริง

การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ (Operational Excellence Management – O)

การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ หมายถึง การที่องค์การมีการปรับปรุงการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันภายใต้สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในยุคปัจจุบันองค์การไม่เพียงแต่ต้องสร้างผลประกอบการที่ดี ยังต้องคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทางธุรกิจด้วย ได้แก่ ลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และชุมชน เป็นต้น (Gimenez, Sierra and Rodon, 2012); Paquin, and Prouty (2015) ซึ่งเป็นนักวิจัยจากบริษัท Aberdeen Group ได้ทำการวิจัยโดยเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการที่ผลิตอาหารและเครื่องดื่มจำนวน 170 แห่ง พบว่า ความกดดันที่บริษัทเหล่านั้นต้องมีการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การลดต้นทุน (68%) การปฏิบัติตามกฎระเบียบของภาครัฐ (54%) สร้างความมั่นใจในคุณภาพสินค้าและความพึงพอใจของลูกค้า (47%) ความต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (38%) และความต้องการลดความแปรปรวนของกระบวนการดำเนินงาน (29%)

Shingo (Shingo Institute, 2021) ได้สรุปแนวคิดในการบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ (Cultural Enabler) การปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง (Process Continuous Improvement) การสร้างความเชื่อมโยงภายในองค์กร (Enterprise Alignment) และผลลัพธ์ (results)

การสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ (Cultural Enabler): การสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือในองค์การสามารถเริ่มได้จากการที่ผู้บริหารรับฟังและเรียนรู้ตลอดเวลา และให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีอิสระในการ

คิด ผู้บริหารสามารถเริ่มได้จากการสร้างบรรยากาศของการทำงานที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกมีความปลอดภัยในการทำงาน การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานที่ดี เพื่อให้สามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในองค์การ การมอบหมายอำนาจในการตัดสินใจ และการสร้างความเชื่อมั่นในตัวบุคคลทั้งที่เป็นพนักงาน ลูกค้า และคู่ค้า ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าอย่างมากมายแก่องค์การ

การปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง (Process Continuous Improvement): การปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่องมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าโดยเริ่มจากการค้นหาและการตอบสนองความต้องการของลูกค้า องค์การสามารถเริ่มจากการให้ความสำคัญในประเด็นของ 1) กระบวนการในการผลิตสินค้าหรือบริการที่ดี 2) การใช้แนวความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ในการปรับปรุงกระบวนการ เช่น แนวคิด PDCA (การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง) หรือแนวคิด DMAIC (ระบุ วัด วิเคราะห์ ปรับปรุง ควบคุม) 3) แนวคิดการทำให้กระบวนการรวดเร็วขึ้น ง่ายขึ้น ประหยัดขึ้น และดีขึ้น แต่ได้ผลผลิตที่มีมาตรฐานและคุณภาพตามที่กำหนด 4) การสร้างความมั่นใจในคุณภาพตั้งแต่เริ่มต้น โดยทำการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนส่งต่อไปยังกระบวนการผลิต เพื่อลดของเสียที่เกิดขึ้น และ 5) พยายามค้นหาความสมบูรณ์ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดโอกาสในการปรับปรุงให้ดีขึ้น

ความเชื่อมโยงภายในองค์การ (Enterprise Alignment): องค์การควรพัฒนากลยุทธ์การบริหารให้มีความเรียบง่าย สามารถเข้าใจได้ ดำเนินการได้ และมีความเป็นมาตรฐาน ทั้งนี้เพื่อลดข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยสามารถเริ่มจาก 1) การกำหนดเป้าหมายที่ยั่งยืน เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความคาดหวังของลูกค้า คู่แข่ง ตลาด เทคโนโลยี กระบวนการ และผู้บริหาร เป็นต้น และ 2) การคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องมีรูปแบบการคิดแบบวิเคราะห์และแบบสังเคราะห์

ผลลัพธ์ (results): ผู้บริหารทุกคนในองค์การควรต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในการสร้างคุณค่าให้แก่ลูกค้าซึ่งหมายรวมถึงคุณภาพ ราคา การส่งมอบ และความปลอดภัย โดยการรับฟังข้อร้องเรียนจากลูกค้าและแจ้งให้พนักงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อการแก้ไขให้ดีขึ้น และผู้บริหารควรมีการหารือผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นกับพนักงานอย่างสม่ำเสมอ

การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง (Vertical Strategic Alliance - V)

การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจแนวตั้งเป็นกลยุทธ์การเติบโตของธุรกิจรูปแบบหนึ่ง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป ตกลงทำโครงการหรือกิจกรรมร่วมกันโดยมีเหตุผลในการใช้ทักษะและทรัพยากรร่วมกัน ให้เกิดการประหยัดต่อขนาด สร้างโอกาสให้มีรายได้เพิ่ม ให้มีผลประกอบการที่ดีขึ้น ให้ลดความเสี่ยงของธุรกิจ และมีนวัตกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นในองค์การ การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง สามารถกระทำได้ทั้งการสร้างพันธมิตรไปข้างหน้า (Forward Vertical integration) การสร้างพันธมิตรแบบย้อนกลับ (Backward Vertical Integration) Hill, Schilling, and Jones (2019) ได้อธิบายไว้ว่า การสร้างพันธมิตรไปข้างหน้าทำให้องค์การได้ช่องทางในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเพื่อให้เกิดการตัดสินใจซื้อสินค้า และการสร้างพันธมิตรแบบย้อนกลับ ทำให้องค์การได้ประโยชน์ด้านการจัดหาและเป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองกับผู้ขายวัตถุดิบ การควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบ และการลดต้นทุนการผลิตของสินค้า

การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจบางครั้งอาจไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากความไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน ขาดความเข้าใจในหลักการที่ร่วมมือกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับไม่เท่าเทียมกัน วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และขาดการกำกับที่เหมาะสม (Engelbrecht, Shah, Schoen, and Nevin, 2019)

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางในการสร้างพันธมิตรในแนวตั้งซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Wheelen, Hunger, Hoffman, and Bamford (2018) ดังนี้

1) เลือกพันธมิตรด้วยความระมัดระวัง โดยพันธมิตรนั้นต้องมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

2) กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการสร้างพันธมิตรให้ชัดเจน และให้มีความเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ และกลยุทธ์ระดับหน้าที่ขององค์การ ซึ่งไม่ใช่เป็นการเน้นถึงรายได้หรือกำไรเท่านั้น แต่ควรเป็นการลดจุดอ่อนที่แต่ละฝ่ายมีอยู่

3) ทำความเข้าใจกับกระบวนการทางธุรกิจของแต่ละฝ่ายว่ามีจุดใดบ้างที่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อน การที่แต่ละฝ่ายจะสร้างคุณค่าและความสำเร็จให้เกิดขึ้นในอนาคตมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับความเชื่อถือระหว่างกัน

4) สร้างความสมดุลของผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับโดยไม่ได้คำนึงว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากัน แต่ให้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับสูงสุดจากการสร้างพันธมิตร

5) ผู้บริหารระดับสูงขององค์การพันธมิตรทั้งสองฝ่ายต้องให้การสนับสนุน และสื่อสารให้สมาชิกภายในของแต่ละองค์การเข้าใจ เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

การสร้างนวัตกรรม (Innovation – I)

Zawislak et al. (2011) ได้จำแนกนวัตกรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ นวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี และนวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยธุรกิจ ซึ่งสามารถสรุปเป็นตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเภทของนวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรม	สาระสำคัญ
นวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี	
นวัตกรรมทางเทคโนโลยี	การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบใหม่ วัตถุดิบใหม่ และผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องจักร อุปกรณ์ และส่วนประกอบใหม่
นวัตกรรมทางการปฏิบัติการ	กระบวนการใหม่ การปรับปรุงกระบวนการเดิม การนำเทคนิคที่ทันสมัยมาใช้ และผังโรงงานใหม่ เป็นต้น เพื่อให้องค์การสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่น ด้วยต้นทุนการผลิตที่ต่ำเท่าที่เป็นไปได้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภทของนวัตกรรม	สาระสำคัญ
นวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยธุรกิจ	
นวัตกรรมทางการจัดการ	การพัฒนาทักษะทางการจัดการ เพื่อลดแรงเสียดทานภายในองค์การ ได้แก่ รูปแบบการบริหารใหม่ กลยุทธ์ใหม่ การปรับปรุงการตัดสินใจ และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น
นวัตกรรมทางรายการธุรกิจ	พัฒนาวิธีการในการลดต้นทุนของรายการที่เกิดขึ้นระหว่างองค์การกับผู้ขายวัตถุดิบหรือลูกค้า

ผู้เขียนขอเสนอว่าองค์การควรสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมภายใน ดังนี้

ผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์: ผู้นำทุกระดับในองค์การต้องมีแนวคิดและสนับสนุนให้เกิดการสร้างนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา

การยอมรับในคุณค่าของพนักงาน: ความคิดสร้างสรรค์ในองค์การจะเกิดขึ้นเมื่อพนักงานรู้สึกว่าองค์การปฏิบัติกับตนอย่างยุติธรรมและให้ค่าตอบแทนที่สมเหตุผล องค์การที่มีความยืดหยุ่น รับฟังความคิดเห็นพนักงานและให้คิดนอกกรอบในสายงานตนเองเป็นการสร้างบรรยากาศของการสร้างนวัตกรรมที่ดี (Hay Group, 2005)

ทีมงานที่มีความหลากหลาย: การทำโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตามควรประกอบด้วยสมาชิกจากหลาย ๆ ส่วนงาน เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายและร่วมแก้ปัญหาให้เกิดประสิทธิผล

การให้ความเชื่อถือและความอิสระในการทำงาน: องค์การที่มีชื่อเสียงทางด้านการสร้างนวัตกรรมมักจะกำหนดให้พนักงานใช้เวลางานส่วนหนึ่งในการคิดและทำโครงการใหม่ ๆ ให้แก่องค์การ เช่น บริษัท 3M อนุญาตให้พนักงานใช้เวลาร้อยละ 15 ของเวลางานปกติในการคิดโครงการใหม่ได้ และหากพนักงานต้องการเงินทุนเริ่มแรกในการพัฒนา ทางบริษัทจะสนับสนุนให้ในวงเงินสูงถึง 50,000 ดอลลาร์สหรัฐ (Kulkalyuenyong, 2018)

ในการสร้างนวัตกรรมขององค์การบางครั้งอาจไม่ประสบความสำเร็จ Crawford, and Di Benedetto (2020) ได้ให้เหตุผลในกรณีที่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกสู่ตลาดไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก ผู้บริโภคไม่ได้รับรู้ว่ามีอะไรใหม่ ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการวางตลาดสินค้าใหม่ ไม่ได้สอบถามความต้องการของลูกค้าอย่างแท้จริง พนักงานไม่มีความสามารถและประสบการณ์ในเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์นั้น และการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมที่ไม่ได้คาดหวังของลูกค้า เป็นต้น

การบริหารความหลากหลาย (Diversity Management)

Ely and Roberts (2008) ได้อธิบายไว้ว่าสมาชิกในองค์การมีความหลากหลายในคุณลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา และสถานะทางสังคม เป็นต้น การบริหารความหลากหลายในองค์การเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมองค์การเพื่อให้เข้าใจและยอมรับในคุณค่าของความแตกต่างของพนักงานแต่ละคน และองค์การมีโอกาสได้ประโยชน์จากความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Stoner,

and Russell, 1997) เช่น องค์การสามารถสร้างพนักงานที่เก่งได้ เนื่องจากมีความหลากหลายของพนักงานให้เลือก องค์การสามารถเข้าสู่ตลาดที่หลากหลายได้ เนื่องจากพนักงานสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีความหลากหลายเช่นกัน และองค์การมีประสิทธิผลในการทำงานที่ดี เนื่องจากมีทีมงานที่มีความสามารถที่หลากหลาย ช่วยกันสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมายได้

ภายหลังจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 องค์การจะต้องบริหารความหลากหลายทางด้านความคิดและพฤติกรรมของพนักงานในประเด็น 1) พนักงานมีความรู้สึกที่โดดเดียว เป็นผลจากการสูญเสียคนในครอบครัว การขาดเพื่อนร่วมงานที่รู้ใจเนื่องจากถูกให้ออกจากงาน ซึ่งเป็นผลจากการที่องค์การมีผลประกอบการที่ไม่ดี การที่ต้องปฏิบัติตามมาตรการระยะห่างทางสังคม โดยที่พนักงานไม่สามารถทำกิจกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มกันเป็นระยะเวลาอีกหลายปีจนกว่าการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะหมดไป (Brooks et al. 2020) การที่พนักงานเกิดความโดเดี่ยวในองค์การ ส่งผลให้มีความผูกพันต่อองค์การลดลง (Ozcelik, and Barsade, 2018) องค์การจึงควรหาวิธีการให้พนักงานเกิดความผูกพันต่อองค์การด้วยการสร้างแรงจูงใจในการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ การจัดนักจิตวิทยาให้คำปรึกษาออนไลน์ หรือการเปิดโอกาสให้พนักงานได้พบปะผู้บริหารระดับสูงเดือนละครั้ง เป็นต้น 2) พนักงานมีความกังวลเกี่ยวกับการติดเชื้อ พนักงานมีความคาดหวังว่าจะได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพที่เพิ่มขึ้นจากองค์การ ในส่วนขององค์การต้องพยายามหารูปแบบการทำงานที่ทำให้พนักงานมั่นใจในความปลอดภัย อาจให้พนักงานทำงานจากกบ้านบางส่วน และจัดหาอุปกรณ์ในการประชุมสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดการรวมคนจำนวนมาก (Oprea et al. 2020) จากการสำรวจของ Shellenback, and Polovina (2020) โดยสอบถามความเห็นจากผู้บริหารจำนวน 1,188 แห่ง พบว่า องค์การวางแผนจัดการในประเด็น 1) ทำความสะอาดสำนักงานให้ปลอดเชื้อ (87%) จัดหน้ากากอนามัยให้พนักงาน (63%) มีนโยบายเว้นระยะห่าง (54%) จัดหาอุปกรณ์ป้องกันให้ เช่น ถุงมือ และเสื้อคลุม (33%) และจัดให้มีระบบระบายอากาศที่ดี (21%) และ 3) พนักงานมีความกังวลเกี่ยวกับผลตอบแทน ความมั่นคงในงาน รูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน และการปรับเลื่อนตำแหน่ง (Schwartz, Hatfield, Scoble-Williams, and Volini, 2020) องค์การควรสื่อสารแผนงานและเกณฑ์การประเมินผลและการปรับเลื่อนตำแหน่งที่ชัดเจนแก่พนักงานและให้ความเห็นย้อนกลับตลอดเวลา เพื่อให้พนักงานรับทราบถึงผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าของแผนงานและเกิดความเชื่อมั่นในองค์การ

สรุป

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก องค์การต้องปรับตัวกับผลประกอบการที่ลดลง พนักงานต้องเผชิญการการติดเชื้อ การสูญเสีย การถูกให้ออกจากงาน หรือการปิดกิจการของบางธุรกิจ ในทางกลับกันองค์การได้เรียนรู้รูปแบบของการทำงานแบบใหม่ การใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารใหม่ ๆ เป็นต้น การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่รู้ว่าจะจบเมื่อไร แต่องค์การต้องพัฒนาต่อไปทันทีที่การแพร่ระบาดได้บรรเทาลง และสามารถควบคุมได้ระดับหนึ่งแล้ว การพัฒนาองค์การสามารถกระทำได้ในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นกลยุทธ์ระดับองค์การ กลยุทธ์ระดับธุรกิจ หรือกลยุทธ์

ระดับหน้าที่ ผู้เขียนได้เสนอแนวทางใน 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารต้นทุน การบริหารความเป็นเลิศด้านการปฏิบัติการ การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจในแนวตั้ง การสร้างนวัตกรรม และการบริหารความหลากหลาย

References

Bedford, D. S. (2015). Management control systems across different modes of innovation: Implications for firm performance. *Management Accounting Research*, 28, 12-30.

Blocher, E.J., Stout, D.E., Juras, P.E. and Cokins, E. (2019). *Cost management: A strategic emphasis.* (7th ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin.

Brooks, S. K. et al. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395, 912–920.

Crawford, C.M., & Di Benedetto, C.A. (2020). *New Products Management*. (12th ed.). Ohio: McGraw-Hill Education.

Ely, R.J., & Roberts, L.M. (2008). *Shifting frames in team-diversity research: From difference to relationships.* In A.P. Brief, Diversity at work. United Kingdom: Cambridge University Press.

Engelbrecht, W., Shah, T., Schoen, A., & Nevin, M. (2019). *Strategic alliances: An essential weapon in the growth arsenal.* Retrieved October 19, 2021, from https://www2.deloitte.com.

Gimenez, C., Sierra, V., & Rodon, J. (2012). Sustainable operations: Their impact on the triple bottom line. *International Journal of Production Economics*, 140(1), 149–159.

Hay Group. (2005). *The innovative organization: Lessons learned from most admired companies.* Hay Insight Selections. Retrieved October 22, 2021, from http://www.haygroup.com.

Hill, C.W.L., Schilling, M.A., & Jones, G.R. (2019). *Strategic Management: Theory & Cases.* (13th ed.). Mason: Cengage Learning.

Hillton, R., & Platt, D. (2020). *Managerial accounting: Creating value in a dynamic business environment.* (12th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Hussey, J., & Hussey, R. (2017). *Cost and management accounting.* (2nd ed.). Basingstoke: Macmillan Press.

Ivanov, D. (2020). Predicting the impacts of epidemic outbreaks on global supply chains: A simulation-based analysis on the coronavirus outbreak (COVID-19/SARS-CoV-2) case. *Transportation Research Part E*, 136, 1-14.

KPMG. (2021). *COVID-19: A guide to maintaining Enterprise Resilience.* Retrieved November 13, 2021, from https://assets.kpmg.

Kulkalyuenyong, P. (2018). Strategies in Building Corporate Entrepreneurship. *Journal of Humanities Social Sciences*, 4(1), 1-11.

Lanen, W.N., Anderson, S.W., & Maher, M.W. (2020). *Fundamentals of cost accounting*. (6th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Minahan, M. (2016). OD: Sixty years down, and the future to go. *OD Practitioner*, 48(1), 5-10.

Ministry of Public Health, Department of Disease Control. (2022). *Coronavirus Disease (COVID-19): Thailand Situation.* Retrieved February 13, 2022, from https://ddc.moph.go.th.

Oprea, B. T. et al. (2019). Effectiveness of job crafting interventions: a meta-analysis and utility analysis. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 28(6), 723-741.

Ozcelik, H., & Barsade, S. (2018). No employee an island: Workplace loneliness and employee performance. *Academy of Management Journal,* 61(6), 2343-2366.

Paquin, R., & Prouty, K. (2015). *Achieving operational excellence in food & beverage*. Retrieved October 23, 2021, from http://justfooderp.com.

Schwartz, J., Hatfield, S., Scoble-Williams, N., & Volini, E. (2020). *Workforce strategies for post-covid recovery*. Retrieved October 23, 2021, from https://www2.deloitte.com.

Shellenback, K., & Polovina, S. (2020). *The design of work post COVID-19*. Retrieved October 23, 2021, from https://www.mercer.com.

Shingo Institute. (2021). *The Shingo model: for operational excellence*. Retrieved October 18, 2021, from https://www.academia.edu/15998513/.

Steimer, S. (2020). *How marketers are working during the pandemic. Marketing News*, Spring. Retrieved November 13, 2021, from https://www.ama.org.

Stoner, C.R., & Russell, L.A. (1997). Creating a culture of diversity management: moving from awareness to action. *Business Forum*, 22(2-3), 6-12.

Thailand Business News. (2021). *Thailand's Stock Exchange (SET)-listed companies' 2020 earnings drop*. Retrieved November 13, 2021, from https://www.thailand-business-news.com.

UNDP, & UNICEF. (2020). *Socio-economic impact assessment of COVID-19 in Thailand*. Retrieved October 17, 2021, from https://www.unicef.org/thailand/media.

Wheelen, T.L., Hunger, J.D., Hoffman, A.N., & Bamford, C.E. (2018). *Strategic management and business policy: Globalization, innovation and sustainability.* (15th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Zawislak, P.A. et al. (2011). *Innovation capabilities of the firm: The Brazilian experience.* In: 9th Globelics International Conference, November, 2011, Buenos Aires, Argentina. Proceedings of the GLOBELICS, 2011.

ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พ.ศ. 2564*

Reflection from the Election of the Subdistrict Administrative Organization (SAO), B.E. 2564

[1]ณรินทร์ งามวงษ์ และ วิทยา ชินบุตร

[1]Narin Ngamvong and Wittaya Chinnabutr

[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครสวรรค์

[2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, NakhonSawan Campus, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: nvong2020@gmail.com

บทคัดย่อ

การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย มี 2 รูปแบบใหญ่ คือ รูปแบบทั่วไป ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ เรียงจากระดับบนลงระดับล่างตามลำดับ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และรูปแบบพิเศษ มี 2 แห่ง คือ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 รัฐบาลได้อนุญาตให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่นระดับล่างขึ้น หลังจากถูกงดเว้นมาเกือบ 8 ปี คือ การเลือกตั้งของ อบต. ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 5,300 แห่ง โดยจัดเลือกตั้งพร้อมกันครั้งเดียวทั่วประเทศ (76 จังหวัด) เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ อบต. แต่ละแห่งเลือกตัวแทนของตน ได้แก่ นายก อบต. และสมาชิกสภา อบต. (ส.อบต.)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ 1) ความคาดหวังของสังคมไทยต่อการเลือกตั้ง อบต. ซึ่งได้รับการพัฒนามากกว่าในอดีต คนรุ่นใหม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง มีการตื่นตัวทางการเมือง มีการแข่งขันสูงกว่าทุกครั้ง ผู้ชนะเลือกตั้งไม่เป็นเครื่องมือของกลุ่มใด โครงการที่ดีจะได้รับการสานต่อ มีการกระจายอำนาจอย่างจริงจัง และท้องถิ่นเข้มแข็ง 2) ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้ง อบต. คือ ซึ่งมีทั้งภาพสะท้อนเชิงบวกและภาพสะท้อนเชิงลบ และ 3) แนวทางแก้ไขการเลือกตั้งของ อบต. คือ เน้นคุณสมบัติของผู้สมัครลงเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่จริงในพื้นที่ ให้โอกาสแก่คนรุ่นใหม่โดยกำหนดอายุผู้สมัครนายก อบต. 25-30 ปี ยกเลิกการห้ามดำรงตำแหน่ง 2 สมัยติดต่อกัน เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งบางรายสิ้นสภาพลง ให้เลือกตั้งใหม่โดยเร็วและมีวาระเท่าที่เหลืออยู่เท่านั้น ให้มีการเลือกตั้งนอกเขตและเลือกตั้งล่วงหน้าโดยใช้ระบบไอที ควรมีการเลือกตั้งที่ต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ ควรพิจารณาทรัพยากรของ อบต. ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และปรับปรุงระบบทะเบียนราษฎรเพื่อรองรับแนวทางดังกล่าว

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน; การเลือกตั้ง; องค์การบริหารส่วนตำบล

*Received January 3, 2022; Revised February 18, 2022; Accepted March 8, 2022

Abstract

Thailand has two main forms of local government: the general form, which is distributed throughout the country from the top to the bottom level, namely the Provincial Administrative Organization, the Municipality, and the Subdistrict Administrative Organization; and the sub-district administrative organization. (SAO) and a specific version are available in two locations: Bangkok and Pattaya. On November 28, 2021, the government authorized lower-level local elections after a nearly eight-year hiatus, namely the Elections of the Subdistrict Administrative Organization, totaling 5,300, by holding a single simultaneous election across the country (76 provinces), in order for voters in each Subdistrict Administrative Organization area to select their representatives, namely the President and members of the Sub-District Administrative Organization.

The research article consisted of the following objectives: 1) Thai society has a higher expectation for the elections of the Subdistrict Administrative Organization than in the past, with the new generation voting more frequently, being more politically involved, and being more competitive than before. Electoral winners are not instruments of any party, and they are committed to maintaining a good project with decentralization to strengthen the community; 2) Both positive and negative reflection has been received following the election of the Subdistrict Administrative Organization; and 3) The guidelines for resolving election of the Sub-District Administrative Organization include: highlighting candidates' qualifications for actual action in the field; providing opportunities for the next generation by limiting candidates' ages for the Subdistrict Administrative Organization to 25-30 years; lifting the ban for two terms in a row; when certain incumbents are terminated, they can run for re-election immediately and serve only the remaining of their term; crossing and in-advance electoral district boundaries by using IT system; a constant and consistent election; distributing resources of the Subdistrict Administrative Organization appropriately for the area and enhancing the civil registration system to accommodate such an approach.

Keywords: Reflection; Election; Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

ระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น (State Administration Act, B.E. 2534, 1991) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปกครองส่วนท้องถิ่น มี 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วน

จังหวัด 2) เทศบาล 3) องค์การบริหารส่วนตำบล 4) กรุงเทพมหานคร 5) เมืองพัทยา บทความนี้เน้นกล่าวถึงเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นระดับตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act, B.E. 2537, 1994) โครงสร้างครั้งนั้น ประกอบด้วย 1) สภา อบต. มีสมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนหมู่บ้านละ 2 คน 2) คณะกรรมการบริหาร มีกำนันเป็นประธานโดยตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านอีกไม่เกิน 2 คน และสมาชิกสภาที่มาจากการเลือกตั้งอีกไม่เกิน 4 คน รวมมีคณะกรรมการบริหารไม่เกิน 7 คน ต่อมา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ถึงฉบับที่ 3 ให้สมาชิกสภา อบต. มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และให้คณะกรรมการบริหารมาจากความเห็นชอบของสภา อบต. ครั้นช่วงปลาย พ.ศ. 2546 รัฐสภาได้ผ่านกฎหมายท้องถิ่น 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ 3) พระ ราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 12) และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 5) โดยสาระสำคัญของกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ คือการกำหนดให้ฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่น โดยเหมือนกันหมดทั้งประเทศ ฉะนั้น โครงสร้างของ อบต. ตั้งแต่ช่วงปลาย พ.ศ. 2546 - 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ประกอบด้วย 2 ฝ่าย คือ (1) ฝ่ายบริหารและทีมงาน หัวหน้าฝ่ายบริหาร คือ นายก อบต. (2) ฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สมาชิกสภา อบต. (ส.อบต.) ทั้งสองฝ่ายมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในพื้นที่ และมีวาระการทำงาน 4 ปีเท่ากัน

ปรากฏว่าเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เกิดการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แล้วได้ออกประกาศ คสช. ฉบับที่ 85/2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 (Notification of the National Council for Peace and Order No. 85/2014, 2014) ส่งผลให้การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีการเลือกตั้งอีกเลย ทั้งที่กาลต่อมาผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นทั้ง 5 รูปแบบ ได้หมดวาระลงมานาน แต่ คสช. ไม่เปิดให้มีการเลือกตั้ง เหตุผลที่อ้างคือกลัวเกิดบรรยากาศความขัดแย้งในบ้านเมือง โดยยังคงใช้วิธีแต่งตั้งหรือให้รักษาการณ์เรื่อยมา จึงเห็นได้ว่าเมื่อเกิดมี คสช. ขึ้น ท้องถิ่นจำนวนมากต่างก็มีปัญหาที่หมักหมมอยู่ อาทิ สิทธิปกครองตนเองของประชาชน การถูกเก็บกดไม่ให้มีโอกาสได้เลือกตั้งผู้บริหารและสภาท้องถิ่น เป็นต้น ครั้นเมื่อ คสช. หมดอำนาจลง จึงได้มีการเลือกตั้งระดับชาติ คือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 (Royal Decree to have Election of Members of the House of Representatives is general, B.E. 2562, 2019) จนกระทั่งมีรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้จัดให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่นขึ้น หลังจากที่งดเว้นมานาน ราว 6 ปีเศษ โดยจัดให้มีเฉพาะการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ก่อน เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2563 (Notification of the Election Commission Re: Set to have Election of Members of the Provincial Administrative Organization Council and Chief Executive of the Provincial Administrative Organization, 2020) ต่อมาอีก 3 เดือนเศษ กกต. ได้จัดให้การเลือกตั้งเทศบาล เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2564 (Notification of the Election

Commission Re: Set to have Election of Members of the Municipal Council and Mayors, 2021) และเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2564 กกต. ประกาศให้มีการเลือกตั้ง อบต. ขึ้น ในวันอาทิตย์ที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 โดยกำหนดวันสมัครรับเลือกตั้งระหว่างวันที่ 11-15 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ถือเป็นการเลือกตั้งท้องถิ่น ลำดับที่ 3 ต่อจากการเลือกตั้งของ อบจ. และของเทศบาล (Notification of the Election Commission Re: Set to have Election of Members of the Subdistrict Administrative Organization Council and the Subdistrict Administrative Organization, 2021)

เนื่องจาก อบต. เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนมากที่สุด (5,300 แห่ง) เมื่อเปรียบเทียบกับ อบจ. ซึ่งมี 76 แห่ง เทศบาล 2,472 แห่ง กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา อีก 2 แห่ง ถึงแม้ว่า อบต. เป็นท้องถิ่นขนาดเล็กก็ตาม แต่มีความสำคัญมาก เพราะว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นชนบทมากที่สุด จึงควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ด้วยว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง ซึ่งโดยทั่วไปเมื่อมีขนาดเล็ก ย่อมพอเหมาะที่จะทำให้คนท้องถิ่นรู้สึกเป็นตัวของตนเอง เข้าใจ และเข้าถึงคนอื่นๆ ที่ร่วมกันประกอบเป็นการปกครองขนาดที่เล็ก สามารถทำให้ท้องถิ่นเป็นการปกครองร่วมกันของประชาชนโดยตรงได้ง่ายขึ้น (Schumacher, 1993) แม้รูปแบบ อบต. ที่เป็นองค์กรขนาดเล็กหรือระดับล่าง แต่ก็ถือว่าเป็นแหล่งฝึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน ตลอดจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชาติอีกด้วย ในทางรัฐศาสตร์ถือว่าประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญของระบอบประชาธิปไตยของประเทศและเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยในระดับชาติ (Mill, 1957) สาเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า หน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง ควรปักธงการพัฒนาและ/หรือให้ความสำคัญกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อบต. ให้มากยิ่งขึ้น การปกครองในเมืองขนาดเล็กหรือในองค์กรท้องถิ่นขนาดย่อม ควรจะต้องหาโอกาสเพิ่มบทบาทของประชาชน ในการดูแลบริหารบ้านเมืองให้มากยิ่งขึ้น (Dahl, and Tufte. 1973) กล่าวคือ การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้น จะต้องให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความคิดเรื่องความเป็นอิสระในท้องถิ่น (Local Autonomy) เข้ากับเป้าหมายในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (Popular Responsiveness) เพื่อให้การปกครองท้องถิ่นเป็นวิถีทางในการรับประกันเสรีภาพของประชาชน ในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลส่วนกลาง และเป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งท้ายที่สุดจะทำให้เกิดการศึกษาทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นด้วย (Heywood, 2000)

ทั้งนี้ ปัญหาการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเกิดขึ้นนับตั้งแต่มีการยึดอำนาจใน พ.ศ. 2557 ที่ทำให้การเลือกตั้งท้องถิ่นทุกระดับหยุดชะงักลง เป็นช่วงเวลายาวนานกว่า 8 ปี ปฏิเสธไม่ได้ว่าการแช่แข็งการเมืองท้องถิ่นที่ผ่านมา ทำให้บทบาทความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกลดทอนลง มีนโยบายและการควบคุมโดยรัฐส่วนกลางเพิ่มสูงขึ้น รัฐมีอำนาจต่อรองทางการเมืองในระดับพื้นที่ ข้าราชการมีอำนาจเหนือการตัดสินใจของประชาชน กฎและระเบียบต่างๆ มีการออกแบบให้ยึดโยงกับราชการส่วนภูมิภาค ส่งผลให้ท้องถิ่นทำงานไปตามหน้าที่ ทำให้นโยบายสาธารณะที่ก้าวหน้าต้องพบเจอกับข้อจำกัดมากมาย จากบริบทที่ได้กล่าวมา นำมาสู่แรงจูงใจให้มีการเขียนบทความเรื่องนี้ขึ้น เพื่อมุ่งแสดงทัศนะเกี่ยวกับภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งของ อบต. พ.ศ. 2564 ว่ามีอะไรบ้าง ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งนี้เป็นอย่างไร และแนวทางแก้ไขการ

เลือกตั้งของ อบต. ในอนาคต ควรจะเป็นเช่นไร อย่างไรก็ดี สารัตถะของบทความอาจเป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่สนใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งท้องถิ่นในระดับ อบต. นักการเมืองท้องถิ่น บุคลากรหรือหน่วยงานของ กกต. กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้เป็นอนุข้อมูลในการปรับปรุงหรือพัฒนาสำหรับภารกิจหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ อบต. ตามที่เห็นสมควรต่อไป รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้กับการเลือกตั้งท้องถิ่นระดับอื่นได้อีกด้วย

ฉะนั้น เพื่อให้ท่านผู้อ่านมีความเข้าใจยิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปสู่ประเด็นสำคัญของบทความ จึงขอกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ (1) แนวคิดหรือหลักการเกี่ยวกับ อบต. (2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น และ (3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังของสังคม ดังนี้

แนวคิดหรือหลักการเกี่ยวกับ อบต.

อบต. หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่มีพื้นที่ครอบคลุมตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะพื้นฐาน (Office of the Royal Society, 2011) จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ 1) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 7 พ.ศ. 2562 คือ (1) ต้องทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดสิ่งปฏิกูล ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ ป้อง กันและบรรเทาสาธารณภัย ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้ สูงอายุและผู้พิการ คุ้มครอง ดูแล บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุง รักษาศิลปะ จารีตประ เพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นตามความจำเป็นและสมควร (2) อาจจัดทำในกิจการในเขต อบต. เช่น ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตร ให้มีและบำรุงไฟฟ้า หรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว บำรุง และส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร การคุ้มครอง ดูแล และรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณะ สมบัติแผ่นดิน หาผล ประโยชน์จากทรัพย์สินของ อบต. ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์ การท่อง เที่ยว การผังเมือง 2) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์ กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง จัดให้มีบำรุงและรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ จัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม ที่จอดรถ การสาธารณูปโภค การก่อสร้างอื่นๆ การสาธารณูปการ การส่งเสริม การฝึกและการประกอบอาชีพ การพาณิชย์และการส่งเสริมการลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดการศึกษา การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรีและคนชรา การบำรุง รักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดี การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัด และการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การส่งเสริมกีฬา การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย การสาธารณสุข การอนามัย

ครอบครัวและการรักษาพยาบาล การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ การจัดให้มีและการควบคุมการฆ่าสัตว์ การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การอนามัย โรงมหรสพและสาธารณสถานอื่นๆ การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การขนส่ง และการวิศวกรรมจราจร การดูแลรักษาที่สาธารณะ การควบคุมอาคาร การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนดศักยภาพ และความพร้อมของ อบต. ในการพัฒนาท้องถิ่น โครงสร้างของ อบต. ประกอบด้วย สภา อบต. และนายก อบต. สภา อบต. มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในหมู่บ้าน จำนวนสมาชิก ส.อบต. มีไม่เกิน 6 คน วาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี โดยมีประธานสภา อบต. 1 คน และรองประธานสภา อบต. 1 คน ซึ่งเลือกจาก ส.อบต. แล้วให้นายอำเภอแต่งตั้ง สภา อบต. มีอำนาจหน้าที่ (1) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล ร่างข้อบัญญัติ ร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพิ่มเติม (2) ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารให้เป็นไปตามนโยบายแผนพัฒนาตำบล กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ (3) เลือกประธานสภา อบต. รองประธานสภา อบต. และเลขานุการสภา อบต. (4) รับทราบนโยบายของนายก อบต. ก่อนนายก อบต. เข้ารับหน้าที่ และรับทราบรายงานแสดงผลการปฏิบัติงานตามนโยบายของนายก อบต. ที่ได้แถลงไว้ต่อสภา อบต. เป็นประจำทุกปี (5) ตั้งกระทู้ถามนายก อบต. หรือรองนายก อบต. อันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ (6) เสนอข้อบัญญัติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อให้นายก อบต. แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร อบต. โดยไม่มีการลงมติได้ (7) เลือกปลัด อบต. หรือ ส.อบต. คนใดคนหนึ่งเป็นเลขานุการสภา อบต.

นายก อบต. มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในเขต อบต. มีวาระ 4 ปี ดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน 2 สมัย เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารของ อบต. สามารถแต่งตั้งผู้ช่วยดำเนินการที่ไม่ใช่ ส.อบต. เป็นรองนายก อบต. 2 คน และเลขานุการนายก อบต. 1 คน นายก อบต. มีอำนาจหน้าที่ (1) ก่อนเข้ารับตำแหน่ง ต้องแถลงนโยบายต่อสภา อบต. โดยไม่มีการลงมติ หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้ทำหนังสือแจ้งต่อ ส.อบต. ทุกคน และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภา อบต. เป็นประจำทุกปี (2) ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารราชการของ อบต. ตามกฎหมาย และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้าง (3) นายก อบต. และรองนายก อบต. หรือผู้ที่นายก อบต. มอบหมาย มีสิทธิเข้าประชุมสภา อบต. และมีสิทธิแถลงข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของตนต่อที่ประชุม แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน (4) กรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งประธานสภา อบต. และรองประธานสภา อบต. หรือสภา อบต. ถูกยุบ หากมีกรณีที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งปล่อยให้เนิ่นช้าไปจะกระทบต่อประโยชน์สำคัญของราชการหรือราษฎร นายก อบต. จะดำเนินการไปพลางก่อนเท่าที่จำเป็นก็ได้ (Department of Local Administration, 2021) สรุปได้ว่า อบต. เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีการจัดระบบการ

บริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โครงสร้างบริหารประกอบด้วย นายก อบต. และสภา อบต.

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น

ประชาธิปไตยท้องถิ่น หมายถึง การปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องของการมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดชีวิตของตนเอง ภายใต้ขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่มิได้หมายถึงว่าประชาชนในท้องถิ่นจะเป็นอิสระจากอำนาจรัฐที่สามารถกระทำการต่างๆ ได้ตามอำเภอใจ เพราะในความเป็นจริงแล้ว การกระทำของประชาชนจะต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อหน้าที่ความเป็นพลเมืองที่ดีของตนเองด้วย “ความเป็นพลเมืองที่ดี” หมายถึง การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิทธิหน้าที่และสิทธิประโยชน์ของการเป็นที่อยู่อาศัยของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์โดยวิธีการของการเกิดหรือสัญชาติ (Birch, 2007) ประชาธิปไตยท้องถิ่นประกอบด้วย 2 หลักการสำคัญ (1) หลักการว่าด้วยการมีผู้แทน คือ การที่ประชาชนในท้องถิ่นเลือกผู้แทนของตนเข้าไปเพื่อใช้อำนาจ และผู้แทนเหล่านั้นยังต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อประชาชนในพื้นที่ (2) หลักการมีส่วนร่วม คือ ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการโต้เถียงสาธารณะในประเด็นที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่นและเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ กล่าวได้ว่าการปกครองขนาดเล็กที่เหมาะสมสำหรับการปกครองตนเองได้ดีที่สุด ก็คือการปกครองเมืองแบบท้องถิ่นนั่นเอง (Dahl, 1967) ทั้งนี้ หลักประชาธิปไตยท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น การกำหนดให้กิจกรรมบางประเภทของท้องถิ่นต้องผ่านการปรึกษาหารือจากประชาชนก่อน หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรวมถึงการเชิญผู้เชี่ยวชาญต่างๆ มาให้ข้อมูลแก่ประ ชาชนในแต่ละโครงการของท้องถิ่น (Michel, 2002) ประชาธิปไตยท้องถิ่นมีข้อดีที่สำคัญที่สุดอยู่ที่เรื่องของการทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น มากกว่าจะเป็นเพียงแค่ผู้รอรับผลประโยชน์สาธารณะ หรือผู้ปฏิบัติตามนโยบายที่ผู้ปกครองได้ให้เอาไว้ (Cunningham, 2002) สรุปได้ว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น หมายถึง การที่ประชาชนตระหนักในความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน ยื่นมือเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อทุกคนในท้องถิ่นของตน สาระสำคัญของประชาธิปไตยในส่วนท้องถิ่นนั้นต้องเป็นการปก ครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง เนื่องจากท้องถิ่นมีขนาดเล็ก ใกล้ชิดกับประชาชน และท้องถิ่นยังสามารถกำหนดกระบวนการทำงานของตัวเองได้ เพื่อให้ประชาชนเข้ามาร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาให้ท้องถิ่น ฉะนั้น แนว คิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่น ย่อมถือได้ว่าสอดรับกับการมีอยู่และการดำเนินภารกิจของ อบต.

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังของสังคม

ความคาดหวังของสังคม เป็นพฤติกรรมที่มีผลมาจากการตัดสินใจเลือกระหว่างทางเลือกต่างๆ โดยพฤติกรรมดังกล่าว มีระบบและมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางจิตใจ ได้แก่ การรับรู้ ความเชื่อ เจตคติของบุคคลในสังคมนั้นๆ (Vroom, 1964) ปัจจัยหลักที่มีผลต่อความคาดหวังของสังคม เช่น การได้รับการบอกเล่า การได้รับคำแนะนำจากปากต่อปาก ความต้องการของกลุ่มบุคคลในสังคม ประสบการณ์ที่สังคมได้รับใน

อดีต รวมทั้งข่าวสารจากสื่อต่างๆ (Parasuraman, and Berry, 1990) นอกจากนี้ ความคาดหวังของสังคมยังได้หมายถึง การที่มวลชนในสังคมได้เสพหรือรับรู้เรื่องราว จึงได้คาดคะเนไปว่าน่าจะทำอะไร เป็นอะไร ได้เพียงใด นับเป็นการคาดคะเนหรือการคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นได้จริงในอนาคต แต่ผลลัพธ์ที่ได้นั้นอาจจะแตกต่างจากความคาดคะเนหรือการคาดหวังก็ได้ (Fishbein, and Ajzen, 1975) สรุปได้ว่า ความคาดหวังเป็นความเชื่อหรือความคิดอย่างมีเหตุผล ในแนวทางที่เป็นไปได้ หรือเป็นความหวังที่คาดการณ์ว่าต้องการจะได้ในอนาคตของบุคคลหรือของสังคม ความคาดหวังจึงเป็นสภาวะทางจิตที่บุคคลหรือสังคมคาดคะเนล่วงหน้าต่อบางสิ่งบางอย่างว่าควรจะมี ควรจะเป็น หรือควรจะเกิดขึ้นตามความเหมาะสม ซึ่งสภาพการณ์จริงอาจจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังนั้นก็ได้ ฉะนั้น ความคาดหวังของสังคมไทยต่อการเลือกตั้ง อบต. กับภาพสะท้อนจากผลของการเลือกตั้ง อบต. อาจจะสอดคล้องกับความคาดหวังหรือไม่สอดคล้องกับความคาดหวังก็ได้เช่นกัน

สรุปว่า แนวคิดทั้งสามที่กล่าวมานั้น ผู้เขียนจะนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่นำเสนอ ซึ่งได้แก่ (1) ความคาดหวังของสังคมไทยต่อการเลือกตั้ง อบต. (2) ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้ง อบต. และ (3) แนวทางแก้ไขการเลือกตั้งของ อบต. ในลำดับต่อไป

ประเด็นสำคัญที่นำเสนอ

เพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความวิชาการ เรื่อง “ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พ.ศ. 2564” ผู้เขียนจึงนำเสนอประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ความคาดหวังของสังคมไทยต่อการเลือกตั้ง อบต.

สำหรับบทความเรื่อง ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พ.ศ. 2564 ผู้เขียนหมายถึงความคาดหวังของสังคมไทยในประเด็นต่อไปนี้ (Issarachon, 2021)

1.1 ความคาดหวังว่า เมื่อเลือกตั้งเสร็จสิ้น และได้ตัวบุคคลแล้ว อบต. แต่ละแห่งจะได้รับการพัฒนามากขึ้นกว่าในอดีต

1.2 จะมีคนรุ่นใหม่ (วัยหนุ่มสาว) ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นของตนเอง หรือเพื่อเปลี่ยนภาพลักษณ์เก่าๆ ของการเมืองท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น

1.3 จะได้เห็นความตื่นตัวทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในชนบท โดยพร้อมใจกันไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งอย่างล้นหลาม

1.4 จะมีการแข่งขันทางการเมืองสูงกว่าทุกครั้ง เนื่องจากนักการเมืองท้องถิ่นระดับสนาม อบต. ไม่ได้มีโอกาสลงสนามเลือกตั้งมาเป็นเวลานานเกือบ 8 ปีแล้ว

1.5 ผู้ชนะเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำงานให้กับประชาชน จะไม่ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มอิทธิพลและของพรรคการเมือง

1.6 จะเห็นโครงการที่ดีๆ ของผู้บริหาร อบต. ชุดเดิม ได้รับการสานต่อให้ก้าวหน้าต่อไป

1.7 จะมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ลงไปสู่ส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจัง

1.8 อบต. ทั้งหลายจะมีความเข้มแข็ง และมีอำนาจต่อรองกับอำนาจของส่วนกลางมากยิ่งขึ้น

2. ภาพสะท้อนจากการเลือกตั้ง อบต.

อาจมิใช่เรื่องง่ายนักที่จะหาคำอธิบายถึงภาพสะท้อนอันเหมาะสมของการเลือกตั้ง อบต. เนื่องจากว่า อบต. มีจำนวนถึง 5,300 แห่ง ซึ่งแต่ละแห่งมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งด้านจำนวนประชากร ด้านงบประมาณ และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ แต่ผู้เขียนมองจากความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับนักการเมืองท้องถิ่น โดยเห็นลักษณะร่วมบางประการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน นั่นคือ ความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ไม่ใช่สนามแห่งการครองอำนาจอีกต่อไป แต่เป็นสนามที่วัดกันด้วยผลงาน และความสัมพันธ์ของประชาชนที่แนบแน่นกับชุมชนของตนเอง ภาพสะท้อนที่เป็นลักษณะร่วมต่อไปนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกพื้นที่จะมีสัดส่วนเท่าเทียมกัน แต่จะมีความแตกต่างกันบ้างตามบริบทของการแข่งขัน ซึ่งมีทั้งสภาพเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

2.1 ภาพสะท้อนเชิงบวก

1) เกิดความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ อบต. อาจเป็นเพราะว่าการเลือกตั้ง อบต. ที่ผ่านมานั้น ถือเป็นครั้งแรกในรอบเกือบ 8 ปี จึงทำให้เห็นบรรยากาศที่คึกคัก (True Online, 2021)

2) เกิดภาพรวมที่เด่นชัดว่า “เสียงประชาชนมีความหมายยิ่งขึ้น” เนื่องจากเป็นเสียงที่ตัดสินใจว่าใครจะสอบได้เป็นนายก อบต. หรือ ส.อบต. และใครจะเป็นผู้ที่สอบตก สอดคล้องกับ Birch (2007)

3) ทำให้กลไกต่างๆ ของการเมืองท้องถิ่นระดับ อบต. กลับมาทำงานกันอีกครั้ง ภายหลังจากที่ถูกแช่แข็งมานาน เป็นเวลาถึง 7 ปีกว่า หรือเกือบ 8 ปี ด้วยสาเหตุจากการยึดอำนาจ สอดคล้องกับ Michel (2002)

4) เกิดปรากฏการณ์ที่มีประชาชนเดินทางกลับบ้านเพื่อไปเลือกตั้งจำนวนมาก สะท้อนว่าประชาชนอยากใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่าบางเขตเลือกตั้งมีจำนวนผู้ไปใช้สิทธิ์มากกว่าร้อยละ 90 และที่ชัดเจนก็คือภาพรวมของจำนวนของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง อบต. ใน พ.ศ. 2564 อยู่ที่ร้อยละ 74.58 เนื่องจากมีกลุ่มที่เป็น “first time voter” มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ แม้จะไม่มากเท่ากับการเลือกตั้ง อบต. ในอดีต แต่จำนวนผู้ใช้สิทธิ์ยังมากกว่าการเลือกตั้งของ อบจ. และเทศบาลที่ผ่านมา สอดคล้องกับ Luangprapat (2021) ที่กล่าวว่า “อย่างน้อยในช่วงเวลากว่า 8 ปีที่ผ่านมานี้ ก็ทำให้มีคนรุ่นใหม่วัยหนุ่มสาวอายุตั้งแต่ 27 ปีลงมา สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ และเป็นครั้งแรกของพวกเขา จึงเป็นไปได้ว่า ความคึกคักที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยหรือไม่มีโอกาสได้ใช้สิทธิ์เลย”

5) เกิดการแข่งขันสูง โดยพิจารณาจากคะแนนที่แพ้-ชนะในหลายพื้นที่ จะต่างกันเป็นหลักหน่วยเท่า นั้น นอกจากนี้ คะแนนในหลายพื้นที่ ยังพบว่าเสมอกันก็มี จนต้องมีการจับสลาก เพื่อตัดสินใครสอบได้ ใครที่สอบตกอีกด้วย สอดคล้องกับ Parasuraman, and Berry (1990)

6) ที่น่าสนใจคือมีนายก อบต. คนเก่า ได้ลงสมัครในครั้งนี้ด้วยจำนวนมาก แต่สอบตกมากกว่าร้อยละ 70 ในขณะที่ผู้สมัครนายก อบต. หน้าใหม่ ที่เพิ่งลงสมัครครั้งแรก สอบได้จำนวนมาก เช่น คณะก้าวหน้าสอบได้ถึง 38 อบต. เป็นต้น (Sanook Online, 2021)

7) ในพื้นที่ซึ่งมีผู้สมัครนายก อบต. เพียงคนเดียว ยังได้คะแนนน้อยกว่าคะแนนของช่องที่ไม่ประสงค์ลงคะแนน (Vote No) จนต้องมีการเลือกตั้งใหม่และผู้สมัครชุดเดิมต้องออกจากการแข่งขันไปด้วย จึงนับเป็นระบบการเลือกตั้งที่เข้มงวดพอสมควร สอดคล้องกับ Dahl (1967)

8) สะท้อนว่าระบบสังคมเครือญาตินั้นมีความสำคัญ สอดคล้องกับ Thananithichot (2021) ที่กล่าวว่า “เนื่องจาก อบต. เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เล็กที่สุด ผู้แทนในระดับ อบต. มาจากหมู่บ้านนั้นๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามภูมิสังคม จะพบว่าหมู่บ้านเกิดจากการรวมกลุ่มกันของประชาชนมาก่อน เมื่อเราเอาระบบการเลือกตั้งเข้าไปกำหนด จึงเป็นการเลือกกันเองระหว่างเครือญาติและคนรู้จักมักคุ้นกัน ทำให้เห็นปรากฏ การณ์ระดมญาติให้กลับบ้านเพื่อไปเลือกตั้ง”

9) ผู้ชนะหรือผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง มีทั้งคนเดิมและคนใหม่ในอัตราที่ใกล้เคียงหรือสูสีกัน กรณีได้คนเดิม อาจเป็นเพราะว่าระยะเวลา 7 ปีกว่า เป็นช่วงเวลาที่คนเก่าสะสมผลงานและสร้างความนิยมไว้ กรณีได้คนใหม่ อาจเนื่องจากระยะเวลา 7 ปีกว่าที่ผ่านมา นักการเมืองท้องถิ่นคนใดที่ทำไม่ดีไว้ พอถึงคราวครั้งนี้ชาวบ้านจึงไม่เลือก สอดคล้องกับ Cunningham (2002)

10) เมื่อผู้บริหาร อบต. และสภา อบต. กลับมาสู่ระบบการเลือกตั้งครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นแนวโน้มที่ดี ด้วยพบว่า มีคนรุ่นใหม่และผู้สมัครหน้าใหม่ เข้ามาสู่สนามการเลือกตั้งท้องถิ่นมากขึ้น (Phuangngam, 2021)

11) ปรากฏแนวโน้มของอายุนายก อบต. และ ส.อบต. ที่สอบได้นั้น เป็นผู้มีอายุน้อยลง ซึ่งนับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงของการเมืองท้องถิ่น ที่ฉายภาพชัดเจนจากการเลือกตั้ง อบต. ครั้งนี้ออกมาด้วย สอดคล้องกับ Vroom. (1964)

12) หากประชาชนมีเหตุจำเป็นไม่สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ กกต. เปิดช่องทางให้สามารถแจ้งเหตุจำเป็นได้ถึง 4 ช่องทาง คือ (1) ทางสมาร์ทโฟน (2) ทางเว็บไซต์ (3) ยื่นเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนอำเภอที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านด้วยตัวเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นไปยื่นแทน หรือ (4) จัดส่งทางไปรษณีย์ภายใน 7 วันก่อนวันเลือกตั้ง หรือภายใน 7 วันนับแต่วันที่มีการเลือกตั้ง (Thansettakij Online, 2021)

2.2 ภาพสะท้อนเชิงลบ

1) เมื่อมีการแข่งขันที่ดุเดือด หรือรุนแรง อาจนำไปสู่ความแตกแยกของคนในชุมชนได้

2) ยังคงมีภาพลักษณ์การร้องเรียนเรื่องซื้อสิทธิ์-ขายเสียงอยู่เช่นเดิม (MGR Online, 2021)

3) จากปัญหาการจำกัดวาระ 2 สมัย นำมาสู่ปัญหาการขาดแคลนผู้สมัครในพื้นที่ ภาพสะท้อนชัดเจนว่า ผู้สมัครหลายพื้นที่มีเพียงคนเดียว ซึ่งการลงสมัครแบบไม่มีคู่แข่งนั้น ต้องได้คะแนนเกินร้อยละ 10 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และคะแนนต้องมากกว่าคะแนนของผู้ที่ไม่ประสงค์ลงคะแนน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้สมัครจะได้รับเลือกตั้งเสมอไป ถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการพิจารณาตัดสินใจลงสมัครเลือกตั้ง

4) การที่ อบต. บางแห่ง มีผู้สมัครเพียงคนเดียวนั้น ย่อมส่งผลต่อตัวเลือกสำหรับประชาชนให้มีจำนวนน้อยลงไป (Phumma, 2021)

5) กรณีมีผู้สมัครเพียงคนเดียว สังคมไทยอาจมองว่า มีการใช้เงินจ้างเพื่อกันไม่ให้ใครลงสมัครแข่งขัน มีการข่มขู่เพื่อไม่ให้มีผู้ใดมาลงสมัคร มีการตกลงกันแบบสันติวิธีเพื่อให้ปราศจากคู่แข่ง หรือสาเหตุอื่นๆ อย่างไรก็ดี ภาพดังกล่าวนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุก อบต.

3. แนวทางแก้ไขการเลือกตั้งของ อบต.

แนวทางแก้ไขการเลือกตั้งของ อบต. หมายถึง เรื่องที่ควรนำมาแก้ไขหรือปรับปรุงให้สอดรับกับสถานการณ์ในปัจจุบัน (Ngamvong, 2013) ได้แก่

3.1 คุณสมบัติของผู้สมัครลงเลือกตั้ง อบต. ควรเน้นเพื่อการทำหน้าที่จริงของแต่ละพื้นที่มากยิ่งขึ้น

3.2 เนื่องจากยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ควรให้โอกาสแก่คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยกำหนดอายุของผู้สมัครนายก อบต. 25-30 ปี

3.3 ควรยกเลิกการห้ามดำรงตำแหน่ง 2 สมัยติดต่อกัน เหตุผลคือ คนในท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีเอกสิทธิ์กำหนดทิศทางการพัฒนา และกำหนดตัวผู้บริหารท้องถิ่นเอง เพื่อให้คนที่รักท้องถิ่นได้อยู่กับการทำงานเพื่อท้องถิ่นได้นานยิ่งขึ้น เห็นว่าการที่คนเก่ายังได้รับเลือกตั้งนั้น มิใช่ปัญหา โดยมองจากผลการเลือกตั้งได้สะท้อนว่า “หากทำหน้าที่ได้ไม่ดี ประชาชนในพื้นที่ก็จะไม่เลือก” สอดคล้องกับ Kokpol (2021) ที่กล่าวว่า “บุคคลทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ไม่ได้มีตัวเลือกมากเหมือนการเมืองในระดับชาติ คนเก่ง คนมีความสามารถไม่ได้มีเหลือเฟือ การที่กฎหมายจำกัดวาระ 2 สมัย โดยอ้างเพื่อลดการผูกขาดอำนาจนั้น ไม่สัมพันธ์กับทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ เพราะว่าทักษะบริหารงาน บริหารเครือข่าย บริหารพื้นที่ ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถหาผู้เหมาะสมได้ง่าย หากคาดหวังคนใหม่ตลอดเวลา ก็เหมือนเป็นการมองด้วยสายตาคนนอกเช่นกัน และการจำกัดสมัยการดำรงตำแหน่งนั้น จะส่งผลต่อความสามารถในการทำหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและข้าราชการประจำ แต่การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพการประสานงานที่ดี ฉะนั้น การจำกัดสมัยจะลดทอนจุดแข็งในเรื่องนี้เช่นกัน”

3.4 เมื่อมีผู้ดำรงตำแหน่งบางรายสิ้นสภาพลง กกต. ควรเลือกตั้งใหม่โดยเร็ว และต้องให้มีวาระเท่าที่มีเวลาเหลืออยู่เท่านั้น ไม่ควรนับวาระต่อไปใหม่อีก 4 ปี

3.5 ควรกำหนดให้มีการเลือกตั้งนอกเขตและการเลือกตั้งล่วงหน้า โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เข้ามาช่วย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด ซึ่งอาจเพิ่มจำนวนของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น

3.6 การเลือกตั้ง ควรมีต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ จะส่งผลดีต่อการรับรู้ทางการเมือง ความตื่นตัวทางการเมือง และสะท้อนว่าประชาชนมีอำนาจในการกำหนดบุคคลเพื่อเข้ามาพัฒนาท้องถิ่นของตน สอดคล้องกับ Sonphlay (2021) ที่กล่าวว่า “การมีเลือกตั้งสม่ำเสมอ จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน และประชาชนจะเปลี่ยนวิธีตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีผู้สมัครรายเดิมและประชาชนกลุ่มเดิม ก็ไม่แน่นอนว่าเขาจะเลือกเหมือนเดิม เพราะการเรียนรู้ทำให้ประชาชนมีการต่อรองและกำกับผู้ใช้อำนาจการเมืองมากขึ้น ซึ่งเมื่ออำนาจรัฐและหรืออำนาจทุนเข้าไปแทรกซึมในพื้นที่อย่างแพร่หลาย คนในชนบทจะไม่เกรงกลัวกับอำนาจนั้น เพราะว่าเขาสามารถกำกับการทำงานได้ สะท้อนการทำหน้าที่ได้ เนื่องจากประชาชนเป็นคนที่

ใกล้ชิดกัน กระบวนการทางการเมืองท้องถิ่นนี้เอง และรู้จักการต่อรอง ประนีประนอม จะส่งผลให้การทำงานของนักการเมืองท้องถิ่นเปลี่ยนไปในทางที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น”

3.7 ควรพิจารณาทรัพยากรของแต่ละ อบต. เช่น จำนวนประชากร บุคลากร ปริมาณงาน และงบประมาณ ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และสามารถพัฒนาท้องถิ่นนั้นๆ ได้จริง และ

3.8 หากกำหนดให้มีเลือกตั้งนอกเขตได้ ควรออกแบบให้สามารถเลือกตั้งในเขตที่ผู้มีสิทธิ์อยู่อาศัยจริงในปัจจุบันได้ ซึ่งอาจต้องพิจารณาถึงการป้องกันการเคลื่อนย้ายฐานเสียงด้วย ปัญหานี้แก้ไขที่ “ระบบทะเบียนราษฎร” หมายถึง ประชาชนที่ไปทำงานนอกพื้นที่ แต่ไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้าน ทำให้ส่งผลต่อการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ดังนั้น จึงควรปรับปรุงและหรือแก้ไขระบบทะเบียนราษฎรเพื่อรองรับเรื่องนี้ด้วย

สรุป

การเลือกตั้ง อบต. เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 นั้น ถือว่าเป็นนิมิตรหมายอันดี ที่ประชาชนในพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในองค์กรปกครองท้องถิ่นระดับล่าง หรือ อบต. ได้มีโอกาสใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งนายก อบต. และ ส.อบต. เพื่อเป็นตัวแทนของท้องถิ่นตนเอง หลังจากไม่ได้ใช้สิทธิ์ดังกล่าวมายาวนานถึง 7 ปีเศษแล้ว กอปรกับหน่วยงาน กกต. ได้เตรียมความพร้อมสำหรับจัดการเลือกตั้งครั้งนี้มาค่อนข้างดี เมื่อสังคมไทยรับทราบกำหนดการเลือกตั้งของ อบต. จึงต่างคาดหวังว่าจะเกิดสิ่งดีๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่างให้เจริญก้าวหน้ากว่าในอดีต แต่นั่นเป็นแค่ความคาดหวังเท่านั้น ส่วนจะเป็นไปหรือไม่ เพียงใด เป็นเรื่องที่สังคมไทยควรจะต้องจับตาดู อย่างไรก็ดี ภายหลังการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว ปรากฏภาพสะท้อนโดยรวมจากการเลือกตั้งของ อบต. พ.ศ. 2564 ขึ้น ซึ่งมีทั้งภาพสะท้อนเชิงบวกและภาพสะท้อนเชิงลบ กรณีภาพสะท้อนเชิงบวก ถือว่าเป็นเรื่องดีที่ควรแก่การรักษาไว้ ส่วนภาพสะท้อนเชิงลบนั้น เป็นเรื่องที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนควรนำมาพิจารณาปรับปรุง แก้ไข และร่วมมือเพื่อช่วยหาทางป้องกันต่อไป ในบทความนี้ ยังได้เสนอแนวทางแก้ไขการเลือกตั้งของ อบต. เช่น ควรปรับรูปแบบการเลือกตั้งให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ให้ประสบการณ์ประชาธิปไตยต่อประชาชนอยู่เสมอ กระจายอำนาจและเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง แก้ไขระเบียบปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคของการพัฒนาท้องถิ่นและทำให้ประชาชนเกิดความรักและรับผิดชอบต่อท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งการได้ตัวแทนของคนในพื้นที่เข้ามาทำงานย่อมเป็นเรื่องดีที่สุด เพราะว่ารู้และเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าตัวแทนจากราชการส่วนกลาง ทำให้ประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าหรือท้องถิ่นระดับล่างได้รับการพัฒนา ทำให้เกิดการทำงานที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน สอดรับกับนโยบายของรัฐบาลด้วย และยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระให้กับรัฐบาล ทั้งนี้ เมื่อประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นได้รับการพัฒนา ย่อมจะส่งผลดีต่อประชาธิปไตยในระดับชาติ ตลอดจนสามารถนำไปสู่พัฒนาการทางประชาธิปไตยเยี่ยงอารยประเทศได้

References

Birch, A. (2007). *The Concepts and Theories of Modern Democracy*. (3rd ed.). London: Routledge.

Cunningham, F. (2002). *Theories of Democracy: A Critical Introduction*. London: Routledge.

Dahl, R. A. (1967). The city in the future of democracy. *The American Political Science Review December,* 4(61), 20-31.

Dahl, R. A., & Tufte, Edward R. (1973). *Size and Democracy*. Stanford University Press: Stanford.

Department of Local Administration. (2021). *Laws and regulations related to local elections*. Bangkok: Local Election Division.

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research Reading*. MA: Addison-Wesley.

Heywood, A. (2000). *Key Concepts in Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Issarachon, R. (2021). November 23. *the study when compiling the expectations of Thai society towards local elections at the Subdistrict Administrative Organization level*. Retrieved November 23, 2021, from https://www.facebook.com/profile.php?id=100040933029098)

Kokpol, O. (2021) Deputy Secretary, King Prajadhipok's Institute. *Interview*. November, 28.

Luangprapat, W. (2021). Lecturer at Faculty of Political Science, Thammasat University. *Interview*. December, 16.

MGR Online. (2021). *Super polls show elections SAO has to buy votes Connect Influencers hopes to cooperate with anti-fraud organizations to check transparency*. Retrieved December 5, 2021, from https://mgronline.com/uptodate/detail/9640000120505

Mill, J. S. (1957). *Three Essays: On Liberty. Representative Government and The Subjection of Women*. Oxford: Oxford University Press.

Ngamvong, N. (20 1 3). *The Role of Kamnan and Village Headman in Enhancing Local Democracy in the Area of Subdistrict Administrative Organization: A Case Study of Prachantakham District, Prachinburi Province*. (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi.

Notification of the Election Commission Re: Set to have Election of Members of the Municipal Council and Mayors, 2021. (2021, February 7). *Thai Government Gazette*, vol. 138, parts 7.

Notification of the Election Commission Re: Set to have Election of Members of the Provincial Administrative Organization Council and Chief Executive of the Provincial Administrative Organization. (2020, October 26). *Thai Government Gazette*. Vol. 137, parts 89.

Notification of the Election Commission Re: Set to have Election of Members of the Subdistrict Administrative Organization Council and the Subdistrict Administrative Organization. (2021, October 1), *Thai Government* Gazette, vol. 138, parts 66.

Notification of the National Council for Peace and Order No. 85/2014. (2014, July 10). *Thai Government Gazette*. Vol. 131, parts 134.

Office of the Royal Society. (2011). *The Royal Institute Dictionary, B.E. 2554.* Bangkok: Office of the Royal Society.

Parasuraman, V. A., & Berry, L. L. (1990). *Delivering Quality Service: Balancing Customer Perceptions and Expectations*., New York: The Free Press.

Phuangngam, K. (2021). Local Government Specialist. *Interview.* October, 14.

Phumma, J. (2021). Secretary-General of the Election Commission. *Interview*. November, 28.

Rasera, M. (2002). *La Democratie Local*. Paris: L.G.D.J.

Royal Decree to have Election of Members of the House of Representatives is general, B.E. 2562. (2019, March 24). *Thai Government Gazette*. vol. 134, parts 93.

Sanook Online. (2021). *The Progressive Party won the election of 38 Subdistrict Administrative Organization "Thanathorn" believes that Thai politics still has hope.* Retrieved November 29, 2021, from https://www.sanook.com/news/8481534/

Schumacher, E. F. (1993). *Small is beautiful.* London: Vintage Book.

Sonphlay, C. (2021). Lecturer in Politics and Governance, Thammasat University. *Interview*. December, 16.

State Administration Act, B.E. 2534. (1991, September 4). *Thai Government Gazette*. vol. 108, parts 156 special.

Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act, B.E. 2537. (1994, December 2). *Thai Government Gazette*. Vol. 111, parts 53.

Thananithichot, S. (2021). Director of Sanya Thammasak Office for Democracy, Thammasat University. *Interview*. December, 16.

Thansettakij Online. (2021). *Don't forget! SAO election 2021 notify the reason for not exercising the right to vote on 28 November*. Retrieved November 2, 2021, from https://https://www.thansettakij.com/politics/504189

True Online. (2021). *Elections for the Subdistrict Administrative Organization 2021, how busy is Thailand ?.* Retrieved November 28, 2021, from https://news.trueid. net/detail/VRA EE33oweMR

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.